THE

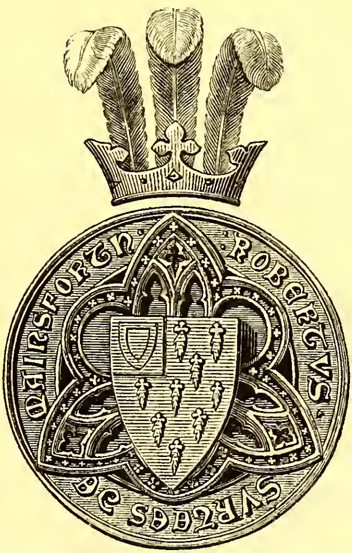
PUBLICATIONS

OF THE

SURTEES SOCIETY.

ESTABLISHED IN THE YEAR

M.DCCC.XXXIV.

M.DCCC.XLVII.

LONDON:
PRINTED BY S. & J. BENTLEY, WILSON, AND FLEY,
Bangor House, Shoe Lane.

LIBELLUS

DE VITA ET MIRACULIS

S. GODRICI, HEREMITÆ DE FINCHALE.

AUCTORE

REGINALDO MONACHO DUNELMENSI.

ADJICITUR

APPENDIX MIRACULORUM.

LONDON:
J. B. NICHOLS AND SON, PARLIAMENT STREET;
WILLIAM PICKERING, PICCADILLY.
EDINBURGH:
LAING AND FORBES.

At a Meeting of the Council of the Surtees Society, on the 26th Sept., 1844,

Resolved, That, for the year 1845, the Life of St. Godric, by Reginald, be printed by the Society, under the editorship of Mr. Stevenson, on the usual terms, with such additions from the other Lives of the Saints as the Council shall think proper.

James Raine, *Secretary*.

PREFACE.

§ 1. The present volume contains an account of the Life and Miracles of Godric, the Hermit Saint of Finchale, written by his contemporary, Reginald, a monk of Durham. Before speaking of the work now before us, it may be expedient that we should make a few remarks upon such other of Godric's biographers as are known to us.

§ 2. The first of these who claims our notice is Germanus, prior of Durham. His narrative is unfortunately no longer extant in a perfect form; and we have reason to regret its loss, since, from the opportunities of acquiring information which he enjoyed, it could not but be important. At the time of St. Godric's death he was prior of Durham; and for seven years before that event the Saint had placed himself under the jurisdiction of Germanus in his official capacity as prior of that monastery. Godric was in consequence regarded as a member of that brotherhood, and was considered to be a monk of Durham. From the relative position of the two parties we might have fairly conjectured that there was frequent and intimate communion between them. But we are not left to speculate upon this head; for we have the authority of Germanus himself for stating[1] that he was admitted to Godric's inmost thoughts, that he was acquainted with many particulars respecting him which were unknown to all others, and that he reposed, as he emphatically expresses himself, in the very bosom of his confidence.[2]

[1] Testatur hæc idem Germanus ita scribens: "O quanta in auribus meis ex illius ore stillaverunt mirabilia! quanta de conclavi secretorum suorum crebris collocutionibus mihi exposuit laude dignissima! Multa mihi quæ alios latent. Dormiebam in sinu familiaritatis ejus."—Prologus in vitam S. Godrici, auctore Galfrido, § 1.

[2] Geoffrey explains this by informing us that Godric was in the habit of confessing to Germanus: "Ei enim [scil. Germano] quam maxime credendum censui, quem vir sanctus et ex opinione bonæ vitæ specialem habuerat, et ex gradus auctoritate et crebræ confessionis familiaritate spiritualem sibi in Christo fecerat patrem."—Ibid.

§ 3. We have already stated that this work is no longer extant in a perfect state; and for what remains we are indebted to another biographer of St. Godric, whom we shall presently mention, Geoffrey, a monk of Durham. He tells us, that, after he had made considerable progress in writing a life of St. Godric, a monk of Durham supplied him with the narrative drawn up by the late prior; and that, in consequence of the information thus supplied, he made several corrections and additions to his own composition. This he has done, fortunately for us, in a very unartistic manner, giving such passages as appeared to him to be of importance in the *ipsissima verba* of his predecessor, whose name he prefixes to each of those extracts which he thought worthy of preservation. Geoffrey remarks that the information supplied by Germanus differs in many respects from that of Reginald; but he appears to have somewhat overstated the discrepancies which exist between them. So close, indeed, is the harmony which prevails between the two narratives, that, with a single exception given below, it was considered unnecessary to reprint the portions which could be recovered of this work of Germanus.[1] This prior of Durham died in the year 1189; his life of St. Godric must consequently have been written, at the latest, within nineteen years of the Saint's decease.

§ 4. Our next authority is Geoffrey, the individual of whom we have already spoken. His æra, and the sources of information which he possessed, are easily ascertained from the information which he has embodied in the prologue prefixed to his work. The date of its composition, or at least of its completion, is ascertained by the fact that it is dedicated to Thomas prior of Finchale, who died in the year 1196, twenty-four years after the death of Godric. He tells us, that, when a boy, he had spoken to the Saint, then an aged man, and that this interview had left an agreeable impression upon his memory. Beyond a description of that individual's personal appearance, which has all the minuteness of a boyish recollection, the sources of information which were open to Geoffrey were of two kinds, either communications from those who had themselves known Godric, or existing written materials. He seems to have neglected the former of these, and to have confined himself to the latter. He had before him two documents, out of which he compiled his own narrative. This he

[1] See Appendix to the Preface, No. I.

did without much skill, by weaving into one continued history a succession of extracts from the life written by Germanus, to which we have already alluded, and from that of Reginald, here printed in its entire form. It is obvious, therefore, that this production of Geoffrey's is of itself of little value, further than inasmuch as it preserves materials which might otherwise have perished. The Prologue, the only portion which has been deemed worthy of insertion in this place, is given in the Appendix to this Preface.[1]

From this work, as most generally known and most easily accessible, the generality of writers have borrowed their information respecting St. Godric. It is printed by the Bollandists in the "Acta Sanctorum"[2] from a manuscript at Citeaux, communicated to the editors by Jacobus Lannoius, a monk of that order. Other copies in manuscript are by no means uncommon;[3] but there is one to which we think it expedient more particularly to refer, from the circumstance of its having been transcribed in the north of England, possibly by a monk of Durham. We allude to a manuscript now in the possession of the Dean and Chapter of Winchester, of which a detailed account and a collation is given in the Appendix to this Preface, No. III.

§ 5. We now come to speak of the Life of St. Godric written by Reginald, the most valuable in every respect with which we are acquainted, not only from its minuteness of detail, but also from the peculiar opportunities which its writer possessed of knowing the truth of the incidents which he has narrated. But, before assuming its present completed form, in which it is here given to the reader, it had passed through two intermediate stages.

To the former of these, represented by the Harleian Manuscript 322,[4] (which, for the sake of distinction, has been usually designated as the anonymous Harleian Legend,) the author does not affix his name; there is no dedication, as in the completed edition, to Bishop Pudsey; the whole narrative is much abridged and stripped of many of those little details which invest it, in its

[1] See Appendix to the Preface, No. II.

[2] Mens. Maii, tom. v. p. 70, *seqq.* fol. Antv., 1685.

[3] The Royal Collection in the British Museum contains a very fine one, contemporary with the author, now numbered 5 F. vii. 7.

[4] This manuscript is in small quarto, written upon vellum, and is contemporaneous with Reginald. It has the following inscription, "Liber Ricardi S. George, Norroy Regis Armorum. Fero et spero." It afterwards formed part of the collection of Anstis, and with his other manuscripts passed into the library of Harley, Earl of Oxford.

matured stage, with so much interest; and its arrangement differs very considerably from that which the author ultimately adopted.[1] The whole, however, was thought worthy of preservation, as forming, as it most probably did, the groundwork of the more elaborated performance here given to the world, and it accordingly is appended in a series of foot-notes, each placed under the corresponding portions of the work here adopted as the text. There can be no reasonable doubt that, although anonymous, it was written by Reginald. The style, indeed, varies considerably from that elsewhere employed by our writer, which is much more diffuse, ambitious, and descriptive than the bare and unpretending narrative of the nameless author; so much so, that, had we no other test whereby to discover its authorship, we should at once decide that it was *not* written by Reginald. But this difficulty, how great soever it may seem to be at first sight, vanishes when we compare together the information which they each contain, and test the anonymous legend with that to which Reginald has affixed his name. Their identity of authorship is then evident, not only from the manner in which they each detail the same events, but from the information which they mutually give respecting the circumstances under which each was written. This will be exhibited so fully and so frequently in the progress of the narrative that, at present, it is unnecessary to enlarge upon it further.[2]

§ 6. The next step brings the work before us in a much more matured form. The bare and scanty outline of the last-mentioned narrative is here clothed with descriptive incident until it becomes expanded into a detailed and elaborate history; yet, if it differs in this respect from that which we have already described, it has some important features which distinguish it from the narrative by which it was afterwards succeeded. Unlike the completed biography, it is anonymous; in many respects it varies in its arrangement of the order of events from that which was ultimately adopted;[3] it has some few particulars which find no place

[1] That the arrangement of this work may be more easily seen by the reader, it has been thought expedient to print in the Appendix to this Preface, No. IV. the table containing the headings or titles of the chapters which it contains.

[2] It will be enough to refer to the Prologue prefixed to this anonymous Legend, which see printed in the Appendix to this Preface, No. V., and to compare it with chapter CXL. p. 269 of this volume.

[3] A table indicating the arrangement of this Harleian manuscript, as com-

in the third recension; and in many instances it is less perfect and complete than that version of St. Godric's history. Still it is not without its value, since it probably exhibits Reginald's impression of events when they were fresher and more recent in his memory, and as such it has been collated with the text which has here been adopted, and its variations preserved at the bottom of the page. It is to be regretted that the only manuscript of this work which has come down to us is of very modern date, having been written about the beginning of the sixteenth century, and by a scribe whose accuracy cannot be commended.[1]

§ 7. We now speak of Reginald's third and final recension of his work, that which is for the first time printed entire in the present volume. It is distinguished from its predecessors by one very important peculiarity, its author's name is prefixed in a letter dedicating the completed narrative to Bishop Pudsey. It differs from that which we last described, by the adoption of a different arrangement; by the rejection of a few incidents, for the retention of which it may be assumed Reginald had in the mean time discovered that he had no sufficient authority; by the further and more elaborate expansion of the narrative in some minor particulars; relating chiefly, however, to style and description rather than to incident. In this third and matured condition Reginald's narrative now comes before us, and we proceed to speak of it accordingly.

§ 8. He himself has furnished us with some few details respecting the circumstances under which it was undertaken and written. It was suggested to him by Ailred, the well-known Abbot of Rievaulx, himself an author of celebrity, and in such an urgent manner as left him no alternative but to devote himself to its execution. Ailred was of Durham extraction, as we learn from another of Reginald's biographical productions,[2] and had enjoyed personal acquaintance with the Saint himself.[3] At

pared with the corresponding chapters in the Bodleian manuscript, is printed in the Appendix to this Preface, No. VI.

[1] The only copy known to the editor is that contained in the Harleian MS., 153, a volume which is not older than the commencement of the sixteenth century. This, or another copy of the same volume, was known to Harpsfield, who has cited it frequently in his "Historia Anglicanæ Ecclesiæ," (sec. xii. cap. xlv. p. 407, fol. Duac. 1622.)

[2] See the Prefatorial Remarks prefixed to the Surtees Society's edition of Reginald's "Libellus de admirandis B. Cuthberti Virtutibus," p. 9.

[3] See the present volume, pp. 173. 176, 177.

Ailred's request Reginald visited Godric at Finchale, for the purpose of collecting, from the Saint's own mouth, materials upon which the intended biography was to be founded. Reginald has preserved an account of the interview which took place on that occasion. He tells us that he introduced the subject with caution, but at length he candidly avowed the object of his mission. Godric was displeased, and gave him no encouragement; he described himself as an unpropitious subject for biography, fitted rather to be a warning of what ought to be avoided than an example of what might be imitated. Reginald retired in confusion, and it was not until after several years had elapsed that Godric, of his own accord, communicated to him the details upon which this life is founded, and after its completion its author took it to the Saint, then confined to his death-bed; and Godric, when he had been made aware that he himself was the individual whom it depicted, charged Reginald that the narrative should not be shown to any one until after his own death. He also predicted that the author would be subjected to rebuke and contumely for the statements which it contained, a prophecy which, Reginald tells us, was amply fulfilled in his own bitter experience.[1]

§ 9. From these particulars we may, perhaps, gain some insight into what otherwise appears incomprehensible, the fact, namely, of this work having gone through three several recensions. It is possible that Reginald, in order to avoid the odium which he knew he should incur by appearing as Godric's biographer, (although one cannot exactly understand why,) thought it expedient to conceal his name in the first instance; but the difficulties, whatever they may have been, by which he was surrounded, having been removed through the influence of Bishop Pudsey, he no longer scrupled to announce himself as its author.

§ 10. It has already been stated that Reginald possessed ample opportunities of acquiring accurate and authentic information respecting the individual whose biography he had undertaken to narrate. We have his own authority for stating that he derived this information from three sources; his own observation, the particulars furnished by Godric himself, and the authority of others who had enjoyed the means of knowing the truth of the statements which they supplied the biographer, and in whose

[1] The whole conversation is detailed in cap. CLXVI. p. 315, *seqq.*

credibility he could place confidence.[1] If we analyze his narration it will be found that he adheres to this classification of his authorities, upon each of which a few remarks may be considered expedient.

§ 11. It was the custom of the prior of Durham, for the time being, to take care that upon each festival of the church one of his monks should be despatched to Finchale, there to celebrate divine service.[2] Reginald was sometimes sent upon this mission;[3] and, upon the approach of the long-protracted illness which confined him for nearly eight years to his bed,[4] the care of the invalid was sometimes entrusted to Reginald.[5] He took advantage of the opportunities thus afforded him of conversing with St. Godric, and of learning from him many of those particulars which render this narrative so interesting and valuable.[6] There is no reason to imagine that he did this carelessly or faithlessly; indeed, there is every reason to believe the contrary. It had been his constant custom, but unknown to Godric, to reduce to writing such incidents as that individual mentioned to him in conversation, while the impression was yet fresh in his memory; and he informs us, that, in so doing, it was his wish to preserve the very words and expressions which had been employed.[7]

§ 12. Our remarks upon the second source whence Reginald derived his information respecting Godric, namely, from his own personal observation, have for the most part been anticipated by what we have already stated in the last paragraph. To this source must necessarily be referred what we know respecting the birth and parentage of Godric, all the events connected with his earlier history, the events which occurred

[1] "Quicquid dignum memoria de tam sancta et ardua ipsius cognovimus vita, tam ea quæ ipsi vidimus, quam ipso docente didicimus, vel a patribus nostris, filiis vestris, circa illum aliquandiu commorantibus, vel ab aliis æque catholicis viris fideliter attestantibus perfecte cognovimus, in sequentis operis artificialia membra utcumque compegimus, ut vestri examinis arbitrio derelinquimus."—p. 2.

[2] § 192. [3] §§ 192, 193. 195, 196. 198. 200. [4] § 292. [5] § 218.

[6] See especially §§ 210. 269, 270, 271, 272, 273. 277. 281. 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291.

[7] "Adhuc siquidem eo vivente, quicquid digna ex ejus ore sacrato didiceram veridica piæ fidei ipsius exemplaria secutus, calamo quotidie currente, membranulis commendaveram, et hæc pro occasione feceram quod eadem verba quæ dixerat eodem tenore quo illa explicaverat scriptis inserere contendebam," § 297. So accurate does he appear to have been on this head, that he has thought it necessary to inform us upon one occasion that he was unable to record the particulars of a conversation, § 190.

to him while he was employed as a merchant and as a sailor, his various pilgrimages to Rome, Compostella, and Jerusalem, and, in fact, all that occurred before the period to which Reginald's own personal observation extends. We are also indebted to the same authority for what is recorded as to the various communications with the unseen world with which Godric was from time to time favoured, and which necessarily, from their very nature, rest upon his own unsupported statement.[1] There is one observation too intimately connected with this part of the subject to be passed over in silence. During the whole period of Reginald's intercourse with Godric, which appears to have been of the most familiar and intimate character, and of no brief duration, nothing occurred to shake his belief in the veracity, or, indeed, in the general credibility of his informant's statements. How far they are in themselves worthy of credit, or how far we at present might be content to accept them, is a distinct question, and one which does not fall within our province, nor the drift of the present inquiry to discuss; but it is worthy of notice that Reginald has no misgivings as to the truth of the incidents which he has undertaken to narrate, nor does he seem to anticipate any difficulty on this head as likely to occur in the minds of others.[2]

§ 13. Reginald derived much of his information from the testimony of others. When he was obliged to rely upon this kind of evidence he was careful, he tells us, to accept nothing for which he could not adduce the most respectable authority;[3] and it must be admitted that he seems to have acted upon the rule which he had laid down for his guidance. He generally gives us to understand how it was that the informant, on whose testimony he relied, had the means of knowing the truth of the narrative. Not only does he mention in general terms[4] that his information is derived from those who had it from the lips of Godric himself,[5]

[1] Thus he relates to Reginald his interview with the Blessed Virgin Mary and Mary Magdalene, § 112; his interview with St. John the Baptist, § 118; the vision of the Boy who issued from the Crucifix, § 149; how he saw souls ascending into heaven, § 164, 165; his contest with the devil, § 190; and the vision which he had of our Blessed Lord, § 210. Other instances might be added.

[2] "In quibus nihil omnino, Deo teste, incertum seu dubitabile apposui; sed neque quicquam pro alicujus relatione quem nec prius fuisse veracissimum relatorem comperi," § 6.

[3] "Ea vero quæ a veridicis viris audieram, his qui forte interant, seu qui ea de illo audierant, tenacis memoriæ armariolo recondebam," § 6. See further the passage quoted in the last note.

[4] See § 13.

[5] §§ 13. 94.

but he specifies the names and designations of several persons who were either personally engaged[1] in the events which he has narrated, or had the particulars from others who were immediately concerned.[2] Yet, in dealing with these authorities, Reginald appears to have exercised a sound caution, and to have known how to distinguish evidence of a primary from evidence of a secondary character. Thus he informs us that he consulted Godric as to the accuracy of a story which he had heard from an authority which in itself appears to have been respectable, and that he did not itsert it in his compilation until it had the sanction of the party most concerned.[3]

§ 14. The Bodleian Manuscript, (Laud. E. 47, otherwise marked 413,) from which the text has been transcribed, is, as far as the editor is aware, unique. It is a small folio volume,[4] in the original binding, written in an elegant[5] hand upon vellum, by a scribe who, from his acquaintance with the orthography of northern persons and places, would appear himself to have been a resident in the north of England. It was probably written at Durham or Finchale; at all events, it contains evidence of having been in the possession of the former of these establishments before the suppression of the monasteries. An inscription,[6] which would in all likelihood have told us more, is unfortunately half erased, but it is clearly in the handwriting of a monk and almoner of Dur-

[1] Thus, Wibert told Reginald the incidents which occurred when Godric was supposed to have been drowned, he himself having been sent to ascertain his fate, § 99; Godric's servant, Meldred, gave an account of his master's behaviour on an inundation of the Wear, § 106; Godric's own nephew is another informant as to particulars in which he was concerned, §§ 113, 114. It is unnecessary to multiply instances.

[2] See §§ 163. 245, 246, 247, 248, etc.

[3] See § 106.

[4] The volume contains 166 leaves, of which 134 and 164 are in duplicate. The life of St. Godric extends to fol. 101, b. The "Miracula de S. Godrico" (see the printed volume, p. 372) extends from fol. 102 to 116, b. The recto of fol. 117 is blank; on 119 is the "Præfatio in Miracula S. Godrici," (p. 371) and these miracles extend to the completion of the volume.

[5] Although well written, it is by no means correctly written throughout; but it has been very carefully revised by a second but contemporaneous hand, who has corrected many of the errors into which his predecessor had fallen. See p. 433, note 3.

[6] The inscription stands thus:—

"L . . .

. . . . continentur vita et miracula Godrici heremitæ

l[a] A[i] v."

ham named Swalwell, who died shortly before the suppression of the monastery. It seems to have lingered in the same locality until it came into the possession of Anthony Maxton, prebendary of that cathedral,[1] who presented it to Augustine Lindsell,[2] also a prebendary, afterwards successively Bishop of Hereford and Peterborough.[3] Lindsell gave it to Archbishop Laud, with the remainder of whose collection of manuscripts it passed into the Bodleian Library, where it is yet preserved.

§ 15. Two documents are appended to this Preface, since they both are too intimately connected with St. Godric to be omitted in a publication like the present. The former of these[4] is an extract from the Chronicle of William, a monk of the Benedictine monastery of Newborough in Yorkshire, which is valuable as containing a notice of our Saint written by an eye-witness. It accurately coincides with the information contained in the other authorities here printed. The second[5] is a poem upon the life of St. Godric, transcribed from the only known copy, which is contained in the Harleian manuscript of Reginald's work here printed. The editor regrets that it contains passages which to him are unintelligible, but, such as it is, he presents it to the reader.

The editor begs leave to offer his thanks to the Rev. Dr. Bandinel, Keeper of the Bodleian Library, for permission to transcribe the manuscript of this work, and for the facilities which he kindly afforded during the progress of that task. The thanks of the editor are also due to the Rev. H. O. Coxe, one of the Librarians of the same establishment, for his kindness in examining the proof-sheets with the original manuscript whenever the occurrence of an incorrect or doubtful passage rendered such collation expedient.

[1] See Hutchinson's History of Durham, ii. 201.

[2] This statement is made upon the authority of an inscription contained in the volume, of which the following is a copy :—" Augustinus Lindsell, ex dono amantissimi Antonii Maxton."

[3] See Hutchinson's Durham, ii. 176.

[4] See Appendix to the Preface, No. VII.

[5] See Appendix to the Preface, No. VIII.

APPENDIX TO THE PREFACE.

I.

Servierat aliquot annis quidam adolescens beato seni, qui animo statuit et voto confirmavit Hierosolymam proficisci. Cujus cum idem pater desiderium agnovisset, ad peregrinationem hortabatur; nihil asserens in hac vita beatius quam Auctorem Vitæ illic quærere ubi pro vita hominum vitam Suam dignatus est pretium exhibere. Monebat autem sacerdotem quemlibet consulere, et in lavacro confessionis conscientiam ab operibus mortuis abluere; "Labor," inquiens, "sine fructu est, pedibus velle proficere et gressu cordis claudicare." Fecit itaque servus prout jubebat domnus; reversusque ad patrem licentiam cum benedictione postulabat. Cui Godricus, "Quare non fecisti sicut imperavi?" At ille, "Vere feci, totam cordis mei domum everri diligenter, et omnia delicta juventutis et ignorantias quas accensa memoriæ lucerna scrutari poteram, per confessionis ostium ejeci." Ad hæc Sanctus, "Non fecisti; adhuc restat unum. Cum enim in multitudine gravi rex Scottorum hostibus suis occurreret, tu tuique complices fruges cujusdam pauperis eremitæ violenter diripuistis, et coævis vestris, quibus media defecerant, pabulum præstitistis. Cumque ille super his coram rege querelam deposuisset, turbatus rex jussit eos per ministros inquiri et comprehensos suæ præsentiæ exhiberi. Vobis ergo, duce eremita et indice, repertis et ante regem constitutis, unum e duobus proposuit eligendum, aut impositam infamiæ notam juramento purgare, aut abscissis dextris pœnam tantæ iniquitatis excipere. Vos autem elegistis potius perjurio Creatorem vestrum offendere quam in opprobrium sempiternum mutilationem membrorum sustinere; et in hoc duo mala commisistis, quia peccato latrocinii peccatum sociastis perjurii. Hoc est illud unum quod necdum cordis excitavit contritio, nec oris eduxit confessio."

b

Quibus auditis adolescens vehementer obstupuit, et ad pedes patris procidens ita accidisse cum lacrimis asseruit. "Induratum," ait, "erat cor meum, nec poterat horum memoria aperire cordis obtutum." Cum ergo scriptum sit, "Homo videt in facie, Deus autem in corde," [1 Reg. 16. 7.] quærendum est qualiter in corde alterius quod latebat videre potuit, quod ipsum latebat in quo latuit. Sed si Sancti Spiritus virtutem intuemur, quæstionis obscuritas submovetur; quia pectoris oculum quem repleverit in alterius cordis dirigere potuit arcanum, cui cor omne patet, et (sacro testante eloquio,) nullum latet secretum.[1]

II.

PROLOGUS IN VITAM S. GODRICI, AUCTORE GALFRIDO, MONACHO COÆVO. EX MS. CODICE ARCHIMONASTERII CISTERCIENSIS. [ACTA SANCTORUM, MENSIS MAII, TOM. V. P. 70, EDIT. FOL. ANTV. 1685.]

§ 1. Dilectis in Christo dominis, Thomæ priori et fratribus in Finchaluch constitutis, Galfridus eorum in Domino conservus, æternam in Christo salutem.

Petiit a me, imo compellit me caritas vestra, venerandi patris vestri Godrici divinos succincte labores perstringere, ut cicius in compendio votis occurrere possit, quorum desiderio tractatus ille prolixior, qui de virtutibus ejus a Reginaldo monacho editus est, moram cum tædio fecerit. Non enim in massa paleæ requiruntur, sed grana. Timui quidem derogationis notam, dum me dicerent aliqui in messem alienam falcem mittere, et furtivis ornatum coloribus submutati honore pallii gloriam quærere. Feci tamen; non enim devotæ tantorum petitioni deesse potui; nec quasi delator aliena reprehendo, sed quasi coadjutor eadem affirmo. Oblati sunt autem mihi a quodam fratre quidam quaterni de quibusdam operibus ejusdem patris a bonæ recordationis Germano priore Dunelmensis ecclesiæ conscripti; in quibus quia multa cum libello Reginaldi dissentire reperi, nonnulla quæ prius scripseram mutavi, nonnulla apposui. Ei enim quam maxime credendum censui, quem vir sanctus et ex opinione bonæ vitæ specialem habuerat, et ex gradus auctoritate et crebræ confessionis familiaritate spiritualem sibi in Christo fecerat patrem. Testatur hæc idem Germa-

[1] Acta Sanctorum, p. 80, § 51.

nus ita scribens. "O quanta in auribus meis ex illius ore stillaverunt mirabilia! Quanta de conclavi secretorum suorum crebris collocutionibus mihi exposuit laude dignissima! Multa mihi quæ alios latent. Dormiebam in sinu familiaritatis ejus."

§ 2. Quosdam igitur ex utrisque manipulos colligens, in unum redegi fasciculum; ea præcipue quæ et simplicium fidei satisfacere et veritati magis possent convenire. Hoc autem prudentia lectoris advertat, ut quod in Reginaldi constat non haberi, in Germani profecto schedulis inveniri; et quasi signum in facie nomen cujuslibet præposui sententiæ, quatenus historia melius eluceat bipartita, quæ duorum erit assertione subnixa. Vestrum igitur est aut brevitati quod suppetit addere, aut superfluitati limam sectionis apponere.

§ 3. Godricum ego vidi magnum parvulus, senem puerulus, dulcescitque animo tantæ visionis recordatio. Erat siquidem corpore permodicus, sed celsitudine mentis in cœlum erectus. Et quidem in juventute coma nigra, in senectute vero in canitie respersus angelica; fronte lata, oculis glaucis, superciliis hirsutis et sibi invicem pene occurrentibus, facie producta, naso longo, barba prolixa, ore decenti, labiis turgentibus, rubore perfusis, humeris distentis, ventre compresso, quia eum jugis minuebat rigor; reliquis in ordine suo membris bene dispositis, viribus aptis, et agilitate præstabili venerabilem brevioris staturæ præferebat habitudinem. Totam suæ conversationis seriem sub priorum Dunelmensium regimine texuit. Vitabat summopere vitium præsumptionis humanæ, dum non suæ, sed potius dispositioni famularetur alienæ. Erat quippe monachus Dunelmensis, sexaginta annos in vita solitaria habens; obiit senex et plenus dierum in loco suo in Finchale, et opera virtutum quæ vivens egit, mortuus testari non desinit.

III.

DESCRIPTION OF THE MANUSCRIPT COPY OF THE LIFE OF ST. GODRIC, BY GALFRIDUS, BELONGING TO THE DEAN AND CHAPTER OF WINCHESTER.

This Manuscript forms an octavo volume, on vellum, consisting of thirty-two written folios, transcribed in the fifteenth century.

There are two fly-leaves at the beginning of the volume, the reverse of the second of which has two erased inscriptions. The former appears to have read, " Liber Scĩ . . . . . . a dño Robto Rok." Of the second nothing is legible. There is also an erasure on the top of the third folio, which contains the subject-matter of the chapters.

At the end there are also two fly-leaves.

The first of these contains the following memoranda:—R. Messores. " Messores in crastino S. Oswaldi. Imprimis Thomas Scharpav."

" Receptio pecuniæ quam ego recepi de tali homine manente in Novo Castro x s. iij. đ. Item iiij s. iiij. đ. ob q[a] in manu secunda."

" Nomen Scriptoris Wilt Plenus Amoris."

" Nomina messorum in crastino S. Oswaldi."

On the reverse :—

" T." (or C.) " Heghington monachus Dunelmensis."

"Anno milleno centeno septuageno
Sub rupe de Finchalle Godricus floruit almus."

" Tumba Godricus jacet hac heremita beatus."

On the last leaf of text, after the word "Amen," is " quod . . . . . . monachus." The name of the scribe has been erased. On its reverse are these :—

" Messores in crastino S. Oswini." " Willelmus"

" Compotus dñi Willelmi Cuthbert magister de"

In a later hand, about the beginning of the sixteenth century, " Thomas Maxwelt."

The volume is bound in white leather over oaken boards. At the bottom is an iron catch projecting beyond the board, by which the volume might be secured to a desk.

Nothing remains to show how this MS. came into the possession of the Dean and Chapter of Winchester.

COLLATION OF THE LIFE OF ST. GODRIC WITH THE WINCHESTER MANUSCRIPT.

Collation of the Legend of Galfridus, as printed in the Acta SS. 21 Maii, (Maii, tom. v. p. 70,) with the Manuscript copy, already described, belonging to the Library of the Cathedral Church of Winchester. The MS. furnishes the following readings:—

PROLOGUE.

SECT.

1. Finchale
Gaufridus
patris nostri Godrici diutinos
sanctus ex opinione
Multa mihi patent
Quædam igitur
ut quæ in Reginaldo
schedulis possint inveniri
duorum fuerit

2. parvum parvulus
jugis attinuabat rigor [*sic*]

CAPUT I.

3. exortus est.
Adwen
æmulatus

4. CAPUT II. in MS.
Reginaldus *ad init.*
solito appetitu
habitu humilitatem

5. CAPUT III. in MS.
Reginaldus *ad initium.*
se patrifamilias

SECT.

utrum vera esset femina
ejus itinere
et quod ab apostolis
Dei recipietis.
ad patriam reduxit.

6. CAPUT IV. in MS. Reginaldus.
non ludebant
Vixque
se pernocturus
Cohabitabant autem
intueri promeruit
ejus Wlsigham. Cujus corpus

7. CAPUT V. in MS.
Reginaldus *ad init.*
Factaque est ei vox
Finkhale
in vicina erant

8. CAPUT VI. Germanus.
Et non solam virosam
duo horrendæ
planities permodica
et ætatis et sexus

Sect.

9. Cap. vii. Reginaldus.

enim ne vel
delituit non hab. in cod. Wint.
solitariam adhuc agebat vitam

10. Cap. viii. Reginaldus.

modo in semetipsum
vinceret quem
dentibus asininis
prætendit
fervor ille q.
beatissimi patris B.
quippe ad hoc repererat idoneum
furem suum
Sedente quoque eo
quod pene præceps

11. stupendumque est quod
devoraret mollities teneræ
quidam patrum aquam etiam esse
aqua mixta
et per hebdomadam s. s.

12. laicus esset instituit.
Carleolum
pulsante citationes solitas facere

13. Cap. ix.

revocavit
ingrediens

14. Cap. x. Germanus.

astitit juvenis submisso
imagines s. s. crucifixi [*omisso* et)
demoniaci operis

Sect.

15. Cap. xi. Reginaldus.

alterius præposita negotii actione
denarium unum

16. Cap. xii. Reginaldus.

tota vicinia
in eo penitus sensus
hauriri poterat ut aqua hauriri
non noverat
imperium ejus t.

17. Cap. xiii. Reginaldus.

18. Cap. xiiii. Reginaldus.

Plantavit etiam
attemptatum
stetitque cervus
perpetuum eis i
virtutem solitarii (*om.* mannæ)
ursos et vicina s.
insolentiam cum (*om.* quod)

19. Cap. xv. Reginaldus.

adducere.
et in aquam se
interceptus
locis morasis
nocte sui p.
cœlitus cæcati

20. Cap. xvi. Reginaldus.

Rannulphi
circa curam
bruta animalia

Sect.

21. Cap. xvii. Reginaldus.

adimeret. Ejusque exemplo qui loquebatur nec videbatur in ardenti rubo loquens ait.

22. Cap. xviii. Reginaldus.

et quandoque oculos ad eccles

talia a. d. s. s. Iste vero

23. Cap. xix. Reginaldus.

silentio

celebravit (*perperam*)

abstinere non p.

alia quam præclara

24. Cap. xx. Germanus.

reportavit. Reginaldus. Dixitque ei homo

25. Cap. xxi. Reginaldus.

redeundi licentiam

Veniensque sæpius

Dixit autem

vade quia nunc hac

inveniri potuit

26. Cap. xxii. Germanus.

comperiens sonitum

cœpitque extrahendo

Quibus ille

ut dum reum de

qui dum omnia

27. Cap. xxiii. Germanus.

prius stetit

venire festinavi.

Sect.

intellegi poterit? Reginaldus. Visionis.

tuum. Germanus crux.

28. Cap. xxiv. Germanus.

elevata eum m.

amicabiles in eum

sermo potest percurrere

et cicatricem infidelitatis in confit.

in creatoris

29. Cap. xxv. Germanus.

oratoris cellulam

consilio metuens quod ex coh.

quievit. Reginaldus. De cujus

suam eamdem

ea oris

non enim me t.

gaudia tenent

liceat. Reginaldus. Illa

mirantis sancti demulcebat

consendunt

30. Cap. xxvi. Reginaldus.

Wyri

veraciter cognoscens

31. Cap. xxvii. Reginaldus.

Fratre namque

vix pro aliqua

Misertusque est

fratris sui se lamentis afficeret.

beatorum sp.

Venerunt ad eum die

Ne miremani

SECT.

32. CAP. XXVIII. Reginaldus.
bona illius
Etheuuoldi
et sc[d'] ubi sanctus p.
(*Germ. non occ. ante* Cum oraret.)
latens a quo
ille fuisse menti
exauditus non est pro
est nisi sanctus preces
quæ ad cons.

33. CAP. XXIX. Reginaldus.
ad cœlum usque p.
quatenus eos ea doceret
debuissent desiderio
Secunda quidem
eo quædam bonæ
fuerint longo
spacio disjuncti eadem
conjuncti. Germanus. Et.
in sinu A.

34. CAP. XXX. Germanus.
tumulo illi ap.
est vir Dei ad

35. CAP. XXXI. Germanus.
Hic cum adhuc
Rogerii prioris D. c.
spiritualis amicitiæ
Hunc igitur
vice in tui
immoderati doloris
paradisi delicias.

36. CAP. XXXII. Reginaldus.
a me mulgenda
Fecitque

SECT.

37. CAP. XXXIII. Reginaldus.

38. (Totum hoc caput in cod. Wint. omissum est.)

39. CAP. XXXIV. Reginaldus.

40. CAP. XXXV. Reginaldus.
verbera et
præmonitione. Reginaldus. Siscitante

41. (in cod. MS. pars cap. 35.)
Lodoneie
ejus locum

42. Reginaldus (Nec hic initium novi capitis in cod. Wint.)
priorem Dunelm. dure corripuit
et eorum equitaturam
consumunt. Reginaldus. Cuidam

43. (CAP. præcedentis continuatio.)
egit. Reginaldus. Alius
deferre
Quodammodo igitur alterum
singuli exinde p.
dum illum
intelligerent

44. (Cap. præced. continuatio)
Reginaldus. venerunt
contemplatus
aliquibus vestrum
temptationibus
Non enim in illius

45. Reginaldus. Duo. (Cap. præcedentis continuatio.)

Sect.

46. Reginaldus. *ut supra*
Godricus statim post obitum suum puerum
m. igitur ei in

(38.) Cap. xxxvi. concordat cum § 38 editionis Bollandianæ. Reginaldus.
urget at animum
Potitusque
Reginaldus. Abbas
confecti languoribus
Reginaldus. Quidam
dolori detulit (*om.* compatiens) panem, etc.
consignavit et ægro transmisit

47. Pars cap. 36 in cod. Wint.

48. do. do.
se cingens
accidia

49. pars capitis præced. Reginaldus.

50. Cap. xxxvii. Germanus.
requirente
qui et eorum
senectutem annosam (*om.* consolaretur)
et hered.
singulas mortis amaritudines
hortatur illa
de viro sobolem
antiquæ præreptionis
astitit ei de
horrendi
ex sonitu
quia et de victoria

Sect.

51. Cap. xxxviii. Germanus.
et equis vestris qui inedia defecerant
jussit vos
aperire obtutum
poterit arcanum

52. Cap. xxxix. Germanus.

53. Cap. xl. Reginaldus.
necessitatis articulo
haberet orationibus siquidem ejus
se commendaverat ei transmitteret

54. Cap. xli. Germanus.
virilibus
Flexis s. genibus
eam ejicere
mecum eram

55. Cap. xlii. Reginaldus.
et sacculum cum corpusculo
se nunquam

56. Cap. xliii. Reginaldus.
religioso se

57. Cap. xliiii. (nullo auctore)
repereris
volvebat sæpe
et ad secreta

58. Cap. 45. (nullo auctore)
nobis dona.
Neque caritate—non novit
hæc non habentur in cod. Wint.
quam opponebat videretur

Sect.

59. Cap. xlvi. (nullo auctore)

cellulam nunc
liber de l.

60. Solet etiam
Nullæ eis formæ
congerere
jaculabant
formis fortius domino
hujus religionis
nubeculas
imprudenter

61. Cap. xlvii. (nullo auctore)

quandam arborem de
indutum in altari perspexit adesse

62. Cap. xlviii. Reginaldus.

exarserit

63. Cap. xlviii. (bis) (Reg. non in MS.)

si convictus
G. ait membra (*om.* non)
Cœpit ab
effectu
opponere
malorum suæ crescentibus
pius heremita
exilium petii sed

64. Cap. xlix. Reginaldus.

See this chapter, p. xxvii.

65. Cap. l.

dissereret adjecitque inquirere si illic
aliquoties extitisset. Subridens

Sect.

explorando
absentia et a longe posito quasi
cognovit

66. Dicebant quoque B. D. G.
instruxit
quoque multocies
commiscerint
represserit
liber R.
facile dirivatur

67. Cap. li. (nullo auctore.)

Stupebant. Quid. (om. Germ.)
crastinum. Venientes (om. Reg.)

68. Cap. lii.

qui obsequio
Signum vitæ
illusit.

69. Cap. liii.

aufugavit

70. Cap. liiii.

con. suorum (*om.* eum)
ecce lupi
Statim autem
ut te nobiscum

71. Cap. lv.

irrugiit
antea patrum
forinsecus voces quasi voce altercantium

Sect.

morte peremptus d.

Alia. (Hic incipit cap. lvi. in cod. Wint.)

72. Cap. lvii.

sederet cœlesti perfusus dulcedine, cœpit

Bene v. S. (bis in cod. Wint.)

corpus non alteram resexit in p.

citra limen

vero bonorum verborum

Sect.

73. Cap. lviii.

de Amundavilla

invalitudinis virtus extitit

sed qui vivente decor permanebat

74. Cap. lix.

et deinde illud

pedes vero n. reliquierant

deoscularetur

potuissent

QUID EIDEM ITERUM DE GLORIA PASSIONIS SUÆ SIGNIFICAVERIT.

REGINALDUS.

Domnus Cantuariensis diutina exilii fatigatione decoctus secreto nuncium ad heremitam venerabilem direxit, ut qui mala ei ventura prædixerat, quem demum finem sortirentur certius edoceret. Veniens igitur præ foribus astitit, et quia ad ejus colloquium habere non poterat accessum, per quemdam fratrem Dunelmensem quæ sibi fuerant injuncta intimavit. Quibus illic auditis, inclinato in gremium capite diutius conticuit, et ita demum ora resolvit. "Vere quædam secreta ei mandavi quæ, suggerente Spiritu Sancto, præsensi. Revertatur itaque nuncius, et dicat domno suo ne admodum moleste ferat si ad momentum aliquantulum dura sustineat. Quo enim diutinior extiterit pœna, gloriosior inde proveniat corona. Infra sex quippe mensium circulum regiam consequetur amicitiam. At tunc Godricus non erit in carne victurus. Infra novem vero mensium terminum sedi suæ cum plurimo restituetur honore, deinde finis finietiur cum eo ex omni parte, quod tamen ei futurum erit ad salutare commodum, multis vero hominum ad salutis remedium et opis optatæ subsidium. Hæc nuncio ejus explica, et crebrius replica. Cum enim archiepiscopo hæc referret eorum ipse ministerium, Spiritu Sancto revelante, citius advertet. Et major fiet omnibus Anglis ex ejus reditu lætitia, quam fuit olim in exsulaturi egressu mœstitia."

Hæc legatus audiens dicebat sibi non sic quidem satisfieri nisi ad colloquium ejus ei concederetur admitti. Quo tandem vix

impetrato, singula ei vir sanctus, sicut supradictum est, retexuit, et ut animo firmius retineret, quod post modicum finis cum eo ex omni parte fieret, sæpius ei replicare non desiit; perceptaque benedictione discessit. Duobus igitur mensibus fere transactis, vir Domini Godricus ex hac vita migravit, et venerabilis archiepiscopus infra triennium sibi ab eo præfixum gloriosa passione occubuit.

IV.

LIST OF THE TITLES OF THE CHAPTERS CONTAINED IN THE HARLEIAN MANUSCRIPT, NO. 322.

INCIPIUNT CAPITULA.

V.

PROLOGUE TO THE HARLEIAN MANUSCRIPT, NO. 322.

Virtutes et vitam beatissimi heremitæ Godrici de Finchale ab amicis pluribus atque carissimis, et maxime a domno Æthelredo venerabili Rievallis abbate, et Thoma priore, non tam rogatus sum scribere quam compulsus. Videlicet, ut tum ea quibus gerendis ego præsens interfui, tum ea quæ, ipso Dei viro narrante, percepi, tum ea quæ veridicorum hominum relatione cognovi pos-

teris profutura, litteris commendarem. Ego autem rebus hujusmodi certius inquirendis per aliquot annos intentiorem curam diligenter adhibui, ut in his quæ scriberem, Deo teste, nihil posset incertum aut dubitabile repperiri. Nam in primordio accessi ad ipsum Dei virum, volens ab eo familiarius discere quæ docerem. Ad cujus pedes residens cœpi multis persuadere quam utile foret accuratam ipsius notitiam ad posteros pervenire. Novissime adjeci quod libenter, si annueret, vitam ipsius, eo docente, conscriberem.

Ille conticuit, et in me ora convertit, et post silentium tandem ait. "Ita quidem facturus eris, verum hoc nequaquam in præsenti tempore consequeris." Me vero curiosius insistente ut ediceret mihi quæ scriberem, sic respondit: "Vitam Godrici talem esse cognoscas. Godricus primo rusticus pinguis, fornicator immundus, fœnerator, falsarius, deceptor, perjurus, adulator, discurrens, peculans et gulosus; modo pulex mortuus, canis fœtidus, vilis vermiculus, non hermita, sed hypocrita, non solitarius, sed mente diffusus, devorator eleemosynarum, fastidiosus delitiarum, cupidus et negligens, otiosus et stertens, ambitiosus et prodigus; et qui non esset dignus aliis servire, quotidie ministrantes sibi verberat et objurgat; hæc et his pejora, scribere poteris de Godrico." Post hæc dicta, velut indignatus obticuit; et ego cum nonnulla confusione discessi.

Interjectis aliquot annis nihil de ipsius vita sum ausus inquirere, donec ipse quoque misertus mei, ultro cœpit exponere quæ volebam. Tunc stylum lætus arripui, et quæ dicebat alacri manu et hilari mente conscripsi. Cum enim ibi moram diutinam fecissem, et hunc libellum de vita ipsius et miraculis perfecissem, attentius procurabam illum a sanctissimo viro benedici. Peracto igitur in ipsius obsequiis tempore quadragesimali, consuetudo poscebat me redire Dunelmum ad cœnam Domini cum fratribus celebrandam. Librum vero profecturus arripui, et tenens eum manu, ad Sancti genua sum provolutus, et dixi: "Obsecro, pater, et ut ad Dei honorem et fidelium utilitatem hunc libellum benedicere et Deo consecrare digneris." Tunc ad me convertens, ait: "Fili, quisnam liber est iste?" Ad quem ego: "De gestis cujusdam religiosi hominis, qui multa pro Deo pertulit in hac vita, ipsum vera narratione composui." Cumque libellum aliquandiu contrectasset, tenens eum inter manus erectas, et oculos elevans in cœlum, ait: "Pater omnipotens, et Tu, mi Domine

Jesu Christe, et Tu, Sancte Spiritus, omnium consolator, et tu piissima Dei Genitrix et Virgo perpetua, et tu Sancte Johannes Baptista, cum omnibus Sanctis, obsecro ut benedicere dignemini hunc libellum, quatinus vobis fiat acceptus et posteris profuturus." Tunc illum signo crucis consecrans benedixit et deosculatum mihi tradidit, et sic ait: "Adjuro te, fili, per nomen Jesu Christi, et per dilectionem qua mihi conjungeris, ut nemini, me vivente, hoc detegas, nec scriptum istud ostendas." Ego tanquam deprehensus erubui, sed tamen quod petebat cum rubore concessi. At ille blando sermone subridens ait: "Scio quod erubescas quia me hoc opus hucusque celasti; sed noveris tempus esse venturum in quo propter hunc librum aspera et amara es ab æmulis auditurus. Tu vero ne movearis cum hoc evenerit, quia te veritas liberavit." Post hæc benedictione percepta, domum lætus abscessi. His ad sequentium evidentiam prælibatis, ad enarrandam rerum seriem convertamur.

VI.

A TABLE, EXHIBITING THE ARRANGEMENT OF THE HARLEIAN MANUSCRIPT AS COMPARED WITH THE CORRESPONDING CHAPTERS IN THE BODLEIAN COPY.

Harl. MS.	Bodl. MS.	Harl. MS.	Bodl. MS.	Harl. MS.	Bodl. MS.
1	1	13	13	27	26
2	2	14	14	28	27
	3 new chap. Bodl. MS.	15	15	29	28
		16	16	30	29
		17 new chap. in the Harleian MS.		31	30
				32	31
4	4	18	17	33	32
5	5	19	18	34	33
6	6	20	19	35	34
7	7	21	20	36	35
8	8	22	21	37	36
9	9	23	22	38	37
10	10	24	23	39	38
11	11	25	24	40	39
12	12	26	25	41	40

Harl. MS.	Bodl. MS.	Harl. MS.	Bodl. MS.	Harl. MS.	Bodl. MS.
42	41	79	80	116	108
43	42	80	81	117	Ap. 1
44	45	81	117	118	Ap. 2
45	46	82	118	119	Ap. 3
46	47	83	122	120	Ap. 4
47	48	84	123	121	Ap. 5
48	49	85	Ap. 9	122	124
49	50	86	119	123	125
50	51	87	114	124	126
51	53	88	109	125	127
52	54	89	110	126	128
53	55	90	82	127	129
54	56	91	Ap. 10	128	147
55	57	92	84	129	148
56	58	93	85	130	
57	59	94	86	131	149
58	60	95	87	132	150
59	61	96	88	133	151
60	62	97	89	134	152
61	63	98	90	135 }	Ap. 8
62	64	99	91	136 }	
63	65	100	92	137	153
64	66	101	93	138	154
65	67	102	94	139	116
66	68	103	95	140	155
67	69	104	96	141	156
68	113	105	97	142	157
69	70	106	98	143	158
70	71	107	99	144	159
71	72	108	100	145	160
72	73	109	101	146	161
73	74	110	102	147	162
74	75	111	103	148	163
75	76	112	104	149	167
76	77	113	105	150	169
77	78	114	106	151	170
78	79	115	107		

VII.

ACCOUNT OF ST. GODRIC, BY WILLIAM OF NEWBOROUGH.

Iisdem temporibus fere, venerabilis heremita Godricus de Finchala, loco scilicet solitario sic dicto, non longe a civitate Dunelmensi, super amnem Wirum, annis maturus et meritis, in Domino requievit; in quo plane cernere erat pium altumque divinitatis beneplacitum, ad confusionem nobilium et magnorum, ignobilia mundi et contemptibilia eligentis. Cum enim esset rusticanus et idiota, nihilque sciens nisi Christum Jesum et Hunc crucifixum, (quod utique quantumvis obtusis et rudibus in fidei incunabulis traditur,) ingressu adolescentiæ fervere cœpit spiritu, totisque hausit ossibus ignem quem Dominus misit in terram. Denique cœlibatum, quem Deo gratum et sublimis esse meriti forte didicerat, devote amplexus, in cibo et potu, in verbo et gestu homo simplicissimus decentem cum gravitate servare modum studuit. Velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et in ipsa locutione parcissimus. Flere cum flentibus doctus, ridere autem cum ridentibus et jocari cum jocantibus nescius. Juvenis Sepulchrum Dominicum in multa paupertate, nudis incedendo pedibus, visitavit; reversusque ad propria locum aptum, ubi Deo serviret, solicite quæsivit; accepitque in somnis (sicut aiunt,) ut locum, Finchala dictum, quæreret, ibidem, Deo volente, victurus. Quem tandem post multam lustrationem inveniens, ibidem cum sorore paupercula primum, et, ea defuncta, solus, multo tempore habitavit. Vitæ autem ejus districtio fere supra humanum modum fuisse perhibetur. Memoratus quidem locus silvosus est, sed modicam habet planitiem; quem ille fodiendo exercens fructum ab eo annuum, quo utcumque sustentaretur, exigebat, et quantulumcunque poterat, advenientibus exinde caritatem exhibebat. Sane Dunelmensi ecclesiæ mundissimæ vitæ merito commendatus, talem sancti collegii ibidem consistentis circa se providentiam meruit, ut senior monachus ad hoc deputatus crebro eum visitaret, tum ad instructionem simplicitatis rusticæ, tum etiam ut participatione sacri mysterii certis diebus muniretur. Diu quidem hostis antiquus hominem simplicissimum insidians circumvenire tentavit, ut autem insidias vidit minus procedere, simplicitati saltem præstigiis curavit illudere. Sed vir

Dei et caute vitavit insidias et constanter sprevit derisitque præstigias, beatissimo maxime Joanne Baptista, quem specialiter diligebat, crebrius eum visitante, informante, et roborante.

Hoc modo usque ad decrepitam vivens ætatem, paucis ante mortem annis senilium defectu membrorum decubuit, et diebus plurimis quantulascumque in moribundo corpore vitæ reliquias modico lactis haustu servavit. Illis diebus videre eum et alloqui merui, in oratorio proprio juxta sacrum altare jugiter decumbentem. Cumque toto fere corpore quodammodo præmortuus videretur, expedite tamen loquebatur illa ori ejus familiaria verba, scilicet, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum sæpius replicans. In vultu autem ejus quædam dignitas et decus insolitum visebantur. Transiit ergo senex et plenus dierum, idemque loci spacium ejus nunc corpus occupat quo vel orans procumbere vel ægrotus decumbere solebat.

Guil. Neubrig. de rebus Anglicis, lib. ii. cap. xx.

VIII.

INCIPIT RITHMUS DE S. GODRICO.

I.

Ada mundi Qui elegit,
Hic Godricum præelegit,
Ejus ut sit gloria
Fide acta,
Spe compacta,
Ejus acta,
Mire facta
Perhennat memoria.

II.

Nam mercator, post nauclerus,
Satis sibi fit severus
Mentis in custodia;
Bis Sepulchri peregrinus
Nudus plantis arat primus
Iter sub inopia.

III.

Qui dum Romam bis adivit,
Ad hanc matrem post ascivit,
Sacra visens limina;
Quibus servit puellaris
Forma, nulli specularis,
Servat, curat omnia.

IV.

Silvis solus dum post cedit,
Lupus furens hunc non lædit,
Rictu dentis rabidi;
Quos insultus mox compressit,
Cruce freta stratus cessit[1]
Victus more rabidi.

[1] *Cessit.*] The MS. appears to read "redit."

V.

Hic septennis vir ignotus
Heremita fit remotus,
Tectus dumis veprium;
Viperarum ac serpentum
Doma colens sat cruentum
Comes fit colubrium.

VI.

Intrans ædem
Secus pedem
Sedens igni
Fit maligni
Mitis hospes aspidi;
Ejus vasa se dum torsit,
Morsum virus non intorsit,
Christi gemmæ iaspidi.

VII.

Aquæ potu solo nixus
Cinis triplex est infixus
Pani mixto paleis;
Bos arator,
Pes fossator,
Manus satrix,
Cervix latrix,
Spicas locat horreis.

VIII.

Crudi testa leguminis
Perdit vires acuminis,
Musica mense duplici;
Squalor talis salsugenis
Ros hic fit saginiminis
Ore gustatus supplici.

IX.

Os redundat melle plenum,
Jesum Christum Nazarenæum,
Promens per eloquia;
"Mi Johannes, tu Baptista,
Penas . . . . .[1] carne ista
Tuens sub custodia.

X.

"Christi cella,
Maris stella,
Mater pia,
Tu Maria,
Christo nos concilia;
Omnis Sancti contritura,
Nos defendat improterva,
Hostis insolentia."

XI.

Cilicinus cum lorica,
Carnis pugnans cum pedica,
Jugi certat acie;
Hostis dira molimenta
Mox attrivit ut inventa[1]
Solis cedunt facie.

XII.

Jam defunctam triduanam,
Prece fusa, reddit sanam,
Vivam dans parentibus;
Quos innodat sacramento,
Hæc celanda tegumento,
Cunctis tunc viventibus.

XIII.

Navigantes salo vidit,
Cunctos casus et præscribit,
Pandens his sequentia;
Sæpe mundum spectat totum,
Latens opus tenet totum
Pectus cor viventia.

[1] This blank should apparently be filled up with the word "nostras."
[2] *Inventa.*] The MS. seems to read "mem'ta."

XIV.

Nam quæ sentit in occulto
Pandit reïs cum singulto,
Dicens, "Hæc corrigite."
Pisces nantes, vel inclusos,
Adventantes, seu seclusos,
Iter spectat conficere.

XV.

Dictu pisces irretivit,
Aquæ tumor obedivit,
Fluxu sistens limitem;
Sine pulsu signum sonat,
Lucis cursum certum donat,
Ritus tenens cardinem.

XVI.

Vacca cursu servat horam,
Sine ductu tricat moram,
Clausum vocat mugiens;
Servus minis jam correptus,
Ausu nequam est subreptus,
Sepem post transiliens.

XVII.

Infra ripam aquis fusus
Hic pernoctans redit nudus,
Nunquam siccans tegmina;
Nix, nec crustis glacierum,
Grando, nec sors quævis rerum,
Mutat hæc inolita.

XVIII.

Christi formam in altari
Ter meretur speculari,
Parvi sub effigie;
Et foratum aperiri
Latus [1]ipsum, et hinc iri
Crucis ex imagine.

XIX.

Petri formas ac Johannis
Videt promte, non sub pannis,
Fretus et alloquio;
Atque Jesum cum Maria
Cordis rimans in sophia,
Cœtu sub angelico.

XX.

Genitorum ac sororis
Ab gehennæ fusos [1]oris
Fratris vidit spiritus;
Quos redemptos pia prece,
Sed exemptos dira nece,
Christus laxat cœlitus.

XXI.

Lepus olus dum fur ledit,
Semel cæsus nunquam redit,
Sepis rimans intima;
Dum pro Christo cuncta spernit,
Cordis luce cuncta cernit,
Cœlo, terris, pervia.

XXII.

Vidit motam
Mox yconam,
Sed infantem
Post nutantem
Super Matris gremio;
Super aram qui descendit,
Locum primum sed conscendit,
Bino plexus brachio.

XXIII.

Patris flatus obeuntis,
Ac mox cœlos subeuntis,
Vidit ad fastigia;

[1] *Ipsum.*] The MS. seems to read "Jesúm."
[2] *Fusos.*] It is not easy to decide whether the MS. reads "fusos" or "susos."
[3] *Oris.*] "horis," MS.

Ac in bello procumbentis,
Vel remotis seu præsentis,
Crebro promsit intima.

XXIV.

Remigantes in profundo
Corde duros, vel fœcundo,
Cella cernit positus;
Actus rati
Vel patrati,
Spe delusi
Vel refusi,
Sæpe pandit exitus.

XXV.

Mentis mores præsagavit,
Opus lapsis innovavit,
Vatis ingens spiritu;
Sæpe raptus in excessu
Cœli vidit in processu,
Mira plura traditu.

XXVI.

Certum sui defungendi,
Diem modum perquirenti,
Septimum præcecinit;
Sexagenis annis actis,
Cæde lenta in se factis
Cœli summa petiit.

XXVII.

"Jesu Christi nunc amice,
Pius esto nunc, Godrice,
Cœli in victoria;
Nunc nos regna cœlis sita,
Ubi locus jugis vita,
Tecum claros gloria."

[1] INCIPIT EPISTOLA [2] DOMNO [3] HUGONI, DUNELMENSI EPISCOPO, DESTINATA.

§ 1. Sacri pontificatus honore prædito domno et patri Hugoni, Dei gratia Dunelmensi episcopo, Reginaldus filius suus, per regimen altitudinis æternæ consequi sedem beatitudinis.

Cum ceteri per Angliam episcopi de terrenis lucris vel commodis habeant transitorie gloriari, vobis singulariter donatum est a Christo de sanctarum cœtu animarum perfusius gratulari, quas vestris temporibus sub vestro imperio militantes, cognovistis in cœlestibus ab Ipso coronari. Nam præcipue pastoris est gloria, splendida emeritorum filiorum suorum corona; felixque est pastoris laus, gloria, et præmium, de cujus grege heredatur, illustratur, et perornatur cœli palatium. De quorum numeroso collegio felix Godricus heremita existit, qui vestris temporibus, multorum signorum gloria claruit, prophetico spiritu viguit, et contemptu visibilium cœlestia commutando adipisci [4] promeruit. Hic a primordio vestri cœnobii monachus, frater et filius, actu habitum, conversatione monachum, subjectione filium, compassione fraternum, se vobis vestrisque cœnobitis exhibuit; quia in omni-

[1] This epistle does not occur in the Harl. MS.

[2] *Domno.*] In accordance with the general usage which gave the title of Domnus to an ecclesiastical superior, reserving Dominus for our Lord, the same distinction has been here preserved. The different application is noticed in the line,

"Cœlestem Dominum, terrestrem dicito domnum;"

and the same distinction is generally, although not always, observable in early manuscripts, since the word is for the most part written in a contracted form, Dn̄s. The Bodleian MS. of this work, however, furnishes instances of the use of Domnus (see § 248), and thus authorizes its adoption in other passages.

See Du Cange, Gloss. Med. Lat. ii. 1618; Bibl. Patr. xii. 2, 1010, edit. fol. Colon. 1618; and the Glossary to the Decem Scriptores.

[3] *Hugoni.*] Hugh Pudsey was consecrated bishop of Durham 20 Dec. 1153, and died 3 March 1194[-5].—Le Neve's Fasti, p. 347.

[4] *Promeruit.*] See § 17, 76, 81, 91, 142, 162, 174, 184, &c. "Where, for the better understanding of the meaning of the Fathers in this point, we may further observe that Merits in their writings do ordinarily signify nothing but works, as in the alleged place of Bernard; and to Merit, simply to procure or to attain, without any relation at all to the dignity either of the person or the work."—Ussher, Answer to a Jesuit, p. 501.

bus sub vestri nutu imperii usque ad vitæ ultimum Domino militavit. Cujus gloriosi certaminis primordium, procursum vitæ et exitum, calamo tenui peraravimus; et vestræ, ut decet, nominis excellentiæ, sequentis operis artificium dedicando, commendamus. Nam, sicut vestri specialis est gloria de talis filii corona, et eorum, quæ in laude Domini de eo describuntur, vestri specialis debet esse approbatio et censura; itaque quicquid dignum memoria de tam sancta et ardua ipsius cognovimus vita, tam ea quæ ipsi vidimus, quam ipso docente didicimus, vel a patribus nostris, filiis vestris, circa illum aliquandiu commorantibus, vel ab aliis æque catholicis viris fideliter attestantibus perfecte cognovimus, in sequentis operis artificialia membra utcumque compegimus, ut vestri examinis arbitrio derelinquimus. Nempe quo animus vester tendit jam filius vester præmia consecutus æterna pervenit, cum quo permaximam portionem in cœlis habetis, qui tanti membri caput fuisse meruistis.

§ 2. Gratulare itaque, pater in Christo reverende, qui filium vestrum in cœlis corona jam donatum cognoscitis Christo considere, cujus vita ab utero matris Deo et hominibus commendabilis exstitit, signis et miraculis claruit; quem sinus cœli in Christi consolatione illi [1] conglorificandum suscepit, et Christi clementia infinitis miraculorum insigniis pretiosum in conspectu Domini mundo divinitus propalavit; sicut sequentis libri textus plenius exsequens et ex ordine explicabit. Gaudeat etiam vobis subdita et commissa Dunelmensis ecclesia, quæ de filio patrem, de fratre defensorem, de suo monacho sanctis Dei in cœlestibus coequalem, novissimis diebus adipisci promeruit, in cœlis Christi coheredem, Angelorum consortem, martyribus in [2] lenta diuturnitatis cæde consimilem, confessoribus in fidei decertatione coequalem, virginibus sacris in continentiæ et pudicitiæ triumpho communicantem, de proprio cœtu sibi præmisit, counivit, destinavit, enutrivit, edocuit, ad Dei sponsalia intromisit. De quibus singulis vestra specialis est gloria cujus paternitas talem filium procreavit, educavit, et præmisit ad cœlestis regni gaudia, vobis et vestris divinitus præparanda.

Valeat sancta paternitas vestra semper in Christo, domne amantissime, nunc et in æternum diligende. Vale.

EXPLICIT EPISTOLA.

[1] *Conglorificandum.*] Conglorieandum, MS.
[2] *Lenta . . . . cæde.*] See the same expression at § 265.

INCIPIT ARGUMENTUM.

§ 3. Aulam Ecclesiæ qui incolimus [1] auleas in ea ansulis annexas suspendamus, fasciculosque alligemus in ansulis quos perstringamus vittis cum annulis auro liquenti confectis. Ansulæ auleæ inseruntur, dum virtutes animæ sacris operibus comprobantur, quæ suspensæ patent in pariete, quando opera sanctorum in facie patendo renitent Ecclesiæ. Sed fasciculi in ansulis alligantur, dum miraculorum numerosorum series et tenor virtutum radiis perlustrantur, quos vittis perstringimus cum ansulis auro liquenti confectis dum scriptis, litteris, et sententiis sanctorum miracula permirifica, sancta et sapida, Sacræ Scripturæ testimoniis innitendo, prosequimur et roboramus. Proinde [2] catalogum compendiosum præmittere opusculo sequenti procuravimus, ut multos capitulorum manipulos sub uno fasciculo strictius arctaremus. In quo lector ea quæ in his continentur [3] facilius inveniat, dum mox in continenti invenerit quicquid in continente pro contento quærendum fuit.

[1] *Auleas.*] This word is more correctly of the neuter gender.
[2] *Catalogum.*] MS. cathalogum. [3] *Facilius.*] MS. fascilius.
[4] This chapter, inserted from the Harleian MS. is not found in the Bodleian copy.
[5] *Arenas.*] MS. harenas.

[1] *Repletum.*] MS. repleto.

[1] *Retium.*] The word 'retium' is here expuncted, but stands unnoticed in the heading prefixed to this chapter in the body of the work.

[2] *Juvenem.*] Juventutem, MS. *B.*

APPENDIX MIRACULORUM.

INCIPIT [1]PROŒMIUM IN VITAM SANCTI GODRICI HEREMITÆ.[2]

§ 4. Cunctorum animos novitas aliqua succendit ad stuporem, et admirationis consideratio multimodum creare consuevit consolationis ardorem. Stupet quidem animus dum aliquid insuetum audierit, miratur [3] quoties recentius quippiam ex insperato provenisse contigerit, ardescit ad insolita et insperata pervestiganda, eo quod hujusmodi notitia dulcius animo innotescit. In his vero quæ divinitus proveniunt, animi fidelium altius inquirendis inflammescunt, unde stupor eorum fit pro miraculi dulcedine, admiratio pro divinæ gratiæ magnifica revelatione, flagrantia desideriorum pro spei Christianæ consolatoria visitatione. In quibus omnibus animus fidelis exsultat, quia Dei clementia sic per aliquorum opera vel merita plures refovendo lætificat. Unius quidem meritum singulare omnibus est victricis fidei præconium triumphale; nam dum unius de hoste victoria celebratur, mox mens alterius ad consimilem[4] obtinendæ palmæ gloriam vehementius animatur. Hinc igitur est quod unius conversatio, vita, vel meritum, generale est omnibus imitationis exemplum; atque tanto plures accenduntur ad nova pietatis incendia, quanto magis vel effusius claruerint aliquorum nova vel inaudita certamina victoriosa. Proinde alicujus Christi militis victorias stilo currente describere, est multis viæ incognitæ notitiam demonstrare. Siquidem singuli quique, qui hæc audiunt, pro auditu bonorum recentium amplius inflammescunt. Aliorum igitur laboris exercitia, multorum fit ædificationis exempla. Hinc itaque reticere quæ novimus, nobis fore periculosum agnoscimus; [5] talentum quidem Domini nec sub terra occultationis debemus effodere, neque margaritæ splendores rutilos sub ignorantiæ paleis obvelare.

[1] *Proœmium.*] MS. Prohemium.

[2] The following is the title prefixed to the Harleian MS.: "Incipit proemium in subsequentis operis perceptibile experimentum, qualiter videlicet, hujus scriptor opusculi ad hæc memoriæ commendanda se contulerit, vel a quibus relatoribus paradoxis ea didicerit."

[3] *Quoties.*] Here and elsewhere the MSS. read "quotiens."

[4] *Obtinendæ.*] MS. optinendæ.

[5] *Talentum.*] S. Matth. xxv. 25.

Aurum etiam dispersum melius rutilat, et lucernæ flamma detecta diffusius sui roboris lumina dispergendo [1] coruscantia visus illustrat.

§ 5. Diutius igitur mecum tacitus hæc omnia percurrendo contrectavi; et quæ nosse poteram ab aliis, abscondere satis periculosum duxi. De viro itaque Domini Godrico, cujus fama circumquaque percrebuit, magnificentius operatus est Dei dextera, quam vicinis seu remotis innotuisse prævaluit. Erat equidem mundi contemptor egregius, et plurimæ virtutis possessor indeficienter individuus, sacrisque meditationibus et operibus instantius atque ferventius deditus, quam aliquis hominum quem modernis temporibus claruisse cognovimus. [2]At tamen de rebus occultis, quas in eum Deus effecerat, vix alicui domesticorum, et id quam rarissime detexisse volebat; ea vero quæ propalare aliis voluit, aliquo sæpius operimento contexit; dicebatque quasi id [3] alicui sibi notissimo provenisset, quod Dei tamen gratia in eo operata fuisset. In quibus beati Pauli Apostoli memorabile satis exemplum tenuit, qui ea mysteriorum secreta, quæ ei Deus detexerat, quasi sub alterius persona sæpe [4] deposuit. At tamen si perpenderet quod aliquis, sola sciendi curiositate ductus, aliqua ipsius secretorum operamina pervestigare decrevisset, frustra quidem faceret; qui tunc nunquam ad optata audienda pertingeret. Cum vero aliquis quælibet verba divina, vel opera aliqua cœlitus per electos suos effecta, illi exponendo panderet, ut eum per monita virtutis instrueret; tunc ille fervens spiritu aliqua de se consimilia solebat effari, et aliquid secretius actum publice prosequi atque contestari. Atque aliquoties, dum aliquis de aliis ageret, ille forte sæpius, quasi intercise, quædam nova perfunderet. Arbitrabatur quidem sic forte vel non illos suis dictis intendere, vel certe, quod credibilius fore crediderim, quando Spiritus Sanctus, (Qui per os ejus loquebatur ea quæ exposuit,) superno munere dignabatur suis illa fidelibus revelare.

§ 6. Pro hujusmodi igitur secretis Dei judiciis vita viri Deo dilecti pluribus non innotuit; quia nunquam in aliquo se virtutis miraculo extulit, sed nec aliquando ab hominibus vel unius saltem verbi favorem seu laudem percipere aut leni auditu ad-

[1] *Coruscantia.*] Choruscantia, MSS.
[2] *At tamen.*] The MS. always carefully reads "at tamen," instead of "attamen."
[3] *Alicui.*] See § 210.
[4] *Deposuit.*] 2 Cor. xii. 2, etc.

mittere potuit. A pluribus tandem amicis [1] mihi carissimis, et quam maxime a domno [2] Edeldredo Rievallensi abbate, non tam rogatus quam compulsus sum ea quæ audieram scribere; et quæ nec dum noveram, sollicitius investigare. Unde curioso non suffecerat animo tantum ab aliis quicquam audisse permirabile, quin et satagerem omni mentis conamine ea quæ aliis exposuerat ab ipsius ore sacratissimo, [3] quo advixerat, plenius atque perfectius percepisse. Aliquantis igitur annorum curriculis his ab eo perquirendis operam vehementiorem impendi; et plurima, quæ ceteris prius detexerat, planius et perfusius, ipso edocente, didici. Sæpius nempe ad invisendum eum festinabam, et semper rediens aliquid memorabile mecum conferens de ipso referebam. Ea vero quæ a veridicis viris audieram, his qui forte intererant, seu qui ea de illo audierant, tenacis memoriæ armariolo recondebam. Tandem de omnibus unius manipuli fasciculum colligens, et quæ magis digna relatu fuerant in membranulis redigens, præsentis opusculi permodicos flores intexui, et in unius corporis artificialia membra compegi. In quibus [4] nihil omnino, Deo teste, incertum seu dubitabile apposui, sed neque quicquam pro alicujus relatione quem nec prius fuisse veracissimum relatorem comperi.

§ 7. Si quis igitur ista viderit vel audierit, digne illa studeat legere atque recolere; et in his Eum qui solus facit [5] mirabilia laudando benedicere, extollere, et prædicare. Ipse quidem, Qui antiquos Patres quondam Sua multiplici gratia provexit et instituit, Ille modicæ fidei nostræ infirmiora in hoc tempore novissimo per servi Sui præclara merita invisendo redarguit, instruit, informat, provehit, ac revelare satagit.

EXPLICIT PROHEMIUM.

[1] *Mihi carissimis.*] Michi karissimis, *B.*; mihi carissimis, non tam rogatus quam, *H.*, omitting the intermediate words.

[2] *Edeldredo.*] An account of this important personage, as far as he was connected with the literary labours of Reginald, will be found in the Preface.

[3] *Quo advixerat.*] Quo adduxerat, *H.*

[4] *Nihil.*] MS. nichil.

[5] *Mirabilia.*] Ps. lxxi. 18.

INCIPIT

VITA VENERABILIS VIRI DEI,

GODRICI, HEREMITÆ DE FINCHALE.

CAP. I. A QUIBUS PARENTIBUS ORIGINEM DUXERIT, ET QUANTA FIDEI SINCERITATE VITA IPSORUM CORAM DOMINO INSTITUTA FUERIT.[1]

§ 8. Tactu digiti Spiritus Sancti dulcimode resonat corda [2]harmonici cordis humani. Nam dum vena cordis a Sancti Spiritus gratia tangitur, statim permirifica harmoniæ dulcedine operatio plurima sacræ virtutis manifestius resultare dinoscitur. Hujus igitur dulcedine spiritus, vir Domini Godricus ab ipso pueritiæ suæ tempore repletus, pluribus sacri operis admirandis operibus claruit, quia Spiritus Sancti harmonica institutio pectoris ipsius [3]arcana miro contactu gratiæ spiritualis accendit. Erat enim de terra Anglorum [4]oriundus, utroque parente Christiano progenitus, qui fide, opere atque conversatione, [5]orthodoxe vitam catholicam ducebant; quam magis ex simplicitatis innocentia didicerant, quam ex doctrina alicujus assecuti fuerant. Erant quidem utrique laici, et ideo nullius artis disciplina sive magisterio imbuti; sed tamen simplicitate magistra, plus virtutis imitationem suis operibus demonstrabant quam sermonis officio propalare sive prædicare didicerant. Quod ille Spiritus veritatis eos edocuerat, Qui florem quandoque justitiæ de informi quondam stipite Se esse perducturum prævidebat. Memores enim erant quod vitam pauperem ducebant; et si Dominum ante omnia timerent et diligerent, quæ in præsenti vita eis collata non essent, bona plurima in futura retributione promereri potuissent. Proinde inopia terrenæ substantiæ erat eis materia

[1] Chapter I. in *H.*
[2] *Harmonici.*] MS. "armoniei," here and elsewhere.
[3] *Arcana.*] The MS. everywhere reads "archana."
[4] *Oriundus.*] De terra Anglorum miniorum (? nimirum) oriundus, *H.*
[5] *Orthodoxe.*] Ortodoxe, MS.

operandæ virtutis et gratiæ; et facultas divitiarum, quæ non eis erat in rerum substantia, erat eis abundantior ex veræ humilitatis, cordis pietate, comparatiori conscientia.

§ 9. Itaque simplicis vitæ innocentia incedebant omni conversatione pia apud Dominum et homines sine [1]querela. Et quia sub paupertatis inopia in rebus exteris deguerant, ex puræ humilitatis conscientia plurimas sibi opes virtutum perquisierant. Quandoque enim hi sibi perplurimæ virtutis opes adsciscunt, qui sub gravioribus paupertatis oneribus amplius et operosius sub longanimitatis patientia desudarunt; unde et divino, ut arbitror, instinctu, quodam præscientiæ præconio idem munus beatitudinis in nominum vocabulo prætendebant, quod apud Dei clementiam in supernis dispositionibus adipisci in posterum promeruerant. Vocabatur enim unus eorum [2] Æilward more Anglorum notissimo, quod Latino expressum eloquio sonat "Custodem beatitudinis;" altera vero [3] Aedwen, quod consone significat "Beatitudinis amicam," seu "Societate beatam." Qui, ut ex eorum nominibus consequenter advertitur, recte alter alteri, non tantum maritali connubio, quin immo quodam sacramentali consortio rectissime conjungi debebantur; nam qui beatitudinis a Deo sibi collatæ custos est sollicitissimus, profecto ipsius beatitudinis (in quantum sibi est possibile,) effici cupit socius et amicus; et non tantum amicus beatitudinis redditur, quantum et ipsa virtus concupitæ beatitudinis illi amica efficitur, juxta illud [4]Salamonis quo dicitur, "Dixi sapientiæ soror mea es, et prudentiam vocavi amicam meam." Hi itaque, cum lege maritali thorum Domino immaculatum devovissent, frequentius aures Domini piis pulsabant precibus, quatenus sobolem Ipsi beneplacitam et electam de sua carne gignere potuissent; quorum vota Dominus ex alto prospiciens, faciem Suam a piis ipsorum desideriis non avertit, sed misericordiam Suam ipsorum precibus indulgendo [5] amovit et preces pauperum secundum judicia justitiæ Suæ in misericordia et miserationibus Suis multis admittendo [6] exaudivit.

[1] *Querela.*] S. Luke, i. 6.
[2] *Æilward.*] Aielward, *H.*; Ailwardus, Capgr. See the extract from the anonymous MS. at the end of the second chapter.
[3] *Aedwen.*] Edwenna, Anon. MS. and Capgr.; Eadwenna, in Wendover.
[4] *Salamonis.*] Prov. vii. 4.
[5] *Amovit.*] Above this is written in *B.* "vel adhibuit;" admovit, *H.*
[6] *Exaudivit.*] Galfrid thus contracts the events which form the substance of this chapter: "Venerabilis confessor Domini Godricus ex provincia quæ

CAP. II. UBI PARENTES IPSIUS CONVERSATI SUNT, SIVE QUANTAM PROLEM GENERATIONIS EFFECERINT.[1]

§ 10. Unde non modico exinde elapso tempore, mulier Domino devota concepit, et sexum virilem edidit. Peperit igitur filium suum primogenitum, quem, pro paupertatis suæ modulo, pannis involvit et in cunabulo reclinavit; et quia locus non patebat in excelsarum et domuum laqueatarum diversorio, infra modicæ casæ tugurio editum parvulum in humilitatis arctiori ablactavit præsepio. Audientes igitur cognati ejus, vicini quilibet seu amici, quia magnificavit Dominus misericordiam Suam cum illa, congratulabant ei, et frequentius solito adventantes familiarius studuere colloqui et consolari. Factum est autem ut tempus advenit; convenientibus amicis et vicinis, puerulus sacri baptismatis unda perfuditur, et veterem cum suis actibus hominem deponens, crismate sancto [2]perungitur; ubi Sancti Spiritus cœlesti pinguedine ex die illa et deinceps divinæ pietatis munere replebatur; et nomen imponentes ei vocabant eum nomine [3]patrini sui Godricum, quod Latino eloquio resonat Dei regnum, sive Boni regni promeritum, seu etiam Dei regnantis colonum, vel custodem futurum. Quæ omnia ei rectissime convenisse credimus, sicut in subsequentibus ex magnificis ipsius operibus plenius, Deo donante, explicabimus. Deinde vero, intervolutis quibusdam annorum curriculis, natus est eis alius quidam filius, et filia una, sub dispari tamen procursu temporis; quorum alter Willelmus dicebatur, altera vero [4] Burcwen voca-

Northfolc dicitur exortus, patre Ailwardo et matre Ædwen: erant utrique pauperes et laici, sed Christianæ fidei religione præclari."

[1] Chapter II. in the Harl. MS.

[2] *Perungitur.*] Upon the baptismal rite of anointing the child with chrism, immediately after it was taken out of the water, see Bingham, xi. i. § 3, and Martene de Antiq. Ecclesiæ Ritibus, lib. i. art. xv. § 2.

[3] *Patrini.*] Patris, *H.* erroneously. Capgrave does not mention the fact of St. Godric having been named after his god-father. The custom appears to have been that one sponsor was sufficient for the infant, in accordance with the decree of Leo the Great, cited by Grat. de Consecrat. dist. iv. cap. 101. "Non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant quam unus, sive vir sive mulier." The Council of Metz, A.D. 888, contains the following passage: "Et nullus alteri suscipiat a fonte infantem, nisi qui apprime signaculum, id est, abrenunciationem diaboli, et professionem catholicæ fidei tenuerit: et infantem nequaquam duo vel plures, sed unus a fonte baptismatis suscipiat." Labbe, Concil. ix. 414.

[4] *Burcwen.*] Burwenna, Capgr. See § 131.

batur. Qui utrique sacro baptismate perfusi, misericorditer, Domini providente clementia, de secunda mortis damnatione sunt eruti, quoniam fratris sui prænominati obtinentibus precibus et meritis, gaudia assecuti sunt æternæ felicitatis. Quorum hic nomina præfigere cum suo exortu commodum duximus, quia postmodum in processu et serie relationis de ipsis distinctius tractare poterimus. Hi in provincia Anglorum quæ [1] Norhfolc dicitur, nati sunt; et in villula quadam quæ [2] Hanapol dicitur oriundi, et diutissime in vitæ suæ primordio conversati sunt. Puer vero Domini diuturno tempore in omnibus, parentibus subditus exstitit: et mores et vitam, juxta parentum formam et in omni innocentiæ humilitate, pietate, cum suavissimæ patientiæ longanimitate, [3] composuit.

QUALITER IN ADOLESCENTIA VIXERIT, VEL CUJUS ARTIS NEGOTIA EXERCUERIT.[4]

§ 11. Successu vero temporis et ætatis crevit in eo multiplex forma virtutis. Quamvis enim pueritiæ teneritudo adhuc ei in annis exsisteret, contendebat semper tamen ne unquam animi levitatum insolentiis ex mentis studio applicaret; nam si aliquando levitas mentis vel corporis, utpote illi ætati probatur esse consuetudinis, obripuit, inexplicabile tum moderationis prudentia sese in omnibus cohibendo refrænavit. Sic itaque pue-

[1] *Norhfolc.*] Northfolc, *H.*

[2] *Hanapol.*] This is also the reading of the Harl. MS.; but the anonymous legend, as given at the end of this chapter, and Wendover here read, "Walpol." It is not mentioned by Galfrid. Walpole is situated in the county of Norfolk, but not so Hanpole. But, on the other hand, it appears from § 12 that his parents resided on the Lincolnshire coast, near the river Welland.

[3] *Composuit.*] The anonymous Harleian MS. thus compresses the narrative of Reginald's first and second chapters: "Pater sancti hujus viri dictus est Ailwardus, mater vero Edwenna, fortuna quidem et divitiis tenues, sed justitia et virtutibus abundantes. Qui de Nordfolca nati sunt, et in villa quæ dicitur Wallepol, diutissime conversati. Recti et innocentes, et coram Deo simpliciter ambulantes Hi cum sobolem non haberent, devotis precibus adorabant, ut prolem ad Dei cultum idoneam generarent. Concepit igitur mulier, et peperit filium, qui dictus ex patrini sui appellatione Godricus, quod interpretatur, "Bonum Regnum" sive "Dei Regnum." Deinde post aliquot annos nati sunt eis filius et filia, quorum alter Willielmus, altera Burgwenna est appellata."

[4] This chapter does not occur in the Bodleian MS., but is supplied from the Harleian copy.

rilibus annis simpliciter domi transactis, cœpit adolescentior prudentiores vitæ vias excolere, et documenta secularis providentiæ, [1] sollicite et exercitate perdiscere. Unde non agriculturæ delegit exercitia colere, sed potius quæ sagacioris animi sunt, rudimenta studuit arripiendo exercere. Hinc est quod mercatoris æmulatus studium, cœpit mercimonii frequentare negotium, et primitus in minoribus quidem et rebus pretii inferioris cœpit lucrandi officia discere; postmodum vero paulatim ad majoris pretii emolumenta adolescentiæ suæ ingenia promovere. Nam et in primordiis per rura et villanos circumquaque positos cœpit cum mercibus minutis pervagando circuire, postmodum vero paulatim se urbanis mercatoribus consociando [2]confœderare. Unde in brevi contigit ut qui per villulas et rura diutius solebat pedibus lassabundis incedere, postea ætate [3] similiter cum sapientiæ majoris sagacitate crescente, cum sodalibus coætaneis cœpit per castra et castella, munitiones et civitates, ad nundinas per diversas fori venales officinas, ad publica mercimonia exsequenda [4]procedere.

[1] *Sollicite et exercitate.*] The MS. reads "sollicitate exercitate."
[2] *Confœderare.*] MS. confedere.
[3] *Similiter.*] MS. similis.
[4] *Procedere.*] The anonymous Harl. MS , followed closely by Capgrave, thus abridges the chapter: "Godricus bonæ indolis puer erat, et futuræ probitatis indicium, prout ætas illa patitur, præferebat. Equidem puerilibus annis domum simpliciter innocenterque transactis, mercator efficitur; et primo circa villas et rura minoris pretii mercibus exercetur. Postea vero crescens prudentia et ætate, cum sociis mercatoribus cœpit oppida et civitates et nundinas publicas frequentare." Galfrid's narrative is as follows: "Annis vero puerilibus domi peractis, cœpit adolescens Godricus animo prudentiori secularis vitæ scientiam exquirere; et mercatoris æmulans studia, lucri temporalis sollicitus exercere negotia. Vicos et castella perlustrans, fortunam adeo expertus est propitiam, quod acquirendi gratia succrescens, socios excederet, et mercium suarum fructu non tam suam quam etiam parentum suppleret inopiam."

CAP. III. QUOMODO IN [1] ARENAS MARIS SICCANTIS SOLUS PROGRESSUS, TRES DELPHINES REPPERERIT, ET FRUSTIS DE UNO DESCISSIS, REDITURUS UNDIS OBSITUS FUERIT; SED TAMEN AQUIS ILLUM OPERIENTIBUS, ILLÆSUS EVASERIT.[2]

§ 12. Gradiebatur via regia, nec pro conscientiæ testimonio elatus, nec pro paupertatis opprobrio in se in aliquo animi nobilitate prostratus. Nam dum junior ætate exstitit, in omnibus parentibus suis subjectionem servitutis exhibuit. Unde et eis quandoque victualia perquisivit, quoties eis gravioris inopia paupertatis obripuit. Et quia tunc temporis fines marinos incoluit, quadam die victum quæsiturus ad littora marina processit. Fluctus quidam marini in seipsos contracti, littoreos sinus terræ detexerant, et per quatuor pene milliaria arenas siccantes deseruerant. Est quidem locus ille [3] Wellestrem dictus, villæ quæ Spauding dicitur pene contiguus; ubi detectis arenis, mos erat ipsius provinciæ incolis loca maris patentia explorandi gratia perlustrare, et [4] prædas, et forte alia aliqua quæ æstus marini consuescunt ad portus secum conducere, suis inventa usibus reservare. Ex his enim quandoque incolæ divitias asciscunt, dum sibi libere ceditur quæcumque commoda ibi vel bona forte reperiunt. Unde et Dei famulus tali studio animatus, quadam die solus arenas illas denudatas perlustrare cœpit; sed quia nil commodi in proximo repperit, marinos protractus subsecutus paulo longius, per tria milliaria processit, ubi tres delphines siccis in arenis residentes repperit, quas æstus fluctivagus illo forte denudatas abegerat, aut dereliquit. Quarum duæ adhuc palpitantes et viventes exstiterant, tertia vero, quæ in earum medio exposita fuerat, semianimis vel jam mortua comparebat. Ad quas admiratus accedens, viventium quidem est miseratus, licet pro præda mortuæ stimulatus; nempe crudele deputabat spirantibus adhuc creaturis vitam adimere, cum omne spirabile ex vita sola animabili omne sui gaudium soleat possidere. Sed quia omne animal aquaticum semel exspirans, omni spe vitali

[1] *Arenas.*] MS. "harenas," here and elsewhere.
[2] This chapter does not occur in MS. *H.*, which inserts in its place that which we have given above.
[3] *Wellestrem.*] The river Welland, in Lincolnshire, upon which stands Spalding.
[4] *Prædas.*] MS. prædia.

penitus est frustratum, de pisce mortuo escas sibi non timebat exscidere, quem ad esus viventium novit a Domino creatum fuisse. Accedens igitur et cultrum acutissimum protrahens, de pisce mortuo aliquot sibi frusta conscidit, humerisque sibi componens, ac sic oneratus incedens, domum redire disposuit.

§ 13. Quo reditum accelerante, jamque permodico confecto itinere, ecce, subito de more fluctus marini redeunt, patriasque arenas lata undarum strage sibi [1] subjiciunt. Tandem ex aliis similiter maris sinibus, fluctus naturali sui statuto prorumpentes adventantur atque dissiliunt; in unumque se colligentes, servum Dei quandoque circumcingunt. Qui quandoque lenius appropiantes, nunc pedes, nunc talos, nunc genua, tunc crura invadentes alluunt, suique augmento vigentes, tandem pectus et ora caputque totum cooperire cœperunt. Jamque totus fluctibus obsitus et opertus, nulla corporis ejus substantia superfuisse comparuit, quia abyssus illum vallaverat et caput illius pelagus adoperuerat. At Dei famulus signo fidei se munivit; jamque [2]nihil videns, nihilominus tamen gradiendo sub fluctibus super se natantibus reniti pro viribus cœpit. Nec pro tali incommodo onera prædæ suæ deposuit; sed neque, ut ipse referre consuevit, animus ipsius aliquo periculi imminentis metu contabuit. Sicque sub aquarum gurgite amplius uno milliare conficiens, in eodem littoris loco, Deo duce, applicuerat, de quo prius prædam quæsiturus ad æquorea loca descenderat. Domumque regressus, parentibus suis cuncta retexuit, et frusta sua omnia numero integra illis coram exposuit, illosque ad Dei enarrandam gloriam tunc succendit, sicut et quoties illud aliis retulit, facere consuevit; et quem æquor furens ita circumdedit, posteris temporibus glorificandum ita Domini providentia liberavit.

Hæc nobis illi retulerunt qui id ab eo audire sæpius [3]meruerunt.

[1] *Subjiciunt.*] Here and elsewhere "subiciunt," MS.

[2] *Nihil.*] MS. nichil, nichilominus.

[3] *Meruerunt.*] The anonymous Harl. Legend thus proceeds: "Est locus in maritimis, Wellestrem dictus, villæ, quæ Spaldinga vocatur, pæne contiguus; ubi refluxus maris plerumque per quatuor milliaria siccas relinquit arenas. Ibi mos est provincialium causa lucri littora perlustrare. Hic die quadam solus deambulans Godricus, et propinquo nihil inveniens, per tria milliaria processit a terra, ac tres delphines invenit in sicco, quorum duo palpitabant, tertius autem mortuus apparebat. Ille misericordia motus, viventes reliquit intactos, de mortuo sibi partem secuit, oneratusque recessit. In brevi resiliens fluctus maris consequitur festinantem. Primo pedes et tibias madefecit, deinde superiora corporis vallavit abyssus, et tandem caput operuit. Ille nihilominus fortis in fide

CAP. IV. QUALIA OPERIS STUDIA FREQUENTAVERIT, ET QUOMODO DIVITIAS SECULI PERQUISIERIT.[1]

§ 14. Gradiebatur tamen ad cuncta simpliciter; et quantum adhuc noverat, semper veritatis vestigia imitari sibi complacuit reverenter. Nam et [2]Orationem Dominicam cum Symbolo, quæ ab ipsis cunabulis ante didicerat, sæpe etiam solus per vias longiores gradiens secum frequentius ruminabat. Et quantum ejus menti veritas innotuerat, in his quæ de Deo sapiebat, devotissimo pectore [3]cohærebat. Cum mercimoniis minutis primum in [4]Lindisseie provincia pedes mercator per quatuor annos conversatus est; deinde prius ad [5]Sanctum Andream in Scotia, exinde vero prima vice Romam profectus est. Rediens vero, cum denique quorumdam juvenum mercandi negotiis avidius insistentium contuberniis familiaris exsisteret, cœpit et audacioris animi formam sumere, et terras alienas circumquaque positas discurrendo per maria, lucrandi gratia, sæpius circuire. Unde sæpius de Britannia in Scotiam vadens et rediens, multi generis mercimo-

sub aquis pisce onustus incedit, donec ad eundem locum littoris a quo descenderat, Domino ducente, pervenit. Parentibus domi pisce tradito, cuncta retexuit; et eos ad narrandam Dei gloriam invitavit." Galfrid's narrative is the same in import, and is not worthy of transcription, excepting the first sentence: "Quadam igitur die victum quæsiturus in loco illo quem Wellestrem dicunt, ad littora marina processit."

[1] This forms the fourth chapter in *H.*

[2] *Orationem Dominicam cum Symbolo.*] These were considered necessary to be known by all, as summaries of Christian faith and practice. The following extracts will show that their importance was duly estimated in the Middle Ages. "Commonendi sunt fideles omnes a minimo usque ad maximum, ut Orationem Dominicam et Symbolum discant; et dicendum est eis quod his duabus sententiis omne fidei Christianæ fundamentum incumbit. Et nisi quis has duas sententias et memoriter tenuerit, et ex toto corde crediderit, et in oratione sæpissime frequentaverit, catholicus esse non poterit."—Concil. Constan. iii. cap. vii. ap. Labb. Concil. vi. 1206. The same passage is repeated in the Capitulare of Theodulf, bishop of Orleans, (Labb. vii. 1171,) where the following injunction is appended: "Dicendum illis, ut singulis diebus, qui amplius non potest, saltem duabus vicibus oret, mane scilicet et vespere, dicens Symbolum vel Orationem Dominicam . . . . . Hæc faciant, quibus basilicæ locus prope est; qui vero in itinere, aut pro qualibet occasione in silvis aut in agris est, ubicumque eum ipsa hora matutina vel vespertina invenerit, sic faciat."

[3] *Cohærebat.*] Cum denique quorumdam juvenum mercandi negotiis avidius insistentium contuberniis familiaris exstiterat, cœpit et audacioris animi formam sumere, *H.*

[4] *Lindisseie.*] One of the three departments into which the county of Lincoln is divided.

[5] *Sanctum Andream.*] See § 17.

nia exercuit, et plurimæ secularis scientiæ prudentiam sub talis industriæ negotio didicit. Denique adolescentior ætate et maturior, graviori virtutum honesta conversatione, semper magis ac magis in Dei timore perficere et libentius aurem cordis divinis cœpit studiis, monitis et imperiis, inclinare. Per æquora tandem sæpius navigio vectus, multoties maris est pericula expertus, licet Dei providente clementia, a naufragii dispendiis fuerit liberatus. Qui enim Beatum [1]Petrum Apostolum desuper maria gradientem, conservaverat, Ipse dexteræ Suæ potentia vas electionis futurum ab omni periculorum infortunio ereptum conservabat. Sic, sic multoties periculorum edoctus miserias, Sanctorum Dei quorumdam cœpit ardentius excolendo frequentare, venerari, et interpellere [2]memorias, atque illis sanctorum venerationum præconiis sese totum devovendo mancipare. In quorum invocatione nominum creberrime experiri solebat suffragia sibi promptæ consolationis adesse. Quorum nonnulla a sodalibus secum sæpius in tribulationum periculo positis didicit, et quædam ex quorumdam fideli relatione, nonnulla vero ex sanctorum locorum [3]frequentissimo visu simul et visitatione, consuetudine edocente, collegit. Tandem semper altiora appetens et ad provectiora cordis desiderio suspirans, de nimio labore sollicitudinum, multimodi provectus secularis assequi promeruit emolumentum. Nam et modo mercatoris officio fungitur, quandoque vero naucleri regimine fruebatur. Erat nimirum robustus per omnia et integer viribus, et nulli coætaneorum suorum dispar vel inferior in aliquibus morum, operum, sive effectuum, probis exercitationibus. Sic secularem conversationis mundanæ operam exsequens, et nihilominus tamen quæ Dei erant pro animi voto semper studiose proponens. Unde et mercandi gratia frequenter in Daciam ibat, et aliquoties in Flandriam navigii remige pervolabat; et dum oportunitas juvabat, littora marina circuiens, multoties ad Scotorum fines deveniebat. In quibus singulis terrarum finibus aliqua rara, et ideo pretiosiora, reperiens, ad alias secum regiones transtulit, in quibus ea maxime ignota fuisse persensit, quæ apud indigenas desiderabiliora super aurum ex-

[1] *Petrum.*] S. Matth. xiv. 29.

[2] *Memorias.*] The Memoriæ were churches. Passages from S. Augustine and Optatus, in which the word is thus used, may be seen in Bingham, viii. 1, § 8. See also the present work, § 19.

[3] *Frequentissimo.*] Frequentissima, *B.*; frequentissimo, *H.*; but altered from the reading of *B.*

stiterant; et ideo pro his quæque alia, aliis terrarum incolis concupiscibilia, libentius et studiosissime commutando comparabat. De quibus singulis negotiando plurimum profecerat, et maximas opum divitias in sudore vultus sui sibi perquisierat; quia hic multo venundabat quod alibi ex parvi pretii sumptibus congregaverat.

§ 15. Exinde cum aliquibus sociis negotiatoribus navis mercatoriæ dimidium habuit, alias vero quartam partem lucri navis alterius sibi sua prudentia perquisivit. Denique pro nauticæ peritia disciplinæ, qua inter consortes suos præcipue calluit, gubernatoris opus et officium sortiri [1] promeruit. Nam in illius artis regimine plurimum claruit, et ex notitia maris et aeris, auræ sive tempestatis futuræ ortus superventuros explorare diligenti examinatione cognovit. Unde signa tempestatum ex serie et vi ventorum et facie immutationis aerum colligens, multa calliditatis arte suæ composuit, et remigantes secum multa sollicitudinis censura disposuit, confortavit, præmonuit, et præmuniendo roboravit.

CAP. V. QUOMODO NEGOTIATURUS SEMPER SANCTORUM DEI LOCA SACRATA INVISERIT, ET QUAM DEVOTE IN ILLIS PRECES EFFUDERIT.[2]

§ 16. Opus igitur nautici sortitus regiminis, multæ claruit probitate virtutis. [3] Nam et [4] robustus et integer erat viribus,

[1] *Promeruit.*] The anonymous Harl. MS. thus narrates St. Godric's earlier life: "Solebat iter solus agens devote quod intelligebat de cœlestibus meditari, et Dominicam Orationem, cum Symbolo, quæ didicerat ab infantia, frequentius ruminare. In Lindeseia primum per quatuor annos minora mercimonia pedes exercuit, inde prius ad Sanctum Andream in Scotiam, deinde profectus est Romam. Reversus quibusdam negotiatoribus est adinjunctus, et cum eis mercaturam navigio est aggressus. Ibat in Britanniam, Flandriam, Daciam, et sic divitias congregabat, habens unius mercatoriæ navis dimidium, et alterius quartam partem. Denique pro nauticæ peritia disciplinæ, gubernatoris officium est sortitus."

[2] In the Harl. copy chapter V.

[3] *Nam . . . viribus.*] See also §§ 73, 201, and compare Beda, Vit. S. Cuthbercti, cap. vi. "Erat enim robustus corpore et integer viribus."

[4] *Robustus.*] The anonymous Harleian narrative at this point introduces the following description of the personal appearance of St. Godric, which is transcribed by Capgrave: "Erat enim animo strenuus et industrius, corpore vero viribus integer et robustus, statura modicus, humeros habens latos, pectus amplum, faciem productam, oculos glaucos et clarissime radientes, hirsuta supercilia, frontem latam, nares patulas et productas, nasum decenter in extremo re-

atque in assiduis laborum sudoribus diuturnus et præstantissimus; et quod corporeis viribus explere forte non poterat, artis peritia, quæ diuturna experientia laboris didicerat, et providentiæ multæ circumspecta disciplina, facillimum sibi fore compellebat. Et quia Dominum semper in corde habere studuit, oculos mentis sedulo ad Dominum elevare sategit, Qui gressus ejus a scandali laqueis jugiter conservando eripuit, et secundum judicia justitiæ Suæ ab omni eum infortunii periculo liberavit. Nam et a tempestatum plurimo discrimine, atque ab omnium incursus latrocinantium involumine, nec non et ex crebra piratarum circumventione, atque ab ipsa consociorum seditiosa invasione, illum Dominus custodivit, et a seductoribus tutavit illum, atque in his omnibus certamen forte dedit illi ut vinceret, dum illi ex superno munere contulit ne aliquando animam vitiis corporalibus subjugaret. Unde in omnibus sapientiam potentiorem esse experimento didicit, quæ ei in omnibus actibus suis affuit, et cum eo laboravit; nam labores illius in beneplacito Suo complevit, atque quicquid in juventute sua transgrediendo commisit, postmodum sibi fuisse materiam virtutis excolendæ persensit.

§ 17. Denique per longi itineris dispendia, per cerulea æquora sæpius vadens et rediens, plurimorum sanctorum locorum invisere meruit habitacula; cognita prudentius perquirens, et amplius quotidie peregrina quæque dinoscens. Inter quæ quam maxime famosum illud domicilium Sancti Apostoli Andreæ, quod in primitivis constat esse finibus Scotiæ, sæpius solebat invisere, et vota devotionis suæ placabilia Domino frequenter offerre. Sicque mercator simul et peregrinus iens et rediens, multoties ad insulam Lindisfarneam applicuit, ubi quondam piissimus confessor Domini Cuthbertus sedem episcopalem tenuit. Quo adveniens, seu inde digrediens ad Farne insulam, ubi idem Sanctus hereniticam diutius vitam solitariam sub conversatione exercuit, multa cum dulcedine ubertim fluentium lacrimarum, ut ipse sæpius referre erat solitus, divertere studuit. Ubi de vita solitaria Dei mirabilia in Sancto Dei discens et audiens, cœpit

curvum, mentum angustum, barbam copiosam et aliquantum longam, os erat decens, labia tumentia moderate, capillatura capitis et barbæ in juvenili ætate nigra, in senili per canitiem candida, collum habebat breve sed grossum et in eo tumentes nervos et venas, et tibias modicæ quantitatis, plantas pedum incurvas, genua per frequentiam geniculationis callosa et dura, in corpore toto cutis asperrima, sed in senectute tota durities ad mollitiem est conversa."

paulatim ad hujusmodi propositum animi vota porrigere, desiderio solitudinis sua studia commutare, negotiandi lucra exinde paulo minus æstimare. Atque de loco in alium commigrando nunc genu flexit, terræ solum sæpius osculando, modo ibi se supplicem toto corpore prosternendo, hic extensis in cœlum manibus, Dei clementiam gemebundis vocibus implorando, alibi procurvo poplite et [1]submisso capitis vertice Dei magnalia mira devotionis exsultatione prosequendo, "Hic," inquiens, "Cuthbertus, ille vir Deo dilectus, dulces Christo lacrimarum preces obtulit, hic procurvus coram Domino jacuit, huc acclinis somnii obrepentia obsonia sensit, hic pedibus sanctis terram [2]evulsa cespite exaravit, hic de rupe durissima sibi [3]fontem elicuit, hic [4]jejunia ciborum abstinenti continentia relevavit."

§ 18. Hæc et hujusmodi vir iste sæpius secum agere, hujuscemodi tenore, quoties in præfatam devenisset insulam, pia vota vocibus concionando propalare. Atque ex tunc et deinceps, ut sæpius adventantibus ad se fratribus retulit, Spiritus Domini in cordis ejus proposito vehementius irruit, atque vitæ solitariæ secum studia meditatione sedula parturivit. Nec lubricæ voluptatis postea colonus exstitit, sed sub seculari habitu magis semper monachum [5]prætendit.

[1] *Submisso.*] Summisso, *B.*

[2] *Evulsa cespite.*] Evulsa e cespite, *H.* See the description of St. Cuthbert's residence at Farne, given by Beda, Vit. S. Cuthb. cap. xvii. § 30.

[3] *Fontem.*] See the same Life, cap. xviii. § 31.

[4] *Jejunia.*] Id. § 32.

[5] *Prætendit.*] The Harl. MS. thus proceeds with the narrative: "Sciebat ex natura maris et siderum vel serenitatem aeris, vel futuras prædicere tempestates. Navigando per diversas regiones, loca sanctorum plurima visitabat, quorum se patrocinio devotissime commendabat. Inter quos præcipue templum Sancti Andreæ, quod est in Scotia, sæpius invisere et ibi vota solvere consuevit. Ex hujus occasione itineris ad insulam Lindisfarniæ, in qua Sanctus olim Cuthbertus sedem tenuit episcopalem, nec non ad insulam Farne, ubi Sanctus idem solitarie vixerat, pluries veniebat. Ibi, sicut ipse postmodum referebat, de Sancti vita cogitans uberes lacrimas perfundebat. Inde cœpit ad desiderium solitudinis aspirare, et negotiationis lucra minoris quam fuerit solitus æstimare. Deambulans per insulam hic genu flectit, hic solum deosculatur, hic manus protendit in cœlum, laudans ubique Dominum et adorans. 'Hic,' inquit, 'amicus Dei Cuthbertus orabat, hic jacebat, hic cibum capiebat, hic sanctis pedibus terram fodit, hic de rupe sibi aquas fontis elicuit.' Quoties ad insulam Farne venit Godricus hoc modo se habuit, unde magis et magis in animo ipsius affectio solitariæ conversationis invaluit."

CAP. VI. QUOMODO HIEROSOLYMIS PEREGRE PROFECTUS EST; ET SERVORUM DOMNI SUI NEQUITIAM PERPENDENS, A MINISTERIO IPSIUS DILAPSUS EST.[1]

§ 19. Diutino tandem labore in negotiis exterioribus persoluto, cœpit paulatim animi gressus ad meliora convertere, atque arctioris instituti proposita secum ex corde medullitus meditando revolvere. In negotiandi denique occupationibus jam sedecim annorum tempus expleverat, et maturior jam sensus ætatis maturiores gressus providæ virtutis expetebat; cum ecce, vir Dei ea quæ diuturnis laboribus multo sudore perquisierat, in Dei famulatu atque obsequio exspendere proponebat. Voluit enim de [2] Mammona iniquitatis sibi amicos facere, et Angelis Dei ex pœnitentia peccatoris gaudium in cœlis efficere. Unde, ut in Cruce Domini nostri Jesu Christi potuisset merito [3] gloriari, omnem mundi pompam, quam eatenus exsequi magnopere desudaverat, ad Dei laudem et gloriam funditus relinquere properabat; et quia jam plurima sanctorum Dei loca et templa atque sanctuaria, in his finibus posita, inviserat, adierat atque adoraverat, externarum regionum domicilia sacra, conversationum diversoria, decertationum secretiora habitacula, inspicere, admirari, et quandoque pro posse suo imitari sedulus exoptabat. Et quia secularibus parum quid adhuc de vera religione scientibus, magnum quid esse videtur peregrinando sanctorum [4] memorias adire, cœpit et ipse hujusmodi propositi itinera pietatis studio velle experimento dinoscere. [5] Quare et sanctæ signaculum Crucis, tradente sacerdote, suscepit, et cum Domino suo tollere Crucem suam non refugit; ut qui jam plurimas sanctorum vitæ vias agnovisset, Ipsius vestigiis firmius inhærere meruisset, Qui Via, Veritas et omnium sanctorum Vita dici et fore, nunquam a seculi principio omittere potuisset. Igitur

[1] In the Harl. MS. chapter VI.

[2] *Mammona.*] S Matth. vi. 24.

[3] *Gloriari.*] Gal. vi. 14.

[4] *Memorias.*] See the note at § 14.

[5] *Quare . . . suscepit.*] How general this custom was is shown by Du Cange, Gloss. ii. 1193. The Salisbury Manual contains a service adapted for this occasion, from which I transcribe the following rubric: "Si vero aliqui illorum profecti sunt Hierusalem, tunc habeant ipsi vestes cum cruce signatas, et benedicentur cruces hoc modo." Then, after a prayer, another rubric thus proceeds: "Hic aspergatur aqua benedicta super cruces, et detur singulis peregrinis sic profecturis vestis cum cruce signata, dicente sacerdote ......" Fol. lx. edit. 4, Roth. 1554.

Dominicæ vexillum Crucis in humeris deferens, primo [1] Ierosolimam profectus est, atque in regrediendo [2] Beati Jacobi Apostoli limina adiit; exinde vero maternum solum adiens, ad villulam paternam repediavit.

[1] *Ierosolimam.*] See § 284. At a very early period of the history of the Christian Church, pilgrimages to Jerusalem were introduced. St. Jerome, in his Epistle to Paulinus, (Ep. xii. p. 39, fol. Ant. 1578,) writes, "De toto huc orbe concurritur, plena est civitas universi generis hominum." His friends Paula and Eustochium addressed a letter from Palestine to Marcella, urging her to join them, which contains the following passages, among many others, showing the frequency of the usage: "Quicunque in Gallia fuerit primus, huc properat. Divisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locum fama sibi tantum et scripturarum relatione cognitum." (Ep. xvii. p. 52.) At a later period St. David is said to have gone thither. (Acta SS. Mar. i. 44.) Beda in his Hist. Ecclesiastica (v. 15, 16) embodies extracts from a description of the Holy Land written by Arcwolf, who had visited Jerusalem, Damascus, Constantinople, and Alexandria, before the year 700. St. Thomas, about A.D. 700, went to visit the Sepulchre of the Lord. (Acta SS. Sept. ii. 605.) After the capture of Jerusalem by Geoffrey de Bouillon in the year 1099, (Art de vérifier les Dates, i. 436,) and the establishment of the order of the Hospitallers, the difficulties of the journey were diminished, and a greater number of pilgrims undertook the expedition. Contemporary, or nearly so, with St. Godric were Cholomann, a Scottish or Irish pilgrim; and his companions. (Acta SS. Oct. vi. 358.) Gerard died on his way thither. (Id. Aug. ii. 695.) Bernard also visited that city. (Id. Oct. vi. 630.) Guido went twice thither, (Id Sept. iv. 43,) and as many visits were made by Oldegarius, bishop of Barcelona. (Id. Mart. i. 488.) Another example is furnished by Gerald. (Id. April. i. 418.) St. Anselm wrote a letter to his brother-in-law, Burgundius, advising him as to the best mode of settling his affairs before undertaking a journey thither. (Ep. iii. 66, p. 391, edit. 1721.) The frequency of the custom is thus noticed by Glaber Rodulphus, iii. 1: "Tunc temporis cœperunt pene universi, qui de Italia et Gallia ad Sepulchrum Domini Hierosolymis ire cupiebant, consuetum iter, quod erat per fretum maris, omittere, atque per hujus regionis [Hungariæ] patriam transitum habere. Ille vero [S. Stephanus] tutissimam omnibus constituit viam. Excipiebat ut fratres quoscumque videbat, dabatque illis immensa munera. Cujus rei gratia provocata innumerabilis multitudo tam nobilium quam vulgi populi Hierosolimam abierunt." The frequency of the expedition necessarily diminished upon the expulsion of the Christians from the Holy Land; but instances occur at a later date. Thus St. Ursuline of Parma, in the early part of the fifteenth century, spent some time in visiting the more important localities in Palestine. (Acta SS. April. i. 733.) Subsequent expeditions are mentioned in the notes appended to "A Survey of Egypt and Syria, undertaken, A.D. 1422, by Sir Gilbert de Lannoy, Knt. Translated from a manuscript in the Bodleian Library, Oxford, with an introductory translation and notes of illustration and reference to the Croisades;" printed in the Archæologia, xxi. 281. See also Augusti, Handbuch der Christlich. Archäol. iii. 377, edit. 1837.

[2] *Beati Jacobi Apostoli limina.*] See §§ 171, 254, 281. St. James of Compostella, in Spain. About this very time pope Calixtus the Second, out of his reverence to St. James, raised to metropolitan dignity the see of Compostella. It is not improbable that this incident might have induced St. Godric to journey thither. See Baronii Annal. A.D. 1123, § 1. Other instances of pilgrimages undertaken by Englishmen during the reign of Henry II. may be seen in the Decem Script. 1110, 1126. See also Acta SS. Jul. tom. vi. p. 116, and Du Cange's Gloss. v. Jacobitæ.

§ 20. Non multo deinde elapso tempore, cujusdam divitis sui compatriotæ dispensator exstitit, qui totius domus familiæ suæ ei curam et sollicitudinem delegavit; qui hujusmodi prælatus sollicitudini, in omnibus sibi anteposuit timorem Dei. Servare quidem cupiebat [1] et Deo honoris gloriam in imitanda virtute, et domno suo fidelitatis sinceritatem cum omni reverentia et honore; at tamen et proximis devotissimam puritatem in multimodæ familiaritatis gratia et societatis amore. At quia plurimi in eadem domus familia juniores ætate exstiterant, qui opus fidei iniquis operibus [2] profanabant, attemptabant singuli eorum ut solitæ pravitatis suæ scelera ipsum laterent, et clam suæ opus nequitiæ perpetrarent; noverant quidem quia si aliquo modo ipsorum fraudis venena dinosceret, nullatenus eorum ministerium circa domnum suum aliquandiu sustineret. Unde contigit ut superficie tenus timore dispensatoris prædicti a rebus domni sui furto subtrahendis, seu alio quolibet modo injuriose tractandis, manu temperarent, sed tamen in alienis rebus lædendis, seu substantiis diripiendis, vel etiam animalibus raptu auferendis, omnimodis insistere procurarent; et tanto avidius aliena lædebant, quanto minus domni sui divitias ampliores contingere non præsumpserant. Ad rapinas igitur vel furta conversi, esurientem animam furti nequitia satiabant, qui noxio animo innocuis manibus vix a domni sui fraudulenta nequitia temperabant. Cumque aliquoties aliorum oves seu armenta nece illata subdole jugulassent, decoriatisque ipsis, carnes domi detulissent, dicebant se vel venatum isse, vel aucupio, seu quolibet alio artis ingenio talia perquisisse. Edebant igitur et bibebant, et quæcumque pinguia comedebant, et dies festos gaudii simul et convivii in orbem ducebant; cum quibus et ipse dispensator sæpius invitatus ad convivia veniebat, et dies in lætitia et commessationibus cum illis expendebat.

§ 21. Denique, quia nequitia [3] fraudi tibiis aduncis vix diutius potest obrepere, cœpit et eorum simulationis astutia paulatim viro Dei manifestius elucere. Namque dum modo frixa, nunc elixa, quandoque etiam farcita verubus assanda configerent, nihilque saporis carnis venaticæ gustantibus sapuissent, sæpius ad illos vir Dei advenit, dicens, "Videte," inquit, "filioli, ne forte

[1] *Et Deo.*] Et ideo honoris gloriam imitanda tanta animi virtute, *H.*
[2] *Profanabant.*] Prophanabant, MSS.
[3] *Fraudi.*] Fraudis, *H.*

furtivum sit." Cujus castigationibus et monitis quanto emendatiores esse poterant, tanto quotidie deteriores exstiterant, et sæpius convicia propter ejus verba persuasoria in illum jaculabant. Quorum tandem tantam nequitiam domno suo non celandam judicans, delicta servorum ipsius ei cognita fecit, et injustitias illorum non abscondit; quæ patrem familias parvipendere comprobans, a domno illo abscedendi licentiam petiit et accepit, et peccatores peccatoribus consentientes aufugit; atque ad se reversus, ex tali surreptionis periculo graviter ingemuit, et quod inscienter commiserat, pœnitentia vindice, in se sapienter punire curabat. Unde peregrinus ad [1] limina Sancti Ægidii veniam petiturus accepit; sicque Romam, mœnia Beatorum Apostolorum Petri et Pauli invisurus, adivit. Et quam frequenter etiam ipsum in senio positum pro hac surreptionis negligentia lacrimantem audivimus, et pro ignorantiæ peccato tam diu illum pœnitudinem gerere, nos in nobis confundebamur, qui ex conscientiæ reatibus et criminalibus oppressi sceleribus, [2] vix ex solo corde sub temporis momento compungimur. Sic peccati naufragia nudus evasit, et ex peccati circumventione seditiosa virtutis seminaria adinveniendo composuit; et unde hostis occasionis incendia præparaverat, inde vir [3] Dei virtutis armamenta [4] præstruebat.

[1] *Limina S. Ægidii.*] A Benedictine, afterwards a Cistercian, monastery in Narbonese Gaul; see Gall. Christ. iv. 8, edit. fol. Par. 1656. In Mabillon. Annal. Bened. A.D. 1046, § 98, it is mentioned, in conjunction with Rome and Compostella, as a place frequented by pilgrims. See another instance in Acta SS. Jun. iv. 844. Among the letters of St. Anselm is one (iii. 33, p. 378, edit. 1721,) addressed to a monk who was anxious to undertake a journey thither. Pope Gelasius the Second resided there for some time in the year 1118. See Baron. Ann. ad an. § 16.

[2] *Vix ex solo corde.*] Vix ex corde, *H.*

[3] *Dei virtutis.*] Dei virtutem, *H.*

[4] *Præstruebat.*] The greater portion of these incidents are omitted by Geoffrey and Capgrave, and are thus related by the anonymous historian: "Jam negotiando sedecim annorum tempus expleverat, cum res multis laboribus adquisitas in bonos usus ad honorem et obsequium Dei expendere disponebat. Igitur signum crucis, Ierosolimam petiturus, accepit, et sepulcrum [?] per Sanctum Jacobum in Angliam remeavit. Non multo post cujusdam patriotæ sui divitis procurator efficitur, et domus [domos, MS.] ei totius et familiæ cura committitur. Erant autem quidam de familia juniores pravis operibus intendentes. Nam furto surripiebant animalia vicinorum, et de his luxuriosa convivia celebrabant; quibus aliquando interfuit Godricus ignorans. Postquam rei comperit veritatem, corripuit eos et admonuit ut cessarent; sed illi monitis ipsius adquiescere contempserunt. Ideo patri familias eorum delicta detexit, et injustitias non abscondit, qui etiam consilium ipsius negligenter accepit. Quapropter discedendi licentiam impetravit a domno, et ad Sanctum Ægidium iter arripuit, et inde Romam ad Apostolos profectus, ut sic puniret scienter, quod deliquerat ignoranter. Propter hoc ignorantiæ peccatum frequenter etiam ipsum etiam in senio vidimus lacrimantem."

CAP. VII. QUALITER ITERUM SANCTORUM LOCA INVISERIT, ET QUANTO DEVOTIONIS ARDORE MATER ILLIUS SUCCENSA EFFERBUIT. [1]

§ 22. REDIENS deinde de peregrinatione quam Romæ peregerat, rursus in domo paterna cum parentibus propriis aliquandiu commanebat. At tamen ex eo tempore semper Domini mandata sedulus secum in pectore deferebat, et nec diebus aut noctibus a colloquiis divinis et oratione vacabat. Cumque sic aliquandiu domi commoratus fuisset, ex [2]nimia devotione pii pectoris concepit animo ut peregrinandi consuetudine Beatorum Apostolorum Petri et Pauli rursus limina adire debuisset. Nempe hoc cordis proposito [3]ab ipsis, quibus claves cœlorum dati fuerant, intendebat expetere, quatinus illi animo infunderent cujusmodi conversatione potuisset Domino gratiosius complacere. At tamen de peregrinatione ista, quam proposuerat, parentibus suis obtegendum non credebat; quibus pandens animi propositum, ipsorum super his licentiam petiit atque consilium. Quia igitur utrique illius parentes justi erant et sine querela, Domino et ipsi complacere desideraverant, nihil de pietatis ipsius studio diminuere præsumebant, quin immo ut potius semper amplius in Domino proficeret votis et vocibus exhortabant. "Consilium," inquiunt, "nostrum est, ut Dei amori, quo pio pectore exæstuas, nihil omnimodis anteponas, et a nobis in hoc tibi facultas libera atque licentia gratuita promittitur, ut Cui te ante [4]devovimus quam genuimus, amodo et usque in sempiternum complacere prævaleas." Quo audito, solito hilarior efficitur, quia patri et matri obtemperandum, teste sacra Scriptura, præcipitur. [5]"Honora," inquit, "patrem et matrem tuam, ut sis longævus super terram."

§ 23. At mater ipsius monitis instructa, et exemplo bonitatis illius provocata, ejusdem voti cœpit suspirare propositum, et dilecti filii sui cœpit in tanto itinere efflagitare consortium. Cujus pietatis desiderium dum ipse ab ea petente cognovit, et

[1] In the Harl. MS. this forms the seventh chapter.

[2] *Nimia devotione.*] Reginald never employs "nimius," "nimis," or "nimium," to signify "too much;" with him they always mean simply "great," without conveying any approximation to censure.

[3] *Ab ipsis quibus.*] It is worthy of remark, that the keys of the kingdom of Heaven are here said to have been entrusted to St. Paul as well as St. Peter.

[4] *Devovimus.*] See § 9.

[5] *Honora.*] Exod. xx. 12.

secretum tenuit, et in quibus potuit gratantissime adjutorium impendit.[1] Nam ipse quoties ad vadum vel transitum fluminis aliquid pervenit, illam in humeris sustulit, et sic transportare consuevit. Unde utrique, patre permittente, tam arduæ peregrinationis iter arripiunt; sicque simul gradientes, ad urbem Lundoniarum, quæ est metropolis Anglorum regia, pervenerunt. Postquam vero ultra urbis mœnia sunt progressi, mater ipsius tanto cum eo devotionis erga sanctos Dei Apostolos desiderio efferbuit, quod eatenus discalciatis pedibus totum quod supererat itineris nudis vestigiis peragravit; nec calciamenta denuo gressibus suis apposuit, quousque peregrinationis suæ confecto itinere, rursus eam contigit ad eandem civitatem in redeundo devenire. Neque enim glacierum asperies rigida, seu brumalis intemperies horrida, eam deterrendo a proposito revocare poterant; sed neque saxorum livor edacior, seu calculorum congeries importunior, fœminei pectoris constantiam præpedisse[2] valebant.

CAP. VIII. QUALITER VIRGO QUÆDAM EIS OBVIAM ADVENIT, ET EIS PER ITER MINISTRANS A NEMINE, NISI AB ILLIS, VIDERI POTUERIT.[3]

§ 24. INTEREA ipsis de civitate Lundonica paululum progressis, quædam mirandæ speciei mulier eis apparuit, quæ et tanta venustatis pulchritudine enituit, quod pene incomparandi decoris exstiterit; quæ illis gradientibus cominus accessit, et comitatum tam sacri itineris ab eis devotissime postulavit; cujus vota dum comperiunt, gratantissime eam in sua societate suscipiunt. Gradientibus illis et ipsa cum eis pariter ambulabat, considentibus illis et ipsa similiter considebat, divertentibus quopiam et illa divertebat, colloquentibus sibi mutua colloquia con-

[1] *Impendit.*] The Harl. MS. here passes on to "Unde utrique."
[2] *Valebant.*] The Harl. anonymous narrative thus abridges these incidents: "Roma reversus in domo paterna est aliquandiu commoratus. Iterum pia devotione succenditur, et limina Apostolorum visitare proponit, suisque parentibus indicat tale propositum. Illi bonam approbant voluntatem, et insuper ipsius mater se hujus peregrinationis consortem, si liceat, fore promittit; quam filius gratanter exaudit, et ei debitum pietatis obsequium libenter impendit. Veniunt ergo Lundoniam; inde paululum progressa mater, vestigia denudavit, et sic Romam nudis pedibus est profecta, et inde Lundoniam similiter est reversa. Godricus humiliter obsequens genitrici, eam supportabat humeris, quoties hoc difficultas itineris exigebat."
[3] In the Harl. MS. this forms the eighth chapter.

serebat; eratque tantæ servitutis et gratiæ, quod ex benevolentiæ multitudine humanæ modum qualitatis videretur excedere. Hospitium subeuntibus Marthæ alterius sollicitudinem in omnibus præferebat, nam et in ministrandi officio cunctis erat paratior, et in servitutis obsequio omnibus per familiam domus efficiebatur obnoxior. Unde et pedes viri Dei omni pene vespertino tempore, quoties id patiebatur, solita erat abluere, et sæpius oscula imprimendo detergere; nocte vero superveniente, juxta ipsum in eodem se cubiculo componere, et quasi collateralis amica usque in diem crastinum cum illo pariter condormire. Qua de causa accidit ut multoties vir Dei de ipsius actu et habitu animo fluctuaret, et quiddam aliquando humanum in cogitationibus sentiens, perturbationis stimulos in concupiscentiæ [1]fomitibus parturiret; at tamen nunquam sibi vicissim carnalis oblectamenti colloquiis applaudebant, seu aliqua oblectationum incendia in alternis motibus exsurgere ad invicem præferebant. Nunquam enim ipse ab ea quærebat, "Tu, quæ aut unde es?" sed neque illa unquam conveniebat eum sciscitans aut discutere intemptans, "Quisnam es?" Mirabatur tamen sæpius et inexplicabilius unde tantæ pulchritudinis virago genus duceret, seu a quo tam eximii decoris pulchra species provenire potuisset; illud tamen præ omnibus erat permirabile quod nemo comitantium, nisi ipse et mater illius, eam poterant [2]videre.

§ 25. Sicque a Lundonica civitate usque ad Romam, et de Roma ad mœnia prope Lundoniarum, cum illis comes individua affuit, atque multi eis ministerii obsequium obedienter impendit. Cum autem ad loca finitima in redeundo pene contingerent, in quibus eam primitus in suo consortio accepere, petiit illa ab eis quatenus sibi data recedendi licentia, ad patriam propriam potuisset abscedere. "Ecce, enim," inquit, "jam [3]Alpium pericula,

[1] *Fomitibus.*] Fontibus, *H.*

[2] *Videre.*] Thus narrated by the anonymous author: "Illis cum Romam peterent Londoniam prætergressis, ex improviso mulier magni decoris accessit, et hujus peregrinationis comes fieri suppliciter flagitavit; quod misericorditer illi annuerunt. Erat itaque ipsis comes individua, nec aliquorsum discedebat ab eis, et in eorum obsequiis incomparabiliter diligens et devota. Nam pedes illorum lavabat, et oscula pedibus imprimebat, cunctisque ministrantibus in domo paratior et obsequentior erat. Ita per totum iter eundo et redeundo se gessit, nec ab illis quæ vel unde esset, interrogata fuit; nec ipsamet per se hoc eis aliquatenus indicavit."

[3] *Alpium pericula.*] The journey to Rome was attended with many difficulties and dangers, arising partly from the robbers by whom the road was beset, partly from the intensity of the summer's heat and winter's cold. (See Epist. S.

et maris sæva dispendia, itineris longioris diverticula ambigua, et sinistri casus omnia incerta, me comite, evasistis; et prope jam in finibus soli natalis advenistis. Jam igitur et ego ad patriam meam regrediar, et unde digressa sum proficiscar, ubi tabernaculum quietis habeo et domum Dei mei incolo. Vos autem benedicite Dominum, quia vos in Se sperantes non deseret, et quod a beatis Apostolis Ejus postulastis in fine vobiscum perficiet." Talia dicens, nil morata recessit; sed ex die ipsa nunquam postea quæ fuerit, vel a quo missa exstiterit, eis innotuit.

Hæc mihi de peregrinationis ipsius serie sciscitanti ipse retulit, asserens quod nunquam id prius cuiquam hominum referre voluerit, et pro nimia cordis humilitate, qua semper claruit, miraculum virtutis humilitatis custodia circumsepsit; ita prosequens, "Hoc," inquit, "nescio an mihi pro temptatione acciderit, vel pro alicujus sancti merita sic mihi provenerit. Vos vero, si potestis, discutite, unde id fieri [1] possibile sit."

CAP. IX. QUOMODO PATRIAM ET PARENTES DESERENS, REGIONES IGNOTAS ADIERIT, SIVE QUALITER IN HIS CONVERSATUS SIT.[2]

§ 26. Cumque matrem domi reduxisset et sanam atque incolumem patri restituisset, modico tempore ibi moras innectere voluit, quia zelus religionis pectus ejus accenderat, et ad atria domus Domini pertingere vehementer properabat. Cumque

Anselm. iv. 29, and iii. 76, two letters evidently written upon the same day.) Odo, archbishop of Canterbury, was frozen to death on crossing the Alps; concerning whose death see Matth. Westm. A.D. 958, p. 196, edit. 1601. Lanfranc, too, was robbed in the same journey. In 1177 Henry II. "destruxit apud Sorges et Lespurmi omnes malas consuetudines introductas, ubi mos erat peregrinos S. Jacobi deprædare." Decem Script. 1118.

[1] *Possibile sit.*] The author already quoted thus proceeds: "Cum vero Lundoniis propinquarent, repatriandi licentiam petiit et recessit; hæc tamen verba prædixit: 'Ecce, jam totius itineris pericula per Dei gratiam evasistis, et nostræ fines patriæ jam tenetis, tempus est ut ego etiam illuc unde sum digressa regrediar. Vos Deum benedicite, Qui sperantes in Se non deserit; insuper quod Apostolos Romæ postulastis efficiet.' Post hæc dicta, discessit, nec unquam postea quæ fuisset, vel unde venisset, vel quo ivisset, innotuit. Hoc mihi vir sanctus ipse narravit, asserens, quod hoc prius nulli hominum intimasset. Ista quoque subjunxit: 'Nescio utrum hoc pro temptatione acciderit, an per sancti alicujus meritum nobis tale solatium pietas divina præstiterit.' Illud autem est præ omnibus admirandum, quod hanc mulierem nemo de comitatu potuit videre nisi Godricus et mater ipsius." Galfrid tells the tale much in the same way, pointing out its similarity to the appearance of the angel Raphael to Tobit.

[2] This forms the ninth chapter in MS. *H.*

secum volveret quod in Evangelio legitur, [1]"Si vis esse perfectus, vade et vende omnia, quæ habes, et da pauperibus; et veni, sequere Me;" cœpit omnia quæsita vendere, pauperibus eorum pretia erogare; et ut expeditior potuisset cum hoste antiquo confligere, nudatus ab omnibus seculi occupationibus sese Dei servitio instituit mancipando subjicere; atque quia vitæ solitariæ conversatio cunctis aliis professionibus sibi videbatur excellere, cœpit et ipse ad heremiticæ vitæ solitudinem anxius anhelare. Sed quoniam nemo propheta [2]susceptus est in patria sua, jam alter [3]Abraham effectus, cœpit de domo patris sui exire, et omnem cognationem suam pro Christo deserere, et in terram alienam et longinquam, quo Dominus eum vocaret, proficisci disponere. Quæ parentibus indicans, cum eorum benedictione atque permissione proficiscitur, nesciens tamen ad quem certius locum vel regionem graderetur; hoc tamen solum cœpit secum animo revolvere, velle se illo procedere quocunque ipsum Dominus dignaretur [4]educere.

§ 27. Sicque solum natale deserens, ad ignota sibi loca progreditur, et in civitate quæ quondam Lugabalia dicebatur, nunc vero Carleolum vocatur, quasi a terra sua et patria semotus et profugus, morabatur. Exstat nimirum civitas illa in extremis Anglorum finibus ad occidentem posita, utpote angulare latibulum mediterraneis [5]cultioribus pene ignota. Hic aliquamdiu Domino serviendo devotissime latuit; atque eo liberius humilitati et paupertati operam dare potuit, quo omnibus incolis incognitus fuit. Matutinus explorator ante omnes Ecclesiæ limina præveniebat, atque vespertinus orator assiduus post digressus omnium solus ipse multoties orationum studiis inserviebat. Post multum tandem temporis a quibusdam civitatis illius inhabitatoribus est agnitus; et quia ipsorum foret consanguineus et propinquus, e quibus aliquis illorum ipsi Psalterium præbuit, cujus solatii beneficium ipse gratanter accepit; nam et Psalmos ibi

[1] *Si vis esse perfectus.*] S. Matth. xix. 2.
[2] *Susceptus.*] Acceptus, *H.*; S. Matth. xiii. 57.
[3] *Abraham.*] Gen. xii. 1.
[4] *Educere.*] The Harl. life thus proceeds: "Cum patri suo matrem restituisset incolumem, modicas ibi moras fecit; quia jam firmiter in animo sese totum Dei servitio mancipare disposuit. Igitur ut Christum expeditius sequeretur, omnia quæ adquisierat, vendidit, et pauperibus erogavit. Cumque propositum suum parentibus indicasset, eorum benedictione percepta, profectus est non ad certum aliquem locum, sed quo eum Dominus ducere dignaretur. Heremiticam quidem vitam præ cæteris concupivit."
[5] *Cultioribus.*] Cultoribus, *H.*

diligentissime didicit, et orationibus præcipue recordandis studium devotionis adhibuit. Unde in brevi tantum profuit quod libellum, qui [1] Sancti Hieronymi Psalterium dicitur, memoriter retineret, cujus dulcimodæ meditationi sedulus Dei colonus jugiter [2] inhæreret.

CAP. X. QUOMODO URBEM DESERENS, DESERTA PETIERIT, ET IBI QUALITER INTER ANIMANTIA INDOMITA VIXERIT.

§ 28. Verum igitur esse ipsis operibus [3] edocetur quod, Sacra docente Scriptura, profertur, quod [4] omni habenti dabitur; et qui virtutis æmulator fuerit, illius ipsi copia superno munere conferetur; unde quanto vir iste Dei servitio devotius institit, tanto cumulatior in illo divinæ dignationis virtus apparuit. Nam a suis consanguineis cognitus, in pluribus familiaritatis gratia ab eis est honoratus; quem honorem ipse pro onere habuit, et eorum familiare contubernium sibi fore sensit animæ salvandæ grave detrimentum. Unde, sicut diu ante proposuit, solitudinis loca secretiora petivit; relictaque urbe, parentibus cunctis ignorantibus, clam profugus silvas expetiit; et latebras ferarum perquirens, lustra speluncarum avide solivagus perquisivit. In silvis denique sic diutius demoratus, juxta typum Beati Johannis

[1] *S. Hieronymi Psalterium.*] Two works bearing this title were current in the Middle Ages. Of these, one, a Commentary upon the Psalms, erroneously ascribed to S. Jerome, is a kind of cento from various writings of the Fathers. Concerning it see Cave's Hist. Literaria, i. 273, edit. Oxon. 1740; S. Hieron. Opp. v. 1172, edit. Martin. The other is best explained by the title prefixed to it in a mutilated MS. copy preserved in Bishop Cosin's Library at Durham, v. 5. 5. "B. Hieronymus in hoc modo disposuit Psalterium sicut Angelus Domini edocuit eum per Spiritum Sanctum. Psalterium propter abbreviatum est quod hi qui sollicitudinem hujus seculi habent, ut homines qui in infirmitatibus jacent, aut qui iter longinquum agunt, seu qui naufragio navigant, et qui bellum commissuri sunt, ... assidue cantent hoc Psalterium, et possidebunt regnum æternum." But whichsoever of these be intended to be described, it was a great favourite with St. Godric, and will be frequently mentioned in the course of the narrative. See cap. 92.

[2] *Inhæreret.*] The anon. Harl. legend thus proceeds: "Venit ergo in extremis Angliæ finibus versus occidentem, ad civitatem quæ olim Lugabalia, nunc autem Carleolum, nominatur; ubi pauper et cunctis incognitus moram fecit. Orationibus inserviebat assiduis, omnes ad Ecclesiam mane præveniens, et post recessus omnium vespere perseverans. Post longum tempus eum quidam civitatis illius homines agnoverunt, quibus erat cognatione propinquus; quorum unus donavit ei Psalterium, quod ipse gratanter accepit, et Psalmos adeo diligenter edidicit, quod in brevi libellum qui dicitur Psalterium Sancti Ieronimi, memoriter tenuit."

[3] *Edocetur.*] Edocemus, *H.*

[4] *Omni habenti dabitur.*] S. Matth. xxv. 29.

Baptistæ, [1]virecta herbarum aliquandiu comedebat, et mel silvestre; et quicquid ei præter hæc in victus alimonia defuit, copia pomi silvestris cum glandium et nucum acrimonia austeriore supplevit. Nulla ei conversationis interim certa sedes exstitit, sed vagus et profugus atque solivagus inter indomita animalia fuit. Ubicunque ei nox proveniendo accidit, ibi super nudam humum recubando quievit, non tamen soporis inertiæ tantum vacare studuit, quin immo perplurime noctis partem in sanctarum excubiis orationum, quantum carnis fragilitas permittebat, exsolvit. Quæcumque animalium indomitorum genera inimica, serpentina vel [2]vulpina, ad ejus cubicula fortuitu impegissent, neque saltu vel impetu diduci consueverat, quousque ab illius aspectibus longius processissent. Adventantes itaque cum impetu prosilire; ipsum vero diutius intuentes, mox eum omni mansuetudinis temperantia retrogradis recessibus paulatim digrediendo redire; quædam vero ipsorum venenosorum animantium ejus circa cubile perambulando irrepere; quædam, quasi sub [3]admiratione, illum diutissime contuendo subsistere; alia ipsum videntia statim dimissa cervice recedere; nonnulla, ipso transeunte, se calcabilia seu etiam, si liberet, se ei palpabilia præbere; atque, ut ipse sæpius referre solitus fuit, nec magis de aspidum, vel serpentum, vel bufonum societate inhorruit, quam si anserum gannitum seu gallorum cantum audisse potuerit. Unde illud præsagium propheticum meritis hujus viri [4]consonat, ubi [5]David Propheta ad Christi personam verba convertens constanter enun-

[1] *Virecta herbarum.*] S. Matth. iii. 4, where the Vulgate, following St. Jerome, renders ἀκρίδες by the Latin "Locustæ;" the present translation, however, is supported by Euthymius and Theophylact. It might, perhaps, be conjectured that such a remarkable deviation as the present from the rendering of the Vulgate had been made by Reginald upon the authority of St. Godric himself, founded upon his acquaintance with the traditions and usages of the East. In support of this conjecture the following passage from Tostatus may be quoted. Enumerating the various meanings assigned to the word ἀκρίδες, he says: "Alii dicunt quod istæ locustæ non sunt animalia, sed quædam herbæ quæ habentur in deserto, quæ Locustæ vocantur in terra Chanaan; et de istis comedebat Johannes. Et tunc erat magna austeritas in cibo suo, scilicet, comedere herbas crudas. Istud tenet frater Brocardus Teuthonicus, in libro suo de Terra Sancta; dicens se fuisse in multis monasteriis apud Jordanem, in locis ubi Beatus Johannes conversabatur baptizans et prædicans, et ibi cum multis monachis sæpe comedisse herbas quas illi Locustas vocant, et abundant in terra illa. Et dicunt quod illæ erant Locustæ quas comedebat Beatus Johannes. Istud tamen satis est rationabile."—Tostati Comment. in S. Matth. i. 393, edit. fol. Venet. 1615.

[2] *Vulpina.*] Viperina, *H.*

[3] *Admiratione.*] Ammiratione, MS.

[4] *Consonat.*] Consonat, "Super, *H.*; omitting the intermediate passage.

[5] *David.*] Psal. xc. 13.

ciat, "Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem."

§ 29. Itaque sic diebus plurimis in saltibus nemorum perduravit, cunctis omnino hominibus ignorantibus quid de illo actum sit. Hoc vero tempore nihil penitus operis exercuit, nec aliud studium, nisi tantum orationibus vacare consuevit; humano oculo ignotissimus, sed feris satis notissimus tunc temporis exstitit et amicus. Orto diluculo, aliquantulum gradiendo inter virecta herbarum et fruteta spinarum procedebat; at tamen Domini clementiam continuis semper gemitibus invocabat; vixque aliquando decimam partem stadii unius perficere potuit, quin vel humi prostratus oraverit, seu curvato poplite lacrimosas manus ad cœlos erexerit. Et quia Dominus electum suum in hoc tempore voluit experimento cognoscere, diutius ei contulit ut in tali [1] agone positus potuisset hominum notitiam atque aucupum seu venatorum frequentiam devitare. Sic radicibus herbarum assuefactus, jam non homo sed vermis, non rationalis sed magis bellua pecualis est effectus, quod si non in rei ordine, at tamen studio et [2] imitatione.

CAP. XI. QUALITER TANDEM QUENDAM SOLITARIUM REPPERIT, ET QUALEM VITÆ CONTINENTIAM CUM ILLO EXERCUERIT.[3]

§ 30. Sic [4] aliquanto demoratus in solitudine, plurimum [5] profecit in mansueti spiritus æmulatione. Denique, quia qui sæpius modice progreditur, paulatim in promovendo provehitur; aliquantulum itineris sic gradiendo confecerat, et forte super quendam alium solitarie conversantem, casu ducente, impegerat, qui

[1] *Agone.*] Agone posito hominum notitiam, *H.*

[2] *Imitatione.*] The narrative is thus contracted by the anonymous historian: "Sentiens autem esse detrimentum animæ honorem illum quem ei familiares et consanguinei deferebant, illis ignorantibus silvam solus expetiit, ibique silvestribus herbis et fructibus aliquamdiu vitam duxit. Sedes ei certa non erat, sed ubicunque nox eum occupabat, in orationibus quantum permittebat humana fragilitas pernoctabat. Serpentes et feræ quædam accedentes, ipsum diutius intuebant, et mox cum mansuetudine recedebant, quædam statim ipsum videntes, demisso capite fugiebant, quædam ipso transeunte calcabiles, et si liberet palpabiles se præbebant. Ita solus in nemore diebus plurimis perduravit orationibus vacans, et operis aliud nihil exercens. Vix autem decimam partem stadii gradiens pertransibat, quin vel genu flexo et manibus elevatis vel humi prostratus oraret."

[3] Chapter XI. in the Harl. MS.

[4] *Aliquanto.*] Aliquando, *B.*; aliquanto, *H.*

[5] *Profecit.*] Perfecit, *B.*

in loco qui [1] Wlsingham dicitur [2] morabatur; qui habitaculum Wlsi, vel Lupi habitatio, seu ululatus lupi, Anglico sermone expressius intelligitur; quod ea de causa accidisse arbitror, ne lupus qui Dominici ovilis agnos innocentiæ et oves pascuæ vitæ æternæ dissipat et disperdit, in his viris aditum fraudulentæ deceptionis haberet, neque dolo suæ malignitatis in eis cum suis astutiis desæviret. Dicit enim [3] Scriptura, "Frater fratrem adjuvans, quasi civitas est munita." Quo deveniens, in speluncam magis quam in domum qua alius morabatur, ingreditur, et postulans ut ei consortium suum annueret, devotissime [4] suscipitur; quem ingredientem ita senex alloquitur, "Bene venias, frater Godrice." Cui alter, "Et tu bene in Domino vivas, pater [5] Ælrice." Miro igitur modo uterque alterum proprio nomine vocavit, nec neuter eorum prius alterum in corpore vidisset vel novisset. In mutuos denique amplexus pariter corruentes, utrique præ gaudio lacrimantur, attestantes quod Spiritu Domini omnia quæ in cœlis et in terra sunt diriguntur. "Tu," inquit ille senior, [6] "ad hoc ad me dirigeris, ut forte corpus hoc annosum, putridum atque senile, [7] sepelias, et vitæ vias mihi clementer per monita tua edoceas." At ille, "Et ego, inquam, quasi tyro novellus a te erudiendus advenio, et maturitatis tuæ insignia suscepturus, libenter tibi in omnibus parere paratus exsisto." His et his similibus sese vicaria consolationis gratia confovebant, et divinis præceptorum cœlestium mandatis, prout noverant et poterant, sese mutuo consolari medullitus intendebant. Erantque illis omnia communia; at tamen nulla omnino substantia, nisi tantum corpus et anima, et hispida atque abjectissima indumenta. Uterque laicus et pene ineruditus litteris, uterque tamen sacræ propositor institutionis. Ille vero,

[1] *Wlsingham.*] No allusion to this hermitage occurs in the account of Wolsingham given by Hutchinson in his History of Durham. The first etymology, "habitatio Wlsi," is the correct one; the second, "Lupi habitatio," is incorrect; the third, "ululatus lupi," is unintelligible.

[2] *Morabatur.*] Morabatur, quod extulatio [ita] habitaculi luporum Anglico sermone expressius intelligitur, *H.*

[3] *Scriptura.*] Prov. xviii. 19.

[4] *Suscipitur.*] Suscipitur. In mutuos amplexus, *H.*, omitting the intermediate words.

[5] *Ælrice.*] Ailrice, Capgr. Galfrid at the end of the narrative says, "Dicebatur idem senex Ethelricus, et locus mansionis ejus in Wilsingham."

[6] *Ad hoc.*] Adhuc, *H.*

[7] *Sepelias.*] See a similar conversation in the Life of Paul the Hermit. Opp. S. Hieronymi, i. 107, edit. fol. Ant. 1578.

senior et grandævus; iste vero, mediocris ætatis, statu maturus; quorum alter in curia Beati Cuthberti ab adolescentiæ primordiis [1]inter monachos educatus fuit, et ideo magis altero discretæ conversationis religionem agnovit; qui sacræ fidei amore succensus, ad solitudinis illius [2]heremitoreum, data sibi a domnis suis permissione, est conversus.

§ 31. At tamen locus ipse tunc temporis multis erat incognitus, utpote in abditissimis silvarum sinibus abditissimus; nulla, aut certe vel rarissima, in illis nemoreis finibus esse casa potuit præ nimia et rabida frendentium [3]luporum insania, et quæ pro inexplebili ingluvie etiam tunc hominibus vix pepercit; multitudo quidem eorum erat tunc nimia, et ideo prædæ captura sævientibus putabatur esse perminima. Ad id locorum vero, quo viri isti tunc degebant, solitum refugii domicilium luporum vulgus habere solebant; nempe hominibus pene impenetrabile

[1] *Inter monachos educatus.*] Martene, de Antiq. Ecclesiæ ritibus (iii. 93), tells us that it was by no means uncommon for monks to become dissatisfied with the Benedictine rule; and, in search of perfection, to become recluses. The history of the church of Durham furnishes examples in addition to that mentioned in the text, as, for instance, Cuthbert and his successors at Farne (Beda, H. E. 5, 1; Vita S. Cuthberti, cap. xvii.); and afterwards Bartholomew (Acta SS. Jun. iv. 834). A succession of hermits occupied a cell near Norham.

[2] *Heremitoreum.*] So corrected from "heremitum," the reading of *B.; Horreum, H.*

[3] *Luporum.*] Besides the well-known story of the war waged by king Edgar against the wolves, there are many proofs of their frequency in England. The head of St. Edmund, king and martyr, was miraculously preserved by a wolf. (Brompton, ap. Decem Script. col. 806.) Conan, earl of Britanny and Richmond, when he hunted in the forest of Wensleydale, about the period when the incident mentioned by Reginald must have occurred, was greatly displeased on observing the great increase of wolves within the district, (Monast. Anglic. v. 572, edit. Ellis,) and he gave to the monks of Jorvall the injunction, "Quod habeant mastivos ad lupos coercendos de pasturis suis." Ibid. Henry III. gave them the singular privilege, "Quod habeant feras luporum morsu peremptas, quas ipsi vel servientes sui in foresta illa invenerint." (Id. p. 576.) A fine, printed in Whittaker's Richmond, (ii. 354,) grants from William de Moubray to Adam de Staveley the privilege to destroy the wolf. It is without date, but supposed to be in the reign of king John. In 1281 Edward I. granted to Peter Corbet permission to kill wolves in the counties of Gloucester, Worcester, Hereford, Shropshire, and Stafford. (Fœd. ii. 168, edit. 1705.) There was much need for their extirpation in these quarters, for it appears that the park of Farley in Worcestershire was nearly devastated by them. Abbrev. Rot. Plac. 18 Edw. I. Rot. 50, p. 283. Juliana Berners reckons the wolf among the beasts of Venery. (See Ames's Herbert, p. 1434.) When Harrison wrote his description of Britain, in 1586, the wolf had long been extinct in England. He adds, however, "This is chiefly spoken of the south and south-west parts of the island. For whereas we that dwell on this side of the Tweed may safely boast of our security on this behalf, yet cannot the Scots do the like in every point within their kingdom, sith they have grievous wolves and cruel foxes." Hollinshed's Chronicles, i. 378, edit. 1807.

et inadibile erat præ densarum veprium et spinarum, nec non infinita pene silvarum quantitate, quæ locum ipsum undique circumcinxerant. At viri isti tanto Domino liberius sui famulatus obsequium impendebant, quanto minus aliquod secularis impedimenti offendiculum habere solebant. Unusquisque eorum certatim Domino deservire decertabat, et prævenire tam in vigiliis quam in jejuniis et orationibus alter alterum instantissime laborabat. Nullus eis alius minister fuit qui aliquid eis solatii sive operis intulerit; sed contentionis solius singularis materia apud eos exstitit quis eorum alteri magis promptius, celerius atque benignius, servitutis officium exhibere paratior [1] fuerit.

CAP. XII. QUAM SEDULE ÆGROTANTI FRATRI MINISTRAVERIT, ET SPIRITUI EGREDIENTIS, NISI IPSE ID VIDISSET, EXIRE PROHIBUIT; VEL IN QUA FORMA SPIRITUM EJUS VIDERIT.[2]

§ 32. His et hujuscemodi pietatis exeniis sese alterutrum continue et quotidie præveniebant; et sic Domino devotissime famulando, omnium accessus hominum, quod erat eis facillimum, devitabant. In tali denique agonis certamine conversantes, et sese cum puris manibus in sancta jugiter extollentes, raro alicui hominum facie tenus comparare solebant; quos si forte aliqui vidissent inter fruteta reptantes, animalia et non homines fore putabant. Sic biennio expleto, [3] nisi tribus tantum mensibus

[1] *Fuerit.*] Thus narrated in the anonymous legend: "Tandem solitarium quendam progressus invenit in loco qui dicitur Wlsingeham. Ipso igitur in speluncam, ubi senex habitabat, ingresso, ait ille: 'Bene venias, frater Godrice;' cui respondit, 'Et tu bene vivas, pater Æilrice;' cum igitur essent invicem antea prorsus ignoti. Tunc in mutuos ruunt amplexus, et præ gaudio lacrimantur. Tunc senex: 'Ad hoc es missus,' inquit, 'a Deo, ut monita salutis edoceas, et corpus hoc senile sepelias.' Et ille: 'Ego potius a te quasi tyro erudiendus adveni.' Itaque soli duo incipiunt commanere, nullam omnino substantiam possidentes præter vilissima indumenta. Uterque laicus et litteris ineruditus, hic ætate mediocris, ille senior et grandævus. Senex vero in curia Sancti Cuthberti ab adolescentia fuerat inter monachos educatus; nullus eis erat minister aut socius, sed ipsi certatim sibimet invicem ministrabant."

[2] Chapter XII. in *H.*

[3] *Nisi tribus.*] An important variation is here furnished by Galfrid. Instead of the period spent at Wolsingham being one year and nine months, as stated in the text, he says, "Cohabitabant itaque biennio et novem mensibus." Capgrave's text omits this passage, and Roger de Wendover states the period in round numbers as being two years.

exceptis, Dominus seniorem eorum vitæ meritis remunerare disposuit, et alterius constantiæ fidem per ipsius obitum comprobare delegit. Itaque mortis languores ei gravissimos intulit, quibus ei vitæ cœlestis aditus reserare disposuit; quod frater junior conjiciens, noctuque ac die insistens, tanto in ejus administratione sollicitior erat atque paratior, quanto illius infirmitas patebat fore gravior atque importunior. Audierat quidem Dominum per verba [1] Evangelica promittentem et dicentem, "Infirmus fui, et visitastis Me," et, "Quod uni ex minimis meis fecistis, Mihi fecistis." Quibus monitis cœlestibus obtemperanter obediens, magis de socio infirmante curandum credidit quam de se cogitandum sibi procuravit. Itaque omnibus curis aliis intermissis, ægrotanti nocte et die assidebat, et omne ei humanitatis obsequium sedulus impendebat. Lamentanti et ipse conlacrimari non desiit, suspiranti responsum cum desolabili congemitu reddidit, residere conanti amplexus devote subposuit, gressus innitenti et ille pes alius exstitit, esurienti cibos in ore composuit, sitientis in ora potus infudit. Cumque per singulos dies languor ingravesceret, et nulla conlaborantis sollicitudo aliquid levamen offerret, quæsito sacerdote, sacræ communionis Eucharistiam suo sodali ægrotanti petiit, et ad nemoris saltus secum quem perquisierat presbyterum conduxit; quo sacerdos adveniens omnia Christianitatis sacramenta illi contradidit; et peracto negotio, fratre juniore iter prævio ostendente, cum labore domum rediit. Mirabatur sacerdos ille nimium de eorum continentia nimia atque ciborum abstinentia plurima, nec non ex illorum occulta et in tam abditis locis cunctis incognita conversatione solitaria; vix enim credebat ibi posse quemquam vivere, ubi præ fremitu luporum nulla valuisset spelunca subterranea quandoque indeprædata latere. Siluit tamen sacerdos et secretum tenuit, et Dei miranda opera in ipsis collaudando [2] glorificavit.

§ 33. Languor denique senioris per dies accrevit, et artus

[1] *Evangelica.*] S. Matth. xxv. 36.

[2] *Glorificavit.*] Thus abridged in the Harleian anonymous legend: "Post biennii tempus elapsum, cœpit senior graviter infirmari. Godricus igitur in omnibus ad hoc sedulus ministrat, et assidet ægrotanti, ut seipsum quodammodo negligat propter illum. Debilem sublevat, et transportat potum, et cibos ori imponit et applicat. Ingravescente morbo, presbyterum cum Eucharistia deducit a villa. Qui, peractis rite sacramentis, cum labore domum revertitur, præcedente et iter ostendente Godrico. Miratur quidem plurimum presbyter de tam sancta et tam incognita conversatione illorum; vix credens propter luporum frequentiam, quod ibi posset aliquis habitare."

seniles nimia debilitate vastando depavit, jamque ad vitæ exitum cœpit dolor intestinus gravior anheli pectoris spiritum perurgere, et neque vocis loquelam permittere vel movendi possibilitatem indulgere, præcluso gutture omnem aditum ciborum obstruere, faucium rictus patulos horrendo mortis spectaculo aperiendo dejicere, nulla ei quietis aut soporis erat alleviatio, sed mortis solius potius pendula et indubitabilis exspectatio. At frater ille junior tantam ei diligentiæ curam adhibuit, quod neque ab illo quoquam recedere; sed neque somnii quietem aliquantulam percipere voluerit. Dixit enim inter se, "Mortis januas nunc experiar, et qualis sit transitus finientis hominis plenius, Deo jubente, conjiciam; neque enim spiritus sic de corpore progreditur, quod a Domini servulis, sola quæ sunt spiritualia desiderantibus, non videatur. Atque dignus exsistat æternæ mortis subire supplicia, qui prius hujus nostræ mortis veracissima tenens indicia, sui non fuerit in posterum providus circumspector cum sollicitiore [1] providentia."

§ 34. Jamque pene dies quindeni effluxerant, et neque ægrotans ab infirmitatis molestia convaluit, sed nec ille junior illi ministrans, in tanti temporis spatio quieti corporis somnum capiendo indulsit. Ille quotidie se sensim deterius habuit, utpote quem mors sævissima ultimum spiritus sui flatum reddere compulit; istum vero tanta moles ex vigiliarum diuturnitate longius protracta opprimendo corripuit, quod palpebras oculorum ulterius soporis pigritia retinere non potuit. Quid plura? Christi ille tyrunculus plus defectus animæ passus est ex nimio dolore, quam corpus arefactum contabuit ex diurni soporis exinanitione. Vires sibi intulit ut somnum evaderet, at naturæ fragilitas etiam invitum compulit ut nolendo soporaret. Dum [2] movetur, sopore deprimitur; dum ulnis inclinatur, caput deciduo flexu subruitur; dum gradiendi vestigia innititur nutabundus, solo tenus ignoranter quandoque prosternitur; cumque denique sibi nullatenus abstinentiæ fræna qualibet artis industria posset imponere, ipse vero spiritum exhalantis e corpore omnimodis optaret aspicere. Conversus ad morientem his verbis exorsus est; "O spiritus, qui ad Dei similitudinem in corpore isto diffunderis, et pectoris istius adhuc in interiora concluderis, adjuro

[1] *Providentia.*] Above this word in *B.* is written "prudentia." No such gloss occurs in *H.*

[2] *Movetur.*] Monetur, *H.*

te per unum Dominum, Trinum et Individuum, ne me per soporem ignorante de hoc habitaculi tui ergastulo recedas, neque ad alta cœlorum abeas, nisi me prius de hujus molis molestia, sopore mediante, relevatum, tibi considere concedas."

§ 35. Quibus dictis, quasi sub securitate nimia somno quietis indulsit; et quia præ nimia anxietate quam diutius exaruerat, a primo crepusculo noctis usque ad ortum surgentis auroræ diei sequentis obdormivit; erant enim oculi ejus gravati, et artus ejus mole vigiliarum atque simul molestiæ fatigati. Evigilans vero et expergefactus, totus præ dolore diriguit; et accurrens ad ægrotantem, jam nec oscitantem vel moventem seu exhalantem repperit. Tunc suspirans et illacrimans elatis vocibus alto corde ingemuit, et fratrem sæpius ex proprio nomine invocans, Dominum sæpissime ore et corde simul contestari, compellare, et exorare non desiit; cujus lacrimis misertus Dominus, miro modo ipsum consolatus est. Nempe, circa horam diei tertiam, spiritus quem egressum credidit, inter fauces rediit, et sub anhelo pectore palpitans anima modice et sensim respiravit; quod ille comperiens, quam citissime totus in ora morientis illabitur, et omni annisu mentis et corporis circa ejus custodiam intentissime demoratur. Ter igitur demum fortiter spiritum contrahens, pallente toto corpore, corpus morientis contremiscens, et quarto ictu moventis animæ spiritus hominis ipsius, Deo jubente, dissolutus est a corpore. Mira res, et nostris temporibus incredibilis! Videt homo Dei subito egressum de corpore quem prius videbat in corpore; et quem exuviis corporalibus involutum noverat, procedentem de corpore jam indumentis spiritualibus amictum facillime dinoscere poterat. Vidit etiam omnia vincula carnis sub momento dissolvi, atque reseratis omnibus membrorum seris singulis atque retiaculis, spiritum cum libertate nimia a compedibus corporeis [1] liberari.

[1] *Liberari.*] The anonymous writer thus abridges the narrative: "Godricus videns quod morbus invalesceret magis et magis, ægroto sollicitus et diligens assistebat, ita quod per dies aliquot somnum capere non valebat. Dixit autem intra se; 'Volo per Dei gratiam in isto cujusmodi sit transitus hominis vitam finientis agnoscere.' Oculis denique vigiliarum continuatione gravatis, ut somnum ulterius differre non posset, ipsoque vehementer optante spiritum morientis aspicere, sic effatur: 'O spiritus, qui ad similitudinem Dei creatus es, et adhuc corpus hoc vegetas, adjuro te, per Dominum Omnipotentem, ut me nesciente, de hoc corpusculo non recedas.' His dictis, protinus obdormivit, et a crepusculo noctis non evigilavit usque ad ortum solis auroræ. Expergefactus, nec se moventem ægrum invenit, nec spirantem. Tunc gemens et lacrimans, ipsum nomine proprio appellabat, et divinæ miserationis auxilium devotissimus im-

§ 36. De cujus forma vel specie, dum a quodam fratre nostro anxius rei certe indaginem scire volente, inquireretur, respondit, quod substantia animæ spiritualis nemini sit hominum perceptibilis. At tamen illi diutius insistenti, et illi quietem in inquirendo non indulgenti, tandem sic responsum reddidit. "Animam," inquit, "istius, de qua perquiris, in similitudinem cujusdam venti arentis vidi et fervidi, quasi undique in rotundo schemate in spherica corporis similitudine regirantis. Species vero quæ sub tali forma comparuit, instar vitri lucidissimi splendidissima tota refulsit, quam candor nimius inexplicabili albore coruscus undique totam obduxerat; sed spectantium obtutibus ipsius qualitatis similitudinem nemo explicare valebat. At tamen cognoscebam," inquit, "ipsius animam taliter emigrantem, nec dubitare potui cujus viri spiritus fuisset, quamvis discretiones spirituum non cognovissem." O admirabile spectaculum, et omni stupore dignissimum! Vir Dei viri Dei spiritum ceteris invisibilem oculis corporeis conspicatur, et impenetrabilis cognitione, cujusmodi viri anima fuerit, ei invisibili dispensatione revelatur, quem sublimia penetrantem oculo contemplante prosequitur, et jam jamque rebus humanis exemptam, superis associari præmiratur.

§ 37. [1] Hic vocatus est Eilric, quod lingua Anglorum dici potest Beatum Regnum; vel Æthel rich, quod sonat Nobile clitonis Regnum; seu Latine intermixtum cum Anglico, Custos Hereditarius; quia Christi heres esse contendit. De quo vir Dei sæpius ad nos consuevit dicere, "Obsecro et laudo, filii, ut locum sepulturæ ejus attentius perquiratis, quia ossa ejus sancta esse noveritis." Cujus obitum consodales ejus simul cum eo educati, ministri in curia Beati Cuthberti, comperientes, mox adveniunt, et corpus secum asportantes, in [2]cœmeterio Dunel-

plorabat. Circa horam diei tertiam cœpit sentire animam paulatim in corpore palpitantem, et postea diligenter in os morientis animum intendit pariter et aspectum. Ille vero sine mora spiritum exhalavit. Godricus autem vidit in momento vincula corporis cuncta dissolvi, et spiritum a corporis nexibus liberatum."

[1] *Hic vocatus est.*] Hic vocatus Godwinus, quod lingua Anglorum dicitur Vicinus Bonus, seu Convicaneus Optimus. Erat nimirum secum conversantibus omni bonitatis societate conspicuus, et quibusque vicinis gratiosus atque amantissimus. Cujus obitum, *H.* The MS. used by Harpsfield agreed with the Harl. MS. in calling this hermit Godwin.

[2] *In cœmeterio.*] It was provided that monks, dying under such circumstances as those here mentioned, should be buried in "cœmeterio fratrum,—nullo modo in populare cœmeterio." See Martene, de Antiq. Monachorum Ritibus, v. xi. § 8.

mensis ecclesiæ cum honore congruo sepulturæ tradiderunt. Hoc tamen pro sociali familiaritate opus gratiæ, et pro nulla sanctitatis opinione, illi impenderunt; quia cujus meriti fuerit, nescierunt. Socius quidem ipsius ea, quæ de illo viderat, nulli hominum, nisi in novissimis dierum suorum temporibus, propalare volebat. Expletis sepulturæ exsequiis, iterum ad priora deserti loca regreditur, et solus secum meditando [1]progreditur.

CAP. XIII. QUALITER SANCTUS CONFESSOR DOMINI CUTHBERTUS EI VISIBILITER APPARUIT, ET QUID DE SOLITUDINIS LOCO EI PRÆCEPERIT VEL PRÆDIXERIT.[2]

§ 38. HÆSITANTE eo quid Dei clementia de ipso fieri disponeret, reversus de loco sepulturæ prædicti fratris et per deserta gradiens solus, elevatis in cœlum manibus, Dominum postulabat ut actus ejus præveniendo disponeret. Cui vox de cœlo lapsa talibus monitis intulit, "Expedit tibi prius adire Ierosolimam, et iterum reverti ad agonis futuri aream." Quibus auditis, illacrimans et plurimum præ gaudio admirans, iterum respirans Sancto Cuthberto, quem semper mira pietate excoluit, preces ex cordis devotione profudit, "O," inquiens, "Sancte confessor Cuthberte, nunc adesto petitioni meæ, et quid mihi sit futurum pro tua solita pietate clementer ostende, et quo in loco tibi mei agonis complacuerit decertatio, vel quo pergens tuæ securus efficiar de protectione miserationis." Nec mora; vox alia iterum facta, "Vade," inquiens, "sicut nunc prius audisti, iterum Ierosolimam cum Domino crucifigi; deinde inde reversus quære locum in silvis circa Dunelmum prope positum, Finchalech nominatum. Hoc enim est [3]velle Beati Cuthberti,

[1] *Progreditur.*] "De cujus forma vel specie interrogatus, ita respondit: 'Animæ substantia nulli hominum est perceptibilis. Hanc autem vidi velut in similitudine venti urentis et fervidi, forma quasi spherica et rotunda, quæ instar vitri lucidissimi tota resplenduit, et illam undique incomparabilis candor obduxit. Modum vero qualitatis ipsius nemo poterit explicare. At tamen certus eram cujus esset anima, et inde dubitare non potui.' Audito sancti viri obitu, hi qui ejus olim socii fuerant in curia Beati Cuthberti sepelierunt eum in cœmeterio Dunelmensi. De illo vir Dei Godricus nobis sæpe dicebat, 'Consulo, filii, ut locum sepulturæ ipsius devotius adeatis, nam ossa ejus procul dubio sancta esse noveritis.'" Anon. Harl. Legend.

[2] In *H.* chapter XIII.

[3] *Velle.*] Valle Beati Cuthberti, *H.*

quem invocasti; quia non vult te longius a se segregari." Cui voci dum inhianter intendit, conversus ad dexteram statim virum quendam venerabilem pontificalibus infulatum conspexit. Cui heros intulit, "Ego," inquit, "sum Cuthbertus episcopus, nunc in omnibus necessitatum angustiis tibi patronus futurus. Quapropter, expletis laboribus prædicti itineris, sub mea defensione, in loco Finchale dicto, Domino militabis." At famulus Domini mox ejus vestigia nisus comprehendere, subito quam viderat formam sibi subductam sensit disparere. Regradiens vero ad civitatem, Crucem Domini in humeris assumpsit, quam sacerdotali consecratam benedictione [1] suscepit.

CAP. XIV. DE ITINERE EJUS SECUNDO AD IEROSOLIMAM, QUALITER NUDIS PEDIBUS INCESSERIT, ET CUM QUANTA DEVOTIONE ITER ILLUD EXEGERIT.[2]

§ 39. Exactis deinde ibi mensibus quatuor, de revelatione quam viderat plurimum consolatus et tremefactus est; consolatus in hoc quod Deus ei tanti penderit quod ei secreta tanta de migrantis animæ exitu revelare voluerit; tremefactus in eo quod tam difficilia et ardua de mortis humanæ doloribus, dissolutionibus, atque desolationibus, patefacere dignatus sit. Unde compunctus vir Dei cœpit ardua et sanctiora animo et opere proponere; atque ad cœlestia beatorum præmia promerenda totis viribus anhelare. Jam denique pro fratris amissione exactis quatuor mensibus in nimiis fletuum et suspiriorum angustiis atque mœrore confectis, ex nimiis vigiliis et jejuniis carnibus per singulos artus exesis atque consumptis, sola pellis super-

[1] *Suscepit.*] This chapter is thus abridged in the anonymous Legend: "Sepulto fratre, Godricus ad deserta revertitur, hæsitans quid de ipso deinceps divinæ sit placitum voluntati. Igitur dum super hoc Deum attentius exoraret, vox hujusmodi sonuit lapsa de cœlo: 'Expedit tibi adire Ierosolimam et reverti.' Hoc audito convertit orationem ad Beatum Cuthbertum quem specialiter diligebat. Nec mora, vox iterata insonuit: 'Vade Ierosolimam cum Domino crucifigi, et, reversus, quære locum in silvis circa Dunelmum Finchale nominatum.' Mox ad dextram videt virum vultu venerabilem indutum pontificalibus et dicentem, 'Ego sum Cuthbertus tibi futurus adjutor in omnibus et patronus. Consummato labore hujus itineris sub mea protectione apud Finchale Domino militabis.' Hæc dixit, statimque disparuit. Ille, regressus ad civitatem, signum Crucis cum presbyteri benedictione suscepit."

[2] MS. Harl. chapter XIV.

ficies ossibus arescentibus vix adhæsit, quin palloris macies totam denigrando contexit. Postmodum in se reversus, cunctis mundi spretis oblectationibus, Christi jugo se subdidit; [1] et tollens Crucem Domini, Ierosolimam proficisci disposuit. Cui mundi luxus totus martyrium exstitit, ipse vexillum Crucis sibi in humeris bajulans, seipsum Domino etiam vivens in corpore crucifixit.

§ 40. Relicta igitur heremi illius vasta et horrida solitudine, cœpit ad visitandum Sepulchrum Domini properare. In omni vero dispendio tanti itineris, cibus erat ei tantum panis siccus et ipse hordeaceus, et potus aquæ permodicus; quibus tamen non uti ad sufficientiam consueverat, sed quando nimiæ egestatis inedia et importunitas famis ac sitis id ipsum gustare violenta invasione compulerant. Quoties per civitates peregrinus in deambulando transibat, datis numismatibus panes sibi hordeaceos comparabat, quos in pera sua reponere consuevit quousque vetustas induratos vix frangibiles præbuit. Nec vestimenta immutare vel abluere voluit, donec ad Domini Sepulchrum pervenit. Nocturnus viator quocumque divertisset nec [2] stramenta mollia sibi supposuit, seu etiam calciamenta sibi extrahi permisit. Detritis vero in itinere calciamentis [3] psitaciis, eorum ulceribus non subvenit, sed undique calculis acutissimis plantas pedum terebrantibus, gravius tormentum gradienti reddidit quam si omnino nudis pedibus incessisset. Unde minutis arenis undique insidentibus, et nihil eas introire prohibentibus, immensæ molis ei gravedines inferebant, et quasi compeditum pedibus importunitate nimia eum mitius incedere constringe-

[1] *Et tollens.*] "Godricus autem Dunelmum reversus signum Crucis cum presbyteri benedictione suscepit." Rog. de Wendover.

[2] *Stramenta.*] A kind of woollen cloth; étamine, *Fr.*; stametto, *Ital.* See Du Cange, Gloss. vi. 697, 698. In Reginald's account of the miracles of St. Cuthbert it occurs in a different form: "nonnulli linum vel stamina, lanam vel vellera proferebant," p. 22.

[3] *Psitaciis.*] Psaticiis, *H.*; *i.e.* shoes made of a kind of matting composed of reeds or flags, from the later Greek ψίαθος, rendered "matta, teges," in Cyrilli Philoxeni Gloss. edit. Labb. (p. 206, fol. Par. 1679.) See also the Lexicon Græco-Lat. Vetus of Hen. Stephens (p. 662, fol. Par. 1573). In the Anglo-saxon glossary compiled by Ælfric, "storia vel psiata" is explained "meatta" (p. 69, edit. Somner); and this is confirmed by a passage, where after the word in question is added, "quod vulgo matta vocatur." (Mabill. Act. SS. Ord. S. Bened. sec. i. p. 10.) Du Cange (v. 954) has collected instances of its use by the Latin authors from St. Jerome downwards. With these authorities before us, we cannot agree with the explanation given in the Glossary to Reginald's narrative of the miracles of St. Cuthbert, where it is said to mean patches of leather.

bant. Nihilominus tamen, [1]quotidie dietam suam conficere atque complere consueverat; nec minus itineris quam socii sui aliquando conficiebat. Sæpius secus vias paululum ab itinere divertit, et ibi vel flectens genua seu tundens pectora, Deo vota laudis exsolvit. Prostratus etiam aliquando toto corpore, lacrimis ubertim stillantibus, terram rigavit; et quasi Dominica allambens vestigia, capillo per humum undique disperso, sæpius oscula imprimere consuevit. Hoc tamen quam maxime faciebat quando in terræ Hierosolimitanæ fines advenerat. Illic sedulus explorabat ubicunque Dominus habitasset; quo ire vel quo manere consuevisset; ubi pernox in montibus solus oraverat; ubi esuriens refecerat, atque in quibus mansionibus miraculorum solennia celebrius operatus fuerat. Sic ad Dominicum Sepulchrum perveniens, quanta devotionis alacritate oraverit, quoties osculis inhæserit, non est explicabile; quia segnioribus animo id forte fore duceretur incredible. [2]

CAP. XV. QUAM DEVOTE LOCA SANCTA INVISENDO CIRCUMIERIT, ET QUALIA AD SEPULCHRUM DOMINI SENSERIT VEL ORAVERIT.[3]

§ 41. Reversus ad se præ nimio quod ad Sepulchrum Domini gaudio conceperat, quasi totus novus homo efficeretur, supra quam ipse etiam alicui hominum explicare noverat, mira jocunditate fervebat. Erat quidem in ejus pectore tanta suavitas quæ cuncta transcenderet, tanta in ore dulcedo quæ omnem

[1] *Quotidie.*] MS. Cotidie.

[2] The chapter is thus abridged in the narrative of the anonymous writer: "Post mortem fratris mensibus quatuor jam exactis, relicta solitudine propositum iter aggreditur. Hoc itinere victus erat ei panis ordeiceus siccus, et modicus aquæ potus, quibus etiam citra satietatem utebatur, et tunc solummodo quando violenta famis angustia compellebat. Panes quos emit recentes in pera ferebat intactos donec essent diuturnitate temporis indurati. Non mutavit indumenta vel abluit antequam ad loca sancta pervenit. Calciamenta quoque nec emendavit interim, nec detraxit. Unde a lapillulis et arenis quæ subintraverant, sustinuit pedum non modicos in itinere cruciatus, cum nihilominus quotidie iter sociis æquale conficeret. Præterea sæpe divertebat a via, et vel genibus flexis vel prostratus orabat. Interea vero Ierosolimitana sedulus exploravit, ubi Dominus habitasset, ubi orasset, ubi refecisset, ubi miracula celebrasset, ibique fluentibus lacrimis terræ oscula imprimebat. Ad Sepulchrum vero perveniens, quam devotus oraverit, lacrimas fuderit, solo inhæserit, oscula fixerit, vix cuilibet credibile videretur."

[3] In the Harl. MS. chapter XV.

mellis ac favi dulcorem excederet, auribus illius tantæ jubilationis modulatio insonuit quod quasi supercœlestes beatorum spiritus dulcimode concinisse crediderit, tanta agilitas ejus corpus impleverat quod pene se fuisse exutum homine credendum judicabat. Tua sunt hæc, Christe, opera, Qui solus in cœlo et in terra quotidie mirabilia facis, et inscrutabilia. In tali fervore spiritus aliquandiu perstitit, et sic quæ Domini sunt meditatus, totam noctem insomnem dulcibus vigiliarum excubiis circa Sepulturæ Dominicæ loca sacra peregit. In civitate vero per dies aliquot demoratus, comitante plurima multitudine Christianorum, ad ripam Jordanis accessit, ibique sacris aquarum fluentis corporis sui sudores extersit et [1] abluit. Totum itaque iter illud cilicio indutus confecerat, et Crucem quandam modicam semper manibus præferebat, cum quibus Jordanis flumen introivit, et scyphum quem in pera habuit, similiter in aquis illis sacris abluit; quæ omnia tempore quod advixit [2] carissima habuit. Tunc etiam primum in toto ipso itinere sibi calciamenta detraxit, et vestes suas, quibus amictus erat, exuit, et cibo illius terræ cum fructu modico se refecit. Extractis igitur de utroque pede calciamentis et in terram projectis, ex arena et luto et calculis, quibus ex diuturnitate temporis repleta fuerant, multæ quantitatis moles effecerant; unde et pene totam pellem contegentem pedes asperies rigida et superficies acuta arenarum et calculorum exederant, et cruentas carnes ossibus vix hærentes, corio circumquaque consumpto, reliquerant.

§ 42. Aquis igitur sacris purgatus, sanctificatus et ablutus, mox ut de aquis Jordanicis exivit, votum Domino vovit, quod cunctis diebus non præteriit; "Domine," inquit intra se, "ecce, pro Tui Nominis amore, Qui nudis semper in mundo pedibus pro redemptione hominum ambulasti, et Tua nuda vestigia clavis [3] affingentibus perforari pro me non renuisti; ex die hac pedibus his aliqua [4] calciamenta non opponam, nec eis alia operimenta quam, Te jubente, eis natura indulsit ulterius conficiam. Tu igitur operum meorum vestigia in salutari Tuo dirige, et misericordiam Tuam mihi clementer impende. Ostende igitur

[1] *Abluit.*] Abluit. Tunc etiam, *H.*; omitting the intermediate sentence.
[2] *Carissima.*] MS. karissima.
[3] *Affingentibus.*] Affigentibus, *H.*
[4] *Calciamenta non opponam.*] How religiously he kept this vow appears by the incidents mentioned in §§ 88, 201, 213.

quo terrarum me regredi jubeas, vel ubi reliquum id quod superest vitæ meæ in Tua servitute me perficiendum [1] instituas."

§ 43. Post hæc et similia vir Dei Ierosolimam regressus est, et per menses aliquos nunc in [2] Hospitali ministerium devote verbi languentibus, in quibus potuit, officiose impendit; aliquando ad Sepulchrum Domini oraturus accessit et frequenter in Templo Domini vota pii pectoris devotus exsolvit. Multoties loca sacra circumivit; nunc in Monte [3] Oliveti Dominicæ Ascensionis vestigia [4] devotis pie lacrimis rigavit, modo ubi Dominus [5] jejunaverat et ille devotissime aliquandiu a ciborum refectionibus abstinendo duravit. Per hæc et alia et plura [6] sanctorum habitacula sollicitius divertit; insuper et heremiticæ conversationis sepulchra secretiora pius explorator devotissime investigavit. Sunt quidem in terra ipsa [7] speluncæ perplures et subterraneæ, natura operante, quasi in saxis et rupibus absque omni cusoris artificio satis operose atque eleganter excisæ. In quibus nonnulli hominum solitarie conversantur, qui Eremi Cultores ab

[1] *Instituas.*] The Harleian abridgment thus proceeds : " Tantum igitur gaudium spirituale concepit in animo ipsius præter solitum admiranda jocunditas, ut in corpore incredibilis esse videretur agilitas, ita ut fere seipsum exutum homine judicaret. In hoc fervore spiritus aliquandiu demoratus, ad Sepulchrum orando noctes ducebat insomnes. Post dies aliquot ad Jordanem processit, et cum cilicio quo indutus totum iter illud confecerat, et cifo quem portabat in pera, et Cruce modica quam semper in manibus præferebat, aquas fluminis introivit. Quæ in aquis sanctis lavit, et omni quo vixit tempore propter hoc habuit cariora. Tunc primo vestes exuit, et calciamenta detraxit, et cibo terræ illius modico se refecit. Ex scrupulis et arenis, pelle consumpta, caro pedum cruenta ossibus vix hærebat. De aquis lotus ascendit, et in hunc modum Domino votum vovit : 'Deus, Qui pro redemptione hominum Homo factus in hac terra nudis pedibus ambulasti, et eos pro me transfigi clavis in patibulo permisisti, ego deinceps calciamenta his pedibus non apponam, nec aliud operimentum quam natura concessit. Tu viam meam dirige, et ubi me tempus reliquum vitæ transigere velis ostende."

[2] *Hospitali.*] The Hospital of St. John of Jerusalem for the reception of Christian pilgrims in the Holy City. See Helyot, Hist. des Ordres Monastiques, iii. 73, Par. 1715.

[3] *Oliveti.*] The Church of the Ascension was built upon the summit of this mountain, and is described by Arcuulf in Beda's Hist. Eccl. v. 17, and the treatise of the latter author De Locis Sanctis, cap. vi. edit. Smith, p. 318.

[4] *Devotis.*] Devotus, *H.*

[5] *Jejunaverat.*] According to tradition, the desert of Quarantanea, (concerning which see Corn. a Lapide Comment. in Matth. iv. 1,) and, in consequence, much frequented by pilgrims, as we learn from Tostatus, in Matth. i. 370.

[6] *Sanctorum habitacula.*] On the monachism and asceticism of Palestine see Alteserra, Orig. Rei Monasticæ, cap. ii. 4to. Par. 1674.

[7] *Speluncæ perplures et subterraneæ.*] See the following passages of Scripture, Judg. xv. 8, xx. 47 ; 2 Sam. xxii. 1, 23, 25, 28 ; Josh. x. 16. St. Jerome, upon Judg. vi. 2, states that the southern parts of Judæa were full of subterranean caves, to which the people resorted in times of danger.

incolis gentium nominantur; quorum domicilia sæpe perquirebat, et se illorum orationibus attentius [1] commendabat.

CAP. XVI. QUALITER ANGLIAM REDIENS PRIMUM SOLITUDINIS LOCUM HABUIT, SED AB EO EXPULSUS DUNELMUM VENERIT.[2]

§ 44. Exacto in terra illa aliquanto tempore, Domino gressus illius moderante, ad natale solum in quo alitus est, cœpit regrediendo repedare; noluit enim Christi clementia talentum Anglorum in terra aliena effodiendo operire, neque gentis illius lucernam alienigenis gentium præstando, suis abstrahendo subducere. Ad Anglorum denique fines cum omni gaudio pervenit, quia Dominus cum illo in omnibus affuit, et omnia opera ipsius in beneplacito misericordiæ Suæ direxit. Et quia sacra docente Scriptura, [3] dicitur, ut postpositis omnibus, Domini fidelis animus viribus sequi conetur; noluit ad ea quæ gratis deseruerat amplius redire, sed neque in domum paternam remeare. Circuiens igitur aliquandiu peregrinas sibi Anglorum regiones, qua valuit arte veritatis mercibus minutis sibi alimoniæ stipem perquirebat. At tamen sub talis integumenti studio alicujus eremi locum secretiorem pervestigare desiderabat; cunctis tamen id latere credidit, eo quod ipse nemini sui propositi sinus aperuit. Veniens exinde circa septentrionales Angliæ fines, ibi juxta [4] maritima quædam, [5] Æschedale vocata, quædam loca repperit, quæ sub fronde nemorosa habitacula secretiora præstare sibi posse comperit. Quo divertens, ibi in abditis locis se occuluit, et in

[1] *Commendabat.*] The Harl. anonymous legend thus abridges the narrative: "Ibi in xenodochio per menses aliquot officiosissime languentibus ministravit, frequenter ad Sepulchrum et ad Templum Domini devotus oravit. Loca sancta sollicite circuibat; Montem Oliveti, unde Christus ascendit; desertum ubi jejunavit, heremitarum habitationes; et se illorum orationibus commendabat."

[2] In the Harl. MS. chapter XVI.

[3] *Dicitur.*] Ps. xciv. 15.

[4] *Maritima.*] Maritima quædam loca repperit, quæ sub fronde, *H.*

[5] *Æschedale vocata.*] Now Eskedale Side, a chapelry in the parish of Whitby, in the North Riding of Yorkshire. The hermitage, however, in which he established himself probably did not originate with himself, for in a charter granted to the monks of Whitby by Alan son of William de Perci, in the reign of Henry I. or Stephen (Dugd. Baronage, i. 270), mention is made of the "heremitoria de Eschedale et de Mulegrif." (Monast. Anglic. i. 410.) Burton (Monast. Ebor. p. 72) states that William de Percy gave to the monastery of Whitby the hermitage at Eskdale, for which he quotes the Register of Whitby (fol. 7).

brevi tempore de lignis informibus modici tuguriunculi casam de cespitibus terræ adhuc viridantibus coopertam construxit. Qui locus in [1] Streneshalech situs est, qui nunc a vulgo Witebi consuetius vocatus est; exstatque ab omnibus patriæ ipsius incolis et urbibus semotus, utpote qui a pluribus præ horridæ squalore solitudinis videtur inhabitabilis et intempestivus. Hic per annum integrum et menses plurimos sese receperat, et Domino solitarius in omni pietatis studio militabat.

§ 45. Cum autem locus ille ei non complaceret, eo quod sæpius a domnis possessionis ipsius [2] molestiam sustineret, a finibus illis egressus est, et ad terram Beati Cuthberti, quem semper miro excoluit affectu, profectus est. Non multum dehinc Dunelmum venit, ubi venerandus confessor Domini, quasi viventi similis, sacratissimo [3] incorruptus corpore requiescit; ubi psalmos nonnullos et postea Psalterium ex integro didicit; et semper quæ Domini erant, meditari, exsequi, et operari non desiit. Ibi [4] ecclesiam Sancti Ægidii, secus urbem positam, diutissime frequentavit; et quantum litteraturæ novit, libentissime devotus exercuit; in qua nocturnas Domino vigilias celebrando, ipse ecclesiæ minister et [5] æditiuus effectus est, et pulsandi ad horam divini officii ministerium adeptus est. Postea ad [6] ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ infra urbis mœnia sita est, transmigravit; quia [7] ibi pueris litterarum prima elementa discentibus interesse

[1] *Streneshalech.*] Streneshalec, *H.*, now Whitby. This is the name given in Beda and the Doomsday Survey. Simeon of Durham (Twysd. Dec. Script. 45) gives both names.

[2] *Molestiam sustineret.*] One of St. Godric's successors in this hermitage was killed by the lord of the soil, Ralph de Percy, when hunting there in company with William de Bruce, in the 5th Hen. II. A long account of the incidents connected with this murder may be seen in the narrative inserted in Burton's Monast. Ebor. (p. 78). The custom which is said to have arisen from the penance enjoined by the dying hermit was retained as late as A.D. 1753, shortly before the publication of Burton's volume.

[3] *Incorruptus corpore.*] See Reginald's St. Cuthbert, p. 84 et seqq.

[4] *Ecclesiam Sancti Ægidii.*] The foundation charter of Kepyer Hospital, near the church of St. Giles, shews that the latter was dedicated 11 June, 1112. Surtees' Durham, iv. ii. 58.

[5] *Æditiuus.*] It appears from Alcuin, de Divinis Officiis (cap. xxxiv. Opp. ii. 490, edit. fol. 1777), that the Æditiuus was another name for the Ostiarius. In addition to the duties mentioned in the text, this officer was required to see that nothing unclean entered the church, and to attend generally to its preservation. See also Decret. 1 pars, dist. 21, c. 1; and Acta SS. Jul. tom. v. p. 616.

[6] *Ecclesiam Sanctæ Mariæ.*] The church either of St. Mary-le-Bow, or St. Mary in the South Bailey.

[7] *Ibi pueris.*] We have Reginald's authority elsewhere (De Virtut. S. Cuthberti, cap. lxxiii.) for stating, that in his time this custom of teaching children

delegit. Ubi ea quæ prius didicit, arctius memoriæ infixit, et quædam quæ antea non cognoverat, ibi audiendo, legendo, atque psallendo apprehendit; nam ea quæ pueris sæpius eadem repetentibus audivit, tenacius memoriæ infigere curavit; quæ vero recentius auditu fore sibi ignota persensit, his majorem recordandi, meditandi et ruminandi diligentiam adhibere curavit. In brevi igitur tantisper perfecerat, quod in psalmis, hymnis, et orationibus nonnullis, quantum sibi sufficere credebat, firmus et certus [1] exstiterat.

QUALITER IN DUNELMUM CONVERSATUS SIT, ET QUANTA COMPASSIONE PAUPERES RECREARE SATEGERIT, ET LIMINA ECCLESIARUM QUAM SEDULE FREQUENTAVERIT.[2]

§ 46. MIRABANTUR omnes et singuli quicumque eum noverant, quia Spiritum Dei in ejus pectore requiescere nequaquam diffiteri prævalebant. Nam diurnus contemplator et nocturnus orator, et jugis utriusque temporis operarius indesinenter non ociosus

in schools had become general (" de more nunc satis solito et cognito"). During the Middle Ages, nearly all the instruction which was communicated to the people proceeded from the clergy, and the monasteries and churches were the chief places of education. Thus, Gregory VII. decreed in the Council of Rome, A.D. 1078, " Ut omnes episcopi artes literarum in suis ecclesiis doceri faciant." (Labb. Concil. x. 372.) Lanfranc, afterwards archbishop of Canterbury, founded a school in his monastery of Bec. (W. Malmesb. p. 205.) The Third Lateran Council, A.D. 1179, decreed, that for the benefit of the children of the poor a competent benefice should be assigned in each cathedral church for the gratuitous education of them and its clerks; and, further, that such schools as had formerly existed in cathedrals and parish churches should be restored. (Labb. Concil. x. 1518.) Many additional examples might be cited.

[1] *Exstiterat.*] Thus abridged in the Harleian legend: " Exacto ibi tempore aliquanto repedavit in Angliam; non ad paternam domum, sed ignotas adiit regiones. Ubi minutis mercibus victum quæritans, eremum sibi congruam affectabat; nulli tamen quod proponeret indicabat. Veniens ergo in partes aquilonis prope maritima, Eskedale nominata, secretum invenit in nemore locum, quem sibi competere judicabat. Hic de lignis informibus casulam construxit et cespitibus eam texit. Hic locus in Streneshale situs est, qui nunc vulgo Wuitebi appellatur. Ibi per annum et menses aliquot solitarius habitavit. Cum vero a domnis illius possessionis molestiam sustineret, discessit Dunelmumque pervenit, ubi Psalterium ex integro didicit, et prius ecclesiam Sancti Ægidii frequentavit, post ad ecclesiam Sanctæ Mariæ intra urbem se contulit, in qua pueri litteras addiscebant. Inter quos et quædam didicit, et quæ antea didicerat confirmavit. Unde tantum in psalmis et hymnis et orationibus profecit in brevi quantum sibi sufficere videbatur."

[2] This chapter, transcribed from the Harleian MS., does not occur in the Bodleian copy.

effulsit; nec jocis, somno, aut scurrilitatibus operam dedit. Maturus tamen erat ad omnia; in risus levitate modestus, in incessus sui gravitate compositus, in ciborum temperantia sobrius, in orationum suarum exercitio ab aliis semotus et occultus. Nam quicquid boni agere potuit semper aliorum notitiam quam maxime latere voluit, et intra conscientiæ suæ cubiculum solitarie Domino vacare, et clausis Ecclesiæ januis Dominum adorare, religiosæ vitæ propositum paucis adaperire; omnibus tamen sancta monita propinare, quoties vero terrenæ substantiæ copiosiorem habuisset abundantiam, cavere omnem superfluitatis maculam, quæ solet elationis procreare jacturam. Unde statim indigentibus in occultis dare studuit quicquid sibi fore superfluum reputavit, et ita opus peregit dextere, ut omnem jactantiæ materiam semper posset declinare sinistre. Venientibus ad se quandoque mendicantibus et egenis, abscondebat eleemosynam in sinu pauperis; omnino procurans ne laudes perquireret transitorii favoris, qui vapor fumosus est humanæ cœcitatis.

§ 47. At templum etiam gloriosi confessoris Christi, Cuthberti, sæpius frequentabat, et crebris orationum gemitibus illius clementiam devotissime postulabat. Illi nimirum sese tota devotione commisit, et ut iter propositi sui dirigeret et prosperaret, sedulo querimoniosus imploravit; qui solita pietate ipsius precibus annuit, et quod pie petiit, ipse pater totius clementiæ benigna miseratione disposuit, insistendo votis uberrimis promereri divinitus dignus exstitit gratiam supernæ in se [1]faciendæ miserationis.

CAP. XVII. QUOMODO DE DUNELMO EXIENS LOCUM OPTATÆ SOLITUDINIS QUÆSIVIT ET REPPERIIT.[2]

§ 48. INTEREA subito illi animo inspiratur, ut loca finitima circa Dunelmum pius explorator perquirere conaretur. Noluit

[1] *Faciendæ miserationis.*] Both of these chapters, that, namely which is peculiar to the Bodleian copy, and that which occurs only in the Harleian MS., were known to the anonymous writer, whose legend thus proceeds: "Quicquid præter necessitatem undecunque habebat, occulte pauperibus erogabat; et in omnibus bonis operibus suis notitiam hominum et omnem jactantiæ materiam declinabat. Templum Sancti Cuthberti frequentavit devotus et supplex; orans, ut propositum suum actusque dirigeret. Interea illi divinitus inspiratur, ut loca finitima diligenter exploret."

[2] In the Harl. MS. chapter XVIII.

quidem longius a tanti patris patrocinio separari, sed ubicunque potuisset vicinius illius sacri corporis præsidio consolando relevari; nam cui omnem animæ suæ curam et corporis tutelam commiserat, ipsius specialiter habere munimentum atque custodiam [1] cupiebat. Quadam denique die ad nemus proximum pergens, audivit quendam pastorum alteri dicentem, "Eamus et juvemus ad adaquandos greges in Finchale;" quo ille audito, illum ad se vocavit et omne quod in argento habuit, (id est, obolum solum,) ut illo ipsum perduceret, pastori dedit; sicque cum eo ad silvas vicinas progreditur, et non longe ab urbe cujusdam loci solitarii prænominatum territorium contemplatur. Mox præ nimio exhilaratus gaudio, spiritus ejus totus [2] exsultavit in Domino, et delectatum est cor ejus in Domino salutari suo.

§ 49. Volens vero illo procedere, non statim potuit præ nimia densitate nemoris, quæ ambitum illius plurimo spinetarum ac veprium undique miro circumsepsit horrore. Audierat igitur a nonnullis quod locus ipse foret inhabitabilis præ incommodo et feritate omnigenæ venenosæ aspidum atque serpentum sævissimæ multitudinis; nam spelunca eis erat gratissima, utpote in profundissima valle posita, undique saxis altissimis circumcincta; quam antiquitas ferebat aliquando fuisse a quibusdam hominum inhabitatam, at tamen præ timore nimio virulenti generis ibi superabundantis, postmodum fuisse [3] derelictam.

[1] *Cupiebat.*] Cupiebat. Sic ad silvas vicinas progreditur et non longe ab urbe cujusdam loci solitarii territorium contemplatur. Mox præ nimio exhilaratus gaudio, spiritus ejus totus exsultavit in Domino, et delectatum est cor ejus in Deo salutari suo. Volens vero, *H.*

[2] *Exsultavit.*] S. Luc. i. 47.

[3] *Derelictam.*] The author of the anonymous Life thus recounts these incidents: "Die quadam ad vicinum nemus accedens, audivit pastorem socio sic dicentem; 'Eamus adaquare in Finchale greges nostros.' Hoc audito, dedit ei quod habebat argenti, hoc est, obolum, ut ipsum duceret ad hunc locum, et sic ad silvam cum pastore progreditur. Volens autem ulterius procedere, densitate nemoris impeditur. Audierat quidem quod locus ille non esset habitabilis, quia serpentes ibi nimium abundarent. Est enim vallis profundissima et spinosa, undique saxis altissimis circumcincta, quam dicunt antiquitus habitatam, sed propter molestiam virulenti generis derelictam."

CAP. XVIII. DE LUPO IMMENSÆ MAGNITUDINIS QUI EI OCCURRIT, QUALITER ORANDO IMPETUS EJUS ET VIRES EFFUGERIT, ATQUE AB ILLO ILLÆSUS EVASERIT.[1]

§ 50. Tandem resumpta in se fiducia, delegit illuc quoquo modo pertingere, et loci ipsius desertum certius explorando videre. Progressus denique anterioris silvæ lustramina, quæ secus urbis mœnia in limite primo sunt posita, pervenit ad planitiem omni cultu imperceptibilem, sterilem totam, nisi quod rudis herbæ viridantem quandoque sparsim et interruptam gignet superficie tenus aliquantulæ portionis alimoniam. Ibi myricæ et silvestria quæque frutetorum radicitus de terræ gremio exsurgentia prominebant, sed pro saxoso sui fundamine et aliquando intermixto cœno squamoso et humido, omnem spem fructificandi præciderant. In cujus planitie saltus silvestrium ferarum solebat esse uberrimus, venatoribus indomita animalia educentibus gratus admodum, commodus atque speciosus, unde et Sepes Regia dicebatur, pro eo quod ex omni regione in modum coronæ a silvis circumcingi probabatur; atque ut decet regem in accubitu quiescere, et circumposita quæque ludentium seria ante conspectum suum absque omni impedimento videre, sic quilibet venatus [2] formam videre cupiens, absque omni laboris impedimento ibi cuncta potest ferarum diverticula perspicere, et velocissima canum vestigia perlustranti oculorum acie clarius videre. Cujus planitiei dum pene totam superficiem pedes solivagus peragrasset, cœpit festinacius iter arripere, ut progresso ulteriori nemore, ad locum quem desideraverat, posset attingere.

§ 51. Quod antiquus insidiator et serpens tortuosus ægre nimis sustinuit, et antiquo pectore nova tractans consilia, sese mox in similitudinem lupi sævientis convertit; qui fremens et frendens atque crudeliter sæviens, de silva eadem ulteriori, ad quam vir Dei tetendit, egreditur; et ore stridenti ac patulo contra eum toto malignitatis impetu [3] debaccando grassabatur, atque rugiendo et frendendo pene in ora viri Dei irruere voluit, sa-

[1] In the Harl. MS. chapter XIX.

[2] *Formam.*] "Forma, modus seu ratio agendi in negotiis quibusque." Du Cange (iii. 428).

[3] *Debaccando.*] MS. Debachando.

liendo, simulando et sæviendo, omnibus modis quibus novit ac potuit. Jamque nihil medium interfuit quo non intemptaret omnino vel vivum absorbere, vel dilaceratum totum in frusta discerpere, seu de memoria viventium penitus exstirpando delere. Quod vir Dei conspiciens, ad solita orationum se arma totus convertit; et larvali monstro erecta manu signaculum Sanctæ Crucis opposuit. Intellexit quidem istam maligni hostis esse versutiam et dolosam fraudis ipsius astutiam virulentam, qui eum talibus præstigiis conabatur a proposito sancto divellere, et a loci ipsius solitudine tantis nequitiæ phantasiis expellere. Tunc vir Dei, "Adjuro," inquit, "te, in nomine Sanctæ Trinitatis, ne mihi in aliquo ulterius molestiam facias, neque decipiendo dementare præsumas; quod si Domini clementia in his locis nihil Sibi gratum et mihi commodum Ipsi exhibendum sive operaturum ante seculorum tempora disposuit atque præfinivit, in nomine Ejus contestor te ut me in præsenti devores, et ab hujus vitæ doloribus, devorato cadavere isto, eripias; sin autem hic Ei meus incolatus complacuit, et gratum Ei in hoc loco obsequium meum futurum sit, confusus sub festinatione recedas, atque in his locis ulterius non appareas." Quibus dictis, statim quasi reptando tibiis et poplite solo tenus prosternitur, et quibusdam indiciis quibus noverat, veniam precabatur. Quo viso, vir Dei vehementer obstupuit; et data abeundi licentia, resurgens bellua tertio se ei inclinando humiliavit, sicque cum omni mansuetudine pedetentim ad silvam, de qua venit, regressa est, et multoties respiciendo alternatim a lateribus, quasi non vidisset prius tantæ audaciæ virum, sæpius ipsum intuita est. Et sicut referebat, nunquam tantæ molis magnitudinem in unius silvestris belluæ corpore viderat, sicut tunc in illa lupi effigie sibi apparuisse dicebat; nec [1] aliud unquam id fuisse potuit credere nisi inimicum totius humani generis, qui se aliquando novit [2] Angelo lucis consimilem simulare. Unde perpendimus quod tanti terroris schemate sanctum Dei virum de loco sui victoriosi certaminis conatus fuerit exterritando [3] propellere.

[1] *Aliud.*] Alicui, *H.* [2] *Angelo lucis.*] 2 Cor. xi. 14.

[3] *Propellere.*] "Tandem fiducia majore progreditur, et ecce lupus immensæ magnitudinis occurrit sæviens, tanquam in virum Dei statim vellet irruere, ut eum vel absorberet vivum vel frustatim dilaniaret occisum. Intellexit vir sanctus antiqui hostis esse versutiam, et Crucis opposuit signum, dicens: 'Adjuro te, in nomine sanctissimæ Trinitatis, ne mihi molestiam facias; et, si

CAP. XIX. DE SOLITUDINIS SUÆ LOCO AD QUEM DIVERTIT, QUALIS SITUS ILLIUS FUERIT.[1]

§ 52. Advertens demum ex his quæ ei in ipso itinere acciderant, quod illic quo tendebat divinitus signa cœlestia cum hoste iniquo decertaturum et conflicturum præsignaverant, residuum quod superfuit, repletus Spiritus Sancti gaudio, mira cum exsultatione peregit. Quo perveniens vidit locum totum spinosum et horridum, utpote pene incognitum ipsius terræ colonis, et domesticum aspidum habitaculum et speluncam serpentis. Nec proinde in aliquo exhorruit, seu genimina viperinæ [2] multitudinis et squalidæ solitudinis horrenda sepulchra extimuit.

§ 53. Circa fines fluvii, [3]qui Wer dicitur, aliquantulam terræ aream herbidam, planam, licet permodicam, repperit, in qua cœlestis agonista futurus casæ suæ tuguriunculum præfigere omnino decrevit; cujus plateæ plana superficies vicina erat gurgiti illi, in quo diversi generis piscosi redundare solebat sæpius aggesta congeris. Locum ipsum undique lustrando circuiens, et omnia sibi fore grata et a Domino provisa perspiciens, plurimum in Domino lætatus est; et Domino gratiarum actione reddita, Dunelmum, unde venerat, reversus est. Non enim voluit in alterius territorio absque licentia domni, cujus juris erat, alicujus structuræ fabricam facere, ne videretur illud apostolicum præterire, [4]"Cui honorem, honorem; quia non est potestas nisi a Domino," nec datur terrena possessio nisi pro supernæ dispensationis arbitrio.

meæ servitutis obsequium quod in hoc loco exhibere proposui, Domino sit acceptum, festinanter abscedas.' His dictis, fera illius pedibus se prostravit, quasi veniam precaretur. Cumque vir Dei dedisset ei licentiam abeundi, tertio illi capite inclinato, velut mansueta discessit; illum tamen sæpe respiciens. Ipse vero narravit, quod nunquam tantæ molis vidisset corpus feræ silvestris. Nec putabat illud fuisse aliud quam humani generis inimicum." Anon. Harl. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter XX.

[2] *Multitudinis.*] Magnitudinis, *H.*

[3] *Qui Wer.*] Quod Werum, *H.*

[4] *Cui honorem.*] Rom. xiii. 7.

CAP. XX. QUIS EPISCOPUS ILLI LOCUM IPSUM DEDERIT, ET A QUIBUS ILLUC PERDUCTUS SIT.[1]

§ 54. Deinde quod repperit amicis fidelibus pandens, locum illum sibi complacere asseruit; et quod ibi libenter solitariam vitam duceret, si id licitum sibi foret, dixit. Cujus pietatis desiderio amici et fideles quique illius temporis congratulantes, episcopum civitatis adeunt, et ut locus ille solitarius tali viro donaretur, obtinuerunt. Eo tempore [2] Rannulfus episcopalem cathedram in Dunelmo tenuit, qui jure episcopii vices Beati patris Cuthberti gloriosi pontificis supplere debuit; qui agnita prædicti viri pietate devota, postulantium pro eo preces benigne exaudivit, et quosdam de suis, qui ei terram quantam [3] postulaverant, traderent, illuc cum eo transmisit. Inter quos erat præcipuus presbyter Rodulfus, qui et in toto hujus operis officio incentor et cooperator exstiterat devotissimus; et cum eo [4] Radulfus clericus, episcopi prædicti filius, collaborator in his studiosus. Erat siquidem locus ille de jure episcopi, ubi venatus ipsius studium sæpius solebat frequentari; unde nemini licebat ad invia loci ipsius accedere, nisi prius ab episcopo impetrata facultate, illo posset accedere. Qui virum Dei ad locum quem elegerat, perducentes, cuncta quæ in mandatis acceperant, compleverunt; domumque revertentes, ipsum ibi solitarium [5] dimiserunt.

[1] In the Harl. MS. chapter XXI.

[2] *Rannulfus.*] Ralph Flambard, bishop of Durham from A.D. 1099 to 1128. Hutchinson's Durham, i. 152. Having placed Godric there, he transferred the "Heremitorium de Finchale, cum agris suis, et piscaria, et omnibus rebus ceteris adjacentibus," to the prior and convent of Durham. See Priory of Finchale, p. 20.

[3] *Postulaverant.*] Postulaverat?

[4] *Radulfus.*] A charter of the time of Hugh Pudsey, bishop of Durham, respecting land at Woolsingham, which afterwards came into the possession of the monks of Finchale, is witnessed by Ralph the Noble and Ralph the Clerk. Priory of Finchale (p. 7). The same person, who calls himself "Radulfus filius Rann̄ Dunelmensis episcopi," gave to the monks of Durham the church of Bishop Middleham. See Surtees' Durham, iii. 385.

[5] *Dimiserunt.*] The incidents of these two chapters are thus narrated in the anonymous Life: "Advertens igitur animo quod ibi esset Domino serviturus, reliquum itineris cum magna cordis exsultatione peregit. Tandem illuc usque perveniens, locum reperit horridum et spinosum, una tantum permodica prope ripam Weri fluminis area terræ plana erat et herbida. Loco undique perlustrato, gratias agens Deo, Dunelmum cum gaudio reversus est, et amicis opportunitatem loci quem invenerat, indicavit. Illi civitatis episcopum, nomine

CAP. XXI. QUALITER IN EREMO CONVERSATUS SIT, ET QUOMODO SERPENTES EDOMUIT ET CONSODALES PACATOS HABUERIT, ET QUANDO EI LIBUIT ILLOS DE LOCO SUO EJECERIT.

§ 55. Erat igitur ibi multo tempore sine omni comite, Domino devote deserviens, et pene nullius hominis faciem nisi raro perspiciens; quod si aliquando contigit, festinus ab eis discedere maturavit, nec cum advenientibus verba conserere voluit, sed seipsum dejiciendo atque humiliando obmutuit. Ubi casam permodicam sibi composuit, quam in terræ pulvere defossam vili cespite cooperuit; in qua diutissime demoratus, serpentium et venenatarum aspidum factus est comes et socius. Tanta siquidem in ipsius loci pestifera regione erat vermium multitudo, quod vix ibi aliqua hominum poterat esse conversatio. At miles Christi invictissimus adversus omnia adversantium genera stetit imperterritus; nec venenosa repentia fugiens, nec morsus virulentos aliquando præcavens vel expavescens. At illa viro Dei tantum pacatissima et mitissima apparebant, quod neque stridore vel sibilo, neque morsibus aut veneno, [1] alicujus indicii indignationem illi præferebant; quin imo contrectabilia et palpabilia ei erant, ad nutum illius quolibet præciperet progredientia et serpentia gradiebantur; in aliis vero illo advenientibus statim insilire, insibilare et frendere, et morsu livido grassantia venena late diffundere. Quoties vero hyemis asperitas vel aliqua temporis intemperies perurgeret, casam viri Dei mansuetissime introibant, et ad focum sese extendentia, ibi quiete se calefaciebant. Si ille ex una parte ignis accumberet, et illorum grex ex alia regione se calefaciendo discumberet, et uno latere calefacto, aliud [2] regiraret. Inter quorum greges duo

Ranulfum, qui domnus erat fundi, adeuntes, impetraverunt ut daretur locus ille solitarius tali viro. Episcopus libenter hoc annuit, et misit quosdam de suis, qui eis quod postulaverant assignarent."

[1] *Alicujus.*] Alicujus indicium indignationis ?

[2] *Regiraret.*] The anonymous Harleian legend thus proceeds: "Hic vir Dei longo tempore solus mansit, hominis faciem raro conspiciens. Quod si quando contingeret, festinus discedebat ab eo, nec verba miscebat cum advenientibus, sed tacebat. Nimia quidem et terribilis aderat serpentini generis multitudo; viro tamen sancto se mitissimos et etiam palpabiles, et ipsius obedientes jussionibus exhibebant. In alios autem illuc advenientes solebant ferociter insilire et morsu livido venena diffundere. In hyeme ipsius casulam intrabant, et viro Dei ex una parte ad ignem sedente, grex illorum in parte altera discumbebat, et uno latere calefacto, reliquum applicabat."

præcipui et permaximi prominebant serpentes, qui multo familiarius ceteris ei adhærebant, et suæ sodalitatis ei impendia persolvebant, qui corporis mole visebantur esse præstantissimi et granditate prolixiori in immensum porrecti. Hi, sedente ad focum viro Dei, quasi domestici recumbere et multoties, ut attestari [1] solitus est, solebant inter pedes ejus, sive tibias alterutra parte oppansas, velut inquilini requiescere, nihil ei unquam læsionis intulere; sed calefacti, quantum eis videbatur satis esse, sese in spheram colligere, et in rotundo schemate toto collecto corpore, ibi juxta beneplacitum suum delitescere. Si autem serenior aura fieret ut frigoris importunitas nulla eis subriperet, juxta parietem subsidere et [2] repetere, et quandoque in trabe mediæ parietis, (quæ ab angulo in angulum domus protendebatur, et cujus sustentamine tota paries fulciebatur,) sese dimetiendo extendere, et ita illic jacendo adhærere. Nonnumquam etiam in vasa introire, et in disco vel hujusmodi velut rotundum aliquid figmentum componere. Ipse vero nihil eorum quæ fiebant omnino exhorruit, quia talia eorum opera et naturalia operis exercitia, ei admirationi et cujusdam joci consolationi fuit. Unde illud Scripturæ arbitror illi congruere, quod in viro Dei [3] Job sæpius laudibus solemus attollere, "Frater fui draconum et socius [4] struthionum."

§ 56. Cum ita pluribus annis ab opere solito non quiescerent, sed plurima familiaritatis gratia ei obsequium genus viperinum impenderent, noluit diutius illorum ministerium admittere; eo quod cogitationes mentis suæ solebat eorum occasio a suo proposito revocare. Totus quidem ejus animus orationi vel meditationi sanctæ intendebat; nec aliquid occasionis impedimentum, quod tale opus extingueret, circa se permittere commodum judicabat. Unde quadam die casam suam introiens, genusque, cum maximis serpentibus illis, in eadem repperiens, conversus ad eos cum adjuratione divini nominis præcepit ut de domo sua quam citius recederent, nec eam ulterius aliquando introirent. "Nolo," inquiens, "ut diutius mecum conversetis, ne dum vobis intendero, animi mei constantiam a sacro quod instituit proposito divellatis." Mox tota illa gens viperea discessit, nec unquam postea limen domus suæ transcendere præsumpsit. Maximos vero eorum collo manu sua comprehensos

[1] *Solitus est.*] Solitus erat, *H.*
[2] *Repetere.*] Repere, *H.*
[3] *Job.*] Job, xxx. 29.
[4] *Struthionum.*] MS. strucionum.

blande leniterque citra limina casæ suæ extulit; eosque similiter cum agmine suo longius a sua mansiuncula abscedere præcepit; qui pedibus ejus nudis advoluti, quasi benedictione postulata, statim discessere, nec postea infra fines quos eis præfixerat, comparuere. Nec mirandum si electis Dei, qui pro Ejus honore carnem macerant, spiritum domant, bruta animalia obtemperant, cum in Eum credentibus omnia possibilia [1] fiant.

CAP. XXII. UNDE LOCUS ILLE SIC DICTUS SIT, ATQUE QUANTA RUPIUM ET NEMORIS DENSITATE CIRCUMCINCTUS SIT.[2]

§ 57. FINCHALE locus certaminis hujus viri Dei dicitur, qui quondam diebus antiquis a rege [3] Finc dicto, sic vocari putabatur. Quod nominis ipsius experimentum sonare creditur aliquid stridulum idioma Brittannicæ linguæ nobis ignotum. Tradunt quidem veteres quod ibi antiquitus [3] Finc rex Brittanicus [4] manserit, ibique plura ædificia construxerit. Siquidem ibi sub terræ occulta cespite plurima videntur fundamenta diruta comparere; atque dum terra altius, ligone perquirente, subfo-

[1] *Fiant.*] Thus narrated in the Harleian anonymous Life: "Inter illos erant duo cæteris mole præstantes, et Dei viro familiarius adhærentes; qui, sicut ipse multoties testabatur, eo sedente ad focum, se inter ipsius tibias extendebant, et calefacti, volvebantur in spiras. Tempore mitiori jacebant juxta parietem, aut repebant, et quandoque jacebant extenti super lignum illud quod domunculam sustentabat. Nonnunquam sese in aliquo vase, ut in disco vel hujusmodi, rotundo schemate componebant. Cum hoc annis plurimis pertulisset, visum est ei quod suas cogitationes ab orationis continuatione distraherent; et die quadam domum regrediens, illosque inveniens, dixit ad eos: 'Nolo ut me ulterius ab orandi proposito divellatis,' et jussit eis ne suam domum amplius introirent. Mox totum illud genus abscessit, nec ultra limen casæ transire præsumpsit. Duos maximos ipse manu per collum comprehensos, blande leviterque transposuit, qui sancti pedibus capita inclinantes, quasi postulata benedictione, discedunt."

[2] In the Harl. MS. chapter XXII.

[3] *Finc.*] Finch, *H.*; here and immediately afterwards. It is almost unnecessary to add that this etymology is unfounded. No other authority for the existence of this British king is known. The more probable etymology is that which considers it as the *haugh* or plain of the *finches*. Concerning the latter word there is no difficulty, and the former is thus explained by Dr. Jamieson: "Haugh, low-lying flat ground, properly on the border of a river, and such as is sometimes overflowed. From the Teut. *awe* and *auge*, pratum, pascuum, locus pascuus et convallis, qualia loca inter montes et amnes visuntur." How accurately this coincides with the locality of Finchale is obvious from Reginald's description; see §§ 50, 53, 58, 97, 105.

[4] *Manserit.*] Manserat, *H.*

ditur, plurima congeries ossium defunctorum in terræ ipsius utero sæpius repperitur. Unde patet quod hominum ibidem plurima habitatio fuerit, cujus testimonium satis probabile illa visio sepulchrorum et fundaminum indubitanter exstitit; quod viro isti aliquando etiam in visione comparuit, et cujusmodi ibi conversatio fuisset ei evidentius ostendit. De quibus [1] alias dicendum est. [2] Finc halec viri alicujus sic dicti nomen, vel loci illius sic circumcinctam undique habitationem resonat, quod a circumeundo et perambiendo nominis vocabulum [3] mutuat.

§ 58. Etenim Weor fluvius, satis diversi generis multis piscibus fertilis atque copiosus, locum ipsum ex orientali, aquilonali, atque occidentali parte totum circumluit atque circumcingit, nec aliquam ejus partem, præter australem tantummodo, immunitam derelinquit. In quo sinu locus ille adiri est possibile, frequentiæ tamen et viantium cognitioni difficile; nempe ex australi regione, qua ad illum acceditur, altissimi nemoris densa obumbratione perstringitur, in quo tunc temporis nullius viæ iter exstitit, sed vix pascentibus per nemora animantibus alicujus semitæ deviando obliquans orbiculum eminuit. Locus etiam ille in [4] profundo vallis est imo positus, qui supra ripam prædicti fluminis ex adversa parte quam incolit, rupibus permaximis et altissimis montibus in cunctis præscriptis tribus partibus est præcinctus. Quos montium apices et rupium quantitates terræ naturalis umbiculus [5] efficit; qui instar montis præstantissimi, sese in altitudinem permaximam porrigendo distendit. Unde de imis ad superiora visu contemplantibus, visuntur montes undique pendere atque præminere, sicut altitudo turrium ingentium, quæ contuentibus valeat cujusdam terroris horrores incutere. Infra vero illius lustri ambitum, quædam planities est quæ in imo profundi residet, ubi undique inclusa nemore perpulchra, licet modica, area jacet, in qua juxta fluenta piscosi fluminis, vir Dei construxit suæ habitacula [6] conversationis.

[1] *Alias.*] The subject is not resumed by Reginald; at least, not in the Legend of St. Godric.

[2] *Finc halec.*] Fincalech, *H.*

[3] *Mutuat.*] "Mox ille sibi juxta fluvium casulam composuit, defossam in terram, quam cespite supertexit, et cœpit ibi solitarius habitare, serpentium socius et ferarum. Locus iste putatur esse denominatus a Finco, rege Britannico, qui olim ibi dicitur habitasse. Unde adhuc sub terra ædificiorum fundamenta comparent; et qui terram fodiunt, mortuorum ossa reperiunt."

[4] *Profundo.*] Profundæ, *H.*

[5] *Efficit.*] Efficitur, *B.*

[6] *Conversationis.*] "Werus quidem fluvius diversis generibus [generis, MS] piscium copiosus et hunc locum ex orientali, aquilonari et occidentali parte cir-

CAP. XXIII. QUALITER IBI VIXERIT, VEL CUJUSMODI CIBI ALIMONIA CONTENTUS FUERIT, ET QUANTUM ALIENA DONA REPULERIT.[1]

§ 59. Interea vir Dei diutissime ibidem commoratus, omnibus patriæ ipsius indigenis permanebat incognitus; ut enim sæpius referebat, nihil tunc temporis magis quam vultus atque colloquia hominum formidabat; vultus, ne forte ad hominum cognitionem deveniret; colloquia, ne aliquando in multiloquio peccatum non effugeret; vel ipsius mentis aciem reducta locutionum imaginatio conturbando præpediret. Unde quoties hominum præsentiam præsensisset, statim solitus est ad nemoris interiora confugere, et se sub specubus vel antris abscondere, seu usque ad eorum transitum sub spinetis, frutetis, vel urticis, delitescere. Et quod in hoc tempore exstat permirabile, aliquot annorum curriculis absque omnis cibi sustentamine, solitariam vitæ conversationem solebat exercere; quibus diebus radicibus herbarum, seu etiam frondibus arborum vel foliorum, jocundis masticationibus florum redolentium, vitam miseram sustentabat. Denique, dum a quibusdam in vicino conversantibus, paulatim dinosceretur quod ibi aliquis solitarius Deo serviens commoraretur, nonnulli fidelium cœpere diligentius ejus vestibula [2]quærere, et sic sæpius explorando, aliquando ipso hoc ignorante, super eum [3]irruere. Quidam vero illorum ipsi munera et [4]exennia offerebant, et nonnulli ei victus cibaria afferebant; quorum dona et oblationes ipse continuo respuit, et mox ab eorum aspectibus aufugiendo recessit. Nam, ut testari solitus erat, nihil magis exhorruit quam hominum contubernia, quæ maxime sibi exosa subterfugere omnimodis procuravit; et maluit his diebus cum feris silvestribus habitare, quam cum hominibus alicujus consortii notitiam [5]habuisse.

cumluit, et ex australi parte immunitum et adibilem relinquit. Ex altera parte vero fluminis montibus et altissimis rupibus in illis tribus prædictis partibus circumcingitur et munitur. Ex australi parte, per quam non sine difficultate aditur, densi nemoris obumbratione perstringitur." Harl. Anon. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter XXIV.

[2] *Quærere.*] Perquirere, *H.*

[3] *Irruere.*] Venire, *H.*

[4] *Exennia.*] Sometimes written "exenia," sometimes "xenia." A word of Greek origin and of frequent occurrence in the writings of Reginald, and other writers of the Middle Age. The equivalent word is "donaria." See §§ 61, 62.

[5] *Habuisse.*] In the Bodl. MS. the words "vel habere" are written above the line.

CAP. XXIV. QUID DE MUNERIBUS OBLATIS EFFICERE CONSUEVIT, VEL QUALITER VOTA OFFERENTIUM DOMINO COMMENDAVERIT.[1]

§ 60. Nec silendum quid de muneribus oblatis egerit, cum dona a fidelibus illi projecta respuere solitus sit. Adeo enim quidam illorum erga eum devoti exstiterant, quod etiam eo nolente, contradicente, vel respuente, illi munera sua super eum projicerent; vel eo fugiente, ibidem dona sua desererent; quæ, iterum ad loca sua rediens et ibi projecta reperiens, in sanctas manus suas consuevit accipere, et elata in cœlum Domino cum lachrimis pro his qui ea detulerant, commendare. "Suscipe," inquiens, "Jesu bone, Tuorum vota fidelium, et pro Tua miseratione omnibus illis optatum repende pietatis affectum." Quæ denuo a manibus suis demissa, in aliquem eminentiorem collis locum composuit, et ibi demissa ea iterum Domino, flexo in terram poplite, commendavit. "Tu," dicens, "Judex omnium, discretor cogitationum, et cordis intentionum, unicuique ipsorum retribue secundum adinventiones intentionum seu necessitatis eorum affectuum, atque talibus animantium generibus ista confer atque largire, quibus Tua clementia ea providerit divino munere cœlitus conveniendo expedire. Tu enim donas atque dispensas omnibus jumentis escam eorum, et pullis corvorum Te invocantibus alimoniam in tempore opportuno secundum desideria cordis ipsorum." Talia dicens, ea ibi Domino commendando deseruit, nec quid de his ulterius fieret procurare [2] sategit.

[1] Chapter XXV. in MS. Harl.

[2] *Sategit.*] Thus narrated in the anonymous Life: "Vir sanctus indigenis ibi diu mansit ignotus, quia, ut ipsemet referebat, nihil tunc temporis plus quam vultus hominum et colloquia formidabat; ne per favorem hominum aut per multiloquium caderet in peccatum. Unde cum aliquorum præsentiret adventum, ad nemoris interiora confugiens, delitebat. Aliquot annis cibum non sumpsit humanum, sed frondibus et foliis, atque radicibus, vitam inopem sustentabat. Postea cum esset jam cognitus a vicinis, quidam illi cibaria deferebant; quorum dona respuens, fugiebat ab eis. Nonnulli autem erga ipsum tanta devotione fervebant, ut sua munuscula, ipso refutante, projicerent; et recedentes ibidem, eo fugiente, relinquerent. Quæ postmodum reperiens, elevata in cœlum cum lacrimis Domino commendabat, dicens: 'Suscipe, Jesu bone, tuorum dona fidelium, et repende ipsis pietatis officium.' Tunc ea deferebat in collem, et flexo poplite, sic dicebat: 'Omnipotens et misericors Deus, Qui pullis corvorum Te invocantibus, et jumentis, das escam ipsorum, confer ista illis animantibus, quibus ea noveris expedire.' His dictis, ea deposuit, et quid inde fieret deinceps, non curavit."

CAP. XXV. QUALITER DEVOTÆ MULIERIS EXENIA ACCEPIT, SIVE QUID POSTMODUM DE EIS ACTUM SIT.[1]

§ 61. Dum in illo tempore mulier quædam in proximo habitaret, tantis est succensa desideriis quod sibi quietem nullo modo permitteret, nisi virum Dei vidisset. Hæc in villula quadam, [2] Lummelei dicta, solitudini illi non plusquam uno miliario semota, habitabat; quæ citra fluminis ripam inter nemorosa [3] tecta sita constabat. Noluit tamen vacuis manibus ei occurrere, sed præparatis muneribus, pietatis studio illum suis exeniis honorare. Unde nonnullis panibus et caseis cum adipe butiri congregatis, ad virum Dei accessit, et ei gratulabunda talia donaria gaudenter exhibuit. Qui ejus devotionem videns, nec aspernabatur illius pietatis reverentiam, nec voluit eam contristari illi suæ præsentiæ subducendo consolationis clementiam. At tamen sustinuit donec ipsa exinde recessit; dehinc munera ipsa et oblationum exenia manibus componens, ad collem, qui in proximo videbatur, accessit, et Domino gratiarum actione reddita, elata in cœlum Summo Regi hæc omnia commendavit. Cum deinde genua in terram flecteret, ut pro ea Domino supplicaret, et vota sua coram Domino redderet, mox resurgens nihil de illis omnibus reperit. Unde, ut retulit, vota sua Domino accepta credidit, et sacrificiorum munera per manus Angelicas holocausta Deo facta gratuita intellexit. Qui enim quondam de [4] Manue manibus carnes vituli cruentas, ignibus de silice progressis, absumpserat, Ipse modernis temporibus de Godrici nostri manibus panes cum adipibus accipiebat. Sic multoties dum Altissimo aliorum dona precibus commendaret, contigit ut subito quorum ex alto Deus vota prospexerat, eorum oblata ab oculis hominum subducendo abstraheret. Multisque temporibus taliter conversatus, paulatim ad notitiam hominum est [5] perductus.

[1] In the Harl. MS. chapter XXVI.

[2] *Lummelei.*] Lummeley, *H.*; a village in the immediate vicinity of Finchale.

[3] *Tecta.*] Fruteta, *H.*

[4] *Manue.*] Judges, xiii. 1, 2, 3, seqq.

[5] *Perductus.*] "Mulier quædam habitans in villula Laernelei [ita] dicta, quæ uno tantum distat miliario ab hac solitudine, virum Dei miro desiderabat affectu; et ne vacua manu veniret ad eum, attulit ei panes, et caseos, et butyrum. Ille mulieris devotionem gratanter accipiens, noluit eam contristare; muneraque suscepit. Postquam illa discessit, xenia ferens in manibus, ascendit in collem, et cum genu flexo, et mulierem et munera Domino commendasset,

CAP. XXVI. QUALITER RUSTICI EI INVIDENTES, TERRAM QUAM SERUERAT, RADICITUS DEPASCEBANT; SED AUTUMNO FACTO, GRANA UBERIUS MATURA RESPIRAVERANT.[1]

§ 62. [2]HUMANÆ tamen notitiæ consortia seu alloquia, velut pestem nequissimam, subterfugiens, exhorrebat; quia semper, quamvis frustra, homines latere cupiebat. At tamen paulatim ejus fama percrebuit, quam opinio sanctitatis illius latius divulgando dispersit. Clanculo seu furtim in eum irruebant, et juvenes seu virgines cum senioribus ei perplura donaria deferebant; quæ omnia vel statim egenis et pauperibus erogabat, seu Domino commendata, ubi ab offerentibus erant reposita, deserebat, quia ea prorsus contingere vel in suis usibus assumere non curabat. Tandem cum vitæ indigeret alimoniis, cœpit [3] terram excolere, quo victum sibi perquireret ex sudore proprii laboris; non enim volebat de stipite aliena vitam pauperem ducere, sed de suo potius labore alimoniæ necessaria sibi perquirere. Fodiens ergo terram sevit eam, et hortum fecit copiosum; quod videntes rustici, qui in proximo habitabant, dentibus fremebant in eum, quia in multis pro ejus nimis vicina cohabitatione pasturæ penuriam contra morem solitum sustinebant. Locus quidem ipse quem incoluerat, quondam communis rusticorum pastura exstiterat. Unde indignati rustici omnem quam poterant ei molestiam inferebant, quia eum de loco pascuæ eorum ausu temerario expellere proposuerant. Igitur dum grana quæ seruerat, circa festum [4] Sancti Johannis Baptistæ culmis viridan-

resurgens, nihil de illis prorsus invenit. Unde gavisus, intellexerit quod sacrificium illud Deo fuisset acceptum. Sic autem ei postmodum sæpius contingebat. Paulatim ejus fama percrebuit, et multi utriusque sexus homines ei donaria præsentabant. Ille vero statim vel erogavit ea pauperibus, vel suo more Domino commendabat, quia in suos usus aliquid ex illis assumere non volebat." Anon. Harl. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter XXVII.

[2] *Humanæ tamen notitiæ.*] Humana cum notitia, *H.*

[3] *Terram excolere.*] In like manner we read of another saint: "Beatus Johannes—insistebat agriculturæ, quæ sola fere artium exerceri valet absque criminis labe. Quod opus non egestatis necessitate coactus, sectabatur, (erat quippe vir nobilis et magnarum possessionum abundans redditibus,) sed ne torpens otio indignus haberetur victu et vestitu quotidiano." Acta SS. Jul. vi. 226. Vincent de Beauvais, in his Speculum Naturale, vi. 42 and 43, and x. 2, has collected several passages in which the practice of agriculture is commended.

[4] *Sancti Johannis Baptistæ.*] 24 June.

tibus in aristas consurgerent, et futuræ ubertatis optima spe fructificarent; rustici maximam [1] bidentium et boum collectam facientes, in agrum quem seruerat perducebant, et eis exinde alimoniam pasturæ compensabant. Factumque est ut animalia ipsa segetem ejus ita dente mordaci depascendo consumerent, quod etiam ipsas ejus radices de terræ gremio funditus absorbendo eruissent; unde ita omnis seminis fructificatio depopulata est, quod nulla spes futuri boni derelicta est. Quare rustici plurimum congaudentes, cachinnos sæpius in eum movere solebant, et insultantes ei improperia et convitia frequentius adversus eum conserendo jaculabant; quibus nec ille aliquando responsum reddidit, sed neque moleste eorum injurias sustinuit.

§ 63. Veniente igitur autumnali tempore, tanta segetis multitudo in agro ei succreverat, quod pene modum æstimationis excederet. Nam fere tanta copia ager ille redundaverat, ut tripliciter fructificasse, vel trium agrorum fructus pertulisse, videretur. Quod vir Dei videns, gaudio plurimæ exsultationis exhilaratus, exinde nunquam læsiones rusticorum pertimuit, quia Dominum sui protectorem et coadjutorem esse persensit. A diebus igitur illis in reliquum, nunquam rustici illi præsumpsere agri illius invasisse territorium, seu fructus ejus demoliri emolumentum. Unde licet illud Scripturæ huic esse consimile, quod Ysaac prophetæ ore personuit, dum filio benedicens [2] ait, "Ecce, odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit [3] Dominus."

[1] *Bidentium.*] Sheep of two years old. [2] *Ait.*] Gen. xxvii. 27.

[3] *Dominus.*] Thus narrated by the anonymous writer of the Harleian legend: "Tandem ut victum sibi proprio labore perquireret, terram fodere cœpit et serere, hortum quoque facere copiosum. Rustici, hoc videntes, propter pascuæ diminutionem indignati sunt, et quas poterant molestias inferebant; quia locus ille, quem seminaverat, olim solebat esse communis pascuus. Quamobrem circa festum Sancti Johannis, cum seges Sancti Godrici surgeret in aristas, immiserunt in eam multitudinem boum et ovium; a quibus adeo depasta est, ut nulla spes fructuum remaneret. Insuper virum Dei sæpius deridebant et frequenter ei remaneret [ita] vitia [ei convicia?] ingerebant. Ipse vero nec respondit ad convitia, nec injurias moleste sustinuit. Succedente autumno, tanta messe repletus est ager ille depastus, ut fructificasse tripliciter videretur. Rustici hoc videntes, nunquam postea vel in fructus vel in terram ipsius aliquid præsumere temptaverunt."

CAP. XXVII. QUALIS INEDIÆ CONTINENTIA CORPUS ATTENUABAT, ET QUO SPIRITUS FERVORE IN SE SÆVIENTIS LUXURIÆ INCENDIA REPRIMEBAT.[1]

§ 64. Ad ardua deinde semper et arctiora animo suspirans et carnem spiritui subjugare contendens, dira sæpius carnis incentiva persensit, et multimoda temptationis jacula diaboli ignita percurrit. Sicque persentiens in se grassantis luxuriæ venena consurgere, omnimodis conabatur lasciviæ inundantis [2] primitia jejuniis crebris, et lacrimosis assiduis singultibus, suffocando exstinguere. Unde [3] triduana vel biduana solitus est jejunia exercere, et aliquando etiam, si stimulis carnis interim non quiesceret, sex diebus integris, ab omnis cibi levamine penitus abstinere. Vigiliis vero assiduis carnis superbiam conterebat, et dum luna præclarius in nocte dilucesceret, de orationibus consurgens, opera durissima manuum exercebat. Quod si adhuc aculeus ardentis libidinis desæviret, nudum corpus inter spinarum et veprium hirsuta acumina solebat ingerere; et sic toto dilaceratus corpore, ex vulnerum multitudine voluptatem in dolorem convertere. Nec tamen sic antiquus hostis exsuperari potuit, sed species mulierum quandoque visibiles, modo spirituales, ei [4] frequenter opposuit. Quæ omnia tyrunculus Christi constanter respuit, et omnes suggestionum illius versutias vel illecebras viriliter edomando calcavit. Nulli tamen hominum quicquam horum aperuit, nisi tantum sacerdoti, cui confitendo Domino secreti pectoris sui vulnera revelare curavit; quod tamen perraro exstitit; quia accessus hominum tunc temporis ad illum [5] nullus fuit.

[1] In the Harl. MS. chapter XXVIII. [2] *Primitia.*] Primitiva, *H.*
[3] *Triduana vel biduana.*] Biduana vel triduana, *H.*
[4] *Frequenter.*] See cap. 119, Append. mirac. 14
[5] *Nullus fuit.*] "Cum vir sanctus a spiritu fornicationis perferret insultus, lacrimis atque jejuniis insistebat, ita ut non solum biduo vel triduo, verum etiam plerumque per sex dies abstineret a cibis. Vigiliis quoque inserviebat assiduis; et dum luna luceret, surgens ab oratione opera manuum durissima exercebat. Quod si adhuc libidinis aculeus non cessaret, corpus nudum vepribus immittebat et spinis, ut voluptatem verteret in dolorem. Hoc autem soli presbytero fatebatur, qui ad eum raro tunc temporis accedebat." Harleian Anon. Legend.

CAP. XXVIII. QUOD OMNI TEMPORE CILICIO ATQUE LORICA USUS SIT, ET NUDAM CARNEM HOC INDUMENTO COOPERUERIT, [1] VEL IN QUOT SPECIEBUS EUM DIABOLUS DETERRERE TEMPTAVERIT.[2]

§ 65. LAUDEM vero Domini cor ejus jugiter meditari studuit, et os ejus sapientia Dei plenum fuit. Unde inter cogitationes suas rectas atque perversas, judicium justitiæ loquebatur, et suggestionum maligna mox ad Christum allidere conabatur. At antiquus hostis omnia versutiæ suæ machinamenta adversus eum induit, et omnia fraudis suæ venena composuit; et post dira libidinum stigmata, quæ cordi ejus inflixerat, sæpe visibiliter sub specie terribili se ei minaci audacia ingerebat. Sicque multoties in leonis effigie terribiliter rugientis, modo in lupi specie cachinnantis, quandoque vulpeculam præferebat; aliquando vero taurum cornibus acutis, vel bufonem mortiferis cum venenis induebat. At vir Dei in leone et urso eum contemnebat, et cum omnibus figmentorum suorum præstigiis ipsum pede fidei conculcabat.

§ 66. Videns denique quod carnis incendia quotidianis motibus insurgebant, ea nimium asperis abstinentiæ inediis exstinguere satagebat. Denique cilicio asperrimo corpus edomabat, et nudo corpori [3] loricam ferream superinducere solebat; qua omnibus exinde diebus per [4] quinquaginta fere annos nocte et die uti consueverat, nec aliquo tempore se ea exuere consueverat. Cum genibus in terram advolutis, solo tenus procumberet, loricæ ipsius fimbrias substratas [5] tibiis habebat; et quoties somnus obriperet, ferri rigentis durities carnis illius mollities gravissime exulcerando exedebat. Quoties vero ad labores manuum procedebat, moles ponderis eum gravissime perurgebat. Tempore vero hiemali nimiam frigoris asperiem nudæ carni ingerebat; æstatis autem fervore ex sudore nimio tabes vermium procreabat,

[1] *Vel.*] This and several other disjunctives are used as copulatives, not only by Reginald, but by most of the writers of his period. See Menard's notes to the Concordia Regularum, pp. 223, 244.

[2] In the Harl. MS. chapter XXIX.

[3] *Loricam ferream.*] Du Cange, iv. 271, has collected so many instances of Loricati that it seems unnecessary to add to the catalogue, although it might easily be extended from the history of our own saints.

[4] *Quinquaginta fere annos.*] St. Godric having been confined to his bed for the last eight years of his life, § 292, that period is to be deducted from the sixty years which he spent at Finchale, leaving the result as here stated by Reginald.

[5] *Tibiis.*] Ciliciis, *H.*

quorum multitudo copiosa carnes ejus sævissime devastabat, et cilicii hirsuta villositas plurimum eorum gregem plenius enutrire [1] consueverat. Nec alia aliquando vestimenta nudo corpori apponebat, sed cilicio atque lorica artus teneros spiritui deservire cogebat. Tres etiam loricas ex diuturnitatis usu consumpserat, quia vetustas etiam ferri duritiem consumebat; et quæ carnis mollitiem devorare potuit, ipsius rigoris aciem teneritudo delicata consumpsit. Ex senio igitur temporis et corruptione rubiginis, sudor edacissimus carnem exedere debuit, sed mirum in modum caro ipsa, vice versa, candidissima et splendidissima tota reluxit; nec alicujus pueri carnem vel cutis superficiem nitidiorem vel teneriorem cerneres, quam illius corporis universam congeriem relucentem et præclarissimam conspicere potuisses.

§ 67. O mira Dei dispensationis clementia, qua disponente, ferri rigor a carnea fragilitate devincitur, asperitas a mollitie contrita superatur, durities lenitate consumitur, fortitudo debilitate colliditur! Talia sunt opera Tua, Bone Jesu! Qui infirma mundi quæque eligis ut fortia confundere possis. Cilicia etiam ejus, quibus circumamitiebatur, hirsutissima et grossissima exstiterant, qualia fabri hujusmodi architecturæ vel artifices asperiora vel rigidiora contexuisse potuerant, quorum asperiem lini delicatissimi mollitiem deputabat, et hirsutos aculeos stimulos pro deliciis compensare solebat. Horum infinitam multitudinem ex usus vetustate contriverat; at tamen semper nova pro veteribus mox sibi substituere non cessabat; quæ omnia exterius vestibus laneis operiebat, quia oculis contuentium ea quæ interius contecta fuerant, comparere [2] nolebat.

[1] *Consueverat.*] Thus narrated by the writer of the Harleian anonymous history: "Post fortia luxuriæ temperamenta, per varias species ferarum conatus est eum terrere diabolus, apparens nunc leone vel urso, nunc in tauro vel lupo, nunc in vulpecula vel bufone. Sed ille fortis in fide omnia contemnebat. Ut incendia carnis extingueret, cilicio corpus edomabat asperrimo, et loricam nudo corpore induebat, quo per annos fere quinquaginta continue utebatur. Hæc præter duritiei ponderisque molestias, etiam in æstivo sudore pedunculos procreabat, quorum multitudinem hirsuta desuper cilicii villositas nutriebat."

[2] *Nolebat.*] "Hæc autem ne apparerent, laneis vestibus tegebantur externis. Tres loricas ex temporis diuturnitate consumpsit, cilicia vero infinita detrivit." Anon. Legend.

CAP. XXIX. CUJUSMODI PANE USUS SIT, VEL QUOMODO ILLUM CONFECERIT ET CINERE COMMIXTUM DIUTIUS OBDURARI PERMISERIT.[1]

§ 68. Exacto sub tali agone aliquanto tempore, tandem Christi athleta cœpit sibi tectorum ædificia nova construere. In primis igitur de lignis informibus et virgulis modicam casam composuit, quam Beatæ Mariæ Capellam nominavit, quæ ad orientalem structuræ ipsius plagam sita est; et seorsum, domus alia ea major ad occidentalis plagæ regionem composita est. Nihil tamen medium aliud intererat, nisi quod ejusdem parietis divisio capellæ ipsius secretissima a domo in qua conversabatur tantummodo separabat. In exteriori igitur domo utensilia quæque operibus suis [2]necessarie accommoda habuit; et seorsum in aliquo ipsius angulari latibulo lapides molares erexit, ubi grana quæ metendo conquisierat, molendo in farinæ similaginem comminuebat, quam aqua conspersam ipse propriis manibus composuit, et pastum pugnis suis alleviando, contundendo et [3]infundendo compegit. Deinde rudes herbarum ramos vel radices collegit, quos ignibus devoratos in favillam minutissimi cineris convertit; assumptoque cinere, farinæ conspersæ quondam commiscuit, cui tertiam partem cineris semper superadjicere procuravit. Quæ omnia in unius corporis massam redigens, sata sibi exinde, quos latos panes vocant, compegit, et coctos ignibus in [4]esus sui delicias reservavit. Hujusmodi cocturam [5]panis pro molliori cibo habuit, quam delicatissima deliciarum [6]placenta nominavit; quæ farinæ simila de grano hordei vel avenæ semper exstitit, quia grana frumenti vel eorum medullam his temporibus esu exhorruit et contingere recusavit.

§ 69. Panes vero quos sic sibi confecerat, per menses senos, ternos, vel quaternos obduratos, in sua conclavi reponebat; quorum durities exsiccata comminuentis vel mandentis dentibus nimis erat rigenti siccitate hispida, horrida, et insapida.

[1] In the Harleian MS. this is numbered chapter XXX.

[2] *Necessarie.*] Necessariis, *H.*

[3] *Infundendo.*] In profundo, *H.*

[4] *Esus.*] Usus, *H.*

[5] *Panis.*] It is recorded of St. Germanus, bishop of Auxerre, that he ate ashes before tasting bread; and that when he partook of the latter, which was very seldom, it consisted only of barley. Acta SS. Jul. vii. 204.

[6] *Placenta.*] Thus explained by Vincent de Beauvais: "Placentæ sunt quæ fiunt de farre, quas alii Liba dicunt, eo quod libeant et placeant." Specul. Doct. xiii. 76, p. 1220.

At ille non curabat de panis dulcedine vel sapore, nisi tantummodo ut quolibet gustu miseram vitam potuisset in corpore sustinendo refovere. Unde si [1]mucidus fuisset præ marcore nimio, vel obduratissimus præ diuturnæ quietis senio, parvipenderet, quia non dulcedinem in edendo nec saporis adipem in gustando exquisivit. Panis ejus eo tempore nunquam purus fuerat, sed semper cinere dimidiatus, vel certe tertia parte tali pinguedine saginatus; ipse tamen semper de avena rudi compositus, seu hordeaceus; cujusmodi grani genera etiam absque permixtura aliqua, gustantibus esse solent plurimum inmansueta et insapida. Hæc illi pro carne refovenda erant animæ patrocinia, et famis nimium asperrimæ ad esum cogentis [2] dura subsidia.

CAP. XXX. QUALIS COCTURÆ PULMENTUM SIBI CONFECERIT, ET QUOMODO POST DIUTURNUM ILLIUS SQUALOREM ILLO USUS SIT. [3]

§ 70. Postea herbas agrestes et silvestres juxta fluenta fluminis vel latitudinem spaciosi nemoris colligens, eas lapide acuto secuit, vel ligno quadrantis instar angulato dissecando comminuit; (non enim erat ei securis, ascia, vel bipennis, nec utensilium aliquod quod ferrum gereret, nisi in [4]wanga rusticani operis, seu in fossorii sui manubrio, vel ligonis;) quos ut potuit, contrivit,

[1] *Mucidus.*] Musidus, MSS.

[2] *Dura subsidia*] The anonymous Harleian author's narrative is as follows: "Tempore aliquanto in hujusmodi conversatione decurso, cœpit ædificia nova construere. Casam videlicet modicam de lignis informibus et virgulis ab oriente construxit, quam Capellam Beatæ Virginis appellavit, et domum ab occidente majorem. Has quidem domos paries unicus dividebat. In majori domo, in qua manebat, utensilia rebus variis accommoda reposuit; et molam in angulo ipsius erexit. In hac annonæ suæ grana comminuit in farinam, quam propriis manibus conspersit, et in panes hoc modo composuit. Ramos et radices herbarum redegit in cineres, quos ita cum illa conspersione permiscuit, ut tertiam partem cineris obtineret Panes inde compegit et coxit, quos delicias nominavit, et eosdem plerumque senos faciebat in conclavi repositos obdurare, adeo ut nimia siccitas atque duritia horridos prorsus et insipidos redderent in ore mandentis. Erant autem ex hordeo vel avena, quod tunc frumentum gustare non voluit. Quod si panis quandoque propter diuturnitatem temporis esset muscidus, non curabat."

[3] In the Harl. MS. chapter XXXI.

[4] *Wanga*] or Vanga, a spade. Thus in the account of a miracle performed at Elmete, in Yorkshire: "Cum tota virtute terram effoderet, adhæsit repente tam firmiter manibus suis vanga quam tenuit, ut nullo modo illis excuti posset aut auferri." Acta S. Germani intra Acta SS. Jul. vii. 304. It is also used by Reginald in his account of the miracles of St. Cuthbert.

et in ollam composuit, et absque omnis salis, vel leguminis, sive adipis commixtura decoxit; factaque tali coctura, per hebdomadas senas vel quaternas eam non contigit, sed diutissime, quousque fœteret, exarescere et refrigerare permisit. Cum vero præ fœtore squaleret, et nimia vetustate emarcuisset, tunc demum in minutas pilas et rotundas eas composuit, et suis usibus conservavit; itemque pilas quas effecerat in aqua eadem squalente reponebat, nec aliquando eas in aqua recentiore vel limpidiore diluebat. Postea vero talis cocturæ materiam pro olere vel legumine habuit, et quando nimia vel gravior perurgeret inedia, eam comedere consuevit. Eratque ex fœtore diuturno nimis squalida et fæculenta, utpote ex aquoso humore diutius stante vel adoperto intus vel superius et inferius tota viscosa, canuta, hispida atque villosa. Cujus canities in superficie tota pilosa exstitit, quam ex marcoris longæva sterilitate contraxit. Hoc quidem opus naturæ est, ut id quod aqua stante occulitur motu frequenti sæpius immutatum non est. Tamdiu igitur hujusmodi cocturæ legumina custodivit, quousque esus illius alimoniam vermium de ea multitudo scaturiens penitus abjurando denegavit, tunc rursus aliam eodem genere sibi composuit; et præscripto ordine de illa similiter efficere [1] procuravit.

CAP. XXXI. DE QUALI MENSA CIBOS SUMPSERIT, VEL QUANTA DISSENTIONIS ALTERCATIO INTER SPIRITUM ET CARNEM SÆPIUS EXORTA SIT. [2]

§ 71. Quoties [3]orta fame esuriit talibus condimentis diutissime usus est, nec aliis ferculis, cocturis, seu deliciis sustentatus est. In diebus illis caseum, mel aut butyrum non comedit, nec aliquid aliud quod mortis pœnas sustinuerit; sed tali edulio contentus,

[1] *Procuravit.*] "Agrestes etiam et silvestres herbas collegit, quas acuto lapide lignove dissecuit, (quia ferrum eo tempore non habebat, præter rusticani operis instrumenta,) et ita contritas in aqua, sine salis admixtione, decoxit. Hanc decoctionem per sex vel quatuor septimanas quasi refrigerare permisit, et tunc demum in pilas quasdam parvas rotundasque composuit. Pilas vero in eadem aqua jam fœtente reposuit, donec eas loco leguminis aut oleris, famis inedia cogente, comederet. Hujusmodi cocturam eo usque servabat quod eam, natis inde vermiculis, abhorrebat. Tunc aliam, eadem arte usus, effecit, et eodem ordine procuravit." Anon. Harl. MS.

[2] In the Harl. MS. chapter XXXII.

[3] *Orta . . . diutissime*] Orta fame talibus condimentis diutissime, *H.*

omnis corporeæ inediæ sustinuit cruciatus. Intra cubiculum vero interius, quod in suo conclavi habuit, lapidem latæ quantitatis habuit, quem pro [1] mensa habere consuevit, super quo tempore refectionis olera sua cum panibus prædictis apposuit; nec unquam gausape sive manutergio mensam illam lapideam cooperuit; adeo quidem mundanæ gloriæ et sui contemptor exstitit, quod quicquam honoris supervacuum credidit, suis usibus apponere penitus recusavit. Cibo tamen perraro indulsit, et hoc nisi necessitate cogente, quando id natura poposcit, maximaque famis inedia, id natura exigente, [2] compelleret, si talibus convivii epulis discumbere voluisset. Cum igitur fames sævissima gulæ illecebras concitaret, sibi maxillas voluptatis [3] in camo dilationis et fræno parcitatis cohibuit, donec omnis appetitus intemperantia in seipso frustrato labore conquievit et consopitus evanuit. Dicebat equidem inter se, "Si modo mei hujus libidinis appetitus non dominatus fuerit, tunc spiritus meus coram Domino maculatus erit." Contendebatque ipse multoties litigans cum seipso, quasi agonista in area decertans atque disceptans cum viro altero, "O," inquiens ad se, "exactor pessime et funeste, quare tot mihi infers detrimenta vitæ et blandimenta nequitiæ? Tu venter pestifer, dum tibi debita naturæ confero, mihimet vincula doloris innecto; dum te reficio, me seduco; dum saginare contendo, maciem optatæ virtutis adquiro. Pro mei obsequii exeniis mihi pestem conficis ut lubricus anguis; pro servitute sudoris, molimenta laboris; pro indulgentia alimentorum, virulenta paris genimina cruciatuum. Es quidem recte hydropicus, quia nunquam plenus; avarus, quia nunquam satiatus; dolosus, quia supplantas animam ut furcifer et facinorosus. Dum semper accipis, nihil aliquando reddis; modo dum reficis, mox jam nescis; dum tua farciuntur viscera, eructas fallaciæ spurcissima condimenta. Quicquid tibi erogo, cruenter in posterum deploro; et si hodiernus amicus, repente fio nocturnus inimicus. Tu nunquam satiaris, quamvis continue sagineris; et quanto tibi plurima bona contulero, tanto fœtidiora de tuis lucris emolumenta [4]recipio."

[1] *Mensa.*] The same stone was used by him for his pillow. See § 73, and Galfr. § 11.

[2] *Compelleret.*] Quando id, natura exigente, compelleret, *B.*; omitting the intermediate words.

[3] *In camo.*] MS. chamo. See Psal. xxxi. 9.

[4] *Recipio.*] "In cubiculo suo lapidem latum habuit pro mensa, super quem sine mappa prædictas epulas componebat; raro quidem, et non nisi gravi

CAP. XXXII. QUIBUS HORIS REFICI CONSUEVERIT, VEL OBDORMIERIT, SIVE LABORI OPERAM IMPENDERIT; SEU QUANTA FORTITUDINIS VIRTUTE VIGUERIT.[1]

§ 72. Reluctante sic sæpius spiritu cum carne, carnem spiritui contendebat omnibus virtutis suæ conatibus subjugare. Spiritus quidem [2]promptus fuit, sed tamen carnis infirmitas frequenter vires animæ perdomuit, et debilitando superavit. Unde sæpius pro infirmitate naturæ, carnis infirma cibis solitus est relevare, hoc tamen sic [3]parce et modeste efficere procuravit, quod nunquam satietati, crapulæ alicujus jactura, provenit; atque dum stimuli famis omnino recesserant, tunc ille primum aliqua ciborum sorbitiuncula capiebat. Potus vero ejus erat aquæ [4]permodicus, et ipse tamen raro, nisi præ nimia sitis ariditate gustatus. At tamen in die raro refecit, sed potius tota die jugiter vel orans, seu terram fodiens et laborans, nocte obscurata cibis indulsit; quod etiam nemo servorum ejus, quos posteris diebus habuit, per annos circiter quadraginta videre potuit; sed neque aliquis eorum qui ei diuturnis temporibus deservierant, quid vel quando comederet, se posse aliquando pervestigare, cum sacramentis maximi jurisjurandi sæpius asserebant. Illud tamen dicebant, quod cibos quales præscripsimus, semel vel bis per annum illum parasse videbant, sed inter conclavum illius secretiorem illatis, quid postmodum de eis fieret, penitus [5]ignorabant.

necessitate coactus. Tunc enim nec mel, nec butyrum, nec caseum comedebat; nec aliquid quod mortis legibus subjaceret; sed tali erat contentus edulio. Quando illum famis instantia perurgebat, tempus dilatione protraxit, donec languesceret vehemens appetitus, et dixit in se: 'Si modo mei dominata non fuerit hujus temperantia voluntatis, tunc immaculatus ero.' Semet ipsum vero, quasi cum altero loqueretur, sic multoties objurgabat: 'O venter, exactor pessime, cur mihi tot vitæ irrogas detrimenta, et tot nequitiæ ingeris blandimenta! Dum tibi consentio, me seduco; insatiabilis et avarus, quanto plus accipis, tanto plus appetis; et mihi semper ingratus, nonnisi causas doloris et pœnitentiæ meo rependis obsequio.'"

[1] Chapter XXXIII. in the Harl. MS.

[2] *Promptus.*] S. Matth. xxvi. 41.

[3] *Parce.*] In like manner Germanus (apud Galfr. § 11) remarks: "Si urgente aliquando infirmitate piscem, vel lac aut caseum, tangeret, ita videbantur intacta, ac si ea non tetigisset."

[4] *Permodicus.*] Galfr. § 11, tells us one reason: "Dicebant enim quidam patri, aquam esse vitandam."

[5] *Ignorabant.*] The Harl. legend thus proceeds: "Raro se reficiebat in die; sed potius tota die vel orans, vel terram fodiens et laborans, cibos nocte sume-

§ 73. Vigiliis etiam tantis corpus afficiebat quod nunquam lectulo decumbere volebat, sed in nuda humo desuper strato cilicio fatigatus oratione multa et labore decubuit, et lapidem (quem et mensam ejus fuisse [1] diximus,) sub capite sibi subposuit, nec aliud cervical habere voluit. Somnum vero non admisit, nisi quando invito subripuit; et tunc quidem lapidi, vel parieti, acclinis accubuit, vel quandoque procurvus latere indurato se inclinavit; unde magis dolori quam quieti talis ei somnus exstitit, quia membra tenera nuda humo composita frigoris asperitas frequenter invasit. Quoties vero lunæ splendor dilucesceret, ita ut exterius illius radio videri potuisset, dolabra, securi seu bipenni assumpta, egrediebatur foras et operibus insistebat, omneque torporis otium a se funditus propellebat. Deinde cum sudore nimio et labore fatigatus esset, Oratorium suum ingrediebatur; sicque somno torporis excusso, in orationibus et lacrimarum singultibus crebris ibi morabatur. Nunquam tamen pro alicujus laboris levamine loricam vel cilicium consuevit exuere, [2] sed cum mole tam ingenti et diri ponderis semper consueti exercuit exercitia laboris, quod tamen parvipendebat, quia robustissimus et integer viribus erat. Siquidem tanti erat roboris quod si quercum excideret, vel ejus truncum de terra evelleret, solus ipse perficeret quod quatuor hominum virtus tota totis conatibus aggredi non præsumeret. Si autem cum securi secaret, vel feriret, sonitus ictuum singulorum per duo fere miliaria audiri potuisset; unde contigit ut illi, qui per villas circumpositas habitarent, frequenter in noctibus, ut attestati sunt, sonitus ferientis audirent et obstupescerent. Orationibus autem tam vigilanter instabat, quod mirandum erat quomodo tam diu genibus procumberet; cum super nuda humo nihil aliud quam cilicii sui atque loricæ suæ fimbrias subpositas haberet. At tamen quando tota die integra sic orabat, et procurvis genibus coram Altari sic noctibus continuis [3] perdurabat.

bat. Hoc tamen quisquam illorum, qui ei postea ministraverunt per annos circiter quadraginta, videre non potuit. Sed nec aliquis eorum, qui cum ipso diuturnis temporibus permanserunt, investigare potuit, quid vel quando comederet, sicut jurantes ipsimet asserebant. Videbant quidem illum bis vel semel in anno cibos parare, ut diximus; sed ipsis in conclave delatis, quid postmodum de illis faceret, nesciebant. Potus illi fuit gustus aquæ permodicus, et hunc non sumebat nisi multa sitis ariditate compulsus."

[1] *Diximus.*] § 71.

[2] *Sed.*] Sed cum mole ingenti tam diri ponderis, *H.*

[3] *Perdurabat.*] The narrative of the Harleian Life is as follows: "Nunquam jacebat in lecto, sed in humo nuda, strato desuper cilicio, fatigatus labore

CAP. XXXIII. QUALITER PERNOX IN SAXO CONCAVO SE BALNEAVERIT, ET IN AQUIS GLACIENTIBUS VEL GELANTIBUS TOTA NOCTE ORATURUS PERDURAVERIT.[1]

§ 74. [2] Redimebat igitur tali conversatione tempus suum, quoniam dies malos esse cognoverat; et [3] dies videre bonos in terra viventium cupiebat. Unde nunquam diem aliquam sub otio præteriit, sed omni hora orationi, meditationi, vel operibus, inservivit. Novit quod otiositas inimica est animæ; et stultitiæ redarguitur qui in æstate non laborat, ut in hyeme possit securus requiescere. Ipse denique nec æstate vel hyemis intemperie a suo desistebat opere, quia messem serebat retributionis æternæ. Noctibus itaque vel gelu algente rigentibus, seu nivium densitate brumantibus, Christi athleta ad ripam fluminis accessit, et omnibus indumentis prorsus exutus, in aquis præ frigore sævientibus ingreditur; ibique tota nocte nudus, vivam Domino hostiam immolatur. Erat siquidem ibi saxi durities [4] aquis exesa, quæ in aquarum fundo, sicut adhuc videri potest, tota erat late concava, in modum pene lapidei vasis excisa, quam natura sola talem effecerat, quia aquarum crebra distillatio et refusio talem eam sine omni artifice vel cusore reddiderat. In hanc igitur ingressus et usque ad colli fines aquis infusus, Domino Psalmos et orationes ab imo pectore profundebat, atque a gemitu vel lacrimis non cessabat. Aliquoties etiam totam noctem sic insomnem perducebat, et expansis in cœlum manibus a colloquiis divinis non vacabat. Quod si desuper aqua, præ frigoris [5] uredine vel intemperie,

decubuit, lapide illo capiti supposito, qui mensa erat ipsius. Somnum non admisit nisi qui surripiebat invito, et tunc parieti acclinis aut lapidi, vel quandoque procurvus accubuit; quod dolori magis esse potuit quam quieti. Luna clarius lucente, securi assumpta, foras egrediebatur, et operibus insistebat; et ita somni torpore discusso, regrediebatur et orationibus incumbebat. Nunquam pro laboris levamine cilicium exuit aut loricam, quod ipse tamen parvi pendebat, quoniam fuit adeo robustus, ut in exstirpandis arboribus aut secandis, quatuor hominum opera solus expleret. Unde cum secaret ligna de nocte, per duo fere milliaria potuit ferientis ictus audiri, sicut qui vicinas habitant villulas contestantur. Orationibus plerumque tota die vel tota nocte curvatis genibus incumbebat, cum super nudam humum nihil interesset præter cilicium et loricam."

[1] In the Harl. MS. chapter XXXIV.

[2] *Redimebat.*] Eph. v. 16.

[3] *Dies videre bonos.*] 2 Pet. ii. 11.

[4] *Aquis exesa.*] The bed of the river near Finchale still presents the same appearance, and it might be possible to identify the rock thus described, or one at least very similar.

[5] *Uredine.*] The same term, applied to cold by Reginald, occurs in §§ 94, 213, &c.

[1] congelata fuisset, nihilominus ad loci illius secretum more solito accessit; et excisa glacie, ipsius fragmenta projecit, seque in aquis congelantibus statim immersit; ibique diutissime permanens et exorans, noctem totam vel dimidiam tali opere expendit; et elevatis in cœlum oculis, Dominum piis precibus exoravit. Quanto etiam frigoris asperior aura prævaluit, tanto crebrius atque diutius talis agoniæ martyrium duxit. Nunquam tamen præ multitudine pluviæ inundantis, vel etiam præ nivis copiosa dispersione grassantis, opus solitum omisit; sed nec occasione aliqua altera ab opere consueto temperavit. Eratque præcipue omni [2] die Sabbati ei talis exercitii studium, et omnis Sabbati nocte a vespertinæ horæ tempore usque ad diluculum diei in [3] crastinum emergentis, talis negotii emolumentum. Nunquam præ æstatis intemperie vel præ frigoris vel nivis seu alterius cujuslibet auræ inquietudine, noctem illam prætermittere voluit; sed quæcumque intemperies temporis accidit, semper opus quod proposuerat exsolvit. Rigente vero asperie brumali tempore, quanto acrius et diutius frigus excresceret vel duraret, tanto tunc crebrius et sæpius in aquis glaciali rigore [4] marcescentibus se immergebat, et carnem spiritui tali martyrio obtemperare cogebat. Multoties etiam si per mensem integrum seu per hebdomadas binas vel ternas, brumalis rigor insisteret atque desævisset, quam diu talis aura perstitit omni nocte in aquis se dimersit, et usque ad auroram clare rutilantem exinde non recessit. Dicebat quidem quoties præ nimio frigoris squalore corpus diriguit, et ore frenderet, et collisis dentibus caro tota exhorruit atque contabuit, "Hæccine quam horrida ista sunt, at tamen magis horrenda sunt atque tremenda quæ in [5] inferno sunt."

[1] *Congelata fuisset.*] A similar incident occurs in the Legend of St. Nevolo, thus narrated in the Acta Sanctorum, Jul. vi. 498: "Dæmon—Dei permissione, gravi ac terribili eum carnis tentatione aggressus est, qua cum nimis semper corpus suum inflammari sensisset, Beatus [Nevolo] illico in flumen glacie concretum se immisit, ut ardorem infernalem ea frigiditate extingueret; nec inde exire voluit, donec omnem extinctum, divino præcipue auxilio, ardorem sensisset."

[2] *Die Sabbati.*] It is not easy to discover a reason for St. Godric's increased austerities upon this day, unless, perhaps, that by so doing he might show how little he was inclined to avail himself of the indulgence of the Benedictine Rule, which permitted the cessation from labour in the afternoon of Saturday. See Martene, de Antiq. Monachor. Ritibus, pp. 250, 251.

[3] *Crastinum.*] Usque in crastinum, *B.*

[4] *Marcescentibus.*] Marescentibus, *H.*

[5] *Inferno sunt.*] Thus compressed in the Harleian legend: "Otium summopere fugiebat, orationi, vel meditationi, vel operi, semper intentus. Hieme, gelu

CAP. XXXIV. QUALITER IN AQUIS ORANTI DIABOLUS INVIDENDO AFFUERIT, ET EJUS INDUMENTA DIRIPERE TEMPTAVERIT.[1]

§ 75. At quia hostis malignus semper bonorum studiis invidet, et pia cohibere studia non tardat, aliquando huic viro se sensibilem exhibuit, et comminando deterrere præsumpsit. Erat quidem larvali facie, ore ignivomus,[2] asininis dentibus frendulus, oculis cubiti unius dimensione latioribus, pedibus aduncis, cruribus scabris, membris omnibus distortus. Qui in eum quasi anceps irruere paravit; sed vir Dei Crucis signaculo interposito, ejus vestigia cruenta repressit. Cui sic ait, "Dominus mihi adjutor est, et ego despiciam inimicos meos." Quod ille non sustinens, in aquis, quibus vir Dei tunc secundum morem sibi solitum accubuit, se mergere cum minis[3] acrioribus contrectando intemptare curavit. Erat quidem hoc in loco balneorum, de quo[4] prædiximus; cui vir Domini nudus in aquis usque ad collum nocturno tempore pervigil persisteret, et vota sua coram Domino perfunderet. Forte quidem opus bonum impedire voluit, quia nunquam opus pietatis impio nequitiæ commentori complacere potuit. At vir Dei signo Crucis se armando munivit; quo perterritus pestifer ille confusus abscessit; et quia illi, ut voluit, nocere non prævaluit, alicujus molestiæ ei contumeliam irrogare sategit. Accedensque ad vestimenta viri Dei, quæ jam prius sub ripæ litus exuerat, illa omnia cum lorica ejus et cilicio sustulit; et jam jamque progrediens, cum eis omnibus paulo longius abire cœpit.

et nive rigenti, nudo corpore flumen ingressus, ibi tota nocte Domino vivam semet ipsum hostiam immolabat. Erat ibi saxum in aquæ fundo, quod adhuc videri potest, per casum aquæ concavum, quasi artificialiter esset excisum. In hoc usque ad collum stabat immersus, orationes et psalmos cum lacrimis gemituque profundens; ubi manibus expansis totam plerumque noctem sic ducebat insomnem. Quod si aqua esset desuper congelata, nihilominus, excisa glacie, introibat; ibique vel tota nocte vel dimidia, perdurabat. Hoc autem opus non omisit, seu propter pluviarum inundantium, seu propter nivium abundantiam, quæ præcipue omni Sabbato a vespere usque in crastinum exercebat, ita quod noctis hujus martyrium aeris inclementia quælibet impedire non potuit. Multoties quando per mensem frigoris durabat asperitas, omni nocte se mersit in aquis, et ibi usque ad rutilantem stetit auroram. Quando corpus totum præ frigoris nimietate diriguit, et ipse dentibus collisis infrenduit, tunc dicebat: "Ista videntur horrenda, sed multo magis horridus est cruciatus inferni.'"

[1] Chapter XXXV. in the Harl. MS.

[2] *Asininis.*] The corresponding passage in Galfr. § 10, reads "aprinis," a more intelligible epithet.

[3] *Acrioribus.*] Atrocioribus, *H.*

[4] *Prædiximus.*] That is, in the preceding chapter, § 74.

Quod vir Dei videns, non vocis sermone, sed potius facto clamore, mox eum compescuit; unde diabolus tremefactus, statim rediit, et omnia, quæ detulerat, ubi ante fuerant, reposuit; atque frendens in eum dentibus stridulis confusus abscessit, nec tamen sic eum ab orationis instantia revocare potuit, nec de aquis, ut voluit, exire coegit. Mira igitur virtutis efficacia in ejus vocis verbo et orationis ministerio exstitit; ob cujus clamoris unius sonitum perterritus rugiens inimicus expavit; atque miræ in exorando pertinaciæ, qui a dæmone ei visibiliter apparente, pro omnibus præstigiis ejus opus solitum indignabatur omittere neque [1] interrumpere.

CAP. XXXV. QUALITER SPIRITUS NEQUAM EI ALAPAS DEDERIT, ET COLAPHIZANDO TEMPTAVERIT. [2]

§ 76. [3] Gradiebatur itaque via regia, nec extollendo se de meritis, nec succumbendo vitiis humanæ fragilitatis. Ne igitur magnitudo operosæ virtutis eum extolleret, datus est ei stimulus carnis suæ, Angelus [4] Satanæ qui eum [5] colaphizaret; noluit enim propitia Divinitas ut per astutias fraudis diabolicæ amitteret tantæ sudores afflictionis atque miseriæ. Unde ne vanitatis jactantia ei obreperet, datus est ei gravissimus exactor, qui eum diris calamitatibus excruciando affligeret. Residente ergo eo aliquando ad focum ut calefieret, et quodam ejus ministro juxta parietem, ut quippiam opus efficeret; subito quasi manus emissa tam acriter colaphizando eum perculit, quod pene ad terram præceps corruit. Quod servus ejus qui considebat videns, et auditu pavido inhorrescens, statim sciscitatur ab eo quidnam fuisset quod eum tam gravi læsione pervadere præsumpsisset.

[1] *Interrumpere.*] Thus abridged: "Dum sanctus vir staret in aquis, apparuit ei Diabolus ore ignivomus, asininis dentibus, oculis quasi unius cubiti latioribus, aduncis pedibus, scabris cruribus, et membrorum universitate distortus. Cumque in eum pararet irruere, vir Dei signum Crucis opposuit et sic dixit: 'Dominus mihi adjutor et ego despiciam inimicos meos,' et sic pestifer ille confusus abscessit. Tantum vestimenta ipsius, quæ in ripa reliquerat, asportavit. Quod Godricus advertens, ipsum non sermone sed clamore compescuit. Ille vero timens, in loco suo cuncta reposuit et effugit." Harl. Anon. MS.

[2] Chapter XXXVI. in the Harl. MS.

[3] *Gradiebatur.*] Compare the beginning of the third chapter, § 12.

[4] *Satanæ.*] MS. Sathanæ, here and elsewhere.

[5] *Colaphizaret.*] 2 Cor. xii. 7.

Cui ille, "Gratias," inquit, "almo Patri æterno, Qui nos semper triumphat in Christo! Ipse quidem talem mihi exactorem tribuit, qui nunquam me quieti operam dare permittit." Nec plura his vir Dei edidit, sed graviter suspirans Oratorium suum mox introivit; ibique tam diu orationi procubuit quousque malignum recessisse persensit. De quibus a fratribus requisitus dixit, "Hujusmodi passionis ignominias multo tempore ab illo pertuli quousque, Domino miserante, a tali incommodo liberari promerui; ne enim otio indulgerem, stimulatorem crudelem percepi, ut excusso corpore, quamvis invitus animo [1] vigilarem."

CAP. XXXVI. QUAM ACERRIMA TEMPTATIONUM INCENDIA PERPESSUS SIT, ET QUANTA PŒNARUM DECERTATIONE LIBIDINIS INCENTIVA REPRESSIT. [2]

§ 77. Interea cum tali colluctamine hostis truculentus eum nequaquam potuisset evincere, cœpit nequam furcifer nova deliramenta confingere. Intulit ei igitur tantæ libidinis flammam, quod si in camino caro humana torreretur, illis incendiorum cruciatibus et caloribus minus esse crederetur. Sentiens itaque vir Dei venenosæ delectationis contra se spurcissima inquinamina consurgere, cœpit vigiliis diuturnioribus adversus eam cum jejuniis prolixioribus virili decertatione resistere. Quo tempore, quamdiu aura temptationis quiescere eum non pertulit, modo quaternas noctes vel ternas insomnes omnino duxit; et per hebdomadam aliquando integram ab omnis cibi consolatione continuit. Nec sic tamen grassantis veneni potuit oblectamenta conterere, quin tanto ardore nimiæ delectationis caro fervesceret, quod etiam multoties per naturales virilium meatus fluxus seminis videretur effluere. Quid miles igitur Christi faceret, cum nulla parcitatis cautela putrida inquinamina potuisset exstinguere? Vepribus

[1] *Vigilarem.*] "Residente ad focum viro Dei, et ministro ejus operibus quippiam faciente, subito quasi manus emissa tam fortiter eum colafizando percussit, quod pene corruit pronus in terram. Quod minister audiens et admirans, interrogans quid hoc esset, ille respondit: 'Deo gratias, quod mihi tribuit talem exactorem, qui me nunquam patitur otiari.' Mox Oratorium ingressus, moram ibi fecit, donec malignum discessisse cognovit. Hujusmodi molestias passionum diu pertulit, priusquam ipsum gratia cœlestis absolvit." So the anonymous Life in the Harl. MS.

[2] In the Harl. MS. chapter XXXVII.

tandem hirsutissimis se totum ingerens, tantis vulneribus carnem dilacerando [1] vulneravit, quod tota caro proprio sanguine maderet, et terram quandoque irrigando perfundens gradientis vestigia perspicue servulis ejus ostenderet. Hujusmodi temptationum ludibriis per aliquot annos laborans miles Christi, vincere, et non vinci, contendit; et corpus gravibus ulcerum doloribus sæpissime exasperare non destitit. Ecce alterius Job hic certamina rediviva conspicimus, et carnis afflictiones consimiles providemus. Permisit quidem Dominus Satanæ ut typo [2] Beati Job hujus tyronis sui ossa et carnem tangeret; et juxta Sancti Pauli de se loquentis testimonium, [3] stimulos carnis perciperet cum angelo Satanæ qui eum colaphizaret.

§ 78. Post multum vero temporis cum patientiæ ipsius longanimitatem Dominus vidisset, cœpit paulatim temptationis aura defervere et quiescere; et divina dispensationis providentia [4] proventum cum temptatione efficere, ut [5] ignita diaboli jacula posset lenius et alacrius sustinere. Per annos tamen quadraginta nunquam omnino [6] libidinis dæmonem devincere potuit, sed frequenter et sæpius gravissima cum illo colluctamina sustinuit; exinde vero ut Christi miles emeritus, nullas phantasmatum illecebras ab hoste nequissimo est perpessus. Ardor quidem carnis jam tunc ex tanto refriguit, quod luxuriæ virtus nulla in eo corporalis apparuit vel respirare [7] potuerit.

[1] *Vulneravit.*] Galfrid, § 10, here remarks that in this respect Godric imitated the example of St. Benedict.

[2] *Beati Job,*] i. 9.

[3] *Stimulos carnis.*] 2 Cor. xii. 7. See also § 76. Upon this interpretation of St. Paul's Thorn in the Flesh, see the remarks of Bishop Bull in his Fifth Sermon, p. 89, edit. Oxf. 1840. The interpretation which Reginald here follows is borrowed from S. Isidore; Sentent. l. ii. cap. 39, p. 448, and l. iii. cap. 2, p. 456, edit. fol. Col. 1617.

[4] *Proventum.*] 1 Cor. x. 13. [5] *Ignita.*] Eph. vi. 16.

[6] *Libidinis dæmonem.*] See § 95. According to the mode of thinking in the Middle Ages, certain classes of temptation formed the peculiar occupation of certain individual demons. Thus we have the Demon of Lust, § 81, Append. Mirac. xiv.; the Demon of Avarice, §§ 260, 261; and in the Chronicle of Lanercost, p. 137, we read of the appearance of the Demon of Drunkenness. See Vincent. Bellovac. Spec. Moral. p. 1375, and Spec. Nat. ii. cap. 112, p. 149. Speaking of these satanic agents, Peter Lombard writes thus: "Quidam uni provinciæ, quidam uni homini, aliqui etiam uni vitio præsunt. Inde spiritus unus dicitur Superbiæ, alius spiritus Luxuriæ, &c. quia de illo vitio maxime potest quilibet homines tentare, a quo nominantur;" Sent. lib. ii. dist. 6 B: upon which passage see the Commentary of Estius, ii. 54, edit. fol. Par. 1696, and S. Thom. Sum. Theolog. i. p. q. 63, art. 2.

[7] *Potuerit.*] "Cum vero sic eum temptator superare non posset, ipsum vehementi libidinis igne succendit. Hoc ille persentiens, vigiliis longioribus et jejuniis corpus edomuit, ita ut quatuor noctes continuas duceret insomnes, et per

CAP. XXXVII. DE DOLIO QUOD IN ORATORIO SUO EFFODERAT, INTRA QUOD AQUIS REPLETO ORATURUS DESCENDERE CONSUEVERAT.[1]

§ 79. Novis denique versutiarum fallaciis vir Dei nova composuit emolumenta certaminis. Igitur cum caro torrida videretur esse libidine, cœpit per nova commenta solitas illius titillationes exstinguere. Noluit quidem ut alicui ejus martyrii concertatio innotesceret, sed Domino soli a Quo remunerationis præmium percipere potuisset. Empto proinde per manus servientis sui dolio permaximo, intra Capellam Sanctæ Mariæ, quam nemini præter ipsum his diebus ingredi licuit, illud ad se devolvit; et clauso ostio, illud ibi latenter abscondit. Assumpto ligone vel sarculo, ad occidentalem septentrionalis angulum cœpit altius terram in profundo effodere; et fovea pergrandi facta, dolium ipsum infra ejus speluncam occulere. Cujus capite altero in terram demisso, alterius vero capitis ad superiora porrecti, asserum rotundantium cerebro excusso, totam corporis illius substantiam in sinibus terræ occuluit, et ita dolium sepelivit. Eratque dolii ipsius prominentior superficies juxta terræ altitudinem intransilis et coæquata, ita ut dolii caput supremum terram non excederet, neque oculis tamen intuentium prominendo superius appareret. Cujus corpus totum aquis infunderat, quantum ventris ipsius alveum suscepisse potuerat. Erant igitur ejus intestina tota aquis plenissima, et ibi ab omnium oculis occultissima et ignota. Desuper vero caput prominentius totum asseribus latis cooperuit; et [2]stramine superjecto, quasi nihil aliud quam area terræ sola ibi fuisset plana, ejus interiora celavit.

§ 80. Quoties itaque temptationis ardore caro efferbuit, aperto dolii ipsius ore, corpus suum totum in ipsis ingessit; et usque ad mentum in illis infusus artus teneros, ipsarum frigoribus obrigescentes tremere et pallere coegit. Carnisque calorem repressit

integram septimanam cibum omnino non sumeret; corpus etiam vepribus ingerens adeo cruentavit, ut sanguinolentia redeuntis vestigia domesticis apparerent; et hujusmodi temptationes per aliquot annos cum gravi difficultate sustinuit. Post non modicum tempus calor iste aliquantulum divina miseratione deferbuit; nunquam tamen per annos quadraginta, illud incendium prorsus extinxit, sed tandem ut miles emeritus omnino periculum istud evasit." Anonymous Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter XXXVIII.

[2] *Stramine superjecto*] We here see that the floor of the Chapel of St. Mary was covered with straw; see also § 266. The same remark applies to the Church of St. John, § 118.

per nimiam frigoris castigationem, ita ut caro tota, quæ lasciviendo exæstuasset, tota marcescens et squalida præ frigore nimio tremeret atque rigeret. Hujusmodi lavacro sæpius sæviens est exstincta libido, nec grassari diutius vigor illius potuit quam frigoris inimica pernicies, omni depresso calore, restrinxit; et in his aliquoties Dominum exoraturus se infundere consuevit, quamvis nulla petulantia carnem resolutam persentire potuisset, eo quod ibi cum spiritu alacriori toto animo Domino soli vacare potuisset; eratque hoc omnibus ignotum et invisibile, quia nulli domesticorum ejus sive servorum pervium vel accessibile.

§ 81. Clausis itaque de intro Capellæ suæ januis, quoties ardentem in sua carne libidinis fomitem persensisset exsurgere, mox in eis ingressus, nunquam ab ipsis egredi voluit, donec omni corpore tremente et fremente, omnis libidinis furorem edomando restrinxisset. Si die una vel nocte, vel eo amplius, talis flamma sopiri vel exstingui noluit, ipse de illis egredi nullatenus consuevit. Acciditque multoties ut etiam libidinis dæmonem videret, et quasi spicula torrida et toxicata adversus illum conamine toto dirigeret; quod ille videns, tanto orationibus assuetis vehementius institit, quo sibi necessitudinem graviorem præminere persensit, quæ signo Crucis opposito, sæpius repressit, et crebris lacrimarum fluentis exorando exstinxit. Carne vero aliquoties sic inflammata, mox confugit infra dolii præscripti lavacrum, quousque de nequam spiritu victoriæ obtinuisset expeditum. Unde licet quam manifesto experimento colligere quam victoriosus Christi athleta hic vir meruit coram Domino exsistere, qui cum Beato Paulo Apostolo prævaluit [1] tela diaboli ignita conterendo reprimere. Indutus quidem erat spirituali lorica fidei, qua diabolica tela relisit; et gladio salutis, qua verbo Dei omnia ejus perversa machinamenta confudit; et galea salutaris continentiæ, qua præstigia cuncta spiritualis nequitiæ sibi meruit subjugare. Tali certamine Christi agonista corpus edomuit, et omnia diaboli molimenta [2] contrivit.

[1] *Tela.*] Eph. vi. 16.

[2] *Contrivit.*] The Harl. anonymous narrative thus abridges this account: "Cum adhuc sentiret temptamenta libidinis, occultum sibi fecit hoc modo remedium. Dolium jussit afferri, quod ipse in Capella Sanctæ Mariæ, quam nulli præter eum ingredi tunc licebat, terræ solo infodit, et aqua summo tenus implevit. Erat autem solo coæquatum, et stramine eum suppositis asseribus ita contectum, ut nequaquam intuentibus appareret. Ibi se usque ad mentum hora temptationis immersit, et sic diu stans fervorem frigore superavit. Si

CAP. XXXVIII. QUALITER SPIRITUS NEQUAM IN ORATORIO EJUS VASA SACRA IN EUM ALLISERIT, ET NOCTU SEQUENTI PRIORI PRO CONSILIO SUO ILLUSERIT. [1]

§ 82. At nefandus hostis nequaquam sic quievit a consueto scelere, sed rursus alia figmenta componens, viro Dei pro cunctis viribus suis semper conabatur illudere. Quadam igitur die, dum vespertina hora die jam in noctem declinante, [2] accedit, et tempus divini officii percelebrandi succresceret, vir Dei de agro horti sui rediit, et ingressus Oratorium, Vesperas, ut novit, decantare [3] Domino cœpit. Ad quæ diabolus foris illudens voce elata cœpit cantare, dicens, "O rustice decrepite, O rustice stercorarie, tam bene novi ego psallere sicut et tu stridula lingua crocitare."

§ 83. Inter alia vero afflictionum genera sæpius genibus fixis oravit, et multa devotione operi divino inservire non destitit; quod hostis truculentus videns, sed invidens, Oratorium ipsum ingreditur, et nimio in servum Domini furore debachatur. At ille nil pro eo perterritus, pro nullis fallaciæ præstigiis quæ composuit opus propositum intermittere voluit; nec etiam oculos in larvalem ejus faciem retorsit. Quibus indignatus, mox ad alia figmenta se contulit; et [4] pixidi, in qua oblationum [5] hostiæ erant repositæ, assumpta, in virum orationibus procumbentem quanta potuit virtute jaculavit. Cum ille vero immotus persisteret, nec sic respicere voluisset, facinus suum diabolus audacter iteravit, et [6] cornu cum vino elato rursus eum perculit, et quicquid inerat

vero flamma tota die vel tota nocte durabat, ipse interim egredi non volebat. Aliquando etiam cum non temptaretur, illuc, ut devotius oraret, intravit."

[1] Chapter XXXIX. in the Harl. MS.

[2] *Accedit.*] Accederet, *H.*

[3] *Cœpit.*] Domino cœpit. Inter alia vero afflictionum genera, *H.*; omitting the intermediate sentence.

[4] *Pixidi.*] Gervase in his description of the Church of Canterbury, and Roger Hoveden speaking of the Church of Salisbury, cited by Pelliccia, iii. 49, seem to show that the custom prevailed in England of suspending the pyxis over the altar.

[5] *Hostiæ.*] As the pyxis was used for the consecrated bread only, these had already been consecrated.

[6] *Cornu.*] The Council of Calcuith (A.D. 787, can. 10) forbids the chalice or paten to be made of horn; but this which is here mentioned was doubtless the vessel in which was preserved the wine yet unconsecrated. Athelstan gave to the Church of Durham "tria cornua auro et argento fabricata." Dugd. Monast. i. 40. The wine here mentioned had not been consecrated, but was kept in readiness in the Church for the next Mass.

super eum effudit. Postea cum aqua [1]urceolum, et deinde quicquid supra lignum steterat, quo de more infixum fuerat Crucis sacrosanctæ vexillum. Omnia hæc [2]minutim collegit, et in eum [3]sigillatim singula quæque projecit. Cum autem pro his omnibus vir Dei ab oratione non exsurgeret, ille frendendo desæviret, mox majori indignatione totus efferbuit; et [4]lignum in quo Crux infixa fuerat, cum omni suppellectili reliquo, ex ulterutro pariete evulsit atque in eum projecit. At ille nec sic ab opere suo impediri potuit, sed orationibus procumbens, inimicum grassantem gravissime exasperavit; nocteque tota illa in eum cachinnans, et furias multimodæ tergiversationis exagitans, omnia ludibriorum suorum figmenta exercuit, sed nihil demum proficiens confusus abscessit, tantumque [5]fœtorem post se deseruit quod vix hominis odoratus illum sustinere potuerit. Nihil tamen omnium quæ evulserat, dispersione hostis a suæ soliditatis integritate læsionem aliquam præferebat. Crucifixi etiam imago, quamvis esset tenerrima, in nulla penitus est regione detrita.

§ 84. At vir Dei, [6]utpote laicus et [7]illiteratus, hæc manibus contingere non præsumpsit, nec de solo erigere ausus fuit, mittensque pro priore [8]Rogero, omnia ei seriatim retulit; et confessione facta, per manum illius cuncta, ut prius fuerant, supra Altare composuit. [9]Nocte vero sequenti, cum prior prædictus obdormisset, ecce, dæmon ei turbulentus astitit, et sic terribiliter

[1] *Urceolum.*] The vessel in which was kept the water to be mixed with the wine in the celebration of the Mass.

[2] *Minutim.*] Minutatim, *H.*

[3] *Sigillatim.*] MS. singillatim.

[4] *Lignum.*] See §§ 90, 145, 147, 259. As the whole altar furniture was placed upon this beam it could not be the tabernacle, on which alone the Crucifix could be placed.

[5] *Fœtorem.*] See §§ 156, 248, and the Acta SS. Jun. iv. 543.

[6] *Utpote laicus.*] It was provided by the Canon Law that not only should no layman touch the vessels of the altar, but further, that this privilege should not be extended to nuns and those who were in the minor orders. Thus in the Decret. i. p. dist. 24, c. 30: "Non oportet insacratos ministros licentiam habere in Sacrarium, quod Græci Diaconium appellant, ingredi, et contingere vasa Dominica." In c. 26 the same restriction is placed upon subdeacons, upon whom it remained until the twelfth century, when they became "ministri sacri."

[7] *Illiteratus.*] See also §§ 103, 183, 288. Mabillon shows that by this term we are to understand one who had devoted himself to a monastic life, without having been educated from his youth in a monastery. See Præf. in Acta SS. Ord. S. Bened. sec. vi. p. ii. § 89.

[8] *Rogero.*] Roger, prior of Durham, attained that dignity in A.D. 1137, and died in 1149. See Hutchinson's Durham, ii. 91.

[9] *Nocte vero.*] Compare the incident told by Germanus respecting this same prior Roger in the note appended to § 127.

protestatus ait, "Hiccine tu ne es qui delirum rusticum illum Godricum erga me tuis exsecrandis monitis animasti, et maledica lingua me præstigiis uti phantasticis edocuisti? Tale igitur tui obsequii sit pro eo commercium, et virtutis quam edocuisti talis meriti prostibulare condimentum." Hæc dicens, recedens a tergo tanti pædoris fœtorem evomuit, quod vix illum sustinere prævaluit. Tum ille statim evigilans, per horas aliquot obstupuit; et collaudans Dominum viro illi et patribus ceteris quæ audierat, retulit. Exinde vero diabolus sic manifestis tunsionibus vel plagis eum nequaquam aggressus est, sed tamen postea commentis pluribus ei illudere [1] conatus est.

CAP. XXXIX. QUALITER SILVESTRIUM ANIMALIUM RABIEM EDOMUERIT, AC DE HORTO SUO EA IMPERIO SOLO PROPULERIT. [2]

§ 85. Et quia pietas semper in illo viguit, opera pietatis indesinenter exercuit. Unde pie operosus et nunquam dominante tædio otiosus, temporum vices sibi alleviavit dum rebus alternantibus studium diversitatis impendit. Nam si uni negotio diutius

[1] *Conatus est.*] This attack is narrated by the anonymous author of the Harleian legend in these words: "Hostis versutus, cum sic non proficeret, ad alia se figmenta convertit. Die quadam hora vespertina cum vir sanctus more suo Vesperas in Oratorio decantaret, Diabolus foris illudens ei, cantare cœpit et dixit: 'O rustice, tam bene novi ego psallere, Godrice, sicut tu.' Vice quadam [quidam, MS.] cum oraret, curvatis genibus procumbens, ingressus Oratorium inimicus, conabatur eum a proposito impedire. Ipse vero non territus illum adeo contemnebat quod versus eum nec oculos deflectebat. Indignatus igitur pixidem quæ hostias continebat projecit in eum, et cum adhuc immotus eum non respiceret, cornu cum vino jactavit, et super eum quicquid continebat effudit. Similiter et urceolum cum aqua, et omnia quæ super trabem illam stabant, sigillatim jecit in eum. Cumque vir Dei pro omnibus his ab oratione non surgeret, lignum in quo Crux infixa erat cum omnibus quæ continebat, adjecit. At ille nec sic potuit commoveri. Cum tota nocte illa sævisset in eum nec aliquid profecisset, tandem confusus abscedens, tantum fœtorem ibi reliquit quod vix posset ab homine sustineri. Integra tamen fuerunt omnia quæ projecerat, ita quod etiam imago tenera Crucifixi penitus fuit illæsa. Vir Dei, quod laicus erat, illa contingere non præsumpsit, sed vocato priore Rogero, illi cuncta narravit, et per eum omnia suis restituta sunt locis. Nocte sequenti, cum prior ille dormiret, astitit ei diabolus dicens: 'Tu rusticum delirantem Godricum quod ego utar fantasiis atque præstigiis docuisti, et tuis contra me monitis animasti, accipe pro tuo labore mercedem.' Hoc dicens et discedens, nimio illum fœtore complevit, quem tollerare vix potuit. Prior evigilans, viro Dei et cæteris quod acciderat, enarravit. Post hoc diabolus ab hujusmodi manifestis pulsationibus cessavit et plagis, quamvis ei multifarie semper illuderet."

[2] Chapter XL. in the Harl. MS.

inhæreret, citius mens pertæsa suo conatu reliditur. Proinde vir Domini mentis studium diversis exercitiis occupabat, sed tamen raro animum ab oratione suspendere noverat. Exstirpatis denique in proximo virgultis infructuosis nemorum, cœpit in truncis remanentibus quosdam [1] inserere surculos arborum, quos de adventantibus sibi multi artificii studio collegerat, et de quibus hortus cujusdam septa sibi confecerat. Æstivo ergo tempore, dum tenera virgultorum quæque cœperant viridantibus foliis reviviscere, cœpere et surculi arborum truncis inserti, frondes fragiles et folia tenera sparsim sensimque dilatare. Quorum gustus dulcedine indomita silvarum animalia provocata, cœpere illa ipsis insueta virecta avidius carpere, et frequentius ad talis pastus alimoniam convenire. Unde frondes simul cum pomorum fructibus discerpebant, tenuesque corticum medullantium virgultas ungulis simul et dentibus corrodentia dissipabant; nec aliqua arborum genera quæ diutino labore inseruit, ferarum silvestrium indomita rabies ad ætatem maturam pervenire [2] permisit.

§ 86. Aliquo deinde tempore de Oratorio suo progressus, [3] vidit [4] cervum silvestrem feram teneras arborum suarum frondes excerpere, ac toto conamine dissipando disperdere; accedensque ad bestiam, leni digitorum inflexu præcepit ne ab illo loco discederet; sed nil penitus mota ejus potius adventum exspectaret. O stupendæ novitatis prodigiale secretum! [5] Cervus, fera silvestris, quæ nil discretionis sapuit, viri Dei velle et imperium ex ejus solis nutibus intellexit. Unde mox subsistens tota contremuit, quia forte quod servi Dei animum offendisset, advertit. Sed ille protinus ejus tanti tremoris et timoris miseratus, animi motus coercuit, et flagra verberum, quæ bestiæ proposuit intulisse, suspendit; quæ advenientis pedibus provoluta, quibus modis potuit quasi temerariæ transgressionis veniam postulavit. Quod advertens ille cingulum quo accinctus erat exsolvit, et collo bestiæ

[1] *Inserere surculos.*] Concerning the ingrafting of the Middle Ages see Vincent. Bellovac. Spec. Doct. vi. 72, p. 512, and Spec. Nat. x. 2; in which latter passage is an extract from St. Jerome, in which he recommends it to the anchorites of his day as a useful occupation.

[2] *Permisit.*] "Godricus infructuosis arboribus extirpans, ut in proximo pomœrium sibi faceret, surculos diversi generis cœpit inserere. Æstivo tempore vehementes feræ sylvestres, virgulta hæc tenera sæpius decerpebant." Anonymous Legend.

[3] *Vidit.*] Vidit silvestrem feram, *H.*

[4] *Cervum.*] Apparently a gloss introduced from the margin into the text.

[5] *Cervus.*] The word "cervus" is omitted in *H.*

procumbentis circumposuit, sicque ligatam citra horti sui fines et sepis circumambientis limites produxit, ac solutam quo libuit abire [1]præcepit.

§ 87. Nec tamen postmodum longum tempus interfuit et ecce, iterum grex silvestris copiosus advenit; qui sepium septa transsilientes, quæque tenera et mollia frondium vel florum diripiunt, ac quoscunque surculos pomiferos prius in horto suo [2]seruerat, plantaverat, vel inseruerat, divellere, confringere et pessum dare pertemptarunt. Tunc ille egressus, turbam totam de loco progredi prohibuit; et virga correpta, unam illarum ter in latere tutudit, deducensque eam ad truncos qui solo tenus inhæserant, signo potius quam aliquo vocis sonitu innuit ei quanta grex ipsius suis plantationibus detrimenta intulerat; deinde elata manu ac voce dixit, "In nomine Jesu Nazareni, quam cito abite et recedite, nec ante tempus maturitatis arborum istarum, ad hujus horti mei læsionem præsumatis accedere; fructus enim quos truncis istis inserui, hominum potius quam bestiarum pabulum fore præstitui." Et in his verbis virga, quam in manu gestabat, ceteris brutis animantibus comminatus est. Grex ille vero tunc totus demisso capite, moderatis incessibus egressus est, ac quid prius dissiliendo desævierat, et saltibus spatia longissima anticipare consueverat, modo vix pedetentim repressis vestigiis, repentibus ungulis procedebat. Cujus gregis turbam ipse ad interiora deserti minavit; et quæ lassa substiterant, brachiis blande complectens, citra sepis suæ septa elevando produxit. Exinde vero nunquam postea bestia aliqua silvestris arbores novellas quas inseruerat, attigit; sed neque limites quos prius illis præfixerat, transgredi præsumpsit.

Hæc nobis vir Dei retulit; objurgans obstinata corda peccantium, in quibus nulla Dei timoris reverentia consistit. "Nam si bruta," inquit, "animantia, imperia servorum Dei tam reverenter accipiunt, quare homines ratione fruentes Dei præcepta complecti vel complere refugiunt?" Hujusmodi exemplis sibi

[1] *Præcepit.*] The legend in the Harleian anonymous abridgement thus proceeds: "Vice quadam egressus de oratorio, vidit cervum arbusculas corrodentem, et accedens, ne recederet imperavit. Fera subsistens et tremens ejus expectavit adventum, et Sancti pedibus provoluta, quasi transgressionis veniam flagitavit. Ille cingulum solvit, et collo feræ circumposuit, et sic ad horti sepem producens, abire præcepit."

[2] *Seruerat.*] Severat, *H.*

colloquentes aliquoties alleviabat, et miraculo simul et verbo corda audientium præ jocunditatis gaudio [1] succendebat.

CAP. XL. QUANTA PIETATE CIRCA BRUTA ANIMANTIA DUCTUS SIT, ET QUALITER EA SÆPIUS DE MANIBUS DIRIPIENTIUM ERIPUERIT.[2]

§ 88. Denique pii pectoris illius serenitas non tantum erga hominum auxilia claruit, verum etiam reptilibus ac animantibus terræ prudens ipsius sollicitudo quandoque consuluit. Nam algentibus circumquaque brumæ rigoribus, ipse nudipedalis incessit, et si forte aliquid animal glaciali inquietudine dissolutum repperisset, inter ascellas suas, vel certe in sinu suo, refocillandum componere consuevit. Unde sæpius pius explorator per sepium densa seu nemorosa veprium opaca circumivit; et si quid casu animal erroneum, seu temporis importunitate depressum, fatigatum aut moribundum, repperisset, quali potuit artis medicamine reparavit. Videres eo tempore exteriores plantas pedum, et inferiores pellis uliginosæ planities plantarum, patulis vulnerum hiatibus totas undique diriguisse, ac profluenti sanie multiplices cicatricum rimulas horrendo spectaculo comparere. Siquidem [3] hiulcis meatibus vulnerum vel patulis rimulis sanierum unius digiti latitudo leviter potuisset infundi, quæ pene usque ossium interiora crederes potuisse protendi. Quibus miseriarum doloribus nunquam curam aliquam medicinalem adhibuit, sed neque pro aliqua ingruentis periculi inclementia, foris progredi ac operibus consuetis occupari aliquando [4] intermisit.

[1] *Succendebat.*] "In brevi post hoc silvestrium ferarum grex copiosus advenit, qui teneras horti frondes consumere, confringere, divellere satagebat. Ille progressus, turbam de loco ire prohibuit, et unam illarum virga ter percussit in latere. Interea eam deduxit per hortum, damna quæ ab illis fuerat passus [innuit,] et mox elevata manu et voce sua dixit, 'In nomine Jesu Nazareni cito recedite, nec ante messem huc accedere præsumatis.' Igitur modesto incessu et submisso capite grex totus egreditur, qui saliens et sæviens fuit ingressus. Ipse vero infirmiores blanda manu trans horti septa deposuit. Exinde nunquam fera silvestris vel ejus arbores læsit, vel quem ipse præfixerat limitem præterivit. Cum nobis vir sanctus ista narraret, objurgabat homines obstinatos qui Dei præcepta contemnunt, quando quidem animantia bruta servorum Dei verba reverenter excipiunt." Anon. Legend in Harl. MS.

[2] Chapter XLI. in the Harl. MS.

[3] *Hiulcis.*] Hyuncis, *B.*

[4] *Intermisit.*] The author of the anonymous Life thus writes: "Vir sanctus hyeme quantumlibet horrida semper nudis pedibus incedebat. Unde videres ejus pedes hiulcis patere vulneribus, ut digitus facile posset immergi, et multi-

§ 89. Si denique aliquis ejus ministerio deserviens, avem aliquam seu bestiolam aucupio, decipula, vel laqueo comprehendisset, mox ut ei innotuit de manibus illorum eripuit, et in agros vel saltus nemorum liberas abire permisit. Unde multoties capturæ suæ prædam sub modio seu alveolo, vel in loco aliquo his potius abditissimo, occultabant; sed nec sic tamen eum fallere vel latuisse potuerant. Nam frequenter nullo docente, aut certe ejus ministro talia abjurante, ad locum quo ea absconderant, festinus accessit; ipsisque ex timore simul ac rubore confusis, illa coram protulit et absolvit. Sic etiam consuevit lepores et bestias quasque, venantium manus effugientes, intra casæ suæ domicilia suscipere; ac prædonibus, spe frustrata, recedentibus, ad consueta saltium loca dimittere. Siquidem sæpius bruta animantia et silvestria venatorum insidias devitantia, ad ejus casæ præsidia confugiebant; quia forte ibi divino instinctu certum sibi fore confugium [1] providebant.

CAP. XLI. DE PUERULO QUEM DE ORE CRUCIFIXI EGREDI CONSPEXIT, AC QUALITER IN GREMIO IMAGINIS SANCTÆ MARIÆ CONSCENDERIT. [2]

§ 90. [3]Dominicis servo Dei vacante mysteriis, quadam die famulum Dei in Oratorio solum fuisse contigit; qui more sibi solito, mentem ad cœlestia suspirantem spiritualibus desideriis accendit. Nam circa [4]gradus coram Altari stratus forte subsederat, et orationis hora expleta, secum aliquid jocundum psalmodiæ ruminando decantabat. Libro Psalterii sic in gremio genuum expanso, sed tamen quando alternis vicibus amico

plices cicatricum rimulas sanie profluentes et usque ad ossa discissas. Hujusmodi doloribus nunquam adhibuit medicinam, nec propter hoc omisit aliquando per aeris inclementiam foras progredi, et consuetis operibus occupari. Cum vero esset ita rigidus in seipsum, indulgentissimus tamen erat in alios. Nam et feras et volucres plerumque frigoris nimietate constrictas, in sinu vel sub ascella fovebat, et propter hunc humanitatis affectum sepes et dumos circuire solebat."

[1] *Providebant.*] "Si quis ei ministrantium feram aut volucrem qualibet arte cepisset, illam vir pius eripuit et abire permisit. Ideo ministri quandoque prædam hujusmodi occultabant; sed ipse frequenter eam, nullo indicante, protulit et absolvit. Feras manus venantium fugientes intra suam domum consuevit admittere; et illis recedentibus, ad solita mox loca dimittere." Anon. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter XLII.

[3] *Dominicis.*] Compare § 147.

[4] *Gradus.*] That the Altar always occupied an elevated position is shown by Mabill. Acta SS. Ord. S. Bened. Præf. ad sec. iii. p. i. § 79.

oculorum radio ad Crucifixi imaginem reflexo, subito vidit imaginem simul cum Cruce totam fieri mobilem, ac motu nutante sæpius recurvari ac inclinari, velut flexuose sensibilem. Qui statim, omnibus ceteris meditationibus intromissis, cœpit hujus visionis dulcedini totus intendere, oculosque cum manibus simul ad alta dirigere. Post modicum vero, ecce! ex ore Crucifixi quidam Puerulus sensim membra singula proferendo progreditur, ac gradiendo quasi in aeris tenuis superficie, ad imaginem Sanctæ Mariæ deferebatur; quæ Sanctæ Mariæ imago lignea quidem exstitit, sed a parte [1]Altaris [2]aquilonali, in eadem trabe tamen qua ipsum Crucifixum constitit, paulo longius a dextro Altaris latere resedit. Quo dum Puerulus advenit, in gremio Virginis aliquandiu residendo quievit; quæ, utpote vivens in corpore, manus prolatas contra advenientem videbatur oppandere, ac illum brachiis circumamplectentibus vultu cum hilariori satis blando solamine gremio tenus confovere. Quod per horas fere tres actum est; ac deinde Puer ille eodem tenore, quo prius advenerat, in ore imaginis Crucifixi reversus est. Puer etiam, ut ipse nobis retulit, quam diu in gremio Virginis residerat, ut vivens in corpore se membrorum motibus concitanter agebat; at quando Puer ad Sacræ Virginis imaginem venerat, sive quando de ejus gremio procedebat, nec Altaris limbum seu ligneæ [3]trabis fulcimentum petiit, sed potius quasi remigio et nullo calcantis vestigio, per aeris spatium inane processit. Ad cujus adventum simul et reditum tota Sacræ Virginis imago ita contremuit, quod vir iste [4]Israelita de trabe in qua substitit, eam in terram labendam sive prosiliendam credidit. Nempe sic ait, "Tantæ levitatis agilitate ac prompta movendi facilitate se Sanctæ Virginis Mariæ imago circumtulit, ac plicando vel reclinando inflexit, quod imperitiæ meæ miseria artus illius omnes vitali spiritu perfusos fuisse crediderit. Puer etiam ipse qui mihi sic comparuit, nullus pro certo alius quam Jesus Nazarenus, Filius

[1] *Altaris.*] It appears from this and other passages, §§ 145, 147, 259, that the Crucifix was placed on the Tabernacle, and not in the Rood-loft.

[2] *Aquilonali.*] This passage, taken in connexion with Reginald's account of the miracles of St. Cuthbert, p. 81, seems to indicate that when two images were placed on the Tabernacle, the Crucifix was towards the south.

[3] *Trabis.*] Crucis, *H.*

[4] *Israelita.*] In reference to St. John, i. 47; "Behold an Israelite indeed, in whom there is no guile."

Sanctæ Mariæ unicus, [1] exstitit. [2] At Puer ille in egrediendo et regrediendo voce altiori et super mel et favum dulciori, et supra omne quod explicari possit suaviori, cecinit. Cujus vocis sonus plenus suavitate melliflua et incomparabili omnimodæ dulcedinis et jocundæ jubilationis, eo tempore serenitate insonuit. Cujus vocis et cantus modulorum genus vel seriem describere crediderim etiam naturæ Angelicæ fore impossibile explicare."

§ 91. Unde vir Dei dum vocem ejusmodi audivit, supra hominem raptus pene Angelicæ dignitati, ut mihi videtur, quodammodo confœderari, licet non coæquari, promeruit. Igitur vir iste verus Israelita fuisse dinoscitur, qui Dominum, Cujus vultum desiderant [3] Angeli conspicere, in forma humana palam videre promeruit.

CAP. XLII. DE CRUCE AURATA, QUAM QUIDAM CÆLATOR EI OBTULIT; QUALITER QUOD EI PRÆDIXERIT, EADEM DIE COMPLETUM SIT. [4]

§ 92. DEINDE alio tempore quidam imaginum sculptor simul et pictor [5] ad nundinas Sancti Cuthberti advenerat; sed ibi usque ad extremos dies demoratus, nil penitus de imaginum suarum suppellectili vendidisse valebat. Ad virum Dei denique profectus, Crucem quandam deauratam illi obtulit, ac miseriæ suæ querelas illi exposuit. Tunc vir Dei, " Vade," inquit, " quam

[1] *Exstitit.*] The Harleian anonymous writer thus narrates this incident: " Die quadam sedebat Godricus ad Altaris gradus, Psalmos decantans in Psalterio quod tenebat in gremio. Cumque suspiceret, vidit Crucifixum et Crucem pariter commoveri; et post modicum, de ore Crucifixi vidit exire Puerulum, non totum subito, sed per membra paulatim. Qui ad imaginem Beatæ Virginis, quæ stabat ex parte aquilonis in eadem trabe, descendit, et gremio ipsius insedit. Illa vero manus contra venientem videbatur extendere, et amplexum per tres fere [fero, MS.] horas brachiis confovere. Deinde Puerulus eodem modo quo venerat, in os Crucifixi reversus est. Videlicet non gradiens vel pede movens, sed leniter spatium aeris inane pertransiens. Puer quidem, ut ipse nobis retulit, quamdiu sedit in gremio matris, ut vivens in corpore se movebat, ad cujus adventum pariter et discessum tota Sacræ Virginis imago ita contremuit, ut videretur statim de trabe casura. Putabat autem vir Dei vitali spiritu imaginis membra compleri, et Puerum non aliud esse credidit, quam Filium Virginis Nazaræenum."

[2] *At Puer.*] The passage beginning with these words, and ending with " coæquari, promeruit," is added in the margin of *B.* in a different, although not a later, hand-writing. It does not occur in *H.*

[3] *Angeli.*] 1 Pet. i. 12; not in *H.*

[4] In the Harl. MS. chapter XLIII.

[5] *Ad nundinas S. Cuthberti.*] The fair of St. Cuthbert was held upon the anniversary of the translation of the Saint. Reginald elsewhere mentions some curious incidents connected with these fairs. Lib. de S. Cuthb. pp. 54, 98. From the same authority it appears that these fairs were numerously attended, and the

citius, quia emptura satis copiosa perveniet." Dunelmum igitur ingressus, eadem die antequam pranderet omnia vendidit; et juxta quod vir Dei ei prædixit, nil ei penitus vendendum remansit. Verbum igitur quod de ore viri Dei egressum est, non secus evenire potuit quam ille, Deo volente, voluit et prædixit. Dixerat enim ei quod ea die non comederet antequam omnia secum delata vendidisset. Unde rediens viro Dei gratias retulit, et omnia sicut asseruit illi provenisse [1] confirmavit.

CAP. XLIII. QUOMODO QUIDAM MALEVOLI EI COMMISSA DECREVERINT DEPRÆDANDO FURARI: SED TOTA NOCTE DISCURRENTES, IN LOCO PRISTINO SUNT INVENTI. [2]

§ 93. OPTIMATIBUS Anglorum ad invicem dissidentibus, unusquisque [3] tunc temporis alterius opes diripiendo mordebat, et prædia vastando confundebat; eratque tunc malevolis gloriam laudis perquisisse, quisquis aliena prævaluisset injuriose sibi subjicere. De quorum numero quidam, Elfere dictus, in proxima villa, quæ [4] Cestre vocatur, conversatus, a prædonibus circumventus, seipsum plurima pecunia redimere est compulsus. Sed non habente eo quibus redemptionis pretia persolveret, eo quod pene omnia sua manus prædonis injuriosa tulisset, cœpit turbato animo a rectitudinis tramite deviare, et rapiendi studio velle aliena latrocinando diripere; quem enim necessitas pestifera sua

Account Rolls of the officers of the Monastery of Durham show that they made extensive purchases on these occasions. As might be expected, images formed a portion of the goods there bought and sold, as appears by an incident recorded to have happened at Antwerp. "Ante ejus nativitatem contigit anthropoformitum quemdam, civitatem Schiedamensem ingressum, deferre secum ligneam imaginem quamdam B. Mariæ Virginis, quam navi impositam volebat transferre ad nundinas Antverpenses, ut illuc eam venderet." Acta SS. April. tom. ii p. 272.

[1] *Confirmavit.*] So abridged by the anonymous historian: "Quidam sculptor imaginum venit ad nundinas Sancti Cuthberti cum suis imaginibus, quas habebat venales; et nullam imaginum ibi vendere potuit. Venit ergo ad Godricum, et ei causam sui doloris exposuit. Qui respondens monuit ut cito rediret; dicens quod ea die non comederet antequam omnia vendidisset. Igitur ille regressus, prius quam cibum sumeret, cuncta distraxit, ita quod nihil venale superfuit."

[2] This chapter is not found in *H.*

[3] *Tunc temporis.*] Reginald, in his account of the miracles of St. Cuthbert, enters very fully into the history of this time, and draws a fearful picture of the cruelties and robberies then perpetrated. See pp. 104, 127, 130, 135.

[4] *Cestre.*] The small town of Chester-le-Street, near Finchale.

vendere injuriose compulerat, hæc etiam ad aliena deglutienda cupido avaritiæ inexplebilis insatiabiliter accendebat.

§ 94. Ascitis denique sibi undecumque ejusdem avaritiæ servis et sociis, qui palam aggredi aliena pertimuit, clam et furtive nocturno silentio vagus et pestilens, quæcunque diripere potuisset proximis auferre et latrocinari non destitit. Et quia apud cellulam viri Dei multorum opes reconditas et ei creditas quorumdam opinio diffamaverat, noctu cum sociis super virum Dei improvide irruere disponebat. Igitur nocte brumali oriente, aggregatis sibi sociis, cœpit velle repente locum viri Dei solitarium præoccupatum invadere. Veniensque de contra in locum proximum, qui [1] cis flumen Wer prominebat, in quibusdam locis morosæ solitudinis tota nocte noctivagus cum sociis oberrabat, sperabatque sese semper loco desiderato appropiare; sed quo magis institere, eo illo tardius attigere. Errabantque sic in solitudine deserti quod villæ, quæ Cokene dicitur, adjacebat; et unusquisque alterum erroneus et vagus sectans, semper putabant se locum heremitorii apprehendere, a quo continue longius properabant. Sicque algore nivium et asperie imbrium ex frigore urentium oppressi, mane facto, longius in moris deserti ipsius pene deficientes præ labore et frigore sunt inventi; jamque confusi et stupentes plurimi ad sua cum dolore redibant; et quanti vir Dei meriti apud Dominum fuisset, ex proprio errore, labore, et præsumptione perpendebant. Hic illud miraculum [2] Helisæi prophetæ Dominus innovavit, qui persecutores ejus in Samariam perductos excæcavit, et errantes quo devenerint advertere non permisit.

Hæc vir ipse et socii ejus sæpius coram pluribus referebant; et qualiter viro Dei nocere non potuerint in se stupidi multoties referre dulcissimum habere [3] solebant.

[1] *Cis.*] It will be remembered that the monastery of Durham, where Reginald probably resided when this was written, is on the opposite side of the river Wear from Finchale. The village of Cocken, presently mentioned, is also on the same bank as Durham.

[2] *Helisæi.*] 2 Kings, vi. 18, 19.

[3] *Solebant.*] Thus narrated in the anonymous legend: "Tempore belli quo justitia, violentia vacante, prævalebat in Anglia, quidam de proxima villa quæ Cestra dicitur, Aterus nomine, captus a prædonibus, multo pretio se redemit. Qui cum suæ redemptionis pretium non haberet, sibi complices aggregavit, ut eorum auxilio inopiæ suæ furtis et latrociniis provideret. Quoniam vero audierat in cella Godrici multorum opes esse reconditas, illam proposuit improvisus invadere. Noctis igitur brumalis initio venit cum sociis in locum solitudinis fluvio Weri proximum, ut inde ad heremitorium recto calle procederet. Ubi tota nocte oberrantes, et semper ad locum destinatum pervenire sperantes, a

CAP. XLIV. QUALITER INSIDIAS DIABOLI PRÆNOSSE CONSUEVERIT, ET QUOMODO EI DÆMON APPARENS DETECTUS SIT.[1]

§ 95. Domini servo spiritualibus intendente, cœpit adversarius ejus diabolus ejus piis exercitiis plurimum invidere. Nempe sub quiete nocturna quomodo nequam spiritus quosdam seducerent, alios temptando inquietarent, multosque perversis machinationibus infestarent, sæpius multis solebat exponere, quia omnia eorum molimina, quibus illudebant hominibus, consueverat clare videre, et multos præmonendo sua eos castigatione emendatos de eorum sæva et occulta seductione eruere. Unde multiformi genere se frequentius consueverant in diversa figere, simulacra demutare, et ea quæque importuna et nociva inferre.

§ 96. Quadam igitur die, quia ejus interiora deteriorare non potuit, exteriora ejus diabolus aggressus, sepem quandam ejus veterem, extimos horti ejus fines circumdantem, sub specie hominis, manibus cruentis diripere, infringere, conculcare et dissipare non timuit. Quod vir Dei intuens, leni dexteræ protensione cohibuit; sed nec ille ulterius sepem diripere præsumpsit. Nova tamen simultate inventa, in cujusdam pauperrimi mox effigiem se mutavit; ac velut veteribus [2]banchalium pictorum scissuris indutus, se coram viro Dei exhibuit. Deinde ore et voce querulus mendicavit, atque postremo sæpius inclamando et flectendo genua, pauperiem prætendit, ac pro suis excessibus misericordiam postulavit; quem vir Dei diutius non sustinens, abire præcepit, et abiit; sicque pestem dæmonis a se et suis longius [3]abegit.

languore nimio sunt oppressi. Mane facto, pene deficientes angustia frigoris et laboris sese in locis deserti remotioribus inveniunt. Unde stupidi et confusi, revertuntur ad sua; quanti esset meriti apud Deum Godricus evidenter experti. Hoc vir ipse et sui complices multoties coram pluribus referre solebant."

[1] This chapter does not occur in *H*.

[2] *Banchalium.*] The coverings of benches. "Banchalia sunt panni qui super sedes vel bancas in choro ponuntur." Durand. Rational. lib. i. c. iii. § 23. See Du Cange, i. 969, where many other examples are collected.

[3] *Abegit.*] "Die quadam diabolus in humana specie sepem quandam veterem viri Dei diripere manibus et dissipare præsumpsit; quod ipse conspiciens dexteræ levi protrusione compescuit. Ille vero mox in effigiem mendicantis pauperrimi se mutavit, et sancti viri misericordiam flagitavit; sed eo jubente, statim nihil moratus, effugit. Solebat quidem fraudes et insidias dæmonum videre, quibus illudunt hominibus; et quomodo sub nocturna quiete plurimos inquietent, frequenter exponere. Unde multos commonendo ab eorum fallacibus eruebat." Anon. Harleian MS.

CAP. XLV. QUALITER AQUARUM PLURIMA INUNDATIO CELLAM EJUS CIRCUMDEDERIT ATQUE COOPERUERIT; NEC TAMEN IPSUM AUT ALIQUA ILLIUS MADEFECERIT, VEL LÆSERIT, VEL CONTIGERIT.[1]

§ 97. DOMINO operante, mirabilia nova quotidie fiunt et inscrutabilia; nam et ea quæ antiquis temporibus fuere glorifica, modernis fiunt diebus excellentius veneranda. Ea namque tempestate qua [2]Gaufridus Dunelmensi ecclesiæ præfuit, tanta pluviarum inundatio exstitit quod aquarum immensa congeries quæ subsecuta est, omnes limites antiquos excesserit, et pontes omnes Wiri fluminis, cum domibus vicinis, confractos exportaverit. Non tantum itaque domus et stagna impetus illius effregerat, quin imo segetes et fœna in acervos maximos per agrorum planities congregata, violentia sua procul abegerit; quercus etiam, quæ secus fluminis illius margines constiterant, radicitus e terræ gremio evulsæ, quas aquarum vigor violentius impegerat, inter fluenta sævientia discurrebant.

§ 98. Vir igitur Dei, qui [3]non longe a flumine ipso sibi cellam confecerat, de intro positus solus orationi vacabat. Aquæ igitur pene circa dimidii stadii spatium agros omnes territorii illius excesserant, et omnes domus ejus vel cetera quæque ædificia suæ magnitudinis altitudine funditus et undique operuerant et circumdederant. Venientes itaque illo de partibus vicinis multi fidelium, quasi viri Deo timorati, patrem suum luxere quasi mortuum. De ædificiorum enim suprema altitudine nihil omnino videre poterant, quia fluenta aquarum quercuum etiam altitudines pene dimidiatim operiendo alluerant. At, quod erat satis permirabile, cella ipsa tantæ erat vetustatis atque corrupta putredine, quod vix videretur unius pedis impingentis leni impulsui potuisse resistere. Proinde reputabant omnes et singuli, virum Dei vel fluminibus absorptum interimi; seu domibus ejus radicitus evulsis, ad voragines æquoreas inter fluctivagas undarum divulsiones diduci et distrahi. Fama hæc multorum auribus se infuderat, et circa riparum margines vel saltem membra defuncti

[1] In the Harl. MS. (where this chapter is numbered XLIV.) it follows that numbered XLII. in the Bodleian copy.

[2] *Gaufridus.*] Geoffrey Rufus was bishop of Durham from A.D. 1133 to 1140. Le Neve's Fasti, p. 347.

[3] *Non longe a flumine.*] The ruins of the building are situated on the steep bank of the river, within a very few feet of its margin, even in summer.

turba non modica [1] repperisse festinabant. Perpaucis vero diebus evolutis, aquarum illarum diluvium præteriit, et vir Dei cum omnibus domibus suis illæsus evasisse apparuit.

§ 99. Tunc convenientes amici quique ejus proximi, quæsiere quomodo inter tot aquarum fluenta potuisset illæsus haberi. Quibus ille respondens dixit, "Vere nec unius guttæ stilla me vel domus istas contigit; sed neque pavimenta vel areas, parietes seu tecta, ut vos visu probare potestis, vel tenui sudoris uligine madefecit. Sed neque ego novi quod aliqua aquarum multitudo hic exstiterit antequam id mihi vestra pietas sincera revelavit. Toto quidem hoc spatio temporis [2] assiduabam instantiam [3] solitæ orationis." Videntes igitur omnia ejus sicca fuisse, et nec in aliquo quippiam illorum maduisse, cognovere illum vere Dei fidelem servum exsistere. Vere quidem Dei servus electissimus erat, quem tanta inundatio circumvallans circum operuerat; nec tamen ei in aliquo contigisse vel sua læsisse præsumpserat. [4] Hæc ille nobis retulit qui ista novit et vidit, Wibertus videlicet miles, nepos [5] Rannulfi archidiaconi, quem Gaufridus episcopus cum aliis militibus et sociis ob inquirendum corpus viri Dei, [6] ut sperabatur, jam fluctibus absorpti, illo tunc tempore eo direxit. Quæ omnia vera fuisse coram multis testibus, cum sacramentis infinitis sæpius asseruit. Abyssus igitur vallavit eum, nec udum reddidit; immensi gurgitis pelagus caput tectorum ipsius cooperuit, nec madere prævaluit; fluctus aquarum super eum transiit, nec pertransisse lædendo potuit; subductus ab oculis omnium exstitit, quem nihil invasisse [7] præsumpsit.

[1] *Repperisse.*] "Vel repperere" added above the line in MS. *B.*

[2] *Assiduabam.*] This word is again used § 294.

[3] *Solitæ orationis.*] Solitæ orando continuationis, *H.*

[4] *Hæc ille nobis.*] The passage commencing with these words and ending at "asseruit," is added in the margin of the Bodleian copy, and does not occur in the Harl. MS.

[5] *Rannulfi archidiaconi.*] This Ralph the archdeacon, probably of Northumberland and not of Durham, was nephew to Ralph Flambard, bishop of Durham. See Joh. Hagust. apud Decem Script. col. 271; Angl. Sacr. i. 786.

[6] *Ut sperabatur.*] "As was expected." See Virg. Æn. i. 542; Juven. Sat. iv. 57; Terent. Andr. ii. sc. 3. v. 21; and Fabri Thesaur. erudit. Scholast. sub voce Spes. A similar use of the word "to Hope" is pointed out by Nares in his Glossary, p. 238. In like manner Reginald uses "confido;" see § 224.

[7] *Præsumpsit.*] The anonymous legend tells the same tale: "Tempore quo Gaufridus præfuit ecclesiæ Dunelmensi, tanta fuit inundatio pluviarum, ut aqua Weri fluminis consuetos limites ripasque transcendens, pontes confringeret, quercus everteret, domos auferret, agrorum segetes et fœna dilueret. Godricus autem hujus tempestatis ignarus, in cella clausus orabat, et aqua interim intumescens, omnes domos ipsius operuit. Accurrunt igitur vicini, et cum domo-

CAP. XLVI. QUALITER DIABOLUS SUPER SPECIE VIRI APPARUIT, ET MONITA EI DIVINA PROPOSUIT; ET TERRAM ILLIUS EFFODIENS, A VIRO DEI DELUSUS SIT. [1]

§ 100. Deinde alio tempore vir Dei in agro horti sui opus quodlibet de more suo exercuit, et pedibus terram [2] exarans, glebas superiores secuit et terram fodit. Cum vero jam dies in altum proficeret, et fervor diei circa meridiem per incrementa consurgeret, jam lassabundus paulatim quievit ab opere, atque sudore per artus jam fatigantes discurrente, sic aliquantulum pertæsus substitit. Nempe aliquantulam agri sui partem jam pedibus sulcando effoderat, sed adhuc quantitas maxima effodienda restabat. Et ecce quidam heros magnus sub specie viri, appropinquans apparuit, et laborantem subsequens diutissime, in eum oculos revolvens et contorquens, tandem sic exorsus ait, "Eia, num sic [3] Patres nostri in Deserto laborare consueverant, quorum artus præ ariditate nimia et pallenti macie vix suis compagibus cohæsisse valebant? et tu tota die hic otiosus vagari non desinis, et eorum te vestigiis inhærere confidis? O robusti pro Christi amore viri pertinacia! cujus tota virium industria vix per diem dimidiam semipedalis gleba de terræ gremio est elevata! Jam de mane usque meridiem tota a te dies expenditur; et tantilla agri hujus particula vix quinque pedum dimensione suffoditur! Non sic decet virile robur se [4] exserere; sed operum probabili magnitudine quam devotus sit Deo animus grandis spatii præclusionibus demonstrare." Tunc vir Dei subsidens et in eum crebro respiciens ait, "Tu ergo mihi exemplum boni

rum nec etiam cacumina videntur, virum Dei quasi mortuum deplorabant. Cellula enim erat adeo debilis et vetusta, ut (secundum æstimationem illorum) sustinere non possit humani pedis impulsum. Ideoque quidam putantes ipsum cum domunculis pariter esse correptum et impetu [impetum, MS.] aqua fluentis ablatum, corpus defuncti circa ripas fluminis quæritabant. Post dies paucos aqua detumuit, et domus illæsa prorsus apparuit. Convenientes igitur amici, quærebant ab eo qualiter hoc periculo permansisset illæsus. Quibus ille respondit, quod de hac inundatione penitus nihil sciret, nisi quod eorum relatio indicavit; et se hoc spatio temporis orationibus institisse. Illi sicca videntes omnia, ut intra domum nec unius guttæ vestigium appareret, divinæ miserationis agnovere virtutem."

[1] In the Harl. MS. chapter XLV.

[2] *Exarans.*] Effodiens, *H.* See the same expression at § 251. "Pedibus exarare" is, I presume, to turn over the earth with a spade instead of a plough.

[3] *Patres nostri.*] See the same remarks repeated by the same authority, § 220.

[4] *Exserere.*] Exercere, *H.*

alicujus prius prætende, et quomodo operari debeam prævius operator ostende." Æstimabat quidem adhuc quod vir aliquis a Deo edoctus exsisteret, quem Dominus forte ad eruditionis ejus cautelam illo direxisset; datoque ei fossorio ait, "En," inquit, "hora jam præteriit, et tempus reddendæ solitæ pensionis me Oratorium meum subire compellit; regrediens vero te plenius audiam, et si doctrinam sanam prædicaveris, libenter [1]excipiam."

§ 101. Quibus dictis, heros ille fossorium corripuit, et terram omni conamine evertere et effodere cœpit. Redeunte vero eo, [2]psalmodiæ hora expleta, plus ipso momento in effodiendo compleverat quam vir Dei per dies octo, sive per quindenos, exarare solebat; ita inquiens, "Et tu debuisti Patrum exempla sectari, et laboris tui instantia eorum monita atque vestigia multis sudoribus æmulari." Quod videns ille, statim inhorruit; quia eum jam hominem non fuisse ipsis ejus edoctus operibus intellexit. Erat equidem totus niger et hispidus, et corporis statura procerus, atque pro omni labore, quo terram everterat, nulla penitus in eo sudoris vel laboris scintilla prominebat. Verbis proinde ipsius fidem ulterius non accommodans, sed ejus versutias prævenire contendens, ad cellulam suam mox regreditur; et assumpto secum libello suo, et in sinu suo ipso reposito, ad locum modesto pede progreditur. Ad quem vir Dei, "Quisnam tu es, vel ad quid huc venisti?" At ille, "Nonne vides et sentire poteris quod homo sum, tibi per cuncta consimilis?" Cui alter, "Si homo es, ut profiteris, dic si in Patre, et Spiritu Sancto, et Domino Jesu Christo credas; vel Eos cum Sancta Dei Matre Maria mecum adorato et nomina, ut fidem facias de rebus reverendis quas prædicando commendas." At ille, "[3]De credulitate mea ne soliciteris, nec ad te spectat quis sim, cum doctrinam meam sequi nolueris."

[1] *Excipiam.*] "Alio tempore in horto consuetum opus exercuit, et cum esset fatigatus labore pausavit. Ecce vir quidam ignotus assistens, cum diutius eum esset intuitus, ita dixit: 'Nunquid sic antiqui Patres, quorum te imitatorem esse confidis, in Deserto jejuni et pallidi laborabant? Ecce a mane usque ad meridiem vix quinque pedum terræ spatium effodisti, cum debeas animi devotionem erga Deum demonstrare operis quantitate.' Ad quem vir Dei subridens, ait, 'Tu ergo boni operis exemplum prævius operator ostende.' Putabat enim quod esset vir bonus ad ejus eruditionem missus a Deo. Tradens itaque illi fossorium ait, 'Solitæ pensionis reddendæ hora me ad Oratorium redire compellit; reversus te audiam, et quod vitæ docueris libenter excipiam.'" Anon. Legend.

[2] *Psalmodiæ hora.*] See Martene de Antiq. Monach. Ritibus, i. viii. § 20.

[3] *De credulitate.*] "Professio fidei Christianæ, vel potius fides ipsa." Du Cange, Gloss. ii. 1153.

§ 102. Quanto denique talibus alloquiis replicatis sæpius iste institit, tanto pertinacius alter in renitendo et tergiversando per diversa verborum deliramenta respondit; tandem cum nil hujusmodi respondere voluisset, vir Dei [1] cominus ad eum accessit; et [2] libello de sinu sibi protracto, imaginem Salvatoris, cum Beatæ Mariæ imaginis similitudine, et Sancti Johannis pictura honeste in folio depicta, protulit, et cum impetu festinationis ad os ejus apposuit. "Ecce," inquit, "si in Christo credis, his reverentiam adhibe; et Christum profitens, ista adorando deosculare." At ille diutius non passus talia sustinere, proprio confusus scelere quasi sputorum libamina in folium protulit; et subsannando in auram vacuam diffugiendo disparuit. Terram vero illam, quam effoderat, per annos multos postea nec sevit nec contigit, sed aqua benedicta sæpius conspersit; et demum septennio expleto, rursus, præcipiente sacerdote, eam [3] excoluit.

[1] *Cominus.*] MS. comminus.

[2] *Libello.*] From the account of the painting which this volume contained, it may be presumed that it was a Missal; an illumination representing the Crucifixion, with the figures of the Blessed Virgin and St. John, being usually prefixed to the Canon of the Mass.

[3] *Excoluit.*] "Ille fossorium festinanter accipiens, terram fortiter cœpit evertere. Perfecto Godricus officio, remeavit, et plus operis invenit expletum, quam ipse in octo diebus consuevit efficere. Tunc ait ille: 'Sic et tu debuisti Patrum exempla magis sudoribus æmulari.' Hoc videns, vir sanctus inhorruit, quod ipsum non esse verum hominem intellexit. Erat quidem totus niger et hispidus, et statura procerus, et pro tanto fodiendi opere nullum penitus in eo signum sudoris aut laboris apparuit. Vir Dei ad cellam regreditur, et assumpto in sinu libello, mox reversus, hoc ait: 'Dic mihi quis tu sis, et ad quid huc veneris!' Et ille: 'Nonne tu vides quod homo sum tui similis?' Tunc vir sanctus: 'Si homo es,' ait, 'dic an credis in Patrem, an in Filium, et Spiritum Sanctum, et matrem Domini mei mecum adora.' Et ille: 'Ne sis de mea credulitate sollicitus, nec ista inquisitio ad te spectat.' Cum versutis hujusmodi responsionibus tergiversando virum Dei aliquandiu tenuisset, accessit ad eum cominus, et extracto de sinu libello, Salvatoris et Beatæ Virginis et Sancti Johannis imagines depictas ad os illius festinanter apposuit. 'Ecce,' inquit, 'si credis in Dominum, has devotus imagines osculare.' Ille vero ultra non sustinens, quasi sputum protulit in libellum, et subsannando disparuit. Terram autem quam effoderat, septem annis dimisit Godricus incultam, sed aqua benedicta sæpe conspersit; et post septennium eam præcepto sacerdotis excoluit." Anon. Harl. Legend.

CAP. XLVII. QUALITER TINTINNABULUM EJUS ABSQUE OMNI ALTERIUS IMPULSU PER SE SÆPIUS INSONUIT, ET HORAM DIVINI OFFICII VIRO DEI DECLARARE CONSUEVIT. [1]

§ 103. Omnes horas canonicas quas Ecclesia celebrare consuevit, vir iste, quamvis pene laicus et illiteratus fuerit, congruis temporibus, prout horarum diversa immutatio expetiit, imitari non destitit; et quamvis Collectas, Capitula, et cetera usus ecclesiastici officia non noverit, tamen ex Psalmis quos [2] didicerat et reliquis orationibus, quædam sibi instituta composuerat; quorum aliqua in nocte media, ista oriente hora diei decantabat [3] Prima, illa exsistente Sexta vel Tertia, nonnulla etiam Nona, pro laude Completorii vel hora certe Vespertina. Quibus ita tempore congruo decantandis assueverat, quod nunquam temporis instantis horam pro negotio aliquo præteribat. Ob hujusmodi igitur operis negotium, permodicum sibi perquisierat tintinnabulum; quod ipse citra Oratorii sui trabes suspenderat, et dum hora divini officii percelebrandi provenerat, illud pulsare ad laudem Supernæ Gloriæ consueverat. Hoc opus officii semper exercuit, dum tempus expetiit solennia exsequi divini ministerii. Procedente vero eo foris in agro ad consueti laboris exercitia, hora præterire ei non potuit, quia illud tintinnabulum cœlesti munere soliti temporis omittere noluit institutum. Mirandum sane prodigiale signum, et his temporibus inauditum! Sæpius dum vir Dei attentius operis exercitio insisteret, et de hora instante forte non cogitaret, tintinnabulum illud nullius penitus adminiculo [4] attractum, sonitum reddidit; et quasi manu regeretur humana, per se divinitus sonare cœpit. Hoc etiam multis vicibus contigit, quoties vir ille de hora temporis prætereunte non meminit.

§ 104. Famuli vero ejus, qui foris cum eo in agris fuere plurimum, sæpius de re tam inaudita obstupuere. Unde quidam eorum aliquando sic perquirens ait, "Domne mi, unde est quod tintinnabulum istud tam frequenter audimus, cum clauso ostio Oratorii tui, neminem de intro esse noverimus?" Cui ille, "Potens est Dominus per Se signum illud divinitus pulsando

[1] Chapter XLVI. in the Harl. MS.

[2] *Didicerat.*] See §§ 27, 45. Galfrid, § 12, states that Godric had fully learnt, "plene didicerat," the Psalter when resident at Carlisle.

[3] *Prima . . . Sexta vel Tertia . . . Nona.*] The Canonical Hours are here mentioned.

[4] *Attractum.*] Attrectatum, *H.*

movere, Qui etiam prout vult brutis animantibus humana potest eloquia impertire." Nec plura his. Statim vero ut ista audierat, omnibus negotiis ceteris intromissis, ad Oratorium suum Domino supplicaturus properabat; cum autem jam orationibus horam celebrare cœpisset, signum pulsari desiit, et vir Dei sub contemplationis spiritu Domino vota sua persolvit. Hujus miraculi novitas non semel sed multoties claruit, et a multis sæpius audiri consuevit. Quam vir iste non suis deputavit meritis; sed nobis inquirentibus contestari solebat, tale opus meritis provenisse Beatæ Mariæ Virginis; "Et ideo hoc signum," inquit, "hic diutius fieri desiit, quia fama illius plures ad meas laudes accendit. Unde petii a Domino ne me nimis laudabilem faceret, neque hoc signum amplius ab aliis, nisi a me solo tantummodo audiri permitteret. Quod et mihi hic concessit, nec postea nisi a me solo sonitus ille, sæpius tamen factus, audiri [1] prævaluit."

CAP. XLVIII. QUALITER BIS IMPETUS AQUÆ SÆVIENTIS EFFREGERIT; ET SIGNO CRUCIS INTERPOSITO, QUO VOLUERIT EAS ABIRE COMPULERIT, NEC HORTI SUI TERMINOS PRÆTERIRE PERMISERIT.[2]

§ 105. Omnipotentis Dei clementia semper per servorum suorum merita, divina ostendit mirabilia; unde in servo suo Godrico sua vere mirabilia clarificat, dum ejus imperiis ipsa elementa obedire effectuose commendat. Siquidem nonnullis

[1] *Prævaluit.*] The anonymous Harleian legend in like manner: "Horas omnes canonicas observabat, et quamvis nesciret ea quæ dicuntur a litteratis, tamen de Psalmis et Orationibus quas sciebat, quædam sibi fecerat instituta. Tintinnabulum quoque ad hoc suspendit in Oratorio, quod ipse, hora instante, pulsabat. Ipso autem foris in labore alicujus operis constituto, tintinnabulum per se divinitus pulsabat, quoties ipsemet de hora prætereunte non meminit. Unde ministri plurimum sunt mirati, et sic aliquando quærebant, 'Domne, quomodo sonat tintinnabulum, cum ostium Oratorii clausum sit, et nemo intus existat?' Quibus ille dixit: 'Potens est Deus hoc facere, qui verba humana quando vult brutis animantibus impertitur.' Audito quidem sono, negotiis omnibus prætermissis, ad Oratorium properabat, et cum horam agere cœpisset, desiit mox nona [? hora] pulsari. Hoc miraculum a multis sæpius est auditum, quod ipse non sibi, sed beatæ Dei Genitricis meritis ascribebat. Nobis etiam postmodum ita dicebat: 'Hujusmodi sonus ideo jam diu ab aliis cessavit audiri, quoniam hujus rei fama plures ad laudes meæ parvitatis accendit. Unde rogavi Deum ut sonus ille de cætero præter me a nemine audiretur, et hoc mihi pietas divina concessit."

[2] In the Harl. MS. this is chapter XLVII.

temporibus Weor fluvius, qui in vicino latere cellulæ viri Dei erat positus, tanta aquarum [1]subita inundatione [2]intumuit, quod alvei sui fines supergrediens omnia in proximo posita fluctibus operuit, et demoliendo eradicare visus sit. Tunc servi Dei officinis ruina dimersionis pene imminuit. Unde egressus ad alveum fluminis, virga, quam dextera prætendebat, tumores aquarum potenti verborum virtute repressit. Dixit enim, " In nomine Domini Jesu Christi, Cui deservio, tibi, aqua, præcipio, ne ultra terminos tuos vel fines solitos versus officinas meas progrediaris; sed repressis potius viribus, in rupes saxei lateris ex altera parte altius [3]prominentes quantum poteris altissime subleveris." Mox igitur aquæ furor instar montis intumuit, et ex altera parte per aggeres prominentissimos pene ad saxei collis medium se grassando, sæviendo et intumescendo erexit. Unde elementum aquæ, quod ei dimersionis direptionem minabatur, duplici famulatus munere illi obtemperanter obsequebatur; nam et ultra quam prohibuit non processit; et ex altera parte fluminis in colles saxosas desæviens, plurimam lapidum multitudinem de durissimi montis latere divulsit, et in aquæ torrentem depulit. De quibus postea lapidibus in honorem Dei, et ob memoriam tanti miraculi, etiam Sancti Johannis Baptistæ, qualis hactenus cernitur, fabricata ecclesia est; cujus rei notitia per viros fideles, qui eam viderant, nobis [4]relata est.

§ 106. Alio etiam tempore iterum fluvius ille furore nimio efferbuit, et lata strage cuncta in confinio ipsius posita circumquaque consumpsit; qui pene ad ejus ædificia properabat irrumpere, et rusticana ejus tuguria, deprædante sævitia operire. Tunc vir Dei intrepidus, sed Dei virtute securus, obviam processit, et a casa sua quasi tres salientium passus dimetiens, ibi de virgis in-

[1] *Subita inundatione.*] From the peculiar character of the district through which the Wear runs, it is liable to sudden overflows: and results equally unfortunate with those here recorded, are by no means uncommon. See §§ 98, 137.

[2] *Intumuit.*] Intumuit, et demol[i]endo, *H.*

[3] *Prominentes.*] Præminentes, *H.*

[4] *Relata est.*] " Fluvius Weri sic vice quadam subita inundatione intumuit, ut officinis Godrici ruinæ periculum immineret. Ille vero egressus ad alveum fluminis, dextera virgam prætendit, et ait: ' In nomine Jesu Christi, Cui servio, tibi, aqua, præcipio, ut versus officinas meas ultra solitos fines excedere non præsumas; quin potius in rupem ex parte altera prominentem quantum poteris erigaris.' O magna fides hominis, et mirabilis Dei virtus! Mox fluvius montis instar excrevit, elevatus pæne ad medium collis adversi. Unde magnam lapidum multitudinem ibi jacentium transtulit in torrentem, de quibus postmodum fabricata est ibidem ecclesia Sancti Johannis Baptistæ. Hoc signum nobis per viros fideles, qui hoc viderant, est relatum." Anon. Harl. MS.

formibus quandam sacræ Crucis similitudinem erexit, dixitque, "Hucusque vobis intumescentibus contingere liceat, sed Crucis hujus terminos vestra sævitia non excedat. In virtute enim Illius, Qui pro nobis Crucem pertulit, hoc servi Sui imperium vobis transcendere prohibitum sit." Sicque secure intra casæ et aquarum medium opera manuum solita protulit, et retinacula piscium de virgultis ibidem de mane usque ad vesperam contexere cœpit. Procedens denique minister ejus, qui hæc audierat, ipso præcipiente, audacter domno suo auxiliari non desinebat. Mirum igitur in modum ad parietis modum de contra Crucis illius signum, quasi murum quendam effecerant, et limites præfixos transgredi non audentes, in seipsis sævientes turbines collidebant. Unda itaque fluens ibi constitit, et aquarum congregatio se conterendo confregit, nec aliquid quod ad servi Domini pertinebat habitaculum lædere præsumpsit, sed omnia illius illibata prætereundo dimisit. Illa die fluvius ille omnia ejus in confinio posita radicitus in tota regione ipsa divulserat, et tam pontes quam domos et quercus secum ad maris voragines deferebat. Soli vero habitaculo servi Dei pepercerat, [1] ultra cujus præcepti terminos non transibat, et sicut cum Cruce illa horti sui fines perambulando circumivit, sic, Deo volente, illuc usque, et non ulterius, [2] conscendisse præsumpsit.

Hæc [3] Meldredus minister ejus, vir utique fidelis, vidit et retulit; et nonnullos, qui hæc experti fuerant, cum sacramento illa vera fuisse attestantes, sæpe produxit. [4] Quæ et ipse a nobis de his inquisitus, vera fuisse narravit; et quomodo hæc facta fuissent ex ordine [5] declaravit.

[1] *Ultra.*] Citra, *H.*

[2] *Conscendisse.*] Vel conscendere, *B.*

[3] *Meldredus.*] Mildredus, *H.*

[4] The Harl. MS. here concludes this chapter.

[5] *Declaravit.*] The Harleian MS. thus proceeds: "Alia vice Werus excrescens, Godrici ædificiis propinquabat. Ipse autem obvium processit intrepidus, et tres passus a casa sua dimetiens quam ex virgis informibus ibi quondam [ita MS.] similitudinem Crucis erexit, et dixit: 'In nomine Illius Qui pro nobis est passus in Cruce, impero vobis, aquæ, ne hunc terminum transcendatis.' Postea secure inter casam et aquas retinacula piscium de virgulis de mane usque ad vesperam texuit cum suo ministro, qui ad ipsius auxilium, eo jubente, processit. Stabant quidem fluctus ad modum parietis elevati; præfixum limitem transgredi non audentes. Et cum pontes, domos, arbores, illo die sæviens unda avelleret, ad [MS. ab] Godrici habitaculum pertinentia omnino non læsit. Sic autem Crucem ferens horti sui fines ipse lustraverat; sic nutu Dei, aqua substitit, nec transivit. Hæc Meldredus fidelis minister ipsius, cum aliis id ipsum attestantibus, vidit, et retulit, et vir Dei requisitus a nobis vera esse omnia confirmavit."

CAP. XLIX. QUALITER SCOTTI VIRUM DEI FLAGRIS CÆDEBANT; SED DIVINA ULTIONE PERCUSSI, SUBITA PASSIONE MORTIS PROBRA SUSCIPIEBANT.[1]

§ 107. SED quia de ejus virtutis potentia aliqua diximus, nunc quam gravi et [2] celeri animadversionis sententia ejus injurias Christus ultus fuerit, explicemus. [3] Sæviens rex Scottorum David in australes Anglorum fines exercitum suum protulit, sed plures secum viros immilitares, non armatos bellicis munitionibus, sed [4] seminudis natibus, ad bella produxit. Venit igitur circa fines regionis illius qua vir Dei incoluit, [5]de quacunque rapta præda, transito amne, de quo [6] prædiximus, pars quædam gentis pestiferæ ad cellam ipsius applicuit. Qui pectore quidem feroces, sed fide degeneres, statim [7] in Ecclesiam irruunt, et cuncta illius spolia sacra diripuerunt, Eucharistiam [8] scabris pedibus concul-carunt, [9] oblata cum vino in offas commutarunt; virum vero

[1] Chapter XLVIII. in the Harl. MS. [2] *Celeri.*] Sceleri, *H.*

[3] *Sæviens rex Scottorum David.*] The incidents recorded in this chapter took place, apparently, A.D. 1138, when David's invasion of England ended in his defeat at Cuton Moor, commonly called the Battle of the Standard.

[4] *Seminudis natibus.*] This peculiarity in the Scottish costume is elsewhere alluded to by our early writers. Richard, prior of Hexham, in his account of the Battle of the Standard, puts into the mouth of Walter Espec, the leader of the English army, the following words: "Quis igitur non rideat, potius quam timeat, quod adversus tales vilis Scottus seminudis natibus pugnaturus occurrit?" Decem Scriptores, col. 340. The same narrative contains other allusions to the same national peculiarity. Espec says, "Lanceis nostris, gladiis nostris, telis nostris, nudum objiciunt corium."

[5] *De quacunque.*] De qua, circumquaque rapta, *H.*

[6] *Prædiximus.*] § 58 and elsewhere.

[7] *In ecclesiam irruunt.*] According to Walter Espec, this was their use and wont. The account which he gives is worth transcribing. "Horreo dicere quomodo ingressi sunt Templum Dei, quomodo polluerunt sanctuarium Ejus, quomodo salutis Christianæ sacramenta [sub] pedibus conculcaverunt . . . Aderit Michael cum Angelis suam ulturus injuriam, cujus Ecclesiam humano sanguine fœdaverunt; cujus altare, superposito capite humano, polluerunt. Petrus cum Apostolis pugnabit pro vobis, quorum basilicas nunc in stabulum, nunc in prostibulum converterunt. Sancti martyres vestra præcedent agmina, quorum incenderunt memorias, quorum alta [atria?] cædibus impleverunt." Decem Script. col. 341. John, prior of Hexham, also a contemporary, gives a similar history, which confirms the former. "Sanctuaria quoque Domini Scotti confregerunt, et in sacratis locis violenta, obscœna et abominanda irreverenter perpetraverunt." Id. col. 260. Alberic, bishop of Ostia, the legate of Pope Innocent the Second, enjoined David and his people "that all the women captives taken in the late incursions should be set at liberty; that in future expeditions they should refrain from the violation of churches, and spare from the sword women, infants, and persons in old age." See Hutch. Durh. i. 156. [8] *Scabris.*] Scabiosis, *H.*

[9] *Oblata.*] Oblatas, *H.* They were circular pieces of bread intended for the

Dei flagris diutissime ceciderunt, et infande intortis virgulis in coma capitis, gladio extento illum decollare properarunt. Ille autem velut agnus mansuetus cervicem piissime imperiis subdidit, et latera a contundentibus nec genas a divellentibus non avertit. Mortem enim pro Christo paratior erat accipere quam in hac vita miserabili diutius perdurare. Quod conspiciens aliquis fidelis de cœtu illo nefario, qui forte tunc ex transverso occurrerat, qui ceteris potentia præminebat, in manu forti ne perimeretur illum eripiebat. At illi furentes ut canes rabidi, quæcunque reperire poterant, secum transferendo, non desinere distrahendo deprædari. Duo vero viri nequissimi, qui juvencam quandam illius secum non poterant conduxisse, transforatis lateribus ejus lanceis suis, illam in deserto mortuam dimisere. Dicebant enim, "Etsi delirum senem illum gladio detruncasse non possumus, quæ sua sunt cruenta morte [1] delebimus." Ligatum vero illum tenentes sæpius ei improperantes dicebant, "Ubi est [2] thesaurus tuus?" At ille Crucem tenens, illis respondere noluit, sed Crucifixo loquens ait, "Domine Jesu, Tu scis quod non est mihi in terra alius thesaurus, nisi Tu, Deus et Dominus meus." Quibus indignati eum eo amplius cecidere, et liventibus plagis alias intulere; sed non [3] impune.

§ 108. Nec dum quidem tribus miliaribus expletis, ecce, unus illorum sensum hominis amittendo furuit, et linguam propriis dentibus corrodendo comedit; qui per villam Cestriæ in proximo positam ut amens circumquaque discurrit, et illam tandem quoquomodo egrediens, [4] in lacu bituminali, quæ illi villulæ adjacet,

celebration of the Eucharist. Much curious information respecting them is collected by Gerbert, Disq in Liturg. Alem. i. 323.

[1] *Delebimus.*] Delebimus; sed non impune, *H.*, omitting the intermediate sentences.

[2] *Thesaurus.*] It was the custom to deposit treasure in churches as in a place of security. John of Hexham, col. 260, mentions their plundering a church near Hexham; and other illustrations may be found in Reginald's S. Cuthb.

[3] *Impune.*] "Scotorum rex David exercitum duxit in Angliam, et regionem illam in qua vir sanctus erat, rapinis et cædibus devastavit. Igitur quidam illuc venientes irruunt in ecclesiam, et cuncta diripiunt, oblatas cum vino comedunt et bibunt, ipsum Dei virum gravissime cæsum, virga capillis intorta, decollare proponunt. Cumque paratus mortem excipere cervicem libenter extenderet, fidelis quidam et potens eum ne perimeretur eripuit. Dum vero ligatum tenerent eum, sæpe dicebant, 'Ubi est thesaurus tuus?' Ille autem eis non respondit, sed conversus ad Crucem, quam tenebat, ait: 'Domine Jesu Christe, Tu scis quod non mihi thesaurus in terra nisi Tu et Dominus meus;' unde indignati eum amplius verberabant."

[4] *In lacu bituminali.*] In a coal-pit? Thus in Ps. vii. 18, the Vulgate reads

se præcipitem dedit, ubi dimersus occubuit, et mortem subiens infelicem, animam ad inferos transferens exspiravit. [1] Alter vero illorum in profundo fluminis Wiri secus positi, similiter sensu perdito, præcipiti ductus impetu, se dimersit; ubi extremi spiritus anhelitus emisit. Cujus corporis pars media vel saxeis collisionibus dirempta, seu piscibus devorantibus exesa, nunquam comparuit; partem vero reliquam impetu fluminis ad solum prolapsam, grex canina comedit. Nemo vero illorum qui ad servum Dei lacessiendum interfuit ad oppidum Novi Castelli vivens redire prævaluit; sed singuli eorum diversis casibus interiere, et condigno Dei judicio, celeri pœna vindice, periere. Quod ipsi Scottorum residui sæpius attestati sunt; et sciscitantibus ab eis viris Anglorum illustribus unde prædas captas absumpserant, de desertis nemorum ubi solitarium talem reppererant se eas [2] deprædatum ire, protestati sunt.

Non semel tamen talia vir Dei sustinuit; sed frequentissime a latronibus omnibus sublatis, dira vincla et verbera pertulit. Quæ animo cum patienti, cum pia longanimitate suscepit; et Domino semper gratias agens, semper in Christo Jesu de his triumphare promeruit. Omnibus itaque exspoliatis, si quid adhuc remansisse compererat, post tergum illorum currens, illos id secum asportare, obsecrare [3] solebat.

"lacum aperuit et effodit," and our version, "he made a pit and digged it;" and so in several other places.

[1] *Alter.*] John of Hexham recounts an incident singularly alike in many points respecting two Scots who plundered the Church of St. Michael, both of whom were smitten with madness and committed suicide; col. 260.

[2] *Deprædatum ire.*] Vel deprædatos fuisse, interlineation in MS. *B.*

[3] *Solebat.*] Thus also the Harleian anonymous legend: "Illis quidem recedentibus, citra tertium miliare cœpit eorum unus insanire, et linguam suam propriis dentibus manducare. Postea circumquaque decurrens, tandem se præcipitavit in lacum, et infelicem animam exhalavit. Alius quoque furens in Weri flumine se demersit et periit; cujus corporis media pars est vel saxorum collisione, vel piscium edacitate, consumpta; reliqua vero, quam flumen ejecerat, a canibus devorata. Nec aliquis eorum qui Sancto contumelias intulerant, ad Novum Castellum vivens pervenit, sed diversi casibus interiere diversis, quod ipsimet Scoti postmodum sunt confessi. A latronibus quidem frequenter Godricus injurias, vincula verberaque sustinuit, quæ patientissime perferebat; et illis discedentibus, si quid remanserat, currens post eos obsecrabat ut etiam illud auferrent."

CAP. L. QUALITER BEATA DEI GENITRIX MARIA CUM BEATA MARIA MAGDALENA EI VISIBILITER APPARUIT, ET EI CANTICUM CUM CANTICI IPSIUS MELO EDOCUIT.[1]

§ 109. Sic organum Spiritus Sancti modulatur per virum Dei, et quod in Scripturis resonat sanctorum operibus manifestius mentibus humanis prædicat et ostentat. Unde aliquo tempore vir Dei in orationibus persistens, et diutissime ad spiritualia animum suspendens, contemplationi invigilabat, et piis precibus aures Domini pulsare non desinebat. Cum igitur dies solari lampade clarissime coruscaret, et ille ab orationibus coram altari Sanctæ Mariæ Matris Domini, unicum Filium ejus Dominum Jesum interpellaret, respiciens sursum ad altare, ecce, vidit quasi duas virgines juxta utraque altaris cornua stantes, et sese diutissime ad invicem respicientes. Quibus ille obstupefactus intremuit, et vehementer admirans, tanto spiritu gaudii cœpit per horarum incrementa repleri, quod pene videretur sibi animam a terrenis exuviis velle dissolvi. Unde mox cognovit talis visionis spectaculum non nisi a Domino fieri, cum gaudii tanti resolutio nunquam nisi Spiritus Sancti possit aut soleat consolatione præstari. Resedit tamen omnino tacitus, nusquam se movere vel erigere ausus; sæpius etiam in eas oculorum suorum aciem direxit, et quandoque eas vultu cernuo exoravit. Erant nimirum specie pulcherrima splendentes, et albeis vestibus supra omnem candoris claritudinem rutilantes. Nec tamen forma earum staturæ proceræ exstitit, sed instar potius puellarum ætatis adhuc teneræ, vultus earum admiranda specie reluxit. Sedebat itaque sic vir ille elevans se supra se, et orationibus crebris contemplationibus melliflue intermixtis, cupiens tam evidentis miraculi exitum, indaginem, aut certe proventum certius[2] intelligere.

[1] In the Harl. MS. chapter XLIX.

[2] *Intelligere.*] This incident is thus narrated by the anonymous abridger in the Harleian manuscript: "Die quadam sole clarissime coruscante, cum vir sanctus coram altare beatissimæ Dei Genitricis oraret, respiciens ad altare, vidit duas virgines, non proceras quidem statura, sed quasi teneras ætate, stantes ad duo cornua ipsius altaris. Erat autem species pulcherrima, et vestes niveo candore splendentes, et ipsæ se invicem contemplantes. Godricus admirans et stupefactus intremuit, et mox tanto repletus est gaudio ut pene sibi videretur a terreno corporis pondere liberatus. Tacuit tamen et sedit, quod se non audebat erigere vel movere; sæpius in eas oculos convertebat, et quandoque cernuus orabat."

§ 110. Et ecce, jam quasi hora una sub tantæ consolationis visione dilapsa, lento gressu altera sanctarum virginum, quæ ad dextrum cornu Altaris steterat, deorsum dulcimoda venerationis gratia procedebat, sicque ad inferiores anguli [1] occidentales regiones ad dexteram prodiit; et alia similiter quæ in sinistra parte stetit sinistrorsum, ordine consimili sectata, opus idem peregit. Stante hinc altera, substitit et alia ex parte altera; progrediente una, tantumdem gradiebatur et illa. Elevantes denique per parietes Oratorii oculos, ad virum illum, qui coram altari jacuit, accedunt; stantesque super eum utræque aliquandiu conticuerunt. Denique, una earum, quæ ei a dextris adstitit, taliter eum alloquens, ait, "Nunquid Godrice, me cognosceris?" Cui ille, "Domina, hæc nemo hominum poterit aliquatenus investigare, nisi cui id dignata fueris pro tua clementia revelare." Tum illa, "Bene," inquit, "dixisti; quia, me impetrante, a Domino clementiam obtinuisti. Nam et ego Mater clementiæ sum, quæ et Christi Genitrix Maria Virgo vocata sum. Illa vero, quæ tibi astat in sinistro latere, est [2] Apostolorum Christi Apostola, Maria Magdalene; nosque in his regionibus venientes, te videre et alloqui volumus, et tibi usque in finem seculi patrocinabimur, et in omni tribulationum pressura misericorditer conabimur tueri, fovere et consolari." Cujus ille pedibus advolutus, "Tibi," inquit, "Domina mea advocatrix piissima, me committo; et tu propitia me in æternum dirigere, protegere, et custodire memento." Tunc utraque illarum super caput illius manus composuit, et complanantes cæsariem ejus per [3] tempora capitis, mellifluo odoris nectare domum totam inexplicabilis dulcedo replevit. Deinde canticum quoddam novum illi edocuit, quod et ipsa Misericordiæ Mater coram eo, quasi coram puero discente, præcinebat, et harmonico cantu illud cum musico modulamine cantare docebat, quod ille sæpius subsequenter post eam cecinit, et ipsius melodiæ canticum cunctis diebus vitæ suæ retinuit. Textus vero ver-

[1] *Occidentales.*] Occidentalis. [?]

[2] *Apostolorum Christi Apostola.*] In reference to St. Matth. xxviii. 7. Instances of the use of the same expression occur elsewhere: "Et si discipuli ideo Apostoli vocati, quia missi sunt ab Ipso ad prædicandum Evangelium omni creaturæ; nec minus B. Maria Magdalena ab Ipso Domino destinata est ad Apostolos, quatenus dubietatem et incredulitatem Suæ resurrectionis ab illorum cordibus removeret." Odo Floriacens. de S. Maria Magd. ap. Acta SS. Jul. v. 221; where, in the margin, are these words, "Fuit Apostolorum Apostola."

[3] *Tempora.*] MS. timpora. See § 193. In like manner in Reginald's Libellus de S. Cuthb. p. 227, "Sagitta pervolans ejus timpora media transfigebat."

borum, quibus canticum illud componebatur, verbis [1] Anglicæ linguæ contexitur; quæ omnia rythmico tenore contexuntur, et melo cantici quosdam sonos musicos audientibus imitari videntur. Quorum textus verborum describitur hoc modo; " Sainte Marie virgine, Moder Jesu Christes Nazarene, on-fo, scild, help þin Godric; on-fang, bring, eȝhtlech wið þe in Godes [2] riche."

§ 111. Quæ dum omnia sæpius perquirendo seriem verborum, et replicando discrimina vocum firmissime retinuisset, præcepit ei ut quoties doloribus fatigatus esset, sive temptatione vel tædio exsuperari timuisset, hujus cantici dulcedine se delinire atque solari meminisset. " Amodo," inquiens, " dum me hoc oraculo invocaveris, statim me tibi auxiliatricem propitiam obtinebis." Et hæc dicens signaculum sanctæ Crucis manibus suis sanctis capiti ejus sæpius impressit, et altera Maria similiter idem opus super eum frequentius iteravit. Post hæc omnia igitur illi benedicentes, illo aspiciente, in superiora conscendunt, quousque in altis receptæ ab oculis humanis ulterius videri non potuerunt; tantamque miri odoris fragrantiam post se reliquere, quantam olfactus hominis nequaquam poterat sustinere, vel aliquo verborum subsidio explicare.

§ 112. Hæc mihi peccatori ipse ore suo sancto retulit, atque cum multa lacrimarum dulcedine coram me canticum illud sæpius decantavit. Cum igitur de habitu earum sæpius perquirerem, vel amictu, dixit quod tantæ teneritudinis et subtilitatis indu-

[1] *Anglicæ linguæ.*] Anglicæ linguæ hoc modo contexitur, " Seinte Marie virgine, moder Jesu Cristes Nazarene, un-fo, child, help þin Godric, on-fang bring hehliche wið þe in Godes ric." Quæ omnia rithmico tenore contexuntur, et melo cantici quosdam sonos musicos imitari videntur audientibus. Quæ dum omnia, *H.*

[2] *Riche.*] The same lines are preserved in Wendover, with a few variations and an additional stanza.

> "Seinte Marie, clane virgine,
> Moder Jesu Christ Nazarene,
> Onfo, scild, help thin Go[d]rich,
> Onfang, bring heali widh the in Godes rich.
> Seinte Marie, Christes bour,
> Meidenes clenhed, moderes flour,
> Delivere mine sennen, regne in min mod,
> Bringe me to blisse wit thi selfe God."

The following Latin version is appended: " Sancta Maria, virgo munda, mater Jesu Christi Nazareni, suscipe, adduc, sancta, tecum in Dei regnum. Sancta Maria, Christi thalamus, virginalis puritas, matris flos, dele mea crimina, regna in mente mea, duc me ad felicitatem cum solo Deo." Wendov. Flores Hist. ii. 348, edit. H. O. Coxe.

menta earum exstiterant, quod contactum præ sui mollitie admittere non valebant. "Et ut de re," inquit, "indicibili dixerim tibi aliquid, quod quoquo modo illarum similitudo possit intelligi, erat illarum figura quasi testulæ ovi interior tela, quæ quandoque unguinum præacumine vix præ sui teneritudine de testula confracta expilatur cum quadam artis ingenuæ [1]lenitate."

CAP. LI. QUALITER BRUTUM ANIMAL ILLIUS OBTEMPERAVIT IMPERIIS, ET SEMPER HORIS COMPETENTIBUS AD PASCUA EXIVIT ET REDIIT.[2]

§ 113. Exinde vero Domino semper devotius deservivit; et beatissimam Dei Genitricem interpellans, sicut ei [3]promisit, in omni pressura quæ eum circumdedit, illi promptissime subvenire [4]comprobavit. Multo tempore sic solitarie exacto, tandem compellentibus amicis, aliquem suscepit, qui ei deserviret, et ejus rei publicæ diligentiorem custodiam adhiberet. Nam tantopere ora-

[1] *Lenitate.*] "Jam quasi unius horæ spatium sub hac visione transierat, cum altera virginum quæ ad dextram stabat altaris, processit ad occidentalem angulum partis ejusdem, et reliqua similiter ad sinistrum. Stante una, stabat et altera; gradiente una, gradiebatur et altera. Ad Godricum denique accesserunt, et super eum stantes aliquandiu tacuerunt. Tunc illa, quæ a dextris erat, eum taliter est effata: 'Numquid me, Godrice, cognoscis?' Et ille: 'Hoc nemo potest, nisi cui tu volueris revelare.' Et illa: 'Bene,' inquit, 'dixisti, quod mater Christi sum, et per me Ipsius gratiam obtinebis. Ista vero est Apostolorum Apostola, Maria Magdalene. Nos tibi patrocinabimur, et solatium in omni tribulatione præstabimus.' Ille pedibus Virginis advolutus: 'Tibi me,' inquit, 'Domina mea, committo, ut me perpetuo custodire digneris.' Tunc utraque manus super caput illius apposuit, et cæsariem complanantes, domum odore dulcifluo compleverunt. Post hæc Dei Genitrix canticum quoddam coram illo, quasi coram puero discente, mirifica modulatione præcinivit, et ipsum cantare prædocuit; quod et ipse postea frequenter cecinit, et memoriæ firmiter commendavit. Est autem canticum illud idiomatis Anglici rythmiceque compositum; potest hoc modo transferri: 'Sancta Maria Virgo, mater Jesu Christi Nazareni, admitte, protege, adjuva tuum Godricum, suscipe, adduc cito tecum in Dei regnum.' Præcepit quidem ut quoties dolori, vel tædio, vel temptationi succumbere formidaret, hoc se cantico solaretur, et ait: 'Quando sic me invocabis, meum senties instanter auxilium.' Hæc dicens, signum Crucis sæpe suis manibus capiti ejus impressit, et altera idem fecit. Post hæc, omnia illius benedicentes, ipso cernente, in alta conscendunt, et sic paulatim humanis visibus subtrahuntur; odorem ibi suavissimum et incomparabilem relinquentes. Hoc mihi suo ipsemet ore narravit, et canticum illud sæpe lacrimis decantavit. Cum vero de illarum vestibus inquisissem, dixit eas tantæ subtilitatis fuisse, quod hominis tactum sustinere non possent." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter L.

[3] *Promisit.*] § 111.

[4] *Comprobavit.*] Non desiit, *H.*

tionibus, meditationi et contemplationi cœlestium, inserviebat, quod nulli rei forinsecæ adhibere operam prævalebat. Igitur primum puerulus quidam, [1] fratris sui filius, per annos undecim ei ministrare cœpit; quo tempore nihil quod viveret, præter vaccam solam habuit. Et quia puer ille adhuc parvulus erat atque tenerrimus, sæpius matutino sopore detentus, ducere animal illud ad pascua vel vespere reducere oblivisci solitus est, vel forte pro solito labore pertæsus. Tunc vir Dei aliqua die ad bestiam accessit, et cinctorium suum collo ejus circumposuit, et quasi ratione vel intellectu potienti sic ait, "Veni," inquiens, "sequere me, et mecum ad pascua tua procede." Quæ exiens, vidente puero et hæc audiente, secuta est eum. Cui iterum ille, "Præcipio tibi in nomine Domini, quatinus absque omni ductore quotidie dum orto sole tempus fuerit, sola ad tua pascua abeas; et omni meridie et vespere, dum opportunum tempus advenerit, sine omni ductoris ministerio domi redeas; et quando ubera tua præ lactis copia mulgenda fuerint, ad me ubi fuero, venias; et emulso ubere, iterum exonerata ad pascua, si tempus sit, redeas." Mirandum plane et obstupendum! Ex die illa et deinceps, semper vacca illa termino competenti exiit et rediit, et quoties lactis pinguedine per diem ubera illius essent gravida, venit ad illum; et si forte fuisset in Ecclesia, illa stabat ad ostium foris, rugitum vel balatum proferens, et quasi eum advocans. Tunc ille, hora orationis expleta, denuo foris prodiit, et sic ab eo emulsa quo decebat abivit.

Quod vir ille qui hæc vidit, retulit; qui modo maturus et vir [2] grandævus existit.

[1] *Fratris sui filius.*] This, no doubt, is the correct reading: the anonymous legend gives, "Suæ sororis filium." Cf. § 131.

[2] *Grandævus existit.*] So the Harl. legend: "Cum longum tempus in eremo solitarius exegisset, compulsus est ab amicis habere ministrum qui ejus vitulas custodiret. Habuit ergo puerulum, suæ sororis filium, qui ei annis undecim ministravit. Hoc tempore nullum animal præter vaccam unicam possidebat, quam puerulus per oblivionem sæpe vel tædium ducere ad pascua vel reducere omittebat. Die quadam accessit vir sanctus ad eam, et cingulo collo ejus circumposito: 'Veni,' dixit, 'et mecum ad pascua tua procede;' et vidente puero secuta est. Iterum ait illi: 'Præcipio in nomine Domini, ut sine ductore ad pascuas [accedas] et redeas horis quotidie opportunis, matutina, meridiana, vespertina. Mulgenda quoque semper ad me venias, ubicunque poteris me invenire.' O vere mirabilem Deum in sanctis Suis! Ex illo die brutum animal, ac si ratione uteretur, paruit imperatis; adeo ut, si forte hora mulgendi venerabilis Godricus esset in Oratorio, illa stans deforis illum mugitibus advocabat. Ille vero, tempore orationis expleto, exivit et mulsit, et illa mox abiit, sicut puer ille, qui modo est grandævus, enarravit."

CAP. LII. QUALITER VACCA VIRI DEI SÆVIENS PUERULUM EI MINISTRANTEM CORNIBUS EXCEPERIT; SED EUM LÆDERE NON PRÆSUMENS, AD SERVUM DEI ILLUM DETULERIT.[1]

§ 114. Puer quidam parvulus in domo viri Dei conversatus, ejus erat negotiis exterioribus [2] post hæc deputatus. Nesciens igitur quomodo vacca ejus præceptis parere consuevit, quadam die ipsam pascentem in agris reperiens, eam exagitare et stimulis urgere cœpit. Indignata denique illa, quantocius properans ad puerum accurrit, et illum inter cornua excipiens, cum furore nimio et impetu usque ad ostium domus, in qua vir Dei demorabatur, ipsum deportavit. Egressus igitur vir Dei, puerum brachiis complexum de medio cornuum sustulit, et illæsum de furore animalis indignantis eripuit.

In quibus tria præcipue opera Dei permiranda comperimus; primum, quod animal brutum domni sui servum lædere, vel vulnus infligere, extimuit; sed tamen exterrens præsumptionis illius temeritatem, condigna pœna mulctavit. Secundum, quod Christi clementia innocentem et inscium puerum occidi noluit, sed potius servi sui ministeriis reservavit. Tertium, quod ita nobis viri Dei meritum declaravit, dum in morte positum a mortis ore ejus interventu liberavit.

Hæc idem puerulus, nunc vero vir grandævus, sæpius referre gratum ducit; laudans Dominum, Qui eum de tam subita morte domni sui meritis tam mirabiliter eripere [3] dignatus fuit.

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.

[2] *Post hæc.*] These two words are added in the margin of the Bodl. MS.

[3] *Dignatus fuit.*] "Alius quidam puerulus in ejus ministerio postmodum fuit, qui vaccæ consuetudinem ignorabat. Hic die quadam cœpit in agro urgere stimulis et agitare pascentem. Unde indignata irruit in eum, et inter cornua elevatum, cum impetu deportavit illæsum ad ostium domus in qua vir sanctus morabatur; utpote ministrum ipsius lædere non præsumens. Egressus ille, puerulum brachiis excepit atque deposuit. Hoc referre solet idem puerulus, nunc ætate provectus." Anon. Harleian Legend.

CAP. LIII. QUALITER VIR DEI IN CELLA RESIDENS DUOS PISCES IN ALVEARIIS RETIUM VENISSE PRÆDIXERIT, ET MINISTRO SUO ILLOS PRODUCERE JUSSERIT.[1]

§ 115. POSTULANTE amoris pia devotione et inolita devotionis [2]sollicitudine, quidam civium nobilis Dunelmensium gratia visitationis ad Dei virum accessit, quia in colloquii consortio ei aliquantulum familiaris exstitit. Dulce quidem habuit civis ille sæpius Dei servum alloqui et videre. Veniens igitur illo, cum viro Dei amica consolatione de multis diutius egit; et jam jamque domi rediturus, [3]licentiam postulare decrevit. Quod vir Dei prævidens et servientem sibi advocans, ait, "Hic noster amicus de nobis manu vacua redire non poterit; unde provideamus ut aliquod exennium secum domi filiolæ commatris meæ portare possit." Uxor nimirum civis illius, quam in matrimonium duxerat, filia cujusdam honestæ matronæ fuerat, quam vir Dei pro quadam familiaritatis gratia, quam erga illum diu contraxerat, commatrem nominare solebat; unde et servus Dei ministro suo verba hujuscemodi proferebat. Hærens igitur famulus animo et stultiori audax eloquio, sic contumaciter respondit, et in domnum verba subsannationis intorquens, ait, "Quid est quod alteri mittas, cum nec tu ipse quod mandere possis, habeas?" Ad quem vir Dei, "Vide, inquam, [4]carissime, si forte aliquem pisciculum habeatis, quem filiolæ meæ per hunc virum suum mittere valeas; et ad piscariæ nostræ alvearia quam citius mature descende, introspiciens si forte aliquem pisciculum nuper in his irretitum potueris invenire." Cui minister: "Revera tibi dico in Christo, domne, quod nusquam omnino diverti ex quo dehinc ad te redii; et cuncta extrahens alvearia ex aquarum profundo mundavi; sed nihil de intro piscium repperire uspiam valui." Tunc vir Dei: "Vade adhuc illo, dilectissime, quia forte infra reditus tui horam potuit nobis Deus aliquid misisse." Ad quæ servus indignans, ait, "Laboris nostri tædiosas vicissitudines parvipendis, qui sine fructu sæpius nos huc et illuc discurrere præ-

[1] Chapter LI. in the Harl. MS. [2] *Sollicitudine.*] Solitudine, *H.*

[3] *Licentiam.*] This request for leave to depart is frequently mentioned: see §§ 76, 101, 107, 150, 151, 160, 211, &c.

[4] *Carissime.*] St. Godric was in the habit of addressing his servants in such kindly expressions. See § 150.

cipis." Ad quæ silens vir Dei, demum secundo et tertio dicit ei, "Vade illuc quam citius, et profer pisces quos dedit nobis Deus." Stomachans vero adversus eum servus juravit se non frustrato labore illuc perrecturus ulterius.

§ 116. Vir vero Dei ad talia aliquantisper commotus, talibus indignantem servum confudit sermonibus, "Semper contra Domini murmuras pietatem, et diffidis Dei circa nos providam esse miserationem. Unde scias duos pisces optimos jam nostra alvearia introiisse, et solum eorum captorem ibi demorando jam sustinere. Quorum unus salmon recentissimus de mari ad nos veniens nuper refectus est; alter vero veteranus, nec dum immutatus squamas cum carnis nova mollitie, ibidem cum illo captus est; et vir iste recentius refectum secum domi filiolæ meæ deferet; senior vero et deterior in usus nostros cedet; nam propter tui murmuris desperationem piscium illorum sortiturus es deteriorem. Perge igitur et amplius de Dei clementia noli diffidere, ne forte vice alia indignus sis Dei donum suscipere." Qui progressus ad ripam, sicut vir Dei dixerat, duos salmones optimos repperit, et rediens non sine rubore ante pedes illius exposuit. Vir igitur Domini viro illi sibi adhuc [1] in Ecclesia considenti ait, "Tolle tibi, amice, horum recentem et meliorem, et da filiolæ meæ quam habes uxorem; nobis vero deterior relinquatur, ut sic servi mei infidelitas murmurans puniatur." Tulit igitur civis ille, et piscem in cappa sua sollicitus involvit, et novus piscium lator effectus est, qui nunquam antea piscatoris officium didicit. Mirandum sane et stupendum satis est, quomodo pisces in aqua captos vir Dei viderit, qui in cella residens cum cive verba jocosa conseruit.

Hæc vir ipse dulcius melle suis auditoribus ducit referre; et quæ vidit ac audivit Dei secreta piis corde [2] detegere.

[1] *In Ecclesia considenti.*] This was usual. See §§ 151, 196, 218, 237, 294.

[2] *Detegere.*] The anonymous legend thus narrates this incident: "Civis quidam Dunelmensis Godrici familiaris venit more solito gratia visitationis ad eum. Cum autem esset recessurus, dixit vir Dei ministro: 'Hic noster amicus vacua manu redire non debet, quin aliquid xenium deferat filiæ commatris meæ.' Erat enim uxor illius filia matronæ cujusdam, quam ipse commatrem suam consueverat appellare. Ad hoc minister respondit: 'Quid alteri mittas, cum tu ipse quid possis manducare non habeas?' Cui dicit vir Dei: 'Descende ad piscariam, si forte ibi aliquid valeas invenire.' Et ille: 'Veraciter dico, domne, quod nusquam diverti postquam inde veni, et vacua ibi omnia dereliqui.' Tunc vir Dei: 'Vade adhuc, amice, quod forsan aliquot Deus immisit.' Ad hoc minister indignatus ait: 'Laboris nostri tædium parvipendis, qui toties nos inutiliter ire facis.' Tunc ait vir Dei: 'Adi citius, et affer pisces quos con-

CAP. LIV. DE SPIRITU MATRIS SUÆ QUEM SANCTUS JOHANNES BAPTISTA EI OSTENDIT, QUEM PRECIBUS AC LACRIMIS MERCATUM DE LOCIS PŒNALIBUS ERIPI IMPETRAVIT.[1]

§ 117. Post diuturni agonis longiora certamina, contigit ut mater viri Dei morti persolveret debita pensionis obsequia; quæ seculo defuncta sed Dei judicio secretiori locis pœnalibus addicta. Viro Dei ejus obitus gravioris doloris aculeos intulit; ac pœnalitas unius, alterius impunitas esse non potuit. Unde multis diebus pro illius ereptione gravi mœrore conficitur, atque ob ipsius expiationem Domini exactor importunus exsistere conabatur. Precibus igitur et lacrimis ex ipsa infernorum conclavi animam matris eripere properabat, ac piis operibus mercatam, peccata illius redimere vehementius insistebat. Multo tempore sic pro pœnali redemptione exacto, nocte quadam de more solito ad lavacra puri gurgitis solitarius accessit, et aquis glacientibus usque ad collum refusus, nocturna solennia ibidem Domino devotissime persolvit. Nix recens tunc temporis terram texerat, et brumalis asperies glacierum grandines asperrimas eadem nocte procreaverat; nec tamen pro hujusmodi importunitate vir Dei inhorruit, sed dira tormentorum genera libenti satis animo perferendo decucurrit, hujusmodi graviora exitia pro redimenda animæ matris suæ salute et expiatione pertulit, sæpius cum afflictione satis [2]inimica.

tulit nobis Deus.' Ille stomachatus juravit se illuc frustra ulterius non iturum. Commotus aliquantulum Godricus inquit, 'Semper murmuras contra Deum, et miserationem Dei providam circa nos esse diffidis. Modo scias duos salmones optimos in nostris alvearibus contineri; quorum unus de mari nuper veniens recentissimus est et bene refectus, alter vero nondum nova carnis mollitie immutatus. Vir iste meliorem deferet, tibi vero deterior cedet, quoniam desperasti. Perge, igitur, et de clementia Dei amplius non diffidas, ne divino munere judiceris indignus.' Ille sicut Sanctus dixerat invenit, et attulit, et ante pedes ipsius cum rubore deposuit. Tunc ait Godricus ad hospitem: 'Tu meliorem portabis uxori tuæ, reliquus noster erit, ut sic ministri desperatio puniatur.' Hæc vir ille nunc dulce habet suis auditoribus enarrare."

[1] In the Harl. MS. chapter LII.

[2] *Inimica.*] In the anonymous legend the account of the sister of St. Godric precedes that of his mother. The incidents connected with the latter are thus narrated: "Processu temporis mater ejus in fata concessit; unde gravi mœrore conficitur, et ad illius expiationem precibus et lacrimis instanter insistit. Cumque longo tempore sic egisset, quadam nocte suo more descendit in fluvium, ibique demersus usque ad collum consueta solemnia celebravit. Nix recens terram texerat, et grando brumalis eadem nocte ceciderat; sed Godricus afflictiones hujusmodi pro suæ matris liberatione devotius et frequentius perferebat. Cum

§ 118. Cum vero jam [1] intempestæ noctis silentio nox in suo cursu medium iter ageret, persoluto solitæ orationis officio, contigit ut servus Dei de flumine conscendens, ad Ecclesiam Sancti Johannis concitus properaret; nocturnæ enim ibidem psalmodiæ pensum persolvere voluit, quem prout noverat illic decantare semper consuevit. Vidit igitur subito in ripa fluminis quasi viros duos se præcedere, de quorum forma seu figura nihil omnino præter umbram instar corporum relucentium potuit visu penetrante dinoscere. Gradientem præcedebant ac pedum certa vestigia nivibus impressa recentibus præmonstrabant. Prænoscens igitur ille in spiritu aliquod hoc esse spirituale oraculum, nil percunctandum credidit, quid talis signi præfiguraret indicium. Denique ut [2]monasterii sui limina subiit, ostiumque a tergo reclusit, vidit duos homines secus Altaris sui gradus consistere; versisque in eum oculis, talibus unus eorum ipsum cœpit alloquiis convenire. "Cognoscis me, mi Godrice?" At ille, "Non, inquam, domne;" ad quæ subjecit ille, "Ego sum Johannes Baptista, cui toties pro anima matris tuæ preces obtulisti, et in quo hactenus non immerito omnem spei fiduciam posuisti. Nam ecce, hæc est anima matris tuæ, pro qua diu laborasti; quam nocte ista, Domino precibus tuis annuente, de pœnalibus locis eripui, atque huc mecum ob tui consolationem transtuli; cui amodo ego custodiam gesturus ero, quia eam mecum ad gaudia perennis gloriæ hinc devehendam paratus exsisto. Et ecce, spiritus matris tuæ hic mecum consistit, quem oculus tuus plenius dinoscere poterit." In cujus vultus oculorum acies dirigens, ac sæpius intorquens, spiritum matris suæ illum esse cognovit, quem secus Johannem Baptistam stare perspexit. Denique tam jocunda visio ab oculis ejus ablata est; quam spirituali contemplatione animus illius prosequens, in hujusmodi suavitatibus diutissime demoratus est. Postmodum vero orationibus ac gratiarum actionibus adeo vehementissime intendit, quod pene hominem oblitus, terrena cuncta transcenderit. Nam postea

tempore suo de flumine ascendisset, properavit ad ecclesiam Sancti Johannis, ibi pensum orationis et psalmodiæ pro consuetudine soluturus. Vidit quidem subito quasi duos homines procedentes; quorum vestigia in recenti nive cernebat impressa."

[1] *Intempestæ noctis silentio.*] A favourite expression with Reginald. See Libell. de S. Cuthb. pp. 105, 114, 140, 141, &c.

[2] *Monasterii.*] See again § 120. "Monasterium unius monachi habitatio est." Vincent. Bellovac. Specul. Doct. xi. 22, p. 1007. See also Suicer. Thesaur. in v. Μοναστήριον.

ita terreno sopore deprimebatur, quod usque in diluculum auroræ nascentis minime evigilasse potuerit; tunc vero, somno excusso, expergefactus, ex vestibus humectis crustulæ glacierum cum matta vel stramine ita cohæserant, quod post sublevantem Dei virum se solo tenus protrahebant. Mirabatur igitur ipse quomodo tam diu sui ipsius oblitus fuisset, ut durities glacierum ante auroræ primordia non sentiret.

Hæc nobis ipse, duobus ex ejus ministris assidentibus, retulit, ac postmodum diutissime illacrimans plura his dicere non [1]prævaluit.

CAP. LV. QUOMODO IN SICCO, VENIENTIBUS AMICIS, RETIA [2]TETENDERIT; AC NULLO CIRCUMSTANTIUM VIDENTE, SALMONEM PERMAXIMUM CEPERIT.[3]

§ 119. At quia superna providentia vitæ gubernatrix humanæ suos fideles nunquam deserit, in omni pressura suo adesse fideli famulo consuevit. Quidam enim aliquando ad illum visitandi gratia convenerant, sed consummato negotio pro quo venerant, ad propria remeare properabant; quos ipse solito benignitatis suæ more retinuit, quia impransos a se dimittere hospites noluit. Nam caritatis gratia quosque ad se adventantes secum reficiendos semper retinuit in quibuscumque imperii dominatum obtinuit. Et quia nil quod apponeret præter aridum panem habuit, ad fluvium, qui in proximo fuerat, festinavit; sed nec sibi vel operariis

[1] *Prævaluit.*] Thus continued in the Harl. legend: "Capellam ingressus, ostium clausit, et conversus duos homines vidit stantes ad gradus altaris, quorum alter dicit ad eum: 'Nunquid me, Godrice, cognoscis?' Et ille: 'Nequaquam, domne mi.' Tunc alter adjecit: 'Ego sum Johannes Baptista, cui pro tuæ matris anima preces toties obtulisti. Ecce, anima tuæ matris quam hac nocte, Domino jubente, de pœnis eripui, et huc gratia tuæ consolationis adduxi, quæ mecum deinceps perenni [MS. perennis] gloria perfruetur.' Tunc ipse diligenter oculos intendit in eam, et spiritum suæ matris esse cognovit. Illi consequenter abscedunt, et Godricus multa jocunditate repletus, devotissime grates pro tali visione persolvit. Postea tanto sopore deprimitur, quod usque ad nascentem non evigilavit auroram. Tunc expergefactus, invenit ex humidis vestibus glaciei crustulas mattæ vel stramini cohærentes, ita ut eum, cum assurgeret, sequerentur. Ipse vero mirabatur quod hoc antea non sensisset. Hæc nobis ipsemet lacrimando narravit."

[2] *Tetenderit.*] The heading of this chapter in the Harl. MS. is not continued beyond these words. It may be enough to mention, once for all, that the arguments of the chapters are generally much contracted in *H.*, but the differences are not of sufficient importance to require specification.

[3] In the Harl. MS. chapter LIII.

suis, qui tunc forte aderant, quicquam [1]cibi accuratioris apponendum aderat; ideoque aliquantisper animum devoti hospitis [2]dolor quidam confusionis attriverat. Igitur quamvis arenæ fluvii circumquaque siccarentur, ac vix aliquid humidi liquoris gurgites propemodum arentes in se habere viderentur, præter alicujus spei tenorem tetendit cum fide firma retiaculorum virgeorum capedinem. Processerant et secum hospites; quare siccanti sic in stagno capturam aliquam piscium exspectaret, [3]admirantes.

§ 120. At ille cum festinus de monasterio, oratione completa, redisset, nihil cuiquam ex circumastantibus penitus dicens, cœpit avidius insistere ut virgultis contexta retiacula de siccantibus fluviis elevaret; quorum primum extrahens, salmonem præmirabilem comprehensum repperit; quem nullo ex contuentibus vidente præter ipso solo, [4]in finibus vestimentorum suorum clam sibi composuit; denique hilari vultu et sereno jocunditatis affectu, domum hospitalem subiit, ac in conclavi regressus, piscem de obvolventibus pannis suis eduxit. Stupebat ipse simul et gaudebat; quia, ut mihi ipse referebat, nunquam tantæ longitudinis seu quantitatis salmonem viderat; lætabatur vero plurimum, eo quod tanti novitas miraculi consistentes, ac retiacula simul cum eo trahentes, latuisset; quia id quod Christi clementia pro eo fecisset, nulli tunc hominum innotuisse voluisset. Hi denique singuli, qui eum in aridam retia tetendisse et elevasse viderant, quid ista portenderent ad invicem perquirebant, quia piscem quem prendiderat non videbant. Talia sunt opera tua, bone Jesu, qui miracula Tua videntibus abscondis; et coadjutores mysteriorum spiritualium efficis, quorum aperta contegis lumina, ne a videntibus videaris; das videre quod sufficit, occultas ne videatur quod non expedit; curiosis prudentiæ suæ acies obtegis, devotis vero Tibi lumen veritatis impertis.

[1] *Cibi accuratioris.*] See the same expression used in the Epistola S. Cæsarii printed in the Concordia Regularum, auct. S. Bened. p. 171, edit. 4. Paris. 1638. See also Regin. Lib. de S. Cuthb. p. 124.

[2] *Dolor.*] Dolor quidem contriverat, *H.*

[3] *Admirantes.*] The same abridgement thus records this incident: "Quidam eum venerant visitare, quos cum redire jam vellent, dimittere nolebat impransos. Omnes enim suos visitatores quos poterat retinere, antequam discederent refici faciebat. Cumque nihil haberet quod illis apponeret præter panem, quid ageret sollicite cogitabat. Igitur quamvis undique apparerent arenæ fluminis desiccati, et parum aquæ gurgites continerent; fide magna ivit ad fluminis alveum, et hospitibus mirantibus, virgea vasa composuit in capturam, et rediit ad capellam."

[4] *In finibus.*] "Vel sinibus" added in MS. *B.*

§ 121. Vir Dei denique piscem excidens [1]exenterat; et hospitantes copioso ferculorum levamine reficiebat; nam de uno pisce illo plurima diversitatum [2]genera poterat procreare, quamvis probatum sit eum exquisitam cocturæ artem non admodum operose exsequi consuevisse. Nempe, ut ait, tantæ pinguedinis adipe piscis illius laterales costæ redundaverant, quod porcinæ crassitudinis arvina potius quam piscis alicujus pinguedo fuisse comparebat. Unde pulmentarii coctura, quam effecerat, plena undique [3]saginiinis crassitudine redundabat. Æstimabant igitur quique, quibus esca ipsa erat apposita, quod carnibus magis quam piscibus mensa illorum fuisset exornata; ac particularum frusta, quæ mandentibus de pinguedine illius ipsis anteposuerat, carnes pene suillas visu vel contactu præferebant.

Tria igitur simul in uno hic miracula lucebant, quæ Dei virtutem magnifice prædicabant. Primum, quod piscis aquis pene solo tenus arentibus, enatavit; alterum, quod spiritu præsago vir Dei id futurum fore præsensit; tertium vero, quod oculus curiosus circumstantium illud vidisse non potuit. Oculos itaque habuerunt et non viderunt; quia si ea forte vidissent, viri Dei viribus et non Dei virtutibus illa opera [4]reputarent.

CAP. LVI. QUOMODO SÆPIUS IN MARE PERICLITANTES VIDERIT; ET SITUS DIVERSORUM LOCORUM AC MŒNIA, VEL SITUS URBIUM, EXPLANAVERIT.[5]

§ 122. Requirentibus Dominum in veritate deesse Dei clementia non potest, quæ justis desideriis semper consuevit adesse. Proinde quemadmodum mundis corde Dei visio [6]repromittitur,

[1] *Exenterat.*] Exempterat, *B.* [2] *Genera.*] Fercula, *H.*
[3] *Sagiminis.*] Fatness. See another instance of the use of this word in the Acta SS. Julii, tom. vi. p. 483.
[4] *Reputarent.*] "Oratione completa, exiens de capella cum festinatione descendit, et nihil dicens alicui vasa [MS. vasas] de fluvio elevavit. In quorum primo [MS. quarum prima] salmonem reperit admirandum; quem nullo vidente præter ipsum, veste sua involvit et tulit, domique reposuit. Denique illum extulit de conclavi hilaris et admirans quia, sicut ipse mihi referebat, nunquam salmonem tantæ viderat quantitatis. Stupebant et alii, unde tantus piscis venerat ignorantes. Cum esset exenteratus, in ventre sunt costæ velut porcina pinguedine redundantes. Coctus autem et in mensa positus, adeo carnis porcinæ similitudinem præferebat, ut quidem se piscem comedere non putabant." Anon. Harl. MS.
[5] In the Harl. MS. chapter LIV. [6] *Repromittitur.*] S. Matth. v. 8.

ita et mundatis animo nil fore invisibile dicitur quod rectæ fidei credulitate deposcitur. Unde vir iste, qui mirifica operatus est et tamen consistentium oculos tenuit prout voluit, longius posita ac si in proximo locata non tantummodo vidit, sed et quibus libuit sibi consistentibus enarravit. Hoc tamen non nisi spiritualibus viris secretius in confessione disseruit; ac quandoque astantibus vel sibi ministrantibus nobis, hujusmodi eloquia profundere consuevit: "Ante colloquium vestrum, paulo ante, Ierosolimis fui; et ibi multa præmiranda conspexi. Nam sicut pro diversa qualitate facies hominum immutantur, ita necesse est, quia et naturale, ut diversorum discreti et dispares mores habeantur; ac sicut animi dispares differentes habent motuum qualitates, ita et diversæ sunt efficaciæ illorum dissonæ voluntates. Hinc re vera provenisse intelligo quod modo Ierosolimis fieri sub novella constructione conspicio. Video quidem ibi ea ædificia magnopere dirui, quæ quondam illic videram cum permaxima studii diligentia sublimius erigi ac fabricari; cujus urbis mœnia tunc hoc moderamine sita fuerant, sed diverso ordine pristini habitus sui sic figuras immutant." Similiter etiam de locis, regionibus, sive etiam urbibus loquebatur, quarum situs ordinem ac structuræ qualitatem hac vel illa similitudinis specie se habere profitebatur; de quibus quæ nosse potuimus, ita ut ille asseruerat vera fuisse comperti sumus.

§ 123. Locorum qualitatem ita proprie describebat, quemadmodum et ea quæ coram se [1]posita videbat; aliquoties etiam protestabatur se naves in pelago [2]periclitantes videre, nunc vela distorta ventorum flatibus deperire; modo malo detrito, navigantium remos aquarum profunda non contingere; quandoque vero prædicebat qui portus illis [3]lethiferi forent, vel in quo maris sinu fluctivagi [4]submergi [5]debuissent. Sæpius colloquentium solebat verba interrumpere et dicere, "Quæso, fratres, oremus; quia ecce, navis in pelago periclitatur; et orta tempestas contra eos grassatur." Factaque oratione, iterum consuevit adjicere, "Nunc navis mea applicuit; et turbine sedata, pericula sæva evasit." Talia eloquia conseruit, quia navigio periclitantes quasi coram se positos vidit. Vidit enim, ut nobis asseruit, ita præclaro cordis contuitu per æquoris alta navigantes, quemadmodum perlucido

[1] *Posita.*] Postea, *H.*
[2] *Periclitantes.*] Naves periclitantes, *H.*
[3] *Lethiferi.*] Letiferi, *B.*
[4] *Submergi.*] Submersi, *H.*
[5] *Debuissent.*] Debuissent. Vidit enim, *H.* omitting the intermediate passage.

oculorum radio homines in humo gradientes; et hoc forte illi divino munere ideo contigit, quod Rectori omnium spiritus ejus fideli ministerio deservivit.

[1] Nempe per decennium ante ipsius obitum, omnia quæ per decem milliaria circa eum circumposita erant seu fiebant, cordis ejus oculis pervia et nota erant, et singula aperte patebant; et multoties ac infinite consuevit omnia terrestria et mundana oculis suis subdita clare videre. Hæc et perplura his similia de civitatibus multis, locis vel diversoriis plano relatu disseruit, quibus, Spiritu docente, talia committenda persensit. Nam simplicioribus nil nisi de animarum profectu vel consilio loquebatur, pro quorum etiam erratibus ac miseriis multoties querulis vocibus illacrimabatur. Spiritualis enim homo, ut [2] ait beatus Paulus, omnia judicat, et ipse a nemine dijudicatur. Spiritus enim Sanctus, Qui eorum se spiritibus clementer inserit et infundit, Ipse talibus viris sibi dicatis multa secreta et ignota revelat ac detegit; et sicut ad citharœdi contactum unaquæque chorda discreti sonitus modulamina efficit; sic Spiritus Sanctus venas cordis spiritualium hominum tangens, diversas virtutum effectivas potentias [3] parit.

[1] *Nempe.*] The passage beginning here and ending with the word "diversoriis," is written in the margin of *B.* in a different hand. The Harl. MS. omits it as far as the words "clare videre."

[2] *Ait beatus Paulus.*] 1 Cor. ii. 15.

[3] *Parit.*] "Vir Dei solebat divinitus remotissima tanquam proxima contemplari; unde nobis quandoque astantibus, ita dicebat: 'Paulo ante fui Ierosolymis, et ibi nova conspexi, videlicet ædificia dirui, quæ olim videram sublimius fabricari.' Similiter nobis indicabat figuram et situm diversarum regionum, urbium et locorum, sicut nos postea verum esse comperimus. Aliquando se naves in pelago periclitantes videre dicebat, referens quomodo se tunc haberent vela navis illius aut illius, et remi. Portus quoque illis mortiferos nominavit, prædicens ubi essent postea submergendi. Quandoque sermonem sibi colloquentium interrumpebat, dicens: 'Oremus, fratres, quia navis periclitatur in mari.' Et facta oratione, dicebat: 'Modo applicuit, et pericula tempestatis evasit.' Dixit enim quod adeo perspicue videbat cordis aspectu navigantes in mari, sicut oculis corporis gradientes in terra. Equidem per decennium ante ipsius obitum, vidit omnia quæ fiebant per decem milliaria circa ipsum. Multoties autem omnia quæ in mundo erant solitus est videre. Hujusmodi vero visiones non omnibus enarrabat, sed iis tantum quibus id competere judicabat. Simplicioribus enim nihil nisi de consiliis animæ vel remediis peccatorum, et hoc sæpe lacrimans loquebatur." Anon. Harl. Legend.

CAP. LVII. QUALITER DE MORTE PUELLAM DEFUNCTAM TRIDUO PRECIBUS VITÆ RESTITUIT; ET [1]JUVENEM PARENTIBUS REDDENS, NE ID, EO VIVENTE, CUIQUAM DETEGERENT, SUB NOMINE DIVINO CONTESTATUS SIT.[2]

§ 124. RESIDENTE eo quodam die in suo Oratorio, ecce, vir quidam cum duabus mulieribus exteriorem domum ejus subiit; ibidemque diutius residens, exitum viri Dei de interioribus pendula sub dilatione exspectavit; quod ille dinoscens, prolixius sustinuit; quia colloquia hominum permaxime [3]eo tempore devitavit. Qui et illud certissime cognoverunt, et eo patientius cum longanimitate nimia illius exitum exspectarunt. Tandem cum ille ad operis consueti exercitium procedere voluisset, atque ne dum citra domus suæ limen pedem alterum protulisset, vir ille cum muliere ei occurrit obviam, contestans et exorans quatenus, pro nomine Domini Dei Altissimi, in se ostenderet pietatis suæ clementiam. Moxque sacculum desuper involutum et pessulo perstringente præclusum coram pedibus ejus protulit, et intra limen Oratorii, in quo adhuc steterat, projecit. Erat quidem interius corpus puellæ emortuum, quam ipsi habuerant sibi carissimam, quia forte unicam; cujus corpus ita obvolutum illo secum detulerant; quia donec super virum Dei clam irrumperent, id eum latere volebant. Quod ille videns, graviter exhorruit et totus infremuit, quia etiam turbatus est præ ira oculus ejus et motus præ indignatione nimia spiritus ejus; æstimabat quidem quod ei magis sub typo derisionis hujusmodi illuderent, et attemptando illius impotentiæ virtutis ridiculum fictæ delusionis [4]contexerent. At illi pedibus ejus advoluti, cum fletibus et ejulationibus multis et Divini Nominis adjurationibus plurimis,

[1] *Juvenem.*] MS. juventutem. [2] Chapter LV. in the Harl. MS.

[3] *Eo tempore.*] From other passages which have already occurred it appears that St. Godric's extreme aversion to intercourse with mankind was limited to the earlier part of his residence at Finchale; the incident here recorded, therefore, must have occurred shortly after he took up his abode there. And as it appears from § 126, that two years after this event Reginald was upon intimate terms with him and heard his confession, we learn from a comparison of these passages, that the intercourse between these two individuals extended over a considerable portion of St. Godric's residence at Finchale. The passage, however, is capable of being understood as stating that the conversation between St. Godric and Reginald took place two years after the former had mentioned it in confession.

[4] *Contexerent.*] This word is written on an erasure in *B.*, but is supported by *H.*

ejus clementiam implorarunt, atque suas ei miseriæ [1] calumnias exposuerunt. Quorum verbis et precibus aurem diutius noluit adhibere; quia opus tantæ virtutis suis meritis judicabat nullatenus convenire. In agro igitur progressus, operi suo [2] desudanter institit, nec alicujus eloquii responsum eis ulterius reddidit. Quod illi videntes, aperto violenter Oratorii ejus ostio, corpus illud cum sacco de intro projiciunt; et domum remeantes, talia secum dixerunt, "Habeat sibi vir iste corpus emortuum; cui vel ille sepulchrum effodiat, vel nobis puellam nostram viventem restituat; potest quidem illam a mortuis resuscitare, [3] si vult."

§ 125. Vespere vero facto, vir Dei domum rediit, et sacculum illum in angulo Oratorii sui [4] decubantem repperit; quem nec oculo nec manu contrectare voluit. Sed demum totus ad Dominum precibus conversus ait, "Tu, Domine, Jesu Christe, mei Tui miselli miserere, et non peccatorum meorum attendas enormitatem, sed Tuæ solius misericordiæ universam potestatem. Tui quidem solius est mortuos ad vitam reducere, [5] Qui es Via et Vita rerum omnium, [6] Qui a fine usque in finem seculorum omnium dignatus es incomprehensibili modo creare." Hæc et hujusmodi verba coram Domino et Christo Ejus tota nocte illa conseruit; et mane facto, tota die a gemitu et lacrimis non cessavit; sicque tribus noctibus et duobus diebus exactis, rugire, fremere, conqueri atque illacrimari super Dominum querulis vocibus nunquam desiit; et ut ipse mihi veridica relatione asseruit, nunquam aliquo tempore vitam in tot tribulationum anxiis desolationibus, suspiriis, atque ejulatuum mœroribus exegit. Nam aliquoties precibus atque lamentis incubuit, et sæpius que-

[1] *Calumnias.*] *i.e.* the claims; see § 263. [2] *Desudanter.*] Desideranter, *H.*

[3] *Si vult.*] In the abridged form the narrative reads thus: "Cum esset in Oratorio die quadam, ecce, vir et mulier in exteriori domo ejus exitum exspectabant. Hoc ille cognoscens, moram fecit, quia hominum colloquia multum eo tempore devitabat. Illi etiam ejus consuetudinem non ignorantes, patientius tolerabant. Tandem cum esset ad laborem soliti [MS. laboris solitis] operis processurus, occurrunt ei, obtestantes ut super eos misericordia moveatur; et mox projiciunt saccum, in quo filiæ suæ corpus mortuum continetur. Quod videns Godricus, exhorruit et turbatus infremuit, primo dubitans ne ipsum fortasse temptarent. At illi pedibus ejus advolvuntur, cum lacrimis et ejulationibus sui miseriam infortunii protestantes. Hic querelas eorum ulterius audire non volens, nihil respondit, sed procedit in agrum; quoniam tantæ virtutis opus a se judicabat penitus alienum. Illi discedentes reliquerunt corpus in Oratorio, et dicebant: 'Habeat sibi cadaver, et infodiat; vel puellam vitæ restituat, quia posset eam suscitare, si vellet.'" [4] *Decubantem.*] Decumbentem, *H.*

[5] *Qui es Via et Vita.*] The clause beginning with these words and ending with "dignatus es," extends beyond the line in the Bodl. MS. The Harl. copy affords no variation. [6] *Qui.*] So *H.* Quem, *B.* [? quæ.]

relosus ubinam esset Dei clementia perquisivit; et nonnunquam quo peccato suo Domini potentia a seculo recesserit, quasi importunus exactor perquisivit. Diluculo vero jam tertiæ diei exorto, dum vir Dei ab oratione non exsurgeret, sed nec etiam a lacrimis temperaret; subito oculos ad Altare manibus elatis erexit, et quasi a latere suo cujusdam moventis sonitus persensit. Unde ad dexteram conversus, vidit puellam ætate tenerrimam, et corpore per limbos parietis gradientem; et egressam, evacuato sacculo, usque ad Altaris sui crepidinem procedentem. Quo viso, exsultavit supra quam dici potest cor ejus in Domino, atque delectabiliter revelatum est in Domino Salutari suo; quia non est Qui Ei est similis, Qui prout vult viventem reddit a mortuis.

§ 126. Missoque sub festinatione pro his qui eam detulerant nuntio, eis rei illius miraculum intimare noluit antequam fide data cum multis sacramentis de eis certissimus exstitit; nempe, fide interposita cum plurima sacramentorum adjuratione super Eucharistiam Domini illud certissimum effecerant, quod, eo vivente, nunquam alicui hujus secreti notitiam aperirent, nec eum tanti effectorem miraculi unquam proderent. Tunc demum reserato Oratorii sui ostio, hactenus ab eis invisam puellam viventem de intro protulit, et admirantibus atque præ nimio gaudio flentibus et sanam et incolumem reddidit, collaudantesque Dominum viventem secum deambulantem videbant, quam prius illuc mortuam in humeris suis ipsi detulerant. Quæ rei obstupenda novitas cunctis diebus latuit, quousque vir Dei pene usque ad mortem infirmatus, illud cuidam sacerdoti et monacho confratri nostro in confessione revelavit; quod et ego ipse postea sæpe, dum de secretis animarum nostrarum ageremus, audivi, et sæpius idem perquirens eadem semper serie omnia sic certissime provenisse ab ipso constantissime didici. Nam perquirente me [1]iterum quarta vice, [2]feria sexta in Passione Domini ante Pascha, illo confessionem faciente, post annos circiter duos, si de hoc adhuc facto forte meminisset; respondit, quod nec post mortem nec in morte, quamvis etiam id vellet, opus tanti laboris sui oblivisci potuisset. "Nemo quidem," inquit, "est qui hoc crederet quantos his diebus dolores spiritus meus pertulisset." Et quia vir erat humilitatis nimiæ, hoc verbum inter alia frequen-

[1] *Iterum quarta.*] Iterum post annos circiter duos, *H.*

[2] *Feria sexta in Passione Domini.*] See § 268. On the confession usually practised upon that day, see Martene de Antiq. Monach. Ritibus, iii. xiv. § 7.

tissime solitus est cum lacrimosis singultibus iterare, "Nemo," inquit, "hoc meis meritis ascribat, sed Dei solius miserationi, de qua omnis boni copia exundanter emanat. Nempe quomodo illa infantula resurrexerit, ego nescio; sed quod pro alicujus Sancti merito pro spiritu ejus interpellantis, tale hoc opus contigit testis certissimus indubitanter assero."

Hæc et alia hujusmodi sæpius testabatur, quod nulli omnino dubitabile relinquitur quod toties verus homo Dei veridicus [1]testabatur.

CAP. LVIII. QUOMODO DUNELMENSIUM PRIORUM IMPERIIS SE SUBJECERIT; ET NISI SIGNO AB EIS PRIUS ACCEPTO, LOQUI NOLUERIT.[2]

§ 127. [3]VERUM tamen post hæc vir ille, edocentibus aliis, paululum didicit, quod permodicæ perfectionis fuerit omne opus religionis quod, obedientiæ disciplina magistrante, inchoatum, excultum atque perfectum non sit. Unde sub alicujus viri religiosi præcepto militare eligens, Priores elegit Dunelmenses, quia in proximo erant, et beati Cuthberti, quem ipse specialiter diligebat, thesaurarii, filii et ministri exsistebant. Hos igitur, exinde sibi [4]doctores accersiens, et omnia secreta animæ suæ illis aperiens,

[1] *Testabatur.*] The Harl. anonymous legend thus continues the narrative: "Godricus in vespere domum venit, et angulo quodam Oratorii corpus invenit; sed omnino non tetigit. Igitur ad Deum tota cordis intentione conversus, lacrimis et precibus, suspiriis atque gemitibus, cœpit instare, humilis et devotus exorat ut Deus Omnipotens, Qui vita est omnium et solus potest mortuos revocare ad vitam, non ipsius peccatorum, sed misericordiæ Suæ consideret quantitatem. Tribus quidem noctibus et duobus diebus hoc agere non cessavit; et sicut ex ipsius ore cognovi, nunquam tanto tempore tantas animi angustias passus fuit. Nunc enim supplicans vehementibus lamentis et ejulatibus anxiis insistebat; nunc autem velut objurgans ubinam esset Dei clementia, et utrum propter ipsius peccata recessisset a seculo, perquirebat. Diluculo tertiæ diei cum adhuc temperaret a lacrimis, ante Altare procumbens, a latere quasi strepitum gradientis audivit; et conversus vidit puellam juxta parietem ire versus Altare. Tunc exsultavit in Domino et delectatus est in Deo Salutari suo. Vocatis ergo cum festinatione parentibus, antequam aliquid indicaret, super Eucharistiam juraverunt quod secretum ipsius, eo vivente, non proderent. Tunc ostium reserans, puellam eis assignavit incolumem; quam illi suscipiunt, præ gaudio lacrimantes et Dei magnalia collaudantes. Res ista semper latuit donec ipse infirmatus ad mortem, id presbytero indicavit. Hoc et mihi postea secreto narravit, adjiciens quod tanti laboris nec in morte posset aliquatenus oblivisci. Dicebat enim: 'Non est enim homo qui crederet quantas illis diebus pertulerim in spiritu angustias et dolores. Nullus hoc meis ascribat meritis, sed divinæ solummodo pietati. Credo quidem quod puella Sancti alicujus intercessione surrexerit.'"

[2] In the Harl. MS. chapter LVI. [3] *Verum tamen.*] See §§ 185, 308.

[4] *Doctores.*] Germanus, ap. Galf. § 35, gives additional particulars which are

nihil postea nisi præcepto ipsorum agere voluit; quia omnia sua eorum jussionibus subjugavit. Hinc proinde contigit quod nulli hominum loqui voluit, nisi a Prioribus ejusdem Ecclesiæ mandatum vel signum aliquod certissimum perciperet; de quibus ille forte indubius testis assisteret; et aliquandiu Crucem quandam quidem [1]ligneam pro signo ei transmittere erant soliti, quæ ei diu erat pro licentia cum his, qui eam detulerant, loquendi, et pro certitudine eorum præcepti sive etiam intersigni. Quam percipiens atque deosculans, pauca quidem verba, sed et ea tamen necessaria atque rationabilia, loquebatur, cum his tantummodo quibus illi licentia præstabatur. Paucis se verò expediens, et illos qui eo advenerant Deo committens, postea cum nemine colloquium habere voluit, nisi quem talibus indiciis a Prioribus adventasse persensit; frustra quidem aliter elaborasset, nisi secum quodvis [2]quis forte certi indicii signum detulisset. Cum vero post diutissimo elapso tempore aliquos ministros habere cœpisset, quorum cura sollertior rebus exterioribus providendis, vel pauperibus suscipiendis, prospicere potuisset, pro [3]silentii usu, quem ex præcepto Priorum excoluit, quædam [4]signorum genera [5]ex propria adinventione sibi composuit; quorum significationes fa-

worth preserving here. "Sic enim cum adhuc junior eremita solitudinem suam excoleret, non hypocritæ captus elatione se sibi regendum tradidit, sed venerabilis Rogeri Dunelmensis cœnobii prioris magisterio animi famulatum subjecit; a quo et regularis vitæ institutionem et spiritualis militiæ formam accepit; erat enim præclaræ religionis et continentiæ monachus, et viro Dei specialis amicitiæ gratia constrictus. Hunc igitur, cum quadam die ad eum ex consuetudine venisset, et completo sacræ admonitionis obsequio ad monasterium rediisset, stratu quiescentem antiquus hostis reperit, et cum magno vocis et animi rancore conviciis lacessivit. 'Quare,' inquit, 'ad illum delirum hodie venisti, et meas ei insidias detexisti? in vanum laboras in rustico illo; et hac vice id tui laboris præmium habe.' Et hoc dicto, intolerabilis fœtoris de posterioribus cum strepitu fumum ejecit, quem idem prior cum ingenti cordis et spiritus angustia sustinens, signo vitæ sensibus impresso, vix evasit." See the continuation of the same extract in the note appended to § 141.

[1] *Ligneam.*] Ligneam ei transmittere, *H.*

[2] *Quis.*] The word "quis" is added in the margin of the Bodl. MS. It does not occur in the Harl. copy, which reads "fore" for "forte" erroneously.

[3] *Silentii usu.*] The strictness with which this was enjoined in monasteries is too well known to require illustration. See, however, Martene de Antiq. Monachorum Ritibus, i. ii. § 74, seqq.; and also Fosbrook's Monachism, pp. 499, 500.

[4] *Signorum genera.*] See §§ 227, 228, 231. Martene's very curious chapter (de Antiq. Monachor. Ritibus, v. xviii.) abundantly illustrates this usage, and shows, that although St. Godric might invent for himself the peculiar signs which he employed, yet that the system widely prevailed. Martene observes that it was general, "non dumtaxat apud Cluniacenses, sed apud Cassinenses, Cistercienses, aliosque passim monachos." He had before mentioned the Benedictines.

[5] *Ex propria.*] These two words are added from *H.*

mulos suos edocuit, ita ut signis et nutibus, quicquid vellet, eis, vel certe aliis advenientibus, eloqui [1]vel dicere, ministris suis ea visentibus, satis excellenter innotuit. Ex usu quidem diuturno, qui circa eum conversati fuerant, quicquid nutantibus digitis significaret, satis [2]didicerant.

CAP. LIX. QUIBUS HORIS VEL DIEBUS SILENTIO VACAVERIT, ET QUANTA VIRTUTIS GRATIA SERMO PIÆ COMMONITIONIS ILLIUS ENITUIT.[3]

§ 128. VOLENTE denique eo ori suo diligentiorem custodiam adhibere, permittente Priore, talibus temporibus consuevit ab omni penitus eloquio hominum abstinendo reticere. Siquidem quatuor diebus per hebdomadam a colloquio omni [4]abstinuit; et dies ipsos Domino et Ejus speciali mancipio, sollenni desiderii sui studio, dedicavit. Unde Dominico die [5]semper orationibus jugiter vacavit, et per hebdomadam omni die feria secunda, [6]tertia, et sexta, in silentio vitam duxit; quod si aliis diebus intermixtim aliqua festivitas forte subriperet, frustra illum ad colloquium aliquis provocaret, nisi id ex præcepto Priorum, obedientia illi [7]persuadente, decrevisset. A prima etiam Dominica Adventus Domini usque post transitum Natalis Ipsius diei quintæ,

[1] *Vel dicere.*] The Harl. MS. has not these words, they have the appearance of being a gloss.

[2] *Didicerant.*] "Ut securius vitam duceret, voluit obedientiæ subjici prælatorum. Priores igitur Dunelmi elegit præceptores, quorum se imperio subjugavit; unde nec loqui volebat alicui nisi de mandato Prioris. Et quia signum aliquid requirebat, solebat ei prior Crucem ligneam transmittere, ut sciret se habere licentiam cum his, qui eam attulerant, colloquendi. Quam ille suscipiens atque deosculans, paucis utebatur verbis, videlicet, rationalibus et necessariis, cum illis tantum quibus licentia fuit data. Frustra quidem illuc veniens laborabat, quicunque signum hujusmodi non ferebat. Processu temporis cum haberet ministros vel suscipiendis pauperibus vel conservandis rebus, ex inventione propria quædam signa composuit, quibus in silentio utebatur ad eos." Harl. Anon. Legend.

[3] Chapter LVII in the Harl. MS.

[4] *Abstinuit.*] Although this system was general, as we have stated, yet it appears to have undergone some modification from St. Godric himself, as he was doubtless justified in doing. Some of the details, at least, have no precedent among the numerous instances collected by Martene. On silence during the Festivals, see iii. v. § 3; iii. xvii. § 2; and especially § 72.

[5] *Semper.*] See an illustration, § 214.

[6] *Tertia.*] Galfrid gives a slightly different account. "Dominicis et diebus festis orationi tantum vacabat; secunda vero et quarta et sexta feria silentio indulsit." § 11.

[7] *Persuadente.*] Persuadere, *H.*

nunquam, nisi confessionem faceret, os suum ad loquendum cum homine aperiret; similiter etiam ab exortu primo Septuagesimæ usque ad exitum dierum sollennium festivitatis Paschæ, et a Pentecostis primordio usque in diem illius novissimum. Ceteris etiam omnibus diebus celebrioribus, in quibus festum provenisset aliquod, quod videretur esse [1] sollemnius, solitarius sedere consuevit, et cum humilitate in quietis silentio deguit.

§ 129. In ejus colloquio plurimæ erat jocundæ suavitatis delectatio, quia verba ipsius pauca erant et sapida, et plurimæ sapientiæ sale condita. Unde de vicinis partibus et remotis, plures ad eum confluxere populorum, ut ab illo audire possent verba supernæ scientiæ et salutis. Multi etiam peccatis oppressi et temptationibus fatigati, sæpius, eo instruente, ad viam salutis sunt reducti. Novit quidem multimoda hostis antiqui deliramenta satis evidenter ostendere, et omnes versutiarum illius astutias mira facundiæ subtilitate detegendo denudare; atque de his quæ ad doctrinam vel disciplinam pertinent, multo subtilius et manifestius edocebat, quam aliquis litteratus et omni clericali eruditione peritus. Spiritus quidem Dei, Qui in ejus pectore Sibi mansionem præparaverat, secreta multorum operum ei declarabat; nam audientibus cunctis, plurimo erat stupori et admirationi quomodo ab idiota et illiterato homine tam alta mysteriorum [2]arcana possent intelligi vel proferri. Eratque in illo tanta virtutis gratia, quod omnium videretur in illo fuisse consolatio et medela; multique dum ei lapsus peccatorum suorum seu calamitatum suarum tribulationes exposuissent, de quacunque pressura laborabant, celerem se obtinuisse medelam ipsius meritis congaudebant; nec cum dolore quo illuc advenerant, percepta ipsius salutari doctrina, aliquando [3]remeabant. Pluresque etiam, percepta ejus benedictione, a plurima infirmitatum varietate frequentissime convaluere, atque [4]gustu panis ipsius vel poculo plures redditi sunt salutis optatæ [5]remedio.

[1] *Sollemnius.*] Solenne, *H.*

[2] *Arcana.*] MS. archana.

[3] *Remeabant.*] "Verba ejus consolationem et salutem sapiebant. Quis illum tristis adiit, quem protinus hilarem non reddidit? Quis famelicus, quem non pavit? Quis nudus, quem non operuit? Et si quando deesset erogandi facultas, inerat ei semper ex caritate pia voluntas." Galf. § 11.

[4] *Gustu panis.*] See §§ 177, 241. "De pane vero ejusdem cœnobii multa et mira languentibus remedia provenire pervulgatissimum est; adeo ut, si quis, quanquam decubans, validissime hujus afficiatur desiderio, efficacissimum esse reducis putetur indicium sospitatis." Mirac. S. Germani Autiss. Acta SS. 7 Jul. 265.

[5] *Remedio.*] So narrated in the Harl. abridgement: "Quatuor diebus in heb-

CAP. LX. QUAM BENIGNE PARENTES AD SE VENIENTES SUSCEPERIT, ET QUO STUDIO [1]PAUPERES CETEROS RECREARE SATAGERIT.[2]

§ 130. Laude Domini loquebatur os ejus semper, et omne eloquium illius dulcifluo more erat compositum et prudenter; venientes confluentesque ad eum benignissime recipiebat; et quibus subvenire poterat, opem conferebat; nec aliquando manus pauperis ab eo vacua rediit, si aliquid forte haberet quod clamanti egeno erogare potuisset. Unde orphani et [3]pupilli sæpius illo veniebant, et quicquid ille ab aliis perceperat eis clementissime erogabat; et quia fama illius circumquaque percrebuit, plurima sæpius ad illum turba confluxit.

Proinde parentes ipsius hæc de illo audientes, de regionibus longinquis, in quibus habitaverant, relicta domo et rebus quibusque ceteris, ad illum veniebant. Quos ille benigne suscepit, quia qui alienigenis mansuetissimus exstitit, suis immitis sive [4]crudelis esse non potuit. [5]Nemo enim carnem suam odio habuit; nec caro sanguinem proprium pulsare potuit; quia rivus qui effluit, venæ meatus a quo profluit detestari seu repellere nequaquam debuit. Inter quos mater ipsius, et frater ejus Willelmus nomine, cum sorore ipsius quæ [6]Burchwene vocabatur, advenerunt; et in proximo ab illo aliquibus amicis commendati, usque ad obitum suum in terra aliena demorati sunt. Quos ita hic seriatim introduximus, quia de ipsis aliqua [7]expondituri sumus. Erant nimium viri [8]bene catholici et fideles; et paupertatis suæ multitudinem

domada continebat se prorsus a colloquiis; videlicet, die Dominica, feria secunda, tertia, sexta; sed Dominica semper orationibus erat intentus. Aliis etiam diebus, quando aliqua festivitas erat, silentium observabat; nisi hoc præcipientis imperio commutaret. A prima quoque Adventus Dominica usque ad quintum Natalis diem, similiter a Septuagesima usque post Pascha, similiter festo in Pentecosten, a colloquiis abstinebat. Sermo illius erat suavis et jocundus, et sapientiæ sale conditus; unde multi ad ejus alloquium, etiam de remotis partibus, confluebant, peccatis oppressi vel temptationibus fatigati. Quos vir Dei qualiter diabolicas deberent vitare versutias, instruebat subtiliter et facunde; ita ut mirarentur auditores hominis ineruditi pectus et linguam. Multi post ejus colloquium sunt a magnis tribulationibus liberati, multi a longa infirmitate sanati, plures gustu panis illius aut poculi redditi sanitati."

[1] *Pauperes.*] Pauperes recreare, *H.* [2] In the Harl. MS. chapter LVIII.

[3] *Pupilli.*] Pusilli, *B.* [4] *Crudelis.*] Crudelissimus, *H.*

[5] *Nemo.*] Eph. v. 29.

[6] *Burchwene.*] So corrected from Burchwine, by the first hand, in *B.* Burchwina, *H.*

[7] *Expondituri sumus.*] Concerning his sister, see capp 61 and 63; and his brother, cap. 64. [8] *Bene catholici.*] Boni, catholici, *H.*

et ad mansuetudinem cordis contriti; et humilitatem spiritus [1]commitantes. De necessitate enim virtutem faciebant, et quod videbatur esse despectionis opprobrium, fiebat eis supernæ sapientiæ incrementum.

CAP. LXI. CUJUS CONVERSATIONIS SOROR ILLIUS FUERIT, ET IN CELLA EI SECUS FRATREM EJUS CONSTRUCTA QUALITER VIXERIT.[2]

§ 131. [3]OPTIMAM denique partem et quæ non auferetur ab ea in æternum, soror ejus sibi elegerat; quia cunctis secularibus rebus postpositis, solitariam cum fratre suo vitam ducere ab ipso impetraverat. Cujus ipse votis libentissime annuit, quia ex utero [4]matris suæ semper Deo devota virgo et incorrupta permansit. Ei igitur cellulam quandam secretiorem ipse composuit, quæ aliquantulum ab Oratorio illius seorsum semota [5]fuit, in qua virgo Deo devota deguit; et solitarie Christo militans, multorum annorum curriculum ibidem exegit. Quæ cilicio aspere satis contexto, fratris sui exemplo carnem suam perdomuit, et orationibus atque jejuniis cum afflictionibus nimiis, sollemni devotione se Domino dedicavit. Quod frater ipsius satis gratanter accepit, et vias Domini illi demonstrando reseravit; nihilque bonitatis erat quod ipsa per se nosset aut didicisset, quod pro omni conamine virtutis suæ operibus piis complere non contenderet. Ad fratris vero sui Oratorium raro accessit, nisi ut quandoque Missas audiret, si tamen aliquis forte [6]sacerdos advenisset. Quoties etiam frater ejus signum ad horam Divini Officii [7]pulsasset, mox illa [8]genibus procurvata solo tenus strata procumberet; et prout ipsa novit, opus mysticum clementer exsolvit. Hæc ex [9]nominis sui indicio aliquid cœlitus de ea futurum præsagabat, quod Spiritus Sancti gratia in ea profuturum præsignaverat. Vocabatur enim Burchwine, quod "Amica civi-

[1] *Commitantes.*] Commutantes, *H.* [?] [2] Chapter LIX. in the Harl. MS.
[3] *Optimam.*] S. Luc. x. 42.
[4] *Matris.*] Matris suæ virgo incorrupta permansit, *H.*
[5] *Fuit.*] Est, *H.* The words "fuit in" are added by a later hand in *B.*
[6] *Sacerdos.*] Aliquis sacerdos illuc, *H.* [7] *Pulsasset.*] Pulsaret, *H.*
[8] *Genibus.*] Genibus procurvata solo tenus prostrata procumberet, *H.*
[9] *Nominis sui indicio.*] The etymology "amica civitatis" presently mentioned has reference to the Saxon words "burges wine." "Thalami amabilis consocia" is a version of "bures wine."

tatis" resonat: vel certe "Thalami amabilem consociam" prænuntiat. Futura quidem erat Civitatis supernæ amica et socia, Christo sanctarum [1]sponso virginum in thalamo Jerusalem supernæ amica vicinitatis amicitia [2]consocianda.

CAP. LXII. QUALITER ANIMAM SIBI DEVOTÆ MULIERIS VIDERIT, ET QUALITER EAM, PRO QUA SÆPE ORAVERAT, QUIETI ÆTERNÆ REDDITAM INTELLEXERIT.[3]

§ 132. Sub diebus illis vir Dei ad meditandum in agro suo progressus est, vel ut quippiam exerceret operis ruricola sollicitior effectus est. Hora igitur jam pene meridianum tempus excesserat, et ille secus sepis suæ ambitum, quo agrum illum circumsepserat, jam forte lassabundus consistebat. Attollens itaque oculos ad nemoris solitudinem juxta positi, vidit cujusdam gradientis speciem ad se sub celeri migratione, moderata tamen [4]maturitate, [5]deferri; cujus visioni dum crebro intenderet, et quidnam foret explorare præmeditatus esset, subito species ipsa per medium nemoris transiit, atque versus locum illum in quo steterat, mediocri celeritate properabat. Gradiebatur quidem quasi sub pennigeri motu aeris, quasi gradientis illius [6]pedes nullatenus pertingebant usque ad inferiorem terræ contactum pulveris; sed superius ejus vestigia visebantur; et nullo modo ab alterius alicujus levamine sive modulamine gressus deambulantis deferebantur. Spiritus quidem exstitit, quia carnem et ossa non

[1] *Sponso.*] Sponsa, *H.*
[2] *Consocianda.*] The incidents of the last two chapters are thus narrated by the anonymous Harleian writer: "Fama viri clarescente, veniunt ad eum cognati ejus de partibus remotis; quos benigne suscepit. Erant enim justi, sed pauperes; inter quos erat mater ipsius et frater nomine Willielmus, et soror nomine Burwenna; qui sunt in istis partibus usque ad suum obitum demorati. Soror imploravit a fratre ut eam secum vitam ducere solitariam pateretur; virgo scilicet incorrupta, et Deo a prima semper ætate devota. Ejus voto libenter annuit, et ei cellulam in loco aliquantulum [ita MS.] militans Christo longum tempus exegit, cilicio induta, et multis afflictionibus macerata. Ad fratris Oratorium raro veniebat; videlicet, ut Missas audiret quando aliquis illuc forte presbyter advenisset. Quando frater ad horam pulsabat signum, illa genibus curvata procubuit, et orationis pensum devota persolvit."
[3] In the Harl. MS. chapter LX.
[4] *Maturitate.*] The Harl. MS. reads, "ad se sub celeri migratione moderata, cum maturitate." [5] *Deferri.*] Added by a later hand in Bodl.
[6] *Pedes.*] Pedibus—pertingebat, *H.*

habuit; et idcirco alterius sustentamine non indiguit, quia [1]virtus Dei sola gressus spirituum dirigit. Species tamen illa videri potuit; quæ instar viventis hominis tota reluxit; quæ etiam tota erat candidissima, velut vestibus candidissimis ornate circumamicta.

§ 133. Illi denique appropians citra sepis altitudinem pertransiit, et per agri illius medium iter suum conficiens, fere viro Dei se collateraliter adjunxit. Cui illa sic locuta dixit, et illum venerabiliter salutavit; "Spiritus Sanctus," inquiens, "tecum sit." Cui ille sub festinatione reddendo responsum ait, "[2]Amen, Amen, dico vobis." Nec illa igitur ei plura verbis intulit, nec ille alia illi respondit; miro tamen modo cujusnam fuisset spiritus statim agnovit, et quod Dei clementia a peccatorum suorum nexibus esset absoluta, ei Spiritu revelante, persensit. Erat quidem spiritus cujusdam matronæ, ut ipse referebat, in vita sua illi devotissimæ, quæ ad ipsum visendi gratia sæpius consuevit accedere, piisque erat operibus dedita; et quod boni noverat, pio conamine prosequi et exercere gaudebat. Unde post obitum illius, vir Dei non immemor sui quondam memoris, Domini sæpius pro ea interpellabat clementiam, ut sortem posset consequi supernæ salutis. Pertransiens igitur sic species illa, per medium cellulæ sororis suæ subiit; et statim evanescens, visio tanta ulterius non comparuit. Quod videns ille lento pede prosequitur, et sororem conveniens, utrum illam ibi pertranseuntem vidisset percunctabatur, quæ se nihil hujusmodi vidisse asseruit, quia forte tanti meriti adhuc coram Domino non fuit; et a ministris pastoribus de nemore venientibus idem perquisivit, sed nullus eorum se quicquam vidisse constanter edocuit. Tunc ad se conversus, statim intellexit quod Dominus ei [3]tali visione revelare voluit, quod preces suas pro ea exaudisset; et de locis pœnarum erutam, [4]sempiterni gaudii eam consortem effecisset. Unde Oratorium ingressus, Domino laudes reddidit, Qui solus [5]mirabilia facit.

[1] *Virtus.*] The words "sustentamine non indiguit, quia virtus," are written upon an erasure in *B.*, but the same reading occurs in *H.*

[2] *Amen, amen, dico vobis.*] Another instance of this salutation occurs § 204.

[3] *Tali visione.*] Tali visioni, *H.*

[4] *Sempiterni.*] MS. sempiternii.

[5] *Mirabilia facit.*] "Cum esset vir Dei post meridiem in agro juxta sepem, attollens oculos vidit speciem hominis ad se venientis; non per terram gressu, sed per aerem leni motu. Videbatur autem quasi vestibus candidissimis adoperta, et cum accessisset, virum Dei salutavit hoc modo: 'Spiritus Sanctus tecum sit.' Cui mox ille respondit: 'Amen, amen, dico tibi.' Et cum neuter

CAP. LXIII. QUALITER SORORIS SUÆ SPIRITUM INTER DUOS ANGELOS VIDERIT ET COGNOVERIT, ET QUID IPSA CUM ILLIS ALTERNATIM CECINERIT.[1]

§ 134. Verum quia tota vitæ nostræ mortalitas lapsu temporum est incerta varietas, soror [2]illius omnis carnis [3]sortem secuta est; et mortem subiens, Dunelmum sepulta est. De cujus obitu vir Dei plurimum indoluit; et quibuscunque modis potuit, illius spiritum subvenire decrevit. Novit quidem quod mortua caro jam non resurgeret, neque spiritus semel egressus ante diem novissimum corpori, quo exuta fuerat, nequaquam se infunderet; quod enim quo advixit spiritui semper superna suspiranti horrori [4]exstitit, jam resoluto spiritui optabile esse non potuit. Nocte igitur et die a lacrimis et orationibus non cessabat, sed instantius solito Dominum pro ea interpellabat; unde pro ejus expiatione luctum et cinerem induit et pallium mœroris, ut ejus spiritui fieret remedium consolationis. Postulabat quidem ut Domini clementia ei patefaceret quid Dei judicio de spiritu sororis suæ factum fuisset. Dicebat quidem intra se, " Vigilans pernoctabo et non quiescam, donec egrediatur splendor misericordiæ Domini, et mihi revelet gloria Dei quale sit judicium de anima sororis servi Sui." Hæc et his secum similia sæpius dicebat, et Domini misericordiam pro ea jugiter invocabat, et Beatæ Mariæ Matris Domini frequenter implorabat auxilium, quo pro spiritu sororis suæ preces tam sedule pro ea effusas admitteret intra sacrarium exauditionis, et [5]ut ei supernæ reportaret antidotum reconciliationis. Prospiciens denique ex alto Dominus quantis servus Ejus fatigaretur angustiarum desolationibus, voluit omnem hujus doloris lacrimam ab oculis ejus extergere, et tanti luctus dolores pia consolationis gratia refovere.

plura diceret, cognovit in spiritu quod esset anima sibi familiaris olim matronæ, quæ solebat eum frequenter visitare dum viveret, pro qua Deum sæpe intentis precibus exorabat. Illa pertransiens cellam suæ sororis introiit, atque disparuit. Ille subsequens a sorore quæsivit [MS. quæ sicut] an hoc apparuit ei; et illa se nihil vidisse dicebat. Similiter et pastores inquisiti super hoc responderunt. Intellexit igitur eam esse a cruciatibus liberatam; et ingressus Oratorium gratias egit Deo." Anon. Harl. Legend.

[1] Chapter LXI. in the Harl. MS.

[2] *Illius.*] Viri Dei, *H.*

[3] *Sortem secuta est.*] The account given by Galfridus contains some additional information which is worth preserving. " Bonæ recordationis frater Radulfus eleemosynarius eam in Dunelmum transtulit, ubi ipsa in domo hospitali reliquo dierum suorum tempore, in sanctitate et castitate completo, beato fine quievit." § 29.

[4] *Exstitit.*] Fuit, *H.*

[5] *Ut ei.*] Ei reportaret, *H.*

§ 135. Nocte igitur quadam, dum viri Dei oculos somnus gravaret, et pro fatigatione nimia sub ictu pene videntis oculi dormitarent, [1]præcedente Sancta Maria, ecce, duo viri amicti vestibus albis coram illo Oratorium Beatæ Mariæ ingrediuntur; et spiritum sororis illius inter se deferentes, supra Altaris crepidinem consistere videbantur. Quos ille diligentius intuens, animam sororis suæ statim agnovit; et exsultans spiritu tam jocundæ visioni diligenter intendit. Mox illa in medio Altaris consistens, vocem dulcimode extulit, et sonoro melodiæ cantu talia decantavit: "Sancta Maria super scamni sedile me deduxit, ne super terram istam nudo pede calcarem vel contingerem;" quæ tamen omnia verbis Anglicis edidit, quorum schema tali ordine decurrit: "Crist and Seinte Marie, sio on scamel me iledde, thæt ic on this hi-herthe ne sculde uuit mine bare fot [2]itreide." Cujus dulcedinis melo avidius intendit, quia auribus illius vocis ipsius modulatio suavissime infusa pertonuit.

§ 136. Tunc duo viri illi, qui et spiritus Angelici, uno eorum ad dexteram Altaris consistente, altero vero illorum ad sinistram præminente, voces suavissimas altissime efferunt, et canora modulatione talia sæpius repetendo dixerunt, "Kyriel. Xpel." Qui utrique libellos præ manibus habuere, qui modici esse videbantur; quorum operimenta exteriora quasi de rubricatis pellibus fuissent, [3]splendidissime emicuere. Canentes igitur talia manu plaudebant, et jubilantes Domino in vocibus exsultationis, palmas alternis motibus jactitabant, et quasi librorum suorum folia alterutrim dispergebant. Illa itaque prædicto cantico dulciflue præcinente, et verba eadem præmissa semper seriatim enunciante, mox ut illa conticuit vox angelica subsequenter intonuit, "Kiriel. Xpel." Eratque sororis illius canticum quasi textus finis et principium; et vox spirituum beatorum quasi pro regressu ipsius cantici. Denique dum diutissime talibus [4]sollemnioribus præconiis

[1] *Præcedente Sancta Maria.*] The words "præcedente Sancta Maria" do not occur in *H.*

[2] *Itreide.*] Seinte Marie spa me iledde that ic on þis hi-herthe ne sulde noth mine bare fot hi-trede, *H.* The legend of Germanus in Geoffr. § 29, thus versifies the song:

> "Ne pede calcarem terræ contagia mundo,
> Sic mea me domina deduxit Sancta Maria."

[3] *Splendidissime.*] Specie diutissime, *H.*

[4] *Sollemnioribus.*] Solemniorum, *H.*

disseruissent, et spiritum dilecti Deo viri visione jocundissima refovissent, sursum in aera [1]conscenderunt; nec quo diverterint, ulla certa vestigia reliquerunt. Quibus ille lætifactus, et in se reversus, cœpit Deo laudes devotissimas exsolvere, et in Suis admirandis operibus gratulanti animo conglorificare; statimque intellexit quod anima sororis suæ super cœlestibus Angelorum choreis esset associata, et Dei clementia perenni [2]fœlicitate donata.

CAP. LXIV. QUALITER PRO ANIMA FRATRIS SUI PŒNITENTIAM EGERIT; ATQUE A PŒNIS ERUTAM, EAM SIBI COLLOQUENTEM VIDERIT.[3]

§ 137. Omnia opera Domini miserationes Ejus exsuperant, quæ nullo unquam fine deprehendi se digne posse manifestant; magna quidem sunt opera Ejus, exquisita in omnes voluntates Ejus, quia hinc peccatorum animas meritis sanctorum a pœnis inferni eruit, hinc vero spiritus electorum illis ad gratiam consolationis patenter ostendit. Unde hoc miraculum quod subsequitur, quid preces justorum pro peccatis errantium valeant, satis luculentissime protestatur.

Erat ei frater quidam carnalis, de quo [4]prædiximus, qui operibus secularibus omni erat tempore deditus; hic in alterius ministerio deserviens, lembo aliquando utebatur, atque per alveum

[1] *Conscenderunt.*] Thus also St. Gregory saw the spirit of his sister carried up into heaven. See Mabill. Acta SS. Ord. S. Bened. sec. i. pp. 22, 37.

[2] *Fœlicitate donata.*] The Harl. anonymous author thus writes: "Cursu temporum procedente [MS. procedentem], soror ejus viam universæ carnis ingreditur; unde plurimum contristatus, propter absolutionem ipsius orationes et lacrimas impendere non cessavit. Beatam quoque Virginem attentius exorabat, ut illius animæ propitia subveniret. Quadam ergo nocte dormitans, vidit, præcedente Beata Virgine, duos viros albis amictos Oratorium Sanctæ Genitricis ingressos; qui spiritum suæ sororis ferentes, eam super Altaris crepidinem statuerunt. Cum autem super hanc visionem [MS. visione] gauderet, illa consistens in medio Altaris hæc dulci melodia verbis Anglicis cantare cœpit: 'Christus et Sancta Maria me deduxerunt in scamno, ne in hac terra nudo pede calcarem.' Tunc duo viri sive Angeli, quorum alter stetit ad dexteram partem Altaris, et reliquus ad sinistram, cantantes voce suavissima, responderunt: 'Kyrie eleyson, Christe eleyson,' qui libellos tenderunt opertos, quasi de pellibus rubricatis, et canentes manus plaudendo jactabant et librorum folia dispergebant. Illa quidem canticum pluries iteravit, et Angeli 'Kyrie eleyson, Christe eleyson,' toties fine subjiciunt. Cum vero sic diutissime cecinissent, recedentes in aera contenderunt. Vir Dei jocundatus Christi misericordiam collaudavit, intelligens quod anima sororis absoluta esset a pœnis."

[3] In the Harl. MS. chapter LXII.

[4] *Prædiximus.*] §§ 10, 130.

Wiri fluminis navigabundus deferebatur. Orta igitur grandi intemperie et procellosa, dum præ aquarum turbine aura fortius fieret impacata, subito navicula illa qua residebat, tempestate grassante, subvertitur; et ille aquarum profundo dimersus, spiritum vitalem emittere compellebatur. Quo mortuo et sepulto, vir Dei tanta desolatione pro ejus tam horrida morte deterritur, quod vix aliqua consolatione respirare posse crederetur. Tandem per aliquot annos gravissimæ pœnitentiæ sibi luctus indixit, et quasi ipse omnia peccata fratris delenda suscepisset, gravissimis afflictionum cruciatibus sese coram Domino mactare non desiit. Mirum itaque et nimis prolixum esset singula quæque prosequendo edicere, quæ ipse pro impetranda illi Dei clementia solebat efficiendo sustinere. Nam loricam recentiorem nudo corpori apposuit; et cilicii [1]rigoribus alterius cilicii genus satis horribilius et hirsutum magis excoluit; vigilias protelare, orationes multipliciter frequentare, et omnia membra dolore incredibili exsauciando exulcerare.

§ 138. Unde miseriator et misericors Dominus, ejus miserias miseratus, tali modo doloribus ipsius consuluit, et cordis illius contritiones sanavit. Nocte enim quadam, dum vir [2]ille solitæ orationi procumberet, [3]et se pro spiritu fratris gravissimis suspiriorum [4]lacrimis afficeret, ecce, subito fratrem suum, pro quo implorabat, coram se assistentem conspicit, et taliter eum allocutus ait: "Eia, frater mi Godrice, serve Dei, hactenus mala multa sustinui, et dira tormentorum pericula perpetiendo percurri; nunc vero tuis precibus adjutus, in civitate Jerusalem magna consisto, et gaudiis illius perfruendo bona multa possideo. Hæc est Jerusalem altissima et superior, et non illa novissima et inferior, ubi mecum concivis eris, et solutus a corpore, ad me venies ut ibi sempiternis gaudiis perfruaris." Eratque vultu satis exhilaratus et jocundus, amictu candidissimus et conspectu decorus. Ejusdem formæ videbatur esse atque staturæ, cujus et ante mortis suæ depositum probabatur exsistere. Quibus verbis superadjiciens intulit, "Agnosce quod ego ipse sum, qui quondam mortuus, modo vivens in Summa Jerusalem concivis sum." Quibus dictis, statim evanuit; et ille nimio perfusus gaudio, desolationis dolorem tantæ consolationis levamine temperavit. Exinde Domino et Christo Ejus vir ille devotior exstitit, et Domini clementiam

[1] *Rigoribus.*] Rigoris, *H.*
[2] *Ille.*] Dei, *H.*
[3] *Et se pro.*] Et sæpe pro, *H.*
[4] *Lacrimis.*] Lamentis, *H.*

nolle preces pauperum despicere patenter advertit. Didicerat enim quod [1]oculi Domini semper super justos sunt, et omnibus invocantibus Eum in veritate aures Ipsius erectæ sunt. Atque sic edoctus est quanti valeat apud Dominum piæ devotionis oratio, cujus oblationis victima devote perfusa fit alieni peccati redemptio, et certa omnium criminum expiatio.

[2]Eadem forte die Germanus prior illo perveniens, solito eum hilariorem repperit; unde et ei dixit, "Domne, plurimum exsulto quia te hilarem et jocundum conspicio." Cui ille, "Merito debui lætari, quia hodie anima fratris mei ante annos sexdecim defuncti, in cœlum ab Angelis deferri ad [3]gaudia conspexi."

[1] *Oculi.*] 1 Pet. iii. 12.

[2] *Eadem forte.*] The passage from these words to the end of the chapter occurs in the margin of *B.*, and is not found in the *H.* manuscript. The narrative of Germanus, however, is preserved by Galfrid, and is as follows: "Venerunt die sequenti prior Dunelmensis, Germanus scilicet, et fratres aliqui, verbum vitæ, sicut consueverant, ab eo percepturi; in illum vero inter verba respicientes, mirabantur quia et sermone solito esset jocundior et facie appareret hilarior. Quibus ille, 'Ne miremini,' ait, 'si lætior arrideat vultus, si lætitiam protestetur animus; quia nocte præterita mirabiliter Sua miseratione respexit me Dominus. Cum enim orarem, audivi in sublime canentium vocem et ineffabilem conspexi desuper effulgere splendorem. Volensque certius nosse quid esset, surrexi, aures erexi, oculos in cœlum direxi; et animam fratris mei, ante annos sexdecim defuncti, vidi ab Angelis ad cœlestia deferri. Hæc est causa lætitiæ novæ, hæc sollennitas jucunditatis internæ, quia gratias ago omnipotenti Deo et exsultat spiritus meus in Deo salutari meo." § 31.

[3] *Gaudia conspexi.*] "Frater ipsius, de quo prædiximus, vitæ præclaris erat, et in alterius ministerio constitutus. Hic navigans in Wero flumine, tempestatis violentia submersus, interiit; unde Godricus dolore gravissimo est afflictus. Indixit ergo sibi per aliquot annos, velut inconsolabiles pœnitentiæ luctus; et tanquam ei peccata fratris incumberent, se durissimis cruciatibus mactare non desiit. Nam propter hoc loricam recentiorem [MS. retunsionem] et cilicium asperius induit, orationes multiplicavit, vigilias protelavit, et solito vehementius totum corpus edomuit. Igitur miseratione divina nocte quadam cum oraret, astitit ei subito frater ejus veste candidus, vultu decorus, ejusdem formæ et staturæ cujus fuerat ante mortem: et eum taliter est affatus: 'Eya, frater mi, Godrice, serve Dei, hactenus multa mala sustinui; sed nunc precibus tuis adjutus, in Jerusalem sancta civitate consisto, et æterna bona possideo; ubi et tu, solutus a corpore, interminabili gaudio perfrueris. Agnosce quod ego ipse sum qui mortuus fui, et modo vita fruor æterna;' et his dictis, evanuit. Ille multum hujusmodi consolatione lætatus, gratias divinæ reddidit pietati." Anon. Harl. Legend.

CAP. LXV. DE LEPUSCULO QUI OLERA EJUS CLANCULO DEVORAVIT, QUALITER ILLUM CASTIGAVERIT, ET EJUS VERBERE SOLIUS OMNE GENUS ILLIUS A PASTU OLERUM SUORUM INFRÆNAVERIT.[1]

§ 139. Opera Domini universa bona valde sunt, et ideo non auditu onerosa, sed sensu potius honorifica sunt; unde quæ per virum Dei, Domini dextera est operata, tanto sunt dulciora, quanto et sui mira diversitate disparia. Vir igitur Domini hortum olerum sibi cœpit effodere, et diversa leguminum seminaria per ejus sparsim fines conserere; quæ temporibus serotinis cœpere naturali temperie maturescere, et passim arvis horti illius viridantibus, frondes et folia dilatare. Quod genus laboris ideo vir Dei cœpit excolere, ut ministros suos et ad se confluentes pauperes tali posset edulii, rusticano licet, solamine refovere. Cum igitur olerum diversa legumina naturalia sibi quæque protulissent frondes et folia, ecce, [2] lepusculus de nemore collateraliter horto ipsius adhærenti, sæpius latenter accurrere consuevit, et olerum fruteta germinantium certatim depascere corrodendo inolevit. Forte quidem [3]silvestris bellua dulciora esu fore et magis sapida sensit urbanæ plantationis genimina, quam silvestrium radicum minus culta vel incurata libamina; et ideo talium olerum libamini magis insuevit, quia ad tales esus dulcedo insueta eam magis illexit. Ita denique lepusculus ille horti illius olera depascendo corrodere consueverat, quod vix [4]aliquando illo advenienti viro Dei, alicujus alimoniæ collectam superstitem deserebat; unde bellua tali [5] esus dulcedine delectata, non tantum frondes teneros et folia sapida est demolita, quin imo et radicum medullas recentius pullulantes est frequentius devorata. Quæ injuriarum ludibria vir Dei diu sustinuit; sed dum lepusculus prædo intemperantius egit, ille animo piissimus tandem ægre ista sustinuit. Circumiens ergo sepis suæ diversa lustramina, repperit per foramina modice semiruta parva quædam solo tenus pedis lepusculi impressa vestigia.

§ 140. Digrediens denique die illo inde, alteroque regrediens, forte lepusculum ipsum olera sua depascentem comperit; quem

[1] Chapter LXIII. in the Harl. MS.

[2] *Lepusculus.*] The Bollandist editor Henschenius remarks that a similar incident occurs in the legend of St. Bartholomew of Farne, § 20.

[3] *Silvestris.*] Silvestri, *B.*

[4] *Aliquando.*] Quandoque, *H.*

[5] *Esus.*] Esu, *H.*

et fugam inire incipientem ipse leni dexteræ suæ protensione longius abire coercuit; cui et talia dixit, "Præcipio tibi in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, ut in eo quo stas loco fixa permaneas; et donec ad te veniam, a loco illo ulterius ne procedas." Ad quam vocem mox mirum in modum misera bestiola substitit, et timida ac tremula viri Dei adventum cum pallida satis longanimitate sustinuit. At ille flagris in manu collectis, lento vestigio ad eam propius accessit, et comprehensam aliquanto diutius mugientem cecidit. Qui cum utriusque ejus latera longius tutudisset, compassus animo [1]aliquantulam olerum annonam ejus humeris alligavit; et sic ad sepis suæ rimulam solitam productam, talibus verbis allocutam emisit, "Præcipio," inquit, "tibi et omni tuo generi, ne huc ulterius amodo aliena læsura accedas; sed neque vitam [2]vestram silvestrem [3]esibus humanis sustentura huc amplius accedere præsumas. Quia quicquid omne genus tuum in me hactenus deliquit, tui solius corpusculum a me durius fustigatum exsolvit; vicem quidem omnium tu sola sustinuisti, et omnium transgressiones tui generis, flagris a me attrita, perpessa fuisti." Quibus auditis, nunquam exinde aliqua silvestris bellua infra sepis illius septa ausa est irrepere, neque leguminum ejus pascua invadendo corrodere.

Hoc ipse nobis sæpius hominum inobedientiam redarguendo retulit; et turba ministrorum ejus qui ista viderant, attestari [4]consuevit.

[1] *Aliquantulam.*] Aliquam, *H.*
[2] *Vestram.*] Vitam silvestrem, *H.* In *B.* the words "vestram silvestrem" are written upon an erasure.
[3] *Esibus.*] Usibus, *Bodl.*
[4] *Consuevit.*] "Godricus hortum habebat variis oleribus copiosum; cujus frondes lepusculus depascebat, ita ut plerumque vir Dei vix ibi suis alimoniam inveniret. Cum autem hoc moleste ferret, quadam vice reperit leporem olera consumentem; cui, cum vellet fugere, in nomine Jesu Christi stare præcepit. Et accedens cœpit ipsius latera cædere cum flagellis, cæsumque duxit ad exitum, et fasciculum de oleribus alligans dorso ejus, dixit ad eum: 'Præcipio tibi et universo generi tuo ne huc amplius accedere præsumatis:' et post illud tempus nunquam ad ejus hortum illud genus accessit.
"Hæc ipse nobis referens, inobedientiam hominum redarguebat collatione ferarum." Anon. Harl. Legend.

CAP. LXVI. DE ANIMA DUNELMENSIS PRIORIS QUAM VIDIT DE MUNDO TRANSIRE, ET QUAM COGNOVIT DONA CŒLESTIA PERCEPISSE.[1]

§ 141. Diligentibus solet esse amicum dilectio sui doloris aperire secretum; nam quod alii infert doloris aculeum, compatientis animo fit quandoque subsidium; et vulnus doloris quod detegitur, amici solantis remedio temperatur. Unde quidam religiosus de cœtu Dunelmensium, qui nuper obierat, civium vel quorumque affinium animos gravi mœroris perturbatione detriverat. Hic enim ab ipsis cunabulis sub regulari disciplina in Beati Cuthberti monasterio educatus fuerat; qui gradatim per quædam officialium ministeria propter piæ maturitatis suæ merita honesta, ad fastigium summi prioratus attigerat. Cujus rigorem vitæ et conversationem continentiæ quicunque noverat, Spiritu Domini illius gressus dirigi dubitare non poterat. Tandem maturus ætate et merito, debitum carnis persolvens transiit ex hoc mundo. Cujus mortis exitus, multis piis corde intulit tristitiæ desolantis affectus, nam exemplo simul et verbo multis proderat; et actu et habitu, ut cunctis erat non opinabile, vere monachus erat.

§ 142. Quidam igitur civium viro Dei satis familiaris, ad eremum solitudinis ejus ascendit, et gravi ferens de tanti viri [2]abitu, satis voce languida et lugubri querimonia ejus exitus rei talis ostendit, et dixit, "Grave, pater mi, dispendium nuper, te ignorante, ecclesiæ Dunelmensi accidit, quia piæ in Domino memoriæ [3]Rogerius Prior eorum obiit; unde quia et mihi erat dolorum solatium, et multi consilii sæpius condimentum, ejus obitus mihi (quod et multis,) irremediabile luctus intulit dissidium, et

[1] In the Harl. MS. chapter LXIV.

[2] *Abitu.*] Obitu, *H.*

[3] *Rogerius.*] Rogerus, *H.* His death occurred A.D. 1149, see § 84. The narrative of Prior Germanus furnishes us with some particulars respecting the death of this Roger, which should not be here omitted. "Idem igitur pater cum præsentis vitæ cursum complesset, in senectute bona de mundo sublatus est; cujus depositio pluribus exstitit moderati doloris occasio; non solum enim pauperum pius acceptor sed et divitum exstitit unicus consolator, unde neminem illi consimilem in prioratu surrecturum universitas conjiciebat populorum. Aliquis itaque dolentium ad B. Godrici properavit asylum, et quam flebile religionis dissidium Fratribus Dunelmensibus accidisset, aperuit. Cui Sanctus, 'Horam resolutionis ejus ante quartum ferme diem evidenter intellexi, et spiritum ejusdem ad paradisi [beatitudinem] perductum veraciter agnovi.' Eo igitur mortuo vir Domini Godricus Priores Dunelmenses sibi præpositos elegit, et sub eorum regimine, quoad vivebat, militabat." § 36.

gravissimi doloris toxicatum inflixit aculeum. Nec credimus amplius ejus ipso in loco ei consimilem surrecturum, qui ita pio doctrinæ solamine possit, vel noverit, infirmitatibus compati singulorum." Tunc vir Dei, "Et quando vir ille venerandus obiit?" At ille, "Pridie," inquit, "domne." [1]Ad quæ parumper subridens ille, "Re vera," inquit, "non pridie, sed [2]perendie; nec diei lumen ejus urgebat obitum, sed potius noctis incipientis exordium ejus spiritum compellebat ad exitum. Nam dum [3]crepusculi primordium noctis fuisset initium, naturalis nubium obscuritas diei claram lampadem sepelivit; et tunc Prior ille de præsenti seculo nequam ad superna gaudia transmigravit. Et pro certo scio quod anima illa æternæ claritatis gaudia possidet, et inter candidatos spirituum cœtus inexplicabilia lætitiarum collegia [4]vidit." Ad quod ille, "Domne mi pater, quomodo id tanti secreti mysterium cognovisti?" Tunc ille, "Hora eadem qua spiritus ejus de corpore corruptibili, Domino jubente, egredi meruit, miser Godricus spiritum emigrantem illius agnovit." Et civis, "Quomodo hic positus in terra hac humili, tam alta et longe posita Dei mirabilia videre potuisti? Num ab aliquo hominum ante meum adventum [5]de obitu illius quicquam audisti?" Mirabatur quidem vir ille intra se quomodo id agnoverit, quia tribus diebus ante exactis, nemo penitus ad ejus colloquia accedere ullatenus consuevit; ac tunc dies erat Sabbati, in qua ad eum veniens hora aliqua loqui cum illo prævaluit. Ad quæ vir Dei, "In veritate, fili, jam dies quatuor sunt exacti ex quo neminem omnino hominum vidi; et quomodo id viderim, tibi explicare non valeo; sed quæ tibi dixi, firmissime vera fuisse cognosco; et quod dixisti pridie, verum dixisti de die ejus sepulturæ, at tamen crepusculo perendie contigit illum vitam finire." Quod audiens civis ille, cognovit spiritum multiformis præscientiæ in Dei servo Godrico [6]consistere.

[1] *Ad quæ.*] Ad quæ subridens, *H.*

[2] *Perendie.*] MS. perhendie. The word is here erroneously used by Reginald; it means the day after to-morrow, not the day before yesterday. So again employed by him, Libell. de S Cuthb. p. 101.

[3] *Crepusculi.*] *H.*; crepusculum, *B.*

[4] *Vidit.*] Videt, *H.*

[5] *De obitu.*] De ejus obitu illius, *B.*

[6] *Consistere.*] So the Harleian abridgement: "Rogerus Prior Dunelmensis, vir magnæ religionis, et apud homines gratiosus, in senectute bona transiit ex hoc mundo. Unde multos fere inconsolabilis dolor affecit, quorum unus, civis quidam Dunelmensis, die quarto venit ad eremum, et Godricum ita compellatur: 'Pater mi, te ignorante, nuper grave dispendium passi sumus, quod domnus Prior Dunelmensis humanis rebus discessit.' Tunc ille subridens ait:

CAP. LXVII. QUEMADMODUM ILLI DEI CLEMENTIA REVELASSET IN CUJUS SANCTORUM DEI HONORE EJUS ORATORIUM DEDICARI DEBUISSET.[1]

§ 143. Cum post tempora longiora devotio fidelium circa eum crebrius inolevit, cellulam majorem illum construere multiplex et sedula illorum deprecatio compulit. Quorum precibus dum non potuisset resistere, cessit; permittens eos pia sua desideria dignis operibus coram Domino propalare. Dum igitur ex parte maxima major ei construeretur Ecclesia, cœpit Dominum frequentissime exorare in cujus Sancti nomine vel honore debuisset eam dedicare. Quadam igitur die, quidam ei specie præclarissimus astitit, et circumquaque lumen illius effulsit; cujus vultus desiderabiles vir ille diligenter intuitus, conticuit, et orationibus medullitus cum nimia est pietate deditus. Tunc vir ille qui ei astitit, sic eum alloquens ait, "Serve Dei, Godrice, noli pro adventu meo expavescere, quia ego sum tecum ut custodiam te. Ego enim sum Johannes præco Christi et Baptista, cui a Domino est tuæ vitæ custodia delegata. Quare et tu invoca me in omni die tribulationis tuæ, quia eripiam te, et glorificaberis coram Domino per me; unde semper mei memento, quia omnibus invocationibus tuis semper pius ac propitius adero. Locus iste in nomine meo dedicabitur, ut Dominus hic omnibus me invocantibus [2]placabilis inveniatur." Quibus dictis, abiit, sed præ splendore ejus nimio qualis speciei fuerit, perpendere, æstimare vel [3]discernere, vir ille non potuit.

Perfecta igitur ejus Ecclesia, lapideo tabulatu composita, in honore [4]Sepulchri Domini et Sancti Johannis Baptistæ præconis Christi, piissimi advocati sui, dedicata est, et locus ille omnibus celeberrimus effectus est. Asseruitque se eumdem Beatum Johannem Baptistam sæpius vidisse, et dulciora ori ejus super mel et favum cum eo frequenter alloquia conseruisse. Adeo postea hujus memoria Sancti menti illius inhæserat, quod semper dum

'Re vera, fili, dies quatuor transierunt ex quo neminem prorsus vidi, scio tamen quando vir ille decesserit. Obiit enim in crepusculo die nudius tertiana, et immigravit ad gaudia lucis æternæ, viditque miser Godricus et agnovit eadem hora spiritum emigrantem, et certus est eum esse perpetua quiete donatum.'"

[1] In the Harl. MS. chapter LXV.

[2] *Placabilis.*] Pacabilis, *B.*

[3] *Discernere.*] Decernere, *H.*

[4] *Sepulchri Domini.*] The corresponding passage in the narrative of Galfrid, § 21, mentions the dedication as being only to St. John the Baptist, without notice of the Holy Sepulchre.

aliquem Sanctorum Dei invocaret seu nominaret, continue et sine ulla intermissione Sanctum Johannem Baptistam præponeret, efferret, atque [1]nominaret; actusque suos singulos ei commisit; et semper cum nomine Sanctæ Mariæ et Sancti Johannis Baptistæ petentibus ab eo benedictionem, consolatoria benedictionum verba [2]profudit.

CAP. LXVIII. QUOMODO TEMPORUM VICES SIBI ALLEVIABAT; ET DE ORATORIO IN ECCLESIAM DIVERTENS, IBI CUM ADVENTANTIBUS LOQUI CONSUEVERAT.[3]

§ 144. Igitur [4]Ecclesiola ipsius lapidea dedicata, cœpit consolatione mutua vices alternas temporum relevare; et nunc in Oratorio Sanctæ Mariæ, nunc in Ecclesia Sancti Johannis Baptistæ, orationibus solitis Domino vacare; cujus alterna immutatio plurima ei sæpius fuit consolatoria refocillatio. [5]Unde claustrum quoddam, licet permodicum et vile fuisset, sibi confecerat, cujus exordii finis ab ostio ædificii Sanctæ Mariæ incipiebat, et alterius capitis principium juxta [6]limen ecclesiæ Beati Johannis Baptistæ finem percipiebat; quod virgulis corylæis totum erat hinc et inde contextum, et desuper ejusdem generis tegulis alterutro latere adopertum, undique vero stramine vilissimo seu fœni squalentis uligine fuerat coopertum, et acutis virgularum textulis rotundanti schemate fœni vel straminis [7]fasciculis quisque

[1] *Nominaret.*] See instances at §§ 196, 298.

[2] *Profudit.*] "Cum circa virum Dei frequentia fidelium et devotio accrevissent, compulerunt eum ut permitteret eos capellam ibi ædificare majorem. Ille piis eorum cessit desideriis, et dum construeretur, postulabat frequenter a Domino ut indicaret in cujus nomine vellet eam Sancti dedicari. Igitur die quadam astitit ei spiritus quidam præclarissimus, et undique luminosus, qui taliter est locutus; 'Serve Dei, Godrice, ne timeas; ego sum Johannes Baptista, cui tuæ vitæ custodia est a Domino delegata. Ideo securus in omni tribulatione me invoca, et mei semper habeto memoriam, quia tibi ero providus adjutor, et hoc ædificium meo nomini consecrabis.' Post hæc dicta discessit, sed cujus esset speciei, a Godrico perpendi præ nimio splendore non potuit. Opere consummato, fecit illud in Sancti Johannis nomine dedicari. Dicebat autem se cum Beato Johanne sæpius fuisse locutum; et ita fixam post hoc habuit in mente memoriam, ut actus suos ei committeret, nullumque sanctorum sine ipso invocavit. Petentes autem ab eo benedictionem, semper in nomine Dei Genitricis et Sancti Johannis benedicere consuevit." Anon. Harl. Legend.

[3] In the Harl. MS. chapter LXVI.

[4] *Ecclesiola.*] Ecclesia, *H.*

[5] *Unde.*] Compare § 157.

[6] *Limen.*] The word "limen" is omitted in *H.*

[7] *Fasciculis.*] Fasciculus, *H.*

interius præstrictim inclusus. Quod idcirco fecerat, ut ventorum seu pluviarum turbinem ingruentem evaderet, et eorum intemperiem in incertis temporum proventibus non sentiret. Advenientes amicos semper in Oratorio Beati Johannis Baptistæ [1]alloqui solebat, et ibi eis verba salutifera propinabat; intra interiora vero clausturæ suæ domicilia vel Sanctæ Mariæ Oratoria, nemo unquam accederet, nisi forte pro nimia opinione religionis, seu fama et notitia sanctæ conversationis, ei in aliquo spirituali negotio familiarior [2]exstitisset.

CAP. LXIX. QUALITER SACROSANCTÆ CRUCIS LIGNUM, UNA CUM IMAGINE ILLI INFIXA, A LOCO SUO SE AMOVERIT, ET AD PRISTINAM STATUS SUI SEDEM SE ITERUM ELEVAVERIT.[3]

§ 145. Gaudentibus undique amicis ejus in Domino, quia delectabatur jugiter in Deo Salutari suo, sæpius ad eum turba frequentior adventabat, et illius dulciflue temperata eloquia percipere congaudebat. Inter alios vero forte quidam advenerat, qui ex ore ipsius sacra exhauriens fluenta doctrinæ, solus cum ipso supra limen domus Oratorii Beati Johannis Baptistæ residebat. Iste audiebat verba Domini ex ore secum colloquentis; ille vero loquebatur, et tamen contemplabatur Dei secretiora judicia, omnia cum justitia operantis. Verba quidem piæ admonitionis cum eo profudit, sed tamen cum eo colloquens, mentem ad secretiora Divinitatis arcana contemplanda direxit. Subito igitur factum est, ut attollens oculos erga Sanctæ Crucis vexillum, quod super lignum seorsum super Altare steterat, aspiceret, et mirum in modum ipsum Crucifixi lignum per se solummodo moveri videret; conversusque ad illum, cum quo loquebatur, commonuit ut tam stupendæ rei novitatem secum attenderet, et Dominum mente [4]cernua medullitus exoraret. At illud [5]iterum per se moveri

[1] *Alloqui solebat.*] See §§ 151, 157.
[2] *Exstitisset.*] So abridged in the Harl. legend: "Postquam lapidea facta est capella Sancti Johannis, fecit claustrum quoddam virgis, pertingens ab illa usque ad Oratorium Sanctæ Mariæ, fuitque illi quædam laboris alleviatio, vicibus alternis modo in hac, modo in illa orationibus incubare. Advenientes in Oratorium Sancti Johannis ad colloquium admittebat; sed in capellam Beatæ Virginis nullus intrabat, nisi persona magnæ religionis aut famæ, cum hoc aliquod negotium spirituale deposceret.
[3] Chapter LXVII. in *H.* [4] *Cernua*] Acerrima, *H.* [5] *Iterum.*] Verum, *H.*

cœpit ; et imago ipsius lignea, quæ ei erat clavis affixa, similiter quasi viveret se subrigendo excussit. Conticuere igitur utrique, et intentius ad tam prodigiale mysterium ora convertebant, quia certius talis signi exitum dinoscere cupiebant. Tertio denique se movens cum tota imagine sua de ligni foramine, in quo confixum fuerat, se sursum erigendo supra lignum illud paululum continendo sustentabat ; deinde super Altare inferius descendit, et ibidem aliquantulum constitit. [1] Post hæc omnia ad australem Ecclesiæ parietem se adegit, et ibi aliquandiu cohærens, super pavimentum Ecclesiæ lapideum coram Altari se deposuit, et illic moram aliquam peregit ; dehinc ad gradus inferiores descendit, et super illos se extendit. Pedes vero illius in terræ gremio componebat, et manus utrasque ad gradus ipsos laterali ordine protendebat ; caput vero super gradum prominentiorem quod superius eminebat, composuit, et ibidem cum omni ligno Crucis se protendit ; ibique pene per horam unam jacebat ; et quasi viveret, totum corpus imaginis palpitando se movebat. Post hæc omnia, ordine eodem quo prius descenderat, se sublevando erigebat ; et loca eadem omnia seriatim pertransibat ; et in quibus antea locis stationem seu motum fecerat, per eadem, modo paulum in ipsis consistendo, redibat. Demum vero super lignum, quo prius insederat, se extulit, et in eodem foramine se recipiendo resedit ; nec ulterius se iterum removit, sed more [2] solito quietum et pacatissimum ibidem permansit. Quod cernentes illi, vehementissime obstupuere ; et quod tantæ novitatis miraculum non sine significatione maxima fieret, cognovere.

§ 146. Tunc vir Dei ad considentem conversus amicum, dixit, " Ecce, frater, quam horrendo modo coram Domino peccamus, cum oculos Ipsius semper omnia videre noverimus ; nec fides humana potest diffidere quod Dei Filius, Qui pro nobis mortem subiit, Cui voluerit spiritum vitæ possit infundere. Qui enim ligno infudit nunc vitalem spiritum, Ipse semper Se vivere et cuncta Se videre, manifeste ostendit per tanti signi prodigiale mysterium. Virtus enim quæ de Ipso progreditur, animando vivificat omne quod nascitur ; et tali virtutis miraculo elegit Christus nobis ostendere, quam fideliter credere debeamus omnia quæ de Christo audivimus vera fuisse." Hæc et his similia

[1] *Post.*] Post hæc omnia supra pavimentum lapideum, quod coram Altari sternitur, se deposuit, et illic moram aliquam peregit, *H.*

[2] *Solito.*] Solitum, *H.*

dicens, amicum a se dimisit, et cellulam suam oraturus introivit; mittensque [1] pro episcopo, cuncta hæc ei exposuit; qui festinus interpres ait, "Tam stupendæ rei signum [2] præsignare arbitror nuper tuæ mortis imminere periculum." Cui vir Dei, "Non meæ, sed tuæ potius depositionis nuper per hæc exitum scio instare, [3] quem in proximo te provideo [4] subiturum fore. Nam infra annum istum morieris, nec finem anni [5] videbis." Pro quibus licet episcopus non adeo sicut prius illum dilexerit, tamen juxta quod prædixit evenit; nam ejus verbi veritas testimonium perhibuit; quia episcopus ipse non longe postea de seculo [6] transmigravit.

[1] *Pro episcopo.*] The narrative of Galfrid informs us that this bishop was William de Sancta Barbara, who died 14th Nov. 1152. "Intuentes vero utrique cum silentio vehementer stupebant; et recedente hospite, mittens athleta Christi Willelmum episcopum ad suum accersivit alloquium, eique quæ viderat exposuit, et quid eorum visio portenderet, inquisivit." § 27.

[2] *Præsignare.*] Præsagare, *H.*

[3] *Quem.*] Quod, *H.* In *B.* this word is written upon an erasure.

[4] *Subiturum fore.*] The Harl. MS. thus concludes the chapter: "Cujus verbis veritas testimonium perhibuit, quia episcopus ipse non longe postea de seculo transmigravit. Dixerat enim episcopo sic, 'Infra hunc annum morieris, nec finem anni præterire poteris.' Sed licet episcopus pro his non adeo illum dilexerit quantum prius consuevit, tamen juxta illius præsagia dira pervenit."

[5] *Videbis.*] The extract which Galfrid has preserved of the lost narrative of Germanus gives this portion of the narrative at greater length. It is as follows: "Motus autem episcopus in iram, 'Putabam,' ait, 'te magnæ discretionis esse hominem; occupabant me multiplicia ecclesiæ meæ negotia, quibus necessario ex pastorali sollicitudine debueram interesse; accepto autem mandato tuo venire destinavi, aliquod siquidem verbum ædificationis audire speravi; nunc vero quid ad rem si Crux tua corruerit, aut quid mysticum in ejus ruina intelligi potuit? Visionis autem expositio tuum imminere præfigurat exitum e seculo.' At ille, 'Non,' ait, 'meum, sed quod flens dico, tuum; Crux enim illa persona tua, et illius motio tua est de hac vita migratio.'" The narrative then proceeds to mention the accomplishment of this prediction, and the incidents connected with the disputed election of Hugh Pudsey. It may be seen in its proper place appended to a subsequent chapter.

[6] *Transmigravit.*] "Godricus in ostio Capellæ Sancti Johannis loquens cum hospite residebat; et attollens oculos, vidit moveri Crucem super Altare, hospitemque commonuit ut hoc aspiceret attentius et oraret. Vident igitur Crucem et Crucifixum elevari de ligno cui stabat infixa, et descendere super Altare. Post in lapideo coram Altari se deposuit pavimento, et inde ad gradus inferiores descendit, ibique procubuit per unam fere horam; et imago quasi viveret palpitans movebatur. Deinde per eadem horam [sic MS.] locum per quem venerat, et eodem ordine sublevatur, et tandem in illius ligni foramen infigitur. Vocato igitur episcopo Godricus eventum rei diligenter exponit; cui mox ille respondit: 'Arbitror hoc stupendæ novitatis miraculum esse tibi propinquæ mortis indicium.' Cui vir Dei: 'Non meam,' inquit, 'mortem, sed tuam esse vicinam novitas ista portendit, qui hujus anni terminum non videbis.' Quod responsum, licet episcopo non placuerit, rei tamen exitus comprobavit." Anon. Harl. MS.

CAP. LXX. QUEMADMODUM DE LATERE DEXTERO CRUCIFIXI QUIDAM PUERULUS EGRESSUS EST; ET DEAMBULANS PER ECCLESIAM, IBI ITERUM INTROGRESSUS EST.[1]

§ 147. [2]Nullo alio in Ecclesia sua persistente præter ipsum solum tantummodo, vir Dei orationi solus incubuit, et contemplanti animo se ad cœlestia suspirando suspendit. Cum igitur Deo soli devote excubias cœlestes exsolveret, et purificatæ mentis intelligentia [3]pias manus in orationibus elevaret, repente acies oculorum ad Crucifixum dirigit, quod superius Altari super lignum secus parietem constitit. Erat nimirum illud idem de quo [4]prædiximus, quod se quasi viventem hominem movisse præscripsimus. Ad quod oculos [5]divertens, et precibus instanter insistens, vidit subito de dextero latere Crucifixi caput alicujus Infantis egredi, et sic paulatim ad exteriora deferri. Exinde humeros, capite præcedente, protulit, ac postmodum manus et brachia produxit, postea omnes artus naturales humani corporis; et in modum apparuit cujusdam Pueruli, tenera adhuc sub ætate consistentis. Puerulus itaque ipse totus prodiit de dexteri lateris Crucifixi vulnere, et progressus descendit atque resedit in medii Altaris superficie. Parva vero ibidem mora transacta, inferius descendit; et lento moderamine gradiens, per Oratorii ipsius fines deambulare cœpit. Quod vir ille prospiciens, moveri a loco in quo sedebat non audebat, quia præ admiratione tam stupenda quid ageret prorsus ignorabat. Orabat tamen jugiter, et Dominum Jesum interpellabat indesinenter. Erat Puerulus ille totus candidissimus et genis purpureis rubicundus, et speciosus forma præ cunctis filiis hominum; nunquamque tantæ elegantiæ formam viderat, quantæ pulchritudinis speciem in illo splendidissime clarere videbat. Omnis vero amictus ipsius species super nivis albedinem rutilabat, et præ candore nimio tota scintillanti radio relucebat.

§ 148. Ibat itaque Puer ille et per aream Oratorii, quasi jocanter se spaciando, et rediens atque progrediens circumeundo per Ecclesiæ parietes deambulabat. Peracta sic denique mora

[1] In the Harl. MS. chapter LXIX.
[2] *Nullo.*] Compare § 90.
[3] *Pias.*] Puras, *H.*
[4] *Prædiximus.*] Namely, in §§ 90 and 145.
[5] *Divertens.*] Divertens, vidit, *B.*; omitting the intermediate words.

diutissima, versus Altare, de quo prodierat, rediit; atque ad virum illum oculo satis amico respexit. At ille orare et proclamare non desiit, dicendo constanter et suppressis labiis adorando suaviter, "Jesu pie, Jesu dulciflue, Jesu misericors et benignissime, Tui nunc miselli miserere." Plura his non audebat verba exprimere, quia reverebatur importunis clamoribus illius dulcedini aliquatenus [1]infensus exactor exsistere. Puerulus vero ille juxta illum [2]cominus gradiebatur, et mitissima suavitate in ipsum stellantes oculorum radios dulcifluis reflexibus mellifluo moderamine dirigebat. Procedens etiam modicum sacratissimæ manus dexteram altius erexit, et illum cum Sanctæ Crucis benedicens signaculo, ad superiora pertransiit. Deinde super [3]Altaris subiens altitudinem, sæpius erga virum illum sui respectus direxit mellifluam jocunditatem. Quibus expletis, Puerulus ille ad latus Crucifixi, de quo prius exierat, [4]revertitur; et per vulnus lateris introiens, interius paululum recipiebatur; sensimque, sicut Infanti complacuit, vulnus lateris sese reseranter aperuit; et tanquam procedentem de thalamo suo sponsum et regredientem in cubiculo suo, imago illa Ipsum congaudenter recepit. Quibus peractis, vulnus quod prius patebat in latere, sensim cœpit patentem rimam recludere, et [5]constipati ligni materie ad solidam naturæ propriæ qualitatem revertere. Tunc vir Dei tanto gaudio resolvebatur, quod pene sibi hominem se exuisse putabat; deinde Salvatori suo Domino Jesu Christo infinitas grates reddidit, Qui ei tanta mirabilia tam clementer ostendit.

§ 149. Hæc omnia mihi peccatori, Sabbato Sancto ipsum Crucifixum [6]abluenti, retulit; et hæc, prout superius exaravimus,

[1] *Infensus.*] Offensus, *H.*
[2] *Cominus gradiebatur.*] Quo minus gradiebat, *H.* [3] *Altaris.*] Altare, *H.*
[4] *Revertitur.*] Rediit, *H.* [5] *Constipati.*] Constipanti, *H.* [constipante ?]
[6] *Abluenti.*] The following extract from Dr. Wiseman's "Four Lectures on the Offices and Ceremonies of Holy Week, as performed in the Papal Chapels," p. 126, explains the usage here alluded to. "The altars were everywhere formerly stripped on Holy Thursday, and remained uncovered until the following Saturday. During Tenebræ on Thursday evening, each of the canons and other functionaries at St. Peter's receives a species of brush curiously made of chip, and, after the office, the entire chapter proceeds to the high altar, where seven flagons of wine and water have been prepared. These are poured upon the altar, and the canons, passing six at a time before it, rub it all over with their brushes, after which it is washed with sponges and dried. St. Isidore of Seville, in the seventh century, mentions the custom of washing the altars and even the pavement of the church on this day, in commemoration of that act of humility by which our Redeemer washed His disciples' feet; and St. Eligius records in similar terms both the practice and the motive. The Roman *Ordo*, abbot Rupert, and other writers speak of this ceremony as commonly practised; and many docu-

seriatim exponendo [1]contexuit. Dum enim coram illo Crucifixum aquis diluerem, ut cœnosum pulverem de illo excuterem, conversus ad me ait, "Merito illud tam diligenter abluis, et adeo reverenter extergis, quia talia mihi de illo quod modo manu tenes, Domini clementia revelasse indubitanter agnoveris." Atque singula quæque prosecutus exposuit, quæcunque hic subsequenter manus nostra describendo depinxit. "Nec tu," inquiens, "vacuus eris a remunerationis præmio, qui tam officioso illud nunc abluis piæ devotionis ministerio." Hæc etiam ipse aliis sæpius prius dixerat, quæ mihi ipse et sic [2]referebat.

CAP. LXXI. QUALITER CALDARIAM SUPER FOCUM LOCARI PRÆCEPIT, ET DE SALMONE PRENDENDO FRATRIBUS COMMESSURIS PRÆDIXERIT, ATQUE UT PROMISIT EXHIBUIT.[3]

§ 150. Erat aliquando æstivi temporis jocunda serenitas, et annali recursu appropiabat Beati Johannis Baptistæ serena [4]sol-

ments of the Middle Ages show it to have been observed at Sienna, Benevento, Bologna, and other churches. It was no less practised in England, for the Sarum Missal thus describes it: 'After dinner let all the clerks meet in the church to wash the altars. First, let water be blessed out of the choir, and privately. Then let two of the most dignified priests be prepared, with a deacon and subdeacon and two acolyths, all vested in albs and amices, and let two clerks bear wine and water, and let them begin with the high altar and wash it, pouring thereon wine and water.' After a minute description of the prayers to be said in the course of the ceremony, the rubric proceeds, 'After the Gospel has been sung, as at Mass, the two aforesaid priests shall wash the feet of all the choir, one on one side and another on the other, and then shall do the same mutually.' Many prayers are then said and another Gospel read, during which it is said 'the bretheren shall drink the cup of charity.' Missale Sarisb. fol. lxxvi."

[1] *Contexuit.*] Exposuit, *H.*

[2] *Referebat.*] Thus narrated in the Harleian abridgement: "Alio tempore dum solus oraret, vidit de Crucifixi ejusdem latere membratim Puerulum procedentem; primo, videlicet, caput, et post humeros, et sic per ordinem cætera et sequentia exire. Qui primo sedit super Altare, postea descendit, et per Oratorium ambulavit. Erat autem rubicundus et candidus, et vestibus nivei candoris indutus. Transiens autem per Godricum, dexteram erexit, et eum Crucis signaculo benedixit. Postea conscendens et reversus ad Crucem similiter, ut exierat, introivit. Tunc vir Dei gaudio repletus, cœpit gratias agere Salvatori. Hoc mihi vir sanctus narravit in Sabbato Sancto, dum propter pulverem prædictum abluerem Crucifixum, et insuper hoc adjecit: 'Tu nequaquam digna remuneratione privaberis, quoniam nunc devoto et diligenti ministerio promereris.'"

[3] In the Harl. MS. chapter LXX.

[4] *Sollemnitas.*] Namely, upon June 24. All the monastic orders, especially the Benedictine, regarded this festival with especial reverence. See Martene de Antiq. Monachor. Ritibus, lib. iv. cap. vi. § 18.

lemnitas. Quia igitur vir Dei id expetierat, et consuetudo solita erat, duo fratres de cœnobio Dunelmensis Ecclesiæ illo diriguntur, qui ibi opus Dei honeste perficerent, et religiosa maturitate persolverent. Opere itaque divino ibi reverenter expleto, et Missæ solemnioris ministerio peracto, populus qui advenerat sub festinatione domum remeabat. Accedentes et fratres illi benedictionem ab eo expetunt, et remeandi ad cœnobium licentiam quæsierunt. Quibus ille, "Dei benedictionem habeatis, sed quia filii Beati Cuthberti ad me venistis, impransi domum redire non poteritis;" advocansque ministrum suum dixit, "Accelera, [1] carissime, et mensam construe, quia fratres isti istic commessuri sunt hodie." Qua composita, panes avenitios apposuit, quales habuit, et alia lacteæ pinguedinis obsonia, quibus eos reficere disposuit. Videns vero cœnam illam nimis esse pauperem, præcepit ministro ut introferret et piscem. Qui admiratus respondit, "Domne, unde piscem tali tempore haberemus, cum præ nimio æstatis fervore omnia fluminum profunda, præ ariditate nimia, sicca esse videamus? Possumus [2] quidem ibi modo sicco vestigio pertransire, ubi quondam sagenas et retia consueveramus extendere." At ille inquit, "Vade quam citius et sagenam meam extende etiam in fluvii illius [3] stagnis pene arentibus;" quod minister, [4] ut jussum fuerat, peregit; licet de captura omnimodis sperare non potuisset.

§ 151. Redeunte ministro, et stagnum fluvii asserente usque in arenas aridas siccatum iri, præcepit ut caldariam quam citissime aquis impleret, et super focum aquas calefacturus exponeret; quod et factum est. Post modicum jussit ut servus ad ripam iret, et piscem capiendo proferret, qui abiit, vidit, et cassa manu rediit; quod et secundo complevit; et pertæsus, ultra illo ire renuit. Paululum ergo vir Dei conticuit, et sic [5] demum ora resolvit: "Perge jam nunc, quia piscis ille modo in retibus nostris hac eadem hora introivit, quem Sanctus Johannes Baptista mihi polliceri voluit; nam illius promissum nunquam cassari [6] potuerit, quin fiat quod dixerit, quamvis tarditas fidei nostræ talia non promeruit. Et ille," inquit, "salmon [7] peroptimus est, qui modo in sagenis [8] perclusus est." Pergens denique servus ille,

[1] *Carissime.*] Citissime, *H.*
[2] *Quidem.*] Inquit, *H.*
[3] *Stagnis.*] Stagnis arentibus, *H.*
[4] *Ut.*] Et, *B.*
[5] *Demum.*] Deinde, *H.*
[6] *Potuerit.*] Poterit, *H.*
[7] *Peroptimus.*] Peroptissimus, *H.*
[8] *Perclusus.* Præclusus, *H.*

sicut audivit ita et repperit; et protractum viventem [1] piscem coram pedibus viri Dei in Oratorio sedentis exposuit. Quo jubente, minister illum in frusta secuit, et in caldariam agente foco jam ferventem posuit et excoxit, perductumque coram fratribus convivis apposuit, et illos sub admirabili stupore refecit. Mirabantur quidem quonam modo, siccantibus fluvii ipsius arenis, piscis natabundus advenisset; et obstupuere plurimum quomodo vir Dei cum eis loquens, et in Oratorio consistens, horam qua piscis retinacula sagenarum introierit, Spiritu revelante, videre potuisset. Quibus ille, "Sanctus Johannes Baptista suos non deserit, sed confidentibus in illum semper copiosæ clementiæ benedictionem infundit." Refectosque et talis rei stupendo miraculo exhilaratos remisit ad propria; laudantes et glorificantes Dominum in omnibus quæ viderant et audierant, Qui solus facit [2] mirabilia.

[1] *Piscem.*] This word, written in the margin of the Bodleian copy, does not occur in the Harleian manuscript.

[2] *Mirabilia.*] "Duo fratres de cœnobio Dunelmensi venerunt illuc in nativitate Sancti Johannis, ut ibi tantæ solemnitatis officium celebrarent. Post Missarum solemnia fratres illi benedictionem ipsius expetunt et licentiam redeundi, quibus ille dixit: 'Benedictionem Dei habeatis, sed nolo ut discedatis impransi,' jussitque mensam celeriter præparari. Apponuntur in mensa panes avenacii quos habebat, et cibi de lacte compositi, piscem quoque præcepit afferri. Cui minister cum admiratione respondit: 'Domne, quomodo piscem hoc tempore acquiremus, cum fluminis alveum fere aridum videamus.' Et ille: 'Cito,' inquit, 'vade, et sagenam in aquis fluvii pene arentis extende.' Minister ut jussum fuerat fecit et rediit, sed de captura sperare non potuit. Tunc præcepit ut caldariam aqua plenam poneret super ignem; quo facto, jussit ministro ut ad fluvium iret propter piscem. Ille abiit et nihil invenit, et secundo similiter fecit; unde affectus tædio, amplius ire non voluit. Paululum ergo conticuit vir sanctus, et postea sic adjunxit: 'Perge ergo modo, quia piscis ille retia intravit, quem Sanctus Johannes mihi promisit, quamvis hoc tarditas fidei nostræ non meruerit. Est autem salmon optimus, qui est ad nostros usus divino munere irretitus.' Minister profectus inventum salmonem retulit, et in Oratorio ante pedes Godrici sedentis exposuit, quem ipse præparatum convivis fecit apponi. Mirantur omnes et captum in aqua tenui tantum piscem, et viro Dei revelatam divinitus prophetiam.' Quibus ille: 'Sanctus,' inquit, 'Johannes Baptista suos non deserit; immo sperantibus in eum copiam suæ benedictionis impertitur.'" Anon. Harl. Legend.

CAP. LXXII. QUOMODO MALIGNUS SPIRITUS VIRO DEI SUB SPECIE PEREGRINI APPARUIT, ATQUE ELEEMOSINAS SIBI DARI PETIERIT; ET QUANTA TEMPTATIONIS AURA POSTEA SUBSECUTA SIT.[1]

§ 152. Tempore alio æstivo, fervore diei exsistente meridiano, vir Dei [2]de intro exstitit, et alicui cœlesti operi operam devotus impendit; et ecce, quidam ad fores ipsius pulsans aperiri sibi postulat, qui forma et habitu velut peregrinus apparebat, pulsansque ad fores reserari sibi querulo clamore deplorat, et se aliquem fuisse heremitam in proximo commorantem asserebat. Quo sonitu ipsius [3]pulsantis minister servi Dei expergefactus, ad januam mox cucurrit, sciscitans quisnam ille fuisset qui [4]tali hora illo advenisset. At ille [5]batello exterius appendente iterum ferit, et ictus ingeminat, obsecrans ut servum Dei sibi videre liceat. Quibus servo Dei interius demoranti [6]denunciatis, præcepit ut illi clausas fores reseraret, et eum ad se introire permitteret. Qui ad eum accedens, ante limina Ecclesiæ genibus procurvatis prosternitur, et supplicando precibus explosus efficitur; quem aquæ benedictæ rore perfundens, de terræ gremio elevando sustulit, et in cellulam Oratorii sui introduxit. Qui iterum cum servo Dei in oratione prostrato consternitur; et eo consurgente, mox elatus erigitur; qui se invicem consalutantes, residerunt, et diutissime verbis sese consolatoriis refoverunt.

§ 153. [7]Erat vir ille procerus statura et hispidus, coma nigra, et villoso indutus habitu sicut [8]caracalla, quæ hirsuto interius et exterius riget aspectu. Cujus caracallæ indumentum in humeris

[1] Chapter LXXI. in the Harl. MS. [2] *De intro.*] De intus, *H.*

[3] *Pulsantis.*] Pulsantis strepitus minister, *H.*

[4] *Tali hora.*] Although it is stated that at the time when this incident occurred St. Godric was engaged at the accustomed devotions, yet the context seems to imply that this was not the only reason why the doors were closed, and a visit at such a period considered extraordinary. It was probably in accordance with the custom mentioned in the Rule of St. Isidore, cap. 10, quoted by Martene, de Antiq. Monachor. Ritibus, i. ix. § 9. "Tempore quo refectionis debitum solvitur, claustra monasterii obserentur, nec ullus extraneus interesse præsumat, ne quietem fraternam præsentia sua impediat."

[5] *Batello.*] The knocker or hammer on a door. It is explained by Du Cange, (i. 1069) as "Clava campanæ;" see also "Batillus" on the same page of that Glossary. It is used in this sense by Reginald, de Mirac. S. Cuthb. p. 170.

[6] *Denunciatis.*] Renunciatis, *H.*

[7] *Erat.*] Compare a similar description at § 248.

[8] *Caracalla.*] In the margin of MS. *B.* is this note by the first hand: "Caracalla est vestis villosa, quæ Anglice dicitur 'Bratt' vel 'Hakel.'" These words require a short illustration. The "caracalla" was a rough outer garment; it is

suis sibi contexerat, et anteriorem ejus partem quasi spiniferi alicujus [1]pessulo sibi præcluserat, quia tota corporis ejus interior superficies nuda pene forinsecus prominebat, præter illam solam corporis particulam quam caracalla villosa contexerat. Circa collum vero suum quasi cujusdam grossioris fœniculi, quo utuntur errantes peregrini, [2]surculum, instar baculi alicujus peregrinantis, appenderat, quod etiam in suprema ejus regione in circuli rotundantis similitudinem recurvaverat; in cujus circuli rotunda medietate cujusdam fili grossioris intorti lineaturam intexerat, quæ diagonali [3]limine a latere mediæ rotunditatis [4]cujusdam telæ araneæ speciem præferebat. Cujus araneæ telæ textura in [5]circuli medio exstitit, quæ transversis protractibus in omnibus quaternis partibus incepit et [6]desiit.

§ 154. Quærente namque servo Dei quis esset, vel unde venisset, dixit quod diutissime ad ejus colloquium suspirasset; "Nam et ego," inquit, "heremita sum in proximo habitans; et a multo tempore fama tuæ sanctitatis præventus, te videre desiderans, multis tamen negotiis præpeditus hactenus distuli, sed modo veniens peto ut a te merear clementer exaudiri. Nempe in Norhumbria cellulam construens, neminem ibi, proh dolor! amicum repperi præter matronam quandam nobilem, quæ in multis mihi paruisse et bene fecisse memini. Hæc tali vocabulo nominatur, et cum viro ibi conversatur." Post multa tandem figmentorum

mentioned by Beda, H. E. i. 7, and more definitely in the following passage: "Vestis ejus cilicina de caprarum pilis, in modum caracallæ, quam nunc Cappam vocamus." Mabill. Acta SS. Ord. S. Bened. sec. 1. p. 294. The word "Bratt" is used in the Saxon version of St. Matth. v. 40, as equivalent to the "Pallium" of the Vulgate. See the Glossaries of Junius and Skinner, the latter of whom says it was used in Lincolnshire in his time; and it is yet of common occurrence in the north of England. "Hakel" is the Saxon "Hacele" or "Hæcile," explained by Somner: "A cote or cassock against the rain, storms or cold; a cloake or mantle, a shirt or smock."

[1] *Pessulo.*] Above this word is written by the same scribe in *B.* "id est, Broche."

[2] *Surculum.*] Peregrini surculum etiam instar, *H.*

[3] *Limine.*] Limite, *H.*

[4] *Cujusdam.*] Cujusdam crucis speciem, *H.*

[5] *Circuli.*] Cujus crucis figura in circuli, *H.*

[6] *Desiit.*] This incident is thus recorded in the Harl. legend: "Æstivo tempore circa meridiem, quidam forma peregrinus et habitu pulsavit ad januam. Minister accurrit, et interrogat quis ille sit, et quid velit; qui heremitam dicit se esse, in proximo commorantem, et venisse ad colloquium viri sancti. Intromissus autem ante limen ecclesiæ, prosternitur genibus procurvatis; quem Godricus, aqua prius aspersum benedicta, clevatus introduxit. Tunc simul in oratione procumbunt et postmodum pariter eriguntur, et residentes verbis sese invicem spiritualibus consolantur. Erat autem vir ille procerus et hispidus, capillo nigro, veste villosa, quasi caracalla. Corporis vero superficies interior apparebat nuda, præter illam partem quam caracalla velabat."

ludibria, cum servi Dei animum occupasse vidisset ad alia, gemebundus imploravit quatenus pro nomine [1]caritatis aliquid ei beneficium impenderet, unde suæ inopiæ miserias relevando temperaret. Motus vir Dei [2]pietate celeri, nil cunctatus ad Altare suum conscendit, et de eo panem candentis [3]similæ, cum uno tamen numismate, protulit, quæ eadem forte die ibi quidam devotus obtulerat; et accedens propius illi dicebat, " Hoc parum quod mihi Christus dignatus est tribuere, tu in nomine [4]sanctæ caritatis accipe; quia si plus aliquid habuissem, libenti animo pro tali reverentia tibi tribuissem." Quæ ille suscipiens, gratias egit, et iterum lacrimosis cum singultibus ait, " Obsecro meis miseriis condole, et huc accedens corporis hujus lues ulcerosas manu explorante continge; poteris quidem eis aliquod levamen adjicere, et [5]quæ dira cruciatuum genera pro religioso certamine excolendo persolverim, ita [6]citius nosse." Quorum miseratus vir Dei, manum compatienter ei adhibuit; et pallio erecto, ad ascellas brachiorum et alia integumenta artuum ceterorum, singula quævis palpando, mollientes contactus admovit. At, ut ipse sæpius retulit, quoties contactus manus [7]immittentis apposuit, semper caro, ut pluma hispida et rigenter tremula, manus palpantis aufugit. Eratque ejus corpus totum quasi anseris [8]plumas exutum, quod poris ulcerantibus riget, et tuberosis vulnerum aculeis sordet, [9]quandoque scabredine indurata [10]tremebat, et squalida cicatricum foramina præferebat. Cum tandem sic semper contactus caro velut tremula aufugeret, et ille sic demorando inhorresceret, manum consternatus ad se reduxit, atque præ admiratione [11]stupentes vultus in illum sæpe retorsit.

§ 155. At larvalis forma sic illi dixit, " Hæccine quantis doloribus indesinenti corporis [12]afflictione desudo, et quanta cum anxietatum molestia vitam ducendo permiserabilem vix subsisto; et tu, si vere solitarius esses, non te minoribus incommoditatum desolationibus indesinenter affligeres. Nam me continue jejuniis

[1] *Caritatis.*] Sanctæ caritatis, *H.*
[2] *Pietate.*] Pietate, sceleri nil, *H.*
[3] *Similæ.*] " Panis de simila melior est et mundior et nutribilior quam alius." Vincent. Bellovac. Spec. Nat. xi. 48, p. 821; see also xi. 47, p. 820.
[4] *Sanctæ caritatis.*] Compare § 248.
[5] *Quæ.*] Quam, *H.*
[6] *Citius.*] Certius, *H.*
[7] *Immittentis.*] Written upon an erasure in *B.*; "immittens," *H.*
[8] *Plumas.*] Vel plumis, MS. *B.*; which reading is adopted in *H.*
[9] *Quandoque.*] Quodque, *H.*
[10] *Tremebat.*] Crepebat, *H.*; written in *B.* on an erasure.
[11] *Stupentes.*] Stupens, *H.*
[12] *Afflictione.*] Afflictionem, *H.*

crebris affligo, et vigiliarum me sævis cruciatibus contero; nocte et die pericula plura sustineo, et innumeris tormentis corpus illud exulcerare contendo; et præ indesinenti contemplationis ardore, multoties consuevi corpus hoc tormentis [1]gehennalibus immergere, et aliquando super altitudines cœlorum extendere. Atque, ut verum tibi fatear, frequenter usque ad cœlos evolavi, et choros Angelorum ante Dei conspectum vidi. Insuper et in inferno diutissime constiti, et per aera ista transcurrendo [2]promeavi; nec unquam dormio, sed neque aliquando requiesco, et cibis nunquam me reficio, sed semper nutabundus velut [3]anceps [4]rabidus [5]exsisto."

§ 156. Tunc vir Dei perpendens quis fuerit, præcepit in nomine Domini Jesu quam citissime abscederet, et præstigiorum suorum commenta secum in tenues auras abduceret. Mox ille nequissimus præstigiator aufugit, et donaria quæ prius perceperat secum detulit; tantique fœtoris abundantiam post se deseruit, quod pedoris ipsius immunditia post aliquot inde horas non discesserit. Post contactam vero carnem ejus tantam carnis temptationem expertus est, quod pene obscœnis delectationum incendiis rationis virtus [6]in eo devicta est. Orationis instantia tamen scutum protectionis sibi comparavit, et pia cordis contritione et crebra con-

[1] *Gehennalibus.*] Iehennalibus, MS.

[2] *Promeavi.*] Permeavi, *H.*

[3] *Anceps.*] This word is written above the line in *B.* and is not found in *H.* There is some obscurity in its usage, both here and at § 188, where it again occurs. It signifies "dangerous," Plin. Epist. i. 8, p. 23, edit. varior. L. B. 1669, and Tacit. Hist. i. 5. See also § 237.

[4] *Rabidus.*] Rapidus, *H.*

[5] *Exsisto.*] "Tunc sic loquitur ad Godricum: 'Fama tuæ sanctitatis audita, jamdudum te videre desidero, sed hactenus fui negotiis præpeditus. Nunc vero clementer exaudi. Ego pauperem nimis in Northumbria cellam constitui, sed fere nullum habeo adjutorem; unde rogo ut meam in aliquo relevare velis inopiam.' Vir Dei pietate commotus, conscendit, et inventum ibi panem similæ candentis unicumque denarium dedit illi, dicens: 'Accipe hoc parvum quod habeo in præsenti, quia si plus haberem plus tibi conferrem.' Quod ille suscipiens cum lacrimis ait: 'Obsecro, domne mi, ne ulcerosum corpus meum tangere dedigneris. Spero enim inde mihi levamen aliquid affuturum, et tu poteris ea quæ pro Deo pertuli dura sentire.' Vir Dei compassus, adhibuit manum corpusque palpavit; quod, sicut ipse retulit, simile fuit corpori anseris deplumati; et quando manum imprimebat, caro illa quasi contactum fugiens recedebat. Unde vir sanctus inhorruit manumque reduxit. Tunc ille [illic, MS.] sic ait: 'Tantis doloribus indesinenter affligor, quod præ molestia vix subsisto; et tu similiter faceres si verus heremita esses. Continuis jejuniorum atque vigiliarum laboribus crucior, pericula nocte dieque sustineo, sæpe gehennalibus pœnis corpus immergo, et aliquando super cœlos evolans, Angelos in conspectu divinæ Majestatis aspicio. Nunquam cibis me reficio, nunquam dormio vel quiesco.'" Harl. Anon. Legend.

[6] *In eo.*] Not in *H.*; and in *B.* above the line.

fessionis scopa devotum Deo spiritum immolando purificavit. Sæpius vero postea in oratione cum lacrimis questus est quod ei munera illa largitus est; unde pro eo gravi afflictione mulctavit et pœnitendo luit, quod miserando peregit; dixitque sæpius quod vehementius admiraretur quomodo aqua benedicta ab eo perfusus [1]non aufugeret, sed neque terreretur, quia non solum post aquæ perfusionem cum eo oravit et genua flexit, sed insuper Ecclesiam cum ipso introivit; et scapulis signum peregrinantium [2]bajulavit.

CAP. LXXIII. QUOMODO IGNIS DOMUM ORATORIO IPSIUS COLLATERALEM EXUSSERIT; NEC TAMEN PARIETEM LIGNEAM, CUI INNITEBATUR, PRÆTEREUNDO DEVASTARE PRÆSUMPSERIT.[3]

§ 157. Verum quia [4]superius ostendimus quanta virtute contra diabolica figmenta claruerit, jam nunc dicamus qua spiritus potentia materiales ignium flammas edaces exstinxerit. Secus parietes Ecclesiæ Beati Johannis Baptistæ quandam in longitudinem maceriæ Oratorii ipsius cellulam confecerat; quæ quia quasi dimidiatim divisa domus erat, [5]illi Ecclesiæ appendicularis erat, et totius culminis ipsius tectum innitebatur super extremas superficies trabium atque tignorum de australi [6]pariete Oratorii procedentium. Hæc domus dimidiata particula erat ei ciborum atque suppellectilium secretior officina; in hac eo tempore solitus est domesticos alloqui ac recipere, et adventantes amicos piæ consolationis ministerio refovere; [7] et ligneis asseribus domus illius tota erat ædificatio constructa, atque a lateribus atque superius tota ejusdem generis tegulis infirmissimis ado-

[1] *Non aufugeret.*] The same indifference to the sprinkling of Holy Water is mentioned again at § 262.

[2] *Bajulavit.*] The narrative is thus concluded in the Harl. legend: "Intelligens vir Dei quis esset, præcepit in nomine Domini ut cito discederet. Qui, cum donis quæ acceperat, mox aufugit; et ibi fœtorem nimium dereliquit. Godricus ex contactu illius tanta sustinuit temptationis incendia, ut obscœnis delectationibus pene virtus victa succumberet; sed orationibus invigilans, corde humili et contrito scutum divinæ protectionis accepit. Sæpe vero cum lacrimis conquestus est quod ei dedisset munera, et ideo gravem pœnitentiam egit. Hoc autem vehementius mirabatur, quod aspersus aqua benedicta non fugit, immo postea cum ipso oravit, et genuflexit, et Ecclesiam introivit."

[3] In the Harl. MS. chapter LXXII.

[4] *Superius.*] In the last chapter, and elsewhere.

[5] *Illi.*] Illique, *H.*

[6] *Pariete.*] Parte, *H.*

[7] *Et.*] Ex, *H.*

perta; in cujus adhuc parte meridiana erat domus quædam alia, ista major et productior, usibus aliis necessariis satis accommoda, quæ tota fuerat virgulis compacta [1]coryleis, et operta undique tecturis fœni vel straminis. Hæc huic semidomui adeo erat contigua quod paries unius casæ alterius [2]a se connexim paries mutua videretur exsistere; altera igitur ita alteri innitebatur quod pro [3]mutuanti conjunctione neutra ab alia divelli possibile permittebatur. Postquam vero aliquantulum temporis effluxerat ex quo domus istas [4]exstruxerat, accidit ut alicujus servientis sui incuria, domum exteriorem edax flamma succenderet; et quia tota tectura præ diuturnitate nimia exaruerat, eo citius ac vehementius [5]ignis severius excrescebat, atque ventus vehementior scintillas ignivomas circumquaque torrentes dispergebat; totaque vis ventorum in Ecclesiam illam incubuit, et flamma ventorum roborata solatiis, gravius intumuit et altius evolavit.

§ 158. At vir Dei intra Oratorium ipsum exsistens, expergefactus est subito, quia domus ista repleta erat caligine cæca cum fumo; atque ad orationem conversus, citius precum instantia cœlos penetravit, quam edax flamma absorbere poterat quod vorabat. Jamque domum totam quæ exterior exstitit, globus ignis absumpserat; et in eam, quæ illi collateralis erat, tota vis ignium vehementer incumbebat. Tunc ille se ignibus objecit, et nihil [6] nisi fissura permodica pelliciæ veteris in dextera comprehensa, quasi cum flabro ventilabri, ignibus restitit; erga cujus flatum semper æstus ignis decidit, et impetus in se relisus aufugit; parietemque ligneam quæ intererat ignis vehementia [7]ardenter devorabat, et tenuis asserum textura crepitantibus ignibus forinsecus ex parte aliqua cesserat. Orante [8]interim illo, mox ventorum flatus se coercuit, et minas voracis incendii miro modo retorsit. Tota sic [9]demum domo exteriori ignibus [10]absumpta, alia quæ media intererat, remansit illæsa. Exteriores vero asserum superficies ignis decoriaverat, et nigra quasi carbonum fuligine decoloraverat; quod adhuc satis cunctis videntibus apparet, et advenientibus illuc plurimæ admirationis spectaculum præbet. Nempe paries ipsa prominet exterius in tignis et tra-

[1] *Coryleis.*] Coraleis, *B.*
[2] *A se.*] In se, *H.*
[3] *Mutuanti.*] Mutua, *H.*
[4] *Exstruxerat.*] Construxerat, *H.*
[5] *Ignis.*] Ignis in ea depascendo desæviret. Sæviente flamma ignis severius, *H.*
[6] *Nisi.*] Nisi in, *H.*
[7] *Ardenter.*] Ardentis, *H.*
[8] *Interim.*] Iterum, *H.*
[9] *Demum.*] Deinde, *H.*
[10] *Absumpta.*] Absumpta est, *B.*

bibus seu asseribus semi-ustulata, utpote ab ignibus semi-corrosa. Mirumque satis et obstupendum, quomodo ignis in una parte tam tenuis et [1]teneræ maceriæ exarserit, et pertransire vel exedere domum, pro qua vir Dei postulaverat, non præsumpserit. Nec secus illud contingit quam si dixisset, "Hucusque pertransibis, et sævientes ardores effundes, et mediatim hæc ligna et virgulas devorando in te ipso relisus vires proprias conterendo confringes." Merito igitur [2]Scriptura protestatur quod elementorum potentia servorum Dei imperio subditur, et eorum voluntatibus deserviendo obtemperat atque cooperatur. Nec mirandum quod contra ignes materiales oratio viri Dei prævaluit, quæ sæpius ignita diaboli jacula adnihilando restrinxit; et qui ardorem carnis naturalem in se potenter edomuit, quid stupendum si ignis corporeus illius precibus resistere non potuit? Dicit enim Scriptura, "[3]Cum transieris per ignem, flamma non nocebit te, nec odor ignis erit in te." Hoc igitur quod Sacra Scriptura præfatur, id Dei clementia nostris temporibus magnifice [4]operante [5]declaratur.

CAP. LXXIV. QUOMODO ARBATI ROBERTO DE OBITU SUO PRÆDIXERIT, NEC AB EO POSTEA VIVENS IN CORPORE VISUS SIT.[6]

§ 159. Revelavit postea Dominus oculos viri Dei ut de lege secretorum Dei mirabilia consideraret, et mirabilium ipsius testis veridicus indubitanter assisteret; nam si incola et peregrinus in terra exstitit, non ei tamen cœlestia secreta abscondit. Erat

[1] *Teneræ.*] Tenue, *H.*
[2] *Scriptura.*] Sap. vii. 17.
[3] *Cum transieris.*] Is. xliii. 2.
[4] *Operante declaratur.*] In *B.* these two words are written upon an erasure; the former is wanting in *H.*
[5] *Declaratur.*] The abridgement in the Harl. MS. thus recounts this incident: "Contigit per incuriam ministrorum ut domus vicina capellæ Sancti Johannis incendio conflagraret. Hoc etiam periculum adduxit, quod tunc in Ecclesiam venti flatus incubuit. Vir sanctus hoc advertens, cum esset in Oratorio, et ad orationum suffragia se convertit. Illa igitur domo igne consumpta, restabat paries medius inter ecclesiam et domum illam ignium incumbebat[?]. Ventus, ipso orante, detumuit, et consequenter flamma subsedit. Ille vero paries medius permansit illæsus, nisi quod exterior superficies asserum videbatur paululum ustulata, quia esset fuligine denigrata. Quod adhuc cernentibus mirabile satis apparet, quia tam siccam tenuemque materiem ignis ex una parte contigit, sed oratione repulsus, transire non potuit."
[6] In the Harl. MS. chapter LXXIII.

igitur ei [1]Robertus abbas de Novo Monasterio notissimus atque familiaris, quique ei præcipue dilectionis prærogativa amicus enituit singulariter gratus et acceptabilis. Hic ei vivens domesticus [2]doctor erat, et a secretis, utpote confessionum servi Dei mitissimus medicus et probabilis.

§ 160. [3]Redeunte igitur eo a [4]colloquio vel visitatione coabbatum suorum de partibus Angliæ semotis, venit ad servum Dei, percepturus ab ipso verbum aliquod piæ consolationis; ipse siquidem illo divertere sæpius consueverat, et nonnunquam apud illum diebus integris, aut etiam nocte una perhendinabat. Postulata tunc denique a servo Dei licentia, domum rediit; et acerba correptus infirmitate, lectulo suo jam pene moribundus accubuit. Et quia, Dei judicio disponente, nemo mortalium eripitur a debito mortis [5]persolvendo talione, abbas ille Dominico viatico

[1] *Robertus abbas de Novo Monasterio.*] Newminster, near Morpeth in Northumberland, was founded in 1137, for Cistercian monks brought from Fountains abbey in Yorkshire, by Ralph de Merley and Juliana his wife. See Monast. Anglic. v. 398. A biography of this individual was written, apparently by a contemporary, which contains the following passage about St. Godric, which agrees closely with the incidents detailed in this and the following chapters. "Sanctum etiam Godricum, utpote confessionis et conscientiæ illius medicus, sæpius invisere et alloqui consuevit. De morbis vitiorum et virtutum remediis, de secretis cœlestibus et angelicis visitationibus, de sanctorum patrociniis, inter se disserentes, diem cum noctibus continuabant. Cumque Godricus tandem in cella sua consisteret, vidit duos muros candidos ad cœlum usque directos; in quorum uno tres spiritus angelici apparebant, qui spiritum præfati abbatis in globo igneo ad superna deferebant. Unus a dextris, alter a sinistris procedebant: tertius supra omnium verticem nimia cum exsultatione præibat. 'Non enim,' inquit Godricus, disponente Domino, solus a corpore migrare potuit, quia cum eo quædam bonæ vitæ femina de Hastinges discessit, nomine Editha. Et licet fuerint longo terrarum spatio separati, eadem tamen hora in eadem beatitudinis sorte sunt conjuncti. Irruerunt in occursum ejusdem abbatis spiritus nequam; sed decertantibus pro eo angelis, diabolus in sua præsumptione confunditur; et in sinum Abrahæ Robertus servus Christi excipitur.' Obiit autem A.D. 1159, septimo idus Junii." Capgrav. Nov. Legend. fol. 274: see also Acta Sanctor. Jun. ii. 49.

[2] *Doctor.*] Dolor, *H.*

[3] *Redeunte.*] Redeunte igitur eo post sollemne Capitulum abbatum suorum de partibus transmarinis, venit ad, *H.*

[4] *Colloquio.*] The Cistercian Rule required that certain of its adherents should attend the Annual Chapter holden at Citeaux. Reginald elsewhere mentions that his friend Ailred of Riveaux had upon one occasion been present at this assembly. Libell. de S. Cuthb. p. 176.

[5] *Persolvendo talione.*] This expression and the epithets generally applied by Reginald to Death, such as "horrendæ," §§ 137, 166, &c. are to be explained by viewing death as the punishment of sin, and taking it in connexion with Rom. vi. 23. The teaching of the Catholic Church is expressed thus by Alex. de Hales, tom. ii. q. 105, art. 1: "Mors est malum pœnæ pro peccato." So also St. Augustine quoted by the same author: "Constat inter catholicam fidem tenentes, ipsam nobis corporis mortem non lege naturæ, qua nullam mortem homini Deus facit; sed merito inflictam esse peccati; quoniam peccatum vin-

percepto, exitum depositionis suæ ecclesiastico sacramento munivit, quia jam obitus sui diem sibi imminere persensit. Meminit quidem quod cum apud virum Dei fuisset, aliqua audisset de quibus prorsus hæsitare non posset. Dixerat nempe ei quando ab invicem discessere, et cum lacrimis obortis [1] cœpere obtestari sic et implorare, " Obsecro, mi domne, et pater reverende, tui amodo conservi memineris, quia forte ulterius me in hujus mortalitatis corruptione non videbis." Quorum verborum ante exitum suum meminit; et cuidam monacho, nepoti suo coram se [2] astanti dixit, " Scio quidem quia morti transitoriæ me Dominus traditurus est, quia talia de me coram me servus ille Dei locutus est." Mortis exinde depositum abbas ille subiit, sed æternæ vitæ dulcedinem pro mortis transitoriæ commutatione comparando perquisivit; nam duabus [3] hebdomadibus continuis infirmitate decoctus, ingruente diei [4] Sabbati noctis crepusculo, spiritus abbatis illius carne solutus est, et cœlestia petens, anima ad Eum Qui illam corpori suo inspiraverat, regressa est. Eratque dies ille Sabbati qui infra Pentecosten Jubilæus dicitur, eo quod ipsius temporis articulo, donante Spiritus Sancti gratia, peccatorum remissio fidelibus tribuatur. Atque re vera, hujus temporis tunc instantis articulus, erat quoddam præsagii cœlestis oraculum, et æternæ beatitudinis quæ ei debebatur præsignaculum; siquidem terrenis exuviis, Domino jubente, exutus, mox Ipso miserante, supernis Angelorum spiritibus est conjunctus; quod experimento notissimo satis ostenditur, et condignis virtutum operibus comprobatur. Obeunte eo cœtus monachorum venerabilis affuit, et egredientis patris sui spiritum Domino [5] devotis precibus [6] commendavit.

dicans dixit Deus homini, in quo tunc omnes eramus, ' Terra es, et in terram ibis.' "

[1] *Cœpere.*] Cœpit, *H.*

[2] *Astanti.*] In the margin of *B.* by the same hand, " Willelmo."

[3] *Hebdomadibus.*] Hebdomadis, *H.*

[4] *Sabbati noctis crepusculo.*] If St. Robert died on the seventh of the Ides of June [7 June], 1159, (as stated by Capgrave in the extract given above,) that event happened on Saturday, as stated by Reginald, § 164.

[5] *Devotis precibus.*] This was done in accordance with the directions contained in cap. 93 of the Cistercian Use, (" Quo ordine inungantur infirmi,") printed in Martene, de Antiq. Monachor. Ritibus, p. 746.

[6] *Commendavit.*] " Robertus, abbas de Novo Monasterio, fuit valde familiaris Godrico, utpote doctor ipsius, et suorum cognitor secretorum. Qui nonnunquam apud eum moram faciebat, non solum diem integrum, verum etiam tota nocte. Hic rediens a Cisterciensi capitulo divertit ad eum. Cum post colloquia domum esset iturus, taliter ei cum lacrimis est locutus: ' Obsecro, mi pater et

CAP. LXXV. QUALITER PRÆDICTI VIRI SPIRITUM DE SECULO MIGRANTIS VIDERIT, SIVE IN QUA FORMA SPIRITUS EJUS ILLI APPARUERIT, ET QUID DE OBITU IPSIUS IPSE PRIMUS DIXERIT.[1]

§ 161. At vir Dei eadem hora dissolutionis ejus, Spiritu revelante, edoctus est quia spiritus [2]cari sui de hoc seculo lugubri et lethali præreptus est. Vidit quidem spiritum illius emigrantem a corpore, atque beatos atque supercœlestes spiritus ipsius animam in alta cœlorum elevando [3]deferre. Visebantur etiam ei, sicut referebat, [4]muri duo candidi, ab ipso terrarum fundamento usque in alta cœlorum erecti, inter quorum medium tres spiritus [5]Angelici suavissimo volatus remigio semper superiora petebant, et prædicti abbatis spiritum secum ad regna ætherea pervehebant. Ille vero statim ut animam egredientem vidit, cujus viri spiritus fuerit, Domino revelante, cognovit. Ibat ergo quidam spiritus Angelicus a dexteris ejus allevans, et alter eorum a sinistris illi provehendo congratulans, tertius vero ipsorum supra omnium illorum verticem præminebat, et nimia cum exsultatione procedendo præibat. Spiritus vero ille, quem resolutum a corpore viderat, totus igneus ei comparebat; vidit enim eam in sphæram igneam egredientem, et corusci luminis speciei consimilem; cujus tota effigies visibilis et oculis ipsius contuentis perceptibilis, erat quasi quidam rotundus circulus ignis. Nihil penitus aliud de spirituali animæ illius essentialitate seu forma substantiæ poterat videre, nisi quandam rotundam ignis [6]formulam, quæ præclaro lustramine videbatur sparsim elucere. Unde frequenter amicis colloquentibus, et de rebus spiritualibus percunctantibus, dicere solitus est quod plurimum admiraretur quia [7]substantia animæ invisibilis tota sub sphærico schemate rotunda est. Hoc tamen

domne, ut animi mei memineris; quia me forsitan ulterius in hoc mortali corpore non videbis.' Ille domum reversus, in lectulo æger accubuit; et mortem instare præsentiens, sacramentis ecclesiæ [se] munivit. Dicebat quoque præsentibus quod se jam ad finem tendere certus esset, per ea quæ servus Dei Godricus ei dixerat. Septimanis itaque duabus elapsis, exutus a carne, migravit ad Dominum." Anon. Harl. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter LXXIV. [2] *Cari*] MS. kari.

[3] *Deferre.*] Deferri, *H.*

[4] *Muri.*] A similarity is observable between the details here recorded and those supplied by Beda in his account of the Visions of Dryhthelm and Fursey. See H. E. §§ 206 and 392.

[5] *Angelici.*] Angelici ei suavissimo, *H.*

[6] *Formulam.*] Formam, *H.* [7] *Substantia.*] Substantiæ, *H.*

jocosa simplicitate proloqui consuevit, quia naturalem spiritus ipsius substantiam conspectibus non posse deprehendi humanis persensit; nempe, ut aiebat, visiones hujusmodi, quæ de rebus spiritualibus visibiliter perceptibiles sunt, spirituum ipsorum naturales essentiæ non sunt, in qua pro conditionis suæ admirabili puritate consistunt. At species illa, quæ conspicitur, quoddam est individuum visibile, quo illa substantia invisibiliter operitur, ut id quod est invisibile, sub alicujus intelligentiæ forma capabile efficiatur. Visione vero sublata ab oculis contuentium, Dei judicio præmirabili, præteriit et elabitur id quod erat spiritualis substantiæ perceptibile operimentum.

§ 162. Vidit igitur servus Dei animam viri in cœlum deferri, et illi cœli januas a beatis Spiritibus [1]aperiri; et ecce, vox facta est ei de sublimi, dicens, "Venite nunc amici Mei, venite nunc amici Mei." Spiritus interim illius a cœtibus sanctis suscipitur, et multorum collegio circumvallatur. Vir igitur Dei iter illius oculo contemplante prosequitur, et nimio exsultationis gaudio in suavissima jocunditate delectatur. Vidit enim quia cum comitatu Angelico cœlos ascendit et introivit, et veridicus testis assistit, quia æternæ beatitudinis sortem promeruit, cui obviam cœlestis regni januas Dominus reseravit. Unde aliquoties percunctantibus nobis quid de spiritu abbatis ipsius credere possemus, dixit, "Utinam et nos nunc cum eo in cœlesti gloria consortes essemus; adhuc quidem [2]aliquis in hac carne corruptibili est, qui oculis corporeis ipsius animam a carnis ergastulo absolutam vidit, et cœlos penetrantem Angelica societate donatam conspexit." Hæc cum lacrimarum multa dulcedine protestabatur, et ad vitæ æternæ desiderium, quam ille perceperat, nos suspirando anhelare cohortabatur.

§ 163. Noctem igitur illam [3]totam in laudibus divinis expendit; et in crastino, cum post Missarum sollemnia Eucharistiam percepisset, [4]sacerdoti suo de egressu spiritus viri Dei prædixit. Unde admiratus ille frater qui ei Missarum mysteria

[1] *Aperiri.*] Aperiri. Ille igitur iter illius oculo, *H.* omitting the intermediate passage.

[2] *Aliquis.*] Concerning this usage of St. Godric in speaking of himself in the third person, see § 5.

[3] *Totam in laudibus.*] The vigil of Pentecost was solemnized with the same reverence as that of Easter. See Martene, de Antiq. Monach. Ritibus, p. 489.

[4] *Sacerdoti suo.*] In *B.* these words are written beyond the line; they do not occur in *H.*, which inserts "illi" after "Dei."

celebraverat, vehementer obstupuit, eo quod nec dum [1]alicui talis fama facti innotuit; nuper vero postmodum, fama vulgante, obitus tanti patris circumquaque percrebuit; et eadem hora qua dixerat, illum emigrasse rei exitus patenter ostendit. O beati oculi, quibus datum est tanta Dei magnalia contueri, et cœlestibus jocunditatibus in hoc vase adhuc fictili perfrui, nec non Angelicis concentibus admisceri! Felix certe est ejus anima, et omni laude dignissima, quæ tantis Sancti Spiritus pignoribus est delibuta. Vere filius Dei est iste qui spiritu regnat inter talia gaudiorum solamina; et carneis adhuc vinculis obsitus, contuetur æterna.

Hæc omnia ordine eodem quo descripsimus, domno abbati Ætheldredo ab ipso relata [2] comprobavimus.

CAP. LXXVI. QUALITER VIDERIT ANIMAM MULIERIS ET ABBATIS, ALTERIUS FINITIMI, ET ALTERIUS IN EXTERIS FINIBUS ANGLIÆ MIGRANTIS, VEL QUID DE HORA EXITUS ILLORUM EXPOSUERIT.[3]

§ 164. ABHINC modici temporis spatium interfluxerat, et ecce, vir quidam ei familiaris de civitate Dunelmi solita sibi devotionis gratia ad viri colloquium [4]confluebat. Post multæ dilationis verbosa consilia, ad singula vir Dei seriatim respondit sufficienter perpauca eloquiorum compendia. Hic enim mos illi probabatur exsistere, multa patienter audire, singulis onerosis clausulis per-

[1] *Alicui.*] Illic alicui, *H.*

[2] *Comprobavimus.*] Approbavimus, *H.*—The narrative is thus continued: "Quem vir Dei exeuntem vidit a corpore, et Angelos a quibus ferebatur in cœlum. Videbantur enim ei quasi duo muri a terris in cœlum erecti, et inter illos tres Angeli abbatis animam deferentes. Quorum duo mediam ducebant inter se abbatis animam; tertius vero supra illos [MS. illorum] prominebat. Erat autem anima velut sphæra quædam ignea; nec aliud potuit indicare de animæ forma sive substantia, nisi quod esset quidam circulus ignis rotundus et lucidus. Unde dicebat se plurimum admirari quod animæ substantia sphærico schemate videbatur. Vidit autem illis venientibus cœli januas aperiri, quia hanc vocem audivit e cœlo: 'Venite nunc amici Mei, venite nunc amici Mei.' Viditque animam Sanctorum collegio sociari. Hoc in crastino post Missam de abbatis obitu presbytero indicavit, qui vehementer obstupuit, quia nullus adhuc fuit inde rumor auditus. Hæc omnia secundum ordinem quem prædiximus, ipsemet domno abbati retulit Ethelredo." Anon. Harl. Legend.

[3] Chapter LXXV. in the Harl. MS.

[4] *Confluebat.*] A similar use of this verb, as applied only to a single individual, may be seen in § 205.

modica et verba rationabilia respondere, paucisque plures intelligentiæ vires includere; sic nimirum, paucis innotuit, quod semper ad inquisita sufficienter, licet non superexundanter, sui responsa temperavit. Multis igitur interjectis sermonum sine otio seriis, cœpit vir Dei perquirere quid novi rumoris inter se amplius ventilarent eo tempore magnates urbis. Quibus alter, "Domne," ait, "de morte cujusdam Roberti [1] Grisei abbatis nuper defuncti, querimonia multa fit, tam in urbe quam in curia etiam ei condolentis episcopi." Tum ille, "Ubi spiritus per mortis viam [2] transiit ad vitam, gaudii puto esse materiam, et nullam penitus dolendæ occasionis miseriam; nam nullus rei eventus potest esse amicus homini sicut transitus ex hoc mundo lugubri usque ad dulcifluam visionem Dei." Et iterum post pauca, "Quando ille obiit, cujus mors, ut putatis, dolenda exstitit?" Cui familiaris amicus, "Secunda feria dicunt eum vitam finisse, et corpus ejus sepultum fuisse." Tunc servus Dei, "Crede, mi fili, quia in veritate te de ejus transitu certum volo [3] fieri, die præcedentis Sabbati, hora jam secunda post nonam ipsius diei, spiritus ejus, mortis articulo ingruente, urgeri cœpit ad exitum; sed cœlitus tamen a Domino dispositum est, ne ab hac vita transiret antequam haberet alterius cujusdam migrantis spiritum secum. Hora quidem eadem quædam mulier honesta, piis operum institutis satis honeste in seculo conversata, de hoc seculo migravit; et quia aliquandiu in suo exitu laboravit, istius mortis terminus ante illius obitus diem finiri non potuit, quia utrisque hora eadem a Domino prædestinata ante seculi exordia ad mortis debitas exsequias exstitit. Hæc enim in civitate modica Britanniæ, quæ Hastinges dicitur, eadem hora sub [4] ejusdem momento temporis obiit, quæ et notissimo Anglis vocabulo [5] Ædgitha dicta fuit. Quorum spiritus utrique a ministris Angelicis suscepti, istis videntibus oculis, ad gaudia cœlestia sunt translati. Nempe sæpius evenit ut qui paris meriti fuerant coram Domino, licet de diversis regionibus asciti, eadem pariter hora, pari sorte perpetuandi corona, transferantur ex hoc mundo. Nam Angelis in tale ministerium missis, spatia locorum nihil obstando præpediunt; quia in

[1] *Grisei abbatis.*] See also § 177. The Grey Monks were Cistercians. See Tanner's Notit. Monast. Pref. p. ix. edit. Nasmith.

[2] *Transiit.*] Transit, *H.*

[3] *Fieri.*] Frater, *H.*

[4] *Ejusdem.*] Ejus, *H.*

[5] *Ædgitha.*] Edgitha, *H.* Editha in the extract from Capgrave, printed in the notes to chapter LXXIV. p. 169.

momento et ictu oculi in diversis regionibus hora eadem Dei [1]præcepta perficiunt. Et nunc utrique spiritus illorum cum choris Angelicis perpetua fœlicitate lætantur, ubi donati mercede æterna, cum Domino in cœlestibus gloriantur.

§ 165. Volenti vero super his quædam plura perquirere, cœpit vir Dei semper jocunda quædam seria interserere et interrogata omittere, atque per alia eloquia pertransire. Eadem vero nobis ipse aliquoties retulit, et spiritus mortuorum non discretas maris aut feminæ formas gerere, quales novimus, constanter astruxit; unde et nobis [2]illud Beati Pauli sententiæ videbatur satis commode convenire, qua [3]dicit nos in Christo Jesu nec masculos nec [4]feminas esse.

CAP. LXXVII. QUALITER CUJUSDAM RELIGIOSI EXITUM NUPER INSTARE PRÆDIXERIT, ATQUE PRÆSAGO SPIRITU DE HOMINE NECDUM ÆGROTANTE ISTA PRÆSENSERIT.[5]

§ 166. AT inter alia virtutum insignia vir Dei aliquoties cœpit ventura adventantibus amicis prædicere, et absentia nonnulla

[1] *Præcepta perficiunt.*] See S. Thomæ Sum. p. 1, q. 112, and the Commentators, where the opinions of the Church upon the subject of Angels are discussed.

[2] *Illud.*] Illa . . . . sententia, *H.*

[3] *Dicit.*] Gal. iii. 28. The early faith upon this doctrine was two-fold. In the first place, that in the Resurrection we shall arise *τοιούτους, ὁποῖοι ὑπάρχομεν ἐν τῃ νῦν μορφῃ* (Const. Apost. apud Coteler. i. 308); or, as it is affirmed in the Quæst. et Respons. ad Orthodox. formerly ascribed to Justin Martyr, (Opp. p. 463, edit. Bened.) *ἕκαστον των ἀνισταμενων τὴν οἰκείαν* [*χρὴ*] *ἔχειν μορφήν.* Yet this notwithstanding, the distinctions of sex, while they are preserved, will no longer be under the influence of sexual associations, all of which will be purified and even annihilated. Thus, according to St. Augustine, "Non enim libido ibi erit quæ confusionis est causa, . . . Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura servabitur." De Civitate Dei, XXII. XVII. See further, S. Thomæ Summ. Theolog. 3 part. q. 81, art. 3.

[4] *Feminas esse.*] "Post hæc brevi tempore venit familiarium suorum quidam Dunelmensis ad eum, qui dixit inter cætera quod Griseus quidam abbas, nomine Robertus, vir sanctus, nuper migrasset a sæculo; et de morte ipsius dolere quamplures. Ad hoc ille respondit: 'Quoniam spiritus a morte transit ad vitam, gaudii ad hoc puto esse materiam, non doloris. Vir ille Sabbato præcedenti post nonam urgeri cœpit ad finem, sed dispositum erat a Domino ut non discederet ab hac vita prius quam haberet sociam cujusdam honestæ mulieris animam de Hastinges, quæ vocabatur Ediva. Et quoniam plus laboravit in exitu, dilata est etiam mors abbatis; et ego similiter animas eorum vidi ad cœlum ab angelis deportari.' Hoc ipse nobis referens dixit, spiritus mortuorum formas non habere discretas maris et fœminæ; quod Apostoli sententiæ videtur congruere, qui dixit, in Christo Jesu nec masculos esse, nec fœminas."

[5] In the Harl. MS. chapter LXXVI.

quasi præsentia declarare. Veniente igitur ad ipsum aliquando venerando abbate [1]Ethelredo, multis se ad invicem spiritualibus eloquiis refecere, et de Dei judiciorum secretis plurima contexuere. Venerat inter alios cum eo quidam frater de Dunelmensi cœnobio, vir notissimus et inter doctos et nobiles atque divites [2]quondam magnus et honoratus. Hic exterius citra limen Ecclesiæ remanserat, quando abbas cum servo Dei secretius locuturus introierat. Peractis post modicum inter viros Dei negotiis spiritualibus, ostium Ecclesiæ quispiam reserabat, et forte jam tunc frater ille, de quo diximus, super tumulum quod vir Dei sibi de durissima rupe præciderat, residebat. Quia enim mortem incertam semper mentis oculis anteponere cupiebat, idcirco prædicti tumuli [3]sibi sepulchrum exciderat, et ante limen Ecclesiæ secus aspectus suos id ipsum constituerat; pervigilque cum tali esse memoria voluit, quia diem et horam mortis horrendæ semper suspectam pertimuit. Conversusque ad abbatem, et ipsum super tumulum conspiciens residentem, "Recte," inquit, "tumulo illi frater ille appropiat, quia jam dies depositionis illius in proximo instat; et videto quanta nunc pigritia tepescit, cum omni tempore vitam in nimia deliciarum affluentia duxerit. Ille clientelis multorum hactenus constipatus incessit, et diversi generis delectationibus morituram carnis putredinem saginavit; modo vero nisi baculo sustentante vix pedes ingreditur, et nisi ope aliena in equo non elevatur. Ego vero, qui omni tempore egenus et pauper pro Christo exstiti, atque in labore et ærumna animam miseram fatigavi et coercui, adhuc talibus subsidiis non indigeo, sed operibus duris indesinenter insudo; et en, adhuc ego me exerere, ferre, et subrigere valeo; et ut libuerit, levi motu circumfero. Iste vero, qui alienis servitiis hactenus perfungi temporaliter meruit, jam nuper qui ei considere voluerit non habebit." Hæc secretius inter se.

§ 167. Digressi vero ab invicem, quique ad propria cum gaudio remearunt, et de his forte quæ [4]prædixerat, quia quasi jocanter ea dixerat, nihil admodum memoriæ [5]commendavit. Factum

[1] *Ethelredo.*] Etheldredo, *H.*
[2] *Quondam.*] Quondam et honoratus, *H.*
[3] *Sibi sepulchrum exciderat.*] In the Regulæ Inclusarum it is enjoined that "Heo schulden schreapien evericho deie the corȝe up of heore putte ther heo schulden rotien inne." Fosbr. Monachism, p. 496.
[4] *Prædixerat.*] Dixerat, *H.*
[5] *Commendavit.*] Commendarunt, *H.*

est autem ut infra ter quinos dies, ille, de quo vir Dei [1]prædixerat, ægrotaret; et exitum vitæ sibi imminere præsentiens, eidem [2]abbati pro obtinenda corporis sospitate scriberet, atque preces effunderet. Ille vero statim ut scriptum legit, id quod vir Dei [3]pristinis diebus de obitu prædicti fratris prædixerat, recolere cœpit; et secretiores convocans amicos, illis singula quæ audierat, retexere cœpit, et postmodum sic commonendo subjunxit, "Non opus, igitur," inquiens, "est, fratres, ut nunc pro vita ipsius diuturniore [4]tempore producenda rogemus, cum Spiritu Sancto per os dilecti Sui [5]loquente, finem vitæ ipsius pro certo [6]instare cognovimus. Nunc autem pro exitu vitæ illius Domino commendando postulemus; ut saltem spiritum illius de potestate tenebrarum et de locis pœnarum eripiat, cujus [7] diem obitus sine dubio terminus [8]deponendæ carnis accelerat." Quindenis postea diebus in multis doloribus exactis, ille defungitur, ut id quod servus Dei de illo, spiritu prophetico prædixerat, compleretur. Proinde propheticæ virtutis dignitate non caruit qui talia de viventibus præsentire potuit et prædixit.

Hæc domnus abbas ille sæpius astruxit; et fratres, quibus ea retulerat, coram producere [9]consuevit.

[1] *Prædixerat.*] Dixerat, *H.*

[2] *Abbati.*] See § 178. When a monk was attacked with sickness, he was required to intimate this fact to the Abbot or Prior, by whom it was communicated to the convent. See instances in Martene, de Antiq. Monachor. Ritibus, pp. 738, 739. In this instance the monk of Durham wrote to the Abbot of Rievaux.

[3] *Pristinis.*] Vel præteritis, *B.*

[4] *Tempore.*] Tempora, *H.*

[5] *Loquente.*] Loquentis, *H.*

[6] *Instare.*] Constare, *H.*

[7] *Diem.*] Dies, *H.*

[8] *Deponendæ.*] Deponendo, *H.*

[9] *Consuevit.*] This incident is thus narrated in the anonymous Harl. legend: "Cum venisset ad Godricum vice quadam abbas venerabilis Ethelredus, invicem se spiritualibus alloquiis refecerunt. Tunc etiam venerat quidam frater de cœnobio Dunelmensi, vir olim notissimus et inter magnos et divites honoratus, qui sedebat exterius, dum illi secretius loquerentur. Post illorum colloquia ostium est apertum, et frater ille tunc sedebat super tumulum viri sancti lapideum, quem ante limen capellæ posuerat, ut mortem suam posset habere præ oculis. Illum igitur aspiciens, dixit abbati: 'Recte sedet in tumulo, quoniam propinquus est dies depositionis illius; et ecce, quanta pigritia nunc torpescit qui totam in deliciis vitam duxit. Clientelis huc usque stipatus incessit, et morticinam carnem voluptatibus saginavit. Nunc pedes baculo sustentatur, et equum non nisi manibus alienis elevatus ascendit. Ego autem, qui longo tempore in laboribus vixi pauper et solus, hujusmodi subsidiis non indigeo.' Post hæc secretius dicta digressi sunt et ad propria remearunt. Infra quindecim dies ille frater ægrotare incepit; et igitur metuens, abbati præfato scripsit, ut pro sanitate ipsius oraret. Abbas vero dictum Godrici recolens, familiaribus convocatis, viri Dei verba recensuit et subjunxit: 'Non est opus, fratres, ut pro vita ipsius diuturniore precemur, sed potius exitum Domino commendemus.' Ille, sicut Godricus dixerat, in brevi de medio est sublatus."

CAP. LXXVIII. DE PRÆSAGIO QUOD PRÆDIXIT, QUOMODO EA QUÆ IN LONGINQUIS FINIBUS ACTA SUNT, EADEM ILLI HORA REVELATA SUNT.[1]

§ 168. [2]DEINDE contigit ut domnus Hugo Dunelmensis episcopus ad curiam regis coronandi, vel mandato urgente, seu fama nobilitatis instigante, iter expediret; et se viri Dei ac filiorum suorum cœnobitarum Dunelmensium precibus attentius commendaret. Die igitur Pentecostes apud Sanctum Eadmundum pro rege coronando, clerus, senatus ac populus frequens accurrebat, et omnes casas, domos vel solaria, turba multitudinis copiosa [3]supplebat, et quia alta petunt venti, et celsa laquearia magnates episcopi, inter regios ministros et episcopales servos lis de [4]divite regno oboritur, et concertatio sæva pro domo cujusdam laqueata inter eos districtis ensibus protenditur atque conseritur. Hi quidem regios ministros ejiciunt, et episcopo præclara hospitia vendicant; illi vero episcopales bajulos pro viribus [5]propellunt, et domno regi pro regia majestate tales tabernas convenire celebrius proclamant. Facta igitur inter eos contentione gravi, ministri regii multati et vulnerati proturbantur; et hospitia [6]regia, non sine contumelia regia, episcopalibus ministris deputantur. Unde rex graviter [7]exasperatus, in iram erga eundem episcopum agitur, et indignatione cum furore maximo in insaniam torquebatur.

§ 169. Mirum in modum eadem hora viro Dei longius in septentrionalis Angliæ finibus posito, res ipsa innotuit, et quod factum fuisset ibi in extremis Orientalium Anglorum [8]sinibus,

[1] In the Harl. MS. chapter LXXVII.

[2] *Deinde.*] This chapter is involved in some difficulty. Bishop Pudsey's episcopate extended from A. D. 1152 to 1194, during which period there were three coronations, those, namely, of Henry II., of the young king Henry, his son, and of Richard the First. None of these, however, coincide with the place or the date mentioned in the text, if, indeed, Reginald means to assert that the coronation was then and there celebrated. The narrative of Galfrid, § 40, thus narrates the incident in more general terms: "Orta est in orientalibus Angliæ partibus inter ministros regis et episcopi Dunelmensis super hospitiis regiis violenter occupatis altercatio, jam jamque eductis gladiis ad vulnera et verbera et contumeliosa pervenerant verba."

[3] *Supplebat.*] Vel replebat, *B.*

[4] *Divite regno.*] Regio (?) De duite [divite ?] Rogero regno, *H.*

[5] *Propellunt.*] Expellunt, *H.*

[6] *Regia.*] Regia, episcopalibus, *H.*

[7] *Exasperatus.*] Exasperatus, furibundus in iram, *H.*

[8] *Sinibus.*] Finibus, *H.*

cuidam fratri eadem hora retulit; mittensque Dunelmum subpriorem secretius accersivit, et pro epscopo orationes fratres constituere præcepit, "Orate," inquiens, "pro patre et episcopo vestro, ne forte pro aliquo suorum [1]commisso infensa facta sit ei hodie regis Anglorum indignatio. Æstimo quidem et scio quod nunc vestræ orationis indiget adminiculo, ut ei quam citius pacata reddatur regis repropitiatio." Idemque verbum sæpius repetens et inculcans, cognovit ille quod non frustra talia diceret; domumque rediens, orationes instituit, ut ipse monuerat. Redeunte episcopo, omnia quæ dixerat vera fuisse cognovimus, et ipsius diei horam præsagio viri Dei convenisse comperimus; nec aliter exitus rei provenerat, quam ille commonendo [2]præsignaverat.

CAP. LXXIX. QUOMODO FRATRIBUS SERMONE LATINO LOQUENTIBUS, QUÆSTIONIBUS ILLORUM ANGLICO SERMONE RESPONDERIT, ET EORUM VOTA DETEXERIT. [3]

§ 170. Ducti nos fratres quidam amoris gratia perreximus monachi quatuor ad illum, percepturi ab ipso piæ consolationis exempla. Quo venientes benigne suscepti sumus, et simul orantes omnes in terra consedimus, tantæque dulcedinis verba ex eo audivimus, et tantorum secreta mysteriorum, quod supra modum mirantes singuli ad invicem ictum oculorum inclinavimus; et obstupescentes nihil prorsus aliud, quam ipse dicere voluit, perquirere ausi sumus. Verbis quidem Anglicis multa arcana Sacræ Scripturæ nobis exsolvit; ac de vitiis atque virtutibus, ac si peroptime litteratus esset, subtili exemplorum moderamine per-

[1] *Commisso.*] Commissa, *H.*

[2] *Præsignaverat.*] "Domnus Hugo Dunelmensis episcopus ad curiam regis iturus, iter et actus suos religiosorum orationibus commendavit. Igitur die Pentecostes tantus apud fratres [apud] Sanctum Ædmundum propter coronationem regis clerus convenit et populus, ut domus omnes hospitibus complerentur. Ibi propter hospitium quoddam [MS. quidam] inter ministros regis et episcopi Dunelmensis est orta dissensio, quæ processit eo usque ut negotium districtis ensibus ageretur; et servientes regi victi, cum rubore discederent. Inde regis indignatio contra episcopum vehementer incanduit. Eadem hora viro Dei factum istud innotuit, et ipse cuidam fratri hoc protinus indicavit. Suppriorem quoque Dunelmum secretius evocavit, et monuit ut pro episcopo diligenter orarent, quatinus regis placaret offensam. Episcopo domum reverso, cognovimus omnia sicut vir sanctus dixerat evenisse." Anon. Harl. Legend.

[3] Chapter LXXVIII. in the Harl. MS.

plura disseruit. Post talia multa conversi ad invicem [1] Latino eloquio inter nos colloqui cœpimus, dicentes singuli [2] alterutrum qualia ab illo perquirere [3] optavimus, si tamen id auderemus. At ille se convertens, et jocundo conspectu in nos subridens, ait, "De his inter vos quæritis quæ investigare voluistis, quamvis ea mihi hactenus celaveritis;" replicansque singula quæ inter nos dixeramus exposuit, et nihil eorum de quibus percunctari [4] proposuimus intermisit. Cognovimus ergo quod verba nostra, Spiritu revelante, cognoverat, qui et de his quæ præmeditati fuimus omnia præclarissime disserebat. Unde et spiritum propheticum comperti sumus in ejus pectore requiescere, qui nobis sigillatim tam evidenti sermone singula quæ præposuimus potuit [5] enodare.

CAP. LXXX. QUALIA VIRO JAM SEMI-ANIMI MANDAVERIT, ET QUANTA ILLI DE ITINERE FUTURO PRÆDIXERIT, VEL QUOMODO MINISTRO SUO DOMOS IPSIUS VIRI DESCRIPSERIT.[6]

§ 171. Erat ei quidam [7] devotus in Laudoneie partibus; qui gravi ægritudine laborans, a cunctis medicis fuerat desperatus. Mittens ergo ad virum Dei, rogavit ut illius misereretur, eo quod in proximo moreretur. At ille nuntium suum illo dirigens, ait, "Vade," inquiens, "et dic quod cito de hac ægritudine convalescet, et peregrina terrarum regna adhuc pervidebit, et per-

[1] *Latino eloquio.*] Conversation was frequently, though not generally, carried on in monasteries in Latin. St. Anselm, writing to Anselm his nephew, advises him, "Semper, nisi cum necessitas te cogit, Latine loquere." S. Anselmi Epp. Supplem. No. 6, (unpaged, sig. E. 4, ii.) edit. fol. Par. 1721.

[2] *Alterutrum.*] Vel alterutrim, *B.*

[3] *Optavimus.*] Vel optaverimus, *B.*

[4] *Proposuimus.*] Disposuimus, *H.*

[5] *Enodare.*] So narrated in the Harl. anonymous legend: "Venimus ad eum quatuor fratres, et benigne suscepti, facta oratione, consedimus. Ipse vero nobis Anglice tam dulciter est locutus, tam subtiliter de virtutibus vitiisque disseruit, tam profunda mysteriorum occulta monstravit, ut miraremur supra modum nos invicem contuentes. Postea Latine diximus, colloquentes ea quæ vellemus ab eo, si auderemus, inquirere. Tunc ille subridens ait: 'Hæc et hæc interrogare proponitis;' et omnia quæ dixeramus consequenter exposuit. Comperimus itaque quod sensus nostros et verba, Spiritu Sancto revelante, didicerit."

[6] In the Harl. MS. chapter LXXIX.

[7] *Devotus.*] Devotus fidelis in Lundoniæ, *H.* Above the line is written, "vel Laudoniæ," which latter is evidently the correct reading. In Galfrid, also, § 41, it is incorrectly written "Londoniæ."

transibit. Dominus enim ei aliquot annos ad vitam indulsit, in quibus peccata præterita expiare poterit." Deferens ei nuntius talia mandata, et quædam munera modica de pane vel pomis, quæ vir Dei sua benedictione perfuderat, statim ut ea comederat se sanitati redditum sentiebat. Qui sanitati perfecte redditus, iter ad limina Sancti Jacobi devovit; et profectus ad servum Dei venit et illi gratias egit; sciscitansque iterum quid Dei clementia de ipsius itinere providisset, respondit, quod prospere iret et rediret, sanusque cum omni incolumitate rediret, et postea cum felicitate aliqua viveret. Nec secus ei in aliquo contigit, quam vir Dei ipsi prædixit. Rediensque per illum, omnia sic sibi retulit accidisse, quemadmodum vir Dei in ipso itinere illi præscripserat proventurum fuisse.

§ 172. Postmodum vir Dei ad domum illius quendam dirigere deliberavit, cui non tam regio quam villula et domus ejus prorsus incognita fuit. Proinde obnitenti puero, vir Dei cuncti ipsius itineris viam exposuit, nec non villam nominatim edocuit, et in qua ejus parte domus ejus fundata fuisset præsignavit. "Talis," inquiens, "domus illius tecturæ est, et tam propinqua et semota a domibus aliis est; atque villa in tali terræ ipsius gremio sita est, atque tali montium et collium obice circumvoluta est, sicque virgultis [1] obstruitur, et talibus indiciis domus illius deprehendere tibi possibile permittetur." Qui profectus, omnia sicut audierat, repperit; et nemine ductore vel indice, villam atque domos singulas manifeste cognovit. Unde profecto manifeste patuit quod vir iste spiritum prophetiæ habuit, quia ea, quæ nunquam viderat, aliis intimare [2] prævaluit.

[1] *Obstruitur.*] Obseritur, *H.*

[2] *Prævaluit.*] Thus the Harl. legend: "Quidam familiaris ejus in partibus Laudoniæ [MS. Lundoniæ] graviter ægrotabat, ita ut esset a medicis desperatus. Hic misit ad eum, rogans ut memor esset ipsius, quia moriturus erat in proximo. Vir Dei suum remisit nuntium dicens: 'Dic ei quod convalescet in brevi, et adhuc terras pertransibit ignotas; quia Deus ei spatium concessit quo sua possit expiare delicta.' Misit etiam ei poma et panem sua benedictione sacratum, quæ cum ille gustasset, recepit pristinam sanitatem. Igitur cum vovisset iter ad Sanctum Jacobum, venit ad servum Dei gratias agens, et interrogans, quid de hoc itinere prævidisset. Qui respondit, quod iret prospere et rediret, posteaque feliciter viveret; quod ita contigit ut prædixit. Voluit post hoc vir Dei ad domum illius dirigere nuntium, qui renitebatur, quia et domus et villa fuit ei prorsus ignota. Ipse igitur modum viæ, domus, et villæ, diligenter edocuit; ita quod nuntius illuc profectus, per signa quæ dixerat, villam et domum, nullo indice vel ductore, cognovit; quamvis eadem loca nunquam vir sanctus ipse vidisset."

CAP. LXXXI. UT FAMEM FUTURAM ET IGNIS VINDICTAM POPULO SUPERVENTURAM PRÆDIXERIT, ET NON SECUS POSTMODUM EVENERIT.[1]

§ 173. Verum quia non solum præsentia quando voluit detexit, sed etiam futura quandoque prædixit, reticendum non credidi qualia ab ipso frequenter audivi. Sæpius ad virum Dei veniens, et de statu rerum multarum plurima perquirens, multoties ad alia transiit et textus nostri sermonis interrumpens, ait, "Duo sunt," inquiens, "mala, quæ [2]vobis futura timeo, et Dei judicio super populum qui in Dunelmo est, præminere formido; vorantis flammæ incendia, et nimiæ famis angustantis inopiam. Hæc forte peccantes debita expectant, nisi se celerius emendare festinent." Ista fere per anni dimidii spatium sæpe retexuit, ita quod mihi sæpius illud verbum replicatum admirationi plurimæ fuerit. Igitur ut Dei providentia operibus dilucesceret, quod Spiritus Ejus per os viri Sui toties prædixisset, tempus divinæ ultionis affuit, et Dunelmum sævæ tempestatis [3]incendium conflagravit, omniaque ædificia episcoporum castellaria depopulando [4]concremavit, et civitatis mœnia plus quam aliquo prius tempore omnia exurendo consumpsit. Æstate vero superveniente, tanta [5]annonæ vitalis inedia totius Norhimbriæ fines corripuit, quanta nullus prius in his regionibus meminit; atque ut dira viri præsagia vera fore certo experimento cognovimus, quæ prius per verborum ipsius simplici relatione ambigua vel vana fuisse [6]putabamus.

[1] In the Harl. MS. chapter LXXX.

[2] *Vobis.*] Nobis, *H.*

[3] *Incendium.*] Incendio, *H.*

[4] *Concremavit.*] This was perhaps the same conflagration as that mentioned by Reginald in his Libell. de S. Cuth. cap. xxxix.

[5] *Annonæ.*] See § 204.

[6] *Putabamus.*] "Nobis præsentibus coram eo, vir sanctus quandoque sic dixit: 'Timeo vobis Dunelmensibus a duplici periculo, videlicet, ignis et famis; nisi peccata vestra celerius emendetis.' Hoc per dimidium anni spatium sæpe dicebat, ita quod ego ex tam crebra hujus dicti repetitione plurimum admirabar. Consequenter incendio quodam consumpta est civitas, magis quam fuerat aliquo tempore præcedenti; et proxime tanta fames facta est in Northumbria, quantam nemo prius meminit se vidisse. Itaque viri sancti præsagium, tam dirus comprobavit eventus." Anon. Harl. Legend.

CAP. LXXXII. QUALITER CORPUS IN TEMPORE INFIRMITATIS SUÆ AFFLIXERIT, ATQUE HIANTIA CICATRICUM VULNERA SALE SUPERINFUSO CONTRIVERIT.[1]

§ 174. Multa et mirabilia sunt opera Domini, quæ diverso ordine quandoque in uno electorum suorum sola perficit misericordis clementia Christi; innovat enim quotidie nova per servos suos signa, et nova mundo revelat mysteriorum mirabilia. Quod in viro isto satis nosse poterimus, si ejus verba et opera digne perscrutari noverimus.

Incidit igitur vir iste aliquando in gravi languoris ægritudine ita ut pustulis obortis, tota corporis superficies aspera et [2] sanienti fœteret scabredine, tantaque vis mordacis insaniæ discurrebat per artus ejus singulos in intima carnis ipsius mollitie, quod pene videretur vires humanas excedere. Ex cicatricibus igitur mordacis insaniæ profluebat sanies plena putredine. Vulneribus igitur toto corpore patefactis, hiatus ipsorum distento ore rigabat, et caro purulenta edaci incendio desæviebat. Nec tamen sic carnis infirma voluit per deliciarum mollia refovere, sed doloribus per dies inveteratis, nova his cruciatuum genera cœpit adjicere. Dicebat enim sic, "Si Deus punit in me quod male promerui, puniam et ego ipse in me ipso quod deliqui, ut quod minatur evadam, dum id modo quod commerui digna luendi pœna persolvam. [3] Non enim Deus bis punit in id ipsum, si nos ipsi nostrum expiaverimus delictum."

§ 175. Advocans igitur ministrum, jussit omnes patentes hiatus vulnerum sale perfundi, et sic repletos intorto grandi straminis manipulo fricari; nec sivit eum a tali operis exactione desistere, quousque tota cutis exterioris superficies effuso rigaretur atque [4] maderetur sanguine; ita ut etiam fatigante jam ministro, adhuc ipse tortorem suum ad fricanda cicatricum vulnera provocaret, et flatu recuperato, respirantem iterum ad tam crudele negotium compelleret, seu animatum precibus ad illud inflecteret. Quod si minister precanti non cederet, et præ horrore refugiens temperantius aliquantulum ageret, ille accepta tortura, propriæ carni

[1] In the Harl. MS. chapter XC.
[2] *Sanienti fœteret.*] Saniei faceret, *H.*
[3] *Non enim.*] The same sentiment is found in the same words in the Life of St. Thomas Becket, p. 45, edit. Lupus. 4to. Brux. 1682.
[4] *Maderetur.*] Maderet, *H.*

non parcebat, sed multo pertinacius in defricando ulcere desæviebat. Sicque doloris magnitudo, quam ipse sibi confecerat, ægritudinis sæpius intemperantiam exsuperabat, atque majoris insaniæ fuit ei exitium proprium, quam carnei languoris incommodum. Post hæc vero ita dolor desæviendo singulos artus illius exesit, quod magis insania quam pœnæ miseria fuit. Ita igitur diuturno tempore frequenter effecerat quam diu talis miseria languoris artus ejus fragiles corrodendo pervaserat; nec id semel vel bis accidit, sed multoties et crebrius per diem et noctem, quousque tota vis doloris abscessit. Postea autem sanitate reddita, tantam sub cute ejus candidissimam carnis renitere mollitiem vidimus, quanta in aliquo infantulo teneriorem præminere perspeximus; nec aliqua ullatenus in ea cicatricum obductio seu alicujus duritiei obpalpatio in ea comparuit, sed vitro purior, lactea suavitate tenerior, omni mollitie jocundior tota reluxit. Neque unquam tectum lorica vel cilicio ipsius corpus fuisse crederes, si id [1] experimento erecto, palpare, contingere seu etiam videre potuisses. Tactus quidem mollities tenera refugiebat, et visus jocunditatem illius contuitus [2] enutriebat.

[1] *Experimento erecto.*] Vel operimento certo, *B.*; operimento rejecto, *H.* The readings intended are probably "operimento rejecto," or "experimento certo."

[2] *Enutriebat.*] In the anonymous Harleian legend this event is thus detailed: "Godricus quodam tempore gravissimam incidit corporis ægritudinem, ut pustulæ quædam saniosæ totam corporis superficiem occuparent. Intra carnis mollitiem mordentis cujusdam doloris angustia per artus singulos fere intolerabiliter discurrebat; exterius vero per hiatus ulcerum ardens et putrida sanies perfluebat. Nec tamen volebat aliquid mitigationis apponere, sed dicebat: 'Si Deus in me punit mala quæ feci, justum est ut ego puniam quod deliqui.' Advocans ergo ministrum, jussit hiatus ulcerum sale conspergi, et torta straminis confricari; nec prius eum cessare permisit quam tota superficies cutis maderet sanguine cruentata. Sic autem ministro quandoque lassato, ipse provocabat eum ut viribus reparatis fortior ad hoc opus insurgeret. Quod si forte minister mitius ageret, ipse tortam arripiens manu, sibimet non parcebat. Unde minus videbatur esse morbi sævientis incommodum, quam quod sibi ultro ipsemet inferebat exitium. Hujusmodi cruciatus longo tempore multisque vicibus die noctuque sustinuit; donec, per Dei misericordiam, tota vis illius doloris abscessit. Sanitate recepta, caro mollis velut infantuli sub candida cute renituit, nihil præferens cicatricum, nec aliquid loricæ ciliciique vestigium. Nam et mollities tactui, et species placebat aspectui."

CAP. LXXXIII. QUANTO LUMINE PERLUSTRARI CONSUEVERIT, ET SUB QUOT FIGURIS ILLI APPARUERIT, ET QUALITER DE HIS PROTESTARI VEL LOQUI CONSUEVIT.[1]

§ 176. Sæpius eum alloquentibus et de lumine spirituali sermonem habentibus, inter alia solebat protestari et dicere, ac ita indoctos de spiritualibus erudire; "Qui Deo fideliter," inquiens, "vero Lumini, intendit, nec etiam nocturno tempore in tenebris irruentibus offendere poterit. Nempe frequenter dum solus in cella nocturno tempore residere consuesco, quasi lunam plene lucentem in pariete video, quæ domum totam illuminando irradiat, et mihi [2]lucem inexplicabilem repræsentat. Aliquando pars aliqua ut semiscutum secus parietem elucet, quæ nonnunquam candelam, vel lucernam, seu cereum lucentem sui similitudine exhibet, [3]multo toties cella ista tanto lumine repletur, quod diei splendorem sua claritate excedere videretur. Nec mihi lux talis deficit, sed potius mihi semper omni tempore opportuno et necessario illucescit; et ita de cœlo mihi lucem tribuit. Qui semper lucidus omnia illuminare non desinit." Hæc et his similia ipse sæpius retulit, et Dominum in suis operibus glorificans [4]collaudavit.

CAP. LXXXIV. QUALITER SOLO PANIS ILLIUS EDULIO QUINDECIM INFIRMI LIBERATI FUERINT AB ÆGRITUDINIS SUÆ INCOMMODO.[5]

§ 177. Et quia latius viri Dei fama percrebuit, undecunque terrarum diversi ordinis sive dignitatis ad ipsum frequens turba confluxit. Inter quos quidam abbas de ordine [6]Griseorum advenerat, qui ipsius orationum benedictionibus perfrui cupiebat; qui

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.
[2] *Lucem.*] So again § 266.
[3] *Multo toties.*] Multo totiens, *B.*
[4] *Collaudavit.*] "Solebat vir Dei secum de lumine spirituali colloquentibus dicere quod in tenebris exstare non poterit, qui fideliter in Deum, Qui est verum Lumen, intendit. 'Nempe,' ait, 'ego de nocte aliquando solus in cella, lunam quasi plenam in pariete video relucentem, et quandoque velut semiscutum, et nonnunquam exhibet similitudinem cerei aut lucernæ. Multoties etiam hæc cella repletur tanto lumine, ut diei claritatem videatur excedere.'" Harl. Anon. Legend.
[5] In the Harl. MS. chapter XCII.
[6] *Griseorum.*] See § 164.

dum recederet, petiit ut aliquod secum de rebus ipsius sibi ob illius memoriam dari debuisset. At quia ipse nihil habuit terrenæ substantiæ quod alicui potuisset erogare, ad ipsum modicum munus quod habuit postulanti, animo congratulante, contribuit. Panem igitur aliquem latum quem de avena factum habuit, de sportula productum illi tradidit, quem et ipse cum ejus benedictione satis gratanter accepit. Veniensque in regionem suam, infirmantibus quibusque petentibus ab ipso pro Christo dari sibi opem aliquam, panem ipsum, quem eatenus conservaverat, proferri in medium præcipiebat; quem in nomine Domini Jesu, et servi Sui Godrici, languentibus distribuit, et exorsus dixit, "Quia de manu servi Domini nil aliud quam panem istum percepi, vos de ipso alicujus particulæ portionem percipite, quo virtutem illius in vobis experimento probabiliore possitis agnoscere." Sic igitur ipse abbas veridica relatione [1]nobis, advenientibus coamicis, consuevit asserere quindecim [2]ægrotos diversa laborantes valitudine compertus est per esum panis illius sanitati pristinæ restitutos fuisse; atque singuli quique illorum qui ita [3]languaverant, insanabili prorsus infirmitatis genere laborando ad mortem ipsam usque pene defecerant; quorum infirmitatis genera diversa innodatissimum ei erat exponere, nobis vero oneratius prolixiori prosecutione cuncta [4]describere.

CAP. LXXXV. QUANTA DENIQUE CORPORIS DEBILITATE DETRITUS SIT, ET QUOMODO EA QUÆ EXTERIUS AGEBANTUR, AB EO VIDEBANTUR ET CONSIDENTIBUS AB EO DETEGEBANTUR.[5]

§ 178. Magnæ denique ætatis senio succrescente, cœpit paulatim vir Dei vires corporales amittere; at tamen aliquantulum

[1] *Nobis.*] Nobis et, *H.* [2] *Ægrotos.*] See § 129.

[3] *Languaverant.*] Languerant, *H.*

[4] *Describere.*] The Harl. anonymous legend thus narrates this incident: "Quidam abbas Griseus discedens ab eo petiit sibi aliquid dari quod posset ad ipsius habere memoriam; qui nihil aliud habens præ manibus, panem avenacium dedit ei. Ille panem gratanter accepit; et cum venisset in regionem suam, ægris illum pie distribuit, dicens: 'In nomine Domini Jesu, et servi Ejus Godrici, portionem hujus panis accipite; ut virtutem ipsius in vobis experimento possitis agnoscere.' Postea vero nobis abbas ille narravit, quindecim languidos diversis morborum generibus insanabiliter laborantes, qui usque ad mortem pene defecerant, illo pane sanatos."

[5] In the Harl. MS. chapter XCIII.

erga spiritualis desiderii exercitia sollicitius pervigilanti animo Domino vacare. Adeo quidem seniles ejus artus ætatis prolixæ multitudo detriverat, quod ipse solus etiam pedes, vel sustentante baculo tripes, de mansiuncula Oratorii sui egredi vel ingredi non valebat. Elevabatur proinde, reclinabatur et efferebatur, manibus alienis, qui jam sibi subvenire non poterat, viribus corporeis deficientibus propriis. Unde aliquando tanta confectus est ægritudine, quod ei dies sui transitus nobis videretur imminere. Fratres igitur Dunelmensis Ecclesiæ tanto ferventius [1] illo cœpere ministerii devotissimi opem et operam impendere, quo ipsum celerius putabant spiritum a corpore ad Dominum emissurum effundere. Paulatim tamen convaluit, et quærentibus fratribus quid de obitu suo credendum eis foret, dixit, " Adhuc aliquantulum, quamvis sit modicum, vir Godricus vobiscum erit, et ab hoc corpore nec dum dissolvendus emigrabit." Certi igitur illi quia carnis molem non tam cito desereret, ceteris fratribus interim domum remeantibus, duorum fratrum ei [2] custodiam adhibuere, qui eis, [3] si forte opus ingrueret, quando ad ejus exitum occurrerent, possent commodius et expeditius intimare.

§ 179. Residentibus igitur illis secus grabatum illius, quod de contra Altare Sancti Johannis Baptistæ compositum fuerat, forte quidam puerulus per limina Ecclesiæ introibat, quem ille ad se advocat ; et unde tunc veniret ab eo perquirebat. At ille dissimulatus ei rei veritatem exponere, conatus est aliquid consimile vero confingere. Dixit igitur se alicubi alias fuisse, et de solitis occupationibus advenisse. Insistente igitur viro Dei, et quæsita primum tertio repetente, contendebat alius semper aliquid perperam ei objicere ; at ille adjiciens, perquisivit quinam ad stagna piscarii sui deambularent, vel quomodo ibi se singula quæque haberent. Abnegat se ille scire, nec ibi multo se temporis spatio protracto fuisse. Tunc servus Dei, " Nonne," inquit, " ibi modo fui et oculis meis te ibi vidi ? Atque tecum duos juvenes cum adolescentulis duabus per stagna piscarii ipsius progredi, et a fine usque in alvei ripam sese [4] alterno post te vestigio prosequi, et

[1] *Illo.*] Illi, *H.*
[2] *Custodiam.*] See also §§ 167, 216, 218, 230, 235, 239, 265. It appears from the Concordia S. Dunstani, as well as several other documents printed by Martene, de Antiq. Monach. Ritibus, lib. v. cap. viii. that a monk, styled a Custos, was appointed by the convent to watch over each sick brother, and to give notice if his disease appeared to be gaining ground.
[3] *Si forte.*] Ei forte si opus, *H.*
[4] *Alterno.*] Alterno vestigio prosequi, *H.*

adhuc etiam consistunt in ipso fluminis littore, convertentes vultus frequenter ad retinaculorum meorum orbiculares semitas, quæ sunt in ipso fluvii gurgite. Conspexi et quando eos deserens recessisti, et quid ipsi operis sibi proposuerunt exsequi consequenter agnovi. Nolo igitur ut talia conventicula circa domicilia ista sint, neque in istis horti mei finibus hujusmodi consortii contubernia sint." Puer igitur quam pudenter, his auditis, erubuit; quia omnia illorum secreta domno suo detecta persensit. Fratres deinde ipsi qui consederant, ista non sic se habere credebant; sed egredientes omnia, sicut ille dixerat, vera fuisse oculo teste comprobabant; præcepitque fratribus ut eos amodo illo venire pro tali negotio inhiberent, nec ad talis conventiculi delubra illuc ulterius conspirare præsumerent. Mirabantur proinde fratres et congratulabantur in Domino, cognoscentes quod vir Dei plenus erat Spiritu Sancto; non enim erat hominis parietes lapideos, visu penetrante, transcendere, nec nisi Solius Dei aliorum errata seu desideriorum proposita propalare. Jamque eis alius quidam [1] Helisæus nostro tempore fuisse innotuit, qui cuncta quæ minister ejus in itinere fecerat, facinus [2] illi detegendo [3] explanavit.

[1] *Helisæus.*] 2 Kings, v. 24. [2] *Illi.*] Illius, *H.*

[3] *Explanavit.*] The Harl. MS. thus proceeds: "Tandem ætate confectus quanto magis vires corporis amittebat, tanto spiritualibus exercitiis vigilantius intendebat. Fuit autem ipsius corporis tanta debilitas, ut etiam cum baculo non posset solus incedere, sed ferebatur manibus alienis. Ægritudo quoque sic ingravescebat aliquando ut mortem putaremus instare. Convaluit tamen paulatim, et quærentibus qui de ipsius obitu expectare deberent, ita respondit: 'Adhuc aliquantulum vester Godricus erit vobiscum.' Dunelmensium igitur fratrum, qui venerant illuc, cæteris domum redeuntibus, duo ad ejus custodiam sunt relicti. Residentibus illis ante grabatum ipsius, quod fuit contra Sancti Johannis Altare compositum, ecce, puer unus introivit, quem ipse advocans, unde veniret inquirit. Inde dissimulans veritatem, falsa dicebat; et vir Dei secundo et tertio repetens quod quærebat; adjunxit interrogans quosnam cernit qui super stagnum piscariæ ambulabant. Ille negabat se hoc scire, quia ibi jam longo tempore non fuisset. Tunc servus Dei: 'Nonne,' inquit, 'vidi modo te ibi, et duos juvenes cum duabus adolescentulis per stagna piscariæ gradientes? Ipsi autem adhuc ibi consistunt sæpe retinacula contuentes, et ego quid facere meditantur agnovi. Nolo circa fines meos fieri conventicula talium personarum.' His auditis puer erubuit, et amplius contra dicere non præsumpsit. Fratres egressi, vera esse quæ dixerat, oculata fide cognoscunt, mirantes quod sicut alter Eliseus ministri facta detegeret."

CAP. LXXXVI. QUOMODO SPIRITUM PROCUMBENTIS IN PRÆLIO EADEM HORA VIDIT, ET ID STATIM MINISTRIS SUIS EDIXERIT, VEL QUALITER HÆC OMNIA EI REVELATA FUERINT.[1]

§ 180. Perurgente necessitatis articulo, quidam compatriota ipsius compulsus est ab Dunelmensis episcopi ministris ab imposito sibi sceleris expiari commisso. Igitur celebrato concilio, conflictus [2]duelli judicii sententia in eum proscribitur, ut innocentiæ ipsius experimentum talis depositi certamine probaretur; quod ille non renuit, quia conscientia teste, pro imposito scelere non expavit. Dies igitur ille præfixus certamini in proximo institit, et vir ille se ad pugnam expeditius præparavit. Fuerat iste alicujus mansionis episcopi Dunelmensis villicus, qui in eo apud domnum suum diffamatus est quasi dissipasset bona ipsius; qui pro incerto proventu qui in tali sæpius fit discrimine, cœpit corde pavido servorum Dei auxilia quærere. Præcedenti igitur die, ad virum Dei, qui in proximo erat, advenit, et illius se committens orationibus, ibi quædam munuscula oblationis suæ deposuit; regrediensque Dunelmum, judicium producitur ut viri illius innocentia duelli certamine monstraretur. Congressi denique utriusque litis defensores, mora aliqua non tamen prolixa protrahitur, et diris ictibus res discutienda dirimitur. Tandem tamen vir prædictus morti procumbit, et anhelo illum pectore spiritum reddere vulnerum multitudo coegit.

§ 181. Vir Dei igitur, mox ut solus in cella sua decubuit, tintinnabulum pulsans, ministros suos adesse præcepit; quibus ingressis, dixit, "Orate, obsecro, pro anima Adelwoldi nostri, qui hesterna die hic apud nos exstitit; quia modo apud Dunelmum in [3]placea certaminis morti procubuit, et flatu effuso spiritum emisit." Flevitque vir Dei fletu magno, et graviter suspirans orationibus ardenter institit, atque ejus exitum Domino commendavit. Servi vero illius omnino frivolum reputabant, nec

[1] In the Harl. MS. chapter XCIV.
[2] *Duelli.*] See § 221. There are frequent instances of the adoption of this mode of deciding litigated questions. Thus, fines were paid for the privilege of having duels, 28, 30, 31 Hen. II., Madox's Excheq. pp. 66, 71; and in the same work is a notice of the recovery of land decided by this process, p. 294. See also Dugd. Monast. iii. 306. A large collection of instances in which law-suits, after having been before the Courts, were so terminated, may be seen in the Index to the Abbreviatio Placitorum, p. 539.
[3] *Placea certaminis.*] See the next section.

credere seu admittere id audebant. Quibus ille, "Non," inquit, "sicut vos cogitatis, ego sensibus excedo; sed quæ vobis dixi, iterum vera esse confirmo." Hora igitur ipsa quidam de Dunelmo clericus advenit, qui viro Dei alicujus negotii ministerium persolvere debuit; qui eadem, quæ prius suis ministris prædixerat, ipse ab illo rursus audiebat, atque ([1] ut solent clerici esse profusioris animi,) infrontosa velocitate ductus, dicit ei, "Et tu quomodo id nosse potuisti, qui hic tam solitarius in hoc cubiculo tuo delituisti?" "Non," inquit ille, "solus est, qui Dei conservus est; id tamen videre potui, quia mundi forte cordis oculos ad Dominum erexi." Nec diu postea obitus viri prædicti circumquaque cunctis innotuit, [2] quæ vulgaris fama ore celebriore dispersit. Igitur ministri illius perquirentes, eamdem hanc fuisse obitus ipsius horam manifestissime comprobarunt, in qua illum ab ore viri Dei spiritum emisisse prius audierunt.

§ 182. Postmodum quidam viro Dei [3] familiaris amicus rei seriem sibi manifestissime detegi postulatus, taliter audire ea ab ipso impetravit. "Eadem hora fratres Dunelmensis Ecclesiæ ad mensam [4] Refectorii consederant, ac hora eadem qua morti procubuit, ad finem [5] prope admodum refectionis attigerant. Tunc forte præ lassitudine oculos refovere volui, et soporatus palpebris meis [6] obdormitare concessi. Cujus excidii casu audito, mox Ecclesiæ vestræ minister hoc servitoribus enunciavit, qui satis stupidi signis et nutibus fratribus celerius ea omnia intimavere; unde et tu, ad australem mensam tunc residens, [7] fratri Benedicto qui tecum comedit, ista [8] nutibus declarasti, quæ omnia similiter vidi. Tunc spiritus ejus vagitus cum oscitatibus plurimis quasi dicens luctuose et frendule, [9] 'Hach, hach, hach,' mihi comparuit, et quasi quoddam auxilium postulavit. Subito igitur

[1] *Ut solent clerici.*] This sentiment clearly indicates that its writer was a Regular, who had no great respect for the Secular clergy. The same spirit may be traced in Reginald's seventeenth chapter of his Libellus de S. Cuthberto.

[2] *Quæ.*] Quem (?)

[3] *Familiaris amicus.*] Possibly Reginald himself.

[4] *Refectorii.*] Refecturi, *H.*

[5] *Prope admodum.*] Prope modum, *H.*

[6] *Obdormitare.*] The passage beginning here, and ending with the words "stridores ac," is written upon the bottom margin of the Bodl. MS. by a different but contemporaneous scribe. The larger portion (namely, from "Cujus" to "postulavit,") is not found in the Harleian copy.

[7] *Fratri Benedicto.*] Perhaps the same individual who is again mentioned at § 216.

[8] *Nutibus.*] The signs and tokens which were used instead of oral conversation.

[9] *Hach.*] See again § 248.

iterum horrendos malignorum spirituum stridores ac tumultus audivi, quales frequentius audire consuevi; quibus consternatus, statim dirigui, et evigilans quia Dominus custodivit me, oculos erexi; et ecce, in [1] Placea Dunelmi, ubi solent pugnantium certamina comprobari, vidi [2] Ædelwoldum, de quo quæsisti, mortis debitum persolvere, et extremos flatus vitales emittere; fiebatque occursus ei spirituum malignantium, spiritum egredientis ad perditionis suæ sortem pertinere calumniantium. Attollens vero oculos in sublime, ecce, conspicio quasi sacerdotem quendam stola candente coopertum, ante tribunal Christi consistere, et ejus animam Domino precibus commendare. Facta igitur altercatione, beati spiritus prævaluere, et maligni cum confusione propria discessere. Modo vero pœnis purgatoriis spiritus ille exuritur; et quando Dei clementia providerit, ab ipsius doloribus eripietur; nec pro commissi illius flagitio, de quo apud vos culpatus est, necne ultrici pœnæ subditus est; non enim de culpa sibi imposita reus fuit; sed pro æmulatione invidorum, non pro commisso criminum, mortis hujus probra [3] sustinuit."

[1] *Placea Dunelmi.*] Still called the Palace Green: a considerable space lying between the Castle and the Cathedral. Besides being used for combats, executions here took place. Hutch. Durham, ii. 272.

[2] *Ædelwoldum.*] Adelwoldum, *H.*

[3] *Sustinuit.*] Thus told in the anonymous Harleian legend: "Villicus episcopi Dunelmensis, Eþelwoldus nomine, diffamatus est apud eum quod dissipasset bona illius. Hic duello sibi scelus impositum [sic], Godrici se precibus commendavit. Die crastino duellum ingressus, occiditur; cum tamen ab illo crimine innocens exstitisset. Eadem hora vir Dei solus in cella tintinnabulum pulsavit, et ministros adesse præcepit, quibus ingressis [MS. ingressus] ait: 'Orate pro anima Ethelwoldi, qui fuit heri apud nos, qui nunc Dunelmi victus occubuit.' Deinde ipsius exitum cœpit Domino commendare, multum lacrimans, graviterque suspirans. Mox clericus inde veniens, verum esse quod dixerat confirmavit. Postea cuidam familiari suo petenti, Godricus rei seriem narravit hoc modo: 'Hora eadem qua Ethelwoldus occubuit, ad finem refectionis erant fratres ecclesiæ Dunelmensis; et ego tunc forte, ut oculos recrearem, palpebris meis dormitare permisi. Audivi quidem subitus dæmonum tumultus; et evigilans vidi Ethelwoldum Dunelmi spiritum exhalantem. Facta est autem altercatio malorum bonorumque spirituum, in quorum partem anima deberet accedere. Attollens oculos in sublime, conspicio quasi sacerdotem quendam candidis coopertum ante tribunal Christi assistere, qui defuncti animam Domino commendabat. Igitur Angelis Dei prævalentibus, maligni spiritus effugerunt; et nunc illius animam purgatorius ignis ad tempus exurit. Pro aliis quidem peccatis, quia reus non erat facinoris quod ei fuit impositum, sed per invidiam ductus est ad ignominiosæ mortis infamiam.'"

CAP. LXXXVII. DE HEREMITA QUI CONSILIUM AB EO PETIIT, QUOMODO EI LOCUM DESTINATUM PRÆSCRIPSERIT, ET SINGULA LOCI IPSIUS DIVERTICULA EI DEPINGENDO EXPOSUERIT.[1]

§ 183. Erat aliquis vir religiosi propositi gerens spiritum, sed incertæ mansionis habens locum. Pro loco igitur solitudinis obtinendo plures domnorum expetiit, et tandem quod diu concupivit, obtinente viro Dei, a Dunelmensi episcopo invenit. Ad loci igitur ipsius conspiciendam quantitatem seu situm se contulit, et ea probaturus fines ipsorum perambulando circumivit. Rediens vero ad virum Dei consilium ab eo percepturus accessit, quia in pectore ejus spiritum consilii requiescere novit; quamvis enim idiota et laicus esset, forte audierat quod Sapientia per os [2]Salomonis commonuisset, dicit enim, "In senibus est sapientia, et os justorum abundat prudentia," et in [3]Deuteronomio, "Interroga patrem tuum et dicet tibi, et majores tuos et annunciabunt tibi." Adiit ergo virum Dei ut a sene disceret sapientiam, et ab eo instrui posset scientia. Cuncti denique propositi sui ei negotia exposuit, et quid ei de hujusmodi voto vel animo videretur, inquisivit. Et vir Dei ad illum, "Ecce, quæ proposuisti singula bona sunt, et novæ habitationis tuæ loca hujusmodi et talia sunt. [4]Fluvius Deruuentionis ea ex illa parte circumluit, et ambitus terræ tantum infra terminos tibi præfixos includit; ex his vero regionibus altissimi nemoris jocunda serenitas est; et talis vallis obice, et illius collis vertice, loci tui terminus defixus est." Aggressus ergo seriatim singula quæque ei exposuit, et nec aliquid de ipsius loci situ vel habitu, bonitate seu reprehensione,

[1] Chapter XCV. in the Harl. MS.

[2] *Salomonis.*] Prov. x. 31.

[3] *Deuteronomio.*] Deut. xxxii. 7.

[4] *Fluvius Deruuentionis.*] The hermitage here mentioned was that situated on the river Derwent, near Ebchester, a place well adapted for such a retreat, having formerly been the residence of St. Ebba, daughter of Ethelfrith, king of Northumbria, who built there a nunnery, afterwards destroyed by the Danes. See Tanner's Notitia Monast. Durham, vi. The hermitage existed in St. Godric's time, for it is mentioned in Bishop Pudsey's charter of Endowment granted to Sherburn Hospital: see it printed in Surtees' Hist. Durham, i. 283. It was called Yareshale or Yarehaulgh. Some charters respecting it are in the Treasury of the Dean and Chapter of Durham. See also Hist. Dunelm. Script. Tres, lxxi. It is also mentioned in Bishop Pudsey's Survey called the Boldon Book.

intermisit. Cuncta etiam de quibus inquirendis erat sollicitus nosse, audivit ab eo sine aliqua percunctatione.

§ 184. Admiratus ille quomodo tam plane cuncta dissereret, inquisivit si ibi aliquando fuisset; qui subridens ait, "Hodie per loca illa transivi, et hæc omnia ibi conspiciendo circumivi." Tunc ille, "Domne, inquam, mi, tu per annos plurimos, nisi alienis manibus deportatus, de hoc mansionis tuæ habitaculo non existi, et illuc quomodo venire potuisti?" At ille iterum, "Vere illa omnia [1]vidi, sed nec navigando neque equitando illo deveni; et quam amœnus mansionis locus ubi fuisset mecum, antequam venires, pertractavi. Et ecce, [2]laudo et consulo ut illius loci incolatum accipias, eo quod ibi multa quæ necessarie viris solitariis fuerint, grata et commoda habere valeas." Exiens igitur vir ille, supra quam dici potest obstupuit, et cuncta nobis explanando retexuit; dixitque quod nemo melius vel expressius posset [3]loca ipsius deserta describere, quamvis contigisset ei anno ibi integro habitasse. Sicque pro sua tarditate vehementer erubuit, et plurimum gaudebat quod talis doctrinæ monita ab ipso audisse promeruit. Unde satis patenter agnoscimus quia plenus Spiritu Sancto fuit qui loca a longe posita, quasi præsentia, describere atque videre [4]prævaluit.

[1] *Vidi.*] Vidi, et quam amœnus, *H.*

[2] *Laudo.*] See a similar application of the word, § 200.

[3] *Loca.*] Loci, *H.*

[4] *Prævaluit.*] The Harl. MS. thus abridges the narrative: "Vir quidam religiosus erat, sed mansionis incertæ, qui vitam ducere solitariam cupiebat. Cumque plures fundorum domnos convenisset, tandem intercessione Godrici locum obtinuit ab episcopo Dunelmi. Qui veniens illuc, omnia diligenter inspexit, et post ad virum Dei consilium ab eo petiturus accessit. Godricus, negotio ipsius audito, ita respondit: 'Bona mihi videntur esse quæ dicis, et locus tuo convenire proposito. Nam illum Derewenta fluvius ex illa circumluit, et ibi tale nemus est, ibi talis mons, ibi vallis hujusmodi, tantum et tale spatium terræ terminus tibi præfixus includit.' Sic diligenter cuncta descripsit, et omnia quæ vir ille volebat interrogare prævenit. Unde miratus, ille quæsivit utrum ea quæ descripserat loca vidisset. Ad hæc subridens, ait: 'Hodie cuncta conspiciens circuivi, et mecum antequam venires, quam sit amœna mansio pertractavi.' At ille: 'Domne, tu per aliquot annos, nisi deportatus ab aliis, istud habitaculum non existi, et quomodo illuc pervenisti?' Ad hæc: 'Perveni quidem,' ait, 'ad locum non per equum vel per navigium, vel per aliud tale vehiculum, omniaque conspexi. Consulo ut incolatum loci hujus accipias, quia vitæ solitariorum mihi videtur accommodus.' Ille vehementer obstupuit, et cum exisset, nobis cuncta retexuit; dicens, quod non posset melius illa describere, quamvis ibi per anni spatium habitasset."

CAP. LXXXVIII. QUID PRIORI DIXERIT, ET QUOMODO NUMERUM EQUESTRIUM EI EXPOSUERIT, ATQUE COLORES EQUORUM SINGULORUM, CUM HABITU ILLORUM, EI DESCRIPSERIT.[1]

§ 185. [2]RELICTA omni domus suæ sollicitudine, cœpit vir Dei tantummodo rebus cœlestibus inservire; atque prioribus Dunelmensis Ecclesiæ sui omniumque suorum curam imponere; et eorum sub imperio, Domino militare. Veniente igitur aliquando ad eum priore, sicut consuetudinis ei fuerat; cœpit cum eo prius de rebus spiritualibus agere. Volente vero eo domum redire, cœpit vir Dei eum de sua erga ipsum incuria arctius redarguere, "Quare," inquiens, "de rebus meis tuæ custodiæ delegatis [3]agis, et ea de quibus istic pauperes recreari poterant, distrahi permittis? Qui enim nihili indigent, huc adveniunt; et ea quæ manus pauperum in cœlum deferre poterat, impudenter expendunt." Volente vero priore per alia quædam tergiversando subfugere, dixit ille, "Nonne et tu ipse illos vidisti; et cum huc advenires, quosdam equestres in silva obvios habuisti? Tales, inquam, pauperum alimonias [4]distrahunt et consumunt." Volens igitur prior certius nosse quid Spiritus Sancti gratia ei dignata sit revelare, dixit ei quasi ex abrupto et improvide, "Cujus coloris fuere equi ipsi, quos asseris mihi obviam advenisse?" At ille, "Unus eorum coloris nigri, alter pili subrufi, tertius vero varii et respersi; et hos tres in illo loco nemoris secus aditus primi ascensus illius obviam habuisti; nec tunc tamen aliquid cum ipsis colloquium, nisi sola resalutatione, conseruisti; at tamen post tergum respiciens, vultus obliquos adversus illos retulisti, et aliqua de equitatura illorum tecum tacitus cogitasti." Stupens ille plurimum admirabatur quomodo talia dicere potuisset, cum prorsus de Ecclesia sua per annos plurimos non exisset; et repletus gaudio magno quomodo potuit animum viri Dei delinivit, et postea de his quæ ei [5]dicebat hæsitare non [6]potuit.

[1] In the Harl. MS. chapter XCVI.

[2] *Relicta.*] See § 127.

[3] *Agis.*] Some words, perhaps "tam remisse," appear to be omitted before this word.

[4] *Distrahunt.*] Distrahunt, et in equorum pastura unde illi refoveri poterant, abstrahunt et consumunt, *H.*

[5] *Dicebat.*] Written in *B.* upon an erasure; diceret, diffidenter hæsitare, *H.*

[6] *Potuit.*] Thus narrated in the Harleian anonymous abridgement: "Sollicitudine rei domesticæ derelicta, vir Dei cœpit inservire cœlestibus, et priori

CAP. LXXXIX. DE VIRO QUEM FRATRI MISSAS CELEBRATURO OBVIAM ADVENISSE PRÆDIXIT, VEL QUOMODO FRAUDES MINISTRI SUI DETEXERIT.[1]

§ 186. Juxta morem solitum item quidam frater die Dominico Missas ei celebraturus accessit; et peractis mysteriis, cum viro Dei collocuturus subsedit. Inter alia quæ diu consererat, sæpius de ministrorum suorum insolenti incuria querimoniæ calumniam faciebat. Dixit enim, "Hi qui in ministerio meo deserviunt, quia res meas distrahunt, et clam eas hinc transmittunt, plurimum mihi molesti sunt." Audivit hæc ipse qui ministrorum illius erat præcipuus, et anticipare conatus est sermones ex ore ipsius. Dixit enim fratri illi qui cum illo resedit, quod vir Dei non sicut decuit, verba profudit. Tunc vir Dei conversus ad fratrem, dixit, "Noli mihi credere, sed his potius quæ oculis tuis vidisti hodie. Nonne ad exitus pene extremos nemoris, quidam calvus homo tibi occurrit, qui equo rufo devectus, saccum involutum ad posteriores straturas equi habuit? Hic hesterna die circa meridiem huc advenit; et paululum antequam venires, sicut frequenter in occulto faciunt, blado in sacculo suo ab isto percepto, ut illud, me ignorante, hinc exportaret, accepit." Frater ille sic omnia vera fuisse recoluit, et de his quæ vir Dei dixerat, dubitare non potuit, quia hoc quod ei dixit oculis suis vidit. [2]Minister pro his advocatus et gravius palam increpatus, cœpit se in omnibus excusare, dicens demum se illud frumentum ad Castellum Novum pro salis commutatione misisse. Cui vir Dei: "Mulieribus in [3]Ebbecestre degentibus illud misisti; et coram me et sacerdote

Dunelmiæ curam tradidit omnium quæ habebat. Cum autem post hoc prior venisset illuc, dixit ei: 'Quare meis rebus custodiam adhibes negligenter? Nam ab illis qui non indigent, permittis expendi ea quæ debuerunt in cœlum per manus pauperum deportari, quales hodie vidisti, et equitantes in silva obvios habuisti?' Volens autem prior prophetiæ spiritum certius experiri, dixit ad eum: 'Cujus coloris fuerunt illorum equi?' 'Unus eorum nigri, alter subrufi, tertius varii; et in illo nemoris loco tibi venerunt obviam, nec eis præter salutationem aliquid es locutus, sed post ea respiciens, de illorum equitaturis aliqua tacitus cogitasti.' Stupens ille quam plurimum gavisus est et cœpit eum blandis sermonibus delinire."

[1] Chapter XCVII. in the Harl. MS.

[2] *Minister.*] The passage beginning with the word "Minister," and ending with "timuisti," is not found in *H.*

[3] *Ebbecestre.*] A parish near Shotley Bridge. Hutch. Hist. Durh. i. 429; see also note to § 183.

mentiri non timuisti ?" Minister vero [1]tunc erubescens, stulti ausus sui veniam petiit, et fratri illi omnia seriatim confessus exposuit. Agnovit igitur verba prophetantis convenire in omnibus sermonibus confitentis ; et verbum Dei in ore servi Sui verum esse, Qui Spiritu oris Sui præcepit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, ad status initium [2]provenire.

CAP. XC. QUOT PHANTASMATA DÆMONUM PERTULERIT, VEL SUB QUAM VARIIS EORUM FIGMENTIS EIS ILLUSERIT, ET QUANTA DE EORUM MOLIMINIBUS EXPERTUS SIT.[3]

§ 187. Interea vir Dei gravissimo languoris genere excruciatur ; et gravissimo ætatis senio confectus, aliena ope erigitur vel exportatur. Hostis igitur antiquus æstimans præ nimia ægritudinis valetudine se posse Dei athletam facilius subjugare, ad antiquæ versutiæ suæ figmenta se convertit, et omnimodæ malignitatis suæ virulenta commenta adversus eum patenter exercuit. Aliquando itaque in ursi speciem se commutat, modo bovis balatum simulat, quandoque aquilam vel corvum repræsentat, nonnunquam vero ei totus se visibiliter ingerebat. Advesperascente sæpe diluculo, ut ipse referebat, multitudo tanta spirituum malignorum cellulam suam introibat, quod quantitas illa pene numerum excedebat. Erant omnes nigerrimi, statura permodici velut homunculi qui dicuntur Semipedales vel [4]Pigmæi. Isti per

[1] *Tunc.*] This word is omitted in *H.*

[2] *Provenire.*] This incident is thus detailed in the anonymous Harl. MS.: "Cum frater qui Missam celebraverat die Dominico sederet coram eo, cœpit hoc modo conqueri de ministris : 'Molestum est mihi quod hi qui sunt in ministerio meo res meas distrahunt, et alias occulte transmittunt.' Audiens hoc ille qui erat præcipuus inter ministros, dixit ad fratrem : 'Ipse non sic loquitur ut deceret.' Tunc vir Dei conversus ad fratrem : 'Non mihi,' ait, 'sed his crede quæ tu oculis conspexisti. Nam prope nemoris exitum quidam homo calvus occurrit tibi, sedens in equo rufo, saccum ferens involutum, qui circa meridiem heri huc venit, et paulo antequam tu venires, annonam in sacco per istum, ut me nesciente asportare[t] accepit.' Minister ait frumentum illud fuisse ad Novum Castellum pro salis commutatione transmissum. Ad quem vir Dei : 'In Ebbecestria mulieribus hoc misisti, et non erubescis coram sacerdote mentiri ?" Tunc ille confusus veniam petiit et seriatim, sicut vir sanctus prædixerat, cuncta narravit."

[3] In the Harl. MS. chapter XCVIII.

[4] *Pigmæi,*] *H.*; Pimæi, *B.* They are again introduced, § 260. See Homeri Iliad. iii. 6 ; Aristot. Hist. Animal. lib viii. c. 12. tom. i. p. 692, edit. fol. Aur. All. 1605 ; Athenæi Deipnosoph. lib. ix. p. 393, edit. Casaub. fol. Lugd. 1657 ;

parietum [1]circumitus undique cellulam vallabant, et alii in eum cachinnos movebant, quidam stridente sibilo desæviebant. Vir vero Dei vix aliquando oculos erga eos erexit, et nutanti palpebra eorum figmenta derisit; dixitque nobis quod nihil eis molestius erat, quam id quod aspectus suos in illos retorquere nolebat. "[2]Nullo modo," inquit, "melius eorum frendens insania destruitur, vel facilius enervatur, quam si clausis palpebris eorum præstigialis saltatio vel versuta tergiversatio illorum contemptui habeatur. Si enim ludibrium illorum attenditur, citius motus animæ ad ea meditanda inflectitur; dum vero clausa janua, eis obstruitur, statim eis delusio facta putatur."

§ 188. Sciscitantibus nobis, an ipse de hujusmodi procursibus pertimesceret, dixit, quod non amplius pro eis inhorruit quam si flatus moventis aeris circa se sentiret. "Facto Crucis signaculo, nihil omnino pertimesco, sed nutanti quandoque palpebra eis illudo. [3]Indignati multoties spiritus maligni me telis ardentibus appetunt, ille ardentibus faculis, iste clava vel malleis, alii acutis forcipibus, nonnulli stridoribus cruentis erga me desæviunt; quorum omnium minæ vel indignatio in brevi temporis articulo præterit, ac velut volantis aranearum [4]telæ, illorum fortitudo attenuata pertransit. Aliquando aliqui illorum capita supra trabium domus hujus altitudinem attollunt, quidam vero velut ad alta polorum fastigia porrecta colla protendunt; nonnunquam inter grabati hujus atque parietis spatia dissiliunt, quidam hic coram me in scamno isto sive subsellio subsidunt. Immutatio formæ illorum ita crebra et diversi generis exsistit, qualem hominis lingua sermone non exprimit; nam modo aquila protensa tibiarum longitudine hic transilit, quæ plumarum [5]fascidiis hinc albentibus, inde nigrescentibus, aliunde lividis vel rubentibus, hac croceis seu saphirinis, illac vero villo horrido et barbaro se transformando induit et infundit. Pedum vero alterum in sublime erigit, et quasi monipes quandoque seu sonipes velut errabundus, anceps incedit; quandoque ut simia capite innuit; aliquoties vero [6]sacculus stramine [7]repleto se circumducit, nec pedes habet aut

Plinii Hist. Nat. lib. vii. c. 2. tom. i. p. 373, edit. Hardou.; Sir John Maundevile's Voyage, p. 252.

[1] *Circumitus.*] Circuitus, *H.*

[2] *Nullo modo.*] The *H.* MS. reads, "'Nullo modo,' inquit, 'eorum frendens insania destruitur, quam si,'" &c.

[3] *Indignati.*] Indignantes, *H.*

[4] *Telæ.*] Volantis—tela, *MSS.*

[5] *Fascidiis.*] Fasciculis, *H.*

[6] *Sacculus.*] See again § 237.

[7] *Repleto.*] Repletus, *H.*

capita, vel aliqua alia artuum genera, quæ alicui animantium, serpentium, seu in terra vel in aquis commorantium, videri possint consimilia. Multoties etiam terræ pulverem erga me dispergit ; et a longe extra cellulam positus, lapides velut fluctus torrentes ad parietes Ecclesiæ exteriores allidit. De silicis medio aliquando [1]prorumpit; et cum voluerit, de terræ ipsius fundo ad alta prosilit. Nec magis eis obstat lectum, vel paries, seu angulus, quam mollities tenuissimi aeris hujus. Quæ autem in longissimis finibus fiunt, referre quasi spiritu prophetico volunt ; ea tamen omnia ridicula et figmenta varia sunt, quæ cuncta falsitatis elogio et deceptionis involucris obtecta sunt. Ad hæc ideo confingendo conficiunt ; quia si eis aliquando, vel permodice etiam, obaudiatur, statim retiacula suæ callidæ deceptionis innectunt." Horum singula si velimus sigillatim exponere, videbimur modum voluminis [2]excedere.

[1] *Prorumpit.*] Compare § 262.

[2] *Excedere.*] "Godricus ita jam ætate confectus ut alieno erigeretur auxilio, graves dæmonum perferebat insultus. Aliquando se diabolus vertebat in ursum, quandoque in corvum aut aquilam, quandoque in simiam, quandoque in arietem, et similia. Quidam capita super trabes domus attollunt, quidam ad cœlum colla protendunt, quidam uno pede incedunt ; nunc erat aquila saliens et habens tibias longiores, et plumas hic albas, hic nigras, hic rubeas, hic lividas, hic croceas ; et similia, quæ vix numerus comprehendit. Nam colores et formas et membra, tot modis variabant, quod hoc non posset plene hominis lingua describere. Quandoque saccus videbatur stramine repletus, omnino membra non habens ; quandoque de silicis medio prorumpebat, quandoque veluti de fundo terræ ad alta prosiluit. Quandoque contra Dei virum pulverem dispergebat, quandoque forinsecus lapides cellulæ parieti allidebat. Frequenter in vespere malignorum spirituum numerositas infinita cellulam introibat ; et erant colore nigerrimi, statura permodici, quales dicuntur esse Pigmæi. Quidam cachinnos in eum movebant, quidam stridente sibilo sæviebant, quidam eum telis ardentibus appetebant. Dicebat autem nobis vir sanctus nihil eis esse molestius quam hoc quod aspectum avertebat ab eis ; nec aliquo modo melius eorum vesaniam declinari, quam si clausis oculorum palpebris contemnantur. Quando enim aspicitur, de facili ad malum animæ sensus inflectitur. Nobis autem quærentibus, an ipse hujusmodi phantasmata pertimesceret ; dixit, se munitum signo Crucis non magis hoc fremitus quam factum circa se motum aeris formidare." Harl. Abridgement.

CAP. XCI. QUEMADMODUM DIABOLUS FURENS CUM FRAMEA IGNITA VIRUM DEI IMPETIVIT; ET ILLE NUDUS CONTRA ILLUM PROSILIENS, DIU ERGA IPSUM CONFLIXIT ATQUE CONTENDIT.[1]

§ 189. Nec sic a sua nequitia pestifera destitit, sed nova semper figmenta adversus virum Dei construxit. Cum igitur post omnia enervari vires suas conspicit, quadam die dum solus in grabato decubuisset, diabolus se totus furibundus in illum ingessit. De medio ergo anguli pariete prosiliens, coram lectulo ipsius acriter proclamans constitit, et præ manibus [2]frameæ ardentis macheram in caput servi Dei vibrare contendit. Ex ore ipsius fornax voracissimus egrediebatur, et oculorum latitudo duorum cubitorum mensuram supergredi credebatur. "Ecce," inquiens, "O Godrice, ego dæmonum princeps, te per medium secturus advenio, et modo spiritum tuum mecum ad tartara rapturus assisto." Macheramque suam in vertice jacentis pene contorsit, et ore rabido cum præacutis unguibus quasi jam ipsum absorpturus [3]irruguit. Servus vero Dei, qui quinquennio prius exacto nisi alterius sustentamine de lectulo suo non surrexerat, solus repente sursum adversus eum pugnaturus [4]assistebat; eratque nudus toto corpore, quia præ diutini languoris intemperie nullius tunc operimenti indumenta poterat sustinere. Qui velut athleta fortissimus nudus cum nudo dirum certamen iniit; et Crucis signo prius interposito, sic reclamando ait, "O princeps funeste dæmonum, frustra in me desævis, quia Defensorem meum habeo Dominum Jesum Christum."

§ 190. Clamores igitur de intro certantium late forinsecus audiri poterant; quod comperiens quidam ministrorum accurrit, et hæc tremebundus aspexit. Pugnæ istius singulare certamen a prima diei hora inceperat, et ultra nonam ipsius diei protractum perdurabat; tribusque illum vicibus aggressus est, et semper reluctante milite Christi, devictus est. Voces vero clamantium forinsecus quasi ad invicem altercantium personabant, et lites ac conflictus horrendos satis pertinaci studio acerrime [5]dirimebant.

[1] Chapter XCIX. in the Harl. MS.

[2] *Frameæ.*] "Framea est gladius ex utraque parte acutus, quam vulgo Spatam vocant." Vincent. Bellovac. Spec. Doct. xi. 33, p. 1014. See also Regin. de S. Cuthberti Mirac. p. 67.

[3] *Irruguit.*] Irriguit, *H.*

[4] *Assistebat.*] Constabat, *H.*

[5] *Dirimebant,*] *H.*; dirimebantur, *B.*

Dicebat serpens ille tortuosus, et eadem repetebat sæpius, "Quia meis satellitibus diutissime illusisti, mihi modo amplius non illudes; sed morte crudeli interemptus peribis atque deficies." Cui servus Dei, "Tibi et tuis omnibus, maledicte, renuntio, et te nec tua commenta reformido; nam Dominus mihi Protector est, Qui tuus Judex, Deus, et fortis Triumphator est." His et consimilibus concertantium vocibus disceptabant, et perplura verborum modulamina conferebant; quæ nimis prolixa fuissent nunc perscribere et innodatissimum enucleatius exsequi vel enodare. Gratia igitur Dei, servus Christi victor ex tali duellione perstitit; atque antiquus hostis magnam ruinam perpessus, cum confusione recessit.

Ab ipso ista perquirens audivi, et teste ministro qui hæc vidit et audivit, sæpius didici; at tamen objecta vel responsa concertantium singula retinere non [1]potui.

CAP. XCII. QUOMODO PSALTERIUM BEATI HIERONYMI SEMPER CIRCUMTULERIT, ADEO UT DIGITUS EJUS AURICULARIS POSTEA CONTORTUS SIT.[2]

§ 191. Tactu explorante viri Dei manus aliquando inter meas conserui; et auricularem ejus digitum contortum reperiens, dixi, "Domne mi, qua molestia prægravatus sic iste digitus vester minimus recurvatur, et contortus in planitiem palmæ vestræ

[1] *Potui.*] The Harl. anonymous abridgement thus narrates this incident: "Die quadam cum solus jaceret in lecto, diabolus astitit; et clamans, ardentem frameam vibrabat in eum. Ex ore ipsius ignis exibat quasi ex ore fornacis, et duorum cubitorum mensuram oculorum latitudo vincebat. 'Ecce,' inquit, 'O Godrice, ego dæmonum princeps, qui te per medium secturus adveni; meis huc usque satellitibus illusisti, sed modo mihimet non illudes.' Servus Dei, qui exacto jam quinquennio non nisi aliena sustentatione surrexerat, repente solus contra eum pugnaturus exsurgit. Erat autem toto nudus corpore, quia diutino languore vexatus, nullum tolerare potuit indumentum. Igitur signo Crucis armatus, magna voce sic ait: 'O princeps funeste dæmonum, quid in me furis inaniter? Defensorem habeo Dominum Jesum Christum Qui tuus est Triumphator et Judex; sub tali Protectore tua tormenta non timeo.' Clamores eorum poterant foris audiri; unde quidam minister accurrit, et hæc tremebundus aspexit. A prima diei hora usque ad nonam perduravit hoc singulare certamen. Ter illum diabolus est aggressus, et toties a Christi milite superatus. Multa quidem fuerunt verba pugnantium et clamosa, gravisque conflictus, donec malignus hostis confusus abscessit. Hæc ab ipso Dei viro et ipsius ministro, qui hoc vidit, audivi."

[2] Chapter C. in the Harl. MS.

reflectitur?" Erat quidem digitus ille sic intortus, ut in ipso nexuum sinuamine seu juncturarum procurvamine, totus exaruisse vel diriguisse videretur, qui ad palmam ita infigebatur quasi sponte plicantis [1]digitus inflecteretur. Qui subridens ait, "Tale signaculum in die Judicii ad sanctum confessorem Christi Hieronymum habeo, quia pro ipsius doctrina talis læsuræ ultroneam maculam porto. Nempe tam diu ipsius Psalterium, procurvante digito isto, circumtuli, quod postmodum leves illius reflexus sic amisi. Proinde ille qui [2]hoc in seculo mihi abstulit, in die Resurrectionis omnium digitum ipsum plicabilem cum condigna remuneratione [3]restituet et alleviabit." Libellum quidem illum adeo dilexerat, quod tam in labore quam requie, in oratione et opere, ipsum reclinanti articulo deferebat; ex usu igitur [4]diuturni temporis, pro sedula contentione devotionis, talem sustinuit omni tempore maculam læsionis. Potest igitur ex his dinosci quo studio fervoris ad orationis exercitia claruit, qui neque soporans vel laborans libellum de manu deserere [5]consuevit.

[1] *Digitus.*] Digitos, *H.*

[2] *Hoc.*] Hunc, *H.*

[3] *Restituet.*] That all bodily defects will be restored to the glorified body at the Resurrection, was a doctrine constantly maintained by the primitive Church. "Quid est credere resurrectionem," says Tertullian, "nisi integram credere? . . . Si non integros Deus suscitat, non suscitat mortuos." De resurrect. carnis, cap. 57. St. Augustine in his Enchiridion, cap. 90, thus speaks: . . . "Ita modificabitur illa in unoquoque materies ut nec aliquid ex ea pereat, et quod alicui defuerit Ille suppleat, Qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari." Cap. 90. Opp. vi. 168. A short poem by Prudentius, entituled "De resurrectione carnis humanæ," is exceedingly explicit upon this head. The following extract is all for which we have space.

"Quod credimus hoc est.
Et totus veniam; nec enim minor aut alius quam
Nunc sum restituar; vultus, vigor et color idem
Qui modo vivit, erit; nec me vel dente vel ungue
Fraudatum removet patefacti fossa sepulchri.
Qui jubet ut redeam, non reddet debile quicquam;
Nam si debilitas redit, instauratio non est."
Ap. Opp. Poetarum Latin. ii. 1628, edit. fol. Lond. 1713.

[4] *Diuturni.*] Diutini, *H.*

[5] *Consuevit.*] Thus narrated in the Harl. anonymous MS.: "Ego manum venerabilis viri mea manu quandoque contrectans, auricularem digitum in palmam repperi recurvatum. Cum vero causam unde hoc provenisset, inquirerem, subridens ita respondit: 'Hoc signo sanctus Christi confessor Ieronimus me cognoscet in die Judicii, pro cujus doctrina talem perfero læsionem.' Nam ex diutina consuetudine portandi Psalterium ipsius, ita incurvatus est digitus. Hunc enim libellum et domi et foris, et etiam dormiendo, præ nimia dilectio[ne] ferebat."

CAP. XCIII. QUEMADMODUM NOCTE PASCHALI ANGELOS CUM SANCTO NICHOLAO CIRCA SEPULCHRUM DOMINI CANENTES ET MINISTRANTES VIDERIT, ET CUM EIS CANERE COMMONITUS SIT.[1]

§ 192. Et quia consuetudo talis inoleverat quod omni die festo aliquis sacerdotum de cœnobio Dunelmensi viro Dei Missas celebrare debebat, veni [2]et ipse illuc, et aliquandiu cum eo permansi, quia tunc talis ministerii curam delegatam habui. Nocte igitur media Paschalis solennii, sub tempestæ noctis silentio in cellam ipsius soporatus obdormivi. Ille igitur voce in altissimis elata clarissime jubilabat, et frequenter Beati Nicholai nomen invocabat; unde admiratus evigilavi et diligenter aurem adhibens, mane facto, quare sic et toties cecinisset ab illo perquisivi. Tum ille, "Videns," inquit, "vidi visiones Dei, et Angelos Dei ad Christi sepulchrum descendere, et ibi dulcifluis laudum præconiis in voce exsultationis Domino jubilare; inter quos et confessor Domini [3]Sanctus Nicholaus affuit, et melos hymnidicos cum ipsis clarissima voce persolvit. Dulcifluo igitur illorum melo delectatus, diutius reticere non potui, sed vota qualia novi Domino dominorum cum ipsis reddidi. Et Beatus Nicholaus ut cum illis cantarem me commonuit; dignum esse dicens ut vox hominum bonæ voluntatis vocibus consociaretur Angelicis." Quibus dictis, graviter suspirans ingemuit, et verba interrumpens diutissime flevit; pro quibus ego satis meticulosus effectus conticui, et simul flevi, qui pro peccatis meis [4]tantum cæcus et surdus exstiti, quod talia sentire non potui." Respirante denique illo, iterum postulavi ut si placeret ediceret quamdiu talia vidisset. Tunc ille, "A primæ noctis initio usque in mane oriente diluculo, qua hora Christus resurrexit a mortuis, et orto jam sole Angelus lapidem de sepulchro removit. Semper interim ipsum [5]sepulchrum circumibant, et dulciflue modulando odorifera unguentorum et inexplicabilia [6]thymiamatum aromata infra illud et circumquaque

[1] In the Harl. MS. chapter CI.

[2] *Et ipse.*] Et ego ipse, *H.*

[3] *Sanctus Nicholaus.*] The incidents contained in the legend of this Saint as recorded by Surius (6 Dec.) furnish no reason for his introduction on an occasion like the present.

[4] *Tantum.*] Tantam, *H.*

[5] *Sepulchrum.*] An allusion to the "Sepulchri Officium," concerning the ceremonies of which see Du Cange, Gloss. vi. 397.

[6] *Thymiamatum.*] MS. timiamatum.

dispergebant." Iterumque prorumpens in lacrimas adeo vehementer [1]irrugiit quod diutissime voce interclusa loqui non potuit; tandem ad se rediens ait, "Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, et tam diu dies obitus mei dilatus est! O pie Jesu, quam diu a Te separatus incedo, et hac corruptionis mole depressus Tibi militare non valeo!" Hæc et his similia multa per intervalla locutus, nil amplius percunctari audebam, quia spiritum illius tunc in amaritudine esse [2]videbam.

CAP. XCIV. QUALITER VERBIS ROMANIS LOCUTUS SIT, ET HAC LINGUA QUÆDAM IGNOTA DISSERUERIT.[3]

§ 193. Rediens illo vice altera cum illo resedi, et de aliquibus secretis coram ipso disserui; at ille obclusis oculorum palpebris sic in grabato suo decubuit, et vultus in me convertens, sic Francigena seu Romana lingua exorsus, ait, "Tolle digito tuo de oculis meis hujus saniei pituitam, quæ obcludit visus mei pupillam." Tremefactus ego libentissime id egi, et verbis Anglicis respondi, quia lingua ipsa qua ille loquebatur non audebam eloqui. Post modicum minister illius ad nos introgreditur, et quod quippiam operis non potuisset efficere causabatur. Tunc ille eodem quo prius locutionis genere, "Idcirco," inquit, "talia non potes,

[1] *Irrugiit.*] Irriguit, *H.*

[2] *Videbam.*] The author of the anonymous Harl. legend thus narrates this incident: "Ego mansi apud eum aliquandiu, ut Missas ei celebrarem; et cum in ejus cella dormirem, in festivitate Paschali, nocte media ipse altissima voce cantavit. Ego autem evigilans audivi quod Sanctum Nicholaum sæpius nominabat, et mane facto, quæsivi ab eo quare ita cantasset. Qui sic respondit: 'Vidi Angelos ad sepulchrum Domini descendentes, et ibi dulcissimis modulationibus jubilantes. Inter quos Beatus Nicholaus affuit, qui me cum illis cantare commonuit, dicens quod vox hominum bonæ voluntatis bene vocibus consonaret Angelicis.' Quibus dictis, ab alto suspirans, gemere cœpit et flere. Illo postea respirante, quæsivi quanto tempore visio illa durasset. Tunc ille: 'A noctis,' inquit, 'initio usque in diluculo, qua scilicet hora Christus a mortuis resurrexerit, et orto cum sole Angelus removit lapidem a sepulchro. Circuibant vero sepulchrum Angeli et dulciter modulantes, aromata circumquaque spargebant.' Iterum prorumpens in lacrimas, adeo vehementer [cœpit] irrugire quod aliquandiu loqui non potuit; et postea taliter est locutus: 'Heu mihi, quia incolatus meus nimium prolongatur, et mors desiderata differtur! O pie Jesu! quamdiu depressus ista corruptionis mole sejungar a Te?' Multa hujusmodi per intervalla dicebat, et quoniam ipsum in amaritudine positum videbam, amplius inquirere non audebam."

[3] In the Harl. MS. chapter CII.

quia ea non vis, et quamvis velles [1]voluisse non deberes." Ille ergo mecum tacitus mirabatur, eo quod nunquam ante tali lingua loqueretur. Iterum ad me conversus dixit, "Scalpe unguibus digitorum superciliorum meorum et frontis et [2]temporum superficiem, quia ibi sentio quasi cujusdam mordentis edacitatem." Postea vero dixit, "Sanctæ Trinitatis benedictionem habeas, quia tanto opere circa me frequentas et laboras. Jam ergo mihi Missam canta quæ sit de Sacra Virgine, Beata Dei Genitrice Maria. Spiritus enim Sanctus in ea requievit, et per eam omnis nobis copia benedictionis advenit."

§ 194. Hæc omnia lingua Romana peroptime disseruit, nosque admirando stupore perfudit; erat enim quondam hujus linguæ penitus ignarus, utpote simpliciter lingua materna edoctus; quoties autem postea in ea hebdomada illo deveni, plurima ejusdem linguæ verba simul et monita ex ore ejus percepi. Quærente me si aliquando in seculo hanc loquelam didicisset, dixit quod ejus notitiam non habuisset, sed Spiritus Sanctus, Qui linguas disertas [3]facit, Ipse hoc tempore Apostolis suis omnium notitiam linguarum atque sermonum tradidit. Tunc in me conversus, statim adverti quia Spiritus Sanctus per os ejus loquebatur, Cujus festivitas tunc in Pentecoste exstitit, in qua mecum primum hac lingua [4]loqui cœpit.

[1] *Voluisse.*] Noluisse, *H.*

[2] *Temporum,*] *H.*; timporum, *B.*; see § 110.

[3] *Facit.*] Supplied from *H.*

[4] *Loqui cœpit.*] "Altera vice cum venissem illuc, et sedens cum eo jacente colloquerer, ipse clausis oculorum palpebris in me vultum convertens ita Gallice loqui cœpit: 'Tolle de oculis meis digito tuo saniem per quam pupillæ impeditur aspectus;' et ego libenter hoc feci, sed quod hac lingua loqueretur nimis obstupui. In brevi affuit minister unus, cui Gallicum est locutus, qui similiter admirabatur, quoniam hac lingua nunquam antea fuit usus. Iterum ad me conversus ait: 'Scalpe mihi superciliorum et frontis et temporum [MS. timporum] superficiem, quia sentio ibi nescio quem pruritum;' et subjunxit: 'Benedictionem Sanctæ Trinitatis habeas, quia tantopere circa me frequentas et laboras. Nunc ergo Missam celebra de gloriosa Dei Genitrice, per quam nobis copia benedictionis advenit.' Hæc omnia recte Gallico idiomate loquebatur, cum fuisset hujus linguæ omnino semper ignarus. Illa septimana linguæ istius verba ex ore ejus multa percepi, et tandem quæsivi utrum didicisset aliquo tempore hanc loquelam. Qui respondens dixit se illius linguæ nunquam habuisse scientiam, 'sed Spiritus Sanctus,' inquit, 'hoc tempore tradidit Apostolis notitia[m] omnium linguarum et sermonum.' Tunc in me conversus adverti quod Spiritus Sanctus loquebatur in eo, quoniam in hebdomada Pentecostes inceperat ita loqui." Anon. Harl. Legend.

CAP. XCV. DE SPIRITU CUJUSDAM VIRI, QUEM PER ANGUSTAM PORTAM VIDIT AD CŒLOS EFFERRI, CUJUS PRO EXSEQUIIS CECINIT; ET QUID DE OBITU MORTIS MULTORUM DIXERIT.[1]

§ 195. VENIENTE [2]nuper postea solenni festivitate Sancti Johannis Baptistæ, illuc adveni; et cum extra limen Ecclesiæ sub divo resedissem, illum canora voce cecinentem audivi. Silui, quia contemplationis impetum, quo vir Dei efferebatur, interrumpere seu præpedire prorsus pertimui. Finita deinde hora vespertina, eramus ego et civis aliquis cum eo; et perquirebamus qualis esset animæ exitus ex hoc mundo. Ad hæc ille, "Sancta anima leni motu de carne egreditur, quasi faba matura, quæ sponte de testula paleæ suæ progreditur. Illa vero quæ peccatis obvolvitur, quasi immatura, ad exitum multis flagris perurgetur; nec mora aliqua, interesse solet qua ad aeris hujus [3]fastigia veniat, sed ibi diutius demorata, ibi quandoque præstolatur quid Deus de ea fieri jubeat. Est quidem ibi quædam quasi porta ferrea, et illa angustissima, hinc et inde tam Angelorum bonorum quam malignorum spirituum custodiis undique circumcincta. Per hanc anima justorum leni transitu permeat; spiritus vero injustorum ibi multa miseria deprimit, elidit, et ad inferiora compellendo miserabiliter exterit, atque excruciat atque coangustat. Per hujus angustias hodie conspexi animam justi cujusdam liberam ad regna ætherea pervolare; et ideo cum Angelicis cœtibus eam ad summa deferentibus, cœpi cum exsultatione nimia Domino decantare." Adverti igitur quare solus decumbens prius cecinisset, et quid cantus illius portendisset.

Cœpit vero postea multa nobis mirabilia de rebus consimilibus explicare, quæ præ tædii longioris incommodo nunc expedit nobis hic [4]præterire.

[1] In the Harl. MS. chapter CIII.

[2] *Nuper postea.*] The feast of Pentecost, which necessarily fluctuates with that of Easter, can fall on any day between 10th May and 13th June. The feast of St. John the Baptist, 24th June, can never, therefore, occur long after the other festival.

[3] *Fastigia.*] Vestigia, *B.*

[4] *Præterire.*] The Harl. anonymous legend thus proceeds: "Post hoc in brevi propter festum Sancti Johannis illuc veni; et sedens extra limen Ecclesiæ, illum canentem intus audivi: sed ejus contemplationem interrumpere vel turbare non volui. Post vesperas interrogavimus eum qualis esset animarum exitus de hoc mundo, et accepimus tale responsum: 'Sancta quidem anima leviter exiit a corpore, velut faba quando matura est de siliqua sponte procedit; sed

CAP. XCVI. UT VERBIS ROMANIS FUTURA PRÆDIXERIT, ET QUOMODO SALMONEM VIVENTEM EX ARENTIBUS STAGNIS PRODUCI IMPETRAVIT.[1]

§ 196. Expletis [2]matutinis solenniis, regressus ad virum Dei dixi, "Ecce tempus quietis adest, et ideo quiescendi licentia cum benedictione vestra jam mihi tribuenda est." At ille in lingua Romana dixit, "Domini nostri Jesu Christi, Patris et Spiritus Sancti et Beati Johannis Baptistæ benedictionem habeas, et vade ut jam in pace requiescas." Iterumque accersiens me dixit eodem locutionis genere, "Dic mihi, [3]monache, quid mecum pransurus es crastina die?" At ego, "Potest mihi satis sufficere aliquid modicum, quale hic [4]potueris invenire." Tum ille subridens ait, "Nihil est hic quod gustare valeas, nisi siccus panis cum caseo; et ideo expedit tibi ut aquam bibas, et hoc tibi durum est, quia tibi consuetudo non est talis. Fluvius etiam noster ita jam exaruit quod nulla spes piscis prendendi in illo remanserit; sed tamen vade jam et requiesce, quia re vera piscem tibi perquiremus crastina forte die aurora lucis clarius rutilante." Fluvius quidem ille ita omnino exaruerat, quod omnis turba, quæ ad diem festum convenerat, pene sicco vestigio stagni illius glareas pertransibat, quare retia nulla in siccanti stagno tetenderant; quia omnes, arentes arenas et petras videre poterant. Ut autem adimpleretur quod vir Dei prædixit, ecce, vir quidam ibi oraturus advenit, qui siccum stagni illius locum calciatus pertransiit, sed a latere tamen conspiciens, in ipsis arenarum finibus

peccatrix anima velut immatura multis flagris ad exitum perurgetur. Egressa vero ad aeris fastigium sine mora ascendit, sed ibi moram facit aliquando, quid Deus de ipsa facere velut exspectans. Est autem ibi porta quædam ferrea et angusta, hinc inde bonorum spirituum et malorum custodiis circumcincta; per hanc animæ justorum levi transitu permaneant [?permeant]; injustæ vero coangustantur et graviter cruciantur, et ad inferiora miserabiliter deprimuntur. Hodie conspexi animam justi liberam transvolare per eam, et ideo cum Angelis illam deferentibus cœpi præ gaudio decantare.' Tunc intellexi quæ fuerat ei quando sedebam foris causa cantandi."

[1] In the Harl. MS. chapter CIV.

[2] *Matutinis.*] Vel matutinorum, *B.*

[3] *Monache.*] See §§ 218, 294. Monks were directed not to address each other by their former names. Thus, in the Regulæ Inclusarum, (cited in Fosbr. Monach. p. 496,) "Mid thus thou micht siggen 'A. munuch,' oder, 'A. preost,' & nout 'William,' ne 'Water,' though ther ne beon non oder.' See however § 283, where a different usage is implied, and again § 211.

[4] *Potueris.*] Potuero, *H.*

viventem salmonem repperit; quem oblatum coram Altare deposuit. Sed piscis ille pennulis ac squamis palpitans, mox se protrahendo in lectulo viri Dei, descendit, et a pedibus usque in gremium illius conscendit, et ibi requievit. Advocans ille ministrum dixit, "Vade, et sacerdoti nostro hujus muneris defer exennium, quia nocte hac pollicitus sum quod non sine pisce hodie comederet mecum." Deferens ergo illum coram me deposuit, qui per horas tres fere vivens et palpitans [1] in area domus obliquando sese huc et illuc aliquandiu protraxit. Itaque quicunque illum vidimus, gaudio resoluti pisci sic joculanti collusimus. Non tantum igitur miraculum quod acciderat nobis admirationem intulit, [2] quantum et nimia jocunditate replevit; cognovimusque singuli quod virtute prophetica, qua hæc futura prædixerat, ejusdem virtutis potentia piscem viventem in arido stagno produxerat. Piscem denique illum, ipso præcipiente, coram ipso comedimus, et Christo debitas grates retulimus, Cujus clementia nos tali miraculo dignata est invisere, et nobis fidelis servi Sui [3] potentiam declarare.

[1] *In area domus obliquando.*] These words do not occur in *H.*; in *B.* they are written beyond the line.

[2] *Quantum.*] Quam, *H.*

[3] *Potentiam declarare.*] "Post matutinas petii a viro Dei licentiam quiescendi, et ipse Gallice dixit mihi: 'Patris et Filii et Spiritus Sancti, et beati Johannis, benedictionem habeas, et requiescas in pace.' Iterumque me advocans, Gallica locutione sic ait: 'Dic mihi,' inquit, 'mecum die crastina manducabis?' Et ego: 'Mihi poterit sufficere quod tu poteris invenire.' At ille subridens, 'Nihil,' ait, 'est hoc, nisi siccus panis et caseus et aqua, quod tuæ consuetudini durum erit. Fluvius quoque noster exaruit, ut non sit spes ulla piscandi; sed tamen tibi per Dei gratiam perquiremus.' Crastina die turba conveniens ad solemnitatem, fluminis alveum sicco pene vestigio pertransibat. Unus autem eorum qui transivit fluvium calciatus, vidit a latere salmonem vivum, quem detulit in Capellam, et ad honorem Sancti Johannis ante Altare deposuit palpitantem. Mox autem saliendo descendit in lectum sancti viri, et procedens a pedibus usque ad gremium, ibi quievit. Ille ministrum advocans, dixit ei: 'Defer nostro sacerdoti munus quod ei hac nocte promisi.' Nos igitur gaudentes de tanta virtute Deo gratias egimus; et coram eo ipso piscem illum, eo jubente, comedimus." Harleian Anonymous Legend.

CAP. XCVII. DE SANCTO JOHANNE BAPTISTA, QUI CUM CŒTIBUS SUPERNIS ADVENIT; ET SIGNO RESONANTE, CHOROS CŒLESTES ILLO DUXIT, QUIBUS VIR DEI INTERFUIT.[1]

§ 197. Nocte [2]Decollationis Beati Johannis Baptistæ quidam frater divini officii ministerium ibi celebraturus in ejus cella decubuit; et jam media nocte instante, somni sopore requievit. Vir Dei igitur elata voce in sublimi dulcimoda modulatione cecinit, et præcursoris Domini nomen sæpius iteravit. Cujus sonitu frater ille excitus, diligentius aurem adhibuit, sciensque quod aliquid spirituale vidisset, obmutuit. Missa in crastino celebrata, ecce, vir quidam, qui sero præcedente illuc pervigil oraturus advenerat, se præmirabiles dulcium cantilenas sonituum audisse referebat. "Nocte," inquit, "hac media, cum in Oratorio Beatæ Mariæ decumberem, tanti odoris fragrantia in illo exstitit, quantam antea nunquam olfactus meus persensit. Tintinnabulum etiam illud modicum, quod ibi pendet, nullius impulsu quem vidisse potuissem contactum, ordinato satis ritu insonuit, et diutius a tali modulamine non cessavit. Tunc vocum sonitus satis mellifluos audivi, et quasi procedentium aliquorum choros de Ecclesia Beati Johannis Baptistæ ad Oratorium Sanctæ Mariæ sensi. In adventu itaque canentium et regressu, illud signum intonuit, et postmodum a sua modulatione quievit." Asserebantque plures servorum, qui in domo communi secus eam lateraliter [3]posita, obdormiere, sonitus ipsos se audisse, et unde id provenisset prorsus ignorare. Quærens igitur a servo Dei quid hoc fuisset, flens et oculos ad cœlum attollens ait, "In voce exsultationis et jocunditatis oportet Domino jubilare, quia dies hodie solennis illuxit pro veneratione Sancti Johannis Baptistæ; et re vera ipse nocte ista hic affuit, et nocturna synaxi hic Domino celebrata, cum cœtu cœlesti hymnidicos choros hinc usque ad Oratorium Beatæ Mariæ perduxit, et inde huc postea rediit. Ego vero qualiscumque peccator, his solemniis interfui, oculis istis hæc omnia vidi; unde præ gaudii nimii suavitate cum illis simul cecini, quia me a cantu retinere non potui." Hæc dicens iterum diutissime flevit, nec quicquam tunc amplius de his dicere voluit;

[1] In the Harl. MS. chapter CV.
[2] *Decollationis.*] Aug. 29.
[3] *Posita.*] Positam, MSS.

cognovit ergo frater qui illuc advenerat quia portendisset quod ipse nocte illa [1]cecinerat.

CAP. XCVIII. UT FRATER QUIDAM ILLI MISSAS CELEBRANS CAMPANARUM SONITUS AUDIVIT, QUARUM DULCES MODULOS PRO SPIRITU CUJUSDAM JUSTI OBEUNTIS FUISSE VIR DEI DIXIT, QUEM IBI CORAM TRANSISSE CONSPEXIT.[2]

§ 198. [3]INTER alia quædam die Dominica illuc Missas celebraturus adveni, et post [4]secreta finita, canonicum canonem in ipsis solemniis jam incepi, et ecce, sonitus præclarissimus quasi campanarum auribus cantantis insonuit adeo dulcifluus quod canentis animum a sui rigore propositi plurimum retardando præpedierit; intentus enim animus ad utrumque minus sufficiebat ad se utraque prosequenda distendere. Tinnitus ille se auribus infundebat, et os Dei loquens magnalia animi propositum ad cœlestia subrigebat. Consternabar itaque plurimum unde talis ibi tinnitus fieret, cum ibi circumquaque nisi solitaria eremi

[1] *Cecinerat.*] The Harl. legend thus proceeds: "In nocte Decollationis Beati Johannis, quidam frater divinum ibidem celebraturus officium, circa mediam noctem dormiebat in cella. Evigilans autem audivit Dei virum elata voce cantantem, et Præcursoris nomen sæpius iterantem; et intelligens quod aliquid spirituale vidisset, obticuit. Missa in crastino celebrata, vir quidem, qui nocte illa in orationibus ibi vigilaverat, 'Me circa mediam,' inquit, 'noctem decumbentem in Oratorio Beatæ Virginis, tanta ibi suavissimi odoris fragrantia est oborta, quantam antea non persensi. Tintinnabulum quoque illud quod ibi pendet, insonuit, nullius impulsu. Voces etiam dulcissimas audivi, et quasi canentium choros ab Ecclesia Sancti Johannis ad Oratorium Beatæ Virginis procedentes. In quorum adventu et recessu illud tintinnabulum personabat, et postea sonare cessavit.' Ministri etiam qui tunc in domo proxima quiesceba[n]t, sonum quidem audierunt, sed unde veniret, penitus ignorabant. Inquisitus igitur super hoc Dei servus, flens et oculos in cœlum elevans, ait: 'In voce exsultationis et jocunditatis oportet Domino jubilare, quia pro veneratione Sancti Johannis dies hodie solemnis illuxit. Revera ipse hac nocte hic affuit, et nocturna synaxi celebrata, cum cœlesti cœtu hinc usque ad Oratorium Beatæ Virginis choros duxit hymnidicos, et huc postea remeavit. Ego etiam peccator interfui, et his oculis cuncta conspexi; unde præ gaudio me a cantu continere non potui.' His dictis, iterum flevit, et tacuit, et frater ille cur cantaverat, intellexit."

[2] In the Harl. MS. chapter CVI.

[3] *Inter alia quædam.*] Item inter alia, quadam, *H.*

[4] *Secreta.*] The prayer which follows the Preface of the Mass, so called because said "voce submissa." See Durant. de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ, p. 356, edit Lugd. 1597. "Secreta ideo nominatur, quia secreto dicitur." Amalar. de Div. Officiis, i. 20.

vastitas sola fuisset; sonitusque ipse primum quasi de longinquo adveniens erat et paulatim procedens clarius ut in proximo reboabat, eratque tandem utpote secus parietem deforis, atque post modicum ut pertranseundo digredientis.

§ 199. Vir Dei interim voce clamosa prorupit in lacrimas, et querulosas plurimum agens manuum elevationes, omnes quotquot in Ecclesia erant in stuporis admirationem convertit. Expletis mysteriis secus pedes illius consedi, et an sonitus illos audisset, perquisivi. At ille, "Audivi," inquit, "et in his lætatus sum; et te illos audisse similiter congratulatus sum." Tum ego, quasi præcise ejus volens responsa præripere, cœpi meticulose satis ab eo cujus spiritum vidisset inquirere; denique paululum conticescens dixit, "Cujusdam viri Deo dilecti spiritus hic pertransiit; et sonitus dulcedinis illius quam audivimus de magnifica gloria, quæ ejus exsequias comitata et, processit. Tanti quidem gaudii multitudo de ejus sacro transitu exstitit, quod sonitus ille præ gaudio consolationis illum præcedit; necdum quidem illo quo tendit advenit, fines tamen omnes humanæ visionis jam pertransiit, cui nunc plurima Sanctorum agmina obviam occurrunt, et jocundis illum delectationibus cantici novi permulcendo deducunt." Sic igitur ego, "Pater mi, cujusnam viri spiritus exstitit, vel de qua terræ hujus regione processit?" At ille, "De longinquis," inquit, "regionibus est; nec existimo quod sacerdotii officio ante obitum suum quondam in terra perfunctus est." Et hæc dicens, tantis lacrimis suffusus est, quod loquendi facilitas ei interrupta est. Non ausus igitur quicquam amplius perquirere, percepta illius benedictione, cœpi domum cum gaudio [1]remeare.

[1] *Remeare.*] The following is the narrative of the anonymous Harleian legend: "Die Dominico illuc Missas celebraturus adveneram, et post Missæ Canonem inchoatum, audivi sonitum veluti campanarum adeo dulcem, ut me ab officio aliquantulum retardaret. Sonus autem ille quasi de longinquo veniens, paulatim videbatur accedere, ut tandem foris juxta parietem audiretur; et post modicum pertransiit. Interim vir Dei, manibus elevatis, voce clamosa prorupit in lacrimas, unde omnes qui erant in Ecclesia, mirabantur. Post expleta mysteria, sedens ad pedes illius an audisset hujusmodi sonitum inquisivi, et ille, 'Audivi,' ait, 'et te audivisse congratulor. Cujusdam viri Deo dilecti spiritus pertransiit, cujus exsequias comitabatur sonus ille prædulcis. Venit quidem de regione longinqua, et existimo quod in hac vita sacerdotis officio fungebatur.' Hæc dicens, magna lacrimarum inundatione suffunditur; et ego non audens plura requirere, domum cum ipsius benedictione discessi."

CAP. XCIX. QUALITER MISSAM A QUODAM SANCTORUM DEI AUDIVIT; ET EUCHARISTIAM, FACTA ABSOLUTIONE, DE MANU EJUS ACCEPERIT.[1]

§ 200. Rediens vero iterum ad idem illo negotium, cœpi ab eo perquirere de quo ei Sanctorum Dei liberet Missarum [2]mysteria audire. Respondit ille, " De Sancta Trinitate hodie Missam audivi, et communionem de manu viri candidati percepi. Ipse quidem de cœlo descendit et iterum in cœlum conscendit; atque eodem modo, quo et tu consuesti, omnia mysteriorum sacramenta percurrit; et Eucharistiam satis reverenter de sacro Altari proferens, confessionem de omnibus quæ meminisse poteram, mihi facere consuluit et persuasit; nihilque, ut æstimo, delictorum meorum exstitit, quod tunc de præteritis excessibus meis memoriam meam præterierit; ac sic de cunctis ejus absolutionem percipiens, sancta Domini de manu ejus percepi, et benedictionis illius gratiam obtinui. Expletis vero mysteriis, elevatis manibus, ferebatur in cœlum, et multæ dulcedinis post se hic dereliquit odoramentum." [3]Post hæc ille, " Laudas, fili, ut post hæc disciplinam et communionem a te percipiam?" Cui ego, " Domne, super his quæ percepisti nihil horum tibi facere audeo." Tunc ille, " Credo quod gratia Christi me non deseret, et virtus Sancti Spiritus proteget et non derelinquet." Quærebam igitur quem Sanctorum Dei illum esse crederet; dixitque quod similem Beato Petro, Apostolorum principi, illum reputaret. " Nam ipse," inquit, " est, qui oriente die huc advenerat; qui portas cœli quibus vult claudit et reserat, et hic sedens me confortavit; sed te ad ostium pulsante, recessit. Dixitque mihi quod ideo huc advenisset, ut servum Dei præcepto Domini Jesu Christi inviseret, et a cunctis facinoribus meis absolvendo expiaret. Tu igitur Missam nobis in honorem Beatæ Mariæ celebrato, ut ipsius obtentu propitia et clemens nobis fiat ipsius Domini nostri Jesu Christi miseratio." Fecimus igitur ut jusserat, glorificantes et collaudantes Dominum in omnibus mirabilibus Suis, quæ circa dilectum Suum declaraverat. Multæ proinde virtutis vir iste exstiterat, cui non in spectaculo vel ænigmate sed oculo ad oculum Deus tanta mirabilia [4]revelabat.

[1] Chapter CVII. in the Harl. MS.

[2] *Mysteria.*] Ministeria *B.*

[3] *Post.*] The sentences from "Post" to "derelinquet," and from "Nam" to "recessit," are omitted in *H.*

[4] *Revelabat.*] The Harl. anonymous legend thus proceeds: "Iterum illuc

CAP. C. DE STATU ET FORMA, SIVE HABITU ILLIUS ATQUE FIGURA, QUALIS FUERIT.[1]

§ 201. [2]Erat vir Dei statura modicus, inter humeros virili roboris signo dilatatus; erat siquidem robustissimus et integer viribus, et omni membrorum sinuamine solide fundatus; facie vero producta, oculis glaucis et præclarissime radiantibus; superciliis aliquantulum hirsutis, et pene se ad invicem contingentibus; [3]fronte autem late atque decenter extento; naso producto sed altitudine suprema aliquantulum rotundo, at tamen in extremis sui finibus patente, utroque foramine moderato, in acumine vero ipso decenter recurvo. Mentum enim angustum erat, quod totum cum genis oblongis barba aliquantulum producta et bene villosa ex omni parte perfecte vestierat. Os decentissime medium labiis moderate elevatis, capillatura etiam capitis simul et barbæ tota nigro colore in primæ ætatis suæ tempore; post hæc autem senili ætate crescente, toto corpore suffusus est angelica canitie. Collum vero aliquantæ grossitudinis, non tamen prolixæ protensionis, in quo arteriæ, [4]nervulæ, venæ rubicanti suffusione patebant, atque quadam dulci conspectus suavitate respirabant. Humeri vero lata spissitudine se distenderant, quæ fortitudinis indicio esse consuevit; pectoris etiam ampla connexio, quæ costarum utrimque erat decentissima fundamenti perceptio; in cujus fundo fon-

reversus, quæsivi de quo Sanctorum Missam vellet audire. 'Qui hodie,' dixit, 'de Sancta Trinitate Missam audivi, et communionem de candidati cujusdam viri manu percepi, qui de cœlo descendit, et iterum ascendit in cœlum; et similiter, ut tu soles, mysteria celebravit. Ut peccata confiterer admonuit, et æstimo nihil de meis excessibus meam tunc fugisse memoriam. Sic autem absolutus ab illo, reverenter Eucharistiam de manu ipsius accepi. Officio quidem celebrato, manibus elevatis in cœlum est sublevatus, et hunc locum suavi odore complevit. Laudasne, fili, ut post hoc modo a te disciplinam communionemque percipiam?' Ego autem respondi quod hoc facere non auderem; et quæsivi quisnam fuisset ille Sanctorum? Dixit hunc Petrum fuisse Apostolum, qui cœli portam claudit et reserat; qui die oriente huc venerat; et, postquam sedens eum confortaverat, me ad ostium pulsante, discessit. Dixit etiam quod venisset, missus a Domino Jesu Christo, ut ipsum absolveret a peccatis, atque subjunxit: 'Tum Missam in honore Beatæ Mariæ Virginis celebrato, ut ejus interventu Filium ipsius mereamur habere propitium;' et ego Deum laudans parui lætus et alacer imperanti."

[1] In the Harl. MS. chapter CVIII.

[2] *Erat.*] See the Prologue to the anon. Harl. legend, which is printed in the Introduction to this volume.

[3] *Fronte autem late atque.*] Fronte aut latere denique, *B.*

[4] *Nervulæ, venæ.*] Nervi vel venæ, *B.*

ticuli erat quædam deorsum defluens spelunca profundi, quod idcirco sic comparuit, quia præ senio ibi carnibus exesis, pellis sola nihil intermediante ossibus solis confidenter inhæsit. Venter ejus aliquantulum reliquo corpori conveniendo, nec altitudine intumuit, quia præ nimia semper abstinentia exaruerat, neque distentione lata se dimetiendo profudit, quia corpulentia ejus tanta non exstiterat, sed ne unquam quidem crapula illum refocillaverat, nec sic tamen emarcuit, sed magis artubus ceteris complanabilis exstitit. Tibiæ illius quantitatis modicæ, genua vero illius plena mollitie, in primordio vero ejus conversationis per multum tempus quædam gibbosa extensio, in modum calli quem cameli habere dinoscuntur, in genuum summitate excreverat, quem assidua orationum prolixitas procreaverat; qui adeo quidem quondam induruit, ut velut planta pedis obrigendo in se pene coaruerit. Pedes ejus modici, sed aliquantulum aduncis plantis incurvi, pellis vero asperrima, quia [1]nunquam alicujus generis pelle contecta; quæ tamen omnia in senectutis illius diuturnitate, quandam mollitiem effecerant tenerioris infantiæ, nec [2]contactu palpantis pellis illius tota superficies aliud exhibuit quam pueri septennis, cujus caro tota præ mollitie nimia manus contingentis effugit Manus autem ejus plenæ et jocunda consideratione planissimæ; digiti vero illius protensi et teretes, palmæ etiam latæ et molli contactu consperse subsilientes, quarum nervi vel venarum plicantes noduli ad cujuslibet regionis inflexum erant subsequenter liberi, atque ad reflexus singulos ordinanter præstantissimi; unus tamen digitorum, qui Auricularis dicitur, pro causa, quam [3]supra descripsimus, ad arctum palmæ inferioris procurvo reflexu pendulus ferebatur. Hæc de statu ejus et forma descripsisse sufficiat, ne forte aliquis scriptori pro hujusmodi intermissione molestus existat.

[1] *Nunquam.*] See §§ 42, 88.
[2] *Contactu.*] Contactui [?]
[3] *Supra.*] See § 191.

CAP. CI. QUALITER CUIDAM FRATRI PRÆDIXERIT; ET QUOMODO ZONA AD LANGUENTEM DIRECTA, A LIENTERIÆ MORBO EUM SANAVERIT, SED POSTMODUM DIU QUÆSITA NUSQUAM REPERIRI POTUERIT.[1]

§ 202. Erat quidam frater Dunelmensis in dilectione viri Dei fervidus, et ei familiaris amicitiæ gratia copulatus. Hic aliquandiu in Dunelmensi cœnobio subprioratus functus officio, tandem a suæ sollicitudinis [2]expeditus est ministerio. Veniens ad servum Dei, quid ei accidisset, exposuit, et se illius orationibus attentius commendavit; qui jocunde ei satis intulit, sed non sine virtutis pondere, et quadam futurorum præsagii novitate ei verba jocosa deposuit. "Hactenus," inquiens, "pomposa [3]faciei dulcedine comedisti [4]de mensa Beati Cuthberti candidissima purioris frumenti [5]similam; amodo vero procurato, ut non cum minori gratiarum actione de ejus mensa percipias rusticanam abjectioris avenæ favillam. Indignus equidem est bona suscipere, qui non novit dum opus exegerit mala pro Christo aliqua sustinere." Quæ tunc frater ille ad quid dixerit non advertit; postmodum vero quid ejus verba prophetica portendissent, satis evidenter advertit; nam prioris loci delicias perdidit, et longius [6]semotioris cibi edulio vitam pauperem duxit. Quo deveniens, mox gravioris pœnæ incidit ægritudinem, et post dysenteriæ languorem incurabilem incurrit [7]lienteriæ dissolutionem. Unde omni medicorum desperatus auxilio, nullo artificis studiosioris foveri, solari, vel sanari potuit medicamento; [8]pigmentariis enim eorum antidotis et

[1] In the Harl. MS. chapter CIX.

[2] *Expeditus.*] Instances are not uncommon of individuals resigning the dignities which they possessed, and spending the evening of their days in retirement. The history of the monastery of Durham furnishes us with the examples of priors Bertram de Middleton (Hutch. Hist. Durh. ii. 76), Hugh de Derlington (Id. p. 78), William de Tanfield (Id. p. 87), and Galfrid de Burdon (Id. p. 88).

[3] *Faciei.*] Faceti, *H.*

[4] *De mensa Beati Cuthberti.*] The Subprior always dined and supped with the Convent, of course at the High Table; and the greatest deference was paid to him, as the Prior had his meals at those times in his own private apartments. See Rites and Ceremonies of the Church of Durham, p. 72, edit. 1842.

[5] *Similam.*] See § 154.

[6] *Semotioris.*] A blank is left for this word in *H.*

[7] *Lienteriæ.*] Fluxus ventris, see Celsus, lib. iii. cap. 1. Fit lævitas intestinorum, quæ λιεντερία vocatur. See also Plin. Hist. Nat. xxix. 3, and Hardouin's note upon the same passage, p. 519.

[8] *Pigmentariis.*] Pigmentarii, *H.* The examples collected by Du Cange, Gloss. v. 471, 472, furnish no parallel use of this word.

genus infirmitatis quotidie amplius accrevit, et [1]nunquam eorum industriori sollertia in aliquo relevari prævaluit.

§ 203. Vir interim Domini infirmitatis illius in spiritu præscius, directo ad illum nuncio, cingulum quo erat accinctus ei destinavit, et ægrotantem se ipso circumcingere præcepit, deditque ei in mandatis dicens, " Domnus meus heremita Godricus tibi præcipit, ut te hoc illius cingulo præcingas, et zonam illam tu ipse sanitati restitutus illi deferas." Quæ ille audiens, plurimum admirabatur; quia nunquam illo se venturum fore, sed potius sibi mortis imminere periculum, nec aliquid aliud superfuisse, suspicabatur. Statim igitur ut zona se ipsa præcinxit, et infirmitas illa conquiescendo disparuit, et paulatim in nihilum redacta quievit; unde de salute fidentior et de infirmitatis revelatione securior, cœpit, omissa [2]Lindisfarniæ Ecclesiæ præpositura, [3]ad insulam Farneam gratia orationis ascendere, et sic Dunelmum vectus navigio remeare. Per Tyne fluvium igitur ad [4]Gyrue Ecclesiam devenire sategit, sed navim exiturus, quo zona illa devenerit prorsus uspiam non invenit. Quod cœlesti dispensationis moderamine actum credimus; quia si cingulum ipsum ægrotantes haberent, semper ad illum currerent, et quamvis fides petentium non exigeret, non donantis salutem meritis derogarent. Cum igitur omnibus conservatis, zona illa solummodo deperisset, novit ille divino munere saluti restitutus, hæc dispositione cœlica [5]provenisse.

[1] *Nunquam.*] Nonnunquam, *H.*

[2] *Lindisfarniæ.*] As is well known, the cell of Lindisfarne belonged to the monastery of Durham, and was supplied with inmates selected from the parent establishment.

[3] *Ad insulam Farneam.*] See § 17.

[4] *Gyrue.*] The monastery of Jarrow, renowned in the ecclesiastical history of the Anglo-Saxon Church, had at this time become, like Lindisfarne and Farne, a cell belonging to the monastery of Durham.

[5] *Provenisse.*] The Harl. anonymous legend thus narrates the incident mentioned above: "Frater quidam cœnobii Dunelmensis, qui viro Dei fuit per amicitiam familiariter copulatus, ad locum remotiorem transmissus est, ubi gravissimam incidens in ægritudinem, non medicorum potuit cura sanari. Hoc vir Dei cognovit in spiritu; et cingulum quo cinctus erat ei per nuntium destinavit, mandans ut eo cingeretur, et illud sibi, recuperata sanitate, referret. Ille miratur hoc audiens, quia de morte proxima cogitabat; fecit tamen quod monuit, et continuo dolor abscessit. Igitur ille, omissa Lindisfarnensi præpositura, cœpit navigare Dunelmum, et per Tine fluvium navigans, [non invenit] zonam de qua præfati sumus, rebus cæteris omnibus conservatis. Quod a quibusdam cœlesti dispositione creditur evenisse, ne forte propter illam ab ægrotantium frequentia molestiam sustineret."

CAP. CII. QUALITER FAMEM FUTURAM PRÆDIXERIT, ET QUOMODO HOC ILLI REVELATUM FUERIT.[1]

§ 204. Tactus aliquando devotionis ardore, frater ille profectus servum Dei consolaturus invisere, perrexitque cum illo frater aliquis, qui nimio fervebat desiderio aliquid ab illo audisse operosæ virtutis. Post multa vero secreta colloquia, procedentes de Ecclesia, cœpere illum rogare ut pro illius patriæ gente et omnium populorum simul salute, Domini dignaretur clementiam exorare. Tum ille, " Hoc inquam satis pernecessarium est, quia anno sequente fames validissima omnem regionem istam oppressura est." Quod illi audientes, vehementer instítere perquirere quomodo hæc futura sic prævidendo posset agnoscere. " Nuper," inquit, " dum de hac Ecclesia exirem, contigit me hic extra limina ista reperisse genibus quendam procurvatis, quasi orationibus vacantem; qui oppansa et lata nigrioris habitus indumenta habuit, et sotulares late refusos velut [2]monachiles pedibus protendit." Ostenditque locum in quo decubuerat, et quo ritus genere se provolvendo prostraverat. " Qui advenientem exsurgendo salutavit, et benedictionum verba profundens, [3]responsi alloquia a me amice satis exegit. Procedensque hinc Ecclesiam Beatæ Mariæ oraturus adii, et cum post tergum meum acclamaret et mihi benediceret, retorquens ad illum cervicem dixi, '[4]Amen, amen, dico vobis.' Oratione expleta, iterum [5]per eundem redii, et quid causæ haberet ab illo expetii; qui eleemosynæ agapen diligenter expetiit; sed dum id quod habui [6]protuli, ibi non comparuit; attollens igitur oculos virum quæsivi, sed pene secus limbos nemoris longius hinc stantem conspexi. Ille igitur in immensæ altitudinis interim molem excreverat, et rictus oris latissimi faucibus, supra quam dici poterat, distendebat; manusque suas ad ora jactando sæpius apposuit, et voragines gutturis sui insatiabiles sic vociferando proclamavit. Dicebat quidem sic, " Mete, mete, mete;" quæ verba satis stridule et horride sub Anglico sermone protulit; et eadem, quasi escas pos-

[1] In the Harl. MS. chapter CX.
[2] *Monachiles.*] See Du Cange, Gloss. vi. 825, under the word " Subtalares."
[3] *Responsi.*] Respondere, *H.*
[4] *Amen, amen, dico vobis.*] See § 134.
[5] *Per eundem.*] Ad eundem, *H.*
[6] *Protuli.*] Proferens, *H.* In *B.* this word is written on an erasure.

tulando, sæpius iterando replicavit. Post diuturnam hujusmodi oris patentis distensionem, subito ad fines semotissimas evolavit; et sic se spiritum futuræ famis fuisse patenter edocuit. His igitur signorum indiciis et [1] famem superventuræ cladis [2] persensi, et quod ille spiritus populum Dei vexaturus esset [3] agnovi." Sic itaque et fidem fratrum roboravit, et quæ ventura erant satis patenter [4] edocuit.

CAP. CIII. UT DIVITI AD SE VENIENTI OBITUM SUUM PRÆDIXERIT, ET QUID ÆGROTANTI MANDAVERIT.[5]

§ 205. Olim in comitatu [6] Willelmi Dunelmensis episcopi quidam procerum ditissimus simul et facundus ad colloquia servi Dei convenerat, qui nunquam antea ad illius affamina [7] confluxisse solebat. Post episcopi abscessum, dives ille accessit ad viri Dei colloquium, et reum se fatebatur quod cum Dunelmum incoleret, nunquam ad ipsum invisendum eatenus accessisset. Cui vir Dei, "Nunquam ante nos in carne ista conspeximus, sed neque ulterius ante extremæ vitæ exitum nos in corpore isto videbimus." Dira igitur patris præsagia infausta perhorruit; et domum rediens nec dum anni dimidiantis tempore expleto, læthalem ægritudinis morbum incurrit. Misit itaque ad servum Dei,

[1] *Famem superventuræ.*] Written on an erasure in *B.*

[2] *Persensi.*] Persensit, *H.*

[3] *Agnovi.*] Agnovit, *H.*

[4] *Edocuit.*] "Venerunt ad eum quandoque visitandi gratia duo fratres; qui post quædam secreta colloquia, procedentes ab Ecclesia rogabant eum ut pro salute gentis illius patriæ Dominum exoraret. Tunc ille: 'Hoc,' inquit, 'satis necessarium est, quia sequenti anno fame validissima opprimetur.' Illi vero interrogabant, qualiter hoc potuisset agnoscere. 'Nuper,' ait, 'exiens de Capella inveni extra limen quasi hominem indutum nigris vestibus, in oratione curvatis genibus procumbentem. Qui me salutavit exsurgens et responsis petiit satis amice; cumque clamaret post me procedentem ad Oratorium Sanctæ Mariæ, respondi, 'Amen, amen, dico tibi.' Facta oratione redii, et quod haberet negotium inquisivi. Ille petiit eleemosynam, et dum ei vellem donare, disparuit. Attollens igitur oculos vidi eum juxta nemus longe stantem, sed erat tunc nimiæ longitudinis, et appositis manibus distendebat rictus oris immensi. Clamabat vero sic, dicens, 'Mete, mete, mete;' verba eadem sæpius iterando, et postmodum evolavit. Hujusmodi signis, quod spiritus ille per famem populum esset vexaturus agnovi.'" Harl. Anon. Legend.

[5] In the Harl. MS. chapter CXI.

[6] *Willelmi.*] Probably William de S. Barbara, bishop of Durham from 1143 to 1152.

[7] *Confluxisse.*] See § 164.

sciscitans quid de illo fieret; qui respondit ut pœnitendo se corrigeret, eo quod non ulterius vitæ inducias haberet. Dixit ergo sic, "De hac infirmitate utique sub festinatione [1] ante festum Sancti Johannis Baptistæ, quod in proximo imminet, morietur, et de lecti doloris hujus vivens amplius non egredietur." Quæcunque itaque habuit, viro Dei mandante, pauperibus dedit et dispersit; atque juxta vaticinantis eloquium nuper postea vitæ hujus diem ultimum [2] clausit.

CAP. CIV. QUOMODO PER CINGULUM EJUS MULIER A DIUTINA STERILITATE LIBERATA SIT. [3]

§ 206. Regente omnia Dei superna clementia, multa ex ejus operibus patescunt secreta judicia; unde aliquando quædam ex improviso proveniunt, de quibus occulta quædam Dei judicia manifestius elucescunt. Erat igitur quidam vir in Laudoneia, [4] vir industrius, [5] de Peincadun, nomine Henricus. Hic uxore sibi desponsata, tres filios ex ea genuit, quos conjux illius, Deo disponente, singulis vicibus parturiens abortivos fecit; unde uterque graviter indoluit, et Dei judicium sibi terribiliter imminere præsensit. Quia igitur de virtute servi Dei anteactis temporibus aliqua [6] edoctus exstiterat, propter hujus causæ miseriam ad illius auxilii remedia convolabat, unde hujus infortunii illi ærumnas exposuit, et ipsius orationis suffragia pro Christi clementia postulavit. Qui illorum miseriæ condolens, zona se accinxit, et viro illi eam contradens, ait, "Hoc cingulo semper

[1] *Ante.*] The clause from "ante" to "imminet" is not found in *H.*

[2] *Clausit.*] Thus narrated in the anonymous abridgement: "Dives quidam de comitatu Willielmi Dunelmensis episcopi venit ad virum Dei, et reum se fatebatur, quod nunquam prius venisset ad eum. Cui vir sanctus ita respondit: 'Nunquam nos in ista carne conspeximus, nec amodo nos in hac mortalitate videbimus.' Ille domum reversus, infra dimidium anni spatium ægritudinem morbi incurrit; et timens ad virum Dei misit, interrogans quid de hac infirmitate sentiret. Qui renuntiavit ut pœnitentiam ageret de commissis, quia vitam præsentem [sic] festinanter exiret. Ille pauperibus bona distribuit, et in brevi ultimum diem clausit."

[3] In the Harl. MS. chapter CXII.

[4] *Vir industrius.*] Omitted in *H.*

[5] *De Peincadun.*] De Peincathlin, *H.* The more correct reading, as the present Pencaithland is undoubtedly meant.

[6] *Edoctus.*] Arising probably from the intercourse with Scotland, which necessarily arose from the possession of Coldingham by the monks of Durham.

conjugem tuam præcinge, quoties tempus pariendi præsenserit imminere; nam ex abortivo partu amodo periclitare non poterit, si eo tempore se ea præcinxerit. Vosque, antequam simul conveneritis, amodo scopa pœnitentiæ purioris extergite; quia frequenter hujusmodi pro patrum peccatis et pro facinoribus parentum solent accidere." Quæ monita ille gratulanter audivit, et libenter cum prompta devotione complevit; et die illa et deinceps nunquam postea talis infortunii miserias viri ipsius uxor pertulit, sed libera facilitate semper partus vitales [1] effudit. Cujus generosæ parturitionis postmodum filii et filiæ pulcherrimæ sine dolore illi uxori nati sunt; qui parentibus quidem stupori et gaudio, amicis vero et vicinis exsultationi et miraculo habiti sunt.

§ 207. Simili desolationis miseria uxor [2] Rogerii de Brundun, in vicinio posita, laboraverat; unde lacrimosa et querula ad virum Dei, ejus auxilium postulatura, convenerat. Misertus ille ipsius zona aliqua se circumcinxit, et eam illi committens, ait, " Accinge zona hac quoties tibi tempus pariendi institit, et fœtus tuus ulterius abortiri non poterit." Quæ servi Dei præcepta secuta, omni tempore postea ab hujus infirmitatis pestilentia est liberata. Sic viri Dei virtus perfectius cunctis innotuit, et quanta potentia in contactu vel habitu rerum illius fuerit, postulantibus patenter [3] ostendit.

[1] *Effudit.*] Similar results attended the use of the girdle of St. Waltheof, abbot of Melrose, (Act. SS. Aug. i. 266,) and of St. Augustine. (Id. 284, 306.)

[2] *Rogerii de Brundun.*] The family of Burudun or Boroudon was of Northumbrian origin. Walter de Burudon appears as a sub-tenant of the barony of Whalton, Hodg. Northumb. v. 215; I. ii. 370; Gilbert de Boroudon was sheriff of that county in 1323, Id. II. ii. 347; and several other members of the same family are elsewhere mentioned in the same work. But as the individual is said to have resided in the vicinity of Finchale, perhaps Brandon near Brancepath is intended.

[3] *Ostendit.*] The Harl. anonymous legend thus proceeds: "Erat autem in Laudonenia vir quidam de Peincadun, nomine Henricus, cujus uxor tres filios peperit abortivos. Unde graviter contristatus, venerabilem adiit heremitam, et ei modum suæ calamitatis exposuit. Ille compatiens, zona quadam se accinxit, et eam tradidit viro, dicens: 'Hoc cingulo præcingatur uxor tua, quoties tempus pariendi senserit imminere. Vos etiam agite pœnitentiam de peccatis; quia pro delictis patrum hujusmodi vindicta venire solet in prolem.' Vir libenter jussa complevit, et deinceps partus vitales ab uxore suscepit. Uxor Rogeri de Brundun infortunio simili laborabat, et a viro Dei tristis et lacrimans remedium postulavit; qui similiter zonam qua cinxerat dedit ei, rogans ut ea cingeretur quoties pariendi tempus instaret. Illa præcepto illius obtemperans, decetero est ab hoc incommodo liberata."

CAP. CV. DE EPISCOPI OBITU QUEM PRÆVIDIT; ET DE DIVITE EPISCOPI PERSECUTORE, QUEM MORITURUM DIRA SORTE PRÆDIXIT.[1]

§ 208. Adhuc episcopante [2]Willelmo, quidam procerus illius, nomine [3]Dolfinus, domnum suum viribus elatus, gravi est impugnationis genere insectatus. Nam et rapinis, prædis, gladio simul et incendio, fines episcopatus illius depopulatus est, et ipsum episcopum se manu exsecrabili perempturum minatus est. Unde forte jus suum in facinus convertit, et fidem justitiæ perfidia violentis idololatriæ coram Domino perdidit. Requisitus ergo vir Dei quis de his finis accideret, constanter asseruit quod dives ille infra modicum temporis crudeli morte periret, "Nunquam," inquiens, "in hac vita episcopus et ille fœderabili pace convenient; sed utrique celerius de præsenti mundo discederent. Dives vero maledictus interibit, episcopus ad gloriam pertransibit." Cujus prophetica verba vera fuisse rerum finis edocuit; nam postmodum dives excommunicatus obiit, episcopus vero satis [4]catholice de hac vita [5]migravit.

[1] In the Harl. MS. chapter CXIII.

[2] *Willelmo.*] William de S. Barbara, from A.D. 1142 to 1152. Le Neve, p. 347.

[3] *Dolfinus.*] Perhaps Dolfin the son of Uchtred, to whom Algar the prior of Durham granted Staindrop and Staindropshire, by charter dated 13 cal. April. 1131. Surtees' Hist. Durham, IV. i. 149, 157.

[4] *Catholice.*] Catholicus, *H.* The account of this prelate, given in the Continuation of Simeon of Durham, coincides with Reginald's narrative: "Vir religione et prudentia plurimum laudabilis, posteris quoque inimitabilis, in divinis rebus a pueritia exercitatus et ad officium episcopatus sufficienter idoneus; canitie quidem venerabilis, sobrietate tamen victus et vitæ continentia morumque gravitate venerabilior." Decem Script. p. 66.

[5] *Migravit.*] See § 219, and perhaps 146. This history is thus told by the anonymous legend: "Quidam procerum Willelmi pontificis, nomine Dolfinus, domnum suum graviter impugnabat. Nam episcopatum incendiis et rapinis cædibusque vastabat; et episcopum se minabatur manu propria perempturum. Venerandus vir de fine hujus discordiæ requisitus, ait, divitem illum in brevi miserabiliter finiendum; episcopum vero feliciter finem vitæ cum festinatione facturum, et illos nunquam inter se pacis habituros esse concordiam. Quod sicut prædixit, evenit; quia brevi tempore dives excommunicatus interiit; episcopus catholice transmigravit."

CAP. CVI. DE ARBORE QUAM INFRA CANONEM MISSÆ SECUS ALTARE STANTEM VIDIT, IN QUA AVIS RESIDENS CŒLOS PENETRAVIT; ET QUOMODO SÆPIUS PUERUM IN SPECIE HUMANA ALTARIBUS PRÆSIDERE CONSPEXERIT.[1]

§ 209. Alio tempore frater quidam viro Dei Missas celebraverat; sed expletis solemniis, coram illo consederat; qui sacerdotem conveniens, ait, "Nunquid nosti quæ hic hodie cœlitus acta sunt, dum in Altari isto per te mysteria divina tractata sunt?" Qui se ea profitens ignorare, obtestari cœpit ut illa ei dignaretur exponere. "Inter sacra," inquit, "agenda arbor palmæ pulcherrima de superis ad inferiora descendit, et secus Altare in altum porrecta constitit; in cujus verticis supremo cacumine avis quædam pulcherrime prælucida visa est resedisse; quæ applaudentibus alarum pennulis semper ad ea quæ tractabantur intendit, et sic toto tempore quo spiritualia pertractabantur, circa arboris fastigia deportata permansit. Circa finem vero divini mysterii, avis illa cum arbore in sublimia, unde venerat, videbatur efferri; avisque tam sublimia petiit, quod ulterius a me videri non potuit. Forte igitur hæc Spiritus Sancti virtus et gratia exstitit, Cui illis fidelium sacrificiis bene complacuit. Ego vero interim tanta spiritus alacritate efferbui, quod magis spiritum quam carnem sensi." Hæc eadem priori et ceteris fratribus eadem die retulit, et lacrimis obortis, singultus cordis interruptim verba loquentis abscidit; qui glorificantes Dominum, reversi sunt ad propria, benedicentes Eum Qui per sanctos Suos quotidie operatur mirabilia.

§ 210. Sæpius etiam intra secreta Missarum mysteria vidit coruscantia desuper lumina, Altaris sacraria ex omni regione circum operientia; at mysteriis completis, cito ab oculis contuentis aufugisse, et se in superna habitacula recessisse. Conveniens igitur illum cum amica sollicitudine, multis præmissis exemplorum miraculis, cœpi a longe investigando perquirere utrum Dei clementia aliqua ei spiritualia hujusmodi dignata sit revelare; qui parumper silens, sed postmodum vehementiori spiritu proloquens, ait, "Quia cum humilitatis reverentia, et non ob elationis jactantiam, Dei secreta postulas tibi propalari, ego ad Christi gloriam enarrandam non dedignabor tibi quæ vera sunt

[1] In the Harl. MS. chapter CXIV.

profiteri. Sæpe intra ipsa mysteriorum secreta vidi et ego Dominum nostrum Jesum Christum Nazarenum de sacrosancta Virgine natum, specie quidem corporali indutum, et hominis habitu corporaliter contectum, Quem et in Altari vidi consistere, et coram sacerdote constitutum versus me dulcifluos orbes oculorum inflectere. Tunc ego manibus expansis Christi clementiam interpellare non destiti, et lacrimosis cordis vocibus Ipsius pietatis dulcedinem sedulus imploravi; Quem vidi et his oculis ad [1]concessum Almi Patris conscendere, et ibi ad Ejus dexteram, ut omnium Rectorem et Judicem, considere. Pluraque etiam conspexi, de quibus mihi illicitum est hominibus quicquam dicere, eo quod prohibita sint mihi auditoribus indoctis detegendo exprimere; illa enim, quæ cœlica sunt, supra posse humanum incomprehensibilia sunt. Est etiam [2]aliquis ante cujus oculos Domini Jesu Crucifixi forma [3]apparuit, quæ primitus pedum vestigia vulneribus clavorum confixa protulit, postea genua et ventris paulatim serena monstravit, denique effigiem plenissimam totius Corporis, quæ vulneratis manibus latus exhibuit, madenti cruore et sanguine undas redemptionis salutiferæ profundentis. Sicque Illum totum est intuitus, quemadmodum pro nobis factus Hostia fuerat patibulo Crucis affixus; aliaque vidi, quæ pro omnibus mundi divitiis cuiquam amplius explicare non potui. Non igitur plura interroges de illis, ne me coram Domino offensam incurrere facias." Interim aliquantulum hæc intermisi, et iterum utrum Angelicos [4]species Christo sic apparenti ministrare vidisset, inquisivi. Ad quod ille, "Assistunt semper et Ei ministrant, et ubicumque fuerit semper circumvolant; quorum species corporum incorporeorum præ nimii luminis splendore non est possibile comprehendere, seu verbis edicere; sed Dei id debemus notitiæ commendare. Plura his ne quæsieris, ne mihi ulterius molestus sis." Tunc ergo conticui, quia non ausus sum illius mandata [5]prætergredi.

[1] *Concessum.*] Confessum, *H.*
[2] *Aliquis.*] St. Godric here alluded to himself. See § 5.
[3] *Apparuit.*] See §§ 90, 145, 147.
[4] *Species.*] Spiritus, *H.*
[5] *Prætergredi.*] "Tempore quodam fratre qui Missam celebraverat sedente coram ipso, cum taliter est affatus: 'Nunquid nosti quid hic hodie cœlitus ageretur, dum tu mysteria gereres in Altari?' Qui se profitens ignorare, petebat ut hoc dignaretur edicere. 'Dum sacra,' inquit, 'agerentur, vidi arborem palmæ pulcherrimam descendere de sublimi, et stare secus Altare. Cujus vertice lucidissima quædam avis insedit, et cum alarum plausu mysteriis quæ gerebantur intendit. Circa finem mysterii avis et arbor in altum, unde venerant, efferuntur, ut amplius ea videre non possem. Forsitan illud sacrificium Divinæ

CAP. CVII. QUALITER QUEMDAM NOCTURNA VISIONE AD SE PER JUVENEM VENIRE PRÆCEPIT; ET QUOMODO, MANE FACTO, EADEM PRÆDIXIT ET DETEXIT.[1]

§ 211. Redhit [2]mihi devotio rediviva ad viri Dei convenire colloquia, et facto mane perveni illuc celebraturus divina solemnia. Die vero præcedenti, licentia percepta, nullam omnino uspiam equitaturam perquirere potui, sed ita turbatus animo et desperatus noctu repausavi. Et ecce, juvenis quidam succinctus vestibus et pallio blavo humeros [3] protectus, baculo parvo manu contentus, mihi in visu astitit, et quod Godricus me per ipsum ad se venire præcepisset, exposuit. Quibus evigilans, iterum obdormui; et iterum idem mihi astitit, dicens, "Godricus per me tibi præcipit, ut mane facto illi Missam celebraturus advenias; sed de equo vel ejus apparatu ne desperes seu sollicitus exsistas, nam quam cito per villam ad Matutinas sonare audieris, ad ostium claustri veniens hominem et cetera quæque præparata tibi reperturus eris." Exivi igitur, et omnia sicut audieram, repperi; sed in via comiti meo quæ nocte vidissem exposui; illoque perveniens, postulata illius benedictione, consedi; et audiente ministro ejus, et qui mecum comes advenerat, utrum me agnosceret inquisivi.

placuit Majestati, et ego lætitiam spiritualem non modicam inde concepi.' Hæc priori et cæteris fratribus eodem die lacrimans enarravit. Sæpe quidem in secretis Missarum vidit Altare choruscanti desuper lumine operiri, et illud post officii celebrationem in superna recedere. Ego igitur amica supplicatione rogavi, ut mihi dignaretur aliquid de hujusmodi visionibus indicare. Ille: 'Quia,' inquit, 'reverenter hoc exigis, aliqua tibi manifestare curabo.' Sæpe in secreta Missæ vidi Dominum Jesum Christum in specie humana super Altare coram presbytero constitutum, et me dulciter intuentem, et post ad concessum Patris ascendere, ibique ad Ejus dexteram residere; plerumque conspexi quæ mihi non licet edicere. Apparuit etiam quandoque alicui forma Christi pendentis in Cruce, primoque protulit pedes clavis confixos, deinde paulatim ascendendo corpus ostendit, et sanguinem de manibus et latere profluentem. Nec plura interroges, ne Dei offensam per te, quod absit, incurram.' Cum hæc aliquantulum omisissem, rursum quæsivi an spiritus Angelicos Christo ministrare vidisset. Ad hoc ita respondit: 'Assistunt Ei semper et ministrant atque circumvolant, sed eorum species non potest præ nimio splendore discerni; tu modo plura non quæras.' Tunc ego non aliter ausus obticui." Anon. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter CXV.

[2] *Mihi.*] Reginald's narrative of his personal intercourse with St. Godric is here continued. "Postulata illius benedictione consedi, et audiente ministro ejus, et qui mecum comes advenerat, utrum me agnosceret inquisivi. Qui clausis oculis me vocavit ex nomine, dicens se eadem nocte," *H.* omitting the intermediate portion.

[3] *Protectus.*] Vel adopertus, *MS.*

Qui clausis oculis me vocavit ex nomine; dicens se eadem nocte bis pro me juvenem legatum direxisse. "Et quare," inquit, "tamdiu demoratus es, cum a me pene nocte media et post nunc, dum aurora diei exorta invitatus es? [1]Nonne juvenis ille ita ornatus fuit, et talia tibi ex parte Godrici dixit?" habitumque juvenis et verba singula quæ exposuit seriatim, id omne prosequens quod mihi de his in somniis accidit.

§ 212. Resedi igitur stupens aliquandiu, hæsitans quid ipse portendi his verbis voluisset in spiritu. Tunc ille, "Nocte hac dum sub sopore quiescens, misi dicens tibi per juvenem, ut huc crastino mihi Missas celebraturus advenires; quod et secundo per eumdem admonui, quia diutius hinc abfuisti." Ad quæ in me conversus hæc ea esse cognoveram quæ sub nocte eadem sub somnii visione præsenseram. Siquidem nocte illa quidam in visu mihi juvenis decorus astitit, qui me ex illius imperio Godrico heremitæ Missas celebrare præcepit; secundoque idem faciens, adjecit, "De equo perquirendo ne solliciteris, quia quam cito exieris, omnia præparata habebis. Domnus igitur Godricus per me præcepit ut venias, eo quod nullam jam occasionem excusationis habeas." Quæ omnia viro Dei, ceteris coram audientibus, retuli; quærens per quem ista constitissent fieri; ad quod subridens ait ille, "Utique propter me Dei clementia voluit ista contingere." Cognovimus ergo quia multiplex virtutis species in eo constitit, qui alios et semotos etiam per somnii visionem commonere prævaluit. Prius quam vero illuc ea die venissem, ter prædixit ministro suo quod illi Missam cantare debuissem. Omnia igitur in his prout volebat exposuit; et Spiritu illius interiora replente singulaque prophetando prædixit. In cujus miraculi novitate reverendi patris [2]Benedicti est exempla secutus, qui fratribus a longe positis in somnis apparuit, et eis ut fundari debuit fabricæ futuræ locum [3]ostendit.

[1] *Nonne.*] The passage from this word to "accidit" occurs only in *B.*

[2] *Benedicti.*] Namely, in the chapter which treats "De fabrica monasterii Terracinensis per visionem disposita," in Vita S. Benedicti Abbatis, cap. xxii. ap. Mabill. Acta SS. Ord. S. Bened. sæc. i. p. 16.

[3] *Ostendit.*] Thus told in the anonymous abridgement: "Iturus ad virum venerabilem vice quadam, equum habere non potui; unde aliquantulum fui animo conturbatus. Nocte sequente, cum dormirem, astitit mihi quidam juvenis, veste subcinctus, lividum habens pallium, et baculum tenens in manu, qui dicebat quod Godricus mihi ad eum venire præciperet. Ego ad hoc evigilans iterum obdormivi, et ille iterum astitit, et sic ait: 'Godricus mandat, ut mane facto Missam celebraturus advenias. Nec sis sollicitus propter equum, quoniam ad ostium claustri omnia quibus indiges invenies præparata.' Exiens igitur

CAP. CVIII. QUANDO VEL QUO DE LOCO PEREGRINATIONIS SUÆ MOTUS SIT, VEL QUÆ CAUSA FUERIT.[1]

§ 213. Ex quo vir Domini locum certaminis sui cum antiquo serpente dimicaturus adiit, nunquam nisi ter de eodem loco discessit. Primo quidem anno nocte Nativitatis Domini volens divini officii [2]mysteria percipere, Dunelmum profectus est; ibi auditurus cœtus monachorum cœlestia canticorum secreta imitando persolvere. Qua nocte nix immensa frustis quidem glacierum indurata terram contexerat, pro cujus importunitatis inclementia ipse [3]non omittens, nudis nihilominus pedibus per tria fere miliaria solus nocte media pedester pro Domino properabat. Cujus vestigia, glacierum uredine devorante, singula pene sanguine maduerunt; ita quod cuncti die illa gradientes per ipsam viam, sanguine refusos pedum ipsius protractus se cognovisse dixerunt. Altitudo igitur nivis congelantis aliquando usque cingulum contingebat, et ubi minus præminuit usque ad tibias genuum perveniebat. Altera etiam vice die Paschali Eucharistiam percepturus advenerat. Tertia vero, episcopo [4]Ranulfo præcipiente, illi locuturus Dunelmum usque processerat. Exceptis his tribus vicibus, nunquam citra horti sui fines excesserat; sed Domino devotissime famulaturus, limites, quos nusquam postea transcendebat, sibi præfixerat. Et quia orationum multitudine consueta plurimum oneratus exstiterat, ne forte aliquas, ignorantia duce, intermittat, [5]lapides calculares habuit, quibus earum numeros

mane, cuncta sicut dixit inveni; et illuc perveniens, postulata Sancti benedictione consedi. Qui clausis oculis me vocavit ex nomine, dicens quod illa nocte bis propter me nuntium direxisset, media nocte et ante auroram. Descripsit etiam ex ordine habitum juvenis illius et verba. Ego vehementer obstupui, et rei seriem coram illis qui aderant similiter enarravi; quærens per quem hujusmodi visio contigisset. Ad hoc ille subridens ait: 'Revera propter me clementia Dei voluit ista contingere.' Illo etiam die priusquam venirem, suo ministro quod essem ibi Missam celebraturus innotuit."

[1] In the Harl. MS. chapter CXVI.

[2] *Mysteria.*] Vel sacramenta, MS. *B.*

[3] *Non omittens.*] In *B.* these words are written beyond the line, and do not occur in *H.*

[4] *Ranulfo.*] This must have occurred during the early part of St. Godric's residence at Finchale, for Flambard died A.D. 1129. Dec. Script. p. 62.

[5] *Lapides calculares.*] An early instance of the use of the Rosary. The Bulls of Popes Sixtus IV., Pius V., and Innocent VIII. ascribe its origin to St. Dominic, concerning whose claim see Acta SS. Aug. i. 422; but Polydore Vergil, (de Invent. v. 9,) states that the custom was introduced by Peter the Hermit about the year 1090.

[1]computabat. Quibus precibus expletis sigillatim, quia alicujus erant quantitatis, semper tertio pectus suum [2]tutudit, et sic conscii reatus facinora coram Domino [3]expiavit.

CAP. CIX. QUOMODO MONACHUM ILLI MISSAM DICTURUM PRÆVIDERIT, ET QUALITER LAICUM SE FINGENTEM LITERATUM ESSE DETEXERIT.[4]

§ 214. Quidam [5]clericus et literatus in domo [6]Bertranni de Bulemer ad militare ministerium se contulit, et corona cum [7]coma crescente deposita, laicus potius quam clericus videri et vocari sategit. Hic ex domni sui mandato, et forte pro quodam sui ipsius negotio, ad virum Dei ascendit; sed die Dominica illo mane adveniens, loqui cum eo ut optaverat, quam cito intemptaverat, [8]prorsus non valebat. Nempe [9]mos ei ab antiquo in-

[1] *Computabat.*] Supputabat, *H.*

[2] *Tutudit.*] See § 262 and Libell. de S. Cuthb. p. 65; also Maldonat and Cornel. a Lapide upon St. Luke, xviii. 23. The following couplet, transcribed from a MS. note in a copy of Jansenius's Commentary upon his Evangelical Harmony, illustrates the text.

"Confiteor, tundo, aspersor, contero, oro,
Signor, edo, dono; per hæc venialia tollo."

[3] *Expiavit.*] "Postquam hunc locum inhabitare cœpit, tribus tantum vicibus fines illius exivit. Primo quidem anno Nativitatis nocte venit Dunelmum, ut ibi Divino interesset Officio. Erat autem glacies dura et nix profunda, quæ alicubi ad cingulum gradientis, ubique vero ad genua pertingebat; sed ille nihilominus nudis pedibus ibat et solus. Vestigia quidem ipsius die sequenti visa sunt sanguine cruentata. Altera vice Sancto Paschali Dunelmum Eucharistiam percepturus advenit. Tertia vero ipsius jussu venit illuc, Ranulfo Pontifici locuturus. Nunquam horti sui fines, excepti[s] tribus his vicibus, tam longo tempore pertransivit. Habebat quidem lapillos, quibus orationum quas faciebat multitudinem numerabat, et semper numerans pectus suum tertio feriebat." Anon. Harl. Legend.

[4] In the Harl. MS. chapter LXXXVIII.

[5] *Clericus.*] Clericus literatus se in domo Bertram de Bulemer, Mauritius nomine, ad militare monasterium, *H.*

[6] *Bertranni de Bulemer.*] Emma, the daughter and sole heir of Bertram de Bulmer, married Geoffrey de Neville, "by which marriage the fair lordship of Branspeth in the county palatine of Durham came first to the Nevilles." Dugdale's Baronage, i. 592.

[7] *Coma crescente.*] Du Cange, Gloss. ii. 241, has collected much information upon the custom to which allusion is here made.

[8] *Prorsus.*] Sed prorsus, *H.*

[9] *Mos.*] This custom has before been alluded to; see § 128.

oleverat Dominico die cum nemine, nisi cum solo sacerdote, et hoc tantum de sola secretorum conscientiæ ejus confessione, aliquod colloquium habere, prius quam, Missa audita, Eucharistiam percepisset. Morabatur interim amplius solito monachus venturus de Dunelmo, et ibi Missam dicturus, unde diei hora jam festinante tertia, populus qui advenerat, domum passim regreditur, diffidens aliquem monachorum eo die illo venturum, a quo viro Dei ipso die Missa diceretur. Cunctis de Missa audienda desperatis, et nonnullis jam domum profectis, subito vir Dei exsurgens funem corripuit, [1] et sicut mos est Missam dicturis, ter signum pulsare cœpit, aquam haustam ampulla et urceolo protulit, et lumine accenso quæque linteamina, Missarum solemniis convenientia, circa Altare composuit. Cujus rei visio multos in stuporem convertit; quosdam vero qui ejus conversationis modum noverant, ad contuendum tantæ rei exitum suspensos animo extulit. Perquirensque juvenis ille quid præsignaret quod signum pulsans tantum circa Altare [2] ornatum præparasset, percepit hoc ei consuetissimum per [3] ministros et secretissimos olim sæpius fuisse, quod advertente eo in spiritu sacerdotem adventare, sic consueverit quæque condigna sacerdotalibus officiis præparare. Quod volens citius dinoscere, equo ascenso, extra silvæ fines progressus cœpit curiosius [4] investigare utrum alicujus [5] sacerdotis adventus obvios potuisset deprendere. Et ecce, subito quemdam de cœtu monachorum Dunelmensium obviam habuit, qui illo directus Missas ibi celebraturus advenit; cum quo, tamen nimium admiratus, rediit, satis apud se perpendens [6] dilucide quid sonitus per virum Dei factus præsignaverit.

§ 215. Induto tandem sacerdote, et jam Missa circa Epistolæ legendæ terminum properante, vir Dei statim accedens ad juvenem innuendo multoties præcepit ut Epistolam, arrepto libro, legeret, et opere perficiendo jam non se ulterius laicum, sed potius litteratum, cunctis ostenderet. Licet igitur in se confusus et stupefactus plurimum erubuerit, timidus tamen accessit, et Epistolam quæ dicitur "Misit rex Herodes," coram cunctis perlegit.

[1] *Et sicut.*] Et sicut Missam dicturus, *H.*
[2] *Ornatum.*] Tanta ornamenta, *H.*
[3] *Ministros et secretissimos.*] Ministros ejus secretissimos, *H.*
[4] *Investigare.*] The passage beginning with this word and ending with "sacerdotis" is written upon an erasure in *H.*
[5] *Sacerdotis.*] Sacerdotis venientis vultus obvios, *H.*
[6] *Dilucide.*] In *B.* upon an erasure, but no variation in *H.*

Erat quidem dies ille dies festus qui dicitur "[1] Ad vincula Sancti Petri," et tamen dies solemnis ac Dominicus. Mirabatur igitur vehementius quomodo hactenus semper sibi invisum et incognitum illum clericum fuisse nosset; præsertim cum crinibus prolongioribus obsitus, potius armiger quam clericus appareret. Missarum denique solemniis expletis, tempore loquendi congruo adepto, vir Dei juvenem per auriculam lenius corripuit, et ne se aliquando ulterius [2]litteratum, vel ad divina [3]ministeria [4]sacratum, quasi tepidum subtrahere præsumeret, in multis præmonitum et præmunitum redarguit; nempe Dei [5]dona ipsorum Datori debent ministrare, "[6]et indignus est," inquit, "Dei dona percipere, qui id quod ab Eo acceperit, Ejus noluerit ministeriis cum humilitate subjicere." Obstupuit ergo clericus simul et erubuit, sciens quod cordis humani secretum illum latere non [7]potuisset.

[1] *Ad vincula S. Petri.*] Namely, 1st August; the portion of Scripture appointed for the Epistle of which day is taken from Acts xii. 1, as here cited. See the authorities cited by Palmer in his Antiq. of the English Ritual, i. 360. The 1st August happened on a Sunday in 1143, 1148, 1154, and 1165; and, as St. Godric was confined to his bed during the last eight years of his life, (see § 292,) the incident here mentioned could not have happened on the last of those years, since he is here represented as employed in preparations for the monk's arrival.

[2] *Litteratum.*] Illiteratum, *H.*

[3] *Ministeria.*] Mysteria quasi tepidum, *H.*

[4] *Sacratum, quasi.*] Written upon an erasure in *B.*

[5] *Dona.*] Nempe dona, *H.*

[6] *Et indignus est.*] Et nimis indignus, *H.*

[7] *Potuisset.*] This incident is thus detailed by the author of the anonymous Harleian legend: "Quidam litteratus et clericus in domo Bertranni de Bulemeria se ad ministerium militare contulerat; et comam nutriens, laicum se videri, potius quam clericum, satagebat. Hic ex mandato domni sui venit mane die Dominico ad Godricum, sed non potuit cum eo loqui adeo celeriter ut volebat. Nempe mos erat viro [Dei] ut Dominicis diebus nemini loqueretur præter sacerdoti, et hoc de confessione secreta, priusquam audita Missa Eucharistiam percepisset. Illa vero Dominica monachus Dunelmensis, qui Missam ibi celebraturus erat, solito diutius morabatur. Unde quidam eorum qui Missam audire convenerant, domum reversi sunt, de adventu monachi desperantes. Hora igitur instante jam tertia, Godricus funem corripuit signumque pulsavit, lumen accendit, urceolos præparavit, Altare composuit. Inde mirantur quidam; alii, qui morem ipsius noverant, rei exitum expectabant. Igitur ille juvenis interrogans cur hoc faceret, didicit a quibusdam quod ita consueverit facere, quando in spiritu præviderat presbyterum adventare. Hoc ille volens certius experiri, ascendit equum et silvam egressus, cœpit inquirere utrum sacerdos aliquis adveniret, et ecce monachus Dunelmensis accelerat, cum quo ipse juvenis admirans admodum remeavit. Missa jam inchoata, innuit pluries juveni vir sanctus, etiamque præcepit ut Epistolam legeret, et se clericum esse monstraret. Ille confusus accessit ad librum et legit Epistolam, nimis admirans quomodo sciret eum esse clericum qui antea non noverat, cum ipse capillis et habitu

CAP. CX. QUOMODO POSTULANTI FRATRI QUARTO DIE ANTE EJUS OBITUM SE PRO EO MISSURUM PROMISIT, ATQUE UT PRÆDIXIT OPERE ET MANDATO COMPLEVERIT.[1]

§ 216. ÆGROTARE quodam tempore cœpit vir Dei fere usque ad mortem, quod fratribus mox Dunelmensis Ecclesiæ [2]denunciatum, quosdam ex fratribus ad ipsius citaverat unctionem; quo inuncto et pene morienti simillimo, quidam fratrum, nomine [3]Benedictus, anxius perquisivit quando se moriturum credidit. Ad quem ille, "Nec de hac ægritudine modo morietur Godricus, sed licet in proximo sit, non tamen in hoc tempore." Tunc frater ille, "Domne mi, obsecro, ut quando dies tui transitus tibi institerit, tuus Benedictus hoc a te præscire, et tuis interesse exsequiis possit." Quibus vir Dei, "Revera, fili, quarto die præcedente obitum meum, accersiri te faciam ad me per aliquem ministrorum meorum." Intercurrentibus aliquot annis, instante die mortis viri Dei, eundem fratrem ad se accersivit; qui dies, ut ipse prius prophetaverat, quartus ab obitu illius exstitit. Quarto dehinc die ad ejus exsequias affuit, et tunc vere virum Dei spiritu prophetico præpollere persensit; nempe, et diem statutum et promissum ante annos aliquot tenuit, et quicquid prophetice promisit [4]exsolvit.

similis esset armigero. Post Missam aure juvenis leniter apprehensa, monuit eum ne amplius ordinem suum dissimulare præsumeret. 'Indignum est,' inquit, 'Dei dona percipere qui munus acceptum a Deo, Ejus obsequiis negat impendere.'"

[1] In the Harl. MS. chapter LXXXIX.

[2] *Denunciatum.*] Denunciavit et, *H.*

[3] *Benedictus.*] See § 182.

[4] *Exsolvit.*] "Vir sanctus quodam tempore graviter ægrotavit, quapropter ad ipsius unctionem fratres Dunelmensis Ecclesiæ convenerunt. Unctione completa, quidam fratrum, nomine Benedictus, interrogavit eum quando se crederet moriturum. Ad quem ille: 'Godricus nec ex hac infirmitate, nec in hoc tempore morietur.' Tunc frater, 'Obsecro,' ait, 'domne, ut tuus Benedictus præscire tui transitus diem et tuis interesse possit exsequiis.' 'Revera,' inquit, 'fili, quarto die præcedenti te faciam accersiri.' Vixit autem aliquot annis postea, et ille quarto die ante ipsius obitum vocatus advenit, et exsequiis, ut pollicitus erat, interfuit." Anon. Harleian Legend.

CAP. CXI. QUAM PIE IN SE DELINQUENTIUM DELICTA SUSTINUERIT, VEL QUALITER FUREM SUUM COMPREHENSUM PISCE FURATO ONERAVERIT, ET ABIRE DOCUERIT.[1]

§ 217. Quia quidam malevoli ex astutia doli insidiosi viri Dei piscariæ alvearia sæpius clam explorare consueverant, et salmones ibi inclusos furtive sibi exportabant, quidam ejus minister secus ripam fluminis tuguria quædam construxerat, sub quorum umbra noctu delitescens, illorum prævenire capturam et insidias satagebat. Nocte igitur quadam fur, more sibi solito, affuit, et neminem ibi vigilem seu custodem fore existimans, audacter alvearia piscium evacuaturus accessit. Viderat quidem in illis salmonem peroptimum jam captum exsistere; et idcirco ocius acceleravit de talis prædæ furto suæ libidinis furorem satiando complere. Quod vir Dei mox in spiritu comperit, ac de interioribus procedens, ad latronem accessit; et quia [2]nocturno tempore nihil penitus loqui consueverat, tacitus et manu innuens illum operi incepto insistere commonebat; accedensque cominus ei auxilio fuit quem, ut furem proprium, comprehendere debuit. Nam et piscem de alveariis productum in sacculo latronis una cum fure suo recondidit, et postmodum in humeris illius sustulit, et qua via latenter fugere debuisset ei ostendit; sed neque cum fure iter agere desiit, quousque eum extra sepium suarum septa eduxit. Interim semper fur tremulus exstitit, verens ante omnia ne manus ministrorum ultrices incurreret; sed frustra latro timore dejicitur, quia ad nihilum aliud a viro Dei laborabatur, nisi ut reus a manu vindicis eriperetur. Minister interea forte statim evigilaverat, et quid domnus suus adveniens facturus fuisset sedulus explorabat; vidensque talia fieri, nihil asperum ausus est erga latronem aggredi. Mane vero facto, occurrit minister domno suo, et ait, "Domne, ad quid me vigilare [3]præcepisti? nam nocte hac tu ipse tui latronis coadjutor esse non destitisti." Quibus ille, "Dignior erat ille piscem ipsum habere quam nos, quia curiosior erat circa illius capturam quam nos; et idcirco

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Nocturno tempore.*] See again § 243. The strictness with which this nocturnal silence was observed is illustrated by Martene, de Antiq. Monach. Ritibus, I. xi. § 10; xii. §§ 9, 32; see also S. Bened. Concord. Reg. p. 757.

[3] *Præcepisti.*] This word and the following, as far as "hac," are written partly upon an erasure, partly beyond the line, in *H.*

merito illum extulit, quia plus eo nobis indiguit, et diu de eo ante mente sollicitior fuit." Ex quibus satis patenter dinoscitur quantæ compassionis in alterius miseria fuisse circa quosque, etiam devios et erroneos, [1] censeatur.

CAP. CXII. QUOMODO VIRUM DEI ÆGROTANTEM SUBITO HOSTIS ANTIQUUS EXPULERIT, ET DE LECTULO IN MEDIUM ECCLESIÆ PROJECERIT.[2]

§ 218. [3]AGENTE viro Dei ægras diutini languoris miserias, ejus obsequiis præcipue deputatus [4]exstiti, et die noctuque circa illum conversari consuevi. Quadam denique die Quadragesimali, refecti consocii nostri, ministri ejus, omnes a domo nostra recesserant, meque solum ejus ministeriis deputatum dereliquerant. Occupatus igitur quodam exteriori negotio, ipsum quiescentem existimans, de Ecclesia in domum exteriorem exivi, ostiumque post me accludens, illum in Ecclesia solum lectulo suo recubantem dereliqui. Institi itaque operi proposito; et non longo intervallo facto, illum magnis vocibus clamantem et me ita advocantem audio, "[5]Monache, citius adesto, subveni ac succurre; quia magna acies certaminis mihi videtur imminere." Quibus auditis, ocius advolans accurri, et ipsum toto corpore nudum in medio Ecclesiæ jacentem repperi; quem mox lacrimis suffusus brachiis complexum sustuli, et in lectulo suo a me recenter composito, ipsum reposui. Assidentique, ac quomodo a lectulo avulsus fuisset inquirenti, graviter suspirans, ait, "Quia madida subtus me

[1] *Censeatur.*] Thus narrated in the Harleian anonymous manuscript: "Quia fures consueverant in ejus piscaria noctu furari pisces, fecit sibi minister in ripa tugurium, in quo noctibus permanebat. Igitur quadam nocte fur, existimans neminem esse præsentem, venit ut salmonem optimum quem ibi captum viderat, asportaret. Quod vir Dei cognovit in spiritu, et illuc festinanter accessit; et quia nihil nocturno tempore loquebatur, innuebat manu quatinus cœpto festinus instaret. Accipiens etiam piscem sacco furis imposuit, et in humeros elevavit, viamque demonstrans qua latenter aufugeret, ipsum extra suorum finium septa perduxit. Interea minister evigilans, vidit quod suus domnus faciebat, et siluit. Mane autem facto, dixit ei: 'Domne, ad quid me illic propter fures vigilare jussisti, cum tu ipse fueris hac nocte furis adjutor?' Cui Sanctus ille ait: 'Dignior nobis fuit habere piscem, quia magis indiguit, et de ipsius captura curiosior fuit, et de hoc diu antea cogitavit.'"

[2] Omitted in the Harl. MS.

[3] *Agente.*] See again § 294.

[4] *Exstiti.*] See § 179.

[5] *Monache.*] See § 196.

posita vestimenta credidi, quo modo potui ad lignum hoc lectum continens me contuli; sed ut carnis mollitiei me inservire comperit, mox caninus hostis meus affuit, et præcipitem de lecto projecit, ac hoc vulnus lethale, ut [1]cervicis meæ intestina effundere potuisset, inflixit." Siquidem ut de lecto proruit, caput cadentis scamno longiori, quod coram lecto ejus positum fuerat, graviter allisit; unde tumor gibbosus in eodem loco proruperat, et idcirco talia conquerendo dicebat; nempe, ut ipse retulit, soli illi degenti caput nequitiarum scelestium affuit, et talibus illum alloquens, ait, "Quia hactenus mei satellites tibi prævalere non poterant, nunc ego omnium injuriarum nostrarum unam a te ultionem et ultimam expetam, ac vulnere lethali cruentatum occidam." Et hæc dicens, subito de lectulo jam semicubantem super lignum prædictum evulsit, caputque illius scamno anteposito graviter illisit. Ex quibus manifeste didici quam acri impugnatione dæmonum consueverat infestari.

CAP. CXIII. QUOMODO CUIDAM CLERICO NOBILI PRÆDIXERIT QUID PRIORI DUNELMENSI ROMAM PERAGENTI PROVENTURUM FUISSET.[2]

§ 219. Defuncto Willelmo Dunelmensi episcopo, sicut vir Dei illi [3]prædixerat, clerus et populus, habito sæpius inter se consilio de eligendo et substituendo episcopo, tandem domnum Hugonem Pusiacensem sibi elegerant; sed eorum electioni Eboracensi [4]archiepiscopo diutius renitente, tandem necessitate perurgente, oportuit ejus electores cardinales [et] Romanæ sedis pontificem pro ejus consecratione postulaturos adire. Inter quos decebat præcipue [5]Laurentium priorem ipsius Ecclesiæ, et [6]ma-

[1] *Cervicis meæ intestina.*] A comparison with Reginald's Libell. de S. Cuthberto, p. 220, induces the belief that we should here read "cerebri mei intestina."

[2] In the Harl. MS. chapter LXVIII.

[3] *Prædixerat.*] See §§ 146, 208.

[4] *Archiepiscopo.*] Episcopo, *H.* Concerning this dispute see the Continuation of Symeon of Durham, Decem Script. p. 66, and the History of John of Hexham, id. pp. 280, 281.

[5] *Laurentium priorem.*] The prominent part which prior Laurence took in the election of Pudsey is mentioned by John of Hexham, Dec. Script. p. 281; Galf. de Coldingham, pp. 4, 5.

[6] *Magistrum Laurentium.*] The account of this individual, as given by John of Hexham, corresponds very accurately with the details furnished by Reginald,

gistrum Laurentium quem [1]constitit unum de principalibus electoribus [2]illius fuisse, hujus negotii et itineris duces et primates exsistere. Magister igitur ille orationibus viri Dei se commendaturus advenit, et servo Dei causam et negotii sui materiam explanavit, et ait, "Domne pater, oportet me cum prælatis Dunelmensis Ecclesiæ Romam conscendere et socium hujus itineris cum priore Laurentio esse. Unde obsecro ut mei memineris, et ab imminentibus in tanto itinere detrimentis vel periculis, tuis nos precibus tuearis." Ad quem ille, "Vos," inquit, "duo Laurentii, nunc Romam disponitis proficisci, sed nunquam vos utrique amodo huc eritis ambo redituri, sed neque Dunelmum amplius [3]aspecturi." Territus igitur ille tremebundus rediit, et tam dira præsagia satis secum meticulosus expavit; [4]hærebatur quidem ne forte viri Dei verba ad illum pertinerent, eo quod ipse et prior Ecclesiæ utrique Laurentius vocati essent. Igitur in procinctu aggressi itineris magister Laurentius apud Sanctum Albanum, seculari habitu deposito, monachus est effectus; prior vero Dunelmensis Romam profectus per Gallias rediturus, in regione illa [5]defunctus est et sepultus. Sic itaque viri Dei dira præsagia completa sunt, et ante anni unius exitum magistro Laurentio hæc omnia pluribus referente, a multis cognita et experta sunt, qui Westmonasterii abbas effectus, post annos plures Dunelmum venit, et hæc omnia coram fratribus in capitulo [6]enarravit.

Dec. Script. p. 281. To him, while abbot of Westminster, Ailred of Riveaux dedicated his Life of St. Edward the Confessor, the patron Saint of that monastery, Dec. Script. p. 370. In 1162 he was present at the termination of a dispute between his former abode, the church of St. Alban's, and that of Lincoln, id. p. 533. Further information respecting him may be seen in Tanner's Bibl p. 472, and in Dugd. Monast. i. 269, edit. Ellis. The Episcopal Library of Durham contains a beautiful contemporary manuscript in which occur many poems of one of these Laurences, but which of them is not quite clearly ascertained.

[1] *Constitit.*] Constituit, *H.* [2] *Illius.*] Illis, *H.*

[3] *Aspecturi.*] Conspecturi, *H.* [4] *Hærebatur.*] Verebatur, *H.*

[5] *Defunctus est.*] The date of his death is fixed by Leland, upon what authority does not appear, on 17th May, 1154; see Tanner's Bibl. p. 472, note [m]. He had certainly had a conversation with pope Anastasius the Fourth during the month of December previous; see the Appendix to the Three Durham Historians, No. xxvii. Geoffrey of Coldingham says his body was afterwards removed to Durham, p. 6; if this be correct, the translation would appear to have taken place after the writing of this chapter.

[6] *Enarravit.*] In the Harl. anonymous legend the incident is thus narrated: "Post mortem Willelmi Dunelmensis episcopi electus est a multis Hugo Puciacensis; sed propter quosdam contradictores oportuit ad sedem apostolicam nuntios destinari. Inter quos erant Laurentius prior Dunelmensis, et magister Laurentius, qui venit ad Sanctum Dei orationum suffragia petiturus. Cui, 'Vos,' inquit, 'duo Laurentii Romam tenditis, sed huc nunquam ambo redibitis,

CAP. CXIV. QUALITER DIABOLUS IN PEREGRINUM TRANSMUTATUS, EI IMPROPERAVIT; ET QUALITER AB ILLO DEVICTUS SIT.[1]

§ 220. Quamvis prophetico vigens spiritu multa futura prædiceret, ita tamen vitam illius Deus informaverat, ut nunquam sine temptationum conflictu præsentis vitæ transitum transigere potuisset. Nam quoties carnis molestia vel infirmitate carebat, semper indesinenter malignorum incursus spirituum se acerrime infestantium perpeti consueverat; nempe, ut Christi [2]forte posset miles emeritus nunquam a certamine spirituali sive corporali vacare potuit aliquanto tempore ociosus. Quadam namque die, dum secum sederet in cella solitarius, ecce, quidam quasi specie vel habitu peregrinus ei astitit, et talia erga eum confabulans, ait, "En, Godrice, mihi et mei pauperrimis consimilibus tui esset proprium aliquid eleemosynæ dare, et nos tuorum sumptibus sudorum fovere, sustentare, et recreare. Nam illi [3]quando heremitæ famosi nullo momento temporis otio indulgebant, sed semper sine aliqua intermissione aliquibus laborum exercitiis arctius insistebant, unde de suis laboribus pauperum miseriam sustentantes refovebant, et aliis cibos dantes, ipsi jejuni manebant." Quibus ille, "Et nos in quibus possumus libenter pauperibus subvenimus." Stomachans ergo peregrinus ille erga illum et improperans ait, "Tu rusticus es obesus, et falsus solitarius; nam potius vocari debes stercorarius quam Godricus; nam nomini tuo turpissimo congruis, qui Godricus rusticus pessimus et porcorum aræ purgator inquinatissimus jure tibi [4]debito ab omnibus nominaris. Tu enim te sanctum fingis, cum detestabilior omnium hominum sis." Ad quod subridens senior, oculosque in illum dirigens, et neminem alium quam diabolum esse cognoscens, dixit illi, "Adjuro te, maledicte spiritus, ut quam citius hinc recedas, et me servum Jesu Christi ulterius [5]fallere non præsumas." Quibus

neque Dunelmum amplius contingetis.' Ipse quidem in hoc itinere apud Sanctum Albanum factus est monachus; et prior Dunelmensis Romæ rediens extremum diem clausit in Galliis."

[1] In the Harl. MS. chapter LXXXVII.
[2] *Forte.*] Fore, *H.*
[3] *Quando.*] Quondam, *H.*
[4] *Debito.*] Dedito, *H.*
[5] *Fallere.*] This word is written beyond the line in *B.*

auditis statim ille spiritus blasphemus abscessit, et in tenues evanescens auras ulterius non [1]comparuit.

CAP. CXV. QUALITER FRATRI CUIDAM PRÆDIXERIT QUIS FINIS DUELLI, QUOD COMMISSURUS FUERAT MINISTER EJUS, PROVENTURUS FUERIT.

§ 221. Accessit sub eo fere tempore ad eum quidam monachus habitu et nomine, cupiens se ejus orationibus familiarius commendare. Inter plurima a viro Dei inquisita, et quædam de casibus ei et ministro [2]ejus, in posterum proventuris prædicta, cœpit frater ille super fratrem ministri sui, qui cum eo erat, eventum diligenter inquirere, qualiter exitus de facinore commisso ab illo debuisset in posterum provenire. Quippe frater carnalis ministri illius, qui illuc ei comes adhæserat, quendam gravioris reatus excessum commiserat, pro quo coram secularibus et examinantibus regiis judicibus ille innocentiam suam, licet [3]cauteriatam gerens conscientiam, in proximo fuerat purgaturus; ex quo si convinci potuisset, reus morti et suspensioni adjudicari debuisset. Cui vir Dei, "Re vera, fili, pro hoc discrimine nec membra, ut putas, nec hereditatem erit amissurus, sed neque aliquod mortis pro eo dispendium incursurus; sed bene ei proveniet; et pace festinantius reformata cum adversariis, citius ille tumultus sopitus conquiescet." Quod et ita contra spem omnium accidit; quia forte quod Spiritus Dei per os viri Sui prædixerat, secus provenire non [4]poterat.

[1] *Comparuit.*] "Die quadam solus in cella, quidam specie peregrinus adveniens dixit ei: 'Godrice, mihi et consimilibus egenis deberes eleemosynas de laboribus tuis dare, sicut faciebant olim sanctissimi heremitæ, qui alios reficiebant, et ipsi jejunia observabant.' Tunc ille: 'Nos etiam,' inquit, 'pauperibus libenter pro facultate succurrimus.' Alter vero stomachatus, adjunxit: 'Immo falsus es heremita, rusticus et obesus, qui stercorarius deberes vocari, potius quam Godricus, quia te sanctum fingis et mundum, cum sis detestabilis et immundus.' Ad hæc vir Dei subridens, ait: 'Adjuro te, spiritus maledicte, ut citius hinc recedas, nec me servum Christi ulterius molestare præsumas.' Mox in auras tenues spiritus ille blasphemus evanuit." Anon. Harleian Legend.

[2] *Ejus.*] In *B.* the words "qui cum eo erat," have here followed, but have been struck through as misplaced.

[3] *Cauteriatam.*] 1 Tim. iv. 2.

[4] *Poterat.*] The Harleian MS. thus proceeds: "Quidam pro commisso gravi facinore, coram regis officialibus innocentiam suam purgare debebat. Monachus

CAP. CXVI. QUÆ SECRETA SANCTO THOMÆ MANDAVIT; ET QUÆ ILLI EVENTURA FUISSENT, EXPOSUERIT.[1]

§ 222. Post quæ ille alacrior effectus, percunctari cœpit ab eo vir Dei utrum notus fratri illi foret Thomas [2]novus Cantuariorum archiepiscopus; erat quidem frater ille de cœnobio [3]Westmonasterii, qui locus confinis est Cantuariensis sedis archiepiscopatui. Admiratus frater ille quomodo de viro ei omnimodis ignoto voluisset inquirere, tamen respondit se illum cognoscere. Tunc frater ille, "Domne, numquid et tu cognoscis virum illum?" Ad quem vir Dei, "Oculis istis corporeis nunquam illum vidi; sed isto interiori oculo cordis mei sæpius illum conspexi, atque adeo illum bene cognosco, ut si modo faciem ipsius vidissem, mox sine omni erudiente, etsi inter multos positum ignotos, et nunquam prius a me visos in corpore, statim eum cognoscerem." Obstupuit ille, nec tamen quicquam amplius ausus fuerat illi super his interrogare. At servus Dei ad illum, "Quædam ei secretiora vellem dirigere, si meus ad illum internuncius velles esse." At alius libentius se ejus imperiis velle dixit obedire, si tamen nihil mali illi voluisset injungere. Subrisit senior, dicens se ei potius bona optare, quam aliquid mali ei velle injungere. Tandem vir Dei adjecit, et ait, "Cum virum illum videris, obsecro ut ex parte miseri Godrici illum salutare memineris, atque ei nostra vice dicito ut in his, quæ in propositi sui præmeditatione se agendum instituit, firmius ac instantius inhærere nullo modo omittat. Deo etenim Omnipotenti satis sunt omnia grata et accepta quæcunque nunc in animo proposuit exsequenda; at tamen satis dura ac aspera infestationum supplicia est plurima perpessurus, et citius ex Anglorum terra in exsilium, compellentibus pluribus angustiis,

autem notus illi quæsivit a venerabili Godrico qualem causa hujus esset exitum habitura; quod si convictus esset, suspendio traderetur. Cui vir sanctus ait: 'Fili, propter hoc nec membra, nec vitam, nec aliquid hereditatis amittet; quia cum adversariis in brevi concordiam reformabit.' Quod contra spem omnium, sicut prædixit vir justus, evenit."

[1] In the Harl. MS. chapter CXXXIX.

[2] *Novus.*] As Becket became archbishop of Canterbury in 1162, we have an approximation to the date of the incidents mentioned in this chapter. See Dec. Script. pp. 533, 1383.

[3] *Westmonasterii.*] It is not improbable that he might have accompanied Laurence, prior of Westminster, in the visit which that individual paid to Durham; see § 219, and the commencement of § 223.

progressurus; atque in extremis finibus aliquamdiu peregrinus et advena exsulabit, quousque tempus pœnitentiæ sibi institutum plene exegerit. Novissime vero omnium in terra Anglorum, in propriæ sedis rediturus erit archiepiscopatum; altior dignitatis apice et [1]sublimior efficiendus, quam ea die fuerit qua de Anglorum erit finibus exsulaturus. Nempe ille archiepiscopus, et [2]Scottorum rex Malcolmus, duo hominum divitiis præpollentium, a primordio Alpium usque in extremos fines regni Scottorum sunt qui Deo acceptiores exsistunt, et gratiosiores futuri sunt. At tamen rex Malcolmus [3]cœlitus est præmii sui [4]denarium a Domino percepturus. Et ut ei ista dixeris, quæso ut absolutionem ejus mihi ex omnibus peccatis meis acquisitam, et transcriptam ac transmittendam mihi ab eo per aliquem perquiras." Ad quæ frater ille, "Domne, ad quid vis ejus absolutionem exigere, cum constet te de ejus grege non esse?" Quibus vir Dei, "Novi eam mihi profuturam, et ideo eam mihi postulo transmittendam." Obstupefactus ille plurimum cœpit admirari in omnibus, quia Sanctus Thomas adhuc tunc temporis nuper creatus erat archiepiscopus, et adhuc secundum æstimationes hominum regis vultum consueverat habere [5]propitium; licet ejus animum, Deo solo teste, haberet [6]infensum.

§ 223. Rediens vero domno archiepiscopo cum suo abbate

[1] *Sublimior efficiendus.*] Becket, on his departure from England, was archbishop of Canterbury; on his return he was papal legate: see the conclusion of this chapter, § 225.

[2] *Scottorum rex Malcolmus.*] The attachment of Malcolm to the cause of Becket is mentioned with much admiration by pope Alexander in a letter addressed to William the Lion, king of Scotland, which may be seen in Becket's Letters, p. 89, edit. Lupus, 4, Brux. 1682. The indignation which his death occasioned in Scotland may be gathered from the terms in which it is recorded in the Chronicle of Melrose, A.D. 1171.

[3] *Cœlitus.*] Celerius, *H.* Malcolm IV. died A.D. 1165: Joh. Brompt. ap. Decem Script. 1059; Chron. de Mailros. ad an.

[4] *Denarium.*] In allusion to St. Matt. xx. 9, upon which passage see Maldonat.

[5] *Propitium.*] See Decem Script. pp. 534, 537, 1058, 1059.

[6] *Infensum.*] In the Harleian anonymous legend it is thus recounted: "Erat autem frater ille de cœnobio Westmonasterii; et quæsivit ab eo vir Dei utrum notus esset ei Thomas, novus Cantuariensis episcopus. Qui sic esse respondit, et consequenter adjunxerit: 'Numquid et tu, domne, illum cognovisti?' Et ille: 'Oculis,' ait, 'eum corporis non aspexi, et tamen ipsum adeo bene cognosco, ut inter multos positum eum, nullo docente, monstrarem. Quædam illi secreta mandabo, si meus ad hoc nuntius esse volueris.' Cum vero monachus promptum ei libenter promisisset obsequium, dixit illi: 'Obsecro ut ipsum ex parte Godrici salutes, et moneas ut in proposito suo firmiter perseveret, quia Deo gratum est quod proponit efficere. At tamen multa patietur adversa, et

apud [1] Warennes stanes secus [2] Windleshores occurrit, et cuncta ex ordine illi exposuit; qui consulto abbate utrum virum illum noverit, respondit quia optime novit. Unde ait abbas, "Consulo ut ejus mandata gratanter accipiatis; quia sæpius prædicere et quæ futura sunt consuevit exponere multis." Mane facto, mox illi litteras suas cum absolutione direxit, in quibus se ejus paternitati et orationibus attentius commendavit; et quia vir Dei in his præco veritatis exstitit, [3] infra tres menses subsequentes quibus id prædixerat, ira regis archiepiscopum insequente, exsilium petiit.

§ 224. Exsulante per annos aliquot archiepiscopo, item frater idem, compellentibus vel quibusdam negotiis exigentibus, ad viri Dei colloquia rediit, inter quæ nonnulla etiam de exsilio archiepiscopi interserens, ait, "Domne, diu est quod Cantuariorum archiepiscopus in exsilio demoratur, et ecce, jam ulterius nulla ei reconciliationis spes in æternum relinquitur; nam tot ei adversa imminere audivimus, quod nunquam illum amplius in Angliam rediturum fore [4] confidimus." Ad quæ vir Dei, "Adhuc aliquantulum temporis aliquanto diutius patietur exsilium, licet sit tamen temporis modicum; nempe semper longum deputat quisquis sub adversitate desudando et differendo laborat; nec dum quidem tempus pœnitentiæ suæ peregit, quia adhuc aliquid temporis superest, in quo perfectius sui agonis certamen, cum pœnitentiæ tempore plene peracto, complebit. Tunc igitur regis favore illi permittente rediturus erit in sedem propriam Cantiæ, cum majori potestatis apice quam quando exsulatus fuerat, et honore.

noviter in exsilium expelletur. Peregrinabitur vero inter alienos usque ad terminum constitutum, et postea revertetur in Angliam ad sedem propriam, potentior atque sublimior quam inde recesserit. Ipse quidem et Scotorum rex Malcolmus inter magnates qui sunt ab Alpibus usque ad fines regni Scotorum, Deo sunt magis accepti; sed rex præmii sui denarium cito percipiet. Hæc dices quod absolutionem ipsius de peccatis meis scriptam mihi perquires.' Monachus ad hoc mirabatur, quoniam archiepiscopus regem tunc videbatur habere propitium."

[1] *Warennes stanes.*] Neither the maps nor local histories enable us to fix this locality. The name may have been derived from its owner, but Lysons in his History of Berkshire, p. 178, tells us that the Fitzwarrens did not become possessed of property in that county till the reign of king John.

[2] *Windleshores occurrit.*] Wandleshores fines occurrit, *H.*

[3] *Infra tres menses.*] He embarked on the 4 Nones [2] November, 1164; Decem Script. pp. 1393, 1671.

[4] *Confidimus.*] See note at § 99, upon the use of the word "spero."

§ 225. Pridie ante passionem Sancti Thomæ martyris [1]idem frater occupatus quibusdam negotiis, Cantuariam venit, et a domno archiepiscopo perquisivit utrum aliquid meminisse potuisset de his quæ ei quondam Godricus pius heremita, ipso mediante, mandasset. Cui domnus archiepiscopus, "Optime memini; sed ille de hoc mundo jam transiit ad Dominum; et diu est quod nos exsequiarum ejus sollemnibus obsequiis exegimus sacramentum. At tamen novi quia nostri obsequii ministerio non egebat, quia jam in cœlis cum Christo feliciter regnando triumphat. Nempe et id quod nobis, te mediante, mandavit, non secus quam ipse prophetando prædixit, evenit; quia solummodo archiepiscopus Cantuariorum exsilium petii, sed nunc totius Angliæ legatus Angliam [2]redii."

CAP. CXVII. QUALITER TAURUM SIBI ADDUCENTEM PRÆVIDERIT, ET SANCTO CUTHBERTO ILLUM DARI PRÆCEPERIT.

§ 226. Residente coram eo [3]quodam nobis viro notissimo, cœpit accersito [4]Aluuino ministro suo dicere et injungendo præcipere, "Accelera quantocius mulieri de Richesmundeschire mihi modo taurum adducenti in mora [5]citra silvam posita occurrere, et procurato illi nostra vice dicendo præcipere, 'Taurum quem ducis ad Godricum citius reducito ad Sanctum Cuthbertum, quia illo non eget; Ecclesiæ vero Beati Cuthberti prodesse potest;' nam

[1] *Idem frater.*] See a fuller account of his mission at § 177.

[2] *Redii.*] So continued in the Harleian anonymous legend: "Reversus in patriam, una cum abbate suo apud archiepiscopum mandata diligenter exposuit. A quo interrogatus, utrum novisset illum: 'Optime,' inquit abbas, 'novi eum, et consulo ut mandata ipsius gratanter accipias, quia prophetico spiritu solet multis ventura prædicere.' In crastino archiepiscopus ei litteras de absolutione direxit, et ejus se orationibus attentius commendavit. Post hoc infra mensem tertium archiepiscopus in exsilium est pulsus.

"Elapsis aliquot annis, venit idem frater ad virum Dei, et inter cætera sic de archiepiscopo cœpit loqui: 'Domne, Cantuariensis archiepiscopus diu jam in exsilio moram fecit, nec aliqua spes habetur quod amplius in Angliam redeat, cum tot illi videamus imminere contraria.' Ad quem vir sanctus: 'Adhuc,' ait, 'modico tempore patietur exsilium, et spatio pœnitentiæ tunc peracto, revertetur honorabilior quam discessit.' Post reditum archiepiscopi, quæsivit ille frater ab eo Cantuariæ, an memor esset mandati quod ei quondam ex Godrici parte detulerat. Ille: 'Firmiter,' ait, 'hoc in mente retineo, et per eventum rei quod prædixit verum esse cognosco. Nam simpliciter archiepiscopus discessi, legatus autem Angliæ remeavi.'"

[3] *Quodam nobis viro.*] Quodam viro, *H.*

[4] *Aluuino.*] Alwino, *H.*

[5] *Citra silvam.*] Citra insulam, *H.*

ad meum, prout ei libet, poterit satis venire colloquium, quamvis nullum mihi pro præmio secum adduxerit taurum." Mox minister acceleravit, mulieri cum sociis taurum in mora ducenti occurrit, et ea quæ vir [1]Dei illi præcepit, injunxit; quæ mox rediit, et Sancto Cuthberto in Dunelmo taurum obtulit, rediensque viri Dei colloquio, quantum voluit, potiri promeruit. [2]Sedenti vero secus illius pedes mulieri ait vir Dei, "Domna mater, mirum est quod taurum voluisti mihi destinatum adducere, quo posses ad mea colloquia pervenire; nam satis sine omni munere vel præmio posses huc venisse, et cum misero loqui Godrico. Godricus quidem nemini sui colloquium subtrahit, quem simplici animo ad se venire perpendit; unde de necessitate pro qua venisti liberaberis, et Dei misericordiam de illa consequeris." Tunc mulier cum gaudio rediit, et pro quo advenerat periculum evasit.

Hæc viri veridici protestantur qui his interfuisse cum eisdem ejus ministris [3]meruerunt.

CAP. CXVIII. QUALITER MINISTROS DE PISCARIA VACUOS REDEUNTES, ITERUM ILLOS EO REDIRE COEGERIT, ET TRES PISCES IN VASCULIS SUIS DETINERI PRÆDIXERIT.[4]

§ 227. Habitante secum viro Dei rarus loci illius incola tunc temporis permittebatur exsistere, quia conversationes hominum et colloquia, quantum ei possibile fuerat, consueverat evitando [5]declinare. At tamen in diebus illis duo ministri ejus obsequiis vel mandatis exsequendis singulariter inserviebant; quorum unus semper assidue, alter semper necessitate compellente, ipsius negotiis invigilare consueverant. Convenientibus igitur illis qua-

[1] *Dei.*] This word, accidentally omitted in *B.*, is supplied from *H.*

[2] *Sedenti.*] The passage extending to the word "evasit," is omitted in *H.*

[3] *Meruerunt.*] "Residentibus coram eo quibusdam, vocavit ministrum et dixit ei: 'Accelera ut mulieri de Richemund, quæ mihi adducit taurum, possis occurrere circa silvam. Sic vero loqueris ad eam: 'Taurum quod Godricus eo non indiget reducito ad Sanctum Cuthbertum, et postea, si libet, poteris ad ipsius venire colloquium.'" Domno minister, et ministro mulier, obedivit. Cum postea mulier venisset ad eum, "Sine omni," ait, "munere ad Godricum poteras venire, qui nulli subtrahit adloquium, quem simplici anima venire perpendit, et nunc per Dei gratiam de necessitate, pro qua venisti, liberaberis et quod desideras obtinebis.'" Anon. Harleian Legend.

[4] In the Harl. MS. chapter LXXXII.

[5] *Declinare.*] Declarare, *H.*

dam die in unum, præcepit ut accederent ad piscariæ suæ alveum, et inquirerent utrum in [1]vasculum retiaculorum suorum aliquem potuissent reperire pisciculum. Qui ut præceperat, ita fecere; sed nil invenientes, manu vacui rediere. Nec mora, ille de interioribus Ecclesiæ progreditur, et nil illos attulisse videns, iterum nutibus et signis ut regrederentur quantocius cohortatur. Renituntur illi, jam labore pertæsi, et udis vestibus sub frigore hyberno anxius desolati; tum ille tertio eis ut alacrius pergerent innuit, et nutibus, quibus [2]consueverat, tres pisces in retiaculis suis introisse et ibi detineri eis sæpius intimavit; quorum duos in ulterioris ripæ retiaculo astruxit includi, tertium vero majorem ceteris in gurgustio ex hac parte terræ magis proximo asseruit contineri.

§ 228. Volente igitur eorum altero ejus præcepta exsequi, cœpit alter diutius in murmurando reluctari, arguens et asserens socium suum nimis fore hebetem et temerarium, qui omne domni sui eloquium credidit fuisse oraculum. Tandem alterius improbitas alterius pietate devincitur; et uterque domni sui præceptis obtemperans, ad fluminis alveum progrediebatur. Sicut igitur ille vir Dei signis præmonstravit, manus eorum tres pisces ejusdem generis, cujus præsignaverat nutibus suis, in vasculis retiaculorum eisdem invenit; quos nimia cum admiratione extrahentes, statim Ecclesiam, in qua orabat, adeunt; et secus Altare coram illo in cilicio composuerunt; qui multa cum devotione Deo gratias referens, in eodem cilicio illos involvi præcepit, et sic Dunelmensibus monachis, fratribus suis, eosdem ad refectionem diurnam transmisit.

[1] *Vasculum.*] Vasculis, *H.*
[2] *Consueverat.*] See § 127.
[3] *Transmisit.*] The anonymous Harleian legend thus narrates this incident: "Tempore quodam præcepit duobus ministris ire ad piscariam, ut viderent si quem ibi captum forte pisciculum invenirent. Illi paruere jubenti, et statim vacui revertuntur. Godricus exiens de interioribus, et eos nihil attulisse conspiciens, ut regrederentur commonuit; sed illi timentes frigus hibernum, renituntur inutilem subire laborem. Tertio illuc ire præcepit, tres in retinaculis pisces indicans retineri; duos in ripa ulteriori, et tertium ex hac parte. Alterum ire volentem reliquus arguebat stultitiæ, quod omne dictum domni sui divinum esse credebat oraculum. Postea tamen simul iverunt, et sicut sanctus prædixerat invenerunt, et prædam referentes coram Altari ante virum Dei posuerunt. Qui devote gratias egit Deo, et pisces illos misit fratribus ecclesiæ Dunelmensis."

CAP. CXIX. QUALITER IN FORMA MULIERIS DIABOLUS EI ILLUDERE VOLENS, DEPREHENSUS ET DEVICTUS SIT.[1]

§ 229. Sed quamvis multa spiritualibus oculis videre potuerit, nihilo minus tamen [2]pars iniqua eum specie fantastica decipere vel illudere sæpius attemptare consuevit. Quadam namque die, dum in cella sedisset solitarius, ecce, ille simulator antiquus se in speciem mulieris splendidæ et pulcherrimæ transfigurans, super eum ingessit, ac secus illum collateraliter residens ait, "O Godrice, quare mulieres devitas et abhorres? nunquid et tu de muliere natus non es? unde tibi spernere mulierum colloquia et consortia, cum et tu ipse progenitus sis de carnis spurcitia? Tu te sanctum facis, cum non sis nisi hypocrita; et heremitam vocari te facis, cum omnis vita tua non sit nisi turpissima." Tunc ille ad eam se convertens, et acrius in faciem illius intendens, respondit, "Nullius mulieris bonæ colloquium nec consortium sperno nec exhorreo, sed sæpius cum eis loquor, et ut carissimas mihi diligo, veneror et amplector; sed malarum et iniquarum consortia non admitto; nec quas fantasticas et diabolicas esse scio, illis in aliquo communicare volo. Et te in Nomine Jesu Christi adjuro, quod si aliud es quam te [3]forte simulas, cum omni nequitia tua quantocius a me recedas." Quibus auditis, non ferens ulterius adjurationem divini Nominis, mox illa disparuit, et se vere diabolicam fuisse nequitiam manifesto operamine [4]comprobavit.

[1] In the Harl. MS. chapter LXXXVI.

[2] *Pars iniqua.*] Equivalent to the devils, the evil part of the creation; the same expression is used at § 260.

[3] *Forte.*] Fore, *H.*

[4] *Comprobavit.*] "Die quadam cum solus sederet in cella, malignus temptator affuit in forma speciosissimæ mulieris, et juxta ipsum lateraliter sedens, ait: 'O Godrice, cur mulieres devitas et abhorres, cum tu de muliere sis natus? Tu facis te sanctum, cum sis hypocrita, et heremitam, cum tua vita sit turpis.' Tunc ad eam conversus: 'Nullius,' inquit, 'bonæ mulieris vito consortium, immo tales charissimas habeo, et sæpius eis loquor; malis autem communicare non volo. Te igitur adjuro, per Nomen Domini Jesu Christi, ut si aliud es quam simulas, quam tocius hinc recedas.' His dictis, illa disparuit." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXX. UT HOSTIS ANTIQUUS FORMAM HOMINIS INDUTUS, VIRUM DEI DE FORIS EXQUISIERIT; ET QUALITER AB IPSO, DE INTRO POSITO, EJUS ASTUTIA COMPERTA SIT.[1]

§ 230. Erat frater quidam Dunelmensis Ecclesiæ ei consanguinitatis conjunctus gratia atque familiaritate. Debilitatus namque vir Dei corporeis viribus cœpit egere solatio et ope alterius; postulans igitur aliquem sibi ad solatium dari, decretum est consanguinitate illum devinctum specialiter ministeriis deputari; quod et factum est. Residente igitur fratre ipso illic, cœpit curam exteriorum domus negotiorum agere, eo quod vir Dei, hujusmodi præpediente molestia corporis, minus prævalebat intendere. Quadam denique die viro Dei de intro Ecclesiam solo degente, exiens frater iste cœpit in pomerio circa horti ipsius fines quippiam operis exercere, et fodiendo vel plantando omnem terræ colendæ operam adhibere. Et ecce, oculos ad ulteriora dirigens, semper conspicit quasi rusticum quendam extra sepium lustramina circumire, et crebro per rimas late patentes introspicere, quandoque etiam caput sublimius sepis altitudine elevare, et de loco in alium quasi quærentem quippiam, sæpe divertere. Rediens vero virum Dei in interioribus repperit, sed quis fuerit ille quem viderit omnino nescivit. Tunc vir Dei advocans illum, ait, "Num canem illum, versipellem illum antiquum, foris vidisti, vel quis fuerit nosti?" Ad quem ille, "Quemdam de foris, quasi explorantem secreti aliquid, vidi; sed in me ex eo attonitus quis prorsus fuerit non cognovi." Tunc ille, "Ille antiquus hostis est, qui mihi insidiari nunquam desinit, et illuc mea opera exploraturus advenit; nempe me illic reperturum se credidit, et ideo tam insidiose circumlustrando singula me quæsivit. Nempe ibi te contuens operantem, credidit me esse terrenæ sollicitudini inhærentem, et ideo tam crebro se circumtulit; quia ibi me quondam sæpius desudasse cognovit." Ex quibus didicit frater ille, non solum ejus obtutibus interiora, sed et exteriora, patere; quin immo et antiqui serpentis astutias ipsius notitiam nullatenus posse latere.

Horum frater idem testis assistit indubius, quique post illius depositum locum ejusdem solitudinis est [2]adeptus.

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.
[2] *Adeptus.*] Thus told in the anonymous Harleian legend: "Quidam frater

CAP. CXXI. QUALITER MINISTRUM SUUM IN DOMUM FRATRIS DIVERTISSE COGNOVERIT, ET UXORIS IPSIUS APPETITUS DETEXERIT.[1]

§ 231. MISERAT quodam tempore ministrum suum ad domum cujusdam divitis, delaturum sibi exennia ipsius promissionis. Dives igitur ille caseum peroptimum viro Dei delegavit, qui eadem die domum ex viri Dei mandato rediturum se promisit. Veniens denique, jam die prope declinante, ad villulam [2]Neutune nominatam, in confinio solitudinis domni sui positam, illo divertit, ac in domo fratris sui, in qua et conjux ejus morabatur, totam noctem sequentem exegit. Inquirentibus ad invicem amicis ad quid profectus esset, coram caseum illum proferens, non cunctatur ostendere quæ munera dives ille domno suo transmisisset; cujus visu conjux illius mox desiderio gulæ stimulata accenditur, et ægro suspirans animo, talis cibi esu refici temptabatur. Mane vero facto, mox ut coram domno suo stetit, vir Dei nutibus sibi solitis perquirere cœpit ubi tam diu fuerit, seu ubi etiam pernoctatus sit. At ministro quædam falsa prætendente et simulatorie se excusante, repente vir Dei tergiversationes ejus compescuit, et apud villam prædictam una cum conjuge sua noctem illam egisse illum signis suis redarguit; ingressusque cellam et orationis tempore expleto, regrediens, iterum verbis illum consuluit ubi nocte ista fuerit, sive quibus caseum sibi missum ostenderit. Quo præ confusione tacente, vir Dei blando sermone ait, " Et quamvis tu id confiteri nolueris, novi tamen quod nocte in domo fratris tui cum conjuge tua fueris; et vidi quomodo illi caseum ostenderis, cujus esus appetitu illa plurimum stimulatur, et quia ei de illo nulla portio donari potuit, suspiriis acta contristabatur. Vade igitur quam citius, et illum ei defer, ut esurientem et contrista-

Dunelmensis, qui consanguineus erat ipsius, cum propter corporis infirmitatem solatio indigeret, ejus est ministeriis specialiter assignatus. Hic gerens curam exteriorum die quadam cum laboraret in horto, vidit quasi rusticum extra sepem circuire, introspicere, et plerumque supra sepem caput attollere, de loco in locum velut aliquid quærendo transire. Cum venisset domum frater ille, vocavit eum vir sanctus, et ait: 'Nunquid canem illum vidisti, et quis fuerit agnovisti?' Ille: 'Quendam,' ait, 'foris vidi tanquam exploratorem, sed eum penitus non cognovi.' 'Antiquus hostis est,' inquit vir Dei, 'qui novit me ibi solere laboribus occupari, et nunc te videns operantem, putabat quod ego essem qui terrenis operibus inhærebam."

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[2] *Neutune.*] Situated on the road from Durham to Finchale, now Newton Hall.

tam ex eo reficiat animam; quia melius est ut illa ex eo esuriei suæ suppleat inopiam, quam nos hic pluribus abundantes, ex illo nobis constituamus annonam." Ivit itaque vir et conjugi suæ illum detulit, cognoscens quia quicquid egisset, vir Dei latere nullatenus [1]prævaleret.

CAP. CXXII. DE TIBIIS ET PEDIBUS MINISTRI INFLATIS, SED SUBITO ILLO MANIBUS CONTRECTANTE, SANATIS.[2]

§ 232. Quidam fratres de cœnobio in alienis finibus posito, ad servum Dei videndum ascenderant, qui in comitatu suo quendam ministrum peditem cursorem gravius ægrotantem habuerant. Hujus pedes cum tibiis tantus tumor et rubor cum [3]interraneo dolore invaserat, quod inde se per dies plurimos non posse recessurum domnis suis monachis, quibus ministrare debuerat, cum lacrimis querulus deplorabat. Post habita cum servo Dei colloquia, deposita est coram eo de servo illorum ægrotante lacrimosa querela. Qui eorum querimoniis compatiens, præcepit agrotantem ad se in Ecclesiam advocari, et sibi ægritudinis molestiam et miseriam simul ostendi. Perducto eo, et tumore deformi denudato, cœpit quasi alludens genua cum pedibus suis manibus confricare, et ubi eum dolor teneret jocanter inquirere. Lugenti illi, et digitis locum doloris innuenti, ibi palmas manus apposuit, et sic exorsus, ait, "In Nomine Domini Jesu Christi Nazareni, surge et ambula; et domnis tuis, sicut prius consueveras, ministra." Quæ verba illi non attendentes, post refectionem illum

[1] *Prævaleret.*] "Minister ipsius ab eo missus ad divitem quendam, caseum domno peroptimum referebat, quem ei dives ille transmiserat. Qui cum deberet ex præcepto sancti eodem die domum redire, pernoctavit cum uxore sua in domo fratris sui. Ubi dum caseus ille fertur, uxor ut inde comederet magno accenditur appetitu. In crastino cum venisset domum, interrogavit eum vir Dei cur antea non venisset; qui falsas prætulit in ore causas. Cui vir sanctus ait: 'In domo fratris tui cum tua conjuge pernoctasti; et caseum ostendens, uxorem tuam ad suspiria coegisti. Vade igitur cito, et defer illi caseum, ut esuriem suam inde reficiat; quia nos caseis abundamus.'" Anon. Harl. Legend.

[2] Chapter LXXXIII. in the Harl. MS.

[3] *Interraneo.*] So the MS. here and at § 265; but perhaps we should read "interaneo." Reginald in his Libell. de Miraculis S. Cuthberti on one occasion uses the word accurately, "interraneorum (interaneorum) molesta ægritudine totus visceribus dissipatus," p. 98; but at p. 220 he speaks of "interraneus dolor cerebri."

cum servo Dei perhendinare et aliquandiu morari præcipiunt, quia post dies plurimos illum pedum vestigia ad terram posse defigere non crediderunt. At ille, "Surgite," inquit, "et abeamus, quia ecce, salus pristina mihi est omnimodis restituta; nam postquam vir Dei languorem tetigit, pestis omnis cum tumore simul et dolore recessit." Pedesque et tibias protulit, in quibus neque tumor aut rubor ullus omnino comparuit; surgensque adeo alacer cum eis iter pedes arripuit, ac si nil unquam prius infirmitatis [1]habuerit.

CAP. CXXIII. QUALITER RUINAM FRATRUM AD SE VENIENTIUM IN SPIRITU PRÆSENSERIT, ET QUOMODO FUTURAM ILLIS DETEXERIT.[2]

§ 233. At item vice alia quidam ex prædictis monachis cum duobus [3]conversis ex ordine [4]Cisterniensi ad ejus colloquia convenerant; qui post datam benedictionem quantocius redire maturius properabant. At ille diu in eos intendens, subito tanta lacrimarum inundatione cœpit infundi, quod vix aliquid cum eis diutius potuisset effari. Monachus igitur ille, olim illi notissimus et aliquantulum de consuetudine viri Dei eruditus, statim in spiritu edoctus agnovit quod non sine causa vir Dei tam repente ploraverit; accedensque propius et supplicans benignius, ait, "Domne pater, non sine causa tam subito plorasti, et tam acri vultu toties non frustra in nos ora lugubria convertisti." At ille, "Verum, inquam, dixisti, fili;" adjiciensque ille pro quo fleret inquirere, respondit, "Quia video aliquibus ex nobis mala pessima et verenda pericula imminere; nam ruinam horridam et fortunæ

[1] *Habuerit.*] "Quidam fratres de remotiori cœnobio, qui ad ipsum venerant visitandum, ministrum habebant cursorem, cujus pedes et tibias cum tanto dolore rubeus tumor obsederat, ut non putaretur ab eo loco diebus plurimis discessurus. Fratres illi, quibus ministrare debebat, super hoc apud sanctum lacrimabiliter sunt conquesti. Quibus ille compatiens, in Ecclesiam vocavit ægrotum, et palmas loco doloris apposuit, dicens: 'In Nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula; et ut solebas, tuis domnis administra.' Post refectionem inquit, 'Surgite et abeamus, quia postquam vir Dei me tetigit, omnis dolor, tumor, et rubor abscessit.' Surrexit igitur, et adeo cum eis alacer suum iter pedes arripuit, ac si nihil infirmitatis ante sensisset." Anonymous Harl. Legend.

[2] Chapter LXXXIV. in the Harl. MS.

[3] *Conversis.*] The Conversi were monks who had previously spent some time in the world, and were distinguished from the Nutritii, who had been reared from childhood in the monastery. See Mabill. Præf. SS. Ord. S. Bened. III. i. § 21.

[4] *Cisterniensi.*] Cisteriensi, *H.*

subsequentis miseriam ego in quibusdam nostrum subsecuturam considero, et de Dei judiciis plurimum nobis pertimesco." Alloquensque fratres illos, ait, "Filii, ad Dominum Deum quam citius convertimini, et ut Ejus ira a nobis avertatur instantius, queso, more solito deprecemini. Nam, ecce, quam alacres et jocundi modo singuli consistimus, sed postquam ab invicem digressi fuerimus, nunquam nos amplius in statu eodem religionis, quo modo subsistimus, nos in vita præsenti visuri sumus. Nempe multorum animorum status unius momenti casus subito subruit, et temptationis aura multos ex insperato subvertit; quidam enim longo tempore temptationum probra sustinere sufficiunt, alii vero repentino impetu subito concidunt; et parvo tempore temptationibus reluctatur, qui in dimidii anni spatio a carnis illecebris enerviter superatur." His dictis, eos sæpius vigilare et orare præmonuit; et ne in temptationibus illos induci Deus permitteret, eos frequentius commonere non desiit. Recedentibus tandem illis, ut dira viri Dei præsagia citius compleri debuissent, unus conversorum illorum ante terminum quinque mensium subsequentium adulter effectus, comprehensus et [1]eviratus est; alter vero eorum infra illos sex menses ad seculum rediit, et uxore ducta, [2]religioni penitus abrenunciavit. Quæ viri Dei prædicta præsagia satis horrendo effectu completa vidimus, nec in statu quo coram eo fuerant, eos unquam in corpore convenisse satis comperti sumus; unde et prophetia illorum operibus convenit, quorum casus ante dimidii anni terminum, sicut vir Dei prædixit, [3]evenit.

[1] *Eviratus.*] See Martene, Anecd. iii. 1154; Du Cange's Gloss. iii. 397; Labb. Conc. ii. 1594, v. 908.

[2] *Religioni.*] In the diction of the Middle Ages, the word "Religio" signified Monachism.

[3] *Evenit.*] "Alia vice quidam ex prædictis monachis, cum duobus conversis de ordine Cisternensi, post ejus colloquia redire maturius properabant. At ille diutius intendens in eos, tanta subito lacrimarum inundatione suffunditur, ut vix cum eis possit effari. Tunc unus eorum a[d]vertens quod non sine causa sic repente ploraverit, accedens ad eum dixit: 'Domne, non frustra nos ita lugubriter aspexisti.' Et ille: 'Verum,' ait, dicis, fili, quia video quibusdam ex vobis magnum quidem periculum imminere. Filii, citius ad Deum convertimini, et cum sedulis precibus exorate, ne vos in temptationem permittat induci. Nos enim qui simul hilares modo consistimus, postquam fuerimus ab invicem separati, nequaquam in hoc statu amplius colligemur. Temptatio quosdam ex improviso plerumque subvertit, et quidam longo tempore temptationum patiuntur insultus. Parvo quidem spatio reluctatur, qui per anni dimidium a carnis illecebris turpiter superatur.' Illis igitur digressis, infra quinque menses unus conversorum in adulterio deprehensus est atque castratus. Alter autem infra sex menses, religione contempta, duxit uxorem." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXXIV. QUALITER INIMICUS CUM AMPULLIS APPARUIT; ET IN ORE SERVI ILLIUS EFFUNDENS, GRAVI ULCERIS GENERE ILLUM PERCULIT.[1]

§ 234. Exsistente adolescente [2]quodam in servi Dei servitio, plurima vidisse promeruit quorum finis numerum multitudinis excessit. Venit igitur aliquando spiritus malignus in specie hominis [3]grandioris, cujus toto corporis circuitu ampullæ diverso liquoris genere videbantur [4]repletæ, circum tegi; qui cellulam viri Dei introiit, et nunc de ampulla una, modo de altera, liquoris sui pigmenta viro Dei offerendo exposuit, quorum singula ipse viriliter respuendo abnuit, et impugnanti diabolo cum nimia insultatione rebellavit. [5]Demum senior illum juvenem advocans, ait, "Vade citius, et aquam benedictam super istum asperge, et si fugientem videris, præcave ne illum extra limina Ecclesiæ sequaris." Quod dum ille adolescens audivit et comperit, mox [6]aspersorio aquæ benedictæ in manibus assumpto, funestum spiritum cum eo insecutus, de Ecclesia pepulit, et limina transgrediens Ecclesiæ post ejus vestigia concitius decucurrit. Unde indignatus spiritus ille, unius ampullæ suæ guttam cœpit in ore post se decurrentis infundere, et eo facto, cum quodam insultationis cachinno in tenues invisionis auras evanescere. Mox vero colli illius guttur totum cum ore et facie cœpit acrius intumescere, et palatum ipsius cum lingua et faucibus, utpote sumpto veneno pestifero, exaggeranter per tres [7]dies continuos amaricare. Pro quibus continuis invalitudinibus de vita desperatus, ad domnum suum accessit, atque pro sua inobedientia ab eo castigatus, et percepta sacra illius dexteræ benedictione, mox convaluit, sanitate reddita. Miranda igitur virtus in viri Dei benedictione claruit, quæ tanta facilitate maligni spiritus pestem expellendo fugavit. Hæc itaque immutatio dexteræ Excelsi exstitit, [8]quæ in-

[1] In the Harl. MS. chapter CXXII.

[2] *Quodam.*] Illo, *H.* From the arrangement and the readings of the Harleian duplicate of the Bodleian MS. and that which we have styled the Anonymous Harleian Legend, it appears that this youth was he by whom were seen the visions mentioned in § 317 and the following sections.

[3] *Grandioris.*] Grandiori, *B.*

[4] *Repletæ.*] Implere, *H.*

[5] *Demum.*] This sentence, ending with "sequaris," is omitted in *H.*

[6] *Aspersorio.*] See § 236. The Holy-water sprinkle.

[7] *Dies.*] Menses, *H.*

[8] *Quæ.*] Quæ sinistrum opus, *H.*; omitting the intermediate words.

obedientiæ transgressionem puniendo purgavit, et quæ sinistrum opus maligni redigit ad nihilum, et suæ virtutis potentia cœlestis muneris ostendit experimentum.

Quæ omnia quidam fratrum nostrorum videre et attestati sunt; quæ et ita fuisse ipso veritatis edocumento, [1]comperti sunt.

CAP. CXXV. QUOD CŒTUS DÆMONUM SÆPIUS ILLIUS CELLULAM INGRESSUS, DIUTIUS IBI DEMORARI CONSUEVERUNT; ET QUALITER SERVUS IPSIUS, SECURI ARREPTA, IN ILLOS IRRUERE NON PERTIMUIT.[2]

§ 235. Nec silentio prætereundum quia sæpius cellulam viri Dei tantus cœtus spirituum ingredi consuevit, quantum numerus, ut putabatur, nullus comprehendit; qui nullius penitus formæ exstiterant, sed potius chimæræ alicujus similitudinem præferebant. Erant quidem utpote humano capiti cervicem equinam jungeres, vel bovis aut leonis corpus clunibus pecorinis inseruisses. Aliquando etiam tres immensæ simul molis et corporis nocturno eidem tempore astitere, et viro Dei illudere fortiter institere. Hoc tempore duo de fratribus Dunelmensis Ecclesiæ illic fuerant, qui tunc viri illius ægrotantis curam gerebant. Vir igitur Dei statim eos adesse sensit, et graviter ejulans atque suspirans, Christi sæpius clementiam interpellare non desiit. Erat enim ei consuetudinis statim ut aderant graviter infremere, et reverberatis oculorum palpebris dum aliquid spirituale vidisset, illo, ubi ea fuissent, acies visus sui dirigere. Adolescens itaque ille statim similiter eos vidit, et quibus præstigiorum phantasiis domno suo illuderent, consequenter exposuit; fideique constantia roboratus, et pro ludibriorum diversa varietate domno suo illata plurimum indignatus, sanctæ Crucis signaculo se munivit, et [3]arrepta se-

[1] *Comperti sunt.*] "Adolescens ille præfatus mira, ut dictum est, et innumerabilia videre promeruit. Venit enim temptator in specie magni hominis, ferens ampullas undique dependentes; qui cellam ingressus, liquores ampullarum, nunc unius, nunc alterius, obtulit viro Dei. Ipse omnia refutavit, et advocans juvenem dixit ei: 'Cito asperge illum aqua benedicta, et si videris fugientem, limen Ecclesiæ non excedas.' Adolescens quoque incautus dum illum aqua profugeret benedicta persequens exivit Ecclesiam; et ille conversus in sequentis os quasi guttam fudit unius ampullæ, moxque disparuit. Statim os et lingua, collum et fauces intumescunt, et veluti sumpto veneno per triduum amarescunt; sed tandem percepta sancti benedictione convaluit." Anon. Harl. MS.

[2] In the Harl. MS. chapter CXXIII.

[3] *Arrepta securi.*] See § 262.

curi, cum festinatione in eos irruit; æstimansque, ut simplex animo, se posse illos percutere, non cunctatur ictibus intemptatis in eos insurgere. Et quia eos contingere feriendo non potuit, securim parieti tanta fortitudine allisit, quod aliquandiu in lapidibus ictus ille comparuit. Spiritus autem illi mox evanuere, quia corpus [1]patibile non habuere; et forte eo quod illum fide robustum noverant, virtuti fidei potentiæ diutius reluctando resistere non valebant. Admirati sunt igitur tam fratres illi quam quique ceteri, qui in cella viri Dei fuere, quia tam stupendæ [2]fidei constantiam in adolescentis illius pectore claruisse cognovere. Vir autem Dei, eis fugatis, statim laudes Christo cecinit, et in se rediens, quæ facta fuerant coram cunctis exposuit; "Tantum," inquiens, "valet firmæ fidei et non hæsitantis intentio, quod nulla ejus virtuti resistere valeat nequitiæ spiritualis [3]incursio."

CAP. CXXVI. QUALITER VIDIT SPIRITUS NEQUAM SUB SPECIE CORVINA COMPARERE, ET PRAVÆ SUGGESTIONIS LUDIBRIIS DOMNO SUO VOLUISSE DELUDERE.[4]

§ 236. Animo fideli recoluisse juvat quod ab eo non semel audivimus, quia ea quibusdam auditu esse delectabilia non dubitamus. Quæsitus a nobis sæpius vir Dei quomodo spiritus nequam posset Ecclesiæ limites ingredi, dixit quod multoties viderit illum juxta sacrati Altaris crepidinem de imo terræ gremio ad superiora delabi; nonnunquam etiam temeraria præsumptionis audacia, supra Altaris stetit sanctuaria consecrata, et de sacrarii pariete quandoque prorepsit, et inter Missarum sollennia nonnunquam secus Altaris latera se congessit. Multoties insuper tanta furoris insania ferebatur, quod etiam benedictæ aquæ aspersorio perfusus non cederet vel aufugeret, quasi si nihil ea fuisse perter-

[1] *Patibile.*] Palpabile, *H.*
[2] *Fidei.*] Rei, *H.*
[3] *Incursio.*] "Cum duo fratres cœnobii Dunelmensis curam gererent ægrotantis, dæmones, ut solebant, nocturno tempore assistentes [MS. assistens] cœperunt illudere viro Dei. Ille vero suspirans, Dei clementiam devotius invocabat. Adolescens quoque vidit eos, et, fidei constantia roboratus, arrepta securi, impetum fecit in eos, ac, si posset, illis illico vulnus infligeret. Parieti quidem securim vi tanta illisit, quod in lapidibus aliquandiu ictus ille comparuit; et illi protinus aufugerunt. Fratres autem illi de fide adolescentis plurimum sunt mirati." Anon. Harl. Legend.
[4] Chapter CXXIV. in the Harl. MS.

ritus videretur. Unde adolescens prædictus aliquando dum spiritus nequam a [1]spondilibus lectuli domni sui amovisse contendit, sparsa in eos aqua benedicta eos effugare non potuit. At tamen sæpius illos vidit ad casum stillantis in eos aquæ benedictæ [2]renuendo diffugere, et post aquæ casum mox, sicut et prius, subridendo resistere. Hinc etiam aliquando provenit, ut dum cum aqua benedicta adolescens ille in illos irruit, statim formam prius assumptam immutantes, larvali eorum potentia in corvi nigri speciem se converterint, statimque per scalam, quæ intra Ecclesiam steterat, aquæ benedictæ conspersionem devitantes, ad [3]supremi tecti fastigia illorum astuta nequitia convolabat; dein nihilominus omittentes post aquæ casus ad inferiora subire et fantasiis solitis institere; attestatusque est spiritus illos quasi pillulas minutas in illum projicere, quæ mox ut in illum concidere, in fumum vaporis nigerrimi dissiluere. Erant nimirum instar fungi, qui exterius pulchre contegitur, sed mox ut manu contigitur, in vaporis favillas effunditur; quæ, viro Dei docente, juxta Scripturæ testimonium, suggestiones esse malignas agnoscimus, quas in cogitationibus [4]perversis nos singuli nos gravare [5]sentimus.

[1] *Spondilibus lectuli.*] See §§ 273, 290, 296. Ælfric explains "Sponda" as meaning the outer part of the bed (ut-healf þæs beddes), Gloss. p. 69, edit. Somner. Thus too Vincent de Beauvais: "Sponda est exterior pars lecti; pluteus, interior." Speculum Doctrinale, xi. 32, p. 1013. See also Mabill. Acta SS. Ord. S. Bened. i. 110, where the term is explained by the editor, "latus lecti." In § 218 the parallel passage occurs, "lignum, lectum continens."

[2] *Renuendo.*] Resiliendo, *H.*

[3] *Supremi.*[Suprema, *H.*

[4] *Perversis.*] Perversis singuli, *H.*

[5] *Sentimus.*] So narrated in the Harleian anonymous legend: "Interrogatus a nobis quomodo spiritus nequam posset Ecclesiam introire, respondit: 'Multoties illum vidi juxta crepidinem Altaris de terra conscendere, et stare aliquando super Altare; nonnunquam inter solemnia Missarum lateri Altaris astare; multotiens aspersum aqua benedicta non cedere.' Adolescens ille dæmones a spondilibus lectuli domni sui quandoque per aquam benedictam non potuit effugare; aliquando vidit eos ad casum aquæ stillantis effugere, sed redire confestim. Plerumque ad aspersionem aquæ mutabantur in corvos, et ascendebant per scalam quæ stabat in altum, et post casum aquæ ad consueta præstigia remeabant. Nonnunquam velut pillulas quasdam projiciebant in eum, quæ statim nigerrimum resolvebantur in fumum. Illas, dicebat vir Sanctus, esse malignas cogitationes, quas ipsi nobis frequenter immittunt."

CAP. CXXVII. QUALITER TEMPORE REFECTIONIS AB HOSTE IMPUGNATUS SIT, SED TAMEN IN SE CONFUSUS, AUFUGERIT.[1]

§ 237. MEMORATO juvene coram viro Dei residente, tempus contigit refectionis insistere, ipsumque discum cum grossioris fabæ apparatu illi ægrotanti epulaturo porrigere, nec dum aliquid vir Dei de esu insulso contigerat ; et ecce, spiritus ille nequam præcipitanter impetuosus cum furore nimio per medium fenestræ australis, velut prædo anceps proruebat. Qui in medio Ecclesiæ, coram lectulo servi Dei substitit, quasi explorando insidiaturus quibus ille deliciis in ultima senectute corpus corruptibile saginare præsumpserit. Quod ille statim percipiens, vas illud, cum his quæ continebantur, effudit ; et obducto pallore vultus superficiem undique transmutavit. Adolescens, qui consederat et hæc videbat, totus intremuit, quia nunquam magis præventu subitaneo [2]terribiliorem se ostendit ; qui diutissime cum eo contendit et conflixit, et diei ipsius horas aliquot in concertatione protraxit. Vir vero Dei semper ab ejus ludibriis oculos avertit, et Dominum interpellans, omnes pestis ipsius versutias virili pectore declinavit. Eratque corporis ipsius species velut sacci alicujus plena congeries, quæ hac et illac præcipitanter irruendo saltavit, et plura blasphemiæ verba sæpius in Dei servum jaculavit. Post infinita hujusmodi, confusus proprio conamine cœpit, strepitu facto maximo, in vacuas auras efferri ; sicque dum Dei servo concupivit illudere, seipsum proprio conatu compertus est derisione dignum comprobasse. Nunquam enim diutius potuit viro Dei resistere quam ipse divino Nomine illum adjurans præcepisset [3]abscedere.

[1] In the Harl. MS. chapter CXXV.

[2] *Terribiliorem.*] Terribilior, *H.*

[3] *Abscedere.*] "Refectionis tempore sedebat prædictus adolescens et discum fabæ porrigebat ægroto ; et antequam aliquid inde sumpsisset, ecce, per fenestram inimicus ingreditur, et lectulo tanquam aliquid exploraturus assistit. Quod ipse percipiens, vas illud cum his quæ continebat, effudit, et faciem pallore mutavit. Adolescens ad hæc totus intremuit, quia nunquam subito magis terribilem se ostendit. Erat autem illi species corporis sacci plena congeries, quæ huc et illuc saliens movebatur, et in virum Dei blasphemiæ verba jactabat. Post longas illusiones, tandem confusus evanuit." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXXVIII. QUALITER MALIGNUS VIRO DEI ASTITIT, ET DUM IN ILLUM IRRUERE NON POTUIT, VERSUTIÆ SUÆ DELEGATIONES OCCULTAS ILLI DETEXERIT.[1]

§ 238. Exsistente die Dominica, frater aliquis ei Missas celebraturus advenerat, sed pluviarum nimia inundatione proveniente, vix præ fluctuum grassantium quantitate, illo potuit pervenire. Considentibus illis et de rebus spiritualibus secreta tractantibus, subito inter alia cœpit acrius flere, et ita protestando suspirare, "Proh dolor, quod genus humanum regionis hujus tot miseriarum pestibus subjacet; et Deo permittente, famis inopia terram depopulatura nostris cervicibus imminet. Nec dum enim diluculo plenius emergente, ecce, quidam hic spiritus terribilis astitit, qui quasi præ cordis elatione indignatus est calcaneum vestigii sui solo tenus imprimere; cujus nequitias dum aspernando respicerem, ille infrendens ore stridulo dixit, quod non ei amplius deridenter insultarem, "Nam ecce," inquiens, "Godrice, quamvis in te mihi potestas grassandi non permittitur, nunc mihi ab omni populo regionis hujus triumphus per pestilentiæ morbum attribuitur. [2]Fructus quidem terræ ita delendo conteram, quod aquis diluvii omnia terræ germinantia in his finibus pene disperdam." Quibus dictis sub festinatione exiit, et dum citra nemoris alta venisset in area, nubes nigras et turbidas mox de ore suo evomuit, et exinde pluvias istas circumquaque dispersit. Proinde fames maxima in regionibus his superveniet; eo quod populus duræ cervicis Dei præceptis obsequi detrectet, nec Illum timet. Indigni enim Dei donis exsistunt, et ideo fructus uberiores, quos terra percepit et protulit, Deo vindice, percepturi non sunt." Ut igitur vir Dei prædixerat, contigit; et fames maxima, consumptis terræ fructibus, per pluviarum inundationem superfluam in omni regione Northimbrana anno ipso [3]prævaluit.

[1] In the Harl. MS. chapter CXXVI.

[2] *Fructus . . . terræ.*] See chapters 81 and 102.

[3] *Prævaluit.*] In the Harleian anonymous legend: "Una die Dominica frater ei Missam celebraturus propter inundationem pluviæ vix illuc potuit pervenire. Postea considentibus, ita cœpit loqui vir sanctus: "Proh dolor! Gens regionis istius in proximo famis inopia, Deo permittente, vastabitur. Nam diluculo emergente, mihi spiritus terribilis astitit, ita dicens: 'Quamvis in te mihi potestas, Godrice, non detur, in populum tamen istum virtus mea grassabitur; nam terræ fructus, velut diluvii quadam inundatione, delebo.' His dictis, exiit, et ascendens in aerem, nigras de ore suo nubes evomuit, et pluvias circumquaque dispersit; unde fames valida subsequitur. Eodem anno, sicut dixerat, fames in illa regione prævaluit."

CAP. CXXIX. DE FORMA PHANTASTICA QUAM VIDIT, VEL QUANDO ORATIONES SUAS EXAUDITAS ADVERTIT, ET DE LUMINE CORUSCO QUOD ILLUM SÆPIUS CIRCUMDEDIT.[1]

§ 239. Nimia infirmitate servum Dei corripiente, quidam frater coram illo resederat, qui ejus custodiæ specialiter deputatus exstiterat. Subito igitur obductis palpebris, quasi in mentis excessu factus est, atque luminum acies sæpius ad parietem ex adverso oppositum dirigens, diutissime sic conticescens, illo contuitus est. Tunc conversus ad considentem, ait, "Videsne ea quæ ego conspicio?" Qui dum se nil videre profiteretur, dixit, "En, illic nequitia spiritualis quædam sub forma feminea inexplicabili decoris specie perornata consistit, quæ ad turpes usus me provocare contendit; sed frustrato labore jam pudabunda hinc effugabitur, quia me orante, tota virtus illius eliditur. Unde locum illum aqua benedicta conspergite; quia mox ipso contactu incipit depereundo evanescere." Quo facto, exsecrabilis forma illa ad Dei viri præceptum evanuit, et monstruosa larva ipsa in se confusa recessit.

§ 240. Nec solum hujusmodi virtutis potentia in malignis spiritibus effugandis claruit, sed insuper dum devotius orationi incubuit, sæpius Angelica visione et allocutione potiri promeruit. Nempe dum oraret solitarius in obscuro Ecclesiæ suæ latibulo, tanta lux cœlitus orantem circumdedit, quod in eam acies luminum defigere non prævaluit. Unde, ut nobis secretius retulit, quoties hoc signum ei Deus aperuit, tunc se efficaciter postulata impetrasse cognovit. Considentibus etiam ei multoties et quandoque ministrantibus, solitus est diligenter commonere, et dicere, "Orate mecum et Dominum collaudate, et ad ea quæ video oculos mentis erigite; nam ecce, domus hæc tota corusco lumine resplendet, et Dei præsentiam hic adesse superna doctrina nos edocet." Quæ audientes, illi mox ad orationem conversi sunt, et Domini cum ipso interpellantes clementiam, plurimum in spe consolationis confortati sunt.

His et consimilibus virtutum operibus vir Dei Godricus vitæ venerabilis apud terrigenas claruit, et talibus decertationum laboribus sibi vitæ æternæ sempiterna gaudia [2]comparuit.

[1] In the Harl. MS. chapter CXXVII.

[2] *Comparuit.*] The two incidents narrated in this chapter are widely apart

CAP. CXXX. QUOMODO MATRONA QUÆDAM LANGUIDA PER GUSTUM PANIS ILLI TRANSMISSI SIT CURATA.[1]

§ 241. Referente quodam fratre nostro, veraci viro, hæc duo miracula, vivente viro Dei facta, comperi, quæ subnectendo conscripsi. Erat quædam matrona fidelis, quæ post partum infantis, quem nuper ediderat, gravi ægritudinis molestia oppressa, nonnullis vicinis et amicis de reparatione salutis pene desperabilis erat. Quia igitur frater ille ipsis erat notissimus, ejus miseriis, conquerentibus amicis, indoluit; unde et in quo potuit, ei subvenire decrevit; et quia tunc temporis servo Dei frequentius Missas consueverat celebrare, illo deveniens, cœpit angustias ægrotantis mulieris exponere. Pro ejus igitur languore vir Dei, petente illo, cœpit Domini clementiam tacitis vocibus exorare, factaque oratione dansque illi de pane suo præcepit infirmanti transmittere. "Credo," inquit, "quia citius de hac infirmitate curabitur si de hoc pane gustando perfruatur." Qui acceptum panem secum Dunelmum detulit; ubi accepta aliquantulum de [2]aqua sancti Cuthberti, utraque mulieri languenti transmisit; quæ, mox ut de his gustavit, se sanitati restitutam persensit, Deoque gratias referens, nihil postmodum de pristino dolore [3]sustinuit.

in the arrangement of the anonymous Harleian legend, but are here brought together for the greater convenience of reference. "Assistente illi quodam fratre dum graviter ægrotaret, in oppositum parietem acies luminum dirigens, ait ad fratrem: 'Nunquid vides illa quæ video?' Qui cum se quicquam videre negaret, ei dixit, [MS. en dixi,] 'Illic nequitia spiritualis in specie fœminea mirabiliter adornata consistit, et me ad turpitudinem provocare contendit. Sed per meam orationem, frustrato labore, fugabitur; tu locum illum aqua benedicta consperge.' Hoc facto, spiritus ille malignus evanuit."

"Cum in obscuro solus oraret Ecclesiæ, tanta lux illum quandoque circumdabat, ut in eam defigere non posset aspectum. Unde, sicut secretius nobis ipse narravit, quoties hoc signum Deus ostendit, tunc se postulata efficaciter impetrasse cognovit. Considentibus etiam atque ministrantibus, dicere consuevit: 'Orate mecum, et ad ea quæ video mentis oculos elevate; quia domus hæc tota cœlesti luce resplendens Dei præsentiam adesse demonstrat.'"

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Aqua S. Cuthberti.*] Water in which the relics of St. Cuthbert had been dipped. See additional instances in Reginald's Libellus de S. Cuthberto, pp. 35, 36, 91, 110. The process is described in § 250.

[3] *Sustinuit.*] "Matrona quædam post partum gravissima ægritudine laborabat, cui notus erat frater qui tunc viro Dei Missas frequentius celebrabat. Iste mulieris angustias ei diligenter exposuit, et auxilium devotus expetiit. Oravit igitur, et post orationem dedit illi de pane suo, præcipiens ut illum transmitteret ægrotanti: 'Credo,' inquiens, 'quod sanabitur si de hoc pane gustaverit.' Ille transmisit, illa gustavit, atque convaluit." Harl. Anonymous Legend.

CAP. CXXXI. QUALITER ALTERA, ZONA PRÆCINCTA AB ILLO TRANSMISSA, DE CONSTIPATIONE LATERIS SIT SANATA.[1]

§ 242. At iterum aliqua quædam nobilis et generosa matrona, eidem fratri notissima, ex constipatione lateris gravissimum perpessa est dolorem desolationis. Nam constipatio per dies aliquot acrius augmentata infirmanti nimis erat pestilens et onerosa; quod fratri illi denunciatum, mœstiorem solito reddidit, quia pro nobili ejus prosapia illi pluris erat amata. Die igitur altera ad virum Dei profectus, miserias languentis exposuit, et ut pro ejus salute Dominum postularet, obtinuit; factaque oratione, frater ille corrigiam quandam, quam pro zona leviori habebat, protulit, servumque Dei illa se circumcingere fecit. Quo facto, eo permittente, zonam prædictam languenti transmisit, eamque se illa circumcingere mandando præcepit; quod ut illa complevit, mox a constipatione illa durissima se liberrimam sensit, et digestione solubili naturæ debitum sine dolore persolvit. Nec quoad vixit huic languori succubuit, sed zonam illam retinens, multoties postea per eam ab aliis doloribus per virtutem, quam de viro Dei egressam persensit, liberari [2]promeruit.

CAP. CXXXII. QUOMODO INTER IRASCENTES FRATRES PUERUM NIGRUM ET DEPILATUM DISCURRERE NOCTU VIDERIT, SED MANE FACTO, ILLOS RECONCILIARI FECERIT.[3]

§ 243. Conversante cum eo quodam fratre Dunelmensis Ecclesiæ, eo consentiente et obtinente, in unum cœperant habitare; qui sacerdotis officio fungebatur, et divina ibi percelebrabat officia, ut eis consuetissimum fuerat, et propter populum confluentem a quo locus ille frequentabatur. Nocte igitur quadam, dum synaxim nocturnam idem frater coram illo persolvere debuit,

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[2] *Promeruit.*] So again the Harleian anonymous legend: "Altera nobilis matrona, prædicto fratri notissima, constipatione ventris anxie torquebatur; pro qua similiter intercessit, et quod petebat obtinuit. Nam post orationem sancti dedit ei frater corrigiam qua cingebatur, ut illa se cingeret; quo facto, eam dirigit ægrotanti. Qua mulier circumcincta, statim a morbi gravis incommodo est soluta."

[3] This chapter does not occur in the Harl. MS.

contigit ut clerici lingua, quæ Psalmodiæ modulos contra illum alternatim recitare consueverat, forte sæpius oberraverit; et falsa pro veris enuncians, sæpius offensam devitare non potuerit. Ad quæ stomachans frater ille, tantæ indignationis inclementia ferebatur, ut adjutori suo sæpius verbis et convitiis minaretur; sed illo se sic minime corrigente, sævire cœpit animo vehementius ille; percutiensque illum pugno impie, nares et ora illius ita concussit ut rivus sanguinis diutius ex illo cœpisset effluere. Quæ omnia vir Dei attentiori oculo conspexit, et quamvis in his aliquid spirituale viderit, tamen ne silentium rupisse videretur, nihil omnino loqui voluit.

§ 244. Mane vero facto, utrosque ad se advocavit, atque ut vicissim prostrati sibi satisfacerent, sedulo commonebat. "Nam et ego," inquit, "eadem hora vidi quendam velut puerum toto corpore nigerrimum, capite tonso depilatum, inter vos tunc crebro discurrere, et alterum vestrum ira incendere, alium vero torpore, sopore et errore deprimere; quem spiritum fuisse malignum mox cognovi, et huc ad Divina mysteria retardanda advenisse persensi. Nempe pestifer ille nunquam desinit pia studia præpedire, et innocentes motus animæ suæ tergiversationis nexibus et laqueis irretire. Unde utrique pœnitentes, vobismet alterutrim satisfacite, et osculo ad invicem dato, turbatorem vestræ quietis pacis signo confundite." Quod utrinque factum est, et post ea, illo jubente, Missa celebrata est, ut Sacramento vivifico, quo ea quæ in terris sunt, cœlestibus pacificantur, eorum ignorantiæ errores piarentur, et corda eorum pacis fœdere in Christo Jesu firmarentur. Ex quibus satis patet quam perviæ hostis insidiæ viro Dei fuere; quæ etiam pro temptandis aliorum cordibus factæ, illius notitiam non potuere latere.

Hæc frater idem nobis retulit, qui tunc ibi cum viro Dei mansit, in quo et hoc opus [1]peractum fuit.

[1] *Peractum fuit.*] The anonymous Harleian legend thus recounts this incident: "Ad nocturnam synaxim, contigit clericum, qui cum fratre psallebat, sæpius oberrare Unde frater indignatus, illum sæpe corripuit; et cum nec ita se corrigeret, pugno illum percussit in naribus ita ut sanguis effluerct. Hoc vir sanctus aspiciens tacuit, quia silentium rumpere non volebat. In crastino vocatos ad se commonuit, ut prostrati ad invicem sibi satisfacerent; et subjunxit: 'Vidi tanquam puerum toto corpore nigerrimum, capite tonsorato, inter vos discurrentem; qui alterum ad iracundiam incendebat, reliquum torpore sopiebat.'"

CAP. CXXXIII. QUALITER PRÆDIXERIT HOSPITES SUPERVENTUROS, ET NUMERUM ILLORUM EXPOSUERIT; ET EPISCOPO DE PERSECUTORE SUO INFRA ANNUM OBITURO PRONUNCIAVERIT.[1]

§ 245. Operante spiritus gratia, vivente viro Dei, undecunque terrarum confluxere ad illum de remotis finibus multi ad dulciflua ejus audienda eloquia; de quorum numero quædam sanctimonialis in [2]Galuethia conversata exstitit; quæ illius desiderio accensa, ad illum invisendum proficisci disposuit. At quia minus sufficientia equestrium stramenta habuit, operimenta subsellaria et reliqua quæque necessaria his consimilia ab amicis et vicinis mutuata sive accommodata percepit; sicque auxilio suffulta alieno, profecta est itinere pio arrepto. Veniens vero Dunelmum, ibi prius delegit pretiosum confessorem Domini adorare Cuthbertum. Interim vir Domini prævidens eam in spiritu nuper ad illum esse venturam, convocatis ad se ministris, ait, "Quia hospites nobis jam superventuri sunt, præparate nobis quæ ad refectionem diurnam necessaria sunt." Mirantibus illis et præ exspensarum magnitudine intra se immurmurantibus, detexit eis ipsorum occulta quæ novit, et ait, "De piscibus sedecim, quos heri prendidistis, jam quosdam donantes sive comedentes exspendistis, sed adhuc quidem hodie de his ad sufficientiam habetis; nam quatuor illi qui supersunt advenientibus octo hominibus duplicatam ad annonam sufficiunt." Tunc illi in se confusi, quæ præceperat peregerunt, cognoscentes quia eorum secreta illum latere minime potuerunt.

§ 246. Nec diutius mora intererat, et ecce, sanctimonialis illa cum septem eam comitantibus adveniebat, et verbis illius dulcibus consolata, plurimum in Domino est gavisa; igitur inter alia cœpit vir Dei de ipsa inquirere utrum cognosceret [3]Christianum

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Galuethia.*] The district of Galloway in Scotland; the bishop of which (whose see was situated at Whitherne, or Candida Casa,) being a suffragan to York, an intercourse was thus established with Durham. The bishops of Whitherne frequently visited Durham; and several Indulgences granted by them, dated at that place, may be seen in the Rites and Ceremonies of Durham Cathedral, Appendix VI. numbers 6, 8, 12, 21, 31, 41.

[3] *Christianum.*] He was bishop of Whitherne in Galloway. In 1175 he swore fealty to Henry II. at York, (Brompton ap. Decem Script. 1103,) and was subsequently engaged in similar transactions (see id. 1108, 1111). He died in the year 1186; see Chron. de Melrose ad an.

episcopum patriæ suæ. Admirata illa, quomodo episcopum agnovisset, quem nunquam in corpore vidisset, cœpit inquirere in quo constitit illi tam semotum virum agnoscere. Tunc ille, "In curia Domini, ubi sæpius omnia vidi, virum ipsum inter alios aspexi, de quo modo inquisisti. Unde dum illum iterum videris, ex parte mei ei dictura eris ut divitis illius molestias, qui eum diutius [1]persecutus est, patienter sustineat, et æquanimiter ferat; nam navis illius jam parata est, ipseque infra annum istum in ipsa de hoc seculo ad ignotas sibi regiones certissime omnino migraturus est. Unde expedit episcopo tam parvi temporis injurias patientius sustinere, ut diutinæ persecutionis suæ fatigationes tali compendio brevius in bono valeat terminando finire." Erat quidem vir iste, de quo talia vaticinando prædixit, in illa terra ditissimus, sed episcopi semper persecutor assiduus, et rerum Ecclesiæ episcopi dissipator immitissimus. Pluraque episcopo per illam secreta mandavit, quæ idem episcopus omnia de se et aliis vera fuisse cognovit. Denique rediens sanctimonialis illa, omnia episcopo secretius retulit, ipseque pro viri Dei mandato in omnibus quæ in illum commisit animo patienti sustinuit. Sed dives ille infra annum, ut vir Dei prædixerat, obiit, sicque episcopus cum suis spiritu prophetico virum Domini multa futura præsentire cognovit. Et ut in omnibus fides illius esset sermonibus adhibenda, dixit etiam sanctimoniali quod post ejus obitum episcopus venturus esset ad loca suæ conversationis inspicienda; "et hoc," inquit, "post annos quosdam meæ depositionis erit;" quod subsequenti tempore nobis satis verum fuisse innotuit. Nam et idem episcopus post tres depositionis ipsius annos in Finchale pervenit, et hæc nobis omnia, sicut ea descripsimus, coram testibus pluribus [2]enarravit.

[1] *Persecutus.*] The districts in the south-west of Scotland which constituted the diocese of Whitherne, were at this time inhabited by the wild Galwegians, whose barbarities have already been mentioned by Reginald; see § 107. The powerful Scottish chieftains plundered the lands belonging to the Church, and, if resisted, proceeded to further violence. Thus in A.D. 1222, Adam, bishop of Caithnes was murdered by those persons from whom he had ventured to demand the payment of tithes appropriated to his church. See Chron. de Melrose, ad an.

[2] *Enarravit.*] The Harleian anonymous legend thus proceeds: "Fœmina sanctimonialis de Galweia ut venerabilem Godricum visitaret, iter arripuit; et priusquam ad eum veniret, Dunelmum, causa orationis, expetiit. Interim vir sanctus, convocatis ad se ministris, ait: 'Quia nobis hospites adveniunt, vos ad refectionem necessaria præparate.' Illis mirantibus et propter exspensas murmurantibus, 'De sedecim,' inquit, 'piscibus, quos heri cepistis, quosdam donastis et comedistis; sed quatuor illi qui supersunt, hospitibus octo sufficiunt.'

CAP. CXXXIV. QUOMODO SANCTIMONIALEM CONSOLATUS SIT, ET PANNUM AB EA PERDITUM EI RESTITUENDUM PRÆDIXIT.[1]

§ 247. INTER alia quæ sanctimonialis illa viro Dei dixerat, de quodam operimento equestri, quod [2]subsellium vocant, a suis in Dunelmo perdito, plurimum querula et anxia fuerat; nam et illud quidam amicorum ipsius illi accommodaverat quando iter prædictum aggressa fuerat. Unde viro Dei dixit, "Domne," inquit, "ecce, quam gravis mihi jactura hoc in itinere accidit, quia famulus meus subsellium mihi præstitum in via perdidit, vel aliquis illi hoc ipsum furtive surripuit; et quia peroptimum fuit, mea paupertas tanti pretii stratorium reddere illi non sufficit." Tunc ille verbis ei alludens, et quod futurum fuerat in spiritu prænoscens, ait, "Ipsa die qua illud coarctaberis amico reddere, hora fere sub ipsa illud in tuis finibus debes invenire." Redeunti igitur sanctimoniali die tertia post amicus occurrit, et pro subsellio illo reddendo ei plurimum molestus et importunus exstitit. Itaque cum ipsa rei veritatem diutius celare non potuisset, omnia ei detegens, petiit ut ejus miseræ fortunæ misericors et propitius esset; et ecce, inter hæc, quidam ei convicaneus ex insperato occurrit, et illud idem equi operimentum in medium proferens, ait, "En istud in domo mea penes me repperi, sed cujus sit, vel quomodo illo devenerit, nusquam valeo reminisci; nec illud ante hodiernum diem unquam vidi, sed neque cujus fuerit, seu quis in domum meam detulerit, valeo percontari." Quod sanctimonialis illa mox ut vidit, agnovit, et cum gaudio receptum creditori suo restituit; sicque cognovit quanti vir Dei meriti coram Domino fuit, qui et horam qua operimentum reddendum fuerat, prænovit; atque id, quod circa Dunelmum illi deciderat, absque

Illi quod jusserat perfecerunt, et, ecce, cum septem comitibus illa sanctimonialis advenit. Dum colloquerentur interrogavit eam utrum cognosceret episcopum suæ patriæ, Christianum. Illa super hoc admirata, quæsivit unde notitiam haberet illius episcopi. Tunc ipse: 'In curia,' inquit, 'Dei sæpius illum vidi; et rogo ut illum ex mea parte commoneas patienter ferre molestias ab illo divite irrogatas, qui eum jam longo tempore persequi non desistit, quoniam ille ante fine[m] anni de seculo transmigrabit. Post meam vero depositionem veniet idem episcopus ad hæc loca.' Mulier in patriam reversa, mandatum viri sancti episcopo intimavit, et per hoc ipsius animum ad patientiam confortavit. Dives autem ille infra eundem annum in fata concessit; et episcopus post obitum venerabilis Godrici venit in Fincaliam, et nobis ista narravit."

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[2] *Subsellium.*] MS. subcellium.

manu hominum in Galuuethiam redire suis piis meritis faciebat.

Hæc et omnia ab episcopo Galuuensi, ipso referente, audivimus; ipsumque eorum omnium testem quem et relatorem [1]habuimus.

CAP. CXXXV. QUALITER DIABOLUS SUB HOMINIS SPECIE AB EO POMA PETIERIT ET ACCEPIT, ET QUOMODO SE DETEXERIT.[2]

§ 248. Viro Dei die quadam poma autumnali tempore in horto pomorigero colligenti, quidam velut [3]humana specie indutus ei apparuit, qui tamen circa humeros plus quam homo distentus, et magis opinione quam verus homo procerus, ejus sepes perlustravit; eratque quasi corio corticum ilicis virore confecto contectus, sed a dorso ab humeris usque ad renes, eodem operimento dissecto, interior amictus, qui apparuit velut bovis pellis, hirsutus et totus villosus fuit. Hic sic vociferans ad virum Dei sæpius inclinans, ait, " O heremita, heremita, de pomis tuis nobis dona." At viro Dei diutius silente, et nihil respondente, cœpit ille funestus eadem sæpius inculcando repetere, et eum quasi precibus importunis perurgendo prosequi et fatigare. Denique vir ad eum conversus, ait, " Frustra petis et requiris, nisi [4]pro caritate rogaveris." Quibus ille, " Pro caritate, pro caritate peto et postulo;" quæ tamen verba confuse insonuit, et quasi verba [5]potius infringens quam eloquens, " caritat," et non " caritatem," semper protulit. At tamen caritatis ardore succensus accessit, et aliquantulam po-

[1] *Habuimus.*] The narrative is thus continued in the same anonymous MS.: " Sanctimonialis quidem illa fuerat conquesta viro Dei quod ei grave dammum in itinere accidisset, quod de stramentis equi sui, quod sibi fuerant commodata, unum perdiderat, quod subsellium appellatur; et ipsa solvendo non erat. Ille autem, ut solebat ventura prænoscere: 'In tuis,' ait, 'finibus illud invenies.' Quod sicut erat vaticinatus, evenit. Nam eum is [MS. hiis] qui commodaverat illud exigeret, ecce quidam vicinus portans illud et dicens: 'Hoc in mea domo reperi; sed nescio unde illuc, vel quando pervenit.' Itaque quod circa Dunelmum exciderat, in Galwedia est inventum."

[2] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[3] *Humana specie*] Compare the account of the appearance and dress of the demon at § 153.

[4] *Pro caritate.*] See §§ 154, 306.

[5] *Potius infringens.*] So again in Reginald's Libellus de S. Cuthberto: " Hæc ille [diabolus] deforis audiens, stridulis vocibus infremendo dissiluit; et barbarum nescio quid infrendens, nunquam ulterius ad eum accessit." The expression " frangere verba," occurs again, p. 133.

morum portionem ei hilariter offerens, ait, "Ecce, ista pro caritate accipe, et Deo gratias age." Quibus ille confusus, diutius non sustinuit, sed oblata sibi renuens cum stridore cachinnans, ait, "[1]Hach, hach, hach;" quæ semper infrendens abire jam cœpit, sed torvos oculos reflectens ac se pede lento procedendo protrahens, diutiusque modicum quid itineris conficiens, tandem quis fuerit celare non potuit. Nam et posteriora sua cum verendis humanæ naturæ tam horrida, stupenda, cum confusa et putenti post se proceritate protraxit, quod etiam viro Dei ad videndum horrori pene importabili fuerit. Unde, sicut asseruit, tanto servus Dei tremore ad talem conspectum diriguit, quod totius corporis pilos more setarum porci in se mutuo exsurgere senserit. At spiritus nequam quanto [2]remotius se protulit tanto turpiorem se et acrius fœtentem in ipsius verendis partibus suis exhibuit. Tunc vir Dei nequam fuisse spiritum perpendit, et sæpius postmodum patribus spiritualibus qualiter ei dæmon illusisset, aperiens, juxta eorum præcepta Domino in pœnitendo satisfecit.

Hæc [3]domnus [4]Cuthbertus prior Gisburnensis, eo referente, percepit, testisque eorum indubius consistit, licet et hæc eadem aliis sæpius ipse [5]retulerit.

[1] *Hach.*] Compare § 182.

[2] *Remotius.*] Vel remotiorem, MS.

[3] *Domnus.*] This word in its contracted spelling is thus written, and without any mark of abbreviation, in the Bodleian MS. See note at § 1.

[4] *Cuthbertus prior Gisburnensis.*] Gisburn, or Gisborough, in Yorkshire, an establishment of Augustinian Canons; Dugd. Monast. vi. 265. The only information there mentioned respecting Cuthbert, is, that he occurs before A.D. 1184. He held that dignity in 1142; see John of Hexham, ap. Decem Script. 271. A charter of Hugh Pudsey, bishop of Durham, attested by this Cuthbert, is among the documents preserved in the Treasury of the Dean and Chapter of that Church.

[5] *Retulerit.*] Thus narrated in the anon. Harleian legend: "Cum poma colligeret in autumno, quidam procerus et circa humeros plusquam homo distentus, lustrabat sepem; habens exterius operimentum quasi de cortice viridi, ab humeris usque ad renes dissutum; interius autem velut corium bovis hirsutum. Qui vociferans, 'Heremita,' dicebat, 'da mihi de pomis.' Ille prius tacuit; sed cum importunius instaret, conversus ad eum: 'Frustra,' inquit, 'laboras, nisi pro caritate rogaveris.' Tunc imperfecta verbi prolatione 'Pro caritate,' dixit, 'postulo.' Ad hoc sanctus poma proferens, 'Pro caritate,' ait, 'accipe, et Deo gratias age.' Ille oblata respuit, et cœpit recedere lento gressu cum fœtore, posteriora sua ostendens, et verenda nimis longa et horrida post se trahens. Ex hoc turpi aspectu ita vir sanctus inhorruit, ut omnes sui corporis pilos tanquam setas porcorum exsurgere et rigere sentiret. Quanto autem ille temptator longius discedebat, tanto magis et fœtor et turpitudo crescebant."

CAP. CXXXVI. QUALITER QUIDAM MONACHUS DE PILIS BARBÆ IPSIUS ALIQUOS ILLI DETRAXERIT, ET ILLO POSTMODUM PERMITTENTE PERCEPERIT; ET QUOMODO EIDEM LANGUENTI PER IPSOS IN AQUIS DIMERSOS SALUS DONATA SIT.[1]

§ 249. Venit quidam de ordine Cisterniensi cum suo abbate ad colloquia viri Dei, et post diu [2]dilata colloquia cum abbate, cominus se ipse frater contulit; cupiensque aliquid de rebus viri Dei ob memoriam illius sanctitatis habere, cœpit colloquendo et mutuo exhortando viri Dei animum sibi pacatum verbis et precibus delinire. Itaque in faciem viri Dei tandem intorquens oculum, de [3]barba illius diffluum conspicit dependere pilum, quem quia dissolutum dependere credidit manu lenius admota, quasi barbam ipsius complanaturus, pilum ipsum ad se contrahere cœpit. Quod vir Dei advertens, fratrem illum blande coercuit, sciscitans ab illo quidnam operis de pilo illo facere proposuisset. At ille, "Domne," inquit, "pater, hos pilos tibi decidentes et lapsos de barba vestra spontanee, concedito mihi pro benedictione, quia dulce admodum et gratum mihi videtur aliquid memorabile de rebus vestris habere." Ad quæ exhilaratus senex, poscenti annuit; sed futurorum tamen præscius, conversus ad illum talia dixit, "Videto ut capillos illos tibi carius conserves, honestiusque reponas, quia forte adhuc poterunt tibi vel alteri quandoque prodesse." Quæ frater ille gratanter accepit, secretiusque sibi reposuit; domumque cum abbate suo reversus, ad quid vir Dei talia prædixerit non advertit.

§ 250. Nec dum vero anno ipso penitus elapso, frater ille in ægritudinem gravissimam decidit, totoque inflatus corpore cunctis desperabilis fratribus suis apparuit; adhibitaque est ei denique medicorum cura sollicitior, at tamen de die in diem salus ei optata remotior. Nempe tumor grassabundus singulos totius corporis artus obsederat, et medicinalis adhibitio fomes infirmitatis sævior apparebat. Videns denique nulla sibi terrena medicamina posse proficere, conversus ad Dominum toto corde anxius cœpit divina

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.
[2] *Dilata.*] MS. delata.
[3] *Barba.*] The Benedictine monks universally shaved their beard, but hermits did not, as is shown by several examples quoted by Martene, de Antiq. Monach. Ritibus, v. vii. § 25.

auxilia postulare. Forte igitur portio illa capillorum ægrotanti ad memoriam rediit; quam sui jussu allatam, hausta in cypho aqua, portiunculam ipsam in ipsa diluit, quam suscipiens aquam cum fide valida bibit, et ait, "Cuncti novimus hunc Dei vere servum exsistere, Jesu Christi famulum fidelem, in Domini sui virtute plurimum posse virtutis efficere. Unde obsecremus, ut Dominus nunc in me ægrotante palam cunctis ostendat utrum Godricus suus apud Ipsum alicujus meriti exsistat." Quæ dicens, mox aquam totam de calice bibit; qua potata, diutius a somno temperare non potuit; et ecce, visus est sibi in vase aliquo prægrandi aquis calentibus pleno consistere, seque balneari quodam quasi solamine confovere; tota vero balnearis aquæ superficies videbatur quasi quædam venenosa supernatare congeries vel limosa piscium aut vermium fuisse materies. Subitoque vidit virum Dei Godricum, baculo innixum, domum in qua erat positus introire, et accedentem manu sua omnem illam limosam superficiem aggregare; cœpitque vas illud circuiens massam undique collectam foris ejicere et expiare. Quibus balneis ita diu studiose purgatis, dixit ei vir eximiæ pietatis, "Nolo ut aliqua desperatione frangaris, quia in proximo est ut a Deo cureris." Quibus mox dictis abiit, illeque evigilans, mox se sanissimum sensit.

Hæc ille frater religiosus veridica attestatione nobis retulit, pluresque de fratribus suis de his omnibus testes adhibuit. Hæc vir Dei positus adhuc in carne exercuit, et se præsentem quasi præter carnem Domino militantem [1]ostendit.

[1] *Ostendit.*] "Frater quidam de ordine Cisterciensi, cupiens aliquid de viro Dei habere per quod ejus memoriam firmius retineret, dum loqueretur ei, vidit in ipsius barba pilum quendam sua opinione deciduum. Apposuit igitur manum, quasi barbam complanaturus, et pilum cœpit attrahere; quod vir sanctus advertens, interrogavit quid de hoc pilo vellet efficere. Ille, 'Pater,' inquit, 'dulce mihi videretur ob memoriam aliquid de rebus tuis habere.' Tunc senex annuit, et adjecit: 'Diligenter illud observa, quia poterit forsitan aliquando tibi prodesse, vel alteri.' Eodem anno frater ille in gravissimam decidit ægritudinem, ut toto corpore jaceret inflatus, et cum diligentia medicorum ei subvenire non posset, desperabilis apparebat. Ille igitur ad divinum conversus auxilium, fecit capillum aqua dilui, qua potata, dixit, 'Oro Dominum ut me dignanter ostendat, quanti apud Eum meriti Godricus existat.' Mox dormire incepit, et in somnis vidit se in aqua calida balneari, totamque superficiem aquæ limosam et crassam veluti solet esse de piscibus. Et ecce, subito venerabilis Godricus, baculo nixus, ingreditur; et accedens, propria manu illam balnei crassitudinem collegit, et abstulit, ita dicens: 'Nulla desperatione frangaris, quia est in proximo salus tua.' His dictis, ille discessit, et qui æger fuerat omnino [sanus] evigilat. Hæc nobis frater ille narravit." Anon. Harleian Legend.

CAP. CXXXVII. QUOMODO IGNIS IN AGRO ACCENSUS SUBITO SEPES ILLIUS INVASERIT, ET SUB QUANTA CELERITATE, ILLO ORANTE, EXSTINCTUS SIT.[1]

§ 251. Verum quia Deo fideliter in omnibus deservivit, Domini misericordia ei in omnibus adjutrix exsistere consuevit. Nam quodam tempore Quadragesimali pauci agri illius, qui infra horti ipsius ambitum inclusi fuerant, jam maturi pro tempore congruo ad arandum et excolendum erant; et quia, sicut [2]quondam consueverat, præ corporis sui debilitate nimia agrum proprium [3]pede proprio arare non poterat, quosdam de vicina villula, Cokene dicta, prece sua ad terram suam exarandam conduxerat; quos illo advenientes cum bobus in aratro jugatis, in agro excolendo procedere fecerat. Procedente vero jam in altum die, vir Dei baculo innitens de interioribus exiit, et secus arantes pede lento procedens, eos in quibus poterat, adjuvare sategit; nempe radicum spineta, et herbarum densissime soli in gremio diutius radicata fruteta sese artius ad invicem colligaverant, et ne sulcans aratri vomer glebam terræ discindere potuisset, arantibus resistebant. Siquidem myricæ et ceteræ radicum jam diu pullulantes primitiæ jam aliquas vires perceperant, quia prope modum jam usque ad semigenu altitudinem adepta virtute excreverant. Unde vir Dei nunc baculo nunc manu arantes præcedens, eas conabatur divellendo discerpere, ac sic aratro viam majorem et planiorem efficere; sed diutius his immorari non potuit, quia victus earum mole et quantitate multitudinis, tanto labore fatigatus cessit. Volens tamen tam rudem radicum materiem quolibet modo exstirpando delere, sub festinatione domum subiit, et igne secum foris delato, non cunctatus est myricas illas diutius siccatas flamma copiosa succendere. Igitur ignis sicca genimina reperiens, illa vehementius devorare et depascere cœpit; et quia secus sepes et veteres, gramen vetus herbarum inhæserat, illo accenso, sepes undique inflammata jam succendi incipiebat; quod videns ille, quam citius accurrens cum ceteris, ignem de sepibus accensis conabatur exstinguere, sed quo diutius insistebant, eo acrius cœpit flamma perturbata consurgendo vigere. At vir Dei, quo amplius

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.
[2] *Quondam consueverat.*] See § 100.
[3] *Pede proprio arare.*] See §§ 17, 100.

baculo sepem succensam perculit, eo vehementius mota ignis materia circumquaque evolans, dilatari non destitit; jamque domibus in proximo positis ignis, depopulatis sepibus, appropiabat, totaque domus illius pauperrima ædificia jam ignis incendio deperitura minabatur, quia illo, nemine obsistere valente, properabat.

§ 252. Videns igitur vir Dei omne humanum ei deperire subsidium, mox ad divinæ miserationis se contulit præsidium postulandum, atque Ecclesiolam Beatæ Mariæ sub festinatione introivit, et fune citius correpto, tintinnabulum permodicum, quod inibi dependebat, pulsare cœpit, cujus sonitu Beatam Dei Genitricem Mariam ad sui auxilium cœlitus adesse postulabat. Et tamen nihilominus, ut ipse postmodum referre sæpius consueverat, ore et lacrimis ejus medullitus misericordiam cœlestem postulabat. Mirum igitur in modum, mox ut signum illud insonuit, eodem momento temporis omne incendium depereundo cessavit; quod videntes aratores, qui timidi foris substiterant, plurimum admirati, Dominum in facta tam cito in eos clementia glorificabant. Postmodum vero vir Dei exivit, et eos de misericordia Dei nunquam desperare commonuit, "Nam Dei," inquit, "clementia quæ nos præmuniendo custodit, quam citius in angustia positos conspicit, celerius nobis occurrit, et nunquam deserit."

[1]Hi viri duo fideles referunt, qui tunc ista se vidisse et audisse modo plurimum in Domino [2]gratulantur.

[1] *Hi.*] So the MS.; perhaps "Hoc."

[2] *Gratulantur.*] The anonymous Harleian legend thus tells the tale: "Godricus ad agri sui culturam conduxerat aratores; et quia herbæ, spinæ, miricæ quæ in agro creverant, laborantibus resistebant, ipsemet ignem de domo extulit, et illa succendit, unde fortuitu sepes vicina cœpit ardere. Ille accurrens, ignem volebat exstinguere, nec valebat; quoniam flamma paulatim magis et magis invaluit. Cum vero sepe consumpta ignis domui propinquaret, vir Dei, humano destitutus auxilio, confugit ad divinum. Ingressus ad Ecclesiam Beatæ Virginis, tintinnabulum pulsare cœpit, et Dei Genitricis auxilium lacrimans flagitare. Mirabiliter eodem momento, quo signum illud insonuit, incendium omne cessavit; unde rustici admirantes, Dei clementiam collaudabant."

CAP. CXXXVIII. SUB QUANTA CELERITATE PRIORI GISBURNENSI DEI VELLE SUPER PROPOSITO CORDIS EJUS ILLI DETEXERIT, ET QUALIA IPSI EX DEI MANDATO INJUNXERIT.[1]

§ 253. Venit ad eum vice quadam [2]Cuthbertus prior Gisburnensis, ei multa dilectionis gratia devotus et familiaris. Hic pastoris officium quod in alios exercebat quodammodo invitus animo tolerabat, unde et ei multoties animo sederat tantæ molis onere se expedire, et Domino potius in humilitatis spiritu [3]simplici conversatione deservire. Cujus propositi vota viro Dei detegens, consilium illius super ista expetiit, et ut Dei velle de his perquireret et ei aperiret, ita eum precibus obligans, ait, "Novi te, pater, Deo tam familiarem exsistere, quod si volueris, hujus rei notitiam facile tuis precibus poteris obtinere. Non enim Dei clementia hoc occultare tibi disponit, Qui multa tibi cœlestium secretorum abdita et ceteris ignota revelare consuevit." Quia igitur unus id ex ardore caritatis expetiit, alter nil cunctatus obedientiæ opus exsequi non omisit; nam mox genibus in terra coram rogante advolutus, tanta lacrimarum inundatione cœpit deplorando infundi, quod, sicut idem prior asserit, vix tanta lacrimantis abundantia ab homine potuerit enarrari. In cujus cordis teneritudine et animi devotione aliquanto diutius immoratus, tandem vultu hilariori effectus, repente de terra surrexit, et ita ferventiore spiritu præloquens, ait, "Deus tibi per me mandat et præcipit ut locum tuum, nec opus ministerii tui, aliquatenus deseras; sed sub imposito tibi onere potius Ei omnibus diebus vitæ tuæ Ei militando deservias. Nam fructus Ei et tibi copiosior ex eo proveniet, si Ejus mandatis obaudieris et commissum gregem tibi non deserueris." Quod ille audiens, ex divino facto ei mandato pertimuit, et ex illa die et deinceps nunquam officium ministerii sui dimittere præsumpsit; nam quod Spiritus Sanctus ore viri sui ei præcipiendo mandaverat, iste ulterius nullatenus temerare vel prætergredi [4]præsumebat.

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Cuthbertus.*] See § 248.

[3] *Simplici conversatione.*] That is, as a simple monk, having resigned the office of prior; see § 202.

[4] *Præsumebat.*] "Cutbertus, prior Gisburnensis, magna illi familiaritate conjunctus, ut consilium quæreret, venit ad eum; proposuerat enim prioratus officium deponere, ut posset Deo quietius deservire. Ideoque devotius expetiit,

CAP. CXXXIX. QUALITER MŒSTUM PATREM CONSOLANS, FILIUM EI REDEUNTEM VIDERIT, ET DIEM REDITUS ILLIUS EI PRÆDIXERIT.[1]

§ 254. Viri cujusdam fidelis filius in Cestre conversantis, Sancti Jacobi limina invisurus peregre profectus est, sed diversis causis emergentibus, diutius multo supra præfinitum redeundi tempus a patre, in alienis finibus demoratus est; quem quia tam diutinas moras in remeando contexuit, pater super illo sollicitior, jam sepultum credidit. Unde ad virum Dei profectus pater ait, "Domne pater, ecce, filius meus peregre profectus, mortuus est; unde oro ut defuncti spiritum Christo precibus commendes, et quia, ut nosti, pro eo quod vita animæ meæ fuit, quasi unicus a me dilectus fuit." Flevitque coram eo et consolari nullatenus voluit, quia filium suum mortuum omnino credidit. Cui vir Dei compassus, et capite pendulo divina diutius meditatus, conversus ad eum, ait, "Noli plorare, sed magis gaude, quia filius tuus vivit, et oculus iste modo illum viventem vidit; nam sospes in Angliam rediit; et infra octo dies ad te rediturus, hodie cis Humbre flumen consistit." Quibus vir lætificatus domum rediit, et infra diem septimum filium domi redeuntem recepit; qui perquirens a filio, die ipsa illum ad Humbre flumen venisse comperit, qua vir Dei ista de illo prophetice prædixit. In quibus satis patet quanti meriti vir Dei exstitit, qui et juvenem in remotis finibus vidit, atque tempus redituri prænovit.

Hujus miraculi pater et filius testes assistunt, qui mihi hæc assertione veridica [2]retulerunt.

ut sanctus divinam inde consuleret voluntatem. Qui flexis genibus in terram coram petente provolvitur; mirabili, sicut idem prior asserit, lacrimarum inundatione perfusus. In hac devotione cordis aliquandiu commoratus, tandem hilarior de terra surrexit, et ait: 'Deus per me tibi mandat et præcipit, ut ministerium pastoralis curæ non deseras; quia majorem percipies inde mercedem.' Ille, confortatus, curam suæ sollicitudinis non reliquit."

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.

[2] *Retulerunt.*] So narrated in the anonymous Harleian legend: "Filius viri cujusdam qui erat ei notus, ad Sanctum Jacobum orationis causa profectus, tantam fecit in itinere moram, quod pater ipsius putabat eum ex hac luce subtractum. Cum ergo venisset ad virum Dei, cum lacrimis dicit ei: 'Domne, filius meus quem, sic nosti, unice diligebam, peregre mortuus est; ora pro illo.' Ille compatiens aliquandiu tacitus meditatur, et postea sic respondit: 'Noli plorare, quia filius tuus vivit, et sospes in Angliam est reversus. Hodie transit Umbram, domum infra dies octo venturus.' Hæc omnia sicut dixerat evenerunt."

CAP. CXL. QUANTÆ VIR HUMILITATIS FUERIT, ET QUAM VILIA ET ABJECTA DE SE SENSERIT.[1]

§ 255. Præcipientibus domno [2]Ædelredo abbate Rievallensi et [3]Thoma priore in primordio ad virum Dei profectus sum, quasi investigaturus quæ de illius vita scripturus essem, sperans quod certius omnia secreta ab ipsius ore perciperem. Ad ejus igitur pedes residens, et plura sanctorum diutius exempla proponens, cœpi illi in multis persuadere quam utile foret et honestum de vita ipsius generationibus posteris formam virtutis scribendo contradere; novissime vero post omnia cœpi illi manifeste disserere, quia si annueret, eo docente, me vitam ipsius velle conscribere. [4]Conticuit igitur ille, atque paulo longius in me ora convertit; tandem sic orsus, ait, "Sic et facturus eris, tamen hoc non isto tempore consequeris." Insistente me, et quæ scribere possem curiosius perquirente, cœpit ille protestari et dicere, "Vitam conaris spurci Godrici conscribere, quam proculdubio talem noveris esse. Godricus rusticus est, obesus, fornicator, adulter, cœnosus et immundus; ipse in mercatu fœnerator, falsarius et deceptor; in vendendo lenosus, perjurus et adulator; in pecuniæ lucro discurrens, vagus, petulans et gulosus; modo pulex mortuus, canis fœtens et putridus, vermiculus vilis et horridus; nunc heremita, sed hypocrita; non solitarius, sed in omni immunditia mente diffusus; et qui indignus esset alterius servus exsistere, sibi indebite ministrans quotidie non desinit verberare et probris convitiorum lacessire. Hic devorat, dissipat, et conculcat, et destruit aliorum eleemosynas; gulosus, prodigus, deliciarum fastidiosus, epularum copia farcitus, semper ex cupiditate insaturabilis ut infernus; ipse torpens et negligens, nocte dieque otiosus et stertens, laudes hominum quærens, vitam luxuriosam ducens, cunctis nomine et opere horrendus exsistens. Hæc et his adhuc deteriora, de Godrico rustico scribe, et cunctis mortalibus de me monstrum, et non exemplum, propone." Quibus

[1] Nor is this chapter found in the Harl. MS.

[2] *Ædelredo.*] Originally written "Ædelredo abbate et Thoma priore;" the other words are added above the line, but by the original scribe.

[3] *Thoma priore.*] Probably the prior of Durham, of that name, who presided over the monastery from 1158 to 1163.

[4] *Conticuit.*] See the Prologue to the anonymous Harl. legend, printed in the Introduction.

dictis, quasi indignatus obmutuit; recessique ædificatus et confusus, quia alia mihi tunc detegere noluit; confundebar quidem in me pro præsumptuosa temeritate, ædificabar vero de tam alta viri Dei humilitate. Post menses vero aliquot iterum redii, et prostratus cum lacrimis veniam petii et obtinui, deosculatusque illum benedictionem percepi. Nonnullis igitur annis interjectis, nil de vita ejus cœlesti ausus sum perquirere, quousque ipse denique mei misertus, dignatus est ultronee confitens sua opera secreta detegere. Tunc stylo currente, semper ut audivi, ita conscripsi; atque ut ejus humilitatem aliis contraderem sedit animo ut aliis capitulis illud insererem.

CAP. CXLI. QUALITER QUIDAM DIUTINA TEMPTATIONE DEVICTUS, AD ILLUM VENERIT; CUI QUID EGERIT, VIR DEI APERUIT; ET QUOMODO LIBERATUS SIT.[1]

§ 256. QUIDAM frater de ordine Cisterniensi gravi temptationis genere diu fuerat secreto vexatus, ac cujusdam vitii gravioris mole simul et peccandi consuetudine miserabiliter compeditus; nam multoties pœnitens et sese lacrimis ac crebris singultibus affligens, ad confessionis remedia consuevit confugere; sed semper tamen ad vomitum suum rediens, et illud grave facinus iterans, nunquam poterat a lapsu corporeo se cohibendo abstinere. Semper igitur se puniens mundavit et maculavit, resurgere contendit et iterum lapsum pertulit; et quicquid boni una diei hora egit vel collegit, altera ejusdem diei hora polluit et amisit. Quodam igitur tempore forte accidit, ut idem frater una cum abbate suo profectus ad aquilonales Anglorum fines perveniret, et ad viri Dei colloquium, Deo disponente, pertingeret. Post abbatis quidem peracta secreta, contulit se ille ad servi Dei seorsum colloquia, et inter alia, talia protestatus, ait, " Domne pater, quidam mei familiaris amicus gravi temptationis molestia continue et desperabiliter fatigatur et opprimitur; et consuetudinis turpitudine devinctus ac devictus, a diaboli laqueis nunquam respirare permittitur. Nam corporali turpitudine toties labitur quoties cogitatio illius temptatione succenditur; unde certa mors animæ illius ei imminere dinoscitur, nisi illi quam citius subveniatur.

[1] This chapter is not contained in the Harl. MS.

Comperiens denique quod ad vos profecturus properarem, multis cum lacrimis me rogavit, ut illum vestris orationibus commendarem; quare obsecro ut pro amore Jesu Christi illi subvenias, et pro ejus miseria Domino preces effundas." Tunc vir Dei sub silentio orans, et demum in illum attentius defigens oculos, dixit, "Hiccine, frater, quam diu vis talia perpetrare, et nunquam vis a tam spurca operatione cessare? Nam exsecranda est nimis tam fœtida nequitia qua te polluis? Unde jam cessa, cessa, quia nimis diu est quod talibus te involveris, et obligatiorem te vinculo peccati tui facis; quare consuetudo ista non est amplius iteranda, quia Deo et hominibus est abominanda." Quibus alter confusus, respondit, "Domne, alius est, de quo locutus sum, sed ego ille non sum." Ad quem vir Dei, "Vere, fili, tu ipse es qui hæc quasi de alio locutus es; nam hoc modo et tali genere facinoris te polluere consuesti, et sic ac sic agere hactenus non destitisti;" prosequensque modum et ordinem, omnem ei miseriæ suæ exposuit tenorem. Tunc frater ille ulterius verum diffiteri non potuit, sed potius procidens Domini misericordiam postulavit, quem vir Dei elevans, ait, "Surge, et cum Dei benedictione cum abbate tuo proficiscere; spero quidem quia Dominus meus Jesus Nazarænus peccatum hoc grande tibi remittet, et ulterius te in hoc ipsum corporali lapsu pollui non permittet. Nam peccatum illud amplius non iterabis, sed tamen multo tempore pœna illius commissi punieris; quia temptationum stimulo diu in animo et in carne cruciaberis, quousque cogitatione immunda vindice, coram Domino secretius a noxa delicti tui emunderis." Surgens frater ille cum abbate suo profectus est, et sic meritis sancti viri a vinculis diaboli [1]liberatus est.

[1] *Liberatus est.*] The Harleian anonymous MS. thus narrates this incident: "Frater quidam de ordine Cisternensi peccati cujusdam gravioris mole depressus, pernitiosa nimis peccandi consuetudine tenebatur. Multoties enim compunctus, et lacrimans, ad confessionis remedium veniebat, sed iterum, quasi canis ad vomitum, rediit ad peccatum; et ita, quod uno tempore mundabat, altero maculabat. Hic ad colloquium viri sancti cum suo venit abbate, quem ita secreto solus affatur: 'Domne, quidam notus mihi gravissima temptationis molestia fatigatus, et laqueis diaboli miserabiliter irretitus, post pœnitentiam et confessionem sæpe relabitur in quondam grande peccatum. Ille, cum essem huc profecturus, cum lacrimis postulavit, ut eum tuis orationibus commendarem.' Ad hæc sanctus, cum silenter orasset, ita respondit: 'Quamdiu, frater, hujusmodi perpetrabis? Quando a tam detestabili operatione cessabis? Cessa, jam cessa te magis et magis tanto peccati vinculo innodare.' Ille confusus in conscientia; 'Alius est,' inquit, 'domne, de quo loquor.' 'Immo tu,' ait vir sanctus, 'hoc fecisti: quia sic et sic agens hactenus in tali dedecore volutaris;' et modum suæ consuetudinis ei diligenter exposuit. Tunc ille procidens, ipsius miseri-

§ 257. Post annos denique aliquot, eodem fratre abbate effecto, coram viro Dei consedimus, et de abbatibus illius ordinis, qui illius præcipui forent amici, inter nos ministri ipsius quærebamus; consueverat enim servus Dei præcipuis amicis suis religiosis, pauperes, desolatos, et inopes, destinare, et habitum religionis et ordinis introitum eis suis precibus obtinere; quorum plures numero ita publica ex inopiæ paupertate eripuit, et corpora una cum animabus Domino lucrifacere procuravit. Talia igitur præventus occasione, de consimili pauperis locutus est necessitate. Dimissis interim aliis, conversus ad sacerdotem suum secretius ait, "Iste qui nunc abbas est, quondam ad me veniens in magna temptatione et cordis amaritudine obligatus fuit, qui aliud pro alio dixit, et quod ipse deliquerat alium commisisse simulando deploravit, sed eodem momento Deus commissum et commissi reum mihi revelavit, et me orante, a peccati consuetudine illum liberavit; pœnam tamen peccati hactenus gravius in animo sustinuit, nec tamen corporalem lapsum exinde pertulit. Unde cum illum post obitum meum videris, meo nomine ipsum salutato, et quomodo ad me venerit illi secretius dicito; adjungens quia Deus peccatum illius remisit, sed pœnam tamen illius delicti graviorem diutius pertulit." Post cujus obitum idem abbas Dunelmum venit; et accedens frater cui hæc vir Dei dixerat, omnia ei secretius enarravit, qui hæc omnia vera fuisse confessus est et non negavit; et Deo in sancto suo gratias referens, coram fratribus quos secum adduxerat, tenorem hujus historiæ illum retexere etiam tertio fecit, omniaque vera fuisse ipse postea coram omnibus suo testimonio [1]confirmavit.

cordiam flagitavit. Quem elevans, 'Surge,' ait, 'et cum benedictione Dei proficiscere cum abbate. Spero quod Deus te in hoc peccatum amplius cadere non permittet; tu operibus pœnitentiæ devotus insiste.' Ille profectus est, a potestate diaboli per Sancti merita liberatus."

[1] *Confirmavit.*] "Post annos aliquot cum idem frater esset abbas, coram viro Dei consedimus et de illius ordinis abbatibus loquebamur. Ipse ad sacerdotem suum conversus: 'Iste,' ait, 'qui nunc est abbas, olim venit ad me gravi temptatione vexatus; et cum simulatorie sic et sic loqueretur, Deus peccatum ipsius mihi revelavit, et illud, me orante, dimisit. Cum illum post meum finem videris, meo nomine salutato, et qualiter ad me venerit secretius dicito.' Sacerdos ille, viro defuncto, vidit abbatem illum Dunelmi, et mandatum exposuit sicut ei fuit injunctum. Abbas vero vera esse omnia quæ dicebat, asseruit, et coram fratribus quos secum adduxerat tertio fecit iterare narrata." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXLII. QUOMODO CUIDAM ZONAM DEDERIT, ET SANITATEM PER EAM INFIRMANTIBUS DONANDAM IN SPIRITU VIDERIT ET PRÆDIXERIT.[1]

§ 258. Ad videndam faciem viri Dei frater [2]subprioris Dunelmensis carnalis accessit, et qui pro caritatis gratia aliquod sibi munus peculiare de ejus rebus donari vehementius depoposcit. Unde vir Dei commotus zelo pietatis, quamvis nullam haberet substantiam terrenæ concupiscibilitatis, quandam tamen zonam rusticanam protulit, quam quondam quidam veteranus monachus ei pro devotione transmiserat. Erat quidem ex textura triplex, sed ignobilis, utpote compacta de veteribus pannorum fissuris, qua se accingendo corpori suo circumtulit, et ibi decissam partem illam petenti dedit; reliqua vero sibi reservari præcepit. Tunc vir Dei, "Hoc donum ignobile de me gratanter accipe, quod tamen scio quorumdam posse infirmitatibus subvenire; poterit quidem forte aliis esse auxilio quod de me misero accepisti Godrico." Quæ alius munera devote suscepit, et verba quæ audierat secum conferens, in corde reposuit. Post aliquantulum temporis contigit illum clericum quemdam fluxu sanguinis de naribus inexstinguibili, omni [3]desperatum medico, laborantem videre; cujus dolori desperabili compassus, capiti languentis zonam ipsam properabat circumponere. Sed mox ut ejus capiti illam circumposuit, statim omnis fluxus sanguinis restitit, et clericus se elevans, ab omni languore se sanatum comperit. Exinde zona illa nulli prægnantium est circumposita quæ non continuo ad ejus complexum de partus periculo fuerit [4]liberata. Unde duplex virtus gratiæ in Dei servo præminuit, prima quod virtus exivit de zona qua se circumcinxit, secunda vero quod eam languentibus in spiritu profuturam fore [5]præsensit.

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[2] *Subprioris.*] Perhaps the subprior who has been mentioned at § 202.

[3] *Desperatum.*] This word is written in the margin of the MS.

[4] *Liberata.*] See §§ 202, 206.

[5] *Præsensit.*] "Quidam ei notus petiit instanter, ut munusculum aliquod ei peculiare donaret. Ille zonam vilem protulit, contextam de veteribus pannis, quam ei senex monachus per devotionem transmiserat, et dedit illi, dicens: 'Hoc munus ignobile gratanter accipe, quia poterit aliquibus per Dei gratiam subvenire.' Post modicum tempus vidit ille clericum sanguinis fluxu per nares irremediabiliter laborantem; cujus capiti cum zona esset circumposita, fluxus omnino cessavit. Eadem zona postmodum parturientibus circumposita, omnes a periculo liberavit." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXLIII. QUALITER IN COLUMBÆ SPECIE SPIRITUM SANCTUM VIDERIT, ET QUID IPSE ALTERI RETULERIT.[1]

§ 259. Adhuc eo præ languore grabatum tenente, quidam vir laicus, moribus tamen maturus, ad eum venit; et pro peccatis suis Dominum sacris illius precibus sibi propitium fieri expostulans, secus pedes ipsius consedit. Quem consolans, ait, "Nosti cujus sancti hæc sit Ecclesia?" Cui alter, "Domne, non." Tunc ille, "In honore Sancti Johannis Baptistæ est dedicata, cujus hic meritis multorum sunt delenda peccata. Nam post obitum meum Deus locum istum glorificabit et, quia sanctus est, multis cum salute desiderata commissa facinorum condonabit." Attollensque oculos erga Crucifixi imaginem, iterum dixit, "Felix est qui hujus Crucis vultum digne honorificat et adorat, nam re vera Spiritus Sanctus in illo habitat. Nam die præterita, dum hic resedi, columbam candidam et viventem de eo progredientem conspexi, quæ a summo capitis ejus vertice descendit, et dulci alarum applausu ac remigio super lignum in quo stat, exinde vero super Altare resedit; post omnia vero, iterum unde venerat rediit, ac in vultus hujus gloriosi Crucifixi se recepit." Ad quorum auditus vir ille tremefactus obpalluit; quod servus Dei videns, dixit, "In nomine Domini nostri Jesu Christi et virtute Spiritus Sancti te adjuro, ne me vivente ea quæ audisti alicui dicas, sed post hujus depositum carnis sacerdoti in confessione ea detegas, ac postea confidenter, eo consulente, coram omnibus ista protesteris et enunties." Quod et alius ei sacramento promisit, ac tenuit; sed post obitum ipsius, sacerdote præcipiente, hæc omnia retulit, et coram propalare non desinit. Quæ nos, et quamplures alii, quam sæpe de ore ejus audivimus, et ejus testimonium verum fuisse cognovimus; nec aliud id quam Spiritus Sancti effectiva potentia exstitit, quæ non aliter in hac carne homini quam adumbrato sub velamine se [2]ostendit.

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Ostendit.*] So the Harleian anonymous legend: "Cum laicus vir quidam bene moratus sederet ante lectum ipsius, rogans ut Deum pro suis excessibus exoraret, dixit ad eum, 'Capella hæc dedicata est in honore Sancti Johannis Baptistæ, cujus meritis hic delebuntur peccata multorum, quia Deus post obitum meum glorificabit hunc locum. In isto autem Crucifixo Spiritus Sanctus inhabitat, quia die præterita columbam candidam de illo exire conspexi. Quæ descendens a vertice capitis levi motu alarum prius ligno inferiori, postea insedit Altari, unde rediens in Crucifixum, unde venerat se recepit. In nomine Domini Jesu

CAP. CXLIV. QUALITER SPIRITUS AVARITIÆ EUM TEMPTAVERIT, SED IN ILLUSIONE PROPRIA VICTUS ET DELUSUS SIT.[1]

§ 260. Multimoda temptaminum varietate [2]pars iniqua dæmonum viro Dei conabatur illudere; sed, Domini fretus auxilio, semper ex eorum decipula triumphum gloriæ consuevit servus Dei perquirere. Contigit nimirum nocte quadam ut soporanti viro Dei quidam assisteret, et ita eum commonens et instruens diceret, "Godrice, mane facto consurge, et in illo loco terram fode; quia infra hæc atria tua thesaurum pergrandem poteris invenire; nam quem aliis diutius hactenus occultavimus, nunc tibi revelandum credimus, quia hoc tuis meritis debitum scimus." Spiritus quidem philargiæ exstitit, qui ex auri sacra fame cupidinis fomitem zelo avaritiæ in ejus pectore sic delegerat concitare. Peracto exinde aliquanto tempore, sæpius hæc animo volvens, proposuit de mammona iniquitatis aliquod opus caritatis efficere, et pauperes vel inopes de thesauri inveniendi copiosis stipendiis alacrius refovere. Tali denique animatus proposito, quadam die cœpit illo in loco, qui ei ostensus fuit, altius terram effodere; et in circuitu gradiens ac fodiens, usque ad interiora terræ pervenit. Post hæc ecce, quidam quasi pueri nigri, capillo capitis [3]decusati, qui rectius dici possunt [4]Pigmæi, id est, semicubitales homines, quia vix a terra altius prominentes; unde de sub effossis cespitum rimulis procedebant, et in eum cachinnantes, minutas pillulas fumigantes jaculabant. Fumus qui de pillulis procedebat, magni fœtoris et intolerabilis erat. Quos ipse statim advertit dæmones esse, et non infantes; unde et terræ foveam, cespite cum pulvere rejecto, operuit, et sic in eos subsannans, dixit, "Ecce, quod vestrum est percipite et possidete; pecunia thesauri vestri vobiscum sit in perditione; nam nihil quod vestrum, vel mundanæ pompæ sit, habere desidero, sed Christi confixus Cruci, Illum solum quæro." His dictis, fossam terra cooperuit, nec a die illa vel deinceps quicquam auri vel argenti sibi alicubi reponere vo-

Christi præcipio tibi ut ista, me vivente, non dicas; me defuncto, potes ea dicere de consilio sacerdotis.' Hoc ille vir modo, sacerdotis jussu, propalare non cessat."

[1] Not found in the Harl. MS.

[2] *Pars iniqua.*] See § 129.

[3] *Decusati.*] According to Joh. de Janua this verb is derived from "decus," and is equivalent to "ornare, venustare;" see Du Cange, ii. 1353. This explanation does not appear satisfactory, but no better presents itself.

[4] *Pigmæi.*] See § 187.

luit. Sicque avaritiæ dæmon, qui ei semel illudere conatus est, semper postea proprio conamine devictus est.

Hæc ipse sibi ministris assidentibus sæpius retulit, et quam fallax sit avaritiæ gloria hujusmodi exemplo sæpe [1] præmonstravit.

CAP. CXLV. QUOMODO IN AURIFABRI FORMA DÆMON APPARUIT, SED TAM IN GEMMIS QUAM IN AURO CONTEMPTUS SIT.[2]

§ 261. ALIQUANDO etiam idem spiritus sese visibilem præbuit, et in cellula residenti ita illudere visu et auditu phantastico voluit. Fabrilia quidem instrumenta cum incude et forficibus, et minutis ferri malleolis, protulit; atque coram eo residens, ut [3] aurifaber sagacissimus, gemmas cum auro preciosas producere consuevit, de quibus annulos vel [4] murenulas se confinxit efficere, et ex ictibus malleorum minutis et crebris quosdam dulcifluos tonos educere; nam metalla ad invicem collisa relucere solebant et tinnire, quorum uno aures illius intendebat offendere, altero vero oculis ejus decipulam nequitiæ seductionis ingerere. Quæ omnia vir Dei velut stercora despexit, et oratione et contemplatione suspendens, ad cœlestia oculos et animum, illa et omnia terrena mente [5] transcendit.

[1] *Præmonstravit.*] "Nocte quadam astitit ei quidam in somnis dicens: 'Godrice, cras poteris hic thesaurum grandem fodiens invenire; qui, huc usque cæteris occultatus, nunc tuis meritis revelatur.' Vir sanctus tempore aliquanto hanc visionem in animo sæpe volvebat, æstimans bonum esse hunc thesaurum pauperibus erogare. Igitur die quadam ibi fodiens, cum ad interiora venisset, vidit de terra procedere quasi pueros quosdam nigros, tonsis capitibus, et semicubitales ut pigmæos; qui cachinnantes jactabant in eum pillulas fumigantes, multumque fœtentes. Ipse illusiones fantasticas recognoscens, 'Pecunia,' inquit, 'thesauri vestri sit in perditionem vobiscum;' et terram quam effoderat rejecit in foveam. Ab illo die nunquam auri vel argenti quippiam sibi voluit conservare." Anon. Harl. Legend.

[2] This chapter is omitted in the Harl. MS.

[3] *Aurifaber.*] This savours of northern tradition, as may be seen by examining the tales respecting Dwarfs collected by Sir W. Scott, Border Minstrelsy, ii. 175, edit. 1803.

[4] *Murenulas.*] Flexible metallic necklaces; see Du Cange, iv. 1105.

[5] *Transcendit.*] The same anonymous narrative thus proceeds: "Idem spiritus avaritiæ quandoque in cella sedenti se contulit tanquam faber; et cum eo residens, instrumenta fabrilia ostendebat, et aurum et lapides pretiosos; de quibus annulos et murenulas confingebat. Metalla etiam ad invicem collidebat, ut soni dulcedine delectaret auditum; sed vir Dei cœlesti contemplatione suspensus, oculos et animum avertebat."

CAP. CXLVI. QUANTA SIMULATIONE EUM DÆMONES ADORAVERINT, ET QUOMODO EJUS FIDE ET PRÆCEPTO FUGATI SUNT.[1]

§ 262. Post hæc antiquo pectore nova figmenta componens, alia se specie induit, et ad aquilonalem anguli Ecclesiæ partem, quasi de duro pariete, prorumpens, in quatuor hominum effigies se divisit; quæ vel unus spiritus seu plures tanti numero quot sunt [2]visi fuerint, incertum est, Deo vero Soli cognitum est. Qui ante Altare diu genua flectentes et pectora pugnis tundentes, orationibus se intendere simulabant. Sed post hæc omnia, erga servum Dei conversi, quasi illi pro sua sanctitate gloriam differentes, sæpius submissis in terram capitibus coram illo sese genibus procurvabant; exinde erga Altare quasi orantes, opus pristinum iterabant, et iterum atque iterum ante servum Dei se cernuo poplite procurvabant. Quæ prolixius agentes, sed Dei servum in his non seductum animo perpendentes, tandem in altitudinem maximam crescendo sua corpora subrigebant, et capita phantastica pene usque ad altitudinem trabium Ecclesiæ protendebant. Tunc manifeste servo Dei innotuit quod hæc adversantium sibi dæmonum illusio phantastica fuerit; et advocans ministrum, præcepit ut eos, aqua benedicta aspersa, fugaret; quam refugientes comperit quod nec illos sic abigere posset. Denique, securi arrepta, jussit famulo in ipsos irruere; quod et ille exsequens, ictus pervalidos cœpit sæpius in illos vibrando jaculare; qui tandem fidei merito viri Dei devicti, diffugere, et inanescentes per aera nusquam comparuere.

Hæc ipse cuidam fratri nostro retulit, et inter alia conquestus dixit, "Vides, fili, quot dolores in hoc corporis infirmitate sustineo; sed tamen hujusmodi moles molestiæ in spiritu gravissimas jugiter [3]perfero."

[1] Nor does this chapter occur in the Harl. MS.

[2] *Visi fuerint.*] Vincent de Beauvais, Spec. Moral., p. 893, discusses the mode by which evil spirits produce these delusions.

[3] *Perfero.*] "A parte aquilonari Ecclesiæ prodierunt quasi tres viri de pariete, qui velut orantes coram Altari genua flectebant pectoraque tundebant; et conversi aliquando ad Sanctum Dei, tanquam venerantes illum, genibus curvatis capita inclinabant. Cum sic diutius agentes, a[d]vertere[n]t illum non esse deceptum, excrescentes in altum super trabes capita efferebant. Advocans ergo ministrum, illos aqua benedicta fecit aspergi; et cum non sic effugerent, jussit ut in illos irrueret cum securi, et sic denique profugerunt." Anon. Harl. Legend.

CAP. CXLVII. QUALITER PROPHETICO SPIRITU PRÆDIXERIT QUID EI TRANSMITTI DEBUIT, VEL QUÆ ULTIO DETINENTES OPPRESSERIT.[1]

§ 263. FACTA Dei mirabilia humanæ excedunt possibilitatis eloquia; nam quanto profusius contendimus miracula divina contexere, [2]tantoperosius comperimus ea modum sua multitudine superare. Erat quidem vir unus militaris, satis notissimus, viro Dei familiaris, utpote communis amicitiæ illi fœdere copulatus. Quia igitur ingratæ occasionis necessitas eum compulit, negotii sui causam orationibus servi Dei commissurus advenit. Conquerebatur enim [3]aquilonales incolas terram quandam sibi violenter ablatam, quam judicio justitiæ [4]debito sibi restitui postulaverat, quæstionibus absolutam. Decidendæ igitur utrorumque [5]calumniæ dies alterutris præfixus est; et ideo diem præveniens, servi Dei orationibus se attentius commendare compulsus est. Domum vero rediens, sed statim diluculo proficiscens, nocte eadem in secreto thalami cubiculo uxori suæ præceperat, ut se profecto, statim servo Dei duos solidos mitteret, quatinus pro ejus negotio tanto devotius exoraret; quos illa suscepit, atque quæ jussa fuerat [6]facturam se gratanter spopondit. Proficiscente illo, conjux illa, avaritiæ ancilla et ignota caritatis amica, solidos ipsos sibi, viro ejus ignorante, retinuit, ac privatis usibus reservavit. Querela denique defendentis ac calumniantis annis duobus integris diducta est, neque finiri potuit: quia, sicut rerum exitus edocuit, effectum operis peccatum conjugis impedivit.

§ 264. Mittens denique ad illum servum suum, cœpit rogare servum Dei ut pro negotio suo Dei clementiam postularet; et excusatum illum haberet, eo quod quibusdam impedimentis necessariis implicitus, ipse venire non potuisset. Ad quæ subridens vir Dei, ait, "Duos solidos quos biennio elapso Sancto Johanni Baptistæ et mihi in cubili suo devovit, conjuge sua illos clam ac furtim occultante, adhuc nobis detinuit; et me non pacato, per me Dominum pacare cupit? Non tamen ideo ista dico quasi illis indigeam, seu avarus concupiscentiæ adulator exsistam. Nempe si Sancto Johanni Baptistæ solidi ipsi missi fu-

[1] Chapter CXXVIII. in the Harl. MS.
[2] *Tantoperosius.*] Tanto operosius, *H.*; tanto perosius, *B.*
[3] *Aquilonales.*] Apud aquilonas, *H.*
[4] *Debito.*] Debito juris sibi, *H.*
[5] *Calumniæ.*] See § 124.
[6] *Facturam.*] Facturum, MS.

issent, utique manu ista ministrante, per usus pauperum in thesauros cœlestes pro ejus negotio pertransissent. Et jam diu est quod causa domni tui bonum quidem finem sortita fuisset, nisi clementia Christi pro hujus transgressionis obice indignata adhuc implacabilis ei facta consisteret. Nec contentio ista sopiri poterit, prius quam pecuniæ illius summa Sancto Johanni et mihi reddita sit; quæ mox ut persoluta fuerit controversiæ ipsius calumniam ad commodum suum absolutam providebit." Quibus nuncius domno suo et matri familias declarans, utrosque ingenti stupore perculit, et timore corda dissolvit; cognovitque conjux ejus omnia quæ secreto commiserat, et pensum tantæ pecuniæ pro peccati sui crimine se reddituram promittebat; missaque viro Dei pecunia, statim confœderationis concordia inter dissidentium certamina est subsecuta. Nam ea quæ calumniabatur infra breve tempus consecutus est, ac inter dissidentes pacis quieta amicitia confœderata est. Ubi triplex miraculi virtus apparuit, prima, quod Deus exaudire noluit quamdiu vir Dei infensus exstitit; secunda, quod abscondita in spiritu persenserit; tertia vero, quod peccati facinus occultum corripiendo [1]correxit.

CAP. CXLVIII. QUOMODO GRAVISSIME ÆGROTARE CŒPERIT, ET DIVINA SUBITO VISIONE SEMI-ANIMIS REPARATUS SIT, ET QUOMODO CECINERIT, ET DE LUCE QUAM VIDIT.[2]

§ 265. Factum est ut vir Dei morbo correptus acerrimo, desperatus cunctis, languidus lecto decumberet, et solum mortis exitum lenta cædis infirmitate, ut putabatur, exspectaret. Missus

[1] *Correxit.*] "Vir militaris, amicus viro Dei, causam habens coram justitiariis decidendam, pro terra quam sibi dicebat violenter ablatam, ejus orationibus negotium suum attentius commendavit. Cumque redisset domum, eadem nocte secreto præcepit uxori suæ, ut duos solidos mitteret viro Dei. Quos illa suscipiens, viro nesciente, retinuit, et suis usibus reservavit. Causa quidem viri annis duobus integris non potuit terminari; quamobrem mittens ad servum Dei, rogabat obnixius ut pro suo negotio Dominum exoraret, excusans quod ipsemet propter occupationes ad eum venire non posset. Ad hoc vir Dei subridens, ait: 'Ipse duos solidos promisit Sancto Johanni, quos uxor ejus accepit, et adhuc non transmisit. Ego autem, si venissent, illos pauperibus erogassem, et causa ipsius, quæ adhuc pro ista transgressione suspenditur, finem sortita esset idoneum. Cum vero persoluti, lis ad suum commodum finietur.' Nuntius ista narravit domi; et illi mirantes, pecuniam reddiderunt; statimque ad ejus qui petebat utilitatem, lis illa per concordiam est sopita." Anon. Harl. Legend.

[2] Chapter CXXIX. in the Harl. MS.

est igitur ad illius custodiam quidam frater de monasterio, qui ejus singulariter deputabatur curæ et sollicitudinis ministerio. Totam interim cutis et corporis superficiem lividus tumor extenderat, et super hoc tamen interraneus dolor viscerum et edacissimus languor nervorum atque venarum, quasi [1]vermium interiora depascentium, per membrorum officinas singulas discurrebat. Unde aliquoties considentibus sibi voce tenui qua poterat, sic dicebat, "Vermes istos viventes, queso, vos extrahite; vel, si aliter non potestis, vulneribus in carne ista incisis, sic saltem meos devoratores corripite." Nocte facta, totus explosis artubus exanimis putabatur, et quasi in agonia factus, sola mors vicina a ministris vigilantibus spectabatur; et ecce, nocte media voce elata altissime, cunctis mirantibus, jubilabat, et concentus quosdam velut musicos diutissime proferebat. Post hæc corpore simul et mente factus hilarior, visus est quasi omni ægritudine propulsa, restituta sanitate vegetior.

§ 266. At mane facto, frater ille, qui attentius istis [2]chordis aures adhibuit, et quasi causam cantus ipsius nosset, volens ejus simplicitatem latentius prævenire, dixit, "Domne, quam dulcia et lucida fuerunt quæ nocte vidisti, quamque dulcimode cum musicis modulis decantasti!" Et ille, "Vere, fili, dulcia et lucida vidi; unde et spiritum a cantilenis lætitiæ cohibere non potui." At frater, "Numquid, domne, talia vidisti, qualia et quam miranda ego conspexi?" Ad quæ respondit, "Tanta lucis claritas per orientalem mihi hujus parietis nocte ista fenestram illuxit, quod etiam acus unus, si inter stramina hujus areæ, vel etiam in abditissimo pulvere hujus terræ in [3]abscondito delituisset, [4]perspiccue sine omni integumento videri, ea hora qua cecini, potuisset. Et cum luce odor tantus dulcedinis mei perfudit arcana pectoris, ut jam recepisse mihi videar omnem pristinæ formam solitæ sospitatis." Tunc frater, "Et dum cecinisti, quæ verba decantasti?" Quibus ille, "Kyrieleyson, Christeleyson. Hæc enim verba a superis Civibus decantari comperi, et ideo eadem ipse deprompsi. Et tu, quæ jocunda vidisti?" Qui se solam [5]lucernam lucidam vidisse respondit, quia frater ille nihil aliud spiritualium vidisse

[1] *Vermium.*] The same symptoms returned afterwards with increased violence, see § 291.

[2] *Chordis.*] Cordis, MS.

[3] *Abscondito.*] Abdito, *H.*

[4] *Perspiccue.*] Perspicere, MS.

[5] *Lucernam.*] A lamp was kept constantly burning in the Dormitory; see Concord. Reg., pp. 757, 759; and also Sanderson's edition of the Antiquities of Durham, p. 78.

prævaluit; at tamen tali calliditatis simultate uti deliberavit, quia a viro Dei rei certitudinem tali indagine elicere procuravit. Videns denique frater quod tali medicamine a tanta ægritudine curatus est, domi statim [1]regressus est.

CAP. CXLIX. QUALITER QUIDAM VIR MILITARIS EUM CUM CRUCIFIXO LOQUENTEM VIDERIT; ET POSTEA, NEMINE DOCENTE, FACIEM VIRI DEI COGNOVERIT.[2]

§ 267. INTER alia misericordiæ pignora quæ peccantibus tribuit, quoddam præmirabile signum Dei Solius virtutis illuxit. Erat enim quidam ætate quidem robusta, viribus approbatus, sed pro ministerii sui acceptabiliore quidem famulatu, inter militares socios non mediocriter familiaritate dilectus. Hic equestri prudentia in curia [3]Adæ de Bruis educatus est ex cunabulorum pene adolescentia, qui ætatis virtutem gratia multorum, amicitia sodalium, ac industria operum, devicit per omnem pene exercitii probitatem. Quadragesimali tempore aquilonares [4]Scottorum fines adiit, sed per Tinemutham veniens, ibi de more hospitantium cum sociis militibus, jam nocturnis tenebris, quieturus accubuit. Hic soporandi gratia in medio quorumdum suorum se composuit, ac utrimque collaterales sodales habuit. Procedente paululum noctis hora, vir ille factus est subito in excessu mentis, sive in

[1] *Regressus est.*] "Morbo correptus acerrimo, videbatur non aliud quam vivendi terminum exspectare. Nam superficiem corporis lividus tumor extenderat, et interius dolor edacissimus, quasi vermium interiora pascentium, discurrebat. Unde rogabat illos qui aderant ut, si aliter fieri non posset, incisa carne vermes, quibus devorabatur, extraherent. Nocte media cum jaceret velut exanimis, cœpit elata voce diu, cunctis admirantibus, jubilare, et post hoc apparuit tanquam sanitati restitutus hilarior. Mane facto, frater qui ei assidebat, cupiens scire quid viderit, dixit ei: 'Domne, quam dulcia fuerunt quæ hac nocte vidisti; et tu quam dulciter decantasti.' Et ille: 'Fili,' ait, 'vere dulcia fuerunt, et ideo me a cantu cohibere non potui. Tanta mihi lux per fenestram orientalem parietis hujus illuxit, quod acus in straminibus et pulvere hora qua cecini non posset abscondi, et me tantus odor dulcedinis cum hac luce perfudit, ut mihi pristinam recuperasse videar sospitatem. Audivi quidem Kyrieleyson, Christeleyson, a supernis civibus decantari; et ideo eadem verba consequenter ego cantavi." Anonymous Harleian Legend.

[2] Chapter CXXXI. in the Harl. MS.

[3] *Adæ de Bruis.*] Two barons of this name, the father and the son, were contemporary with St. Godric, but it seems more probable that the latter is the person here indicated; see Dugd. Baron., i. 448.

[4] *Scottorum fines.*] Bruce, as it is well known, had attained large possessions in Scotland, especially in Anandale; Dugd. ibid.

corpore vel extra corpus nesciens, non in ænigmate per opinionem, sed facie ad faciem videns sacrosancta signacula Dominicæ Passionis. Aspiciebat in visu noctis, et venit in nubibus cœli Filius Hominis, præferens cum patibulo Crucis omnia recentia vulnerum stigmata suæ salutiferæ redemptionis. Et ecce! quidam vir veteranus, statura modicus et setis albentibus pro cæsariei amictu plene perfusus, de inferioribus terrigenarum partibus ascendit, ac jocundo gressuum remigio Crucifixum adoraturus appropiavit. Qui ut ad demissiores pedum partes et [1] Crucis advenerat, super ipsam Crucem in sublime porrectam, moderatis gressuum conatibus per ipsa fastigia conscendebat; ac de vestigio pedum clavis confixorum usque ad suprema genuum prodiit, deinde post modicum usque ad succinctoria viscerum maturavit et attigit. Tunc Qui in Cruce confixus exstiterat, acies oculorum erectas dulcifluo visendi genere erga venientem dirigebat, osque suum mellifluis benedictionibus plenum aperuit ac labiorum motu nectario verba serena profudit, et ait, "Salve Godrice, noster amice. Quod modo conaris, prout postulas consequeres." Blandoque vultu ac sereno jocunditatis affectu, supra quam explicari poterit, uterque cum altero ad invicem diutissime dulcioris eloquii verba conserunt. Postmodum vero vir ille supra lignum Crucis, quod a parte brachii dexteri prominuit, hilari annisu volatili conscendit. Ad quem iterum Cruci confixus vultus inclinati antea capitis convertendo reflexit, et protenso colli flexamine jocundo sermonum modulamine prolixius, ut amicus cum amico, consuluit. At iste qui in extasi mentis ista viderat, interim semper Domini Jesu clementiam medullitus implorabat; ad quem aliquis ex circumstantium agmine accessit, et ait, "Si ea feceris quæ a Godrico illo, quem vidisti, audieris, salutem optatam quam postulas consequeris; nam et ipse tui meminit, quando tuas miserias coram præsentia Domini Sui Jesu Christi horridas ac miserandas conspexit. Videns vidit afflictionem tuam, et si ejus documenta sectatus fueris, et apprehenderis, salute gloriosa donaberis." Inter hæc verba secum colloquens, subito vidit Crucifixi vultum in ipsum radiantes oculos dirigentis. Tum ille palmas utrasque in sublime protendere et Domini sic clementiam cœpit invocare. "Domine Jesu, miserere, auxiliare et consule;" tantique clamoris sonitus in soporis similitudine edidit, quod consoporantes

[1] *Crucis.*] Cruris, *H.*

socios strepitu suo expergefactos evigilare compulerit. Qui statim illum excitantes, exsurgere compellunt; et quare sic in quietis silentio ejularet, fleret, atque voces emitteret, explorarunt. Quibus ille omnia seriatim contexuit, ac quis fuisset ille Godricus suppliciter sibi revelari a sociis postulavit. Nunquam enim antea virum Dei Godricum viderat, aut noverat, at tamen famam auræ tenuis de aliquo Godrico heremita quandoque perceperat. Mane facto, dum de hujusmodi viro quæreret, et locus illius fines sedulus indagitaret, inter quosdam aliquem reperit qui omnia ei quæ animo gerebat, exposuit; sociis tamen compellentibus, aliquandiu cum illis [1] profectus est.

§ 268. Post parum vero temporis cum illis per regiones istas reversus, omnibus illis relictis, ad locum ipsius solitudinis solus digressus est. Subiens vero Ecclesiam, statim ut virum Dei vidit, ipsum fore quem in visione nocturna quondam viderat, ejaculando et lacrimando proclamabat; convocatisque nobis, licentiam a nobis loquendi cum viro Dei petiit et impetravit, nobisque coram residentibus, seriatim omnia, protestantibus lacrimis, declaravit. Ad quæ subridens vir Dei ait, "Qua nocte hæc acciderunt, seu qua hora noctis tanti tibi mysterii secreta claruerunt?" Tunc ille, "Quindenus," inquit, "dies hodie illuxit, ac hoc hora noctis mediæ prope admodum exstitit." Ad hæc vir Dei, "Vere," inquit, "ego miser Godricus fui, quem cum Domino meo Jesu Nazareno colloquentem vidisti, ac pro tuis miseriis preces effudi; unde præveni faciem Ejus in confessione, si nostris volueris consiliis acquiescere." Qui, accersito sacerdote, de sepulchro fœtentis diu conscientiæ ligatus manus ac pedes prodiit,

[1] *Profectus est.*] "Fuit in curia Adæ de Bruis educatus a pueritia miles quidem fortis et præ consortiis gratiosus. Hic tempore Quadragesimali cum sociis militibus in Scotiam proficiscens, apud Tinemutham hospitatus est. Ubi de nocte vidit in somnis Christum venientem in nubibus, crucifixum, et recentia vulnerum stigmata præferentem. Et ecce, vir statura modicus et canitie venerandus ascendit ad Eum. Primo ad pedes, post ad genua, deinde ad succinctorium; et tunc eum Cruci fixus benigne respiciens, 'Salve,' ait, 'Godrice, Noster amice, quod modo postulas, consequeris.' Postea diu aspectu blando, vultu sereno, sermone jocundo, ad invicem sunt locuti. Miles, qui hæc videbat, Dei clementiam vocabat; et accessit ad eum quidam circumstantium, dicens, 'Si feceris ea quæ audies a Godrico, salutem consequaris optatam, quoniam ipse tui meminit apud Deum.' Interea vidit Cruci fixum in se oculos convertentem; et manus in sublime protendens, 'Domine,' inquit, 'Jesu Christe, miserere mei;' tantumque clamorem edidit quod socios expergefecit. Illi mox excitaverunt eum, et cur ita clamaverit, quæsierunt. Quibus ille seriatim cuncta retulit; et quis esset ille Godricus cœpit diligenter inquirere, didicitque ab incolis quod quærebat." Anonymous Harleian Legend.

de his quæ nunquam prius præ horroris confusione confiteri potuit, ac absolutus a sacerdotali potestate coram viro Dei resedit. Qui, linei panni fissuris ad similitudinem Crucis ordine cancellato transpositis, ait, "In nomine Jesu Christi, Quem vidisti, hoc Crucis signaculum in die passionis Illius, quæ [1]feria sexta diem Paschæ solemnem præcedit, suscipe, ut Christi clementiam possis consequendo percipere. Illo enim te per visionem istam Christus vocabat, ut Crucis ignominiam in Calvariæ loco pro te quondam passus suscipiebat." Quibus consiliis ac præceptis libenter acquievit, ac de manu illius illud signaculum percipiens, Domino gratias referens lætabundus abscessit. Mirabamur igitur et nos quomodo vir, quem nunquam ante viderat, cognovisset; gratiasque Deo retulimus, quod patrem nostrum tantorum mysteriorum cognitorem atque effectorem cognovimus, gaudioque maximo perfusi sumus quod tam secretis cœlestibus interfuisse potuimus. Revolventes enim noctis horam qua hæc cœlitus facta fuerant, comprobavimus illum eadem nocte miro devotionis amore spiritualibus excubiis inservisse, convenitque hora eadem tam admirandæ visionis cum momento temporis profusæ ad Dominum [2]orationis.

[1] *Feria sexta.*] Not the sixth day before Easter, but the sixth day of the week before Easter, namely, upon Good Friday.

[2] *Orationis.*] The narrative is thus continued in the anonymous manuscript: "Volens autem ad eum divertere, compulsus a sociis processit cum eis; et in brevi reversus adiit virum Dei. Quem videns, ipsum esse quem in somnis viderat, proclamavit, et visionis modum nobis residentibus enarravit. Interrogatus qua nocte vel hora sic videret, "Hodie," ait, "quintus decimus dies est ex quo hæc fere media nocte conspexi." Tunc vir sanctus: "Ego," inquit, "fui quem vidisti Domino loquentem, et pro tuo crimine deprecantem. Tu vero faciem Ejus in confessione præveni, ut mea possis intercessione juvari." Ille accedens ad sacerdotem, quod antea præ confusione celaverat, compunctus aperuit; et viro Dei sic absolutus assedit, qui de lineo panno Crucem fecit, et ait: "In nomine Jesu Christi hoc signum Crucis accipies in Parasceve ante Pasca; quoniam Ipse ad hanc peregrinationem te vocavit, quando tibi Cruci fixus apparuit." Juvenis libenter salubri consilio acquievit, et lætabundus abscessit."

CAP. CL. QUOMODO TRES VIROS DE PARADISO DESCENDENTES VIDIT, ET QUÆ ILLORUM ESSE NOMINA DIXERIT, VEL QUID UNUS EORUM DE ILLO DIXERIT.[1]

§ 269. At postmodum paucis interjectis diebus, Missa celebrata, processi ad illum solemniter, ut decebat, sanctæ Eucharistiæ deferens sacramenta. Eo siquidem tempore quia maximi languoris inclementia exsangues totius corporis ejus artus pene detriverat, sacrosanctis mysteriis omni [2]die secunda vel tertia communicabat; exitum quidem suum, quem imminere cognovit, tali continue viatico præmunire non desiit. Sacramentis denique cum mira animi hilaritate perceptis, jussit ut exutus sacerdotalibus infulis, aliqua auditurus cœlestia coram illo consisterem. Postea ille, "Nocte," inquit, "ista, dum hic synaxim nocturnam persolvisti, num aliquos hic viros prælucidos vidisti?" Ad quem ego, "Non, pater mi." Tunc ille, "Revera fili, a primordio temporis quo cecinisti, tres huc de Paradiso cœlesti viros illustres adventantes conspexi, quos et cognovi; qui ad lævam parietis hujus Ecclesiæ foris descenderant, ibique diutius stantes ac mutuo colloquentes, ora dulciflua sæpius in me convertebant. Tres quidem descendentes vidi, sed unum adoravi; de quibus qui ad sinistram constitit, Ipsi Qui in medio eorum stetit, ait, "Domine, hic noster Godricus, quamdiu sic cruciabitur, vel quando noster collega efficietur?" Ad quæ Dominus, "Est in illo adhuc aliquid quod expietur, et nec dum venit hora ejus ut de hoc mundo transferatur." Isti sæpius in uno collegio viri conveniunt, nec aliquamdiu ab invicem separari consuescunt; hinc deinde migrantes ad quasdam regiones finitimas postea adulteriores quosdam fideles dignati sunt invisere, atque sic iterum per nos redire. [3]Hique aliquamdiu consistentes, ac in nos vultu satis beneplacito respicientes, unde venerunt postea redierunt; quos hoc corporeo intuitu gradientes usque ad Paradisi sublimiora loca prosecutus sum, et in his, quæ mihi ab eis dicta sunt, plurimum gavisus sum."

[1] In the Harl. MS. chapter CXXXII.
[2] *Die secunda vel tertia.*] On the frequent communion of the early Church see Gennad. de Eccl. Dogmat. cap. 53, Algerus de Sacram. Eucharistæ, lib. i. cap. 22, ap. Bibl. Patr. xii. 431, and other passages collected by Bingham.
[3] *Hique.*] Hincque, *H.*

§ 270. Cum vero quærerem verborum ipsorum promissionem, tenorem, aut seriem, respondit eorum qualitatem, formam, atque figuram fore inexplicabilem, ac modum linguis hominum inedicibilem. Tunc ego, "Pater mi, quinam illi fuere, qui hic, nobis mente cæca ignorantibus, astitere, vel cujusmodi nominis vocabula habuere?" Ad quod ille, "Medius eorum erat magnus Jesus Nazaræenus, a dexteris Ejus cœli clavicularius Petrus, a sinistris vero ipsorum Johannes Baptista, domnus meus, qui semper Sibi jugiter cohærent, et dulcifluo comitatu sese amplectendo congaudent." Tunc turbatus spiritu tanta animi commotione infremuit, ut singultuum suspiria voces loquentis interciderent, et omnem sermonis facultatem diutissime mora protracta adimerent. Flevit enim fletu magno, ita ut vox cum lingua suo privatæ viderentur officio. Conticui ergo et collacrimatus, plura de his investigare [1]pertimui.

CAP. CLI. QUALITER SANCTAM MARIAM DIUTIUS INVOCAVERIT, QUOMODOVE CANTAVERIT, SIVE QUID TUNC IN SPIRITU VIDERIT.[2]

§ 271. Tactus iterum die altera vehementi Spiritus Sancti gratia, a prima diei usque ad horam nonam tanta animi serenitate in excessu mentis exstitit, quod palmas in cœlum erectas sub jugi tenore non demiserit. Lacrimis igitur ubertim fluentibus, proclamare non desiit, et Sanctam Mariam Virginem, Dei piissimam

[1] *Pertimui.*] "Cum esset diutino languore consumptus, Eucharistiam solebat accipere quolibet die tertio vel secundo. Vice quadam post Missæ celebrationem, cum a me sacramenta sumpsisset, jussit ut exutus vestimentis sacerdotalibus, assiderem: et ita incœpit: 'Numquid viros hic aliquos vidisti hac nocte dum nocturnæ synaxis officium persolvisti?' Cum vero me dicerem non vidisse: 'Fili,' ait, 'a principio temporis quo cantasti, viros tres vidi huc venire de cœlis, quorum ille qui stabat a sinistris ita est locutus ad medium: 'Domine, hic noster Godricus quamdiu hoc modo cruciabitur, et a nostro collegio disjungetur?' Et ille ait: 'Adhuc,' ait, 'in eo est aliquid expiandum; nec dum venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo.' Deinde recesserunt, et quosdam fideles in aliis regionibus visitaverunt, iterumque reversi hic aliquandiu constiterunt, et me vultu placido respexerunt. Quos ego sum postea prosecutus his oculis usque ad Paradisi sublimia redeuntes; plurimum de verbis, quæ ab eis mihi sunt dicta, lætatus, quæ verba hominis lingua explicare non potest. Medius autem illorum fuit Dominus Jesus, a dextris cœli clavicularius, a sinistris Johannes domnus meus.' Tunc flere vehementer incœpit, adeo ut singultus atque suspiria loquendi adimerent facultatem; et ego collacrimans, plura tunc investigare cessavi." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter CXXXIII.

Genitricem, quasi præsentialiter assistentem, sine intermissione alloqui cœpit. Psallebat sæpius, orabat frequentius, et continue illacrimabatur uberius; in canendo canticum dulcissimi meli personuit, in cujus fine semper diutissime plorans procedere ulterius aut mox repetere modulum ipsius non potuit. Quod genus cantici cum verbis ipsius retinui, quia illud Beata Dei Genitrice Maria edocente, se didicisse mihi secretius sibi colloquenti asseruit. Oravit interim dicens, "Sancta Maria miserere, succurre, auxiliare et protege: atque de hoc cœnulento ergastulo erutum tecum hinc perducito, et sub umbra tuæ miserationis in cœleste regnum gloriæ perennis tecum modo hinc translatum, collocare memento. Ne, me igitur hic post te dimisso, recedas; vel ulterius in [1]præsenti miseria derelinquas, tibi enim cohærebo, ne te deseram; et nisi miserta fueris, hinc abire non permittam." Multaque his consimilia dixit; ac demum quasi cum considente locutus, verba diutius secretiora profudit; post excessum denique morosæ contemplationis ad se reversus, paululum conticuit; ac deinde nos convocans, de spiritualibus secretis quibusdam nos consolans, dixit, "Gravis est vere hujus corporalis pugna militiæ, unde et mihi multo melius ex die isto dissolvi a corpore, et cum Christo Filio Sanctæ Mariæ Virginis esse. Nam longitudo dierum me compellit ad senium, ac senectutis miseranda canities virtutis corporeæ exstat edacissima labes. Nec solitas orationes queo persolvere, nec in spiritualibus visionum jocunditatibus mentem diutius suspensam retinere."

§ 272. Post hujusmodi verba vir Dei irrugire animo cœpit, ac flens largius cum gravi suspirio dixit, "Heus, quare Cœlorum Reginam non tenui, quam hic mecum præsentem, assistentem, ac colloquentem habui? Quam dulcia fuere faucibus meis eloquia tua, Domna, super mel ori meo." Interrogans denique quid in illa animi suspensione vidisset, dixit quod cum Sancta Maria Virgine locutus fuisset; "Nam in eodem loco quo tu modo resides, sedit, et multa mihi de cœlestibus regnis retulit; dixitque, quod me non desereret, sed habitacula vitæ perennis opportuno tempore mihi præpararet." Lætatus sum igitur in his quæ audivi; et flente servo Dei diutius plura investigare [2]pertimui.

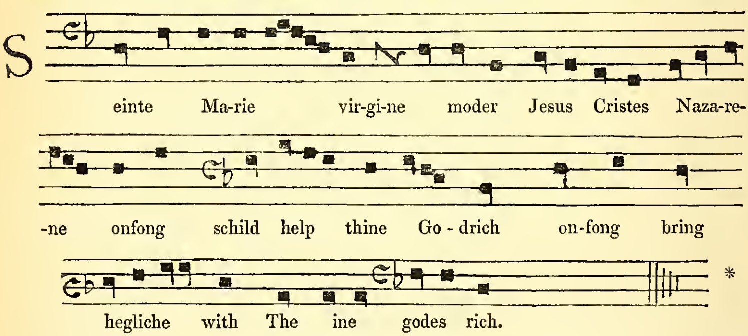
[1] *Præsenti.*] Præsentis, MS.

[2] *Pertimui.*] Thus narrated in the Harleian anonymous legend: "Die quadam raptus in exstasim, ab hora diei prima usque ad nonam palmas in cœlum tenebat erectas, lacrimisque fluentibus invocabat Dei piissimam Genitricem, quasi præsentialiter assistentem. Sæpe psallebat, frequenter orabat. Canticum plerumque

CAP. CLII. QUALITER SEMI-ANIMIS VOCE ELATA KYRIEELEYSON CANTAVERIT, SEU QUÆ IN IPSA HORA SPIRITUALITER VIDERIT.[1]

§ 273. Factum est his diebus ut vir Dei gravi ægritudinis molestia fatigatus decumberet, ita ut omni membrorum officio destitutus, nobis jam moribundus appareret. Resedimus ergo secus lectuli ipsius spondilia, quia ad ejus ministeria nobis ipsius fuerat cura non modica. Illo sic semianime decumbente, jussit ut caput illius aliquantulum in sublime erigerem, et fessos subcurvando humeros paululum sustentarem. Quibus actis, seorsum ad Ecclesiæ limina secessi, ibique aliqua operando resedi; nec dum unius horæ spacium præterierat, et ecce, vir Dei, qui semianimis exstiterat, elevatis manibus, tonos musicos altius

dulcissimum decantabat, in cujus fine sic flebat, ut illud repetere non valebat. Illud a beatissima Dei Genitrice didicerat, sicut mihi postea secretius indicavit. Interim oravit hoc modo: 'Sancta Maria miserere, succurre, auxiliare, et protege, et de hoc ergastulo erutum ad te perducito et in perenni gloria collocato.'

'Non me ulterius in præsenti miseria derelinquas, quia tibi cohærebo, nec te aliter abire permittam.' Cum similia his multa dixisset, quasi cum sedente secreto diutius est locutus. Post hunc mentis excessum conticuit paululum, nobisque vocatis, deinde sic dixit: 'Gravis est mihi corporalis pugna militiæ, multoque melius dissolvi et esse cum Christo. Nam senio prægravatus consuetas orationes non queo persolvere, nec spiritualibus et jocundis meditationibus animum tenere suspensum.' His dictis irrugiit, et ait flens atque suspirans: 'Quam dulcia fuerunt, Domna, faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.' Interrogatus autem quid vidisset: 'Cum Beata,' inquit, 'Virgine sum locutus, quæ sedit ubi tu sedes, et de patria cœlesti multa narravit. Promisit etiam quod me non desereret, sed habitaculum vitæ perennis mihi opportuno tempore præpararet.' "

[1] In the Harl. MS. chapter CXXXIV.

* There are only four lines to the stave in the lower portion, as in the original MS.

personabat; vocesque sonoras emittens, longius et diffusius in sublimi audiri poterat, sed distinctio sermonum quos protulit, distingui vel percipi omnino non valebat. Tandem post modulationes musicas, quibus delectabiliter diutius inservierat, Kyrieleyson altissimis jubilare vocibus incipiebat, cui subsequenter [1]innexuit et "Pater de cœlis, Deus, miserere nobis," discrimine vocum musico dulcissimo modulamine altissime decantando jubilavit. Post hæc Christe eleyson sub cantu dissimili incepit, ac "Fili, Redemptor mundi, Deus," annexu musico repetivit. Deinde kyrieleyson extollendo repetiit, ac "[2]Spiritus Sancte, Deus, miserere nobis," subsequenter adjunxit. Quibus modulationibus jocundis diutissime institit, ita sublime intonans ac decantans ut vox concinentis late per horti ipsius fines audiri potuerit: quæ [3]singulatim semper tertio repetivit, ac Patrem ac Filium et Spiritum Sanctum ordinario more consone celebrare, ac suis concentibus permixtim interserere non omisit. Kyrieleyson ter Paternum nomen invocans, alternis vicibus decantavit; Christe eleyson post, addita Filii invocatione repetiit; ac denuo kyrieleyson cum Sancti Spiritus ter postulatione inserta, altissima vocis serenitate modulavit. Quibus nimirum delectatus, diligentius aurem adhibui, quia tonum musicum ac meli cantum retinere [4]disposui.

§ 274. Horis fere tribus in tali dulcedinis modulatione completis, reversus ad se jussit ut propius accederem, ac ei in quibusdam negotiis administrarem; et regirato ipsius latere altero considerem; et quia jocundum fore spiritum ipsius persensi, tremula cum vocis lenitate, dixi, "Pater mi, quid modo vidisti, vel ubi talis meli modulos addicisti? Ad quid etiam Patrem et Filium et

[1] *Innexuit.*] Annexuit, *H.*
[2] *Spiritus Sancte Deus.*] This and the previous sentences which St. Godric sang, form a portion of one of the Litanies of the Latin Church, which may be seen in Wynkyn de Worde's edition of the York Missal, sig. m. iiij.
[3] *Singulatim.*] Singillatim, *H.*
[4] *Disposui.*] "Ipso vice quadam adeo gravi ægritudinis molestia fatigato, ut nobis moriturus proxime videretur, assedimus ante lectum, ad ejus ministeria præparati. Tunc jussit ut caput ipsius erigerem, et humeros paululum sustentarem. Hoc facto, ad Ecclesiæ limen accessi, ut aliquid operarer; et ecce, cum nondum unius horæ spatium præterisset, elevatis manibus musicas modulationes voce sonora cœpit emittere; sed distinctio verborum percipi non valebat. Cum hoc diu fecisset, Kirieleyson voce pronuntiavit altissima, et subjunxit: 'Pater de cœlis, Deus, miserere nobis;' postea 'Christeleyson,' et adjunxit: 'Fili, Redemptor mundi, Deus, miserere nobis.' Deinde 'kirieleyson,' et adjecit: 'Spiritus Sancte, Deus, miserere nobis.'" Anon. Harl. Legend.

Spiritum Sanctum toties canendo replicasti?" "Si usque in finem," inquiit, vitæ meæ, quæ hic futura est modico tempore, ea quæ dicturus ero secretus in silentii memoria volueris conservare, quæstionis hujus causam tibi, sacerdoti meo, dignabor planius enodare." Quod utrimque confirmatum est. Tunc ille, "Dum paulo ante intolerabili fagitatus ægritudine respirassem, ac ad Dominum, Qui in altis habitat et humilia respicit, oculos istos erexissem, vidi superius cœlos apertos, et beatorum spirituum choros candidos ac infinitos, qui eadem omnes quæ cecini cum verbis ipsis quibus insonui, cum cantici melo quo vocum discrimina permutavi, sanctam Trinitatem voce inexplicabili laudantes Domino jubilabant, ac pro generis humani salute dulcissime personando exorabant. Et re vera, æternum Patrem omnium Creatorem Jesumque Nazaræenum seculorum omnium Redemptorem, ac Spiritum Sanctum omnium Consolatorem, hic personaliter vidi affuisse ac super spiritus omnium constitisse. Cujus visionis jocunda delectatione perfusus, et a concinentium choris admonitus, ea quæ audisti dulciflue cecini, quia linguam a Creatoris omnium laudibus cohibere non potui." Post hæc infremuit spiritu, et acrius cœpit flere, pectora tundens et dicens sæpius "Miserere, Domine, miserere. Heu," inquiens, "Domine, quamdiu a tanta gloria separabimur, et in hujus miseriæ calamitate derelinquemur?" nec affari amplius potuit, quia pondus contracti pectoris facilitatem loquendi minorando [1]præpedivit.

[1] *Præpedivit.*] The narrative thus proceeds: "Fere tres horas in hujusmodi modulatione complevit, ut [et, MS.] potuit late per hortum vox cantantis didici [didicisti, MS.: some words appear to be here omitted]. 'Quare Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum toties iterasti?' Ad hæc: 'Si usque ad vitæ meæ,' dixit, 'finem, qui vicinus est, ea quæ dicam celare promiseris, tibi, ut meo sacerdoti, quod quæris, aperiam.' Quod cum facere spopondissem: 'Vidi,' ait, 'cœlos apertos, et beatorum spirituum choros albentes eisdem verbis et modulatione quam protuli summam Trinitatem laudantes, et pro salute humani generis exorantes. Vidi etiam Patrem, omnium Creatorem, et Filium, omnium Redemptorem, et Spiritum omnium Consolatorem, adesse præsentes; unde præ nimia jocunditate vocem et linguam cohibere non potui.' Post hæc infremuit spiritu, et tundens pectus cum lacrimis, ait sæpe: 'Miserere, Domine, miserere. Quam diu in ista calamitate relictus, a tanta gloria separabor?' Tanta quidem fuit vehementia expunctionis illius, ut ultra non posset effari." Harl. Anon. Legend.

CAP. CLIII. QUID VIRO AD SE VENIENTI DIXERIT, ET QUOMODO PRO EO QUOD UXOREM PERCUSSERIT ILLUM REDARGUERIT.[1]

§ 275. Factum est ut vir quidam fidei religione devotus, ditionis vero possessione pauperrimus, domus fessus vespere rediret, relicto in silvis manuali opere, quo totam diem avidius expendisset; qui secus ignem festinus accubuit, quia frigoris intemperies ad hujusmodi levaminis subsidium invitum compulit. At conjux illius, quæ ad focum quippiam genus leguminis excoxerat, quia tam irreverenter in illam irrepserat, gravibus verborum contumeliis eum afficiens, erga illum anxie stomachabat; qui indignatus, vibrato baculo illam graviter perculit, ac collisa testa capitis ipsius, vulnus satis cruentum inflixit. Mane vero facto, vir ille concitus ad virum Dei, qui in proximo fuerat, properabat, quia ad iter ipsum quædam causa illum nimis necessaria compellebat. Secus pedes autem illius residens, multaque ex ejus ore audiens, inter alia vir Dei ad eum verba convertit, atque ita proloquens intulit, "Nunquid circa domicilia tua, frater mi, pacata sunt omnia?" At ille, "Recte, ut credo, domne mi, aguntur omnia." [3]"Et quomodo se habet materfamilias?" At ille: "Bene, inquam, domne." Tunc subridendo colludens ille, "Tu nosti tamen ictus graviores percutiendo illidere, ac immoderate circa te considentes percutere. Nam sub hesterno vespere satis impatiens comparebas, quando tibi assidentem acrius percutiebas." Quibus alter consternatus ac tremefactus stulti ausus sui ab illo veniam petiit; atque facti pœnitens, quibus se modis potuit, excusare sategit. Denique servus Dei, "Hac sola tibi conditione hac vice indulgeo, si amodo te tantæ præsumptionis transgressorem non invenero." Cujus vir Dei querimoniarum causis libenter auditis, satisfactionem ab eo percepit; et pollicentem nunquam eatenus hujusmodi præsumpturum, ad sua cum benedictione concessa dimisit. Mirabatur igitur ille quomodo vir Dei ejus secreta noverat, quæ omnium procul dubio hominum notitiam latuisse putabat. Unde satis innotuit quia vir iste non tam secus posita, quam et longius semota, præclare [3]conspexit.

[1] In the Harl. MS. chapter CXXXVII.

[2] *Et quomodo.*] This question and answer are omitted in *H.*

[3] *Conspexit.*] The same manuscript thus narrates the incident mentioned above: "Vir quidam pauper die tota laborasset in silvis, fessus vespere venit

CAP. CLIV. QUALITER VIR PRO INFIRMANTIS OPE AD SERVUM DEI CONCURRERIT, ET QUOMODO ÆGROTUS ESU PANIS ILLIUS SANATUS SIT.[1]

§ 276. Fuit vir quidam qui in villa vicina infirmabatur, nomine Cestria. Quidam vero amicus ejus, videns virum ipsum jam semianimem effectum, atque loquendi amisisse possibilitatis officium, ad virum Dei concitus accessit, et cuncta ei seriatim exponendo retexuit. Ad quem vir Dei, "Accipe de his panibus meis et morienti viro præbe, ac statim sanabitur; atque de hac infirmitate in proximo convalescens, tecum loquatur." Quod ille audiens benedictione sua illos panes profundi impetravit, atque ad villam Cestriam, qua ægrotus decubuit, concitus properavit; infirmantique panem benedictum porrexit, atque ut in nomine virtutis viri Dei, Godrici, de illo attemptaret comedere, præcepit. Quibus monitis ille libenter paruit, et statim quartam partem panis unius incontinenti comedit, et prius vero quam panem ipsum comedisset, perfecte convaluit; atque quanta virtus in dono, mandato, seu benedictione servi Dei fuisset, cunctis patenter ostendit.

Hæc viri fideles, in quibus ista perpetrata sunt, referunt,

domum. Uxor autem illius, quia nescio quid inordinate fecerat, gravibus eum contumeliis verborum cœpit afficere; unde vir indignatus, graviter eam baculo vulneravit in capite. In crastino venit ad virum Dei, sicut quædam causa poscebat; qui eum sic inter cætera est affatus: 'Nunquid circa domum tuam omnia sunt pacata?' Cumque respondisset: 'Ita,' subjecit: 'Uxor tua quomodo se habet?' Et ille inquit: 'Bene, domne mi.' Tunc subridens: 'Sero,' ait, 'fuisti nimis impatiens, quando illam tam acriter percussisti.' Ille stupefactus et tremens, veniam petiit de peccato. Cui vir sanctus ea conditione remisit, ut deinceps a præsumptione consimili temperaret."

[1] In the Harl. MS. chapter CXXXVIII.

[2] *Fuit vir.*] The second copy contained in the Harl. MS. thus varies the narrative: "Interposita mora permodica, quidam vir alius huic loci affinitate et animi familiaritate conjunctus, gravi morbo correptus est, ac sic languore decoctus ad extrema perductus est. Ad quem vir prædictus, ejus quidem convicaneus, accessit, ac prohibentibus tribus ex considentibus viro migranti sacerdotibus, nihilominus tamen ad ejus colloquia se ingessit. Qui licet prius mortis dolore præfocatus jam terribiliter oculos revolvisset, adjecit tamen ut sibi colloquenti de quibus percunctatus fuerat, contra spem omnium responderet. Dixit enim sic: 'Frater mi, quidam vir splendidissimus uxori meæ nocte ista apparuit; qui baculum manu præferens, sed eum mediatim confringens, alteram mihi ejus partem delegavit, tibi vero aliam transferre præcepit; jussitque ut utrique simul ad ejus sepulchrum accederemus, quia si ea fecerimus, æterna ab eo præmia percepturi sumus.' Siquidem talis visio illius uxori apparuit, atque ut viro illi talia enunciaret, edixit. Videns vero virum ipsum" (as in the Bodleian copy).

quibus perplures etiam alii attestantur, qui hæc omnia vera fuisse [1]cognoscunt.

CAP. CLV. QUALIA SANCTO THOMÆ DOMNO CANTUARIENSI MANDAVERIT, ET EJUS SANCTI FINIS MARTYRIUM QUODAM SERMONUM INVOLUCRI TEGUMENTO ILLI DENUNCIAVERIT.[2]

§ 277. JAM quadragesimalis jejunii tempore mediante, vigilia [3]depositionis Beati Cuthberti illuxit, in qua cœtus monachorum illius undecumque ad diem festum [4]in capitulo convenire et ascendere consuevit. Et quia circa virum Dei ipsam Quadragesimæ observantiam jam dimidiaveram, hoc ipsum illi præcedenti vespere prius exposueram, et ut missa in crastinum mane maturius dicta, domum redirem, ab ipso licentiam impetraveram. Qua celebrata, rediturus genibus coram eo provolutus, benedictionem petii; quo subridente, talia audivi, "Quamvis tam cito hinc properes abire, possibile est tamen tibi antequam de atriis istis exieris, iterato forte redire." Exivi igitur, et statim quosdam [5]Cisterniensis ordinis [6]abbates obvios habui, qui me redire compulerunt, et ad viri Dei colloquia se admittendos postularunt. Redii itaque et introivi, ac illo salutanti subridente, "Ecce," inquit, "quam cito redisti." Tunc demum id quod prædixit adverti, et post colloquia abbatum iterum rediens, abeundi licentiam petii; data benedictione annuit, sed tamen dixit, "Et si modo porrexeris, tamen antequam de horti hujus septis exieris, forte adhuc tamen, licet renitens et invitus, redire [6]prævalebis. Nec tamen sic ea quæ prophetice prædixit, advertere poteram;

[1] *Cognoscunt.*] The same narrative is thus abridged in the Harleian anonymous legend: "Ægrotus quidam vicini curis [?] loquendi perdiderat facultatem, quod familiaris illius indicavit viro Dei. 'Ipse sumat,' inquit, 'de pane meo, et tecum loquatur.' Ille panem cum benedictione percipiens, rediit ad ægrotum; quem cum sumpsisset, infirmus divina virtute convaluit."

[2] Chapter CXL. in the Harl. MS.

[3] *Depositionis B. Cuthberti.*] Namely, 20th March; the vigil, of course, being the previous day.

[4] *In capitulo convenire.*] This custom is alluded to in the Rites and Customs of Durham, p. 3, in these terms: "At the west end of this shrine of St. Cuthbert was a little altar adjoyning to it for masse to be said on, onely uppon the great and holy feast of St. Cuthbert's day in Lent, at which solemnitie the whole convent did keep open household in the Frater House, and did dine altogether on that day, and on no day else in the year."

[5] *Cisterniensis ordinis abbates.*] Quosdam abbates griseos obviam, *H.*

[6] *Prævalebis.*] Antequam de horto isto exieris, forte adhuc etiam redibis. Alacrior tamen procedebam, jamque expeditis omnibus, *H.*

sed jam potius expeditus omnibus, in procinctu itineris positus Dunelmum properabam. Sed adhuc in atrio consistenti quidam griseis indutus frater occurrit, qui in nomine Sanctæ Trinitatis adjuratum ad ejus legationis audienda eloquia subsistere me coegit; qui cum eo subsidentem, et iterata adjuratione constrinxit, et [1]ex mandato domni Thomæ Cantuariorum tunc archiepiscopi exsulantis indixit, ut in vertute Sancti Spiritus et obedientiæ, ea quæ mihi dicturus erat nulli detegerm, quousque rei illius finem et exitum viderem. Quod utrinque firmatum est. Perceptis denique domni archiepiscopi ad servum Dei mandatis, timidus satis et hæsitans cellam solus introiens subii, et anxius aliquandiu de multis Scripturæ Sacræ eloquiis plura coram illo, quasi exemplaria verborum, disserendo proposui. Qui statim in spiritu persensit me aliquid spirituale ab illo velle perquirere; interrumpensque verba loquentis, præcepit ut omnia quæ animo gerebam ei nullatenus omitterem propalare; "Quia quicquid perquisieris," inquit, "nunc, quantum Deus permiserit, tibi detegam; neque, sicut tu putas, pro hac quæstione in iracundiæ calumniam erga te concidam. Noli igitur tam diu verbis circuire; sed potius quod intendis, citius profer, explica, et inquire. Solita quidem tibi calliditate erga me uteris, et ideo ex verbis Scripturæ, quasi illiterato, quandam circumventionis mihi [2]palinodiam facis."[3]

§ 278. Quibus verbis veridicis jocunde confusus, sed tamen ardentius animatus, dixi vehementius me mirari quare diutinæ litis altercatio inter regem et domnum archiepiscopum nulla interpositione mediantium nobilium hactenus posset terminata sedari. Quibus

[1] *Ex mandato.*] See § 225.

[2] *Palinodiam.*] Psalmodiam, *H.*

[3] *Facis.*] "Circa medium Quadragesimæ propter festum Sancti Cuthberti domum iturus, et ideo missam temperius celebraturus, benedictionem petii flexis genibus ante illum. Qui subridens: 'Quamvis,' ait, 'modo sic properes, possibile tamen est ut antequam atrium exeas, revertaris.' Exivi, et statim obvios habui quosdam Cisternenses, qui me redire coegerunt, ut eis ad virum Dei promptior esset accessus. Item cum benedictione percepta essem iturus, adjunxit: 'Etsi modo recesseris, antequam septa horti hujus exiveris invitus forsitan reverteris.' Exiens, inveni fratrem quendam griseis vestibus indutum, qui se dicebat esse legatum, et obsecrabat per nomen Sanctissimæ Trinitatis ut audirem ea quæ diceret atque celarem, quia nuncius erat archiepiscopi exsulantis. Timebat enim vitæ discrimen incurrere, si hoc officiales regii percepissent. Auditis igitur his quæ archiepiscopus mandaverat viro Dei, accedens ad eum cœpi timide quædam scripturarum verba proponere. Ille præsentiens quod aliquid interrogare volebam, sic ait: 'Tibi moris est, ut me velut illiteratum quendam verborum circuitione decipias. Dic breviter et aperte quod cogitas, et ego libenter ad quæsita quod Deus donaverit respondebo.'" Anon. Harl. Legend.

ille, "Quia uterque eorum in hujus apicis dignitate in donando vel suscipiendo oberrare in fidei veritate non timuit; idcirco Dominus utrumque proprii flagello delicti castigare curavit; at tamen potest Domini clementia de malo hominum bona facere, et mala principia bono fine concludere." Tunc resumpta loquendi fiducia exposui ei audacter singula, "Domne," inquiens, "en legatus domni Cantuariensis exsulis præ foribus est, et me plurima obtestatione cum auctoritate ejusdem archipræsulis adjurando obligans talia locutus est; 'Secretiorem sui nuncium mec lanculo huc direxit, cujus legationis secretum omnes pene domesticos suos latere voluit; quia si a regalibus percipi potuissem, pœna vindice, vitam cum capite amissurus fuissem. Unde præcepit domnus Cantuariensis, ut quemcunque ministrum monachorum Dunelmensium circa hunc Dei servum invenissem, ei hæc præcepta ejus ex illius authentica potestate secreta sub confessione injungerem. Quare tibi vice ejus, cujus fungor nuncio, ac in nomine Sanctæ Trinitatis denuncio, quatinus virum Dei secrete convenias, et ejus mandato illi talia dicas. Tertio domno archiepiscopo quædam futuri temporis secreta mandasti, in quibus singulis te vatem veridicum in spiritu Domini fore comprobasti; nam de rebus futuris ei singulis non alius finis vel secus ei contigit, quam sicut præsaga tui lingua pronunciando prædixit. Nunc igitur quia rerum prædictarum exhibitio futurarum firmior est certitudo, de quibus incertis adhuc illi [1]interest dubitationis ambitio, me ad illum dirigens ejus certificari cupit eloquio. [2]Nempe in nomine Sanctæ Trinitatis adjurat vos, ut sub ejus nomine ab illo perquiratis quamdiu hæc dissensio durabit, et quando cum rege confœderandus erit, et si unquam in Angliam revertetur, vel quem postremo finem sortietur; quia pro his omnibus plurimum sollicitatur. Nam et gravi nunc nimis desolatur angustia quod tam diuturnæ colluctationis ejus tanta non sortitur finem miseria. Et ideo vos precatur ut patrem, et adjurat ut commilitonem, sciscitatur ut emeritum in Domino senem, quatinus tantæ calamitatis illi per me intimetis finem; vel quando sive qualem habiturus sit cum rege pacis confœderationem. Intimatum siquidem est auribus ejus vos de eo prædixisse, et aliquando etiam ei quibusdam signis denunciasse, quod infra septennium finem

[1] *Interest.*] Inest, *H.*
[2] *Nempe.*] The passage which here commences, and ends with "sollicitatur," is not found in *H.*

optimum illius sortiretur exsilium; et jam prope tot fines annorum [1]percurerrunt, quorum singuli magis perturbationem quam reconciliationem, [2]plus dilationem quam repatriationem, amplius dolorem quam consolationem, ei omnimodis [3]intulerunt.' "

§ 279. Quibus auditis, obstupo in terram capite diu conticuit; et demum ita respondit. "Tertio ei quædam secreta mandavi, quæ Spiritu Sancto revelante, vere illi futura fuisse præsensi; et nunc dicito tu nuncio illius foris residenti [4]quæ hodie, quando a me licentiam domum regrediendi petisti, iter tuæ festinationis præpeditum fore prævidi." ([5]Dixerat enim sic, "Frustra tam cito acceleras redire, quia forte adveniet aliquid quod festinum poterit impedire.) "De cetero dic illi, quod non nimis moleste ferat si ad momentum hic duriora sustineat; quia diuturnior pœna semper copiosior solet esse corona, et leve hujus tribulationis excidium perpetuæ parit beatitudinis incrementum. Nempe infra [6]sex mensium circulum verbo tenus fiet inter ipsum et regem pacificæ confœderationis consilium, sed tunc Godricus non erit hic victurus; atque intra novem istorum mensium terminum, omnibus ei [7]honoribus et possessionibus redditis, ad sedis propriæ in Cantiam [8]rediturus erit episcopatum, [1]ubi non modicum post in brevi tempore finis cum eo finietur omnimodis ex omni parte; quod tamen ei futurum erit ad salutare commodum, gaudium et perfectum; multis vero hominum ad salutis remedium, subsidium,

[1] *Percurrerunt.*] Præterierunt, *H.*

[2] *Plus.*] Hence to "repatriationem," omitted in *H.*

[3] *Intulerunt.*] The narrative thus proceeds in the same anonymous MS.: "His animatus verbis, 'Quare,' inquam, 'domne, dissensio regis et domni Cantuariensis, tot annis nulla compositione sopitur?' Ad hæc ille: 'Quia uterque illorum in hujus honoris collatione peccavit, divina severitas utrumque flagellando castigat. Elicit vero Deus plerumque de malis bona, et quæ malo sunt inchoata principio, bono fine concludit.' Tunc factus audacior: 'Domne,' inquam, 'ecce legatus domni Cantuariensis expectat foris, per quem tibi secreta mandaverit. Hic me obsecrationibus astrinxit, ut ad te hæc archiepiscopi mandata perferrem. Tertio jam illi quæ circa ipsum essent ventura mandasti, et in singulis te veridicum rei probavit eventus. Nunc autem suppliciter et instanter deposcit et obsecrat, ut cujusmodi finem hujus negotii debeat exspectare prædicas. Dixeras enim causam hujus infra septennium exitu congruo terminandam, et hoc spatium temporis jam præteriret, nec spes aliqua pacis apparet, immo quotidie crescit acerbitas."

[4] *Quæ.*] Quem, *H.*

[5] *Dixerat.*] See § 277.

[6] *Sex mensium.*] This conversation took place in March; Becket and Henry II. had an interview which terminated amicably, to all appearance, at Caumont near Blois, in October. See Littleton's Henry the Second, ii. 578.

[7] *Honoribus.*] Honeribus, *B.*; honoribus, *H.*

[8] *Rediturus.*] He reached Canterbury in December, 1170, and was there martyred on the 29th of that month.

[9] *Ubi non modicum post.*] Ubi post modicum, *H.*

et opus optatæ auxilium. Quæ verba mea novissima frequenter ei nuncio replica, multoties sæpiusque inculca; quia Spiritu Sancto detegente, mox ut ista audierit, statim illorum perpendet archiepiscopus secreta; et major fiet omnibus Anglis [1]lætitia pro ejus reditu, quam fuit olim mœstitia pro ejus exsilii tumultu."

§ 280. Processi igitur, et omnia hæc ejus legato detexi, qui nullatenus sic [2]consensit se fore pacatum, nisi ad viri Dei admitti potuisset alloquium; quod tandem a servo Dei impetrato, cuncta sicut præscriptum est, ex ordine ei retexuit, et ut reminisci debuisset, quod post modicum finis ex omni parte cum eo undique fieret, sæpius nuncio replicare non desiit. Percepta denique ejus benedictione, utrique discessimus, et prorsus nil intelligentes tunc ex omnibus verbis propheticis quæ audivimus. [3]Redii vero postremo, benedictione data; alludens ait, "Qui de mane properabas abire jam non ad capitulum, sed ad horam prandii Dunelmum poteris pervenire." Quod juxta id quod prædixit accidit; et procedentibus ad mensam fratribus, tunc demum prædicta prophetia ad memoriam rediit. Denique fere post duorum mensium terminum vir Dei ex hac vita [4]discessit; et ideo ante martyrium domni Cantuariensis nihil de verbis istis nobis animo occurrit; post archiepiscopi vero depositionis solenne martyrium, tunc demum patebat nobis omne illud propheticæ obumbrationis ambiguum. Nam venere cuncta quæ dixerat, et finem sortita sunt singula sicut Spiritu præsago vir Dei [5]præsignaverat.

[1] *Lætitia.*] Benedictus Abbas and Hoveden mention the joy with which the return of the archbishop was hailed. See Littleton's Hen. II., ii. 585, 586.

[2] *Consensit.*] Concessit, *H.*

[3] *Redii.*] Rediens, *H.*

[4] *Discessit.*] Namely, on 21st May next ensuing; see § 313.

[5] *Præsignaverat.*] "Quibus auditis obstupo capite diu conticuit, et ita demum respondit: 'Hodie cum discederes prævidi quod nuncius iste ne procederes impediret. Revera quæ illi ter mandavi, Spiritus Sanctus revelavit. Nunc autem dic nuncio, ne archiepiscopus nimis moleste ferat si ad tempus duriora sustineat; nam tanto erit corona gloriosior quanto pœna fuerit prolixior. Nempe infra sex menses verbo tenus reconciliabitur, sed Godricus tunc non erit in vita, et infra nonum mensem, ablatis omnibus restitutis, ad sedem propriam remeabit. Ibi finem totius negotii sortietur, ad honorem Dei et salutem sui, consolationemque multorum. Hæc autem verba novissima nuncio frequentius inculcato; quoniam archiepiscopus eorum bene perpendet arcanum.' Exivi et legato cuncta retexui, sed ille ad colloquium sancti omnimodis deprecabatur admitti. Quod cum impetrassem, intravit, et hæc omnia ab ore ipsius audivit; et post ambo, percepta ejus benedictione, discessimus. Ab hoc tempore mensibus fere duobus elapsis, venerabilis Godricus ad cœlestia transmigravit." Anon. Harl. Legend.

CAP. CLVI. QUID CLERICO PEREGRINAS REGIONES ADITURO PRÆDIXERIT; ET QUALITER MANE MILES AD ILLUM VENERIT, CUJUS NOBIS ADVENTUM VESPERE PRÆCEDENTE PRÆDIXIT.[1]

§ 281. At die sequenti clericus quidam ei confinis advenit, et proficiscendi ad Sanctum Jacobum ab eo licentiam petiit, et dixit, "Quia video te, pater, languidum, nuperque moriturum, rediens de tanto itinere solum supererit ut tuum hic aliquando possim invisere sepulchrum." Cui ille, "Verum," inquit, "est, quod me amplius non videbis; quia morti sum proximus; nec tu sepulchrum meum eris visurus, quia in finibus alienis repatrians es moriturus." At ille ipsum jam delirum credidit, et vale dicto recessit; sed rediturus Parisius obiit.

Eodem fere vespere, præcepit nobis sæpius pro [3] W. de Latun, quodam milite, ad ejus colloquia mittere; qui diu dissimulavimus, dicentes quod illo nuncium delegaverimus. Tunc ille, "Quia quod dicitis non fecistis, mane facto illum ad me venientem videbitis." Qui vir ita venit ut prædixerat; sed eadem nocte se sæpius in somnis commonitum ut mane ad Godricum, virum Dei, veniret, pluribus sacramentis [3]confirmabat.

[1] In the Harl. MS. chapter CXLI.

[2] *W. de Latun.*] W. de Laton, *H.*; see Miracle nº. 3. The Latons were lords of Witton Gilbert, near Durham; see Surtees' Durham, ii. 369.

[3] *Confirmabat.*] The same Harleian legend thus tells these occurrences: 'Clericus ei notus, volens ad Sanctum Jacobum proficisci, die sequenti venit ad eum, et videns mortem esse vicinam, 'Pater,' inquit, 'cum rediero tuum hic sepulcrum visitabo.' Cui sanctus, 'Verum,' ait, 'est quod me amplius non videbis, quia morti sum proximus; nec tu meum sepulcrum visitabis, quia rediens in alienis finibus morieris.' Ille putans eum delirare, discessit, et revertens de Sancto Jacobo, Parisiis diem clausit.

"Illo die præcepit nobis mittere pro Willielmo milite quodam, nos vero non misimus. Ille autem hoc advertens, 'Quia,' inquit, 'non misistis, mane illum videbitis venientem.' Miles venit in crastino, dicens quod sæpe in somnis illa nocte fuisset admonitus ut virum Dei mane visitaret."

CAP. CLVII. QUOMODO NOBILI MATRONÆ REDITUM VIRI SUI PEREGRINANTIS PRÆDIXERIT, AC UT DIXIT EXHIBUERIT.[1]

§ 282. Accessit ad servum Dei quædam materfamilias, matrona nobilis, ipsius perceptura consilium consolationis. Hæc quidem, quamvis a longinquo venisset, optabile tamen duxit ut viri Dei amicitiis potiri potuisset; quæ benigne satis suscepta est, ac [2] domum redire parata, tamen urgente illius imperio, ex mensa ejus [3]paupere reficere aliquantulum coacta est. Deinde omnibus ejus ministris foris expositis, secretioribus ad invicem [4]perfruebatur alloquiis. Cœpit igitur illa ardentius conqueri ac illacrimari pro eo quod a viro suo jam per biennium derelicta, quasdam possessionum divitias jure hereditario debitas, non potuisset jure perquirere, vel feminea pro impossibilitate tueri. Siquidem vir quidam militaris, ejus consanguineus, nuper obierat, cujus ditissima terrarum possessio illi mulieri jure hereditario succedebat; [5]quam quia pro legis jure sub hereditaria proscriptione adipisci nec dum potuit, idcirco talibus alloquiis viri Dei subsidia imploravit. Ad quam ille, "Noli mœsta esse, vel te doloribus cruciando conterere, quia in proximo est ut totam terram illam tibi hereditarie debitam, debeas, Domino volente, recipere; nam et ego nuper tibi militem quemdam fortissimum missurus sum, cujus fretam auxilio omnia te recipere securus sum; quem et tu ipsa plurimum diligis, ejusque reditum satis gratanter acceptabis. Hic tibi super pontem forte aliquem ex insperato occurret; et non modica mora interposita, omnes agros de quibus conquesta es, tibi restituet." Quibus domna illa lætior effecta, domum rediit; sed die octava sequenti Dunelmum pro terra illa placitatura conscendit, ubi in ipso pontis medio virum suum obviam repperit, quem de transmarinis partibus remeantem diutius antea perditum sive defunctum credidit. Nam biennio expleto, nemo quicquam de ejus statu vel reditu referre noverat; sed nec ejus adventum aliquis tam incertum provenire putabat. Denique miles ille strenuus, audita causa pro qua sponsa sua illo convenerat, eadem die, omni conjugis suæ percepta he-

[1] In the Harl. MS. chapter CXLII. [2] *Domum.*] Demum, *H.*
[3] *Paupere.*] Pauperrima [?] [4] *Perfruebantur.*] *H.*; perfruebatur, *B.*
[5] *Quam quia pro.*] Quamque pro, *H.*

reditate, contentionis diutinæ finem faciebat; atque, ut vir Dei occultius præsignaverat, omnia sic coram omnibus provenisse [1]gaudebat.

CAP. CLVIII. QUALITER FLATU ILLIUS TUMOR GRAVIS ABSCESSERIT, ET QUALITER POST COMMUNIONEM CANTAVERIT.[2]

§ 283. Tactus infirmitate gravissima in [3]cella viri Dei frater quidam languidus accubuit, qui ei ægrotanti sacrata mysteria celebrare consuevit. Tibiæ nimirum ejus ad talum inferius usque gravi satis dolore intumuerant, ita quod pede sinistro grossante, pro nervorum indignatione vix vestigia solo tenus adhæsisse valebant. Cum igitur vix de lectulo potuisset exsurgere, vir Dei illum [4]ex nomine vocans, præcepit illum cominus coram accedere, dixitque, "Video, frater mi, quia ex rancore tumoris gravius infirmaris, atque a Dei et mei servitio adimplendo plurimum impediaris. Quare die crastina tibiam infirmantem coram me proferes; ac me super illam exspuente, a tumore illo noxio salutem percipies." Mane facto, veniens ille tibiam languore gravi dolentem protulit; cui ore suo insufflans tertio, manu prolata illam benedixit. Eadem igitur die omnis dolor ille cum tumore resedit, atque pristini coloris habitum perfecte recepit. Mirabantur omnes qui pristini doloris et tumoris grossitudinem ac ruborem viderant, et qui tam celerem medelam illi provenisse perspexerant.

§ 284. Eo tempore quidam peregrinus de Hierosolimis illuc

[1] *Gaudebat.*] Thus narrated in the anonymous Harleian legend: "Nobilis mulier de longinquo venit, ut viri sancti amicitiæ jungeretur. Quæ benigne suscepta, et antequam recederet de ipsius paupere mensa refici est coacta. Illa secreto cum lacrimis conquesta est ei quod de viro suo, qui transfretaverat, intra biennium nihil rumoris audivit; et ipsa res suas acquirere vel tueri pro fragilitate fœminea non valebat. Obierat autem proxime quidam vir militaris et consanguineus mulieris, cujus possessio ad ipsam debuit jure devolvi. Ad hæc ille ait: 'Noli tantis doloribus cruciari, quia tuam hereditatem noviter, Deo juvante, recipies. Ego tibi militem fortissimum destinabo, cujus auxilio recuperabis amissa; et ille tibi super pontem fortassis occurret.' Mulier lætificata discessit, et octavo die Dunelmum pro illa hereditate litigatura pervenit. Ibi virum suum in medio pontis obvium habuit, quem ipsa dudum vel perditum esse credidit vel defunctum. Miles ille fortis et strenuus, causa uxoris audita, eodem die quod illa petebat, accepit, et contentioni diutinæ finem fecit."

[2] In the Harl. MS. chapter CXLIII.

[3] *Cella.*] Cellula, *H.*

[4] *Ex nomine.*] Compare § 196.

advenerat, qui viro Dei quarumdam reliquiarum portionem de locis illis sanctissimis largiturus deferebat; quæ munera servus Dei gratanter accepit, ac miro deosculando effectu sæpius ori suo apposuit; sicque assidentibus nobis, voce in altum prolata versum istum musico tono cecinit, quem et sæpius sexies eodem ordinis cantico iterando replicavit. Versus hic erat; "[1]Hierusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in id ipsum. Illuc enim ascendunt tribus, tribus Domini, et testimonium Israel ad confitendum nomini Domini." Quos eodem ordine et melo cecinit, quo hactenus [2]postcommunio illa in Ecclesia decantari consuevit. Mirandum sane et obstupendum, quomodo vir iste, cum ignarus omnino musicæ artis fuerit, talia tam recto ordine decantare potuerit; et postmodum (quod est admirabilius) adjecit, "Hæc," inquiens, "civitas, de qua modo cecini, typus est supernæ beatitudinis, ad quam semper anhelo pectore suspiravi. Nam quamvis hæc verba mihi ignota appareant, novi tamen vere, Christo docente, quid sonent atque [3]figurate significent; et ille Spiritus Qui mihi talia reseravit, ad superna cœlorum gaudia, his verbis figurata, nos omnes dum voluerit, clementer perducere [4]poterit."

[1] *Hierusalem.*] Ps. cxxi. 3, Vulg.

[2] *Postcommunio.*] Prius communio, *H.* The postcommunio is the prayer said after the communion of the priest in the mass: the communio is a verse or verses from the Holy Scripture, to be said or sung during the communion of the people, more generally said immediately before the postcommunio. The words, cited in the text, "Hierusalem, quæ ædificatur," &c. Ps. cxxi., according to the Vulgate version, form the communio of Mid-Lent Sunday, called in the Sarum Missal, "Dominica Lætare" from the first word of the introit of the mass, from Isaiah, cap. lxvi. The various reading "communio" would appear to be the more proper reading, but for the occurrence of the word "prius."

[3] *Figurate.*] So explained by the Fathers; see Lorinus, in Psalm. iii. 574, edit. fol. Colon. 1619; Suicer's Thesaur. i. 1447.

[4] *Poterit.*] "Frater, qui solebat ei divina celebrare, tumore tibiarum graviter ægrotavit. Quem vix e lectulo exsurgentem vocavit, et ait: 'Video te, frater, infirmitatis hujus incommodo a Dei meique servitio plurimum impediri, et ideo cras ad me venies, ut salutem, Deo juvante, recipias.' In crastino vir Dei super tumorem insufflavit, et manu benedictionem fecit; eodemque die totus ille tumor et rubor abscessit.

"Eo tempore quidam reversus a Ierosolimis illuc venit, qui sanctæ regionis illius venerabili viro quasdam reliquiarum attulit portiones. Quæ munera gratanter accepit, et magno deosculabatur affectu, nobisque assidentibus, cœpit hos cantare versiculos alta voce: 'Ierusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in id ipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.' Cecinit autem eodem modo quo solet in Ecclesiis illa postcommunio decantari; et postmodum hæc verba subjunxit: 'Ista civitas de qua nunc cecini typus est supernæ beatitudinis, ad quam toto pectore suspiramus; et quamvis hæc verba mihi videantur ignota, novi cum Christo docente quid sonent.'" Anon. Harl. Legend.

CAP. CLIX. QUALITER, NOBIS IGNORANTIBUS, DE REGE PUERO NUPER FUTURO NOBIS PRÆDIXERIT, QUOD POST EJUS OBITUM IN PROXIMO CONTIGIT.[1]

§ 285. INSTANTE vero Quadragesimali tempore, quidam vir militaris de cœtu nobilium qui Tyndale incolunt, viri Dei precibus se commendaturus advenerat, ac curiam regis aditurus, ejus se orationum fieri participem postulabat. Cujus postulationibus vir Dei, nobis petentibus, libenter annuit, quamvis ex diuturno tempore illi quondam notus exstiterit. Rex Anglorum Henricus Secundus tunc nuper Angliam, regnum suum, prout libuit dispositurus, [2]applicuerat, ipsiusque regis imperium nobiles Anglorum proceres quosque ad communis concilii conventus confluere perurgebat. Percepta denique benedictione, miles proficisci disposuit, sed vir Dei talibus eum alloquiis præveniens, ait, "Obsecro ut domnum meum regem seniorem Henricum, ex nomine meo salutare memineris, grates ei rependens pro beneficiis servo Dei benigne collatis." (Siquidem rex idem duas [2]arpentas terræ in villa quæ [4]Sedberuie dicitur, ei quondam dederat; et ideo beneficiorum illius non immemor, talia forte dicebat.) Et postmodum adjiciens dicebat, "At quia iterum ad curiam regis es iturus, et mecum non eris amplius locuturus, dum illuc devectus fueris, obsecro ut regem juniorem et puerum tunc futurum, nostra vice salutare digneris." Mirabamur tunc sane omnes cum considente nobiscum milite, quia tam occulti præsagii verba, vel potius mysteria, nos fide tardi et mente cæci, non poteramus advertere. Ipse quidem spiritu prophetico [5]futura præcecinit, prævidit, et prænunciavit; tarditas vero incredulitatis nostræ eum præ infirmitatis angustia in sermone excedere credidit, quia ignorantiæ imperitia nos involvendo seduxit. Unde ejus verba

[1] Chapter CXLIV. in the Harl. MS.

[2] *Applicuerat.*] He sailed from Barbeflet and arrived at Portsmouth in the first week in March, 1170; see Hoveden, p. 297 b.

[3] *Arpentas.*] A measure of land of uncertain extent; see Du Cange, i. 624.

[4] *Sedberuie.*] At the time of the compilation of Bishop Pudsey's Survey, commonly called Bolden Book, in the year 1183, the district of Sadbergh did not belong to the episcopate, and Surtees shows that, at that time, it was in the possession of the Crown. Hist. Durh., iii. 265. It was granted to the see, however, by King Richard the First.

[5] *Futura præcecinit.*] In *B.* these words are written upon an erasure; and the latter is omitted in *H.*, which reads instead, "præscivit."

anticipare conantes, aliquandiu rubore suffusi diximus militi verba hæc ad regem Scotiæ præcipue spectare, quem nuper ad curiam pergentem [1] vidimus cum illo locutum fuisse; diximusque ergo, "De rege Scotiæ loquitur, qui [2] juvenis est, et ejus amicus esse comprobatur." Quibus ille, "Non de rege Scotiæ dico, sed de rege juniore, quem nuper in Anglia regnaturum scio; nam dum iterum miles iste ad concilium iturus erit, huc divertens Godricum in corpore hic viventem invenire non poterit." Tunc iterum ea quæ dixit pervertimus, sed iterum quid in spiritu loqueretur advertere non potuimus, nam quæ prophetico ore futura prædixerat, nostra stultitia perverso ordine interpretari non timebat. Ad quæ paulisper subridens ille, "Non," inquit, "ut putatis, ego in aliquid excedo; sed quæ futura sunt vobis ignorantibus constanter enuncio." Nec tamen sic quæ voluisset dicere potuimus intelligere, quia hujus rei secretum reor tunc temporis omnes pene regis domesticos [3] ignorare.

§ 286. Milite illo a nobis sic denique profecto, ego et minister ejus nos propius contulimus, et quasi pro aliquo verborum excessu coram peregrino procere prolato eum acrius cœpimus redarguendo corripere; ad quæ nobilis ille, "Non ego, ut putatis, in aliquo excessi, quia omnia quæ Godricus dixit oportet nuper adimpleri; nam finis eorum quæ dixi infra tricesimum obitus mei diem vobis

[1] *Vidimus.*] In confirmation of the accuracy of this statement, we have the evidence of Hoveden for affirming that William, king of Scotland, was present at the coronation of the young prince Henry, which took place in the month of June, p. 297 b.; see also the Chronicon de Melrose, under the year 1170. William had been detained in the court of the king of England since Easter, which exactly coincides with Reginald's narrative; see Carte's Hist. of England, i. 619.

[2] *Juvenis.*] Having been born in the year 1143, at this time William king of Scotland was in his twenty-seventh year.

[3] *Ignorare.*] "Vir quidam de Tindale, ad curiam regis iturus, venit ad virum Dei, ut se ipsius orationibus commendaret. Rex quidem Henricus rediens de partibus transmarinis, et concilium celebrare disposuit et regni sui proceres convocavit. Cum vero miles ille discederet: 'Obsecro,' inquit, 'ut domnum meum regem nomine meo salutes, gratias agens pro beneficiis ab eo mihi benigne collatis. Et quia es iterum ad curiam profecturus, et iterum mecum non es amodo locuturus, postulo ut regem juniorem mei vice salutes.' Nos autem hæc audientes putavimus quod erraret, ideoque verecundati diximus militi quod hoc mandatum ad regem Scotiæ pertinebat, qui nuper ei locutus fuit ad curiam proficiscens. Ad hoc ipse: 'Non,' inquit, 'dico de rege Scotiæ, sed de rege puero, qui noviter est in Anglia regnaturus; quia miles iste ad concilium iturus est iterum, sed huc divertens Godricum non inveniet in carne viventem.' Nostra vero stultitia etiam hoc ipsius male pervertit. Tunc ille subridens: 'Non,' ait, 'ut vos putatis, excedo, sed ignorantibus futura prædico.'" Anon. Harl. Legend.

elucebit, Godricus vero tunc hic victurus non erit. Unde re vera, filii, non in aliquo verbis excessi, sed quæ futura sunt ignorantibus vobis prædixi; nam nuper puerulus rex Angliæ futurus quamvis eo tempore non sim tamen victurus." Nos tamen his fidem tunc adhibendam nequaquam putavimus, quia regem Anglorum Henricum tunc sanem et incolumem, robustum atque ferocem fuisse, a pluribus per nos commeantibus satis audivimus; sed ut Spiritus Sancti virtus, Qui per os ejus loquebatur, planius cunctis innotueret, ac nostra fatuitas ex ignotis imperitiæ tenebris altius in se confusa deperiret, vir Dei postmodum, [1] xii. kalendas Junii, obiit; filius vero regis Henrici, qui et [2] puerulus, regni gubernacula, patre suo donante ac præcipiente, percepit, qui cunctis Anglorum primatibus apud Lundonias convenientibus, corona regis sublimatus [3] est xviii. kalendas Julii, qui dies Dominicus eo anno habitus est, quod post obitum viri Dei tribus plene hebdomadibus integris completis cum tribus diebus fieri contigit, quodque etiam pene cunctis admirantibus stuporem novæ opinionis incussit. Tunc demum nobis ad memoriam viri Dei præsagium rediit, qui puerum regno Anglorum præfuturnm tempore Quadragesimali præcedente prædixit. Unde mira virtus gratiæ clarebat in servi Dei pectore, quia ea secreta detexit, quorum scientia in corde regis solummodo latuit, ac illa nobis referre prævaluit, quæ post obitum suum futura fuisse [4] perspexit.

[1] *XII. kalendas Junii.*] According to Reginald, St. Godric died on the 21st May, and the young king Henry was crowned on the 14th June next following.

[2] *Puerulus.*] The young king Henry, the second son of Henry II. and queen Eleanor, was born at London, 28th February, 1155, and consequently, at the time of his coronation was in his fifteenth year; see Sarford's Geneal. History, p. 66.

[3] *XVIII. kal. Julii.*] That is, 14th June, which, as Reginald states, fell in 1170, on a Sunday. Hoveden is in error, therefore, in stating that this event took place on the 17th of the calends of July (p. 296 b.); and so is the Chronicle of Melrose, where the date assigned is the 11th of the calends. These discrepancies are pointed out only for the sake of directing attention to the accuracy of Reginald's information.

[4] *Perspexit.*] The same narrative thus proceeds: "Milite jam profecto, ego et minister accedentes cœpimus eum redarguere, quia coram divite illo excessisset in verbis. Ille autem: 'Infra tricesimum,' inquit, 'obitus mei diem omnia quæ dixi oportet impleri.' Nos quia rex Henricus erat incolumis, non potuimus de novo rege tale aliquid suspicari. Hæc dixit in Quadragesima, et xii. kal. Junii transiit ex hoc mundo. Puer autem filius regis xviii. kal. Junii jussu patris coronatus est in regem. Tunc vidimus esse completa quæ dixerat; et intelleximus quantam illi Deus gratiam contulisset, qui detexit consilium quod in corde regis adhuc manebat occultum."

CAP. CLX. QUOD ANGELOS DEI MULTOTIES SECUM COLLOQUENTES VIDERIT, AC CŒTIBUS ILLORUM INTERFUERIT.[1]

§ 287. Interjecto postmodum moræ alicujus spatio, cœpi iterum de sanctorum virtutibus plura disserere, et interserendo permixtim de visione Angelorum aut colloquio, quibus electos Dei frequenter invisere consueverant, ex Scripturæ testimonio plurima explicare. Quibus dum illum collætantem ac congratulantem comperi, si unquam tali potitus fuisset consolatione inquisivi. Qui respondens, ait, "Et ego, fili, spiritus Angelicos sæpius vidi, ac cum ipsis frequenter loqui promerui, multaque solatia, auxilia, consilia atque subsidia, ab eis percepi, quorum tam crebram visitationem post hujus ægritudinis inquietudinem plurimum amisi; quia sæpius nunc, cogente molestia, compellor ad temporalia converti, ac vana quæque profari. Non enim Angeli hominibus assuescunt, vel sensus illorum terrenis negotiis implicatos aspiciunt." Quærens vero quæ eorum esset forma vel species, dixit quod talis ab humana scientiæ intelligentia comprehendi non potuisset effigies; deinde investigans [2]quomodo tales spiritus vidisset, respondit quod nuper hujusmodi spirituum consortiis interfuisset. De verborum quæ ei dixerint quærens modo vel ordine, dixit, quod nulli hominum potuisset talium secretorum aperire cognitionem; "nec tibi de his amplius dicere valeo, quia ea hominibus detegi aut propalari [3]formido."

[1] In the Harl. MS. chapter CXLV.

[2] *Quomodo.*] Quando, *H.*

[3] *Formido.*] "Interjecto alicujus moræ spatio, cum ei de Angelorum visione vel allocutione colloquerer, quæsivi an fuisset aliquando tali consolatione potitus. Qui respondens, 'Ego,' ait, 'fili, spiritus Angelicos sæpe vidi, et cum illis verba conserui, et ab illis frequenter auxilium, consilium, solatiumque percepi. Sed eorum tam crebram visitatione[m] post hujus inquietationem infirmitatis amisi; quia, eogente molestia, compellor et vana profari et de temporalibus meditari.' Cum vero interrogassem qualis esset eorum forma, vel quæ illi dixerint verba, vel quando vidisset aliquos, dixit eorum speciem non posse hominis intelligentia comprehendi, sed nuper illorum interfuisse collegio, et sibi cuiquam aperire secreta quæ dixerant non licere." Anon. Harl. Legend.

CAP. CLXI. QUALITER SYMONEM SÆPIUS CANENDO INVOCANS SALUTAVERIT, ET QUOMODO SE SOLUS IN LECTO CONVERTERIT, ET CUM EO DIUTIUS LOCUTUS SIT.[1]

§ 288. Alia die dum solus resedisset, contigit ut subito altius elata voce quodam modulamine musico cujusdam cantici melodiam concineret. Post vocum dulciora modulamina, subnexuit et verba, quæ auditori simplici satis fuere perceptibilia, nam sermone Anglico usus est, at tamen cantilenæ dulcedine cum ipsis sermonibus diutissime perfunctus est. Dixit enim hæc verba Anglica, [2]quæ sæpe ab ipso sunt iterando replicata, "Welcume, Simund; welcume, Simund;" quod Latino sermone sic exprimitur; "Bene venias, Symon; bene venias, Symon." Verba his plura in canendo non protulit; sed dulcis cantilenæ diversitate vocum sonoras arterias immutando sæpius alternavit; nam quoties eadem verba repetiit, semper novi ac disparis cantus melodias quibusque syllabis verborum apposuit. Mirandum sane et omni stupore dignum, semimortui linguam modulamina musica alta jubilationis voce posse conficere; ac illiteratum idiotam simplicem notas non simplices, sed innodaciter intricatas, nullo docente, cognoscere. Quia vero tantæ virtutis habere testem volui, advocans unum ex ministris, ei diligentius aurem adhibere commonui. Citra limina Ecclesiæ utrique consedimus, ac diutius jocundati tali cantici harmonia, verba ipsa memoriæ tenacius commendavimus. Post hæc omnia, qui se prius, nisi alienis manibus reclinatus, in quamlibet laterum regionem commutare non poterat, nunc se solus in grabato, quo decubuerat, celeri facilitate omnia membra de loco transposita ad dexteram sui partem, me conspiciente, convertebat; ac quasi advenientem consalutans eique congratulans, jocunde subridens, seseque totum in ora alterius convertens, moderata voce loquens, ait, "Welcume, Simund." Collocuti sibi sunt ita utrique diutissime, blando satis atque sereno sermonum solamine; quorum sonitus sermonum ac differentes vocum qualitates satis dilucide separatim audivi; verborum vero tenorem, vel quæ alterutrim dicerentur, percepisse non potui. Nam duorum colloquentium sonitus satis discernere poteram, verborum vero

[1] In the Harl. MS. chapter CXLVI.
[2] *Quæ.*] The clause from "quæ" to "replicata" is not found in the *H.* MS.

formam intellexisse nequibam; sed neque ejus formam, qui ei colloquebatur, [1]videre valebam.

§ 289. Quibus dulcifluis sermonibus diutius in colloquendo protractis, tandem elevatis in cœlum oculis, omnes vultus ad superiora extulit; quasi aliquid spirituale intuens et admirans se totus ad ea quæ prosequebatur, conspiciendo inflexit. Nec mora deinde exsistente aliqua, quæsivit an aliquis ibi de intro fuerit. Accedentes ei ministravimus, et jocundis illius alloquiis applaudere hilare satis duximus. Denique, dum ejus vultus solito sereniores fore conspexi, sic sciscitando dixi, "Domne pater, quare Symundum paulo ante toties invocasti? nonne nos hic ministros tuos in proximo vestris paratos obsequiis habuisti? Ad quod ille, "Et ego te propius fuisse cognovi, et verbis meis atque cantilenis te solicitius intendisse perspexi." Erubui ergo, et cœpi stupidus admirari, quomodo aversis vultibus me vidisset, cum tunc temporis clausas præ infirmitate maxima oculorum palpebras habuisset. Postmodum adjeci tremebundus inquirere cum quo audierim illum prius colloquia tanta habuisse; vel ad quid Symundi nomen toties voluerit concentu celebri replicare. Tum ille, "Recte, fili, interrogasti; et nonne vos clerici in Ecclesia canitis, 'Sancte Symon, ora pro nobis?'" Respondi ego duorum hoc Apostolorum Christi nomen esse; et quis eorum fuisset, me prorsus ignorare. Nam est Symon unus qui cognominatur Petrus; [2]alius vero Simon, [3]Taddei Apostoli in passionis die consocius. Ad quod ille, "Symon Petrus ille qui Jesu Christi Nazaræni exstat clavicularius, hunc de longe venientem vidi, et ad ejus adventum cecini; qui mecum colloquens ac in hujus lectuli spondile residens, mira et inenarrabilia mihi secreta retulit, quæ mens humana non percipit." Quærenti igitur quæ illa fuissent,

[1] *Videre valebam.*] The same MS. thus proceeds: "Altera die cum solus esset, subito excelsa voce dulcique modulatione cantavit, et hæc verba sæpius iteravit, 'Welcome, Symon;' verba quidem plura non protulit, sed quoties ea repetiit, toties cantandi modulos permutavit. Mirabar admodum quod homo fere mortuus et indoctus, tam fortiter et tam artificiose cantaret; unoque de ministris accito, ad limen Ecclesiæ sedimus auscultantes. Post hæc, me vidente, se totum de loco sine adjutorio transposuit, qui prius nisi alienis manibus in alterum se latus mutare non potuit. Tunc velut aggratulans venienti, moderata voce subridens ait: 'Welcume, Symon.' Sunt autem diutissime collocuti et ego differentes vocum qualitates et sonos loquentium audiebam; sed formas verborum discernere non valebam."

[2] *Alius vero Simon.*] See Walch, Hist. Eccl. Novi Test. p. 262.

[3] *Taddei.*] See S. Mar. iii. 18. The festival here mentioned is more commonly called that of SS. Simon and Jude.

dixit, quod illa verbis inexplicabilia forent, ipsa vero quæ humana fuerunt jam ex parte a meo corde retineri non potuerunt. "Hinc etiam illum abeuntem ad longinquas regiones alias vidi; postmodum autem completis quibusdam mysteriis, ætherea lumina ipsum penetrare conspexi. Hæc mihi Christus aperuit; Cujus ipse huc descendens forte [1] bajulus fuit."

CAP. CLXII. QUOMODO DE MULIERE IN SPIRITU VIDERIT VEL DIXERIT; AC QUOMODO CŒTUS ANGELICOS DESCENDENTES, ET SECRETA MULTOTIES RIMANTES, CONSPEXERIT.[2]

§ 290. Transactis diebus aliquot, percepta communione, solus secum decubuit, postea vero presbyterum adesse præcepit. Adveniens coram illo resedi, ac de rebus perquirens spiritualibus, sic eum aliquanto acrius increpantem me blande satis sustinui; "Quare domum istam non melius custodis ac tueris, ac omnes aliquid spurcitiæ in his finibus exercentes abhinc longius repellis? nam die hesterna mulier quædam huc advenit, quæ sola illecebrosa desideria hic a viro suo percipere procuravit; et te hic coram me residente, vidi eam domus meas subeuntem, ac per limina Ecclesiæ hujus usque ad agros hortuli mei pertranseuntem; vir enim ejus in agris meis fuerat, quem ad inhonesta contubernia perquirebat." Non recordatus quid die præterita vidissem, conatus sum aliquam prætendere veritatis excusationem. Tunc ille, "Tu eam hic transeuntem vidisti, ac ea redeunte, infra limen Ecclesiæ scribens subsedisti, et elatis erga eam oculis pertransire sinisti, et pro sola torpentis animi negligentia non eam corripuisti." Ad quæ ego supplex veniam postulavi, quia

[1] *Bajulus fuit.*] The narrative is thus concluded: "Tandem oculos in cœlum tanquam aliquid aspiciens intentus erexit, et post modicum an aliquis præsens esset, inquisivit. Accessimus ergo et ministravimus ei, et ipsum vultu solito sereniorem esse conspiciens, ita dixi [MS. dixit]: 'Domne,' aio [MS. ait], 'paulo ante Symonem toties invocasti, cum nos essemus præsentes ut tibi ministrare possemus.' Ad hæc ille: 'Sciebam,' inquit, 'quod proprus aderas verbisque meis et cantibus intendebas.' Cumque iterum interrogassem quis ille Symon fuerit, 'Fili,' ait, 'Symon Petrus cœli clavicularius, quem vidi a longe venientem, et cecini ad ejus adventum. Hic sedens in spondile hujus lecti et mecum loquens, et multa mihi retulit, et secreta quæ mens humana non capit, nec humanis possunt sermonibus explicari. Ipsum adeuntem primo ad alias regiones, deinde cœlum penetrare conspexi.'"

[2] In the Harl. MS. chapter CXLVII.

omnia prout dixerat vera fuisse probavi. At ipse secus deliberans paululum, dixit, "Non expedit ut vos presbyteri negligentiores sitis, quia animarum pereuntium salus ac remedium esse debetis; choros enim multos cœlestium nocte ista vidi de Paradiso huc descendentes, et vobis cunctis post vigilias noctis celebratas obdormientibus, omnia loci hujus secreta cum quibusdam operibus pervestigantes; exinde semotas ac finitimas regiones perlustrando [1]circuiere, singulique ipsorum aliquid divini mysterii pro quo advenerant peragentes, hic simul diutius convenere; quos exuvias quasdam hominum secum deferentes ad superna Paradisi amœna conspexi; quas vota, orationes ac pias operationes fidelium mecum fore [2]deliberavi. Quare solicitius vos presbyteri vobis debetis intendere, et omnis a vobis negligentiæ torpores expellere." Quia igitur quod de viro ac ejus conjuge dixerat vera fuisse comperi, super his quæ de visionis ipsius secretioribus sacramentis dixerat, dubitare [3]non potui.

CAP. CLXIII. QUOMODO VIR DEI ÆGROTARE INCEPERIT, ET QUOS INCURSUS DÆMONUM SEU DOLORUM IN IPSO ÆGRITUDINIS TEMPORE PERPESSUS SIT.[4]

§ 291. TALIBUS laborum operibus et meritorum fatigationibus vir Dei mundo claruit, quia et in quibusdam prophetiæ oraculis ac virtutum signis amicus Dei fuisse pluribus circa eum conversantibus palam innotuit. Transactis itaque in heremo [5]lx. annis, ætatis senium virum Dei compellebat ad transitum; spiritusque diu emeritus, exutus corporeis nexibus, evolare cupiebat ad

[1] *Circuiere.*] Circuire, *H.*
[2] *Deliberavi.*] Delibavi, *H.*
[3] *Non potui.*] "Me vocato, et coram eo sedente vice quadam cœpit arguere: 'Quare domum istam adeo negligenter observas? Nam heri venit mulier, ut eum viro suo nuptias hic celebraret illicitas. Per limen Ecclesiæ transivit ad agrum, ubi vir suus erat, quem ad inhonestos quærebat amplexus. Tu intra limen Ecclesiæ sedens et scribens, illam transire vidisti, et per negligentiam siluisti.' Cum ego veniam postulassem, intelligens vera esse omnia quæ dicebat, adjecit: 'Non expedit vos negligentes esse presbyteros, qui debetis animarum esse custodes. Hac nocte vidi huc de Paradiso choros cœlestium descendentes, et omnibus vobis dormientibus loci hujus opera vestigantes, quos postea in cœlum orationes et opera fidelium deferre conspexi. Quamobrem oportet vos presbyteres omnem a vobis negligentiæ torporem excutire.'" Anon. Harl. Legend.
[4] In the Harl. MS. chapter CXLVIII.
[5] *LX.*] Sexaginta tribus, *H.*

cœlum. In articulo itaque ingruente primo Quadragesimalis abstinentiæ, cœpit solito gravioris morbi decoqui inquietudine; nam tumor nimius ora ejus ac membra cetera pene omnia ita infecerat, quod vix ejus, quæ in ipso prius fuerat, similitudinem præferebat; qui aliquando totus ita usque in corporis inferiora descenderat, ut tumentibus partibus illis, nulla tumoris vestigia circa superiores capitis regiones reliquerat; cum quo dolor nimius ita omnia ejus intestina depascendo exederat, quod moles quantitatis magnitudinem superabat. Videbantur enim ei, ut fatebatur, [1]vermes vivi interius circumquaque discurrere, et omnes carnium medullas intercutanei doloris peste consumere, ita ut nobis aliquando locum dolentis cujuslibet artus ostenderet, postulans, ut ei compatiens fraterna caritas manum remedii consolantis adhiberet, quo voraces morsus vermium deliniret. Erat nimirum internus dolor viscerum ac intercutaneus livor humorum, qui eum undique ita invaserat, quos velut vermes mortiferos sentiebat. Exponentibus nobis non hæc vermes esse, sed dolentis potius morbi ibi dira venena discurrere, quandoque cœpit Deo gemebundis vocibus gratias agere, qui eum talis pœna miseriæ a corporeis peccatorum contagiis dignatus fuerat emundando piare. Dicebat autem aliquoties sic, "Recte vermes nutrimentum suum comedunt, quia carnes istæ fœtidæ eorum pabula sunt, et forte vermis non moriens in igne inextinguibili in anima mea quicquam non reperiet, quod ejus dentibus merito debeat dilacerari; nam qui pœna temporali affligitur, ab æternis ultionibus sæpius liberatur; et ideo in hoc mundo castigamur et corripimur, ut castigati correctiores coram Domino reperiamur." Sæpius etiam vidimus illum tantis dolorum stimulis perurgeri, ut mox cogente languoris inclementia, crederemus illius spiritum ultimum exhalari; quem denuo ad se redeuntem perquisivimus quid vel quando ejus obitum sperare possemus; quibus ille omnibus membris semimortuus, "Nondum tempus est ut moriatur heremita Godricus." [2]Nisi igitur his diebus tales tantum miseriarum pœnas in carne sustinuit, quinimo spirituales nequitias gravissimis concertationibus se continue lacessire persensit. Dicebat enim sæpius, "Ecce, hic coram me leones rugientes assistunt, modo lupi in me dentes suos exacuunt, nunc hericii [3]spiniis acutissimis me transfigunt;

[1] *Vermes.*] See § 265.
[2] *Nisi.*] Non, *H.* The clause here beginning, and ending with "diebus," is written upon an erasure in *B.*
[3] *Spiniis.*] Spinetis, *H.*

nam lanceis et jaculis telisque ignitis me appetunt [1]ut confodiant, et flammivomas ignium tædas sine cessatione super me jaculare festinant." Ac postremo omnium temptationis nuper adinventæ versutiarum callidus hostis ministrantium figuratas species induit, quibus viro Dei aliquandiu decipulas fraudulentæ deceptionis intexuit; quod advertentes, patri nostro hostis nequitias exposuimus, quas et prius in spiritu [2]detectas, ipso nos docente, percepimus.

§ 292. Per annos octo fere languidus in lecto decubuit, de quo nunquam nisi alienæ manus ope levatus exsurgere vel ire prævaluit; in quibus infinitas temptationum muscipulas molesque simul cum infirmitatibus suis sustinuit, quarum [3]utrarum modum immoderatum ac innumeros nodos numeri fines excedentes nullius lingua vel calamus comprehendere [4]sufficit. [5]Eo itaque tempore viro Dei languente et se prorsus movere non valente, duo [6]zabuli advenere, et lectulum, cunabuli instar, secum deferentes, illum in ipso ad inferi conclavium subito delaturos multis conatibus intemptavere, et minas graves et asperas illi diutius intulere. Quibus ille primum consternatus, fratrum ad se auxilium advocavit, sed non percepit; unde mox ad orationis remedium confugit. Dicebant enim sic, "Ecce huc venimus ut te nobiscum ad inferos deferamus, quia senex delirus es, et puer insipiens de sapiente effectus es." At ille Crucis signaculo se munivit, et instantius orare cœpit; cujus virtutis non sustinuere remedium,

[1] *Ut.*] Atque, *H.*
[2] *Detectas.*] Detecta, *H.*
[3] *Utrarum.*] Utrumque, *H.*
[4] *Sufficit.*] The Harleian anonymous legend proceeds in these terms: "Cum annos sexaginta in eremo peregisset, ætate confectus et morbo, ad transitum propinquabat. Igitur Quadragesimali tempore tantus faciem ipsius et membra tumor obsedit, ut vix formæ priori similis appareret. Cumque autem ille tumor, superioribus relictis, ad inferiora descendit, dolorem quoque nimium sentiebat interius, tanquam vermes vivi circumquaque discurrerent, et medullitus cuncta consumerent. Agebat autem gratias Deo, quod eum sic a peccatis mundare dignaretur, et ait: 'Vermes isti recte corpus comedunt in hac vita, ut vermis ille perpetuus, animam non laceret in Gehenna.' Sæpe illum vidimus tantis doloribus cruciari, ut extremum continuo spiritum videretur efflare. Nobis autem interrogantibus quid exspectare de ipsius exitu deberemus, respondit: Non adhuc moriturum esse Godricum. Præter has quas tolerabat in carne molestias, magnos nequitiarum spiritualium perferebat insultus, et sæpe dicebat: 'Hic leones video rugientes, modo in me lupi dentes exacuerunt. Nunc hericii spinarum aculeis me transfigunt. Hinc demittuntur ardentestædas, inde jacula torquentur ignita.'"
[5] *Eo itaque.*] The chapter here ends in *H.*
[6] *Zabuli.*] Another form of the word "Diaboli;" see Du Cange in voce.

sed præcipites effecti, dilapsi sunt unde venerant in chaos barathri [1]sempiternum.

CAP. CLXIV. QUAM DIRA NATURALIUM MEMBRORUM TORMENTA SUSTINUERIT.[2]

§ 293. Nec prætermittendum arbitror quanta tabe infirmitatis elanguit antequam ad diem extremam pervenit. Siquidem naturalis vesicæ ipsius folliculi instar lactantium mamillarum ex grassante veneno intumuerant, quod omni fere die venena inundantia ex eis manu servientium mulgiri consueverant; nam vetus apostema diruptum in illis locis in fistulæ jugiter patentis ulcus excreverat, quod assidue venena parturiens atque usque in diem obitus ipsius patens, nunquam obduci vel sanari valebat. Quoties igitur extricante manu, minister aliquis vesicam turgentem emulsit, ipse elatis vocibus horrisone rugire, fremere et conqueri consuevit, quia, ut asseruit, ad tactum ablactationis quasi venas cordis sui cultris incidi, persensit. At tamen hoc opus ipse fieri præcepet; quia dum intus venenum permansit, quasi super focum olla, ita vesicæ interior testudo ebullivit. Itaque utrobique passio sæva exstitit; quia dum extrahendo ablactabatur, semianimem reddidit; quando vero grassari permittebatur, intolerabile patienti tormentum incussit. Proinde importunitas ut emulgeretur vesica compulit, et extracta ablactatio angustiam mitigando temperavit, ut vita diuturnior conservari potuisset, atque immoderata necessitas se aliquanto temperantius [3]haberet.

[1] *Sempiternum.*] "Per annos fere octo in lecto decumbebat languidus, nec unquam nisi alienæ manus auxilio exsurgebat. Hoc tempore tot sustinuit morborum temptationumque molestias, quod vix possent lingua vel calamo comprehendi. Interea venerunt duo zabuli, deferentes lectulum et dicentes: 'Huc venimus ut te ad inferos deportemus, quia senex delirus es, et de sapiente factus insipiens.' Ille Crucis signaculo se munivit, et orans dæmones protinus effugavit." Anon. Harleian Legend.

[2] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[3] *Haberet.*] The same narrative thus continues: "Postea folliculi ipsius intumuerant instar muliebrium mamillarum, et ex eis fere omni die quasi venenosus humor exprimebatur manibus ministrorum. Ibi enim, vetus apostema diruptum fistulæ patentis ulcus effecerat, unde liquor jugiter emanabat, nec ante ipsius obitum sanari potuit vel obduci. Quoties vero minister turgentem vesicam jussus et obsequens comprimebat, vir sanctus mirabiliter conquerens elatis vocibus ejulabat, qui sicut ipsemet testabatur, sentiebat quasi cultro venas cordis incidi. Ipse tamen ad hoc opus ministrum ideo compellebat, quia dum illud venenum continebatur interius, vesica intus velut olla super ignem posita bulliebat, et sic erat utrobique intolerabilis cruciatus."

CAP. CLXV. QUALITER SOLUM LECTO DECUMBENTEM DIABOLUS INVASERIT; ET DE GRABATO DIVULSUM, NUDUM IN TERRA PROJECERIT ET ALLISERIT.[1]

§ 294. Eodem Quadragesimali tempore adhuc durante, ad incausti confectionem, facta corticum decoctione, operam dederam; unde nunc circa viri Dei obsequium, modo vero circa illud negotium, frequens exercitium assiduabam. Quadam interim die refectus cum ministris, illisque omnibus ad alia negotia profectis, solus cum illo domi remanseram; unde solitarius in lecto custos servi Dei sollicitior esse debueram. Diutius igitur coram illo residens et repausantem quiete conspiciens, credidi illum jam soporatum somno quiescere, unde et clanculo egressus et ostium post tergum recludens, cœpi in domo communi studiosius operi incœpto insistere. Et ecce, fere hora una peracta, subito voces altisone me vocantis audivi, dicentis sæpius ac repetentis, "Monache, quam citius accurre, et auxiliare;" projectisque de manu omnibus, mox citius adveni, illumque toto corpore nudatum in medio Ecclesiæ pavimento solo tenus prostratum repperi; prorumpentibusque lacrimis, uberrime cœpi flere, lectoque illius decentius innovatis vestibus reparato, brachiis circumplexum solus in grabato suo cœpi reponere. Mirabarque in me ipso hærens ac stupens unde tantas vires accepissem, ut solus complexum erigere, deferre ac reponere potuissem, cum pristinis diebus nisi alio humeros ejus et corpus prius sustinente, pedibus comprehensum, sic, tamen cum labore, illum potuerim vix de lecto ad loca alia deportare; his nempe diebus non aliter de loco moveri potuit, nisi aliis illum deportantibus, et uno a capite, alteroque a pedum parte, ipsum quo necesse fuisset, deferentibus.

§ 295. Flens igitur coram illo resedi, mœstumque ac tenerius plorantem quibus potui verbis dulcioribus delinivi; longoque denique intervallo peracto, plorando cœpi perquirere quidnam hoc fuisset quod ei accidisset. At ille, "Canis ille virosus hostisque meus diabolus hic astitit; vidensque post somnii quietem me tepide agentem, et humantia lectisternia decusantem, ac sicca mollioraque quærentem, subito improvisum de lecto pepulit ac in pavimento projecit, caputque meum scamno illi quo resides

[1] This chapter is omitted in the Harl. MS.
[2] *Eodem.*] Compare § 218.

gravius [1]corruens allisit, vulnusque miserabile mihi in eo inflixit," (admotaque manu, gibbosum alterum latus capitis ostendit, quia ex ictu scamni cadentem suscipientis jam ulcus instar ovi columbæ grossum prorupit,) "et cum me depulsurus affuit, frendens et furens ait, 'En tu, Godrice, rusticane, nunquam per meos hactenus in te prævalui satellites triumphare; nunc vero inter molliora et sicca lecti stratoria quæ requiris morte inopinata præreptus a me occideris.' Sicque subito corrui, quia ita festinato præcipitem prævenit, quod Crucis signum mihi anteponere non prævalui. Quid igitur superest nobis medicinale, in quo nobis sic eludentem possimus illudere? Nunquid ille sic nos deputabitur devicisse, ut ille versutus furcifer sic nos cum abditis studeat suffocare? Dicitoque mihi quid nobis consilii supersit, ut delusori nostro deludi [2]possit."

§ 296. Tum ego, "Domne, in delusione sua illi illusuri erimus, quia confessionem de cunctis nostris negligentiis nunc ad invicem faciemus, et [3]crastino disciplinati, cum pœnitentia peracta, pro hoc excessu nostro Dominum nobis placabimus et Missam de Sancta Maria decantabimus; nam et illa interpellante, Jesus medicus verus novum gratiæ Suæ emplastrum conficiet, et ulceri capitis vulnerati nobis repropitiatus imponet." Quibus auditis animæquior est effectus, et refocillato spiritu, omnem rei seriem mihi est confessus. "Madentia," inquit, "vel sudore vel urina operimenta desubtus me strata repperi; et quia crudas femorum carnes ex humore sensi peruri, prout potui me semovens et ad

[1] *Corruens.*] Corruentis, *B.*

[2] *Possit.*] "Die quadam post refectionem, ministris ad negotia sua profectis, solus domi remanseram; et diu coram eo residens, credidi soporatum, et clanculo sum egressus ut aliquid operarer exterius. Ecce, post unam fere horam subito voces altisonas me vocantis audivi, et festinanter accurrens inveni eum toto corpore nudum jacentem in medio Ecclesiæ pavimento. Flens igitur atque compatiens illum brachiis amplexatus, lecto suo præter consuetudinem solus imposui. Unde mirabar quod tantas vires habuerim, cum cæteris diebus non, nisi alio juvante, ipsum potuerim transportare, et sic etiam cum labore. Illo enim tempore non potuit aliter moveri de loco ad locum quando necessitas exigebat, nisi uno a capite, altero a pedibus deferente. Ante ipsum residens, flendo quid acciderit inquisivi, et ille: 'Hostis,' ait, 'meus hic astitit, vidensque post quietem somni tepidius me agentem, lecti humentia declinantem, et sicca quærentem, subito pepulit improvisum de lecto, et scamno meum caput allisit.' Ostendit autem gibbum in capite ad quantitatem ovi columbæ; et hæc verba subjunxit, 'Ita celeriter me prævenit, quod me non potui præmunire signo Crucis; et ait: 'En Godrice, rusticane, de quo per meos satellites hactenus non valui triumphare, nunc a me occideris dum lecti mollia quæris et sicca.'" Anon. Harl. Legend.

[3] *Crastino.*] In *B.* this word is written upon an erasure.

spondile hoc lecti conferens, molliores recubitus perquisivi; dumque paulo longius illo me contuli, manibus a spondilis contactu dilapsis, subito præceps dimidius depependi. Quod cernens pater dæmoniorum qui affuit, repente per scamnum illud præcipitem dedit. Unde perpendamus quam pernitiosum sit aliquid huic corpori delectabile quærere; quia per mollia semper solet insidiarum versutias nobis innectere." Exinde postmodum quoties abscessi, scamnum illud, in quo ante illum considere consueveram, semper amovere consuevi. Et de his pœnitentiam egimus, atque hæc ad hoc descripsimus, ut quam illecebrosa sint mollia, posteris exemplo traderemus.

CAP. CLXVI. QUOMODO LIBELLUM HUNC DEO COMMENDATUM BENEDIXERIT; ET QUÆ SCRIPTORIS ERANT, EJUS SECRETA DETEGENS, QUÆ FUTURA ILLI FUISSENT, PRÆDIXERIT.[1]

§ 297. Peracto in obsequio viri Dei toto Quadragesimali tempore, jam consuetudo et ordinis institutio in Cœna Domini compulit me redire. Hac enim die omnes fratres ad cœnobium [2]convenire consuescunt, propter [3]Domini mandati [4]sacramentum, quod omnes in unum celebrare, [5]juxta exemplum Christi Jesu, consueverunt. Et quia jam præsentis Libelli opus clam de Vita ejus et Miraculis, ibi cum illo diutius demoratus, ex toto perscripseram, ipsum illius confirmari benedictionibus attentius admodum procurabam. Adhuc siquidem eo vivente, quicquid digna ex ejus ore sacrato didiceram veridica piæ fidei ipsius exemplaria secutus, calamo quotidie currente, membranulis commendaveram, et hæc ea pro occasione feceram quod eadem verba quæ dixerat eodem tenore quo illa explicaverat scriptis inserere

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

[2] *Convenire consuescunt.*] Martene shows that among the monks no private Mass was this day celebrated, and that no individual was permitted to absent himself from receiving the communion at the hand of the abbot of the monastery to which he belonged. De Antiq. Monach. Rit. III. xiii. § 44.

[3] *Domini mandati.*] Concerning the celebration of the Maunday upon this occasion see Martene, ibid. § 50.

[4] *Sacramentum.*] The word is here used in its more lax and indefinite sense, concerning which see Bellarm. de Sacramentis in genere, lib. i. cap. 8. In what sense this washing of feet may be called a sacrament is a question discussed by Maldonat in Evang., col. 1717, edit. Lugd. 1615.

[5] *Juxta exemplum.*] S. Matth. xxvi. 20.

contendebam. At tamen conatus meæ solertiæ credebam æque virum Dei, sicut et ceteros mortales quosque, in hac parte latere.

§ 298. Proinde jam profecturus domi, ipsum librum devotus arripui, ac provolutus genibus ante illum, manibusque eum efferens, dixi, "Pater mi, obsecro pro Christi Jesu honore, quatenus libellum hunc digneris benedicere, atque tuo contactu Domino commendatum consecrare." Conversusque ad me, ait, "Fili mi, quidnam hoc opus est?" At ego, "Domne pater, de quodam viro honesto et religioso illum composui, ac quantas pro Christo miserias in hac vita pertulerit, fideli prosecutione disserui. Quare postulo ut illum Domino commendes et benedicas, ac futuri temporis generationibus in posterum profuturum exoptes." Tunc ille diutius ipsum suis sacrosanctis manibus contrectavit; ac demum elevatis in cœlum oculis, et inter manus sursum erectas illum tenens, ait, "Domine, Pater omnipotens, Creator cœli et terræ; et Tu Domine mi, Jesu Christe Nazarene, Ejus Fili benedicte; ac Tu Sancte Spiritus, omnium Consolator vivifice, cum Eis regnans in una Deitate; et tu Sancta Maria, Virgo pia, [1]ac Sancte Johannes Baptista, et cum omnium Sanctorum Dei caterva, obsecro vos ut hunc libellum dignemini benedicere, et coram vobis hoc opus acceptum consecrare, quatinus posteris generationibus sit fidei speculum et exemplum, ac Christianis omnibus prodesse valeat in sempiternum. Amen."

§ 299. Sicque illum Sanctæ Crucis signo consecrans, benedixit, et deosculatum mihi contradens, ait, "Adjuro te, fili, in nomine Jesu Christi Nazareni, pro dilectione qua mihi confœderatus consistis, ne me vivente cuiquam ista detegas, vel scriptum hoc ostendas; sed potius secretum penes te usque post diem sepulturæ meæ teneas." At ego tunc in me confusus, erubui, experimento dinoscens quod in his quæ occultius egeram, illius notitiam latere non poteram. Annui tamen illi quod [2]petiit cum rubore, nolens illi prius quæ egeram propalare. Tunc ille blando ore subridens et me intuens, ait, "Scio quod in te erubescis, et pro eo quod hactenus hoc opus mihi celaveris; et licet, Deo Solo teste, jam hoc ipsum bene perfeceris, adhuc tamen dies supervenient in quibus a nonnullis tibi æmulantibus aspera et satis amara verba pro his auditurus eris; sed cum illa hora pervenerit, memento ne pro his in aliquo movearis, quia veritas

[1] *Sancte Jahannes Baptista.*] See § 144. [2] *Petiit.*] MS. petii.

manum tuam in his omnibus præcessit, nec a vero, me docente, exorbitare permisit; nec præter nos est aliquis qui ista novit; et aliis, ut credo, hoc opus adhuc multum profuturum erit." Percepta denique ejus benedictione, domum redii, plurimum lætificatus in his quæ audivi; post dies vero multos, ut quod prædixerat impleretur, quidam indignantes aspera et conviciosa pro illo opere in me sunt locuti; nec tamen pro his commoveri ad tristitiam potui, quia veritatem solidam conscientiæ [1]testem habui.

CAP. CLXVII. QUOMODO EXITUS SUI DIEM OCTAVUM PRÆDIXERIT, ET DIEM SEPULTURÆ SUÆ ANTE FESTUM PENTECOSTES SECUNDUM PRÆSIGNAVERIT, ET DE REDITU AD EUM NOBILIS VIRI QUID DIXERIT.[2]

§ 300. Tandem viro Dei in extremis agente, cœpit quilibet fidelium ei prioribus amicitiis conjunctus, participandæ benedictionis ejus gratia, ad illum confluere. Venit inter alios ad illum nobilissimus vir procerum [3]Robertus de Amundevilla, optans, sicut et solito, perfrui illius benedictionis gratia; quem vir Dei copiosis dulcimodæ consolationis alloquiis diu satis blande refecit, et in osculo sancto cum multa alacritate benedixit; ad quem vir ille nobilis, "Pater mi, multa vobis adhuc haberem de animæ meæ languoribus dicere, et quia plura sunt, oportet me sæpius amodo huc ad vos concurrere." Cui vir Dei prophetico ore respondit, et futura sibi in spiritu prævidens, ait, "Hac vice omnia quæ volueris mihi plenius dicito, quia postquam ab invicem digressi fuerimus, nunquam amplius eo meo participaturus eris alloquio. Nam triduo ante diem magnæ festivitatis, quæ in proximo imminet, Godricus est de hac vita migraturus, et magni maris limina transiturus." Quæ verba [4]prognostica de ejus transitu vir ille minime intellexit, quia dies ipse, quo ei ista dicebat, [5]Dominicæ Ascensionis magnus et omni mundo celeberrimus exstitit.

[1] *Testem habui.*] The corresponding passage in the Harleian anonymous Legend is contained in the Preface.

[2] In the Harl. MS. chapter CXLIX.

[3] *Robertus de Amundevilla.*] The family of the Amundevilles gave their name to a place called Cotham Mundeville, situated between Durham and Darlington. They frequently attested the charters of the bishops of Durham. See Surtees' Hist. Dur. iii. 270.

[4] *Prognostica.*] MS. pronostica.

[5] *Dominicæ Ascensionis.*] In the year 1170 the feast of the Ascension fell upon May 14.

§ 301. Post hæc vir ipse denuo cum viro Dei multis exegit eloquiis, et petere cœpit [1] cum licentia donum suæ benedictionis. Cui vir Dei, "Obsecro ut modo quicquid volueris, mecum loquaris; quia forte me tecum amplius loquentem non videbis." Ad quæ consternatus animo vir ille, cœpit ei talia dicere, "Domne, spero me in [2] proximo ad te rediturum; et quæ modo animo non occurrunt de meis secretis tibi, interim ad se revocata memoria, perfusius relaturum; nam sæpe animus hominis momentane labilis, meditationis studio renovatur, et decidua mentis agilitas quietis otio de præteritis reminisci comprobatur." Cui vir Dei, "Vera sunt omnia quæ dicis, quia in proximo huc rediturus eris, quando corpusculum istud cum fratribus meis Dunelmensibus monachis sepulturæ isto in loco, quo nunc sedeo, traditurus eris; et tunc cum priore [3] Germano sexta feria es venturus, sed Godricum tamen tuum tunc [4] istic defunctum seculo reperturus; nam miser Godricus die abhinc octava morietur, et hora circiter nona die sequenti sepelietur." Quæ vir ille non arctius animo verba infixit, quia cura publicæ et rei familiaris sensus illius ad plura negotiorum diversoria dispersit; sed vir Dei, juxta quod prædixit, die octava ultimum vitæ finem effecit, quæ dies octava Dominicæ Ascensionis exstitit; at feria sexta sequenti, quæ ante magnam Pentecostes celebritatem effulsit, clerus et populus ad ejus sepulturam confluxit, quia unusquisque se patrem singularem amisisse in hac vita temporali condoluit. Unde et vir iste se contuberniis illo proficiscentium commiscuit; et forte inscius, societati Prioris et fratrum se illo proficiscentium inseruit. Reminiscens igitur eorum quæ ei vir Dei prædixerat, omnia eis hæc seriatim replicando [5] retexuit; quæ et die sepulturæ illius coram omni populo vir ille nobilis retulit, multorumque animos ad Dei laudes succendit. Die igitur tertia dies magnæ festivitatis, quæ Pentecostes dicitur, illuxit, ante cujus triduum, sicut et ipse prædixit, ex vita præsenti [6] decessit.

[1] *Cum licentia.*] Sc. licentia abeundi. See § 115 and the note upon that passage.

[2] *Proximo.*] Proximo die ad, *H.*

[3] *Germano.*] The prior of Durham of this name, who afterwards attended his funeral.

[4] *Istic,*] *H.*; istinc, *B.*

[5] *Retexuit.*] Vel retexebat, *B.*; the latter reading is adopted by *H.*

[6] *Decessit.*] "Dei servo in extremis agente, venit ad eum vir nobilis, ut solebat, in die Ascensionis Domini, benedictionis ab eo gratiam percepturus; quem ipse benignis fovit alloquiis, et hilariter benedixit. Tunc ille: 'Pater,' inquit,

CAP. CLXVIII. QUOMODO FRATRI CUIDAM, SÆPIUS EJUS VIDERE EXTREMA DESIDERANTI ET POSCENTI, RESPONDERIT; QUIDVE ILLI DIXERIT ET PROMISERIT, VEL EXHIBUERIT.[1]

§ 302. Affuit inter alios [2]quidam monachus, ejus minister assiduus, et servitutis illius sacris excubiis tam frequens quam devotus. Hic multoties ab ipso petiit quatenus die illius obitus circa ipsum illi adesse permitteret, ut qualis fieret in Domino ipsius finis exitus, commodius explicare valeret; quem vir Dei nunquam super hac sui postulatione certum reddere voluit, sed potius semper suspensiva dilatione blande respondens dicere consuevit, "Fili, hoc enim est mihi impossibile, quia Dei solius est de hujusmodi providere." Denique ante quadragesimum exitus illius diem frater ille alias, ex præcepto [3]majoris, demoraturus, per servum Dei transitum fecit; ac se illius precibus et benedictionibus attentius commendans, post plura subnectens, ait, "Pater, video te infirmitate diutina acrius solito fatigatum, et vereor ne ante reditum meum de hoc mundo rapiaris ad Christum, et quid tunc fiat de eo quod sæpius petivi, quia semper ab initio tuæ depositionis ministerio interesse curando sategi?" Tunc aliquandiu silens et illacrimans conversus ad illum dixit, "Fili, in proximo magni maris hujus et spaciosi littora pertransibo, et credo quia nisi tu in carne vel in spiritu migrantem videris, de hoc corpore non transibo; nam horam vel diem illum, dum vicinius

'multa tibi habeo dicere, ad consilium animæ pertinentia. Sed oportet me propter hoc alio tempore huc venire.' Cui vir sanctus prophetica voce respondens: 'Modo,' ait, 'dic omnia quæ volueris, quia postquam fueris hinc digressus, meo nunquam participabis colloquio. Nam triduo ante magnam solemnitatem quæ imminet, Godricus ex hac vita migrabit.' Ille autem quod dixerat non intelligens, 'Spero,' inquit, 'me huc esse in proximo redditurum, et quæ modo non occurrunt memoriæ locuturum.' Ad hæc vir Dei: 'Verum est,' ait, 'quod redibis in proximo cum priore Germano et fratribus meis Dunelmensibus, quando tradetis istud corpusculum sepulturæ. Quia Godricus octava die morietur, et horam circiter nonam diei sequentis humabitur.' Hæc autem omnia sicut prædixerat evenerunt, quia die octavo Ascensionis vivendi finem fecit, et in crastino est sepultus. Venit autem ad sepulcrum ipsius nobilis ille cum cæteris, et hujus prophetiæ coram omnibus testis fuit." Anon. Harl. Legend.

[1] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[2] *Quidam monachus.*] This was perhaps Reginald himself. It does not appear from the narrative that he was present at St. Godric's death or burial, as he probably would have mentioned had he been in attendance.

[3] *Majoris.*] Namely, the prior of Durham, who had power to remove his monks to any of the various cells or daughter establishments of which Durham was the parent.

imminere cognovero, per me vel per alium tibi nunciabo; et nunc, te abeunte, quis mihi custodiam geret? vel quis ministerium tale vel qualem tu mihi curam impendet? At tamen Deus, licet modo separemur corpore utrique, nostri vota prospiciet et nobis curam, ut credo, Suæ benedictionis impertiet." Flebant igitur ubertim utrique, et cum fletibus ora permixtim contingebant, faciesque lacrimis cum profundis cordium singultibus irrorabant; post multa denique, benedictione data, ab invicem discessere, ne sese amplius in ista carne [1]videre.

§ 303. Nocte igitur [2]Ascensionis Dominicæ post expletas matutinas vigilias soporato fratri illi servus Dei astitit, et ita commonens, ait, "Fili, ego Godricus tuus nuper delibor, quia ex imminenti resolutionis meæ jam tempore ad extrema compellor. Quare ad me properato quam citius, ut patri obeunti possis assistendo ministrare devotus; nam more tibi solito manus meas et pedes una cum toto corpore videto, palpa et contrectato, quia jam vix in me pertenuis perdurat spiritus, nuper hoc corpusculum relicturus." Quibus intendens anxius visus est ei quasi pater suus in lecto undique in infirmitate versato, jacere, et multa jam carnis parte præmortua, solis cœlestibus inhiare. Evigilans denique alto cordis dolore ingemit; et eadem die considentibus sibi omnibus ad mensam, cuncta quæ viderat, explicavit; unde nonnulli eorum ipsum jam obisse conjiciebant, alii vero eum in proximo obiturum prædicabant. Insistente fratre illo ut domum celerius rediturus necessaria perquireret, quanto avidius institit, eo amplius iter propositum, nunc infirmitate nimia qua jugiter cruciebatur, tum et aliis pluribus occasionibus præpedientibus retardari provenit; et hoc forte Dei providente dispensatione contigit, quia quid vel quantum in spiritualibus vir Dei valeret, mundo revelare [3]disposuit.

[1] *Videre.*] "Quidam frater minister assiduus ei fuerat et devotus, qui multoties ab eo petierat ut in die sui obitus ipsum faceret interesse. Ipse vero dicebat hoc munus divinum esse, non suum. Contigit autem quadraginta dies ante mortem ipsius, illum fratrem ad remotiora proficiscentem transire per eum, qui sic inter cætera dixit ei: 'Pater, timeo ne priusquam revertar exeas de hac vita; et ego quid faciam, qui tuæ depositionis adesse ministerio semper optavi?' Ille primo silens et lacrimans, postmodum conversus ad eum: 'Fili,' dixit, 'in proximo maris hujus magni spatium pertransibo. Sed diem vel horam, spero, tibi vel per me, vel per alium, nuntiabo.'" Anon. Harl. Legend.

[2] *Ascensionis Dominicæ.*] Namely, 14 May.

[3] *Disposuit.*] The same narrative is thus continued in the anonymous Legend: "Frater ille, percepta benedictione, discessit; et nocte Ascensionis vidit in somnis virum Dei astantem sibi atque dicentem: 'Fili, tempus meæ resolu-

§ 304. Nam post hæc expletis octo diebus in [1]octavis Dominicæ Ascensionis, aurora diei ipsius oriente, rursus idem frater quædam cœlestia meditatus, nec omnino evigilans sed neque soporatus, tam jocunda patris sui est consolatione visitatus. Vidit quidem patrem suum sibi manifesto assistere, et talia proferentem dicere, " Exsurge, fili, et Godrico jam obeunti assistito, et spiritum meum Creatori spirituum commendato." Qui, ut ei videbatur, repente in Finchale positus, mox surrexit, et in [2]cilicio depositum corpus patris videns, stola collo circumposita, egredientem spiritum cum ceteris fratribus Domino commendavit; cujus etiam spiritum vidit cœlestia penetrare, et inter cœtus multorum dealbatorum ad superiora conscendere. Quem ille lacrimis ubertim stillantibus prosecutus, multa cordis contritione sicut patrem suum est allocutus, " Pater mi, pater mi, memento mei; quia me hic dimittens, jam scandis ad regnum Patris tui." Qui oculos ad illum blande retorquens, quasi corde miserabili illum est intuitus, et elata erga eum dextera Crucis signaculo benedicens, et sic ab eo ad cœlestia est translatus. Evigilans vero ille sudarium, quo prius caput involverat, tanto lacrimarum sudore madentem inveniebat, quod etiam quilibet manus obsoletas ex humoris ejus inundantia lavando purgare prævalebat; et qui in exstasi positus tamen prius fleverat, postmodum evigilans per horas aliquot a lacrimis diutius temperare non poterat; certusque de obitu patris factus, Missam cum omni officio defunctorum persolvit; et in crastino subsequenti sub festinatione profectus,

tionis instat; festina ut morienti devotus assistas, vide frigescentes manus et pedes, et tenuem spiritum in meo corpore palpitantem.' Ille post hanc visionem suum iter ad Dei servum instanter accelerat, sed ejus propositum nunc infirmitate, nunc aliis quibusdam occasionibus impeditur."

[1] *Octavis.*] 21 May.

[2] *Cilicio.*] In the narrative of St. Godric's death, at § 308, we do not read that he was placed on sack-cloth covered with ashes; but this ceremony was probably not omitted, and it was so general that Reginald may have thought it unnecessary to mention it. The instances which occur in ecclesiastical antiquity are very numerous. It may be enough to cite the following: " Hoc ultimo verbo postquam cunctis sermonibus suis finem dedit, in lectum reclinatus, indeque post modicum ad cilicium cinere conspersum a fratribus translatus est. Sæpe autem eosdem fratres ante rogaverat, ne se casu aliquo, nisi in cinere et cilicio Christiano more mori permitterent. Timebat enim, ne qualibet infirmitatis ejus compassione ducti hoc prætermitterent vel negligerent. In quo, sicut et in aliis, Martini sui exempla et verba sequi nitebatur, qui, sicut omnibus notum est, discipulis moriens prædicabat non debere Christianum nisi in cinere mori." S. Petr. Venerab. ap. Bibl. Patr. XII. ii. 285, edit. fol. Colon. 1618. Concerning the death of St. Martin of Tours see Surius, mens. Novemb. p. 260, edit. Colon. 1618.

patrem suum jam sepultum repperit; sed ab eis qui ei astiterant diligentius perquirens, eadem hora et die patrem suum obisse comperit, qua visio ista ei apparuit. Ex quibus liquet quantæ virtutis vir iste coram Domino exstitit, qui etiam hora suæ depositionis se longius semotis revelare prævaluit; permodice igitur mortem extimuit qui hora suæ mortis ita se visibilem [1]præsentavit.

CAP. CLXIX. QUALITER DOMINI SERVUS GODRICUS DE HOC MUNDO MIGRAVERIT, ET PRO TEMPORALIBUS ÆTERNA PERCEPERIT.[2]

§ 305. TRANSACTA postmodum die solemni cunctis notissima Ascensionis Dominicæ, vir Domini Godricus gravi cœpit ægritudinis mole simul et molestia fatigari; ac temporali languore decoctus, ad æterna gaudia præparari. Cognovit etiam in spiritu quod ultimus ei dies instaret, quo de hoc mundo ad Patrem suum, Qui in cœlis est, pertransiret. [3]Dominica igitur die subsequenti, quidam frater illo Missas celebraturus advenit, qui eum tunc solito plus infirmantem repperit, quamvis pondus accrescentis per dies ejus ægritudinis ei pridie satis innotuerit. Qui accitis fratribus Dunelmensis Ecclesiæ cum priore, perquirebant utrum de instantis morbi [4]piaculo debuisset evadere; qui forte respondens secundum quod verum noverat, dicebat, "Quia non superest quo Godricus de hujus articulo infirmitatis evadat, providete ut omnia Sacramenta Christianæ fidei plene percipiat; atque ut spiritus meus libere ad suum Creatorem redeat, omnia jura ad fidem pertinentia habeat." Qui omnia protestabantur eum habuisse, et quæ supererant gratanter paratos fore perficere. Plurima

[1] *Præsentavit.*] "Octavo die Ascensionis, aurora surgente, rursus ei vir sanctus apparuit, ita loquens: 'Exsurge, fili, ut assistas obeunti, et meum spiritum commendes altissimo Creatori.' Illi videbatur quod esset in Finchale, videretque corpus depositum in cilicio, et animam cum cæteris fratribus commendaret. Cumque aspiceret spiritum inter cœtus candidatorum ad superiora conscendere, sic est lacrimans prosecutus: 'Pater mi, pater mi, memento mei, quem in hac vita misera derelinquis.' Qui eum blando respexit intuitu et elevata manu Crucis eum signaculo benedixit. Evigilans igitur certus fuit de obitu, et consuetum humanitatis officium devotus exsolvit. In crastino profectus, corpus reperit jam sepultum, et de hora mortis inquirens, omnia comperit consona visioni." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter 150.

[3] *Dominica.*] Namely, May 17.

[4] *Piaculo.*] Periculo, *H.*

jam tunc loqui non poterat, quia pondus infirmitatis vocem simul et loquelam jam ex maxima parte præcluserat; quod videntes, percepta ejus benedictione, domum reversi sunt, uno ibi fratre relicto, de cujus diligentiori sollicitudine confisi sunt.

§ 306. Ingravescente vero per singula momenta dolore, frater ejus custodiæ deputatus, nuntio directo, duos alios secum fratres impetrabat accipere; quorum adventui vir Dei prout poterat cœpit congratulari, et intercisis præ nimia infirmitate sermonibus, gratias agendo exhilarari. Verba quidem adhuc aliqua tenue profudit, quæ vix aliquis, nisi qui modum ejus melius nosset, intelligere potuit; semper quidem pro posse virtutis in Dei laudibus et gaudio permansit [1]fraternæ consolationis; diemque illum cum subsequenti in labore et ærumna plurima perduxit, nec ei loquela aliquando nisi per interrupta horarum momenta defecit; nam quandoque tantus impetus vehementioris ægritudinis exstitit, quod quæ dicere voluerit, nisi aure propius admota percipi non potuerit. Ita tamen, ut præfari poterat, tempore refectionis fratres hilariter [2]discumbere ac cibos sumere commonebat; dicebat enim, "Proferte cibos ut comedamus, ac cum gaudio simul nos cum fratribus nostris reficiamus;" extensisque in altum brachiis, præcepit afferri aliquod perceptibile, quod posset degustari; quod ipsum fecisse arbitror ut fratres quoquomodo potuit ad reficiendum jocundius accenderet, et hilariores animo redderet. Nam cibis multoties allatis, ipse quicquam gustare non potuit, quia palatum ipsius gutturis interioris infirmitatis pestis oppilando præstruxit. Et hoc ipsum habuit ex inolita pio ejus pectori caritativa consuetudine, qua omnes semper illo pene advenientes, ad convivia aliqua habuit percipienda pro sanctæ caritatis nomine consueverat invitare. [3]Inter quæ hilarior effectus, dixit, "Num quinam sunt viri et monachi albi, qui toties adveniunt et hic circumstantes me circumeunt? Scio quia pro me veniunt." Erant forte spiritus angelici ad ministerium exitus illius a Domino directi; solus enim eos vidit, qui tali visitatione dignus exstitit. Jamque dies ille vergebat ad vesperam, et vir Dei iterum deposcebat alicujus pabuli sibi exhiberi alimoniam; quibus permodice degustatis orique ipsius cibis adhibitis, dixit, "Consummatum

[1] *Fraternæ.*] Supernæ, *H.*
[2] *Discumbere.*] Decumbere, *H.*
[3] *Inter.*] The passage beginning here and ending with "exstitit," is written on the bottom margin of *B.* upon an erasure: it is not found in *H.*

est." Nam cum gustasset, noluit comedere, quia jam sensit solius mortis aditum præ foribus [1]esse.

§ 307. Nocturnis denique umbris diei clariorem lampadem sepelientibus, fratres illi omnes [2]vigilias noctis circa eum agere præparabant, quia eum ad extrema perurgeri perspiciebant. Perquirentes igitur ab illo si opus esset ut fraterna caritas circa ejus custodiam vigilias ageret, dixit, "Ite omnes vos et jam securi quique requiescite; quia non opus est ut circa me vigiletis ista nocte." Quod illi audientes, jam securi ad lectulos divertebant, quia de ipsius promissionis verbo diffidendo hæsitare non poterant. Jamque circa noctis medium sensit ægritudinem excedere humanæ patientiæ modum, advocansque unum quondam sibi specialem ministrum, dixit, "Solve istius cinguli nodum, quo infra inferius mamillarum instar domicilium totum graviori compede constringitur pectus meum." Internus quidem morbi dolor illuc totus ascenderat, qui mole suæ magnitudinis tota illius partis secretiora pervaserat; unde forte reputabat, hoc aliquod esse, sicut et erat corpore succinctorium, quod tam diri ei exitii inferebat incommodum. Quod advertens minister qui ei assidebat, asserebat quod nodum illum dissolvere nemo nisi Solus Deus poterat. Ad quæ graviter suspirans ille, manumque prolatam componens quasi ad signaculum Crucis in pectore, dicebat, "Sancta Maria, nunc tui miselli miserere, et hujus præcinctorii nodum quam citius solve." Conversusque toto animo ad Dominum, mente potius quam ore in cordis cubiculo et nullius verbi submurmurantis stridulo, Domini clementiam invocabat, quia fornax languoris omnes pene vocis ei fauces excoxerat; sicque decumbens, ortum diei superventuræ exspectabat, qui ei dies æternæ lucis [3]futurus erat.

[1] *Esse.*] Adesse, *H.*

[2] *Vigilias noctis.*] Martene gives an extract from the MS. Constitutions of the Cluniacs which illustrates this passage. It is this: "In nocte famuli omnes qui sunt in infirmaria diligenter excubant, ne obitus ejus [infirmi] improviso eveniat." De Antiq. Monach. Ritibus, v. viii. § 86.

[3] *Futurus erat.*] Thus narrated in the Harl. anonymous Legend: "Ab ipso die Ascensionis cœpit morbus ingravescere, virumque sanctum post molestias graviores ad exitum coarctare. Dominica sequenti fratres qui aderant, quæsierunt ab eo, utrum de hoc infirmitatis articulo posset evadere. Qui respondens: "Godricus," ait, "hunc articulum non evadet, providete ut fidei Christianæ sacramenta percipiat." Post hæc cœpit ei loquela deficere per momenta, et aliquando nisi aure propius admota, non poterat percipi quod dicebat; hora tamen refectionis dixit hilaritate qua potuit: "Proferte cibos, ut jocunde cum nostris fratribus comedamus. Habebat enim ex consuetudine hospites ad refectionem

§ 308. Fratres vero illi, expletis vigiliarum solemniis, iterum se quieturos composuerant, quia ipsum se [1]adhuc jocundius moventem ac cum ministro assidente verba aliqua vicissim loquentem audierant. Nec mora, cum aurora daret lucis diurnæ primordium vir Domini, Domino vocante, præparabatur ad transitum ; quia mors, quæ ei vitam sempiternam [2]parabat, aderat; dolorque mortis incubuit, qui ei ad hereditatem beatæ sortis præparando invitavit. Jamque anhelum in pectore spiritum protrahebat, [3]ac spiritus ad spiritualia cœlestium consortia emigrare properabat. Tunc ille sic ministrum considentem allocutus, ait, "Vade quam citius, ac fratres illos a somno excitato, quia nunc tempus et hora instat quo de seculo hoc transire debeo. Ipsi enim spiritum migrantem Domino commendabunt, quia ideo huc a Domino missi sunt." Quod ministro fratribus denunciante, qui et ipsi in proximo aderant, statim accurrentes corpusque exanime circumplectentes, [4]in cilicio cineribus superjecto deponunt, et [5]habitum monachilem, [6]stamineam videlicet ac cucullam, ipsum superinduunt. Erat quidem quondam monachus Dunelmensis Ecclesiæ, redditus illius moderabili disciplinæ, ac per omnia

hilariter invitare. Circa vesperam jussit afferri aliquid alimoniæ, quo primo modice degustato, dixit: "Consummatum est." Nocte jam facta, quæsierunt fratres an vellet eos esse pervigiles circa ipsum, qui præcepit ut omnes illa nocte quiescerent. Circa noctis medium ægritudinis vehementia stimulatus, unum ex illis advocans dicit ei : "Solve hujus cinguli nodum, quo meum pectus constringitur." Cui respondit minister, quod nemo poterat solvere præter Deum. Ad hæc ille suspirans: "Sancta," inquit, "Maria, nunc tui servuli miserere, nodumque istud cito dissolve."

[1] *Adhuc.*] Ad hoc, *H.* [2] *Parabat.*] Præstabat, *H.*

[3] *Ac spiritus . . . . properabat.*] This clause does not occur in *H.*

[4] *In cilicio.*] See the following note.

[5] *Habitum monachilem.*] "The Rites and Ceremonies of the Church of Durham" direct that on the death of a brother of that establishment "the barber was sent for, whose office is to put down the clothes and bare him, and put on his feet socks and boots, and so wind him in his cowle and habit." p. 44. In this as in other respects the custom was of remote antiquity. The Statutes of Lanfranc thus speak, "Camerarius præsto esse debet habens vestimenta idonea, et fila et acus ad consuendum, et cetera quæ sui officii sunt et suo operi necessaria. Inter lavandum circumcinctus sit staminea qua ante indutus erat circa pudendas sui corporis partes; lotus autem vestiatur staminea nova, vel noviter lota, et cuculla, et in capite ejus ponatur sudarium in modum caputii, de staminea factum, huic superducatur caputium cucullæ et cum filo in tribus locis annectatur ; calcietur caligis supradicto panno factis usque ad genua attingentibus et nocturnalibus ; manus cuculla sint coopertæ, cuculla hinc et inde consuatur, et circa crura similiter ; nocturnales alter alteri filo connectantur Taliter paratum corpus feretro imponatur et pallio cooperiatur." Cap. xxiv., ap. Martene de Antiq. Monach. Ritibus, v. x. § 9.

[6] *Stamineam.*] Staminam, *H.*

[1]subditus mandatis imperialibus obedientiæ; ac quamvis cœnobium [2]ut claustralis non incoluit, tamen in heremo positus, sub ipsorum jugo imperii Domino militabat, habitumque illorum multis annis induerat, et fraternæ familiaritatis eorum consocius ex communis capituli decreto effectus fuerat. Qui spiritum ultimum exhalare ab ipso clarioris diei exortu incepit, ac cum primo solis radio rutilum Spiritus Sancti igne [3]radiante spiritum Soli æternæ justitiæ conjunxit. Nempe dum mane sereno per orientalem Ecclesiæ fenestram radius solis illuxit, spiritus viri Dei de seculo præsenti ad cœlestia regna migravit. Obiit igitur [4]in medio pavimento Ecclesiæ suæ, de contra altare positus Sancti Johannis Baptistæ. Transiit vero duodecimo kalendas [5]Junii, quæ eo tempore provenerat [6]feria quinta [7]Ascensionis Domini; nam quodam [8]præsagio hoc [9]tempus cunctos edocuit quod ad perpetuæ Resurrectionis gloriam perpetuo cum Domino regnaturus ascendit. Fratres igitur ejus exitum devotis precibus [10]Domino commendabant, ac omnia funeri debita obsequia impendebant; nec vultum pristini coloris defunctus seculo immutaverat, sed potius idem color qualis in juventute quondam fuerat, permanebat. Obiit autem anno ab Incarnatione Domini M. C. lxx. regnante Henrico Secundo, imperante vero Domino nostro Jesu Christo[11], in Cujus virtute Christi athleta Godricus multis virtutum signis claruit, nam orphanorum pater, miserorum consolator, ac multæ patientiæ et longanimitatis exemplum et forma cunctis innotuit; cum Quo

[1] *Subditus.*] See § 127.

[2] *Ut.*] Ac, *H.*

[3] *Radiante.*] Radiantem, *H.*

[4] *In medio pavimento Ecclesiæ suæ.*] Numerous instances of a similar character are to be found in ecclesiastical history. Thus, St. Benedict "portari se in oratorium a discipulis fecit." Dialog. lib. ii. cap. 37. His disciple St. Maur in like manner died "ante altare B. Martini;" see his life by Faustus, § 70. So also our own Beda, Hist. Eccl. Pref. § 21, edit. 1838. See also Martene de Antiq. Monach. Rit. v. ix. § 32.

[5] *Junii,*] *H.*; Maii, *B.*; an obvious error; see § 313.

[6] *Feria quinta.*] The 21st May, 1170, was on a Thursday; and the Easter of that year falling on 5th April, the feast of the Ascension occurred on 14 May, the Octave of which was consequently the 21st of that month.

[7] *Ascensionis.*] A comparison of this passage with § 313 shows that the word "octava" should be inserted, in order to preserve the accuracy of the synchronisms.

[8] *Præsagio.*] Præsago, *H.*

[9] *Tempus.*] Tempore, *H.*

[10] *Domino commendabant.*] In H. these words are accidentally omitted.

[11] *Imperante Domino nostro.*] For this formula see Mabill. de Re Diplomat. pp. 204, 213, 214, edit. fol. Par. 1709; Wailly, Eléments de Paléographie, ii. 300, 320, 340, 348, edit. 4, Par. 1838.

perpetuo victurus intravit, Cui honor perennis ac perpes gloria [1]in æternum sit.

CAP. CLXX. QUOMODO CORPUS VIRI DEI SEPULTUM SIT, AC PRO UNGUE EJUS INCISO SANGUIS EFFLUXERIT, VEL QUID IN LAMINA CUM EO POSITA SCRIPTUM SIT.[2]

§ 309. Translato spiritu viri Dei de hoc mundo, statim obitus ejus Dunelmensibus fratribus suis innotuit, quia tanti athletæ Domini exitus diu latere non potuit. Cujus famæ notitia comperta, clerus populusque utriusque sexus occurrunt, patrisque sui corpus copiosi desiderii amore succensi, videre vel contingere concupiscunt. Erat nimirum singulorum auxilii consilium ac salutare remedii [3]munimentum. Pro eo igitur multi ad ejus exsequias venerunt, quia domnum suum Godricum de monumento corporis Dominum vocasse audierunt, spiritum cujus ad cœlestia regna suscitaverat, et absolutum corporeis exuviis beatorum spiritibus consociatum non dubitabant. Fratres postmodum illi, qui prius illic ad exitum illius [4]astiterant, corpus patris [5]abluendum, ac de more monachorum [6]obvolvendum, jam quibusdam ad illos advenientibus aliis de cœnobio foris extulerant, quod in [7]semi-domo, quæ Ecclesiæ appendiculariter appendebat, deferebant, ac diligenter

[1] *In æternum sit.*] "Fratres illi, completo vigilarum officio, iterum quieverunt. Apparente lucis aurora, dixit ministro qui assidebat, "Cito excita fratres illos, ut migrantem spiritum veniant commendare." Illi, hoc audito, festinanter accurrunt, ipsum deponunt in cilicio cineribus superjecto, et induunt stamina et cuculla, quia jam dudum fuerat monachus Dunelmensis. Cum terra matutino sole claresceret, felix anima transivit ad claritatem solis æterni, pro temporali tristitia perpetuæ jocunditatis gaudium possessura. Obiit xij. kal. Junii, octavo die Ascensionis, anno Incarnationis Dominicæ millesimo, centesimo, septuagesimo, in medio ecclesiæ pavimento contra Sancti Johannis altare." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter 150 is still continued.

[3] *Munimentum.*] Monimentum, *B.*

[4] *Astiterant.*] Exstiterant, *H.*

[5] *Abluendum.*] This custom prevailed from the earliest period; see Bingham, XXIII. iii. § 3, and Martene de Antiq. Monach. Rit. v. x. § 1. seqq. and again §85. Reginald alludes to the universality of the custom in his Libellus de S. Cuthb. p. 125.

[6] *Obvolvendum.*] Besides the garments in which the deceased was buried, the body was rolled up in a winding-sheet, sometimes composed of a costly material. Thus St. Cuthbert carefully preserved for this purpose a cloth which had been wrought for him by Verca, abbess of Tiningham, Vit. auctore Beda, cap. 37. Several other instances are collected by Martene, ut supra, § 92.

[7] *Semi-domo.*] See § 157.

prius ablutum in stamina nova, deinde in cilicio, novissime vero cuculla decenter coopertum, [1]undique consuerunt. Deinde in scamno, quod pro feretro [2]habuerant, corpus patris componebant, quo a parte utraque lateraliter terebrato, virgultas semi-circulares sursum in sublime inseruerant, ac sic cujusdam similitudinem feretri sibi de eo paraverant. Caput ipsius sudario quodam de stamina facto operuerant; et quia brachia constringi simul circa pectus non poterant, quia sæpius constringendi fascias manusque effugerant, manicas de stamina præscidebant, ac sic strictius [3]circumpositis in pectore manibus, ipsum corpus arctius in stamina [4]consuebant. Pedes vero solos denudatos reliquerunt, quia turba frequens quæ [5]accurrebat, divitum, monachorum, clericorum, ceterorumque, certatim illos [6]deosculari [7]satagebat; qui usque ad sepulturæ horam ita discooperti exstiterant, et teneritudinem maximam ac mollitiem, ut junioris pueri, præferebant.

§ 310. [8]Obvoluto igitur toto corpore ac strictius consuto, tunc primum animos quorumdam nobilium seu fidelium devotio pia succendit, [9]ut aliquam portiunculam de ejus reliquiis ardentiori vehementia a fratribus illis exposcere cœpit; non enim horum memoria prius animis ipsorum occurrerat, et quo citius hora sepulturæ illius imminuit, eo vehementius pii desiderii eos amor accendit. Compulsi igitur fratres ungues exteriores de pedum articulis præcidebant, quos quia nimis profunde secuerant, forte Dei amicum in aliquo offenderant, seu divina oracula hoc generis opere clarere hominibus cum novitate miraculi, divina cœlitus gratia præordinaverat. Nam statim, utpote de homine vivente, sanguis erupit, incidentisque manus cruoris unda respersit,

[1] *Undique consuerunt.*] See the commeneement of the following paragraph. The reader is again referred to the work of Martene so frequently quoted, for proof of the universality of this practice, § 89.

[2] *Habuerant.*] Bajulaverant, *H.*

[3] *Circumpositis.*] Compositis, *H.*

[4] *Consuebant.*] The passage already quoted from the Statutes of Lanfranc so satisfactorily illustrates the usages employed upon this occasion, that no further annotations are considered necessary. It may be remarked, however, generally, that the work of Martene, so frequently quoted in the present volume, affords much information upon the ceremonial connected with the death-bed and funeral of a monk.

[5] *Accurrebat.*] Accurrebant, *B.*

[6] *Deosculari*] See another instance in Bibl. Partr. XII. ii. 285, edit. fol. Colon. 1618.

[7] *Satagebat.*] Satagebant, *B.*

[8] *Obvolvuto.*] The Harl. MS. here commences the 151st chapter.

[9] *Ut aliquam portiunculam.*] Ac aliquam particulam, *H.*

quamvis corpus emortuum antea diutissime [1]refrigidatum fuerit. Nam oriente diluculo de seculo migraverat, hoc vero opus audaciæ jam die in tenebras vergente prope admodum in illo patratum est. Atque deinde mane facto, circa horam diei nonam qua tumulo sepeliri vir Dei debuit, adhuc gutta recentior sanguinis in loco pridie vulnerati pedis articuli cruenta resedit. Quod videntes stupore simul ac timore nimio perfusi sunt, quia miraculum vel Dei judicium in hoc opere apparuisse comperti sunt.

§ 311. [2]Interea quidam fratrum qui advenerant, de sua conscius ægritudine continua, quam per annos plures sustinuerat, proprius accessit, et ad vestigia ejus denudata se contulit. Hic anatrope morbo diutino tempore laboraverat, de quo nullius medicinæ industria vel peritia sanitatem adipisci prævalebat. Anatrope 'morbus sursum evomens' est evocatus; nempe, dum os stomachi viscosis humoribus obstruitur, omne quod in cibum sumitur post modici temporis horam, indignante stomacho, ad superiora ejicitur, et per vomitum ore producitur; unde ana 'sursum' dicitur, trope vero 'vomitus' intelligitur. Qui guttam sanguinis videns de articulis pedum viri Dei effluere, ipsis cum lacrimis osculum plurimæ devotionis cœpit imprimere; sed dum osculum impressit, forte gutta recens distillans labia deosculantis irroravit; qui mox sanitatem percepit, et a die illa et deinceps nunquam postea prædictæ pestis [3]ægritudinem sensit.

§ 312. Itaque monachis et clericis simul satis honorifice vigilias nocturnas agentibus, tota nox illa cum præcedenti et subsequenti die in horam nonam in Dei [4]laudibus expensa est, ac sacro-sanctis

[1] *Refrigidatum.*] Refrigeratum, *H.*

[2] *Interea.*] The whole of this section is omitted by the transcriber of *H.*

[3] *Ægritudinem sensit.*] "Commendatione facta, fratres extulerunt corpus ab Ecclesia, et diligenter abluunt, induerunt stamina, cilicio, et cuculla. Pedes reliquerunt nudos, ut possent a turbis confluentibus osculari, qui molles erant et teneri ad similitudinem pueri junioris. Accurrunt undique clerus et populus, uterque sexus et omnis ætas, ut illius exsequias celebrarent, qui fuerat omnium consolator et pater. Nobilibus vero quibusdam instanter exigentibus de sancto corpore quascunque reliquias, coacti fratres unguium excrementa de pedibus præciderunt. Dum autem hoc facerent minus caute, carnis quoque particulam secuerunt, et statim sanguis effluxit, qui manum secantis madefecit. Cum tamen hoc esset in vespera, corpore jam frigido, quia ipse decesserat tempore matutino, in crastino circa nonam cum deberet humari, adhuc recens gutta sanguinis erat in vulnere. Frater quidem unus advenerat, qui longo tempore morbo anatrope laboraverat, nec eum ulla potuit medicina sanare. Hic dum pedes oscularetur, illo sanguine labia humectavit, et deinceps plene fuit a tam gravi ægritudine liberatus."—Anon. Harl. Legend.

[4] *Laudibus expensa.*] The period between the death and the burial of a monk was occupied in the chanting of psalms around the body of the deceased; for

Missarum pro ejus salute exactis mysteriis, tumba ejus lapidea [1]in Ecclesia solo tenus contigua defossa est. Populus vero qui tam frequens accurrerat, illius corpus feretro locatum contingere vel videre supra modum concupierat, nam angustia modicæ et strictioris Ecclesiæ prohibebat tot plebium multitudines ad illius feretri interiora spectacula introire; unde voce communi rogabant singuli ac consulebant prudentiores universi, ut corpus patris circa septa Ecclesiæ deforis efferretur, quatenus hujus spectaculi dulcedine populi votis ac precibus satis factum fuisse monstraretur. Quod et factum est. Corpore vero a fratribus Dunelmensis Ecclesiæ, qui tunc [2]plures advenerant, per ambitus domorum ejus ac Ecclesiæ in circuitu delato, quicunque ad ejus contactum contingere poterant, certatim singuli confluebant; unde illud portantibus grave procedendi impedimentum exstitit multitudinis concursus populi, qui in ipsos tam inhianter incurrit.

§ 313. Tandem de intro corpore viri Dei delato, fratres more Ecclesiæ usitato quæque funebria perficiunt, duoque ex ipsis [3]albis induti corpus patris in sepulchro suo cum omni reverentia deposuerunt, quod in petrino sarcophago locatum est ad septemtrionalem parietis Ecclesiæ regionem, in quo quondam loco grabatum languentis diu positum est, ad gradus qui positi sunt ante Altaris Sancti Johannis Baptistæ crepidinem inferiorem; cujus tumbæ superficies nil a terræ limite præminuit, eo quod regulari margine soli ipsius gremio coæquata sit. In ejus vero sepulchro [4]laminam plumbeam composuere, in qua diem depositionis ejus et annum his verbis Latinis ad monimentum seculorum sequen-

which purpose the brethren are divided into two or three companies, who relieved each other and undertook the duty by turns. See Martene de Antiq. Monach. Rit. v. x. § 95.

[1] *In Ecclesia.*] Martene has collected many instances, which show that, although originally no one was permitted to be buried in the Church, the custom was gradually introduced.

[2] *Plures.*] The funerals of individuals who had gained the reputation of extraordinary sanctity, were numerously attended. Two thousand monks were present at the burial of St. Martin of Tours; see the letter of Sulpicius Severus which describes his death; Opp. p. 510, edit. 8, L. B. 1647. On the numerous attendance at St. Dunstan's funeral, see Angl. Sacr. ii. 119.

[3] *Albis induti.*] Enjoined by the authority quoted by Martene, ibid. § 98.

[4] *Laminam plumbeam.*] When the body of St. Dunstan was exhumed in the year 1508, by the command of Archbishop Warham, "primo reperta est quædam parva lamina plumbi jacens supra pectus corporis; in qua quidem lamina continebatur hæc scriptura, 'Hic requiescit Sanctus Dunstanus archiepiscopus.'" Anglia Sacra, ii. 228. See also Gough's Sepulchral Monuments, Introd. vol. i. p. c.

tium [1]exsculpi et stylo ferreo exarari fecere; in qua ita scriptum est. "Anno ab Incarnatione Domini M° C° lxx° xij. kl. Junii, feria v[a], die octava Ascensionis Domini, [2]anno Henrici regis junioris xvi°, episcopatus Hugonis xvii°, obiit piæ memoriæ Godricus heremita de Finchale, qui in hoc loco per annos lx[ta] heremiticam vitam duxit; eademque hora feria vi. sepeliri divinitus pomeruit qua Christus, Quem semper dilexerat, pro ejus redemptione in Crucis patibulo spiritum [3]emisit." [4]

§ 314. [5]Eodem tempore sicut et cives superi de tanti viri transitu sunt jocundiores effecti, ita et cœli aerii mira dulcedinis effusione uberiores fuere reperti; nempe cœli aerii in omni nemore circumjacenti melliflui sunt effecti, quia rore mellifluo arbores et frondes, nemora et folia, fruteta et vireta cœlitus compluta, madefacta et irrorata comparuerunt; quem mellis gustum et contuitum, saporem et effectum, contactum et nidorem odoriferum, per menses duos integros retinuerunt. Unde quamplurimi præmirati, frondes et folia præciderunt, et ad urbem deferentes, mel fluidum ore et digito gustare vel extricare consueverunt. Quod viri Dei meritis, Deo donante, accidit; quia dum spiritus ejus suavis ad superos per aera pertransiit, forte mellifluus odor qui de eo prodiit aerum spacia sui inundantia perfudit, quæ ad terrigenas rorando descendens quam melliflua Deo victima ejus anima sacra fuerit, omnibus terrigenis patenter ostendit. Eadem etiam hora qua spiritus viri Dei ad cœlestia conscendit, puella quædam parvula de vicina villula Neutune vocata, dum ad pascua nemorum cum ovibus prodiit, cantilenas vocum multarum dulcimodas in aera dulciflue resonantes audivit; quas avidius aure interiori prosequens, paulatim comperit ad superiora conscendere, ac de Finchale prodeuntes

[1] *Exsculpi.*] Exsculpsi, *H.*

[2] *Anno Henrici.*] The sixteenth regnal year of Henry II. commenced 19th Dec. 1169 and ended 18th Dec. 1170.

[3] *Emisit.*] The anon. Harleian legend thus proceeds; "Cum vero propter Ecclesiæ strictioris angustias multitudo populi feretrum videre non posset aut tangere, ut satisfieret omnium petitionibus et votis, delatum est foras, ubi facilior erat plebis accessus. Unde postea relatum est et positum in lapideo sarcophago ad septentrionalem Ecclesiæ regionem, ubi diu jacuerat languidus, ad gradus qui sunt ante Sancti Johannis Altare. Sarcophagus in terra defossus est, et solo desuper coæquatus. In lamina vero plumbea hujusmodi scriptura continebatur interius. "Ab incarnatione Domini M° C° lxxx.[x]ij° kl. Junii, feria quinta, octava die Ascensionis, anno regis Henrici junioris, xvi°, episcopatus Hugonis xvij° obiit piæ memoriæ Godricus heremita de Fincale, ubi annis sexaginta heremiticam duxit vitam."

[4] In *H.* the dates are expressed in words, in *B.* by numerals.

[5] *Eodem.*] The whole of § 314 is omitted in *H.*

minutim vocum claritudinem, sonoritudinem ac dulcedinem subtrahendo per supera diminuere. Erant nimirum supernorum voces civium, qui animam viri Dei ad cœlestia perducebant, et in tympano et choro, et organorum modulo mellifluo, illius transitum et exitum circumvallantes, usque ad sedem gloriæ perlustrabant.

§ 315. Sepulto igitur pio patre nostro Godrico, signatum est ejus monumentum, et per regiones quatuor ferreis ligaminibus bicipiti fine aduncis, undique plumbo desuper infusis, firmius obseratum. Talis itaque fuit viri Deo dilecti vitæ felicis excursus, finis et transitus, cujus omni tempore indeficiens fuit cum principe mundi agoniæ felicis conflictus. At post tanta diri certaminis prœlia victoriosa, cum Domino suo Jesu Christo percepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus Se. Precamur igitur, pater piissime, ut nos miseros famulos digneris agnoscere, et tecum in cœlestibus sortem beatitudinis æternæ a Domino impetrare. Nec nos derelinquas orphanos, sed tuere, subveni, ac cum civibus supernis fac tecum fieri Regni Æterni coheredes, concives, et consocios; quatenus tecum Trinum et Unum atque Coæternum Dominum videre mereamur in regno Spirituum beatorum, Cui honor in [1] secula seculorum. AMEN.

[1] *Secula seculorum. Amen.*] "Eodem tempore in omni nemore circumjacente frondes et folia rore mellis sunt compluta, sicut a multis est gustu et sapore probatum; et hunc saporem per duos menses integros servaverunt. Hoc autem donatum esse creditur meritis viri sancti, quem Deus magna caritatis dulcedine diligebat.

"Hora eadem qua beatus ille spiritus migravit a corpore, audivit puella quædam vicina de Neutune, quæ oves minabat in pascua, dulcimodas in aere cantilenas, de Fincale ad cœlestia conscendentes. Illæ voces creduntur fuisse civium supernorum, qui felicem animam post agonem sui laboris emeritam cum tali gratulatione comitarentur in cœlum. Ut qui legitime suo Regi militavit in via, cum exsultatione ducatur ejus regnaturus in patria, Cui est honor et imperium per omnia secula seculorum. Amen." "*Explicit vita Sancti Godrici.*"

ITEM ALIUD ARGUMENTUM.

§ 316. [1]Ne lectoris animo in hoc opusculo poneretur offendiculum, quædam capitula in fine libelli posuimus seorsum, quæ ejus linquuntur judicio an ea admittenda sint, vel proprio separanda arbitrio. Sedit igitur animo ea seponere, sed tamen aliorum dispositioni committere; ut qui hoc opus forte sibi scribendum decreverit, ubi illi placuerit ea inserere, vel demere, pro providentiæ propriæ libito possit. Nam adeo ista, sicut et illa, pertinent ad rei seriem; sed ea ideo seorsum posuimus, ne prolixitas fastidii pareret facultatem.

CAP. I. DE QUODAM MINISTRO VIRI DEI, CUI SANCTUS JOHANNES BAPTISTA PRIMA FERE HORA DIEI APPARUIT; QUOMODO ILLUM IDEM SANCTUS DUXERIT, VEL QUAM MULTA ILLI DECLAVERIT.[2]

§ 317. [3]Quidam adolescens ætate, sed tamen maturus omni morum probitate, viri Dei ministeriis singulari sollicitudine deservivit, quia ei circa illum cura hujusmodi peculiaris credita fuit. Hic quodam tempore, domno suo languente, causa necessaria perurgente, Dunelmum matutinus properabat; cujus officii ibidem

[1] *Ne lectoris.*] This prologue does not occur in *H.*, which passes on without any interruption, to the Preface to the Miracles.

[2] In the Harl. MS. this forms chapter cxvii., and is thus introduced: "Actus divinæ miserationis esse solet imaginaria speculatio supernæ revelationis; nam in speculatoria imaginatione quædam fit forma relucens qualis sit rei significatæ gratia in ipsa certissime veritatis indagine. Unde illa quæ in Apocalypsi typica leguntur, secretiora esse veritatis arcana perspiciuntur; quare ex visione hujusmodi frequenter detegitur occulta providentia indiciorum Spiritus Sancti, igitur visionis alicujus secretiora mysteria non negligenda, sed potius subtiliori examine sunt indaganda consilia. Quidam adolescens ætate, &c." (See the note on the following page.)

[3] *Quidam adolescens.*] He is identified by a comparison with § 234.

negotio persoluto, domum pedester itinerarius solus, secum nullo comite, remeabat. Cum igitur jam sic civitatis mœnia pertransisset, et modicum quid itineris peregisset, tanta segnitiei molis gradientem corripuit, quod alternis pedum motibus vix ulterius vestigia direxisse potuerit. Ibat itaque per viam huc illucque nutanter devians et exorbitando vacillans, nunc progrediens et quandoque regrediens, et parum proficiscendo [1]itineris. At illi diutius reluctari conatus, sese de hujusmodi segnitie evolvere cupivit; sed sic colluctando et vires reprimendo, tandem a somnii torpore spiritum cohibere non potuit; jamque gradientis artus fatigaverant, et soporis torpor cum immensæ molis gravedine spiritus illius vires debilitando pervaserat. Uno fere miliario sic expleto, jam ad nemus vicinum venerat; et in medio regiæ viæ strato ad Crucem adventaverat, cujus [2]signi titulus itinerantium diverticula alleviare consueverat. Qui super collis altitudinem in sublimi vertice prominebat, unde facillime totius civitatis situs, et multæ regionis illius ambitus quasi inferius positus, provideri oculo et perlustrari [3]contuentis prævalebat. Hic ab itinere divertens ad frutices nemoris accessit, ubi aliquantulum umbræ operientis sibi patere fugam repperit. Domni quidem sui vasa modica ad flasconum similitudinem composita plena liquore bullito, collo circumtulerat, pro quorum furto vel forte periculo, sibi plurimum formidabat. Unde quia jam diutius a somno se temperare non potuit, declinando paululum ad nemus collaterale divertit; quare flascones ipsos cervicibus suis subposuit, et sic decumbens somno quietis indulsit. Non enim ulterius pedem movere poterat, sed sola mole gravedinis prægravatus, quasi coactus et invitus ibi se paululum quieturus, at tamen statim postea digressurus inde, quievit. Indignabatur tamen sibi plurimum, quod virtutes totius corporis sic amiserat, et quia sibi in nullo dominando imperare potuerat; sed sola socordia prævalente, toto corpore diriguerat. Erat nempe non amplius quam hora diei circiter prima, et inconveniens videbatur esse tali tempore quietis indulgentia. Somno igitur depressus, statim in mentis excessu factus est, et sive in corpore vel extra corpus positus, Dei visionibus taliter [4]potitus est.

[1] *Itineris.*] Itinerans, *H.* [2] *Signi titulus.*] See Du Cange, Gloss. ii. 1192.
[3] *Contuentis.*] Contuentis radio, *H.*
[4] *Potitus est.*] The anon. Harl. legend thus narrates the incident: "Quidam adolescens ætate, sed morum probitate maturus, viri sancti ministeriis fideliter singulari diligentia et sollicitudine serviebat. Hic propter negotium profectus Dunel-

§ 318. Vir quidam ei venerandus apparuit, qui aliquantulum subrufus specie et toto decorus corpore, ita juvenem allocutus ait, "Heccine, inquam, juvenis, nunquid quis ego sim, qui tibi nunc assisto, cognoscis?" Territus ille quid contra mutiret non invenerat, attamen in eum visus intorquens, aliqua secum indicia quis esse ille potuerit mente sedula pertractabat. Erat quidem amictus indumento lineo diversi coloris, discreta insertione composito, utpote discolori varietate intermixto, pannoque Altaris erat consimilis, quali schemate compositionis structura Altaris Sancti Johannis Baptistæ apud virum Dei operiri consueverat. Unde ad virum illum sic intulit, "Ecce," inquiens, "pannus ille quo operiris, furtive de Altare domni mei sublatus est; quia hoc indumento illud contegi consuetissimum est." Tunc ille quasi subridens, in eum ora convertit, et sic commonens ait, "Ego etiam Beatus Johannes Baptista sum, et hoc indumento quasi proprio amictus sum. Tu igitur sequere me, quia quæ secreta sunt, tibi detegenda sunt." Præcedensque vir ille quasi ad solis ortum progredi videbatur, juvenis vero ille erectus et circa se respiciens, nihil penitus de prius circumspectis finibus sibi comparere contemplabatur. Pro vasis vero suis plurimum animo contristatus, ea ibi dimittere pertimuit, quia ea sibi furto subducenda, si ab illis longius recederet, credidit. Ad cujus cogitantis verba vir ille sic intulit, "Ne aliquid pro vasis domni tui dubites, quia me ea custodiente, huc rediturus illa plena, salva et incontaminata, repperies." Quibus lætificatus processit alacrius, multum tamen obstupefactus, ubi nam civitas quam prius viderat, et silva maxima cum omni regione circumposita, disparendo difugerant. Sequebatur tamen ducem prævium, nesciens quid eum compelleret ad tanti itineris aggressum. Videbatur tamen ei quod glacie supermicanti et candidissima toto illo itinere incederet, quæ adeo erat polita et lubrica ut vix plantarum vestigia in illius planiciem defigere aliquatenus potuisset; unde pedes ipsius impetu lubrico ferebantur, qui tantæ velocitatis agilitate erant ductiles, ut volatilium quodammodo remigia excedere viderentur.

§ 319. Tandem sic gradientes quasi in montem excelsum conscendere debuerant, quem sibi ab adverso oppositum prominere

mum, solus et pedes redibat circa diei horam primam, ferens vasa domni sui liquorem continentia, quasi flascones. Tantus autem subito illum somnolentiæ torpor invasit, ut sibimet indignaretur, admirans quid esset in causa, et vim sibi faciens, dormitans ibat et mirans. Tandem cum somno temperare non posset, ad umbram nemoris divertit, et flasconibus capiti suppositis obdormirit."

videbant. Nec mora, quasi sub momento vel ictu unius oculi, statim in supremo collis illius vertice, nullo sustollente, videbantur elevari. Tunc vir ille oculos aperire juvenem præcepit, et quid ibi dinosceret, diligenter inquirit. Cui ille, "Domne," inquit, "ecce aream totam et agros domni mei, cum domibus ejus singulis, hic ego video; et omnia hic inferius posita optime et plene cognosco." Siquidem tunc omnia ista coram se vidit posita, et ideo duci suo hujusmodi reddidit responsionis eloquia. Tunc vir ille jubet illum cominus accedere, et pedem ipsius dextrum sub dextri pedis sui planta ponere. Quo facto, ait, "Ex die ista et deinceps, quamdiu huic servo meo et Christi Jesu electo et dilecto, ministraveris, ea quæ spiritualiter circa virum Dei fient, videbis; postquam vero ab illius servitio digressus fueris, nil aliud quam ceteri homines videre poteris. Et hoc tibi signum, quod ea oculis corporeis amodo videbis quæcunque præcipue servo Dei attinent, vel ad ejus commodum seu detrimentum spectant, aut quanta temptationum ei gravida impedimenta intulerint; ut de his omnibus testis indubius assistere possis; quod munus gratiæ ideo, Deo volente, tibi conferre volui, quia hactenus te mihi devotum et servo Dei fideliter in omnibus ministrantem repperi." Ille vero vir Dei vultu erat totus angelicus, et blanda dulcedinis lenitate in omni itinere, quo illum præcedebat aut comitabatur, perfusus; qui semper ex quo adolescenti comparuit, libellum modicum quasi obtectum [1]cum rubicanti coopertorio præ manibus comportavit; cujus folia sæpius digitis intercurrentibus, hac illacque dispersit et revolvit, et divinas celebrando excubias semper illud secum Evangelicum cecinit, et eo completo, idem iterum replicando retexuit, "In principio erat Verbum, et Verbum erat a Deo, et Deus erat Verbum," et cetera quæque, usque in finem ejusdem Evangelii; iterumque eadem repetiit, et a fine usque ad principium ejusdem Evangelii decucurrit. Ille vero qui hæc eum concinentem audierat, verba eadem ex auditu sæpius in Ecclesia iterato [2] cognoverat.

[1] *Cum.*] Quasi cum, *H.*

[2] *Cognoverat.*] "Vidit quidem in somnis astare sibi virum quendam venerabilem, colore subrufum, lineo vestimento diversi coloris indutum, et se taliter alloquentem: 'Nunquid me cognoscis?' Ille territus primo siluit, et intuens nota sibi vestimenta, sic ait, 'Iste pannus operimentum nostri fuit Altaris.' Ad hæc subridens: 'Ego,' inquit, 'sum Johannes Baptista, et proprio utor indumento; tu me sequere, ut tibi quædam secreta demonstrem, nec de vasis timeas, quoniam illa per me salva reperies.' Præcessit ergo versus orientem et subsequitur adolescens via lubrica, veluti super glaciem, tanta velocitate ut

CAP. II. QUOT SPIRITUS PHANTASTICOS CIRCA HORTUM CONSIDERE CONSPEXERIT, ET QUOMODO FAMULUM QUI IN VIRUM DEI DELIQUERAT, DIRIS DÆMONUM FLAGRIS EXCRUCIARI PERSPEXIT.[1]

§ 320. Memor adolescens omnium quæ ex Dei viro audierat, libenter ejus imperatis obaudiebat. Tunc sanctus ad eum dixit, "Quid vides modo, vel quid de his quæ tibi revelantur proprio contueris oculo?" At ille in omnibus sepium illius palis per circuitum undique horti ipsius positis aves permaximas et nigerrimas, instar corvorum, residere conspexit, quas satis misero stridoris genere crocitare audivit, et ex auditu crudeli inhorruit. Unde tremefactus expavit, et supra quam dici potest præ timore vehementer totus infremuit. Omnia quidem ossa ipsius pene a compagine solida dissolvebantur, quia corvi illi nil aliud quam maligni spiritus esse videbantur; quem sanctus Dei consolando confortans ait, "Animæquior esto, et robustus corde simul et animo, quia ego Johannes præco Christi tui protector et adjutor in omnibus assisto." Quibus monitis animatus robustius substitit, et mente respirans animi vires reparando resumpsit; perductusque a sancto ad horti illius australes medias regiones, in medio ipsius eum constituit, et versus Ecclesiam, quæ in proximo erat posita, illum visus intorquere commonuit. Aspiciensque versus monasterium, vidit portam patentem, quæ apud hortum illius pomiferi præminuit, supra cujus supraliminaris supremas vertices tres spiritus malignos residere conspexit. Erant nempe ipsi præ ceteris cunctis, quos prius viderat, magis feroces et horribiles, et

avium volatus vincere videretur. Denique montem excelsum, tanquam in ictu oculi, sine difficultate conscendunt. Tunc præcepit ille vir adolescenti aperire oculos, et dicere quid videret. Qui: 'Domne,' ait, 'agros domni mei et domos video, et omnia hic inferius posita recognosco.' Iterum jussit eum accedere propius, et dextrum pedem ponere sub planta pedis ipsius, et ait: 'Deinceps quamdiu ministraveris servo meo, videbis ea quæ fient spiritualiter circa ipsum. Postquam vero ab obsequiis ipsius abscesseris, aliud quam cæteri homines videre non poteris. Videbis autem oculis etiam corporis quæ ad ejus commoda vel incommoda pertinebunt, et quam graves temptationum patiatur insultus; ut de his omnibus postmodum indubius testis existas. Istud gratiæ munus ideo tibi est, Deo jubente, collatum, quia servo Dei hactenus fideliter et devote in omnibus ministrasti.' Ferebat quidem vir ille, semper ex quo apparuit adolescenti, libellum in manu, opertorio rubente contectum, et illius folia sæpe digitis revolvebat. Illud vero Evangelium dicebat assidue, 'In principio erat Verbum,' et cætera, usque ad finem, et iterum ita frequentius inchoabat." Anon. Harl. Legend.

[1] In the Harl. MS. chapter CXVIII.

vultu torvo cum cruento livore pallidi, et ore rigenti flammivomi; qui cum aduncis manibus [1]fuscinulas ardentes tenebant, quæ tridenti ordine satis acutissime præminebant. In medio autem illorum quendam servum viri Dei detinebant, quem [2]taureis ignitis et flagris plurimis dirissime cruciando flagellabant; cum fuscinulis vero ardentibus pectoris ipsius media dissecabant, et jam anheli cordis spiritum suffocando eradicare properabant. Quod videns juvenis statim quis fuerit, agnovit; quia tunc temporis minister ille in domo viri Dei notissimus exstitit, de quo historiam intexere dignum duximus, sed nomen personæ silentio supprimendum hoc tempore judicavimus.

§ 321. Exclamans autem adolescens pro ministro illo Sancti Johannis clementiam flebiliter imploravit, atque ut illius cruciatuum misereri dignaretur, cum precibus devotissime profusis efflagitavit. Ad quem sanctus: "Ista atque talibus pœnis consimilia isti servo debentur tormenta, et his etiam in posteris seculis supplicia ultricia et majora pœnalia, eo quod mea et servi mei in loco isto [3]prævaricaverit instituta. Nam de rebus nostris fraudem facere non pertimuit, et nos utrosque sæpius exacerbando graviter offendit; contumeliam quidem toties Divino Nomini intulit, [4]quoties veritate intermissa, quæ fraudis fuerant diligenter exercere et profanis operibus explere non timuit. Et hæc et illa in me flagitia commisit, pro quibus nisi citius pœnituerit, æterni cruciatus supplicia ab istis, quos vides, spiritibus, sustinebit. Unde hortare illum ut citius pœnitendo convertatur, ut Dei indignationis iram cum debita pœnarum vindicta ab eo suspendatur; si enim forte celerius resipuerit, precibus domni tui, servi mei, Domini indulgentiam obtinebit." Denique iterum ad adolescentem conversus ait, "Jam aliquot anni præteriere quibus Ecclesiam

[1] *Fuscinulas.*] The trident-shaped instrument with which devils are frequently represented as tormenting the damned, as for instance in the Harrying of Hell engraved in Hearne's edition of Fordun's Scottichronicon and repeated in Hone's Mysteries. The word is akin to the word Fuscina, thus explained by Johannes de Janua: "Instrumentum ferreum et tridens quo utuntur gladiatores ad se capiendum, piscatores ad pisces capiendos, &c." Du Cange, iii. 704.

[2] *Taureis.*] "Taureæ, flagella ex boum seu taurorum coreis." Du Cange, vi. 1013.

[3] *Prævaricaverit.*] In the Civil Law "Prævaricari est vera crimina abscondere," Brisson. de Verb. Signif. p. 529, (edit. fol. Par. 1596,) but Reginald uses it in the scholastic sense, in which it means to break a positive law or command. See Vega de justificatione, p. 19, (edit. fol. Colon. 1572.)

[4] *Quoties veritate intermissa.*] These words are not found in *H.*, which inserts "quoties" after "toties."

meam non potui introire, ex pedore quidem pessimo perpessus sum indignationis repulsam, et gravem hactenus sustinui perturbationis injuriam. Quare dicito domno tuo, ut quam citius ab oculis meis hujus sterquilinii spurcitias auferat, et longius ab Ecclesiæ meæ lateribus talis negotii officinas amoveat." Erat siquidem ibi a parte australi Ecclesiæ domus purgatoria in proximo posita, quæ illis diebus omnibus erat advenientibus pro officiis necessariis promptissime semper aperta. Unde circa præfatæ Ecclesiæ ambitum fœtor pessimus excreverat, et limen Ecclesiæ subeuntibus ex ventorum flabris vel impulsibus sæpius importunus, atque quanto sæpius frequentabatur, tanto spurcitia pedoris illius amplius augebatur. Ex quibus verbis quid Sanctum offendisset, agnovit; quibus postmodum domno suo relatis, domum illam alias seorsum ab Ecclesiæ parietibus vir Dei semoveri fecit. Postmodum juvenis ille aliquantulum audacius cum Sancto Dei verba conseruit; sed præ tantorum multitudine spirituum malignorum, quos undique considentes in sepibus viderat, satis adhuc anxie [1]inhorrebat.

CAP. III. DE JUVENE QUEM AD PLAGAM OCCIDENTALEM REPPERIT, QUEM MIRO MODO LEGENTEM AUDIVIT.[2]

§ 322. Exinde vero deduxit illum Sanctus Dei ad occidentales Ecclesiæ suæ regiones, ubi diversæ domuum illius constitutæ fuerant mansiones. In cujus horto quadrangulo schemate facto, quia sic ex quadrifaria parte undique sepium circumvallantium

[1] *Inhorrebat.*] "Deinde vidit adolescens in omnibus palis circa hortum positis residere magnas aves et nigerrimas, quasi corvos, horride crocitantes. Unde tremefactus expavit, sed eum Sanctus consolabatur, monens ut esset robustus animo, quoniam ipse illi protector assisteret. Tunc supra portam horti sedentes vidit tres malignos spiritus, prioribus magis horribiles; facie pallidos et ore flammivomos, tenentes in manibus fuscinulas, quibus in pectore comprimebant ministrum quendam viri Dei, quem in medio sui positum cruciantes dirissime flagellabant. Hunc agnovit adolescens, et pro ipso Sanctum Johannem lacrimans exoravit. Qui respondens, 'Talia,' inquit, 'illi tormenta dabuntur, quia de rebus meis in hoc loco fraudem facere non timuit, et in me multa commisit; pro quibus nisi pœnituerit, ab eisdem spiritibus æterna supplicia sustinebit. Si vero resipuerit, domni tui precibus indulgentiam obtinebit. Dic etiam domno tuo ut removeat fœtorem illum qui nimis vicinus est Ecclesiæ meæ, pro quo jamdudum illam introire non potui.' Erat autem ibi domus purgatoria semper hospitibus præparata, quam vir Dei post hanc admonitionem fecit longius removeri." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter CXIX.

munitione circumsepto, illum introduxit. In cujus horti medio quemdam virum proceræ satis et pulchræ formæ stantem repperit, qui coram se analogium satis decenti ornatu compositum habuit, in quo et librum prægrandem rubenti tegmine adopertum tenuit, quem coram se oppansum sæpius per folia seriatim evolvit, et miro modo atque supra quam dici poterat dulcifluo, in eo legit. Cujus dulcedinis modulamine delectatus, videbatur sibi omnem animi humani modum [1]exuere, quia asseruit se nunquam hujusmodi sonitus nectareos mente vel auribus percepisse, nec modum noverat intelligere, quia impossibile credebat omni fere homini genus illud lectionis aut carminis posse explicare [2]vel retinuisse. Quæ vero legerat coram se ille nosse non poterat, quia litteraturæ nullius scientiam noverat. Exinde vero ad domum hospitii transiit, et illam subiens, secum ipsum intro perduxit; cujus per parietes deambulando, et quasi singula quæque explorando, cœpit anxie de negligentia domno ipsius conqueri, quasi cura negligentior servorum ibi consuevisset circa hospites illo adventantes, quod verum erat, haberi. "Ecce," inquiens, "quam inculta exstat domus ista atque solitaria, utpote omnibus bonis exspoliata et vacua. Nec lectisternia sunt hic aliqua, aut ad [3]hospites suscipiendos aliqua commoda operimenta; domusque hujus meæ dispositio male tractata deperit, quia id modicum quod pauperibus largiri potuit, diripientium servorum nequitia hinc manus [4]cruenta distrahendo diminuit, dissipat, et dispendit. Unde commone eos ut se castigando corripiant, et a stultitiæ suæ pertinacia quam citius [5]resipiscant."

[1] *Exuere.*] Vel exuisse, *B.*, added as a gloss.

[2] *Vel retinuisse.*] These words are not found in *H*; they appear to be a gloss which has crept into the text.

[3] *Hospites.*] Hospitantes, *H.*

[4] *Cruenta.*] Similar usages of this word may be seen at §§ 75, 96, 188.

[5] *Resipiscant.*] "Post hæc duxit eum in hortum, et ostendit ei virum stantem, forma decorum, habentem coram se librum pergrandem in analogio positum, et in eo pronuntiatione dulcissima et mirabili suavitate legentem. Inde perduxit eum in cellam hospitum, conquerens de negligentia ministrorum, quia non erant ibi lectisternia neque coopertoria, sicut deceret hospitibus exhibere; et quæ pauperibus fuerant eroganda, servorum nequitia dissipabat." Anon. Harl. Legend.

CAP. IV. DE ILLO QUI DIUTIUS LEGIT; SED SÆPIUS PERLECTA REPLICANS AD PERFECTUM LECTIONIS PERVENIRE NON POTUIT.[1]

§ 323. Nec diutius in loco illo Sanctus Dei demoratus ad occidentales [2]aquilonalis partes subiit, quem subsecutus ille adolescens infra quandam partem pomerii cum ipso pertransiit, ubi etiam virum alterum in libro prægrandi legentem repperit; sed sæpius legens quæ ibi inerant conscripta, et repetens, nunquam procedere in legendo prævaluit. Tunc Sanctus ad juvenem, "Nosti quare vir iste sæpe legit, et nunquam ad perfectum seu profectum pervenerit? Tot fiunt hic quotidie transgressiones et negligentiarum incuriæ, quod præ earum multimoda et inexplicabili infinitate quæ hic accidit, nunquam potest ad perfectum lectionis attingere. Unde dum legit et eas præ oculis suis redundare conspicit, perturbatus mente et anxiatus spiritu, nunquam legenda percurrit; ita enim ea animum ejus aggravant, quod semper illi progressum lectionis abnegant." Ille vir aliquantulum erat aspectu terribilis, et semper verba præterita replicando, nunquam a primordio libri usque ad finem pervenit suæ propositionis. Tunc de loco illo ipsum secum transtulit, atque ad superiora horti illius commigrans, ad alia loca [3]pervenit.

CAP. V. QUÆ ILLI ULTIMA VISIONE PATEFECERIT, QUÆVE ILLI DETEXERIT, SIVE UBI POST OMNIA EXPLETA INVENTUS SIT.[4]

§ 324. Ad australes denique [5]occidentalis partes conscendit, quarum situs in medio agri sui, quem de nemore [6]exsartierat, subsistere visus fuit. In quo loco hominem permodicæ staturæ vidit consistere, qui æstimabatur similitudinem viri Dei, cui ille deservierat, possidere. Nam veneranda canitie respersus totus

[1] In the Harl. MS. chapter CXX. No title is prefixed in that copy.
[2] *Aquilonalis*] Aquilonales, *B.*
[3] *Pervenit.*] "Hinc eum duxit in pomærium, ubi vidit alterum in libro grandi legentem; qui semper eadem repetens, procedere non valebat. Tunc ait Sanctus adolescenti: 'Propter innumeras transgressiones et negligentias hujus loci adeo perturbatus est, quod procedere legendo non potest.' Vir autem qui legebat, aliquantulum terribilis erat aspectu." Anon. Harl. Legend.
[4] In the Harl. MS. chapter CXXI.
[5] *Occidentalis.*] Occidentis, *H.*
[6] *Exsartierat.*] See this word explained in the corresponding passage from the anonymous Harleian Legend printed below.

enituit, et statu corporis atque habitu totius opinionis [1]heremitæ putabatur esse, et omni conformi venustate consimilis. Sanctus Dei itaque ad eum conversus, interrogat utrum nosset quis foret, quem ibi conspexerat. Qui respondens dixit, eum domnum suum exsistere, eo quod illi videretur in omnibus conformis apparere. Vir quidem iste mitissimus in cunctis apparuit, et flexo utroque in terra poplite, Deum elevatis in cœlum manibus continue cum jugi devotionis alacritate precibus piis atque suspiriis expostulavit. Qui etiam Crucem deauratam talem in manibus prætulit qualem vir Dei in cella sua his temporibus novissimis habere consuevit. Unde juvenis ille asseruit, ipsum non alium esse quam domnum suum, qui eidem videbatur consimilis per omnia comparere. Tunc sanctus Dei vultu jocundo et alacri ita contestatus dixit ei, "Iste utique domnus tuus non est, sed tamen vir iste est cui nunquam pro eo preces coram Deo effundere [2] consuetissimum est; omni quidem tempore pro illo et domo ista orat et laborat, et nunquam quiescere a sacris precibus novit, sed Dominum pro domno tuo jugiter interpellat. Et revera, nisi isti duo homines fuissent, diu est quod omnia quæ domni tui vel domus ejus sunt, Deo judice, deperissent. Iste quidem, ut vides, semper orat, et alius ille qui pro eo in legendi studio et exercitio jugi laborat. Tu ergo [3] nunc et amodo mihi et servo meo devotus esto; atque ut mihi et illi obtemperantius obsecundent, commonere memento. Amodo itaque, sicut tibi pollicitus sum, quæ sunt spiritualia videbis, quam diu circa servum meum demoratus fuisses."

§ 325. Postea vero sanctus Dei ab oculis illius evanuit; et ille, quasi de somno evigilans, in loco quo prius obdormierat se restitutum repperit; ad caput autem suum flascones suos suppositos invenit; et domum rediens, ad castra domni sui lacrimosus advenit, obviamque habuit ministrum, de quo illa quæ præmissa sunt, viderat, et eum ad confessionis pœnitentiam provocando invitabat. Qui tremefactus mox compungitur, et delicta gravia quæ in sanctum Dei et servum Ejus commiserat, coram confitetur, cognovitque cuncta vera exsistere quæcunque Sanctus de eo prius prædicere dignatus est, et eidem adolescenti [4] propalando exponere. Exinde vero juvenis ille quæcunque circa virum Dei a spiritibus nequam fieri præstigia consueverant, vidit, et amicis se-

[1] *Heremitæ.*] Heremita, *H.*
[2] *Consuetissimum.*] Inconsuetissimum, *H.*
[3] *Nunc et.*] These words, omitted in *B.*, are supplied from *H.*
[4] *Propalando.*] Inserted from *H.*

cretioribus detexit, de quibus et vir Dei ei testis exstitit; quia quoties adversus eum spiritualia nequitiæ comparuissent, ea illi revelata fuisse persensit. Mirum tamen in modum contigit quod nil spirituale hujusmodi extra septa monasterii, in quo vir Dei decubuit, videre prævaluit; [1] siquidem si aliquando a viri Dei præsentia exterius exiit, nil aliud quam ceteri quique hominum videre prævaluit. Unde, ut gloriam Dei enarraret, hoc ei munus collatum credimus; atque ut testificando Dei secreta enuntiaret, hæc ei detecta fuisse putamus. Vir quidem Dei quæ spiritualia erant adeo occulta tenuit, quod vix aliquando aliquis aliquid hujusmodi ab eo elicuisse prævaluit. Unde Christi clementia aliquem circa eum voluit testem exsistere, qui ceteris martyrii passionem, quam a spiritibus immundis perpessus est, posset manifestius [2] explanare.

CAP. VI. QUALITER ITERUM SANCTUS JOHANNES ILLUM ET MINISTROS CETEROS PRO PRÆCEPTI EJUS EXCESSU REPREHENDERIT, QUID[VE] PRÆCEPERIT.[3]

§ 326. Vir Dei forte ex denariorum pretio, monachi et sacerdotis sui consilio, panes emi fecerat, quos omnes pro amore Sancti Johannis Baptistæ pauperibus erogari præceperat. Quod ut præ-

[1] *Siquidem.*] The passage here beginning, and ending with "prævaluit," is not found in *H.*

[2] *Explanare.*] "Inde venerunt in agrum, ubi nemus fuerat exstirpatum. Ibi erat homo canus, et statura modicus, vultu et habitu similis heremitæ; qui flexis genibus et manibus elevatis, Deum continue cum suspiriis et gemitibus exorabat. Tenebat et Crucem deauratam, qualem vir habebat in cella, et ideo putabat adolescens ipsum esse Godricum; quia in omnibus ei similis apparebat. Cum vero interrogatus a Sancto quis esset ille, diceret 'Domnus meus,' Sanctus adjecit, 'Non est iste domnus tuus; sed Deum pro domno tuo jugiter interpellans.' Quia nisi essent isti duo, scilicet ille qui assidue legit, et iste qui semper orat, domus ista, cum hiis quæ ad eam pertinent, periisset. Tu mihi deinceps esto devotus, et alios mone ut servo meo libenter obediant. Nam juxta meam promissionem spiritualia videbis, dum circa servum meum conservaberis.' His dictis evanuit; et adolescens vigilavit, suosque flascones capiti suo repperit subjacentes. Tunc domum properans obviam habuit ministrum quem vidit in somnis; et modum visionis narrans, ad pœnitentiam flexit eum, qui confessus est vera esse ea omnia quæ dicebat. Vidit autem adolescens ille deinceps quæ fiebant circa servum Dei, et amicis familiaribus ea dicebat. Ipse vero Dei servus hæc illi esse revelata persensit. Hoc tamen mirabile contingebat, quod si aliquando a viri Dei præsentia iret exterius, nihil aliud quam cæteri homines tunc videbat. Creditur quidem divinitus esse dispositum, ut aliquis esset testis eorum quæ tolerabat ab spiritibus malignis; quoniam ipsemet illa, quantum potuit, occultabat." Anon. Harl. Legend.

[3] This chapter does not occur in the Harl. MS.

cipit factum non fuit; quia pro ministrorum incuria, pars eorum a familia est comesta, pars vero reliqua inopibus alienis contra prohibitum ejus [1] consumpta. Nocte igitur una cum prædictus adolescens in domo hospitali decumberet, ecce, tanta lux in ea circumfulsit quantam visus hominum sustinere non potuit; postea Sanctus Dei, quem prius viderat, ei visibiliter in ea forma quam viderat, apparebat; cui ait, "Quia ministri vestri, [2] viri Dei et sacerdotis, fratris illius, præcepta non timuere prætergredi, celeri vindicta furore Dei sunt feriendi. Ego vero hactenus ab eis pœnam suspendi vindicem, quia pro servi mei Godrici precibus malui eorum conversionem, quam in eos ultionis exerere crudelitatem; propter illius enim meritum [3] adverti ab eis divinæ districtionis experimentum. Quare dicito tuis consodalibus ut quam citius de stultitia reatus sui pœniteant, ut conversi iram Dei præveniendo pia confessione placare prævaleant. Et tu, quia de panibus mihi debitis comedisti, percepta a servo meo Godrico pœnitentia, simulque a manibus ejus disciplina, ita veniam poteris adipisci. Atque consociis tuis dicito, ut servum Dei pro se postulent exorare, ut per meritorum illius patrocinia Dei possint clementiam obtinere. Adhuc quidem vobiscum erit per aliquantulum temporis, licet id brevissimum fuerit, quantum ad considerationem futuræ beatitudinis; multa enim oportet illum adhuc, Deo providente, perpeti, quo coram præsentia Domini Jesu Christi possit ab omni inquinamento carnis et spiritus perfectius expiari; unde de hac infirmitate sua in proximo convalebit, et multis ipsius adhuc oratio et consolatio valebit et proderit. Gratumque satis habeo et tam grates Godrico servo meo et fratri illi refero, quia domus meæ habitaculum jam a sordibus sterquilinii expiarunt, et mihi Ecclesiæ meæ introitus aperuerunt; modo enim spurcitia ablata, libere domum meam ingredior, et ibi quiescendo pacifice demorari permittor. Quæ domno tuo cuncta seriatim edicito, et ut mihi fidelius amodo obsequentur commoneto. Ego quidem sum Johannes Baptista, qui ejus curam in omnibus gero, et tam domni huic quam servo meo provideo." Quibus dictis, evanuit; adolescens vero omnia quæ viderat et audierat domno suo et fratri illi, qui nuper domum purgatoriam ab Ecclesiæ finibus segregari præ-

[1] *Consumpta.*] The passage here ending, although written in the same hand, appears to have been added at a later period in *B.*, as it extends considerably into the bottom margin of the page.
[2] *Viri Dei et sacerdotis.*] In *B.* these words are written upon an erasure.
[3] *Adverti.*] Diverti (?).

ceperat, revelavit; perceptaque disciplina per manus viri Dei, iram Domini a se et suis consortibus amovit, et eos corripiendo ad emendationis pœnitentiam provocavit. Exitus vero rerum edocuit quod quicquid ille in visione spirituali didicit, verum fuit. Frater etiam ille de monasterio Dunelmensi illuc adveniens, omnia prout Sanctus Dei præceperat, emendavit; et ita ut adolescenti præsignaverat, viro Dei edocente, vera fuisse [1] comprobavit.

CAP. VII. QUOMODO DORMIENS EA QUÆ MINISTRI EJUS SECRETIUS EGERANT ET DELIQUERANT, VIDERIT ET DETEXERIT.[2]

§ 327. Quia quomodo ea quæ dormientes in noctibus viderant, ipse eis enodare consueverat, in superioribus satis explicavimus; nunc quomodo ipse dormiens ea quæ circa se fiebant, videre et nosse consueverit, exsequemur. Quidam vir nobilis ad virum Dei venerat, qui ei aliquantulam massam denariorum præ dilectionis studio et fervore donaverat; quam vir Dei panniculo alligatam in cavati parietis foramine secus lectum suum positi reposuit, quia mundi contemptor, mundanas divitias pro nihilo duxit. Nocte interim quadam, eo dormiente, minister ejus de panniculo advertens, illum furtive sustulit, et fratri suo carnali ostendens, usibus et propriis sumptibus, eo consentiente et lucris participaturo, reservavit. Interio igitur utriusque consilio, pecunia illa, nullo hominum sciente, in foro Dunelmensi expensa est; sed fraus eorum viro Dei cœlitus, etiam dormienti, detecta est. Nempe quadam die prædictis ministris assistentibus, monacho tunc ejus existenti capellano, dixit, "Accede, fili, et de parietis foramine numismata quæ in eo reposui, profer, et de his cibos pauperibus

[1] *Comprobavit.*] "Vir sanctus panes emerat, quos ad honorem Sancti Johannis jussit pauperibus erogari; sed ministri partem comederunt, et partem alias expenderunt. Nocte una igitur cum præfatus adolescens jaceret in hospitum domo, lux magna circumfulsit eum, et Sanctum Johannem vidit astare, sibique dicentem: 'Ministri jussionem domni sui nequiter sunt transgressi; et ideo graviter, nec immerito, puniendi. Ego autem propter servum meum Godricum pœnam eorum hucusque distuli, si forte pœniteant. Dicito illis ut ad pœnitentiam citius convertantur; et quia de panibus comedisti, accipe a servi mei manibus disciplinam, ipsumque precamini ut vobis veniam delicti hujus imploret. Illi etiam dices, mihi gratum esse quod sterquilinium ab Ecclesia est summotum, quia modo illam libenter ingredior, et sæpius ibi moror.' His dictis, evanuit, et adolescens domno suo quæ viderat enarravit." Anon. Harl. Legend.

[2] This chapter does not occur in the Harl. MS.

eme." Qui ejus imperiis parere non distulit, sed cum nihil invenisset, id Dei viro detexit. Tunc ille ministris præcepit, ut furto sublata redderent et recognoscerent, eo quod inique pro mammona iniquitatis operati fuissent. At illi stomachando sævientes eum dicebant præ senio ætatis delirare, et pluribus astruebant verborum ambagibus quid diceret penitus ignorare. Tunc ille, "Ego non deliro nec desipio, sed vos falsiloquos et mendosos fures diutius sustinere non valeo. Nonne enim nocte feriæ quartæ præcedentis hebdomadæ denarios illos, me dormiente, clam sustulistis, et in conclavi illa alter qui pertulit alteri vestrum qui participare debuit, ostendit; ac Sabbato sequenti bovem ad terram vestram excolendam de eorum precio in Dunelmensi foro emistis, et die hesterna ad fines Laudoneiæ illum duci fecistis?" (Siquidem rex Scottorum [1] Malcolmus ei duas bovatas terræ in Laudoneia dederat, quas ipse pro ministerio eorum fuerat largitus; et ideo ita dicebat.) "Ego quidem qui tunc corporeis oculis obdormivi, cordis mei oculis quicquid egistis et locuti fuistis, vidi et persensi, et omnibus operibus vestris nefarie peractis semper præsens affui. Unde confitemini Domino et invocate Eum, et sacerdoti detegite facinus vestrum tam secrete, ut putastis, in me commissum." Qui quod verum fuerat ulterius diffiteri non poterant, sed coram sacerdote procidentes, hæc omnia ita fuisse ut dixerat, cum lacrimosis singultibus affirmabant. Ex quibus satis claruit quam miræ vir virtutis exstitit, qui etiam ea quæ, ipso dormiente, facta fuere, perspicuæ mentis oculo poterat pervidere. Ecce diebus novissimis alter [2] Helysæus enituit; quia sicut ille Giezi operibus nequam præsens affuit, ita et Godricus noster servorum suorum occulta quæ commiserant, præsentialiter assistendo detexit.

CAP. VIII. QUID DE QUODAM PUGNATURO VIDERIT ATQUE PRÆDIXERIT, ET QUALITER ALIUM HORA PUGNÆ PROTEXERIT.[3]

§ 328. Facta est contentio valida inter nobiliores natu de possessione ditissima, quam utrique alterutrim calumniabantur ad sui juris spectare territoria; cujus queremoniæ lite contestata,

[1] *Malcolmus.*] The mention of this name enables us to decide that the circumstance took place after A.D. 1153, when Malcolm IV. ascended the throne of Scotland. See Lord Hailes's Ann. i. 101, edit. 1776.

[2] *Helysæus.*] 2 Kings, v. 25.

[3] In the Harl. MS. chapter CXXXV.

definitum est ab judicibus se mediatim interponentibus, ut duellione facta, hujus discriminis investigaretur injuria. Quorum alter Deo [1] devotus in regione quæ dicitur Cliveland conversatus, juvenis quidam nobilis et militaris, sed devoto corde, religiosæ fidei amicus confamiliaris, relicta domo propria cum familia, nudis pedibus hiemalibus temporibus profectus est invisurus beati Cuthberti limina sacratiora, ubi ad tanti patris tumbam totam noctem duxit insomnem, orationum tamen instantia ac suavitate solennem. Mane tamen facto, ad virum Dei Godricum, qui in proximo erat, profectus est, atque causæ suæ tutelam illius orationibus committens, domum regressus est. Dominica igitur sequente, quidam fratrum nostrorum illo devenit, et post peracta solemnia, ut pro milite illo preces Domino effunderet, devotissime supplicavit. Cui vir Dei, "Novi, Domino revelante, quia Domini clementia ei auxiliatura est, quia ab inimicis suis victoriam, obtinentibus beati Cuthberti meritis, adepturus est. Nam in visu spiritualium positus, vidi illum, pro quo postulas, cum æmulo suo in certaminis loco confligere, sed adversario ipsius in illum duros ictus vibrante, nunquam conatuum ipsius molimina congredientem potuisse contingere. Nam ventus vehemens semper ex regione diversa irruit, cujus virtus interposita omnes ictuum ferientium impetus vel conatus excepit, et omnia ferientis spicula excipiendo relisit, ac attenuando cuncta illius machinamenta suspendit; nec huic in aliquo æmulus ejus nocere prævaluit, quia ventus ille cum impetu fervente prosiliens, omnes ictuum motus excepit, atque in alta aeris evolantes suspendi coegit. Unde statim adverti quia manus Domini illum protegit, ac de adversario suo illi victoriam dabit. Nempe flatus ille qui in venti similitudinem prorumpebat, alicujus sanctorum Dei, [2] id est, Beati Cuthberti, in quo præcipue spem suam collocaverat, protectionis auxilium præsignat. Proinde novi quia duelli certamina illæsus evadet, ac facta forte pacis quietæ concordia, victo-

[1] *Devotus.*] Quorum alter devotissimus circa sanctos Dei exstitit, et amicorum Christi mediante oratione et gratia, Dei clementiam sibi propitiam fieri studiosius postulator expetiit. Inter alia igitur studiosæ pietatis officia, de regione quæ Anglorum vocabulo Clivelande dicitur, propter circumpositas collium moles, ac munitissimas montium vertices, sedula devotione erga venerandum confessorem Christi Cuthbertum exarserat, quem sibi patronum singularem præ cunctis servorum Dei solemnibus memoriis constituerat. Nec eum in aliquo spes fefellit, quia miro modo adjutor ejus et protector in omnibus affuit. Proinde juvenis iste militaris, devoto corde, religiosæ, &c. *H.*

[2] *Id est.*] Ac forte, Beati Cuthberti, *H.*

riam cum gaudio adepto de his percipiet." Cujus visionis verba prophetica vera fuisse hujus rei finis edocuit; quia Lundoniam pervenientes, post multa mediatorum amica consilia, uterque alteri in pace tranquilla confederatus, domum sanus atque incolumis [1] rediit.

§ 329. Alia vice quidam alius pro consimili negotio ad virum Dei convenerat, qui apud Novum Castellum dimicaturus erat; qui viri Dei benedictione potitus, nocte sequenti cum [2] in Ecclesia de more vigilaret, tali visione est commonitus. Soporatus enim modicum, vidit se in loco certaminis positum, ac baculo districto, se impetisse gravius æmulum sibi ex adverso oppositum. Vir vero Domini Godricus protenso pallio ictus ferientis singulos excipiebat; ac sic eum contegens ac protegens, nunquam adversarium illi ictus aliquos infligere permittebat. Mane vero facto, secure cum hoste conflixit; atque eo devicto, juxta visionem sibi ostensam, nullius ictus impulsam omnino sustinuit; Dunelmumque regrediens, in curia Beati Cuthberti omnibus retulit qualiter virum Dei hora congressionis omnes ictus suscipere ac se protexisse conspexerit. "Nam re vera," inquit, "vidi in acie positum virum Dei semper coram me consistere, manusque meas ad feriendum dirigere, ac omnes me impetentis ictus sævientes [3] excipere."

[1] *Rediit.*] "Fuit inter duos nobiles de magna possessione contentio, quæ terminari debuit per duellum. Alter eorum de Cliveland, juvenis Deo devotus et humilis, tempore hiemali nudis pedibus, causa orationis, ad Sancti Cuthberti limina est profectus, ibique totam noctem duxit insomnem. In crastino venit ad venerabilem Godricum, et se illius orationum patrocinio commendavit. Venit illuc postea quidam fratrum nostrorum, qui rogavit eum ut pro eodem milite Domino supplicaret. Cui vir sanctus: 'Novi,' ait, 'quod per merita Sancti Cuthberti protegetur a Domino. Nam in visione positus illum aspexi cum adversario dimicantem, et ventus vehemens veniebat ex regione diversa, qui omnes ictus adversarii ferientis excepit, ita quod huic nocere non potuit.' Hujus visionis interpres consequens fuit eventus, quando Lundoniis fuerunt amicis intercedentibus concordati." Anon. Harl. Legend.

[2] *In Ecclesia . . . vigilaret.*] In 1306, when Edward, Prince of Wales, received the order of knighthood along with three hundred of the nobility, 'In Templo prædicti tyrones, quotquot capere poterat locus ille, suas vigilias faciebant. Sed princeps Walliæ, præcepto regis patris sui, cum præcelsis tyronibus fecit vigilias suas in ecclesia Westmonasteriensi." Matt. Westm p. 454, edit. Francof. 1601.

[3] *Excipere.*] "Alius pro simili negotio venit ad eum apud Novum Castellum pugnaturus. Qui ejus benedictionem potitus, sequenti nocte secundum consuetudinem vigilavit in Ecclesia, et soporatus vidit se in loco certaminis æmulum impetentem, et virum Dei se ab ictibus adversarii prætenso pallio protegentem. Mane securus cum hoste conflixit, et victoriam illæsus obtinuit." Anon. Harl. Legend.

CAP. IX. QUOMODO SPIRITU IN NORWAGIAM IERIT, ET FILIOS MULIERIS CUJUSDAM DESPERANTIS IBI VIDERIT.[1]

§ 330. Quædam mater familias pauperes filios habuit, de quorum numero unus una cum patre, casu ducente, in [2]Norpagiam processit; alius vero postmodum, licet diutino interjecto tempore, in præfatas regiones illos quæsiturus successit. Annis igitur aliquibus evolutis, matre sollicitius quærente qualis fortuna provenisset in terra aliena peregrinantibus filiis suis, ecce! sæpius [3]quid de his partibus advenerant, seniorem filium fuisse defunctum ei denunciabant. Novissime vero, eadem satis illi sinistri rumoris oracula sæpius denunciata sunt etiam et de juniore secundo; unde illa diri vulneris nova acerbitate exasperata, incredibili est doloris angustia acriter [4] [et] diutissime cruciata. Solus quidem nosse potuit molem tanti desolaminis [5]quisque semel deflevisse potuit proprii inrecuperabilem amissionem [6]pignoris. Quia igitur in proximo secus solitudinem quam vir Dei inhabitavit, posita fuit, dolore nimio compellente, illius quæsitura consilium illuc concite properavit. Illa itaque omnem miseriæ suæ seriem ei cum lacrimis exponente, cœpit et ille talibus eventuum casibus compassus dicere, "Mater, animæquior esto, quia dolori tuo cito inæstimata proveniet consolatio." Tum illa ipsum audacia fœminea obsecrare cœpit, ut ei diceret utrum filius ejus novissimus mortuus fuisset, an viveret. Compatiens ille ejus dolori, paulo longius nihil loquens, sed deorsum potius ora defigens, sic demum cœpit effari, "Mater, nunquid adhuc hic es?" Cui illa, "Etiam, domne." Ait ille, "Consolare, consolare, et noli amplius jam plorare, quia uterque filius tuus in Norwaiga vivit et sanus existit. Nam vere dico tibi quod nunc in Norwagia fui, et utrumque illorum oculis cordis mei ibi sanum ac viventem conspexi, et ille junior pluribus ibi bonis abundat, et multo melius utrique constat in illa terra aliena, quam hactenus eis fuerat in regione propria. Unde vade et reliquos filios tuos consolare, dicens eis quia fratres eorum sani sunt ac vivunt, et

[1] In the Harl. MS. chapter LXXXV. [2] *Norpagiam.*] Norwegiam, *H.*
[3] *Quid,*] *B.*; quidam, *H.*; qui (?)
[4] *Et.*] This word, wanting in both MSS., has been added to complete the sense. [5] *Quisque semel.*] Quisquis simul, *H.*
[6] *Pignoris.*] Many instances of the use of Pignus for a child are collected by Faber in his Thesaurus.

non longo tempore quæque prospera de eis audituri sunt. Tum mulier illa hilarior effecta rediens, reliquos filios suos talibus oraculis plurimum refovens in multis est consolata. Nec multi postmodum dies interfluxerant, et ecce quidam de terra illa venientes se pueros illos jam ætate maturiores vidisse dicebant, et certa quæque intersignia et indicia matri et filiis satis cognita [1]proferebant.

CAP. X. QUALITER CLERICUS QUIDAM FEBRICITANS MERITIS VIRI DEI SANITATI RESTITUTUS SIT, CUM PRIUS MULTIS MEDICAMINIBUS CONVALESCERE NON POTUERIT.[2]

§ 331. Sed nec defuit viro Dei virtutis gratia ad aliorum diversa infirmitatis genera curanda, qui suis vulneribus subvenire novit per tam dira dolorum remedia. Erat siquidem in eo multiplex gratia, et si petentium fides promeruisset, aliquando satis operosa. Aliquo igitur tempore erat quidam in Dunelmo nominatissimus, qui et nunc [3]Johannes archidiaconus, qui gravi morbo corripiebatur, et febrium ardore prævalido diutissime vexabatur. Aderat huic crebra medicinalis industria, diversa artium multarum adhibendo [4]solamina. Sed frustra huic aliquid hujusmodi adhibetur, quia omnibus illorum nisibus infirmitatis sævitia ferocius grassabatur. Forte quidem Deus ipsorum peritia noluit languentis operari salutem, quia per eam servi Sui [5]perordina-

[1] *Proferebant.*] "Mulier quædam duos filios habuit, quorum unus cum patre in Norwegiam navigavit, et alter veluti quæsiturus illum, in eandem regionem longo est interjecto tempore subsecutus. Annis aliquot evolutis, nuntiatum est seniorem esse defunctum, et postmodum similis rumor de juniore personuit. Unde mater nimis afflicta ad virum Dei, qui vicinus erat, consilium quæsitura pervenit. Cumque illi miseriæ suæ modum lacrimans indicasset, ipse compatiens et terram deorsum aspiciens diu siluit, et tunc ait: 'Consolare, mater, consolare, quia uterque filiorum in Norwegia vivit incolumis, ibi modo fui et ambos viventes sanosque conspexi; et multis bonis ille minor abundat. Tu reliquos consolare, dicens eis quod de suis fratribus prospera sunt noviter audituri.' Mulier discessit hilarior; et in brevi certos accepit de filiorum prosperitate rumores." Anon. Harl. Legend.

[2] In the Harl. MS. chapter CXXXVI.

[3] *Johannes archidiaconus*] of Durham; see Le Neve's Fasti, p. 352.

[4] *Solamina.*] Solamina. Iste carminibus vim languoris propellere nititur, ille herbarum succis vel radicum surculis extinguere tanti ardoris incentiva molitur, alius per antidotorum suffragia, quidam per medicamentorum collyria, hic per conjecta diversæ opinionis, alter per certa quædam experimenta quondam in alios operantia opus acceleratissimæ sanitatis; sed frustra, *H.*

[5] *Perordinaverat.*] Præordinaverat, *H.*

verat declarare virtutem. Cum igitur omnimodo a salute recipienda desperatus jaceret, immisit in animo ipsius Dei providentia ut ad servum Dei, qui in proximo habitabat, saltem equo devectus accederet, et eum suppliciter ut sui miseraretur oraret. Nec aliqua de his diutius mora protracta, quocunque modo potuit illo delatus advenit, potitusque [1]viri Dei benedictione, aliquantulum de fructibus hortuli ipsius et panibus, ipso præcipiente, percepit, de quibus comedens se statim sanitati redditum intellexit; rediensque jam alterius sustentamine non indiguit, qui illo vix aliena ope sublevatus advenit. Post dies vero paucos plene convaluit, nec postea ulterius tali languore contabuit. Ita per servum suum Deus mirabilia operatus est, Qui vehementer in omnibus merito glorificandus atque [2]laudabilis est.

CAP. XI. QUOMODO CANONICO QUOD ABBAS NUPER FUTURUS ESSET, EXPOSUIT; ET JUXTA QUOD PRÆDIXIT, EVENERIT.[3]

§ 332. Defuncto Patricio venerabili abbate [4]Alnuuicensi, desolatio aliquantula in domo illa emersit, quia tota Christi familia patre suo orbata solito plus turbata indoluit, et ubi dolor depascit animum, semper amica desolatio dissipare serenum nititur intellectum. De quo cœtu fratrum quidam de domo ipsa canonicus, abbati prædicto consanguineus, quo tenerius patrem suum dilexerat, eo plus doloris de ejus morte conceperat, et quia prioris in domo gerebat officium, dolor de eligendo vel substituendo abbate, ejus acerbius turbaverat sereniorem animi intellectum, ut quia cura illius ad eum amplius electionis præ ceteris spectabat, sollicitior effectus, virum Dei super his con-

[1] *Viri.*] Vir, *B.*

[2] *Laudabilis est.*] Thus narrated in the Harl. anonymous MS. "Dunelmi Johannes archidiaconus ardore febrium graviter vexabatur, nec potuit ei cura medentium subvenire; et cum desperatus esset a medicis, ei venit in mentem ut ad servum Dei Godricum, auxilii causa, equo vectus, accederet. Quo cum venisset, ipsius benedictione potitus, et aliquantula fructuum horti perceptione refectus, illico se intellexit redditum sanitati. Rediens autem, alterius sustentatione non eguit, qui vix ope aliena sublevatus advenit; et post dies paucos plena sanitate convaluit."

[3] This chapter is not found in the Harl. MS.

[4] *Alnuuicensi.*] The Premonstratensian abbey of Alnwick, in Northumberland, was founded in 1147 by Eustace Fitz-John. The name of Patricius does not occur among the scanty list of priors which has come down to us. Dugd. Monast. vi. 867, edit. Ellis.

sulturus illo properabat. Quem perquirens quis defuncto in abbatia succederet, cupiebat prænosse si domus turbata quietem per succedentem pastorem perciperet. At vir Dei ea quæ futura præsensit, illi jocoso sermone revelare non distulit. Ait enim, "Quid in his cruciaris, sollicitaris, vel quid quæris? Tu ipse ibi nuper post ipsum abbas futurus eris." Admiratus ille super his alacrior rediit, sed sicut vir Dei prædixerat, nuper postea omni conventu eligente abbas effectus, abbati alteri succedebat. Hæc idem abbas nunc refert et testatur; ac quia tunc ab eo benedici meruit, plurimum sæpius in Domino [1] gratulatur.

CAP. XII. DE INIMICO QUI VIRIDIBUS AMICTUS APPARUIT, ET QUID DE ILLO DIXERIT.[2]

§ 333. Illis fere diebus cum quodam abbatum Dunelmum veniente frater quidam ad virum Dei profectus est, et Missa celebrata, omnibus seclusis, excepto abbate et illo fratre, eos taliter allocutus est: "Paululum ante vestrum huc adventum quidam totus viridi indutus amictu ante fores cellulæ diutius substitit; qui nigro peplo colla circumligatus, tandem appropians super limen Ecclesiæ caput composuit. Qui adjuratus a me tertio cum confusione recessit, sed tamen nimium lugubri et vultu demisso processit. Quæso vos dicite quisne ille fuerit?" Tunc abbas Francigena per interpretem sic respondit; [3] "Inimicus homo ille fuit, qui semper verbum Dei, quod in nobis seris, præpedisse curavit." Tunc ille, "Vere, inquam, dixisti; sed Dei gratia virentem mundi prosperitatem, et spurcam immunditiæ loquacitatem, evademus. Oremus igitur, ut eum cum suis astutiis a nobis possimus propellere, et illum semper a nobis longius [4] effugare."

[1] *Gratulatur.*] "Defuncto Alnewicensi abbate Patricio, prior ejusdem loci venit ad virum Dei, petiturus ab eo de abbatis electione consilium. Unde sollicitabatur amplius, quia hoc ad ipsum principaliter pertinebat. Cui sanctus jocunde respondens: 'Cur,' ait, 'sollicitus ita quæris? Tu ipse ibi novus abbas eris.' Ille discessit, et in brevi, toto eligente conventu, factus est abbas; sicut ipsemet modo testatur." Anon. Harl. Legend.

[2] The Harl. MS. does not contain this chapter.

[3] *Inimicus homo.*] S. Matth. xiii. 28.

[4] *Effugare*] "Missa vice quadam celebrata, vir Dei seclusit alios, præter abbatem et monachum; quos taliter est affatus: 'Ante vestrum adventum quidam totus viridi amictu vestitus, nigroque peplo circumligatus, ante fores cellulæ propinquavit. Qui a me tertio adjuratus, vultu lugubri et demisso, confusus ab-

CAP. XIII. QUOMODO MORTEM EXOPTANS, DEUM POSTULAVERIT; ET QUAM VOCEM AUDIERIT.[1]

§ 334. His diebus contigit ut quosdam forte haberet operarios, quos nemoris circa se exsartandi gratia habuerat convocatos. Egressus igitur vir Dei baculo subnixus, secus arborem quemdam sub divo resederat, et quosdam de maturioribus operariis ad se advocans, de se [2] quasi de alio locutus, talia dicebat. "Quidam erat longo tempore in heremo solitarius, actu et conversationis studio devotus; huic jugiter indefessus erat cum principe mundi conflictus, et qui sibi abstinentiæ inedia erat acerrimus, tandem pro tam diutino squalore de vita præsenti pertæsus, sic Deum sæpius exorare fuerat assuetus: 'Domine, obsecro, tolle animam meam, quia tædet animam meam vitæ meæ, meliorque est mihi mors quam vita.' Quæ verba orationis jugiter assiduabat, et vitæ suæ finem sibi concedi postulabat. Die igitur quadam, vox quædam de cœlis super eum insonuit, et more humano præloquens ait, 'Adhuc oportet te modico tempore sustinere; et licet hactenus dura pertuleris, tamen adhuc graviora hic et asperiora pro Christo patieris. Sede itaque hic et ostium domus hujus Ecclesiæ observa, donec tempus expletum fuerit, in quo tibi a Domino corona cœlestis victoriæ donata erit, et ille huc advenerit qui loci hujus successor tibi a Domino destinandus; atque tene locum tuum quousque annumerari possis merito fratrum tuorum.' His ille lætificatus, de Christi clementia amplius est confisus, paratus omnia sustinere quæcumque ei gravia Christus voluisset infligere. 'Unde expedit me,' inquit hic, 'gravia quælibet sustinere, ut ad promissam beatitudinem valeam pervenire.'" Talibus verborum integumentis, juxta Beati Pauli [3] exempla, quæ in eo facta fuerant, consueverat recitare; et alium sibi dicens notum exsistere, hoc etiam dixit de se; quia omnibus viventibus sibi notior erat ipse. Sicut enim Paulus hominem in Christo, quia præ omnibus sibi erat notissimus ipse homo.

scessit. Dicite, quæso, quem hunc fuisse putatis.' Tunc abbas: 'Inimicum,' ait, 'qui verbum Dei, quod nobis modo proponis, voluit præpedire.' Ad hæc sanctus: 'Verum est,' inquit, 'sed nos virentem mundi prosperitatem contemnemus, et immoderatæ loquacitatis vitium fugiemus.'" Anon. Harl. Legend.

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.

[2] *Quasi de alio.*] See § 5, note [3].

[3] *Exempla.*] 2 Cor. xii. 2, &c.

Horum vir veridicus testis assistit, qui his ab eo protestatis [1]interfuit.

CAP. XIV. QUOMODO IN MULIERIS SPECIE DÆMON APPARUIT, ET DETECTA EJUS SIMULATIO FUIT.[2]

§ 335. SEDENTE viro Dei aliquando secum, ecce quædam super omnes filias hominum speciosa advenit, quæ quasi præ nimia teneritudinis mollitie vix pedis vestigia solo tenus impressit; quæ tandem se propius ingessit, et oculos blando reflexu sæpius in illum defigendo coram eo resedit. Silente diutius illo, demum illa sic exordiens ait, "Ecce, mi Godrice, ex quo de tua nimia dulcedine et pulchritudine comperi, tam regum quam comitum et elegantissimorum juvenum infinitorum consortia respui; et omnibus te præferens, tuos amplexus præ omnibus ceteris elegi, desideravi, atque tuis frui osculis et commixtionibus concupivi. Nam nunquam delectatione satiari, æstu refrigerari, nec amore infrænari potero, quousque tuis amplexibus desiderantissimis potita fuero." Quibus ille, "Ho, Ho! Si in veritate tam pulchra fuisses, qualis exterius appares, nunquam potentum vel juvenum delicatissimorum consortia abnuisses, et Godrici rustici, decrepiti et stercorarii, conspectus vel complexus quæsisses seu desiderasses. Quapropter te in Nomine Domini mei Jesu Christi adjuro, ne mihi ulterius illudas, sed citius abscedens quæ sis patenter ostendas." Quorum virtutem verborum diutius non sustinuit; sed de formosa turpissima, de suavi fœtidissima apparuit; et fœda post se relinquens vestigia, [3]disparuit.

[1]*Interfuit.*] "Vir Dei operarios habuit qui nemus exstirpabant, ad quos baculo subnixus exivit, et sub arbore sedens, maturioribus advocatis, ita dicebat: 'Quidam solitarius longo tempore vixit in heremo, cui jugis erat conflictus cum principe mundi hujus, et se ipsum laboribus et abstinentia perdomabat. Hic præsentis vitæ tædio percussus, orationem hujusmodi sæpe fundebat: 'Domine, tædet animam meam vitæ meæ; obsecro tolle illam, quia melior mihi videtur mors esse quam vita.' Cum frequenter ista dixisset, die quadam insonuit de cœlis vox hujusmodi super eum: 'Adhuc modico tempore sustinebis, et quamvis huc usque dura pertuleris, tamen adhuc pro Christo magis aspera patieris. Sede igitur hic et tene locum tuum donec tibi cœlestis corona donetur, et ille huc venerit qui tibi successor Dominus destinabit.' His ille consolatus, accepit de Christi pietate fiduciam, omnia quæ Deus immitteret toleranda. 'Quamobrem,' ait, 'expedit me graves hic sustinere molestias, ut ad promissam beatitudinem pervenire contingam.'" Anon. Harl. Legend.

[2] This chapter is not contained in the Harl. MS.

[3] *Disparuit.*] "Sedente viro Dei solo, affuit mulier super omnes filias homi-

CAP. XV. QUOMODO FRATRI CUIDAM TERTIO DIXERIT, QUOD IN ITINERE OBVIAM HABUERIT.[1]

§ 336. [2]Frater quidam de monasterio ad virum Dei est profectus, ei Missarum sollemnia celebraturus; quo coram eo residente, dixit vir Dei, "Num aliquem in silva obvium habuisti?" Quibus alter, "Domne, non." Tunc vir Dei, "Nonne viro equitanti super saccum in nemore obviasti, et mihi quod verum fuit dicere dissimulasti? Ille quidem, sicut et ceteri, sæpius bladum Sancti Johannis Baptistæ et meum, meis ac pauperum usibus deditum ac debitum, clam et subdole hinc asportant; et cum omnes actus illorum videam, hæc me prorsus ignorare putant." Intellexit igitur frater ille quod ministrorum suorum, nec aliorum illo venientium, secreta illum ullatenus poterant latere, qui tam manifeste ei ea, quæ in nemore viderat, potuit et novit tam facile explicare. Nam re vera, omnia sicut dixit vera fuere, quia ejus ministri ita subdole agentes hæc eum putabant latere; et ita frater ille viro super saccum equitanti obviaverat, sicut ille dicebat.

Interjecto aliquanto tempore, iterum idem frater pro consimili negotio illo advenerat, ad quem intermissis aliis sermonibus, vir Dei ita ex prærupto quærendo dicebat, "Heus! quisnam tibi infra medii horti mei septa occurrit in equo, cui hic propius adveniens obviasti in itinere medio?" Qui deliberans secum quod viderat diffiteri, quo hujus schemate judicii, quid spirituale sensisset vel vidisset manifestius potuisset agnosci, dixit ei frater ille se nihil vidisse, sed neque quempiam obvium habuisse. Quibus vir Dei, "Et qua de causa quod verum est profiteri dissimulas? nunquid non virum in equo subrufi coloris sedentem, una cum sacco pleno illi subposito, in medio horti hujus obvium

num speciosa, delicata nimis et tenera. Quæ sedens propius et eum blande respiciens, illo silente, diutius taliter est exorsa: 'Ecce, mi Godrice, postquam cœpi dulcem tui nominis habere notitiam, juvenes divitesque contemnens, tuos amplexus præ ceteris concupivi. Nec potero quiescere, donec amoris mei desiderium fuerit, te consentiente, completum.' Tunc ille: 'Si talis,' dixit, 'esses qualis appares, nunquam, spretis magnatibus, complexum Godrici et rustici quæsisses. Quapropter adjuro te per Nomen Domini Jesu Christi, ut cito fugiens mihi ulterius non illudas, et te patenter ostendas.' Mox illa deformis effecta, relicto ibi fœtore, disparuit."

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.

[2] *Frater.*] The same incident appears to have been already narrated, § 186.

habebas? Taliter bona domus meæ clanculo diripiunt et exportant, et hæc me penitus ignorare ac nescire putant." Tunc prædictus frater vehementer obstupuit, et quod verum fuisset quod quæsierat constantius protinus asserebat. Nempe ita ut edixerat, vir in equo subrufi coloris devectus cum sacco pleno adventanti fratri in medio horti ejus illi occurrerat.

Iterum in vigilia Natalis Domini, nocturnas ibi exsecuturus vigilias, equo undecumque perquisito, illuc circa horam crepusculi proficisci debuit; sed equus mox in itinere positus semper ut amens in invio, et non in via, divertere cœpit, nec habenis aliquo modo moderari potuit, sed semper per præcipita divertit. Unde vix vita comite, jam consummata noctis aliqua parte, frater ille eo advenit, et viro Dei quanta ei adversa in ipso itinere accidissent exposuit. Quibus ille subridens ait, "Et ego," inquit, "satis vidi et agnovi quomodo hostis antiquus tibi illudere voluit; et servitium Dei, quod hic facturus eras, omnimodis præpedire curavit." Tunc frater ille liquido cognovit quod nihil actuale vel spirituale fieri circa illum potuit, quod notitia ejus latere [1] prævaluerit.

CAP. XVI. QUOMODO SERVUS DEI AB INIMICO FLAGRIS CÆSUS SIT, ET QUALITER NOMINA DÆMONUM EI DETECTA SINT.

§ 337. Godricus Dei famulus innumeras maligni hostis insidias est expertus; nam et larvali specie sæpe visibiliter ei ini-

[1] *Prævaluerit.*] Thus narrated in the anon. Harleian legend: "Fratri, qui venerat Missæ solemnia celebrare, dixit vir Dei: 'Num aliquem in silva obvium habuistis?' Et cum ille verum non confiteretur, adjecit: 'Nonne viro equitanti super saccum in nemore obviasti? Ita ille cum ceteris annonam Sancti Johannis fraudulenter asportant, et me hoc ignorare putant, cum videam omnes actus illorum. Intellexit igitur frater ille quod ministrantium facta ipsum latere non poterant, cum hoc ita veraciter enarrasset. Alio tempore pro simili causa venit frater ille; quem sic vir sanctus alloquitur: 'Quis tibi circa medium horti occurrit in equo?' Ille per industriam rem noluit confiteri, ut sic spiritualem sancti visionem certius comprobaret. Ipse vero: 'Qua,' inquit, 'de causa verum dissimulas confiteri? Nonne virum sedentem in equo subrufi coloris, cum sacco pleno sibi supposito, circa medium horti habuisti? Ita furtive bona domus meæ diripiunt et asportant, et mihi hoc notum esse non æstimant.' Tunc frater admirans vera esse quæ dixerat confirmavit. Iterum in vigilia Natalis Domini, nocturnum celebraturus officium, in equo circa crepusculum est profectus. Sed equo, tanquam esset indomitus, per rura discurrente, contra voluntatem sessoris, vix illuc, jam transacta noctis parte, pervenit. Narravit autem viro Dei qualiter equus regi non potuit, quantumque laboraverit veniendo. Ad

micus consueverat apparere. Quodam enim tempore postquam in agro viri Dei [1] effoderat, ipseque ei imaginem Salvatoris in libro depictam proferens, a se illum cum confusione repulerat, non longo post tempore quasi suas injurias vindicaturus, totus frendens et furiosus advenit, et lignum quoddam pomiferum, quod vir Dei præ ceteris carius habuerat, de horto pomerii ejus radicitus evulsit, quod extra sepem extulit, et aliquanto longius delatam, secus alveum fluminis projecit. Deinde terribiliter ejulans et exclamans, et post hæc diutius corvina voce crocitans, totus infremuit, et dixit, "O tu rustice Godrice, nunquam te insectari desinam quousque te turpissime deficientem de loco isto projecero." Nocte igitur sequenti cum grandi et torto naso, flagra dirissima manu ferens, totus ignivomus advenit, et quandam aliam malignorum spirituum, quasi forma fœminea indutam, secum duxit; de cujus ore egredi videbatur ignis sulphureus, odor teterrimus; reliquum vero corporis ejus totum ardebat ut clibanus. Qui virum Dei corripientes, flagris diutius cecidere, et dum ille de contra conabatur orare, illi semper voces ejus præconati sunt intercludere. Tunc alter eorum exclamans dixit, "Ego sum ille spiritus cui nomen est [2] Corinbrand, et hæc est soror mea quæ vocatur Carcaueresard. Ego sum qui corda incẽdo ad malitiam et nequitiam, ista vero est quæ carnem inquinat per luxuriam et immunditiam." Quæ nomina sæpius ingeminantes, tota nocte sic ei illusere; et eo acriter cæso, oriente tandem diluculo, evanuere. Quorum interpretatio nominum, ut utar nostro semistridulo sermone Anglico, cum Latino simul corrupte intermixto, talis mihi esse videtur 'Corinbrand,' facula ardens in corde, quia cor inflammat ad nequitiam; 'Carcaueresard,' ardor carnis ex loquacitate garrula carnem incendens ad immunditiam. Hæc simpliciter dico sicut intelligo; ceterum hæc legentibus, prout eis Deus sensus verborum istorum aperuerit, sicut eis libuerit, exponenda seu enodanda dimitto. Quibus factis, [3] Rogerum Dunelmensis Ecclesiæ priorem, tunc temporis animæ illius consiliatorem, quam citissime per ejus ministrum accersiri fecit; et

hæc ille subridens: 'Vidi,' ait, 'qualiter hostis antiquus tibi conabatur illudere, Deique servitium, quod facturus eras, quantum valuit, impedire.'"

[1] *Effoderat.*] See § 100, and also § 346.

[2] *Corinbrand.*] On the occupations of the demons here mentioned see note, § 78.

[3] *Rogerum.*] Prior of Durham from 1137 to 1149. A similar incident respecting him is recorded at § 84.

ei omnia quæ a malignis spiritibus perpessus fuerat, secretius secum in confessione detexit. Cujus absolutione habita, et cum consilio ejus disciplina ab eo percepta, admissis de intro monachis et ministris qui cum priore advenerant, priore jubente ut eum publica confessione confunderet qui eum in occulto tantis plagis lividum contudisset, cœpit servus Dei ex ordine cuncta retexere, et verba ac verbera, nomina eorum et opera, informem figuram et turpem staturam, satis competenti relatione disserere. Prior vero exinde arborem avulsam in loco suo reponi fecit, et virum Dei, ut ad certamina dæmonum perferenda alacrior fieret, et pia longanimitate devincere studeret, multis sacris verborum documentis instruxit.

§ 338. Nocte vero sequenti, idem spiritus malignus priori semi-soporato astitit, et nomen suum ac sororis suæ ei cum cachinno exponens ait, "Quia Godricum illum stercorarium adversum me et sororem meam non timuisti ut rebellem instruere, tali a nobis remuneraberis mercede." Emissoque cum stridore fœtidissimo pædore, velut a parte ejus posteriore, mox evanuit; sed per triduum, sicut prior retulit, fœtor ille a naribus prioris perfecte non recessit. Forte quidem graviter tulere quod deliramenta eorum occulta in publico fecit exponere, nec mediocriter ferre potuere quod pro ipsorum ludibrio nomina eorum et opera sæpius coram pluribus consueverat enarrare.

Hæc omnia testantur et referunt tam monachi quam laici qui tunc cum priore illo convenerant, et hæc viderant et audierant; atque usque in hodiernum diem quidam eorum adhuc superstites sunt.

CAP. XVII. QUALITER IN SICCA PENE ARENA RETIA SUA TENDI PRÆCEPERIT; ET JUXTA ID QUOD PRÆDIXIT, BESTIOLA AQUATICA IN EIS CAPTA FUERIT.[1]

§ 339. Solito pietatis more et devotæ consuetudinis vir Domini Godricus omni die Sabbati pauperibus pro amore Dei Genitricis Mariæ de sua paupertate stipem alimoniæ consueverat erogare. Accidit itaque quodam tempore ut nihil omnino ciborum in domo ejus superesset unde manus pauperum consolari, adimpleri, vel refoveri potuisset. Advocans denique ministrum,

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

quæsivit ab eo unde in crastino pauperibus eleemosynam daret, cum nil quod largiri posset in domo superesset. Ad quæ stupens ille, respondit, "Supra modum mirandum est de animo tuo, cum proponas in crastino pauperes fovere de nihilo." Quibus subridens senex dixit, "Qui cuncta de nihilo creavit, Ipse nobis quod erogare possimus præstare poterit. Vade igitur quam citius, quia jam vespera imminet, et in piscaria mea tende solito more alvearium aliquod, sive retiaculum; quia nocte ista captura perveniet. Non enim manus pauperis vacua redibit a nobis." Ad quæ minister, "Pater mi, obsecro, noli erga me indignari, si præcepta tua non fecero; quia pro stulto haberi potero, si retia vel alvearia nostra in sicca arena tetendero. Alveus etenim fluminis præ nimio caumate æstivi caloris jam ita in se exaruit, quod aqua usque ad unius pedis altitudinem vix attingere possit; et quomodo piscis enatabit, cum pennulas nisi in aquis movere non possit?" Tunc ille, "Credo quia si piscis non advenerit, tamen aliqua bestiola in aquis conversare solita in nostris alveariis irretiri poterit." Quæ minister audiens mox paruit, et in pene arido stagno alvearia tetendit.

Mane vero consurgens, sicut vir Dei prædixerat, lutream unam inclusam intra sua retiacula repperit, quam festinato eduxit et coram servo Dei in cella sua deposuit. Jam equidem exspiraverat, quia aliquanto diutius intra retia moram protraxerat. Tunc vir Dei, "Tolle hanc, et ad civitatem pergens eam vende, et de pretio ejus panes nobis ad opus pauperum eme." Qui abiit et ejus pellem vendidit, et de decem et septem denariis, quos pro ea accepit, panes emit, et domi secum comportans domno suo consignavit. Factumque est ut eo die multo plures solito pauperes eo advenirent, et stipem eleemosynæ postularent; quibus copiose vir de Dei munere distribuit; et sicut prædixit, nullus pauperum ea die illo advenit qui vacua manu ab eo redierit, unde et ipse post toties dicere consuevit quia cui Deus boni cordis thesaurum præstiterit, nunquam boni operis facultas deesse poterit.

Hæc ille minister ejus testatur et asserit, qui retia tetendit, et bestiolam vendidit; et ipse nonnunquam inter seria jocosa loquens, de eleemosyna facienda ista interserere consuevit.

CAP. XVIII. QUOMODO UNO TEMPORIS MOMENTO TERRESTRIA, CŒLESTIA, ET INFERNALIA PENETRAVERIT; ET QUID IN SINGULIS LOCIS ISTIS DE SPIRITU JUVENIS CUJUSDAM FACTUM FUERIT, ET VIDERIT ET DETEXERIT.[1]

§ 340. At humanæ vitæ moderatrix superna Dei providentia in primo post hæc de exitu animarum ei revelare dignata est consimilia; quæ eo amplius fuere miranda, quo in longe remotis partibus effecta, ejus oculis cordis patuere sicut præsentialiter coram eo exhibita. Quidam clericorum in seculo magistri functus officio, habitum secularem deposuit, et in Westmonasterio monachalia indumenta percepit; quem, quia plurimum in monasterio penes supereminentiores potuit, frater ejus carnalis subsecutus, fratribus cœnobii famuli officio in habitu seculari aliquandiu ministravit. Post aliquantulum temporis, juvenis idem de itinere veniens, illuviones cœnosi pulveris equi, in quo insederat, abluturus ad Tamensem fluvium descendit; sed ex improviso longius progrediens, forte sabuli viventis voragines illaqueatus incurrit, quibus usque ad sellæ superiora dimersus, quia sibi nec equo alio modo auxiliari non potuit, in mediis voraginum vortiginibus desiluit, quibus subito usque humeros prope admodum interceptus, sui ipsius levamine jam omnimodis est privatus; nam quo amplius enisus est exsurgere, eo profundiori dimersus est voragine. Denique fluminis impetus naturali cursus sui tramite cœpit repente acrius crescendo accurrere, et allambendo miserum ad se paulatim allicere. Quem demum de loco illo violenter evulsit, et ad ostium fluminis secum trahere cœpit. Tunc videns sibi mortis periculum imminere, cœpit instantius Beatæ Mariæ patrocinia postulare; quod videntes circa ripas littoris stantes, lembo conati sunt periclitanti auxilium ferre, nec poterant, quia rabido fluminis impetui prorsus resistere non audebant, at per pontem jam transiturum prævenere, sicque instrumentorum suorum machinis illum jam defunctum sursum ad se extraxere.

Quo sepulturæ tradito, frater ejus in monasterio positus supra modum indoluit; et quia talis exitus fine tam inopinate præventus exstitit, nullius omnino super his consolationem recipere potuit.

§ 341. Audiens igitur quia vir Domini Godricus heremita quondam sibi notus bonæ opinionis athleta fuerit, et spirituali

[1] This chapter is not found in the Harl. MS.

mentis oculo cœlestium secreta penetrando rimari consueverit, cuidam fratrum Dunelmensium, forte tunc illo advenientium, supplicavit ut viro Dei casus miseriæ suæ exponeret, et quid de spiritu fratris sui in judicio Dei factum fuisset diligenter inquireret. Frater quidem ille tunc temporis viro Dei plurimum esse consueverat familiaris. Qui ut ad illum venit, miseros eventus fratris Westmonasterii plurimum dolentis ei exponens, quid de illius anima factum fuisset attentius inquisivit. Ad quæ vir Dei modicum differens et secum secrete deliberans, sic demum responsa reddidit. "Spiritus juvenis, de quo inquiris, adhuc flammis exuritur, et pœnis excruciatur. Et revera sciatis quia nisi Beata Maria pro anima illius Filio suo hora exitus illius preces effudisset, ex illa hora in posterum nullius sacerdotis oratio clerici, laici vel fidelis, pro ejus expiatione, ereptione, et liberatione, aliquid prodesse potuisset; nam æternaliter pœnis ultricibus addici debuisset, nisi Sancta Maria, visceribus solitæ misericordiæ illi compassa, pro eo supplicasset. Nempe in momento ultimo quo spiritum vitalem efflavit, Sanctæ Mariæ clementiam medullitus invocavit, quare Domina Angelorum obtinuit, licet in ebrietate et prophanis operibus vitam finierit, ne in æternum sit puniendus, sed potius precibus fidelium a locis pœnalibus eripiendus. Hæc fratri illius quam citius expone, et ut diligentius ab omnibus fidelibus orationes pro eo fieri postulet, studiosius insiste." Quibus fratri suo denunciatis, desperatione deposita, sese lacrimis et orationibus instanter afflixit, et quia religiosis plurimum notus fuit, tam a monachis quam sanctimonialibus latius per Angliam constitutis, orationes sollemnes pro defuncto fieri impetravit.

§ 342. Nocte igitur quadam, juvenis ille fratri suo carnali habitum religionis in prædicto cœnobio gerenti, in visu apparuit; et quod Beatæ Mariæ precibus a damnatione perpetua ereptus fuisset, ei exposuit. O mira Sanctæ Mariæ circa peccatores clementia, quæ etiam temporibus nostris flagitiosis et perditis patrocinari non desinit, sed se invocantibus sinum misericordiæ expandit, et judicia Filii sui justa precibus prævenit, debitasque peccatoribus pœnas suspendit! Quis igitur unquam de ejus patrocinio desperando diffidere poterit, cum se invocantem, licet jam inferni et mortis vortices subeuntem, tantæ pietatis dulcedine præveniendo eripit, et saluti restituere non desinit? Tibi igitur Domina, animas, nostra et corpora et omnes actus nostros committimus, et sub tua dulciflua protectione confugimus, petentes

ut debitas ultionum pœnas a nobis suspendas, et in sinu misericordiæ tibi solitæ nos ultimo vitæ nostræ fine suscipias.

§ 343. Ceterum de viro Dei Godrico satis admirabile exstitit quomodo tam longe semotus obeunti juveni affuit, verba ultima audivit, et testis astitit, Beatam Mariam pro damnando in cœlis orantem conspexit, Filium ejus Dominum Jesum precibus matris annuentem advertit; et inter hæc omnia insuper pœnalia loca, quibus spiritus illius deputatus fuit, quasi coram se posita vidit, et aliis explanare prævaluit. Sed [1] teste Beato Gregorio, cernenti animæ Creatorem angusta est omnis creatura, quia omnia instantia, novissima et antiqua, in Ejus præsentia semper sunt manifesta. Vide igitur et permirare, et etiam nolens considera et confitere, quia Sanctus Domini Godricus mundana conspexit dum juvenem morientem coram videre promeruit; cœlestia etiam penetravit, dum Beatam Mariam in cœlis Filio suo supplicantem persensit; atque infernalia subjecta oculis habuit, dum spiritum juvenis locis pœnalibus detineri prospexit. Forte itaque Deum mundi cordis oculo vidit, qui in ipso veri luminis jubare terrena, spiritualia, cœlestia et infernalia, nec non judiciorum Dei decreta conspexit.

Hujus miraculi testes veridici exsistunt qui illud certissime cognoverunt, monachus Westmonasterii Radulfus eleemosynarius, cujus frater carnalis fuit in quo hoc opus provenit; et frater [2] Samson Dunelmensis monachus, qui hujus rei mediator et hierarcha fuit, et hæc ab ore viri Dei audire promeruit. At tamen adhuc alii multi superstites sunt, qui hæc omnia sæpius ab ipso viro Dei audierunt.

CAP. XIX. QUALITER ADVENIENTES AD SE DETINUERIT QUOUSQUE FILIUS EORUM OBIERIT, ET QUID EIS FUTURUM PRÆDIXIT, ET SPIRITUM PUERI MIGRANTIS VIDERIT.[3]

§ 344. Non solum viro Dei absentia fuere præsentia, sed etiam mentis intuitu rimari et penetrare consuevit invisibilia et

[1] *Teste Beato Gregorio.*] Dialog. lib. ii. cap. xxxvi., Opp. ii. 272, edit. S. Bened. fol. Par. 1705.

[2] *Samson.*] An individual of this name occurs in the list of monks preserved in Simeon of Durham's History of the Church of Durham, p. 14, edit. Bedford, 8vo. Lond. 1732.

[3] This chapter does not occur in the Harl. MS.

spiritualia. Nam spiritus hominum a corporibus emigrantes sæpius prope vel a longe oculo interiori prospexit; et quibus libuit, exitus multorum et horam transitus propalando detexit; unde et illud fuit quod pro argumento hujus gratiæ sibi a Deo collatæ satis haberi poterit. Quidam sponsales de [1] Heiswelle quodam tempore ad eum convenerant, et quendam filiorum ferme triennem infirmantem domi reliquerant. Post intervalla diutius amica satis collatione cum eo protracta, cœpere abeundi ab eo licentiam quærere, quos usque tertio semper retinuit, dicens se non posse eos adhuc dimittere. "Nec dum," inquiens, "tempus redeundi advenit, quia vobis adhuc domi remeare non expedit." Unde aliquandiu cum eo moram facientes, diem usque ad horam nonam protraxere; sed quæ causæ latentis occasio fuerit, advertere nullatenus potuere; nam multoties colloquentium verba interrupit, et talia ex abrupto interserens ait, "Videte ut animæquiores exsistatis, et si aliquid forte in reditu itineris adversi audieritis, de Dei providentia, tristitia animi ne diffluatis; sed neque dolore nimio præventi, desolationis in laqueum incidatis. Multa enim multis adversa proveniunt, sed tamen omnia Dei judicia, licet secrete fiant, rationabilia exsistunt." Hujusmodi igitur sæpius verba iterans inculcavit; sed quare hæc toties dixerit, illis exponere noluit.

§ 345. Siquidem eadem hora qua talia dixit, spiritum pueri, filii eorum, de corpore egredientem aspexit. Detinuit vero eos quousque hora præteriret, et ne visus morientis pueri, nimii doloris vulnus eis infligeret. Tandem eos dimittens, ait, "Ite in pace, et cavete ne nimis contristemini pro aliqua fortuna quam vobis quispiam retulerit in itinere." Redeuntibus vero et per villam [2] Heppedune vocatam transeuntibus, quæ a villa sua Heissewelle dicta uno tantum miliario aberat, forte mulier quædam occurrit, quæ parentibus subito obitum filii enunciavit; quod mater audiens et muliebriter stupens, de equo quo sedit repente explosa decidit, et defluentibus ab ore salivis, jam diu solo tenus quasi moritura decubuit, quam vir suus equo desiliens brachiis complexus confor-

[1] *Heiswelle.*] A vill within the parish of Easington, in the county of Durham. It was granted by Bishop Pudsey to the monks of Finchale. See the Surtees publication "The Priory of Finchale," pp. 1, 5, &c. Hutch. Durham, ii. 580.

[2] *Heppedune.*] Either Hetton-on-the-Hill, or Hetton-in-the-Hole, both in the parish of Houghton-le-Spring. The monks of Finchale possessed land there also. The Priory of Finchale, p. 55.

tari cœpit, et verba quæ vir Dei eis prius dixerat sæpius ad memoriam reducens, tandem spei viribus roboravit, domumque venientes, mortuum suum sepeliere; sed non multo postea ob consolationis gratiam utrique ad virum Dei descendere. Quibus ille, "Nolite pro pueri morte amplius perturbari, quia vidi spiritum ejus a choris angelicis ad superna perduci, quando vos hic prius mecum detinui." Quibus monitis informati, mœrentes animas refovebant, quia de fructu ventris sui Deo nova exennia fecerunt, qui ad Christi regnum filium de eis genitum in innocentia puerili præmiserant. Exinde vero nunquam postea pro morte pueri doluere, sed potius multiplices gratias pro ejus assumptione reddidere. Perpendat igitur, qui poterit, quam multiplex spiritus in corde viri Dei requievit, quo spiritum migrantis vidit, et horam agnovit, et longe posita in præsenti conspexit, et quid in itinere eis esset dicendum præsentire potuit, atque inter hæc omnia nihilominus desolatis ministerium consolationis adhibere non desiit.

Hæc vir ille Ricardus de Heiswelle et uxor ejus adhuc viventes testificari non desinunt, qui ista in se sic patrata disciplinæ experimento comperti sunt.

CAP. XX. QUOMODO DÆMONI ILLUSIT, QUI EI ARMA ET VASA AUREA PRO EXENNIIS OFFERRE VOLUIT.[1]

§ 346. Alio tempore vir Dei cum puero in agro effoderat, et postmodum in capellam oraturus introierat; ubi cum moram fecisset, vir quidam statura procerus, facie simul et veste totus hispidus, ad puerum venit, et gladios micantes cum plurimis aureorum vasorum suppellectilibus, pertulit et ei ostendit. Erat cujusque ensis capuleum aureum mira varietate cælatum; vasa vero aurea et argentea cum multiplici opere simul et decore diversa. Qui ministrum ejus alloquens dixit, "Quia domnum tuum multum diligo, hæc omnia ei munera largiturus advenio. Vade igitur ad eum, et dic illi ut huc ad me foris veniat, ut tanta exennia de manu mea percipere valeat." Minister itaque ejus talibus delectatus, quia quis esset ille furcifer non advertit, statim introivit, et hæc omnia domno suo retulit; qui secum ali-

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS.

quandiu deliberans, et hostem antiquum fore perpendens, ait, "O! O! serpens tortuose, quia omnimodis mihi conaris illudere, dignum est ut talionem qualem possum tibi debeam reddere." [1] Libellumque suum, in quo interius depicta erat imago crucifixi Salvatoris, ministro contradidit; et ut eam illi deosculandam ex abrupto porrigeret, præcepit. Qui nil cunctatus exiit, et eum interim terram multam effodisse perspexit; sed mox ut ori ejus minister imaginem imprimere contendit, pestifer ille conatus ejus præveniens, librum de ejus manibus evulsit, et folium aliquod de eo discerpens in terram projecit, atque cum terribili ululatu evanescendo disparuit. Denique vir Dei exiit, et in terra quam foderat arctius visus oculorum impressit, sed in recentis cespitis pulvere non humani pedis vestigia, sed potius ursi cujusdam plantam et ungulas, pro forma ejus vestigiorum, vidit prominere.

Hæc ipse videns cuidam fratri veterano jam ætate et moribus maturo retulit, quæ ille sæpius nobis et aliis referre consuevit.

CAP. XXI. QUALITER CERVUM A VENATORIBUS ERIPUERIT, ET QUAM DOMITUS ET OBNOXIUS EI POSTEA EFFECTUS SIT.[2]

§ 347. Habitabat itaque vir Dei in loco frutetis et arboribus obsito, solique ferarum lustris frequentato. Interea contigit familiam Rannulfi, qui tunc temporis episcopatus cathedram tenebat in Dunelmo, prædicti loci viciniam venandi gratia introisse; qui videntes cervum aliis omnibus corpore specieque præstantiorem, discopulatis canibus, aliis feris omissis, hunc insequuntur; qui dum huc illucque diffugiens, magis magisque clamore latratuque premeretur, jam vitæ diffidens ad viri Dei, forte sibi noti, confugit asylum. Appropinquans igitur ad casæ ejus introitum, querulis mugitibus cœpit a sancto viro quasi præsidium properanter flagitare. At ille admirans quare præter solitum ita mugiret, foras egressus, canes, deinde venatores, audivit; ipsumque cervum videns linguam aperto ore trahentem, crebrisque singultibus ilia pulsantem oscitare. Unde inflexis genibus Dominum deprecatus est ut illum conservaret, quem ad se confugere edo-

[1] *Libellumque.*] The same book, probably, which has already been mentioned, §§ 102 and 337.

[2] This chapter is not found in the Harl. MS.

cuit; et surgens innuit cervo ut mugitibus parceret, casæque suæ illi ostium aperuit. Qui mox domunculam subiit, et voce repressa juxta pedes illius accubuit. Cum vero canum vulgus infra unius lapidis jactum eo approximaret, vir Dei exiit, et recluso post tergum ostio, sub divo foris resedit; tunc canes cum latratu et ululatu multo contra venatores reversi sunt, sed illi tamen nihilominus cervi vestigia insecuti sunt; denique locum, dumorum ac veprium densitate fere inaccessibilem, in gyrum circumdederunt, et sic pedetentim progredientes ad casam ejus pervenerunt; nonnulli vero eorum ferro sibi semitas aperuerunt, sicque ad servi Dei conspectus attigerunt, ac vilibus pannis indutum invenerunt. Post hæc prius salutatus humiliter eos resalutavit; et an cervum illo venientem vidisset inquisitus, breviter respondit, "Deus novit, ubi sit, nam omnia terræ animantia, tam domita quam silvestria, in ditione Ejus sunt posita." Advertentes igitur Spiritum Dei in viro illo consistere, obstupuere simul omnes et pertimuere; unde suppliciter de ausu suo tam temerario veniam postulantes, domum reversi sunt; sicque capturæ suæ præda frustrati, multis postea quæ eis acciderunt retulere. Denique vir Dei, inclinata fere jam die, ostium domunculæ aperuit; et cervum quo libuit, sic libere ad saltus silvarum abire permisit; qui postmodum per aliquos annos sæpius ad servum Dei regredi consuevit, et secus pedes ipsius quasi domesticus et palpabilis accubuit. Forte quidem sic ereptori suo gratias quales novit retulit, et ei quale potuit reverentiæ munus et obsequium impendit. In quo opere ingratitudo humana graviter redarguitur, quæ nec servos Dei reveretur, neque Creatori pro collatis ei beneficiis officiosius famulatur.

CAP. XXII. QUALITER LOQUENTIBUS DE SE IN SCHOLA CLERICIS, NOCTE SEQUENTI MAGISTRO SANCTUS GODRICUS APPARUERIT, ET EI QUÆ ERANT FUTURA PRÆDIXERIT.[1]

§ 348. Scholaribus in Dunelmo litteralibus studiis operam dantibus, et inter seria otiosa quandoque jocantibus, forte quadam die de Sancti Thomæ [2] corona et Beati Godrici vita animos eorum

[1] This chapter does not occur in the Harl. MS. In the Bodleian copy it occurs on the reverse of fol. 117, the recto of which leaf is blank, as well as a portion of 116 b.

[2] *Corona.*] The crown of martyrdom.

subito memoria tetigit, et quæstionum varia super his eos movere fecit. Dicebant quidam sic, "Ecce, quam subito Sanctus Thomas cœlestia promeruit, et jam Christus pro eo infinita miracula facit; heremita vero Godricus tam dira a primæva ætate usque ad ultimum vitæ pro Christo sustinuit, et Christus pro ejus nomine vel merito nihil omnino virtutis in terris ostendit. Quis igitur," inquiunt, "Dei perpendit judicia, quæ sunt abyssus multa?" Talia eis diutius perorantibus, alter eorum dicebat sic, alius vero sic; quidam vitam Godrici parvi ducebant, alii vero Sancti Thomæ merita in multis efferebant, nec dum quid Deus palam post beati Godrici obitum miracula aliqua in mundo effecerat, et jam quotidie Christus pro Sancti Thomæ gloria magnifica declaranda, mirabilia infinita faciebat.

§ 349. Nocte igitur sequenti, ecce, magistro dormienti Sanctus Godricus astitit, et talia protestatus dixit, "Hesterna die plura de me in scholis disputastis, et admirandum ducitis quod Christus pro collega meo Sancto Thoma plura in terris miracula efficit; pro me vero Godrico nihil admirabile ostendit. Et re vera, hoc item juste fit, et fieri decuit, quia Deus ipsum archiepiscopum ad hoc effecit, ut creditis sibi animabus multorum fidelium forma, exemplum et speculum fieret, et eos fidei merito in Christo solidaret; et sicut multorum pastor exstitit, sic omnibus opem et salutem conferre præclarius debuit. Godricus vero nullius animæ custos nisi sui solius exstitit, et nunc ei sufficit quod anima ejus cum Christo in cœlis vivit; nam satis ei habetur pro miraculis vitam æternam possidere cum Angelis. Et qui omnibus pene ignotus in spelunca permodica semper delituit, nec alterius animæ curam sibi delegatam habuit, quæ necessitas expetit quod se per miracula mundo celebrem propalare debuerit? at tamen in proximo est quod Sanctus Thomas, frater meus, mecum in cœlis coronatus, et beatus pater Cuthbertus, unicus semper advocatus meus, et ego, in Finchale veniemus; ut ibi infirmitatis postulanda subsidia conferamus, sicque nos una cum Christo vivere mundo declarabimus." Quibus dictis, sanctus pater Godricus disparuit; magister vero, mane facto, hæc omnia coram omnibus discipulis suis in schola publice referendo propalavit. Quæ omnia ita fuisse magister idem veridicus assertor adhuc contestatur, ac perplures ex sociis suis, qui his interfuerant et qui hæc eadem testificantur, habere dinoscitur. Postea vero rei effectus visioni satis sufficien-

tem attestationem præbuit, quia infra menses paucos postmodum crebra miraculorum gloria ad sepulchrum viri Dei [1]refulsit.

CAP. XXIII. [2]QUOMODO PUELLA TOTO CORPORE INFLATA PER RELIQUIAS SANCTI GODRICI FUERIT SANATA.[3]

§ 350. Post excessum beati viri Domini Godrici, multi, qui prius illum dilexerant, aliquid memoriale de rebus ipsius habere cupiebant; (nam apud multos de ipsius sanctitate formosa erat opinio,) qui certum ducebant quod posteris temporibus apud terrigenas meritorum ipsius per signa miraculorum gloriosa fieret

[1] *Refulsit.*] "Scholares Dunelmi admirantes loquebantur in schola de Sanctis Thoma et Godrico ad invicem, in hunc modum. 'Ecce, quam brevi tempore beatus Thomas tam excellentem gloriam promeruit; et Sanctus heremita Godricus, qui tot annorum circulis Deo militans, tot et tanta sustinuit, nihil virtutis ostendit.' Nocte sequenti, Sanctus Godricus dormienti magistro scholarum astitit, ita dicens: 'Heri multa dixistis in schola de me, sanctoque collega meo Thoma, quasi pro ipso magna fuerint miracula, pro me nulla. Revera cum ipse fuerit archiepiscopus et multarum custos animarum, pro quibus etiam libenter occubuit, decet ut multis opem conferat et salutem. Godrico autem, qui fuit animæ tantum suæ præpositus, sufficit esse cum Deo, ut quemadmodum vixit ignotus, ita nec post obitum fiat notus. Et tamen Sanctus Thomas et beatus Cutbertus, et ego, veniemus in Fincale, ut indigentibus et infirmis auxilium conferamus.' Post hæc dicta disparuit, et magister ille discipulis suis in crastino visionem propalavit, et adhuc omnibus ita contigisse testatur. Quod vero Sanctus prædixit probat eventus, quia sepulcrum ipsius factum est postea miraculis gloriosum." Anon. Harl. Legend.

[2] *Quomodo.*] The Harleian MS. introduces this miracle differently, a preface being considered necessary. "Post excessum viri Dei Godrici, illi qui ei in vita fideli dilectione inhæserant, post ipsius depositum vehementioris desiderii studio illius amori et devotioni, cum pietate maxima, adhærere gaudebant. Nempe singuli quique illum Dei fuisse amicum non dubitabant, et idcirco quicumque pietatis desiderio divinitus inflammari meruerant, aliquam portiunculam de sanctarum reliquiarum ipsius exuviis, ab illis qui circa eum conversi fuerant, dilectionis sibi prece et pretio comparaverunt. De quorum numero, forte et merito, Godefridus frater venerabilis Chelcoensis eleemosynarius exstitit; qui devotione eadem qua viventem excoluit, jam defunctum etiam excolere ac venerari sategit. Hic Dunelmum, jam anno uno post obitum viri Dei interfluente, advenit, et sanctum ipsius sepulchrum cum devotis orationibus expetens, nonnullos annulos de lorica ipsius, qua vivens ad carnem usus est, a quodam Dunelmensi monacho perquisivit; quos domum reversus honesto in loco sibi reservandos reposuit, quia in ipsis aliquam virtutis gratiam latere ex meritis dilecti Deo viri, qui se sub his Christo lenta cæde mactaverat, inesse confidit. Nec enim sua fides se fefellit. Nam quadam die dum more sibi consueto, jam refectis fratribus, pauperibus eleemosynis distribuendis foris prodisset, contigit ut matrona quædam querula et gemebunda ei occurreret."

[3] This chapter is found in the Harl. MS., where it is appended to the Life, and forms the first miracle. Twenty-nine of the thirty-three lines of the leaf upon which this miracle is written in *B.* are blank.

revelatio. De quorum numero [1]Godefridus Kalkoensis eleemosynarius exstitit; qui post obitum ipsius Dunelmum adveniens, de reliquiis illius petiit, et de annulis loricæ ejus percepit, quos honorifice pro viri Dei amore sibi reposuit, et aliquandiu secum secretius tenuit. Forte postea die quadam post fratrum refectionem, eleemosynas pauperibus erogaturus exiit, et ecce, mulierem filiam toto corpore inflatam tenentem obviam habuit, quæ obnixe ut filiæ suæ misereretur, postulavit; rogavitque ut si forte aliquas in Ecclesia reliquias haberet, earum portione aliqua ei vel lavacro subveniret. Successit igitur ejus animo quod de annulis loricæ ipsius aliquos haberet, ex quibus quanta virtus in Beati Godrici reliquiis contineretur, experiri potuisset. Non tamen ut incredulus Sanctum Dei temptare voluit, sed potius ut pius sui dilectoris amator, Dei illius virtute gloriam attollere concupivit. Unde et illos in aqua abluit, et puellæ languenti et inflatæ [2]in potum tribuit, dicens, "Dominus Jesus Christus per merita Godrici servi Sui tibi sanitatem ab hac infirmitate tua tribuat, et quanta virtutis gratia in servi sui fidelis rebus existat, nobis ostendat." Quo facto, ad Ecclesiam rediit, sed in crastino egressus puellam prædictam sanam et gracillimam cum ceteris coætaneis jocantem repperit; matreque accersita, quomodo sanitati reddita fuisset inquisivit, quæ filiam suam mox ut aquam die præcedenti gustaverat, saluti pristinæ restitutam asseruit. Quod ille videns, Deo gratias reddidit, Qui dilecti servi sui merita tam evidentis miraculi indiciis mundo declarare delegit.

Hoc miraculum initium signorum exstitit per quæ post ejus obitum quanti meriti Sanctus Godricus fuerit, Dominus terrigenis ostendere [3]procuravit.

[1] *Godefridus.*] It is probable that this is the same individual who subsequently became prior of Kelso, and in A.D. 1203 was elevated to the dignity of abbot. See Morton's Monastic Annals, p. 85.

[2] *In potum tribuit.*] See this custom explained, § 241, note [2].

[3] *Procuravit.*] The anonymous Harleian legend thus details this incident. "Post excessum sancti viri, Godricus Calcoensis eleemosinarius volens habere aliquid memoriale de reliquiis ipsius, advenit, et dati sunt annuli de lorica. Die quadam post refectionem cum eleemosinam pauperibus erogaret, ecce mulier filiolam portabat inflatam toto corpore, petens ut huic miseriæ, si quas haberet in ecclesia reliquias, subveniret. Qui annulos de lorica lavit in aqua, et eam puellæ porrigens, ut potaret, ei dixit: 'Per merita servi Sui Godrici sanet te Dominus Jesus Christus.' In crastino invenit eam omnino sanatam, et suis coætaneis colludentem, et tam subitæ sanitatis causam quæsivit a matre; quæ filiam suam ex quo de aqua gustaverat, asseruit saluti pristinæ restitutam. Hoc post ejus mortem signorum ejus fuit initium."

[CAP. XXIV. DE MULIERE INSANIENTE SANATA.]

§ 351. INTER alia miraculorum insignia quæ per virum Dei Godricum sunt facta, hoc etiam stupendum exstitit quod multis ibi videntibus contigit. Venit quidem ad sepulchrum illius mulier quædam de Eboraco, quæ per annos circiter sex sensum amiserat, et frenesi cerebrum ejus sæpius interius movente, caput jugiter huc et illuc jactare solebat. Quæ dum nocte ad sepulchrum viri Dei consedit, repente procidens et diutius se distorquens, postea surrexit, et tam ab insania quam a cerebri permoti inclementia se liberatam persensit. Quod et quidam qui hoc noverunt testati sunt, et de Eboraco venientes plures hoc verum fuisse sacramentis affirmaverunt.

INCIPIT PRÆFATIO IN MIRACULA SANCTI GODRICI.[1]

§ 352. Defuncto viro Dei Godrico, virtutum opera quæ vivens in carne exercuerat, post ejus depositum diutius mundi incolas latere non poterant; nam Qui sacri pectoris illius in carne viventis inhabitator exstiterat, Ille Spiritus Sanctus post ipsius obitum, cujus apud Illum meriti fuerit, cunctis miraculorum gloria declarare volebat. Et licet quædam in occulto mox in exitu ejus quibusdam amicis suis secretioribus clam declarare præelegerit, tamen in manifesto ante biennium completum post ipsius transitum, nihil in his finibus, licet in aliis regionibus per ipsius sacras reliquias aliqua operatus sit. Hinc in primordio pro ipsius merito declarando, operandum instituit. Ipse quidem vir Dei nihil prorsus [2]hic palam ante festum Sancti Johannis Baptistæ mundo declarare voluit, sed potius Sancto Baptistæ Johanni domno suo, cujus sub patrocinio quondam Christo militaverat, totum honori primordiale decus et beneficium reservavit. Nativitatis igitur illius sollemnitate post ejus obitum bienni exacto tempore instante, tunc cœpit Domini misericordia locum illum miraculorum gloria cunctis venerabilem prædicare; hac forte dispensationis pietate, ut omnis audiens vel videns ibi miracula fieri, meritis Sancti Johannis Baptistæ, censeret omnia [3]deberi conscribi; quia quicquid Godricus virtutis habuit, ex Christo Jesu et Sancti Johannis Baptistæ meritis suffragantibus habuit. Nempe, honor domni gloria est ministri, et quod Dominus honorifice operatur, [4]ministrantis honorificentia cumulatior exhibetur; atque sæpius pro honore vel reverentia ministri, Domini beneficentia et clementia solet petentibus miseris ac indigentibus munificentia exhiberi. Unde omne quod Dominus erogare dignatur, ministri Sui gratiæ et honoris excellentiæ deputatur; nisi enim ministri gratia intercederet, Dei manus ad opera beneficii se non exercet. Proinde forte est quod Sanctus Johannes primordiorum miraculorum in-

[1] In the Bodleian MS. these miracles are continued from the preceding narrative without any interruption; in the Harleian copy they follow p. 332 of this edition.

[2] *Hic.*] Hac, *B.*

[3] *Deberi.*] Debere, *H.*

[4] *Ministrantis.*] Ex eo ministrantes, *H.*

choatur et primitus operatur; servus vero ejus ipsius beneficiis cooperando deserviens opitulatur. Atque in virtutum patratione volunt esse consortes, qui quondam in heremi incolatu et esu, conversatione vel habitu, studuere fuisse consimiles. Quæcumque igitur ibi Dominus in miraculorum virtutibus operatur, solus omnium occultorum discretor et arbiter novit, cujus sanctorum meritis præcipue [1] deputentur.

INCIPIUNT MIRACULA DE SANCTO GODRICO.

I. DE EPILENTICA.[2]

§ 353. Instante [3] vigilia Sancti Johannis Baptistæ, præcursoris Domini, confluxere in Finchale solito amplius diversi sexus vel ætatis multorum populi, locum sanctum illum studentes invisere, et se sanctorum Dei patrociniis cupientes attentius commendare. Apud multos quidem hominum de sanctitate viri Dei Godrici grandis habebatur opinio, ac firma de ipsius beatitudine certitudo. Nempe sanctæ conversationis ejus famam vel vitam plerique ex auditu noverant, quam Christi clementiam quandocumque mundo declaraturam per miraculorum gloriam confidebant. Inter quos quædam matrona de [4] Uffertune advenerat, quæ filiam suam unius anni et trium mensium ætatis, puellulam, gravi peste languoris depereuntem deplorabat. Hæc omni die a sua nativitate ex epilempsia ter tota explosa decubuit, et quasi inanimata per horas aliquot, velut etiam jam jamque expiratura, decumbere

[1] *Deputentur.*] In the anon. Harl. legend the miracles are thus introduced:

"INCIPIT PROLOGUS IN MIRACULA EJUSDEM.

"Hactenus de capitulis omnibus magni voluminis illius, quantum sufficere videbatur, assumpsi. De his vero quæ gesta sunt post obitum sancti viri, etiam sic universa collegi. Nam de ducentis viginti octo miraculis quæ ibidem scripta consequenter inveni, tantum quadraginta annotavi. Hæc tamen omnia, studio brevitatis, primo consilium fuit omittere. Sed postea cogitans per ea quæ post mortem fuerint acta, cuilibet sanctitatem certissime comprobari, de multis pauca subjeci. Si quis vero non fuerit hac paucitate contentus, ad illa recurrat, ubi modo potuerunt non solum illa, verum etiam plura, forsitan reperiri, munificentia divinæ largitatis adaucta."

[2] A common form in writers of this age; see Du Cange, Gloss. iii. 97, 98.

[3] *Vigilia Sancti Johannis Baptistæ.*] June 23.

[4] *Uffertune.*] Huffertune, *H.* Offerton, in the parish of Houghton-le-Spring; see Surtees, i. 192.

consuevit. Nempe ex tussi vehementiore ac præcipiti, quod genus infirmitatis [1] Kinkehost vocant Angli, gravius laboravit; unde et spumas plures per guttur et os emittere consuevit. Hæc prima omnium ibi per excessum velut sensibus humanis exuta, decubuit, et per merita sanctorum convalescens sana [2] surrexit.

II. DE CONTRACTIS MANIBUS.

§ 354. Alia vero quædam de [3] Bidich, Addoc nomine, ab anno quarto nativitatis suæ manus contractas habuit omnibus diebus, et oculis cæca fuit; quæ de utraque infirmitate ibi perfecte convaluit.

III. DE JUVENE VICISSIM FURENTI.

§ 355. Juvenis quidam Rodbertus filius Uctredi de Wittune, homo [4] Willelmi militis de Latune, teste eodem domno suo, ex dolore capitis quotidiano per annos plurimos omni hebdomada adeo acerrime vexari consuevit, ut omni hebdomada post capitis dolorem, per dies tres vel quatuor visum perdere consueverit, et præter hæc tibiis propriis vel cruribus a seipso portari non potuerit; sed illo veniens, ibi sanitatem percepit.

IV. DE GUTTA.

§ 356. Uxor Heliæ messarii de Dunelmo, Seirith vocabulo, per annos decem gutta simul ex tumore rubenti, [5] quod Rancle vocant,

[1] *Kinkehost.*] A word still used in the North of England and the South of Scotland; see Jamieson's Scottish Dictionary.

[2] *Surrexit.*] Thus in the anon. Harl. legend: "Instante vigilia Sancti Johannis, convenit ad Sancti Godrici sepulcrum populi multitudo. Inter quos erat matrona quædam de Effertona, filiam habens unius anni triumque mensium ætatis infantulam, epilensi [*sic*] miserabiliter laborantem. Hæc die qualibet ter morbo depressa, jacebat quasi mortua, vel protinus moritura. Nimirum ex tussi quadam vehemente, quam Angli Kincost vocant, spumas per os emittere consuevit. Hæc ibi, cum velut in mentis jacuisset excessu, omnium hominum prima convaluit."

[3] *Bidich.*] South Bidick, also in the parish of Houghton-le-Spring. Surtees, i. 198.

[4] *Willelmi militis de Latune.*] See § 281. The family of the Latons were lords of Wilton Gilbert, near Durham; Surtees, ii. 368. A charter mentioning a William de Laton, probably the individual here specified, is printed in the same volume, p. 229.

[5] *Quod Rancle vocant.*] These words are written between the lines by the original scribe in *B.* They also occur in *H.*

in pectore et toto corpore laboraverat, cujus pectus et venter illo venientis [1] intumuerant; sed omni infirmitate depulsa, sana ac gracillima domum remeabat.

V. DE BRACHIIS.

§ 357. Mathildis uxor [2] Ulfkilli de [3] Hervertune, duobus annis officia brachiorum amiserat, quia ea exaruisse sentiebat, et omnia similiter membra cum debilitate quadam perdiderat; de quibus omnibus sanitatem recipiebat.

VI. DE VERTIGINE.

§ 358. Alia de eadem villa dimidio anno dolorem sustinuit ex nimia vertigine cerebri, quod, ut postmodum sanitati reddita asseruit, instar rotæ volantis sibi videbatur interius circumferri; a qua ibi meruit infirmitate liberari.

VII. DE FEBRICIENTE QUOTIDIANA.

§ 359. Eda filia cujusdam viri Dunelmensis urbis, Salerni nomine, quotidiana febri continue per septem annos laboraverat, pro cujus infirmitatis ereptione bis Sanctum Jacobum peregrina adiit, sed salutem postulatam adipisci non potuit; sed illuc veniens, sanitatem recepit.

VIII. DE EPILENTICA ET LUNATICA.

§ 360. Quædam Edoc dicta vocabulo, uxor Semanni fabri de [4] Mortune, domno ejusdem villæ teste, epilentica et lunatica pluribus annis exstitit, quæ quamvis pluries medicinam sumpserit, nihil ei tamen omnino profuit; sed illuc perveniens, sanitatem recepit.

[1] *Intumuerant.*] Intumuerat, *B.* and *H.*
[2] *Ulfkilli.*] Ulkilli, *H.*
[3] *Hervertune.*] Harraton, on the river Wear, better known now by the name of Lambton, not far from Finchale; Surtees, ii. 178.
[4] *Mortune.*] Morton, either West or East, in the parish of Sedgefield; Surtees, iii. 55, 57; or perhaps Merton, near Finchale.

IX. DE FEBRICIENTE.

§ 361. MATRONA quædam [1] Sierith, de [2] Sunderlanda, bis quotidie de febrium dolore vexata, ibi est sanitati restituta.

X. DE CÆCA.

§ 362. ALIA de villa quæ dicitur [3] Neuhusa, quinque annis oculorum lumine privata, illuc deducta, lumen recepit, et videns rediit.

XI. DE PARALITICA.

§ 363. QUÆDAM de [4] Brinchestune omnium membrorum officio privata, et dolore nimio oppressa, ibi est curata.

XII. DE PODAGRA.

§ 364. ALIA de [5] Oswrde per duos annos omnes corporis vires amiserat, sed ab octabis Paschæ usque ad festum circiter [6] Sanctæ Mariæ Magdalenæ, omni penitus incessu destituta ita fuerat, quod ambulare omnino non poterat; sed illo delata, ibi est sanitati reddita.

XIII. DE ALIA A PARALYSI LIBERATA.

§ 365. QUÆDAM vero de [7] Seham duobus annis gravius infirmabatur, tertio vero in tanta angustia et invalitudine deprimebatur, quod ad nil operis peragendum se potuerit movere: sed illuc deportata, salutem recepit.

XIV. DE LANGUIDA SEPTENNI.

§ 366. ALIA de [8] Neutuna, quæ in proximo erat posita, per

[1] *Sierith.*] Sieritha, *H.*
[2] *Sunderlanda.*] Either the well-known sea-port of the name, or Sunderland by the Bridge, near Durham.
[3] *Neuhusa.*] Near Aclyffe, co. Durham; see Surtees, iii. 413.
[4] *Brinchestune.*] Brunchestune, *H.*; perhaps Branxton, on the Scottish Border.
[5] *Oswrde.*] Usworth, in the parish of Washington.
[6] *Sanctæ Mariæ Magdalenæ.*] Jul. 22.
[7] *Seham.*] Seaham, one of the places said to have been restored to the church of St. Cuthbert by Athelstan. In *H.* it is incorrectly written Sebham.
[8] *Neutuna.*] Newton Hall, on the road from Durham to Finchale. It has already been frequently mentioned.

septem annos lectulo languida decubuit, cujus ægritudo cunctis villam ipsam incolentibus notissima fuit; sed illuc curari promeruit.

XV. DE SURDIENTI.

§ 367. FILIA presbyteri de [1]Elmedene, unius auris auditu dimidio anno privata, eadem vero hebdoma qua illuc venit utraque aure omnino surda, ibi est sanata.

XVI. DE INCURVA ET CONTRACTA.

§ 368. QUÆDAM de Hertefordeschire, de villa quæ dicitur Waer, septem annis adeo contracta fuit quod semper incurva processit, et nunquam manus a genibus, quibus ex contractione adhæserant, elevare prævaluit. Hæc ad Sanctum Thomam profecta, tantum curationis percepit quod una manu soluta, baculo se ex una parte sustentare prævaluit, manum vero aliam a genu altero nunquam elevare prævaluit. Ita tamen se post se protrahens et misero modo tabescens, arte qua potuit nunc pedes incedens, modo equitatum mendicans, Sanctum Andream in Scotiam pro salute sua postulatura adiit, sed nil proficiens per Finchale reditura pervenit, ubi per merita sancti viri Godrici sine omni sustentatione alicujus erecta et manu a genu resoluta surrexit, et baculum cum candela, cunctis videntibus ac mirantibus, offerens super altare [2]deposuit.

XVII. DE PARALYTICA.

§ 369. PUELLA quædam de hospitali, quod in villa quæ [3]Segesfeld dicitur, morabatur, ab ipsa nativitate pro nimia paralysis morbi invalitudine alteram totius corporis sui partem perdiderat, ita quod nec manum vel pedem illius partis movere prævalebat,

[1] *Elmedene.*] Helmedene, *H.* Now Embleton, in the parish of Sedgefield; see Surtees, iii. 53.

[2] *Deposuit.*] "Mulier quædam de Ware vij. annis ita fuit incurva, ut manus a genibus suis, quibus inhæserant, elevare non posset. Hæc ad Sanctum Thomam profecta hoc sanitatis accepit, ut altera manu soluta, ex illa parte baculo niteretur. Post hoc ad Sanctum Andream profecta est in Scotia, et cum ibi non profuisset, per Finchaliam remeavit. Ibi reliqua manu et genu soluta, surrexit erecta, et sine omni sustentatione baculum cum candela, cunctis videntibus, obtulit super altare." Anon. Harl. Legend.

[3] *Segesfeld.*] Seggesfelde, *H.* The present Sedgefield, about eight miles from Durham. No allusion to this foundation occurs in Surtees's minute account of this parish.

at illuc delata, eadem nocte qua venerat perfectam sanitatem recipiebat, ac domum sospes ac sana remeabat.

XVIII. DE CAPITIS DOLORE.

§ 370. ALIA quædam de [1]Bentune a nativitate dolorem capitis adeo intolerabilem sustinuit, quod sibi et omnibus pene desperabilis fuit. Unde ex medicorum industria, exigente physicæ artis peritia, cutem testæ capitis in modum crucis in quatuor regionum partes præcisam habuit, sed nil remedii medicorum præcisionibus percipere potuit. Denique, dum ad viri Dei tumbam in Finchale pervenit, ibi perfectam sanitatem percepit.

XIX. DE FEMORIS DOLORE.

§ 371. MATRONA quædam de [2]Hwiteberne tantum languoris, teste sacerdote suo, in uno femorum pertulerat, quod jacens aut residens nunquam de loco ad locum, nisi baculo sustentante, moveri valebat. Quæ illuc devecta, ibi baculum super altare deposuit, ac sine omni sustentamine sana et incolumis domum rediit.

XX. DE MULIERE INFLATA.

§ 372. MULIER quædam de [3]Herdwic per octo annos ita toto corpore inflata fuit, quod nunquam ad aliquod opus se movere potuerit. Unde toto hoc tempore ex aliorum eleemosynis stipendia vitæ mendicando misere sustentavit; sed illo veniens, sanitatem percepit.

XXI. DE PECTORIS TUMOREM PATIENTE.

§ 373. FILIA ejusdem ab ipsa nativitate sua tumorem gravissimum, instar panis grossissimum, circa pectus et cor gerens, illuc veniens et in agonia procidens, repente Sanctum Johannem et Sanctum Thomam et Beatum Godricum, in specie trium avium candentium circa caput ejus volantium, aspexit; quod mox ut as-

[1] *Bentune.*] Bentuna, *H.* Probably Little Benton, or Long Benton, on the north side of the Tyne, near Wallsend.

[2] *Hwiteberne.*] Witeburne, *H.*; a parish on the sea-coast between Shields and Sunderland.

[3] *Herdwic.*] There are two Hardwicks near Durham; one in the parish of Hesilden, the other in the parish of Sedgefield.

pexit, singuli eorum qui fuerunt manifeste cognovit, et sanitatem integerrimam de illo tumore ac mole recepit.

XXII. DE CÆCA.

§ 374. Soror præconis de [1]Heseldene multo tempore lumen oculorum amiserat; quod illuc veniens, perfecte recuperabat.

XXIII. ITEM DE ALIA.

§ 374*. Quædam de hospitali Dunelmensium infirmorum fere diebus duobus in agonia et exstasi illic prostrata decubuit, quæ in specie columbæ Sanctum Thomam circa se volantem in cominus vidit. Dum igitur columbam circa se propius vidit, multis videntibus sæpius eam manibus comprehendere nisa fuit; cui et vox sancti semper dixit, "Præmeditare, præmeditare, et secretorum animæ tuæ reminiscere." Quod advertens custos Ecclesiæ, accersito sacerdote, fecit eam pure de secretis animæ confessionem facere. Qua facta, iterum in excessum mentis procidit, et non multo post sana ad altare processit, et hæc omnia omnibus enarravit. Hæc, testibus multis, multo tempore gravem in omnibus membris infirmitatem passa fuit, et pro lumine oculorum fere prius extincto, sæpius in capitis regionibus diversis cauteriis exustulata comparuit.

XXIV. DE DIRUPTO APOSTEMATE.

§ 375. Quidam Gillebertus nomine, dispensator in villa quæ erat dicta [2]Querendune, homo Ricardi de [3]Punchardune, satis notissimi in hac regione, hic, teste domno suo, cum ceteris ejus ministris, per dies quindecim apostema gravissimum in ipso colli sui gutture habuit; inde tam infirmari cœpit, ut per horas multas diei visitanti se domno suo et ceteris, jam quasi expiraturus apparuit. Ciborum enim alimoniam nulla arte in ore suo valebat admittere, ne os quidem aperire, nisi alicujus cultello inter dentes injecto fauces ejus aperiret, quandocumque aliquos cibos degustaturus vel capiendus esset; quem manus ministrorum

[1] *Heseldene.*] Monk Heselden, a parish to the south-east of Castle Eden.
[2] *Querendune.*] Not far from the city of Durham, in the parish of Kellow.
[3] *Punchardunc.*] Punkardune, *H.*

illuc sustentando detulit, quia per se aliter moveri non potuit. Mox igitur ut limen Ecclesiæ introivit, statim apostemate, prius durissimo, dirupto, virus cum putredine erupit, et sanitate percepta, sospes cum sociis domum [1] rediit.

XXV. DE SURDA.

§ 376. Quædam de [2]Brundun, ducente domno suo et teste, per annos tredecim surda exstitit; sed illuc veniens, auditum recepit.

XXVI. DE INCESSU PEDUM.

§ 377. Alia de [3]Scurvertune, Esa nomine, quandam passionem in pedibus per multos annos habuerat, qua quoties arripiebatur, nunquam uspiam per se vel quoquam moveri potuerat; quæ dum illo venit, sanitatem recepit.

XXVII. DE PARALITICO.

§ 378. [4]Alsius præpositus de [5]Straintune, omnium membrorum officio destitutus, membrorum insuper tremorem sustinuit. Unde ad Sancti Cuthberti sepulchrum pernoctans, ab illo tremore, ipsius sacri corporis præsentia, liberari promeruit; at dum ad viri Dei Godrici tumbam noctabundus evigilavit, integram omnium membrorum suorum restitutionem percepit. Itaque quod Beatus Cuthbertus curare noluit, domno Godrico quondam devoto sui ministro, sanandum reservavit, quatenus post exitum vitæ ejus, ipsi virtutis et miraculi coadjutor et cooperator exsisteret, qui in unius fidei spiritu quondam Domino sub ejus patrocinio fideliter omni tempore [6]deservisset.

[1] *Rediit.*] "Gilbertus de Querenduna gravissimum habuit apostema xv. diebus in gutture, de quo sæpe moriturus apparuit. Nihil enim sumere poterat alimentum; nec os ejus, nisi cultello dentibus interposito, potuit aperiri. Hic ad sepulcrum beati Godrici ministrorum manibus est delatus. Illico ut intravit, apostema, quod durissimum fuerat, est diruptum, et sanies inde cœpit effluere. Ille vero in brevi domum remeavit incolumis." Anon. Harl. Legend.

[2] *Brundun.*] See § 379.

[3] *Scurvertune.*] Scuruntune, *H.* Perhaps Scruton, in Yorkshire.

[4] *Alsius.*] Elsius, *H.*

[5] *Straintune.*] Stranton, a parish on the sea-shore, a little to the south of Hartlepool.

[6] *Deservisset.*] Thus narrated in the anonymous Harleian legend: "Alsius de Straintona fuit membrorum omnium officio destitutus; et præterea tremore

XXVIII. DE CONTORTIS ET CONTRACTIS PEDIBUS.

§ 379. Famulus quidam Rogerii domni de [1]Braindune, sicut idem domnus testatus est, multo tempore omnem motum tibiarum et [2]incedendi facultatem amiserat, et pedes ipsos contortos ac contractos habuerat. Quem domnus ejus illo deportari fecerat, sed propriis pedibus domum sospes ac sanus remeabat.

XXIX. DE TELA OCULORUM.

§ 380. Quædam de [3]Tainefeld, tela oculorum pupillas per annos plurimos obducente, visum omnino amiserat; quæ ad tumbam Beati viri Dei adveniens, tantum luminis percepit quod domum sine ductore redire prævaluit. Sed post dies aliquot iterum illuc advenit, et tela ipsa omnino depereunte et exinanita, lumen oculorum perfecte recepit.

XXX. DE TIBIÆ INFLATIONE SEDATA.

§ 381. Quædam cum filia illuc advenit, quæ tibiam unam cum pede altero inflatam prætulit, quantum cutis externa extendi potuit; quo delata mox tumor cum peste resedit, et domum cum matre sana propriis pedibus remeavit.

XXXI. DE AUDITU RECUPERATO.

§ 382. Alia de [4]Clachestune quatuor annis ita auditum amiserat, quod nisi voce altiori in aure ejus inclamaretur, audire non poterat; quæ auditum ibi plenissime recuperaverat.

XXXII. DE CORDIS DOLORE ET SANCTI JOHANNIS VISIONE.

§ 383. Quædam de [5]Lummesleie per annos tredecim tanto cordis

corporis vexabatur. Qui ad corpus beatissimi Cuthberti orando pernoctans, ab illo tremore convaluit. Postea vero ad tumbam sanctissimi Godrici similiter in oratione pervigilans, restitutus integræ sanitati membrorum."

[1] *Braindune.*] Brandune, *H.*; a village near Brancepath.

[2] *Incedendi.*] MS. incedenti.

[3] *Tainefeld.*] Tainfeld, *H.* Now Tanfield.

[4] *Clachestune.*] Clakestune, *H.* Now Claxton, near Billingham.

[5] *Lummesleie.*] Lummeleie, *H.* Near Chester-le-Street, and within a short distance of Finchale.

et pectoris dolore oppressa fuit, quod nil omnino operis exercere prævaluit. Hæc invisendi sepulchri viri Dei desiderio succensa, mox ut in itinere posita fuit, sanctum Johannem Baptistam se illo usque præcedentem aspexit, quæ ut illo pervenit, sanitatem diutius dilatam percepit. Cujus infirmitatis et curationis domna ipsa villæ cum convicaneis multis testis assistit.

XXXIII. DE DÆMONIACA IBI LIBERATA.

§ 384. Alia de [1]Hamsteleie sedecim annis a dæmonibus, quos Eumenides vocant, ita seducta et pergravata exstitit, quod omnem hominis sensum aut intellectum pene omnino perdiderit; quæ tamen Dunelmum veniens, dum Sancti Cuthberti clementiam imploravit, mox exsurgens ab oratione, Sanctum Cuthbertum in Finchale se prægradientem aspexit. Quem dum illo subsequendo pervenit, liberari ab omni dæmoniaca invasione et illusione promeruit.

XXXIV. DE VISU RECEPTO.

§ 385. Quædam puella de Novo Castello, multo tempore cæca, ibi lumine perfecte reddito, est curata.

[DE DOLORE CORDIS CURATO.]

§ 386. Alia quædam de Gatesheved, Sungeva nomine, tantum cordis dolorem per annos tres perpessa fuerat, quod nunquam manus a pectore, dolore nimio compellente, elevare potuerat; sed ubi illo devenerit, tam a cordis dolore quam a [2]manuum impressione liberata recessit.

[DE ALIA CURATA.]

§ 387. Item alia de [3]Crokestail, Adeliza dicta, ab ipsa nativitate omnium membrorum dolorem ac destitutionem passa, ibi est curata.

XXXV. DE MULIERE CÆCA.

§ 388. Item alia de eadem villa longo tempore cæca, ibi lumen recepit.

[1] *Hamsteleie.*] Now Hamsterley, a village near Wilton-le-Wear.
[2] *Manuum.*] Manuum, *H.*; manu, *B.*
[3] *Crokestail.*] A village near Sunderland Bridge, within three miles of Durham.

XXXVI. DE PARALITICA CURATA.

§ 389. [1]Sywina de Tynemutha, testibus multis, tanta infirmitate deperierat, quod per tres annos continuos nihil omnino operis efficere poterat; sed ibi sanitatem perceperat.

XXXVII. DE PUELLA CONTRACTA ET SANATA.

§ 390. Pater etiam cum matre puellam duorum annorum natu, de eadem villa, filiam suam, eo adduxerunt, quæ manum dexteram, pedemque dexterum ita contractum habuit, quod neutrum eorum per dimidii anni spatium movere potuerit. Qua de contractione tam pedis quam dexteræ liberata, testibus multis, sana cum parentibus rediit, quæ illuc contracta perlata prius exstitit.

[DE ALIA SANATA.]

§ 391. Item alia de eadem villa adeo duobus annis infirmata exstitit, quod pene sensum amiserit, sed illo veniens curari promeruit.

[DE ALIA CURATA.]

§ 392. Alia etiam de villa prænominata tribus annis omni pedum incessu privata, sed illo a parentibus deportata, pedibus propriis domum sana est regressa.

[DE ALTERA SANITATI REDDITA.]

§ 393. Uxor Baldewini viri cujusdam de [2]Gilling, anno integro cordis dolorem passa, sanitati est reddita.

XXXVIII. DE QUADRIENNI LANGUIDA A GRABATO LIBERATA.

§ 394. Quædam de Cestre, villa in proximo posita, quatuor annis in grabato decubuerat languida, quæ illo deportata et in exstasim mentis effecta, repente Sanctum Thomam casula infulatum et baculo episcopali subnixum, et beatum Godricum, pallio aureo circum-amictum et baculo aureo fultum, circa populum et omne atrium Ecclesiæ deambulantes, aspexit; quæ mox postea sanitatem percepit.

[DE ALIA SANATA.]

§ 395. Matrona quædam de [3]Hordene quatuor annis nunquam

[1] *Sywina.*] Siwina, *H.* [2] *Gilling.*] Near Richmond, Yorkshire.
[3] *Hordene.*] In the parish of Easington.

sine baculo moveri potuerat, quæ sana pedes sine baculo domum, cunctis videntibus, rediit.

XXXIX. DE SURDA TERQUINARIA.

§ 396. Alia de [1]Wdehorne [2]per xvi. annos aure una omnino surda auditum perfecte recepit.

XL. DE DÆMONIOSA.

§ 397. Quædam de [3]Sethune annis sedecim a nequam spiritibus adeo decepta deperierat, quod semper cœtus hominum quantum poterat devitabat. Quæ illuc veniens sanitatem perfectissimam recuperaverat.

XLI. DE GENU DOLORE ET TUMORE.

§ 398. Filius cujusdam fabri de [4]Stilligtune anno uno genu unius tanto dolore cum tumore est cruciatus, quod omni gressu ex ea parte fuit penitus destitutus; qui sanato dolore ac sedato tumore, domum sospes regressus est.

XLII. DE CÆCO ILLUMINATO.

§ 399. Vir quidam de [5]Meringtune, Crin nomine, duobus annis omni lumine oculorum privatus; sanus et videns ibi est effectus.

XLIII. DE ARENTI MANU ET BRACHIO.

§ 400. Quædam de [6]Hedlum, Tunnoc vocata, ab ipsa infantia unam manum cum brachio ipso aridam et rigentem habuit, ita quod ad nullius negotii sui opus illam movere prævaluit, quia cum tumore et rubore durissima ei omnino inflexibilis exstitit. Quæ ibi Sancti Godrici meritis sanitatem diu desideratam receperat, ita ut quovis eam vellet facillime jactando movere, exserere ac plicare, omni tumore cum rubore ac duritie depereunte, valeret.

[1] *Wdehorne.*] On the sea-coast of Northumberland, near Widdrington.
[2] *Per XVI. annos.*] Per quindecim annos, *H.*
[3] *Sethune.*] Setuna, *H.* A sea-port on the coast of Durham, not far from Hartlepool.
[4] *Stilligtune.*] Now Stillington, near Bradbury. In *H.* it is incorrectly written Stillingune.
[5] *Meringtune.*] Commonly called Kirk Merrington, near Ferry Hill.
[6] *Hedlum.*] Ethlun, *H.* Hedlam, near Staindrop.

XLIV. DE LANGUIDA CURATA.

§ 401. [1]Raigthnildis matrona quædam de [2]Pichelaue duobus annis ac dimidio lectulo languida decubuerat, sed et tibiarum dolore quam maxime diutino tempore plurimum vexata fuerat. Quæ ut ad Finchale devenit, gloriosum martyrem Christi Thomam ac venerabilem virum Dei Godricum venientes ad se conspexit, jubentes ut Ecclesiam introiret, sanitatem perceptura si crederet. Quos prævios videns ac subsequens introivit, et statim sanitatem percipere [3]meruit.

XLV. DE SURDA MIRO MODO SANATA.

§ 402. [4] Ade quædam matrona nomine de [5]Michelleie duodecim annis omnibus membris infirmata, unius auris auditum omnino perdiderat. Quæ dum membris explosa in terram corruit, repente vis morbi interna diutini, cunctis astantibus audientibus, ut testula collisa ac fracta, crepuit, dissiluit, et prorupit; ac sana surrexit.

XLVI. DE JUVENE CONTRACTO ET GIBBOSO CURATO.

§ 403. Quidam juvenis in curia Beati Cuthberti ad nova quædam ædificia construenda laborabat, qui in ipsis humeris suis permaxima lapidum onera dedolatorum ad ipsa parietis altiora fastigia solus portando elevare consueverat; nam maceries parietis, de capella inibi construenda, non modicæ erat a terra prolixioris altitudinis. Sedulo igitur laborans sed nimis se incircumspecte habens, ruente permaximo tabulatu lapideo de ipsius parietis supremo fastigio super ipsum, qui illum lapidem prius sursum detulerat, totum pene corpus ejus cum ossibus nonnullis pene contriverat. Nam tantæ molis ictu ita oppressus succubuit quod et spinam

[1] *Raigthnildis.*] Famitildis, *H.*
[2] *Pichelaue.*] Phithelaue, *H.*
[3] *Meruit.*] "Raganildis matrona de Withesaue duobus annis et dimidio languida jacebat in lecto, et insuper tibiarum dolore diutino laborabat. Quæ cum ad Finchaliam pervenisset, in extasi mentis posita vidit Sanctum Johannem Baptistam, et beatissimum Thomam Cantuariensem, et venerabilem Godricum, sibi assistentes jubere ut ecclesiam introiret, sanitatem si crederet perceptura. Illa prævios consequens introivit; et sospitatem promissam læta percepit." Anon. Harl. Legend.
[4] *Ade.*] Ede, *H.*
[5] *Michelleie.*] In the parish of Ovingham.

dorsi illius in tres diruptionis partes conquassatas effregerit; os vero tale ipsius medii pectoris cum osse majore sinistri femoris, moles tanto ictus et ponderis in minutioris redegerat particulas quantitatis. Unde languidus et desperatus per nonnullos menses in lecto decubuit; et tandem vix aliquantulum convalescens et exsurgens, incurvus tamen semper et gibbosus in dorso, incedere consuevit, nempe duobus baculis sub alterutri lateris axe suffultus, per annum integrum et menses sex misero modo se protrahere ac circumferre, cunctis habitatoribus Dunelmensibus contuentibus et testificantibus, fuerat consuetus. Denique, ex doctrina ac traditu medicorum, nunc emplastra nunc fomenta apponens, et quotidie potiones acerbissimas bibens, nihil remedii percipere poterat; quia ossa contrita ac confracta, nulla industria sana et solida, ut prius fuerant, efficere nec reparare prævalebat.

§ 404. Igitur [1]feria sexta, idus Julii, mane altius dilucescente, contra quod prius consuetum habuit, mole soporis permaxima fatigatus decubuit; sed nec tamen sibi tunc dormire, sed potius quodammodo vigilasse, ut contestabatur, reputavit. Qui mox se ad tumbam viri Dei Godrici in Finchale flexum genibus se jacere conspexit; duosque viros gloriosissimos hinc inde ex utroque sui latere secus sepulchrum stantes, intueri promeruit. Ex regione sepulchri vero altera eis apposita, vidit quemdam tertium stantem, vultusque suos in præfatos viros de contra ad invicem dirigentem, cujus pulchritudinis decus et claritudinis ceteros, licet et illi præclarissimi fuerint, omne superexcessit, et domum Ecclesiæ totam splendidius illuminavit. Attolens autem oculos vidit Sanctum Godricum, satis sibi quondam in vita prius cognitum, statura quidem corporis modicum, coma canutum, tunica candida ac villosa indutum, et baculo in manu delato subnixum; qui per singulos eorum vicissim, quasi eis ministraturus, pertransiit, accessit et iterum rediit, et denuo ad juvenem ægrotantem pervenit. Cui sanctus ex altera parte sepulchri stans sæpius manu nutante innuit, atque tandem ut gereret curam infirmi ad sepulchrum suum jacentis, præcepit. Exinde vero semper, ut ei visum fuerat, semper circa ægrotantem circumibat sæpius et deambulabat. Elevans vero deinde oculos et circa humeros reflectens, vidit quandam velut dominam gloriosam in medio Ecclesiæ de contra altare stantem, et

[1] *Feria sexta, idus Julii.*] We hence learn that this incident occurred in A.D. 1177; for that year was the first after the death of St. Godric in which the 15th of July fell upon a Friday.

puerum speciosissimum præ filiis hominum, totum candidissimum, coma crispanti dulcifluum, in brachiis tenentem, et semper quasi versus se jocundius ore subridentem. Tunc ille qui a dexteris ejus steterat, illi dicebat, "Videsne dominam illam?" At ille, "Etiam, domne." Tunc sanctus, "Peroptimus valde est ille speciosus quem in brachiis suis tenet domina ista puerulus." Et adjiciens ait, "Nosti, juvenis, quæ facturus sis?" Cui ille, "Non, domne mi." Iterum sanctus, "Quando sancti isti tibi salutem donaverint, tunc sancti crucis signaculum eris accepturus, ac Jerosolymam profecturus, ac domina illa cum puero suo tecum sint profecturi, et tibi (quamvis non eos semper sis visurus,) auxiliaturi." Post hæc tres dexteræ digitos erexit, et signum crucis ei in humero dextro depinxit; nam mox ut manum sanctus abstraxerit, et sursum extulerit, forma signaculi crucis, velut duobus albentibus filis candida, in ejus humero exarata [1] comparuit.

§ 405. Æstimans igitur se ægrotus omnino sanum, ac levissimum sentiens, quasi exiturus ad ostium illius Ecclesiæ processit, quem idem sanctus revocans ait, "Revertere, juvenis, revertere, et huc accede; quia nimis citius mihi visus es nuntii tibi commissi negotium oblivioni tradidisse; nempe ducturus es tecum dominam istam, una cum puero suo, usque in domum meam." Hoc quidem sanctus ille ei prædixerat, sed forte id a mente ejus

[1] *Comparuit.*] This miracle is thus detailed in the Anon. Harl. Legend: "Quidam juvenis in curia Sancti Cuthberti, cum nova ibi construerentur ædificia, multum in sufferendis lapidibus laboravit. Hic a ruente quodam tabulatu lapideo est oppressus. Spina dorsi cum ceteris quibusdam ossibus est confracta; pectus et sinistrum femur attrita. Unde per aliquot menses desperatus accubuit, et tandem vix aliquantulum convalescens, incepit gibbosus et curvus incedere, duobus baculis hinc inde subnixus. Sic per annum et dimidium se, cunctis videntibus, miserabiliter protrahebat. Multa quidem inutiliter de consilio medicorum fomenta, potiones, emplastra consumpsit. Idus Julii, feria VI, cum jaceret fatigatus, et vigilans, ut sibi videbatur, vidit hujusmodi visionem. Ad tumbam sancti Godrici flexis genibus in oratione procumbens, conspexit duos viros, forma conspicuos, hinc inde sibi astantes; et ex opposita parte sepulcri tertium illis decore præstantem. Vidit etiam beatum Godricum, quem ipse notum habebat in vita, per illos transeuntem, et illos quodammodo ministrantem. Cui sanctus, qui ex parte stabat opposito, præcepit ut curam ageret ad sepulcrum jacentis infirmi. Vidit etiam consequenter matronam stantem in Ecclesiæ medio gloriosam, puerumque tenentem in brachiis mirabiliter speciosum. Tunc ille qui stabat a dextris dicit ei: "Quando per sanctos istos consecutus fueris sospitatem, signum crucis accipies Jerosolimam profecturus, et domina ista cum puero suo tecum proficiscetur, et tibi feret auxilium, quamvis eam non continue sis visurus." Post hæc tribus digitis impressit ei signum Crucis in humero dextro, et mox ut manum subtraxit, signaculum crucis in ejus humero, tanquam ex filis candentibus factam comparuit. Iterum dicit illi: "Tu dominam hanc cum puero suo deduces usque in domum meam, et ibi morabitur donec Jerosolimam pergat."

exciderat, et ideo talia sanctus iterans repetabat, et adjecit; "nam ibi in domo mea eos moraturos noveris, quousque Jerosolimam perrexeris." Ad quem juvenis, "Domne mi, ubi domus tua sit nescio." Tunc sanctus, "Immo, immo," ait, "satis agniturus eris ubi domus mea sit." Accedens denique juvenis ad dominam, dixit illi, "Domina, vis mecum ire?" ac illa "Etiam" inquit. Prævius ergo gradiens et dominam ducens, vidit subito domum amplam, longam et altissimam, lucidam et clarissimam, ante se positam; sed quasi sibi quondam notissimam. Cum itaque gradientes pariter positi fuissent in itinere, cœpit a domina juvenis talia exorsus inquirere, "Domina, qui sunt sancti illi quos circa me stantes vidi?" Cui illa; "Qui a dextris tuis stabat, Sanctus Cuthbertus erat; qui a sinistra, Sanctus Johannes Baptista; sed qui de contra te ex parte altera sepulchri steterat, Sanctus Thomas archiepiscopus erat. Ille vero qui singulis eorum, quasi ministerium impendit, domnus Godricus fuit." Volens ergo dominæ illi digito innuere ac dicere, "Domina, ecce adest domus ista ad quam es itura;" statim utpote se respexit, ubi domina illa disparuisset non cognovit.

§ 406. Tunc demum sibi visus est procidere et obdormisse; nam quicquid prius viderat quasi evigilando sibi vidisse putabat. Evigilans vero, mox hæc omnia hospiti suo ac familiæ illius retulit, quorum omnium consilium ut ad Sanctum Godricum pergeret frequenter admonuit: at tamen ut tepidus diutius distulit. Nocte vero alterius Dominicæ diei subsequentis, ille sanctus qui prius in visione præscripta ei a dexteris astiterat, ei apparens dicebat, "O juvenis, illo quo debuisti ire, nimis demoraris abire." Quibus dictis mox sanctus evanuit; at ille insurgens omnia omina omnibus iterum enarravit. Consulentibus ergo omnibus ut illo iret, sequenti post feria quinta illuc perrexit, et postmodum ibi tota nocte subsequentis sabbati obdormiens secus Ecclesiæ parietem requievit, [1] quia pro frequenti multitudine Ecclesiam non poterat introire. Evigilans vero summo mane dilucescentis sabbati vidit permaximam claritatem cum luce inexplicabili per omne atrium tam interioris quam exterioris monasterii; sed in se reversus altius ingemuit, eo quod omnia membra sua solito amplius plurimum dolentia sensit. Tandem manum ad gibbum, qui prius

[1] *Quia . . . . intoire.*] This clause does not occur in *H.*; and in the Bodleian MS. it is written in the margin.

in dorso ejus confracto fuit, adhibuit, ac postmodum ad renes detritos prius male renodatos illam apposuit; sed omnia in modum naturalem redisse ac residisse persensit. Admiratus igitur et Dominum in Sancto Godrico glorificans, resurrexit, ac Dunelmum rediit. Quo perveniens, quia membra nuper reconsolidata adhuc aliquantulum sibi dolentia sensit, paululum ea repausaturus in Ecclesiam Sancti Nicholai, quæ in medio urbis sita est, divertit. Deinde sanus exsurgens, baculosque, quibus se prius innixum protrahere consueverat, manibus praeferens, omnia hæc omni populo, [1]forenses ibi agentes excubias, enarravit. Exhinc ad ecclesiam Sancti Cuthberti conscendit, et fratribus ecclesiæ omnia explicando retexuit; [2]et, sicut ei in visu præceptum fuit, Sancto Cuthberto baculos suos [3]obtulit.

XLVII. DE PARALISI.

§ 407. Quædam de [4]Slikesburne, Goda nomine, tribus annis officium ac motum pene femoris unius amiserat; quæ illuc delata, statim sanitatem recipiebat.

[1] *Forenses .... excubias.*] Hence we learn that then, as now, the market was held at Durham on the Saturday.

[2] *Et, sicut.*] This clause, extending to the end of the section is written beyond the line in a different hand in Bodleian MS.

[3] *Obtulit.*] "Ægrotus igitur se levem sentiens et existimans omnino sanatum prævius ibat, et venerabilis domina sequebatur, et vidit subito domum amplam, lucidam et excelsam, et priori tempore sibi notam. Dum sic iter agerent, ait juvenis ad matronam: 'Domina, qui sunt quos circa me stantes vidi?' Et illa: 'Qui stabat,' inquit, 'a dexteris, beatus Cuthbertus fuit; qui a sinistris, beatus Johannes Baptista; qui ex opposito, sanctus Cantuariensis Thomas. Ille vero qui singulis ministrabat sanctus fuit Godricus.' His dictis, illa disparuit, et ille tunc primo visus est obdormire. Nam putabat se vidisse cetera vigilando. Evigilans, hospiti suo cuncta narravit, qui eum ut Sancti Godrici sepulcrum adiret diligenter admonuit. Cum vero ille tepidus et negligens hoc differret, apparuit ei nocte sanctus ille qui prius ei fuit locutus, et ait: 'O juvenis, tu illuc ire quo debueras nimium demoraris.' Qui expergefactus a somno præparavit ad iter, et cum veniret illuc nocte sabbati sequentis, et præter populi multitudinem ecclesiam intrare non posset, foris ad parietem dormiens requievit. Evigilans mane, vidit magnam lucem circumquaque diffusam, et sensit membra sua solito plus dolere. Mittens vero manum ad gibbum quem habebat in dorso; et ad alias sui corporis fracturas, omnia invenit ad modum pristinæ sanitatis esse composita. Deum igitur glorificans in Sancto Godrico rediit Dunelmum, et fatigatus ex itinere, in ecclesia Sancti Nicholai paululum requievit. Deinde sanus exsurgens, baculos quibus innitebatur prius manibus præferens, vidente populo, sic ascendit, et eos obtulit Sancto Cuthberto, sicut ei fuerat in visione præceptum." Anon. Harl. Legend.

[4] *Slikesburne.*] Incorrectly written "Sikesburne" in *H.* It is situated in the parish of Bedlington.

XLVIII. ITEM DE ALIA.

§ 408. Alia de [1]Heruum longo tempore infirmata, visione nocturna præmonita, illo devenit, quæ ut de aqua fontis illius bibit, sicut prius in mandato nocturno percepit, sanitatem consequi meruit.

XLIX. DE INSANA ET INSENSATA.

§ 409. Quædam de [2]Hamstelie, teste presbytero suo, qui cum ea advenerat, multo tempore adeo pervalide infirmari consueverat, ut quicunque illam vidisset insanam et exsensem omnino crederet. Quæ aliis ducentibus, modum quo illo venerit omnino ignoravit, sed sanitatem perfectius recuperavit.

L. DE QUADAM [3]ORIGINALITER CONTRACTA.

§ 410. Alia ab utero matris utrasque manus adeo contractas habuit quod omnibus digitis palmæ illius radici infixis, nunquam aliquem articulorum movere potuerit. Prætereaque ab ipsa nativitate digitorum singulorum primas duas juncturus in summis articulorum præeminentes amiserat, quia ipsis semper juncturis manus ejus caruerat. Hæc illo veniens ab omni contractione manuum se liberam sensit, et omnes digitos, quos prius incurvos habuit, flexibiles ac solutos a palma recepit.

LI. DE FURIOSA QUADAM, QUÆ FILIUM DISCERPSIT, ET SANCTUM GODRICUM AD EJUS SEPULCHRUM SEQUENTE, QUALITER CURATA FUERIT.

§ 411. Altera de [4]Muscleburne post partus geminorum quos ediderat, tantæ vesaniæ miseriam incurrerat, quod etiam unum puerorum quos pepererat corripiens digitis propriis crudeli nece totum usque ad mortem, carnibus et membris dilaniatis, discerpserat; alium vero similiter neci tradere et interficere maturius properabat, quem tamen gravius dilaceratum, manus

[1] *Heruum.*] In *H.* "Herwing;" perhaps Yarm, or possibly Harum; in the parish of Brancepath.
[2] *Hamsteleie.*] See § 384.
[3] *Originaliter.*] Above this in the Bodleian is written by the same hand, "vel ab ipso ortu."
[4] *Muscleburne.*] Muscelebrune, *H.*; now Musselburgh in Scotland, near Edinburgh.

consistentium de ejus manibus vix eriperit et ereptum custodivit. Post multum vero temporis aliquantulum in se conversa ac sensibilior effecta, loca sancta per Scotiam circumibat, sed salutem postulatam recipere non valebat. Denique illuc veniens, et in mentis excessu solo tenus procumbens, subito vidit Sanctum Johannem Baptistam villosa veste, quam [1]caracallam vocant, indutum, et virgam ex una regione albentem, ex altera vero rubentem, dextera tenentem; et Sanctum Thomam pontificalibus perornatum et episcopali baculo innixum; ac Godricum virum Dei venerabiliter superpellicio sacerdotali circumamictum et baculo pulchro suffultum; Sanctum Johannem de interioribus Ecclesiæ citra limina sequentes. Qui omnes palmis simul innexis, omne atrium simul cum omni populo perlustrabant, ac demum in plaga orientali omnes modice subsistebant. Tunc venerabilis vir Domini Godricus sic exorsus, ait, "Sancte Johannes, quæso te, hujus populi qui venit ad nos, miserere." Cui Sanctus Johannes, "Quicumque huc pro salute sua venientes nocte [2]sua hic coram nobis prociderint, sanitatem consecuturi sunt quamcumque petierint."

§ 412. Regredientibus illis, mulier his auditis, cunctis audientibus, altiori voce cœpit proclamare, et dicere, "Sancte Johannes, piissime, mei, obsecro, miserere." Nempe sancti illi tunc secus illam usque in Ecclesiam procedebant; et idcirco quasi eos alloquens talia anxius repetens ingeminabat. Conversus vero ille ait, "Citius ad te convertere, et te ipsam ab hostibus malignis tuere et protege." Quæ mox baculo quem [3]corripuit circumpositos, et loca in quibus jacebat, hac illacque tutudit atque percellere studuit, atque (ut postmodum sanata asseruit.) dæmones se [4]circumvallantes se allidere ac percussisse speravit. Tandem tres sancti illi Ecclesiam, illa vidente, introibant, sed Beatus Godricus, ultronee aperiente se contra illum sepulchro suo, illud subiit et introivit; illi vero reliqui de sub altare introiere, nec ei ulterius comparuere. Tunc illa mox eos subsecutura repente in populum, qui frequentissimus tumbam viri Dei undique circumcinxerat, se ingessit; ac renitentibus et abire eam compellentibus, proclamavit et dixit. "Huccine, huc Beatus Godricus accessit, et hoc se-

[1] *Caracallam.*] A rough outer garment, as here described; a soldier's cloak; see § 153.
[2] *Sua.*] Ista, *H.*
[3] *Corripuit.*] Vel arripuit, *MS. Bodl.*
[4] *Circumvallantes.*] Circumuantes, *B.*

pulchrum subiit, et introivit; illi vero alii duo sub altaris istius ingressi sunt medio." Cominusque accessit, et linteamina altaris eos quæsitura sublimius extulit; sed quos quæsierat, jam ulterius videre non potuit. Sanitatem itaque post talem visionem de insanis suis motibus ac sensibus ipsa percepit, quæ prius omni die post partus geminorum bis per horas aliquot furere et ipsam penitus nescire [1]consuevit.

LII. DE QUADAM QUÆ VENENO INFECTA FUIT, QUOMODO SANCTOS DEI VIDERIT, ET SANATA FUERIT.

§ 413. Alia quædam [2]de Esindene lethiferam veneficii potionem a quadam æmula sibi altera viri sui adultera sumpserat; quam illi ignoranti altera, malignitatis invidia instigante, dederat. Unde per annos quatuordecim toto corpore inflata misero modo elanguerat; ac helleboro ceterisque herbarum succis asperrimis in potum quasi pro antidoto sæpius sumptis, nunquam aliquod levamen in aliquo sentire seu [3]percepisse valebat. Quæ ad Fin-

[1] *Consuevit.*] Here ends the exact agreement in arrangement between the Bodleian and Harleian MSS.; the latter of which now contains only a few of the Miracles here printed entire from the former. This latter Miracle is thus narrated in the Harl. anonymous Legend :—" Mulier de Muscleburna, cum geminos peperisset, tantam incidit in mentis insaniam, ut unum de infantibus discerperet, reliquo ab assistentibus ei subtracto, ne similia pateretur. Post longum tempus ita mitigatus est furor, ut illa non continue fureret; sed per quædam temporum intervalla. Tunc cœpit loca sancta per Scotiam circuire, cupiens plenam recipere sospitatem. Tandem venit ad Sanctum Godricum, ibique decumbens, in mentis excessu vidit Sanctum Johannem Baptistam habentem in dextera virgam ex una parte albentem, ex altera rubentem; villosa veste, quæ caracalla vocatur, indutum. Sanctum quoque Thomam vidit pontificalibus ornatum, episcopali baculo enixum; et Sanctum Godricum sacerdotali superpellicio vestitum, baculo quoque suffultum decoro, Sanctum Johannem de interioribus ecclesiæ subsequentes. Cum vero simul atrium perlustrassent, dixit Sanctus Godricus, 'Rogo te, Sancte Johannes, miserere hujus populi, qui meo nomine est devotus.' Cui Sanctus Johannes, 'Omnes,' ait, 'qui pro salute recuperanda coram nobis hic ista nocte processerint, consequentur quamcunque petierunt sanitatem.' Hoc audito mulier proclamans, cunctis audientibus, 'Mei,' dixit, 'Sancte Johannes, obsecro, miserere.' Ille conversus, 'Cito,' inquit, 'vertere ad teipsam, ut te ab hostibus tutaris.' Illa baculo arrepto, circumquaque feriebat, putans quod ita circumvolantes undique dæmones percussisset. Illis Ecclesiam introgressis, beatus Godricus in sepulchrum suum, quod ultro se aperuit, introivit; reliqui duo sunt ingressi subtus altare. Mulier eos subsequens et proclamans, 'Hoc,' ait, 'sepulchrum Sanctus modo Godricus introiit, et reliqui duo laterent sub altare;' et accedens linteamina submovit altaris, eos æstimans invenire. Mulier post hanc visionem cum plena sospitate ad propria remeavit."

[2] *De Esindene.*] These words are not found in *H.*; perhaps Easington.

[3] *Percepisse.*] Above this word is written, "vel percipere," in the Bodleian MS.

chale in exstasim facta, et se diutius discerpens, tandem in se rediens coram omni populo proclamabat, et ait, "Ecce Sanctum Cuthbertum pontificem, et Sanctum Thomam martyrem Christi, et beatum virum Dei Godricum in arbore illa considentes aspicio." Arbor autem illa propius secus ostium Ecclesiæ stabat, quam vir Dei quondam in vita sua ibi plantaverat. Attollentes igitur plurimi oculos, tres columbas candidissimas in ipsa arbore considentes manifeste videbant; quas etiam de arbore illa in suprema Ecclesiæ fastigia volantes et ibi demorantes conspiciebant; atque iterum exclamans ait, "Ecce jam nunc vos omnes exsurgentes Sancti Thomæ benedictionem percipite, quia modo Sanctus Thomas aquæ aspersorium de manu Sancti Cuthberti nos aspersurus, ac benedictionem nobis daturus, accepit." Multi igitur populorum exsurgentes exspectabant, et quasi in illos ora sua veluti quodammodo attoniti dirigebant. Illa autem sola, ut asseruit, species singulorum sanctorum ac formas vidit manifestius ac cognovit; populus vero non nisi species candidatarum columbarum videre prævaluit. Post quæ omina rursus rapta in spiritu procidit, ac virus cruentum ac fæculentum, instar viscerum ranarum seu piscium, plurimum coram cunctis evomuit, et sana ad Ecclesiam processit. Rediens vero exinde marsupium sericum, quod ei deciderat, perquisivit; dicens quia Sanctus Thomas ei dixerat quod quidam minister Ecclesiæ hostiarius illud assumpserit, quod minister recognovit, et mox ei sua restituit; nam et mulier ipsa illud in pallio suo involverat, quando in primordio excessus sui præscripti laboraverat.

LIII. DE VISIONE SANCTORUM SUB SPECIE COLUMBARUM.

§ 414. Nocte etiam alia quidam propter frigus vel imbres etiam devitandos, vel ad vestes desiccandas, ignes sub arboribus copiosas succenderant, quique aspectum ad Ecclesiam dirigentes, columbas iterum albentes sæpius Ecclesiam et atria perlustrantes per noctem sæpius conspexerant; quas etiam multi videntium, sanctorum prædictorum fuisse effigies confirmabant.

LIV. DE PARALITICA SANATA.

§ 415. Quædam matrona, Matildis vocata de [1]Sedberuie, ab

[1] *Sedberuie.*] Sadberge, see § 285.

ipsa nativitate sua omnium membrorum officio destituta, sanitate percepta, incolumis remeavit ad propria.

LV. DE CÆCO CURATO.

§ 416. Radulphus quidam de Nedrintun dimidio anno cæcus, et qui illuc, alio ducente, advenerat; recepto lumine, nullo duce, per se solus domum remeabat.

LVI. ITEM DE ALIA MULIERE CÆCA.

§ 417. Alia Siwine nomine, de villa dicta Heseldene, anno uno cæca, ibi reparato lumine est curata.

LVII. DE PODAGRO.

§ 418. Vir quidam de [1]Lechesbiri, Wlgrimus nominatus, duobus integris annis incessus pedum amiserat; quorum sanitatem percipiens, domum sospes revertens, Dominum in sanctis Suis mirabilem glorificabat.

LVIII. DE CAPITIS DOLORE.

§ 419. Mulier, Wimarc vocata, de villa [2]Alclent quæ vocatur Sanctæ Helenæ oriunda, ex dolore continuo capitis et jugis cæcitatis, quibus per totam vitæ suæ ætatem diutius et acrius laboraverat, ibi salutem recuperavit.

LIX. DE MUTA LOQUENTE ET A FLUXU SANGUINIS LIBERATA.

§ 420. Alia de Novo Castello, Bothilda vocabulo, loquelam diutino tempore amissam ibi recepit; et a fluxu sanguinis similiter, in quo diutius laborans ægrotavit, curari promeruit.

[DE GUTTA CURATA.]

§ 421. Matrona de [3]Hurdevvrde, Brictiva dicta, a gutta volatili atque per omnia membra erratica, illo veniens est liberata.

[1] *Lechesbiri.*] Perhaps Lesbury, near Alnwick, in Northumberland.
[2] *Alclent . . . S. Helenæ.*] St. Helen's Auckland, not far from Bishop Auckland.
[3] *Hurdevvrde.*] Now Hurworthe.

LX. DE CONTRACTO QUODAM.

§ 422. Pastor quidam ovium in Crokestail annis pluribus conversatus, Hugo vocatus, manus contractas multo tempore habuerat; cujus infirmitas multis regionis ipsius incolis satis probata ac notissima [1]fuit, qui liberas ibi manus ab omni contractione recepit, et sanitati restitutus, manus cum omnibus digitis flexibiles coram cunctis ostendit.

LXI. DE APOSTEMATE DIRUPTO ET EVOMITO.

§ 423. Quidam de terra Sancti Eadmundi oriundus, nomine Robertus, inflato omni ventre ab ipsa nativitate apostema obduracissimum interius, velut naturali schemate, circa pectus et cor [2]ejus, congelatum, instar gibbosi portare continue et habere in illis partibus anterioribus consueverat; quod durum ac grossissimum cunctis palpantibus vel videntibus apparebat. Hic illic totum virus ab ipso ortu matris in se innatum et condensatum, vel congelatum, evomuit; sanusque ad propria cum sociis reverti commeruit.

[DE VENTRE SANATO.]

§ 424. Alius vero quidam, nomine Edricus, excortione ventris diutissime gravatus, ibi est ab omni suæ ægritudinis pene sanatus.

[DOLOR CAPITIS CURATUR.]

§ 425. Gaimundus de [3]Wlsingham progenitus, a capitis dolore longævo ibi est curatus.

LXII. DE PARALITICA SANATA.

§ 426. Mulier quædam de [4]Craucatune, paralysi morbo, ex quo diutius ægrotaverat, alteram totius corporis partem et membrorum motionem amiserat. Sed ibi precibus incumbens, manus, pedis, et cruris, totiusque ipsius partis salutem et libertatem percepit.

[1] *Fuit.*] Vel erat, Bodl. MS. [2] *Ejus.*] Vel suum, Bodl. MS.
[3] *Wlsingham.*] Wolsingham, to the west of the county of Durham.
[4] *Craucatune.*] For such of the following localities as are not identified in these notes, see the index.

LXIII. DE BRACHIO ARIDO.

§ 427. Alia de [1]Fulewella, nomine Sungiva, uxor cujusdam Normanni ejusdem villulæ viri, per tres annos brachium cum manu aridum habuerat, ita quod nihil omnino operis cum ipsis exercere potuerat. Hæc tam manus quam brachii ibi sanitatem percepit; cujus infirmitatis Ulfkilus præpositus de Acum cum pluribus multis testis assistit.

LXIV. DE CÆCA ILLUMINATA.

§ 428. Quædam Heccoc de Bedefeld duobus annis et dimidio lumen oculorum amiserat; quæ illo ducta, perfectum lumen recuperabat.

LXV. DE GENU LANGUENTIS.

§ 429. Juvenis quidam de Stretun, Helyas nomine, dimidii anni tempore genu unum adeo languidum habuit, quod nusquam sine baculi adminiculo se movere prævaluit. Qui baculum suum, ut testimonium suæ pristinæ infirmitatis, ibi deseruit, sanusque domum rediit.

LXVI. DE BRACHII ET TIBIARUM SALUTE.

§ 430. Mulier de Grendune, Alditha vocata, per annos quinque tantam infirmitatem cum dolore continuato perpessa sustinuit, quod brachiorum, tibiarum, ac totius sui corporis motum virtutemque amiserit. Tandem vero vix ad aliquid se movere impossibile habuit; sed illo veniens, sanitatem percepit.

LXVII. DE SURDA ET MUTA.

§ 431. Quædam puella, Adeliza dicta, ac Hortune in Herteburne scira oriunda, teste patre suo, qui eam cum parentibus adduxit, ab ipsa nativitate sua surda et muta exstitit. Quæ ibi auditum percipiens, et quæ nunquam prius aliquid locuta fuit, ibi alloquenti eam patri suo quædam verba respondit.

[1] *Fulewella.*] Fulwell, near Sunderland.

LXVIII. DE LANGUIDO IN CURRU DELATO.

§ 432. Audoenus quidam de Hagethhorn, multis annis languidus in lecto decubuit; qui ad omne sui ministerium vel quodvis negotium immobilis omnino exstitit, at tamen omnino prorsus incessu pedum ægrotantium et acrius tumentium privatus, sibi et omnibus desperabilis fuit. Hic illuc in carro deportatus, et a feria sexta usque in feriam quartam sequentis hebdomadæ illic demoratus, ea die ibi sanitatem percepit, et sospes ac sanus pedibus propriis domum rediit.

LXIX. DE QUODAM MONACHO.

§ 433. Quidam monachus Dunelmensis, Willelmus nomine, in uno suo latere tantum dolorem ac tumorem aliquandiu sustinuit, quod omnem appetitum cibi vel potus amittens, in ipso latere decumbere nec quietem vel soporem percipere omnino non potuerit. Hic a quodam fratre ipsius ecclesiæ quiddam de portione reliquiarum Sancti Godrici [1]percepit, et tumori ac dolori ejusdem lateris supposuit; sed infra dies brevissimos totus tumor sedatus ac dolor ille interraneus exinanitus et fugatus abscessit.

LXX. DE PUERO A NATIVITATE MUTO, ET LIBERATO.

§ 434. Yvo de Brinkelaue, cum filio suo a nativitate muto, Sanctum Johannem et Beatum Godricum pro pueri illius sanitate in Finchall rogaturus adiit; qui ibi pernoctantes forte ab eis exauditus, licet id percipere non potuerit manifestius, mane facto domum regressurus ad Novum Castellum digreditur hospitandus; ubi post refectionem cum sociis residens, et de sui itineris profectu et reditu colloquens, dixit eis pater ad convivantium consodales, " Obsecro ut unusquisque nostrum Dominicam Orationem ob honorem Domini nostri Jesu Christi, et Sancti Johannis Baptistæ, et gloriosi Cuthberti, ac Beati Godrici, decantare dignetur; quatinus sic eorum misericordia ad loquelam filio meo impetrandam propitia coram Domino efficiatur." Qua vix oratione finita, statim lingua pueri est soluta, et nunquam antea locuto loquela

[1] *Percepit.*] Above the line, in a different but contemporary hand, are the words, " id est, de lorica."

promptissima condonata. Et forte hanc prius clementiam apud Finchale positus perceperat, quamvis pater id prius advertere indignus [1] exstiterat.

LXXI. DE SURDA ET POSTEA AUDIENTE.

§ 435. MATRONA quædam de Steintun, Mathildis nomine, quæ annis quatuor utrisque auribus absurdaverat, illo perducta perfecte est sanata.

LXXII. DE INFIRMITATE SEPTENNI.

§ 436. ALIA de Stanphordham, Wibur dicta, annis septem tantæ infirmitati subjacuit, quod vix aliquod opus toto ipso tempore explere potuerit; sed illuc veniens salutem quam rogavit [2] optavit.

LXXIII. DE BRACHII OFFICIO REPARATO.

§ 437. AVELLINA uxor Ricardi de Reinguintune, dimidio anno unius brachii motum et officium perdiderat; quo veniens sanitatem receperat.

LXXIV. DE CÆCA.

§ 438. MATHILDIS de Clif, annis quatuordecim cæca, ibi est lumine pleno reparata.

LXXV. ITEM DE ALTERA SIMILITER CÆCA.

§ 439. QUÆDAM alia, Hathewisa, de Dunelmo nata, longo tempore cæca, ad Thomam gloriosum Christi martyrem profecta, aliquantulum luminis percepit, at tamen clare videre non potuit. Rediens vero visione nocturna est commonita ut ad Finchale veniret, ibi salutem perceptura. Quo ubi pernoctavit, visum perfecte recepit. Merito itaque virtutum comparatione Sanctus

[1] *Exstiterat.*] Thus narrated in the anonymous Harleian Legend: "Ivo de Brinkclaue filium suum a nativitate mutum duxit ad Sanctum Godricum; et cum pernoctassent ibi, in crastino domum redeuntes, apud Novum Castellum hospitati sunt. Ibi post refectionem de itinere suo loquens, eos qui aderant exoravit, ut unusquisque illorum diceret Orationem Dominicam; quatenus per merita Sancti Godrici Dominus calamitatem filii sui respicere dignaretur. Oratione finita, mox lingua pueri est soluta, et recte loquebatur qui nunquam ante est locutus."

[2] *Optavit.*] Obtinuit (?).

Thomas et Beatus Godricus post mortem conveniunt; qui dum adhuc viverent, quadam charitatis fraternitate sibi conjuncti fuerunt.[1]

LXXVI. DE SURDA.

§ 440. ALIA mulier de Dichintuna, nomine Emelina, quæ ab ipsa nativitate surda extitit, illic auditum perfecte recepit.

LXXVII. ITEM DE ALIA.

§ 441. ITEM alia de Wdehorne, Gladewisa vocata, sex annis surda, ibi est curata.

LXXVIII. ITERUM DE ALTERA.

§ 442. ALTERA de Hextildesham, quinque annis utrius auris auditum amiserat, quem ibi perfecte recuperabat.

[ITEM DE ALTERA.]

§ 443. UXOR fabri cujusdam de Latona, nomine Eda, tantum capitis dolorem ab infantia omni ævo sustinuit, quod circa caput nec frigus vel calorem sustinere prævaluit; sed dum illo venit, sanitatem percepit.

LXXIX. DE QUADAM CÆCA.

§ 444. MATRONA de Smithetune longo tempore erat privata oculorum lumine; quæ illuc deducta, ibi continuo est reparata.

LXXX. DE QUADRIENNI MUTA.

§ 445. ALIA de Sedberme, Aldusa nomine, per quatuor annorum spatium muta, omnem loquendi facultatem amiserat; pro quo incommodo bis ad Sanctum Thomam profecta, nil levaminis ibi consequi prævalebat; sed dum in Finchale pernoctaverat loquelam perfecte receperat. Forte quidem Sanctus Thomas istam, sicut et ceteros multos, ad gloriam Dei in Beato Godrico prædicandam conservaverat, quem sui consortem in cœlestibus consistere tali indicio mundo delegerat prædicare.

[1] The last sentence of this Miracle is written on the bottom margin of the page in a different hand, but not later.

LXXXI. DE CÆCA ILLUMINATA.

§ 446. Beatrix quædam mulier de Kenneswic, duobus annis cæca exstiterat; sed illo deducta, lumen amissum recuperare promeruit.

LXXXII. DE CARDIACA.

§ 447. Mathildis de Discintune tanta infirmitate annis quatuordecim gravata deperiit, quod nihil omnino operis perpetrare prævaluit, quæ circa cor se quam maxime perurgeri persenserat. Sed illuc veniens, ac salutem consequens, alacriter sospes cum gaudio remeabat.

LXXXIII. DE SURDA AB ILLO AD IPSUM INVITATA.

§ 448. Alia quædam de Hornebi, Mabilia nuncupata, uno anno obsurdaverat, nec aliquid auditu scire valebat. Cui beatus Godricus visione nocturna assistens præcepit ut ad Finchale veniret, quia illuc veniens sanitatem perceptura esset. Quæ et venit et salutem percepit, sanaque recessit.

LXXXIV. ITEM DE ALTERA.

§ 449. Colewisa de Stodfald, mulier longo tempore surda, ibi est curata.

[ITEM DE ALIA.]

§ 450. Quædam Aicusa de Morthaim mensibus quatuor capitis dolorem passa, ibi est sanata.

LXXXV. DE PARALYTICA.

§ 451. Mathildis de Billingham amplius anni dimidio adeo infirmata fuerat quod in nullo opere sibi valere vel se servare poterat. Quæ illuc venit, et reparari promeruit.

LXXXVI. DE SURDA QUADAM ET CONTRACTA.

§ 452. Erat quædam alia Mabilia vocata de Guðedestunia, in Thevidale provincia sita, ab ipsa nativitate omni tempore muta;

quæ non solum hujus ægritudinis mole laboraverat, sed insuper etiam brachia utraque contracta cum manibus similiter utrisque intortis habuerat. Nempe utraque manuum illius digiti adeo fuere contracti, quod supremi omnium digitorum articuli in ipsa radice palmæ manuum fuisse videntur infixi. Ista ibi loquelam ac manus cum digitis et brachiis ab omni contractione sanas, liberrimas, flexibilesque percepit.

LXXXVII. DE PARALYTICA.

§ 453. Sieridtha de Reignintuna dimidio anno gravius infirmata, omnibus destituta membrorum officiis, ibi opem est consecuta salutis.

LXXXVIII. DE SURDA.

§ 454. Alia Editha de Herteburna, Peregrina cognomento vocata, uno anno surda, ibi auditum perfecte est adepta.

LXXXIX. DE PASSIONE CARDIACA.

§ 455. Alia de Matesfen, Langliva nominata, a dolore capitis et a maxima infirmitate pectoris opem ibi obtinuit perfectæ salutis.

XC. DE DÆMONIOSO LIBERATO.

§ 456. Juvenis quidam de Smithtune acri dæmonum infestatione adeo infestatus exstiterat, quod, etiam omnem humanæ intelligentiæ sensum exuens, funibus vel vinculis illum ligatum coarctari oportuit. Nam se ipsum, prout ei permittebatur, discerpens dilaniabat, et unguibus vel dentibus in se et in alios desæviens et quæque furiosa proloquens, insilire sæpius intentabat. Qui vinculis astrictus illuc a pluribus eum ducentibus est perductus; ubi meritis beati viri Dei Godrici a dæmonis et insania liberatus, et ab amicis a vinculis resolutus, domum una cum illis sospes ac sanus est [1]regressus.

[1] *Regressus.*] The anonymous Legend thus recounts this history: "Juvenis quidam de Smithetuna possessus a dæmonio, humanæ sensum intelligentiæ perdiderat; et propterea tenebatur vinculis coarctatus. Nam et semetipsum prout potuit unguibus et dentibus laniabat, et in alios quantum licuit verbis et operibus sæviebat. Hic a pluribus ad Sanctum Godricum, ut erat in vinculis, est adductus; et ibidem per Dei misericordiam a dæmonio liberatus. Unde cum iis qui eum adduxerant, a vinculis resolutus, domum rediit mansuetus et sospes."

XCI. DE CONTRACTA SANATA.

§ 457. Alia, Golla nomine, de Fesceresce, uno anno omne officium manuum suarum funditus amiserat, ac insuper utriusque pedis incessu privata exstiterat. Hæc tam manuum quam pedum ibi salutem percepit et auxilium. Quæ dum in excessu posita laboraret, ac jam jamque se alleviatam sentiens rursum erigi proposuisset, plurimum in se anxia conqueri cœpit quod nihil habuisset quod Deo gratias actura offerre potuisset. Exsurgens tandem et repente respiciens, obulum, cum non illud ante ibi fuerit, secus pedes suos jacere conspexit; quod illico gratulabunda suscepit, et procedens sana, ad Altare ipsum omnibus ostendens obtulit.

XCII. DE EJUS MINISTRO A BRACHII DOLORE LIBERATO, ET QUALIA EI DIXERIT.

§ 458. Erat quidam veteranus quondam tam in vita viri Dei quam post exitum vitæ ejus, illius minister et servus devotus. Hic sicut domno suo quondam erat viventi devotus, ita post ejus depositum circa illius sepulchri sacras excubias attentius inserviebat, tam frequenter quam assiduus; qui ex tempore multo ex sinistri brachii sui gravissimo laborabat incommodo. Tantum nimirum dolorem et nervorum cum aspera ariditate duritiem ex antiquo tempore sibi inesse senserat, quod ad nullum opus, nisi cum maxima difficultate, exerere se vel movere poterat. Videns ergo ad sepulchrum domni sui miracula fieri, credens se eadem gratia posse salutem consequi, nocte [1]Assumptionis Sanctæ Mariæ, dum in lecto decumbens secum talia meditari cœpit, subito in visione quietis positus vidit se in communi domo de Finchale consistentem, atque domnum suum ante se stantem; cui mox famulus dolens brachium protulit, atque ut ejus misereri dignaretur instantius deprecari cœpit. Tunc venerabilis vir Domini Godricus tertio in brachio illius insufflans, ait, "Mane facto ad tumbam meam in Finchale in crastino accede, et brachium languidum super illam compone, et sanaberis;" atque ad capellam Sanctæ Mariæ, quæ illi domui conjuncta erat, accedens ait, "Dic presbytero vestro qui hic vobiscum perhendinat, quatenus lectulum suum quod ibi sibi composuit, de juxta Altare ammoveat; quia sancta Dei Maria, cujus insignitur honori, huc sæpius consuevit accedere et

[1] *Assumptionis S. Mariæ.*] Aug. 15.

hic se præsentem sæpius exhibere; et dicito ei ut lectisternium suum in angulo capellæ componat, et die crastina, domo tota prius purgata, Missam in honorem Dominæ ipsius festive concelebret." At famulus oculos in domnum suum dirigens, subito vidit gloriosam Dei Matrem secus ipsum Altare stantem, et domnum suum Godricum illi ministrantem; conversusque ad servum illum ait, "Quia quondam huic dominæ meæ in ecclesia Beatæ Mariæ, quæ infra muros Dunelmi est sita, deservivi, crastino [1] accepta candela offer eam ibi, quam quicunque ibi baptizandus prius fuerit, accipiat, ut lampadem fidei in Christo recreandus percipere valeat." Ad quem minister, "Domne, candelam non habeo, sed neque ubi aliquam accipere possim scio." Tunc vir venerandus, "Illam in modum virgulæ factam in arca illa accipe, quam tu et uxor tua mihi prius proposuistis offerre." Expergefactus ille mox evigilavit, et omnia uxori suæ detegens cum festinatione candelam illam in arca sua prius locatam protulit; et de Neutuna, (villa videlicet qua manebat,) quam citius poterat ad Finchale properabat. Qui ut brachii super ejus sepulchrum composuit, mox omni dolore fugato sanitatem percepit, et sacerdotem accersiens, omnia quæ viderat ei secretiori in confessione detexit; et amoto sacerdotis lectulo, ac purgata capella, Missa de Sancta Maria ibi est devotissime celebrata. Minister autem exinde cuncta quæ in mandatis acceperat, eadem die sub festinatione [2] perficiebat.

XCIII. DE MANU SANATA.

§ 459. Mulier quædam de Cundune, Azelina nomine, manum

[1] *Accepta candela.*] Amongst the rites which immediately followed baptism was that of presenting to each newly baptized person a taper, which was afterwards lighted, and so held during the chanting of the mass. See Pelliccia de Christ. Ecclesiæ Politia, lib. i. sect. i. § vi., where Ambrose, Alcuin, and Gregory of Tours are quoted.

[2] *Perficiebat.*] "Erat quidam veteranus apud Neutonam qui devote beato Godrico, dum viveret, ministravit; et postea circa tumbam ipsius diligens et sedulus assistebat. Hic longo tempore sinistri brachii gravissimo laborabat incommodo, ut vix inde posset operari. Videns igitur ad tumbam domni sui multos a suis infirmitatibus liberari, cupiebat remedium ab eo sibi quoque conferri. Nocte Assumptionis beatæ Virginis, dum talia meditatur in lecto, vidit se in Finchalia consistentem, et beato Godrico stanti ante se brachium ostendentem. Qui brachio insufflavit, dicens; 'Mane super meum sepulchrum pones brachium, ut saneris. Dices etiam præsbytero ut lectum suum faciat in ecclesia beatæ Virginis, longius ab Altare. Candelam quoque offeres cras beatæ Virgini, in ecclesia Dunelmi.' Expergescens ille, omnia suæ narravit uxori: et veniens in Finchalia posuit brachium super tumbam atque convaluit; et cætera quæ illi fuerunt injuncta deinde complevit." Anon. Harl. Legend.

unam amiserat, quæ, illuc secundo veniens, sanitatem quam postulabat acceperat.

[DE MULIERE SANATA.]

§ 460. FEMINA altera, Eltan vocata, de Mulnum, omnibus fere membris infirmata ac insuper annis multis auditu privata, illic de utroque morbo est liberata.

XCIV. DE MUTA ET SURDA.

§ 461. ANCILLA quædam de Heselrig, Eleuuiua dicta, per quinquennium et menses quatuor muta, et similiter tanto tempore surda, de utraque peste ibi est sanata.

XCV. DE ALIA PUELLA INSANA.

§ 462. PUELLULA quædam, ætate quidem juvencula ac sensibus immatura, Emeloth filia Asceloth vocata, in vico quodam Dunelmensi qui Alvertunes strete dicitur, fuerat oriunda. Quæ dum cum coætaneis lusisset, ac ecclesiam Beati Cuthberti, quamvis ignorans, [1]illicite introisset, adeo exsensis multo tempore exstitit quod idiotæ senescenti consimilis cunctis apparuit. Quæ ut illo venit, sanari promeruit. Pulchra igitur admirationis fide hic cunctis innotuit, quia quam Beatus Cuthbertus pro ignorantiæ suæ culpa ligaverat, hanc vir Domini Godricus sua clementia a vinculis beati pontificis absolvendam impetraverat. Cum igitur quod unus ligavit alter absolvit, liquet profecto cunctis fidelibus quod maxima confœderationis dulcedo, et dilectio et voluntatis paris assentio, inter illos in cœlesti [2]gloria sit.

[1] *Illicite introisset.*] Women were strictly forbidden to enter the cathedral of St. Cuthbert at Durham, and those who ventured to do so were detected and punished by the saint. See an instance in Reginald, Libellus de S. Cuthb. cap. lxxiv. The same custom prevailed in the church at Farne,—"limen ecclesiæ transgredi mulieri omnino non licuit." See Reginald, p. 122. In the "Ancient Monuments of the Cathedral Church of Durham," is a chapter which assigns "the causes wherfore women may not cumme to the ferretore of Saint Cuthbert, nor to enter within the precinct annexed in the monasterye." p. 30.

[2] *Gloria sit.*] Thus abridged in the Harleian MS. "Puella quædam Dunelmensis, ætate juvencula, sensibus immatura, Emelota nomine, suis coetaneis colludendo per ignorantiam Sancti Cuthberti ecclesiam est ingressa. Quæ multo post hoc tempore indiscreta et quasi fatua semper apparuit. Hæc venit ad sepulcrum Sancti Godrici, et sana mente discessit."

XCVI. DE MANU CONTRACTA ET PEDE SANATO.

§ 463. Ysel de Castello Bernardi progenita, ex unius manus contractione omni tempore laboraverat, uniusque pedis incessum penitus æque perdiderat. Quæ de utriusque membri invalitudine ibi plene convaluit, atque sospes ac sana cum sociis domum cum gaudio remeavit.

XCVII. DE SURDO.

§ 464. Acke quidam dictus nomine, filius Pace de Wittune, qui est in regione Alvertune, illic surdus ex unius auris importunitate advenerat, sed sanus et audiens ad propria remeabat.

XCVIII. DE CÆCO ILLUMINATO.

§ 465. Quidam vir, Hugo nomine et Peregrinus dictus agnomine, homo Fulconis Painel, quatuor annis cæcus omnino exstitit, ita quod nullum penitus lumen videre prævaluit. [1]Tribus vero ante noctibus nulla omnino nocte videre aliquid potuit. Quadam denique die, dum prata secaturus excideret, contigit ut nihil ad vesperam videns, visus penitus oculorum amitteret. Qui illuc ab aliis deductus, sanus et videns domum reversus est.

XCIX. ITEM DE CÆCA.

§ 466. Quædam Emma vocabulo dicta, uxor Lefrici Sutherne de Lecca, [2]a Nativitate Domini usque ad festum Sancti Johannis Baptistæ, quod in ejus Decollatione celebratur, cæca, ibi est, virtute luminis reddita, reparata.

C. DE TELA OCULI.

§ 467. Alia, Aldusa vocata, pauperrima in domo ElurEdi filii Aimundi, ejusdem villæ civis, diutius conversata, quinque annis telam oculorum, ei palpebras obducentem et lumen omne oculorum ei penitus auferentem, sustinuit; quæ illo a sociis deducta, sanitati est reddita.

[1] *Tribus.*] The narrative here seems imperfect.
[2] *A Nativitate Domini.*] From 25 Dec. to 29 Aug.

CI. DE CÆCA.

§ 468. Quædam femina nomine Eda, de villa quæ Berithebi est vocata, viginti tribus annis, testantibus plurimis tam viris quam mulieribus de eadem villa, oculorum visum amittens, cæca penitus fuerat; sed illo deducta lumen perfecte recepit.

CII. DE MANU CONTRACTA.

§ 469. Alia etiam de eadem villa, Alditha dicta, uxor Ethelonis, unam manum contractam habuit, quam sanam ac adeo solutam percepit, ut eodem die, multis gaudentibus et videntibus, messis ibi sectæ manipulos in acervos collegerit, et fruges cum messoribus similiter ipsa secuit.

CIII. DE PEDUM TUMORE ET GUTTÆ DOLORE.

§ 470. Juvenis quidam de Corebrige, Edulf nomine, pedum et tibiarum tumorem incurabilem decem annis crudelem sustinuit, quem nulla medicinalis industria mitigare vel curare prævaluit. Hic etiam guttam quandam per omnes artus corporis sævissimam habuit et erratilem, qua cogente, sæpius nervorum contractionem percipi consuevit. Qui de utriusque generis peste ibi perfecte convaluit; et Dunelmum sanus veniens, pluribus hæc coram testibus retulit.

CIV. DE MUTA.

§ 471. Mulier quædam de Revelie decem annis loquelam amittens, muta exstiterat; quæ illo veniens, loquelam promptissimam recuperabat.

CV. DE CÆCA.

§ 472. Addoc de Prudehou unius oculi visum penitus amiserat sex annis, sed ibi lumen recepit.

CVI. DE SURDA.

§ 473. Altera, Agnes nomine de Claubec, uno anno obsurdaverat, sed auditum perfecte recipiens, Dominum in Sancto Godrico glorificans, sana ad propria remeabat.

CVII. DE LANGUIDA.

§ 474. Siwine de Cotune tribus annis in lecto languens decubuit; quæ ut illo venit, de infirmitate diversa mox ibi convaluit.

CVIII. DE CÆCA.

§ 475. Alia etiam de Rochesburuch quadraginta annis unius oculi visum penitus amiserat; quæ illo veniens, visumque percipiens, Dominum collaudabat.

CIX. ITEM DE ALIA.

§ 476. Frethhun de Elmedene unius oculi visum, quem uno anno perdiderat, ibi recepit, Deo donante, et sana domum regrediens reversa est.

CX. DE MANIBUS CONTRACTIS.

§ 477. In Clivelande quædam mulier quatuor annis et dimidio utrasque manus contractas habuit; quæ in villa quæ Tromundesbi dicitur diutissime conversata fuit; sed illuc veniens, sanari promeruit.

CXI. DE PUERO AB ORTU LANGUIDO.

§ 478. Erat quædam matrona alia de Clivelanda in Carletunia nata, cujus filius unius tantummodo mensis ætate provectus, adeo infesta valetudine opprimi et inquietari cœpit quod similior mortuo quam viventi apparuit; quam angustia cordis torquente et tandem amicorum consilio cohortante, ad plures sanctorum præcipuos Angliæ, more simpliciorum, sortes quasdam statuit, quarum una semper prima Sancto Godrico provenit. Quæ deinde ut pueri corpus emortuum candela metiri cœpit, et beato Godrico devovere cœpit, mox puer semianimus convaluit et sanitati pene redditus respiravit. Quem mater illo secum postea detulit; sed perfecta sanitate omnimodis reparata, domum cum matre rediit.

CXII. DE INSANA ET DÆMONIOSA.

§ 479. Est villula quædam in proximo posita, Renigtunia vocata, in qua spiritus nequam cuidam mulieri visibili specie apparuit; et formas in diversas se transferens, et tandem collum

usque ad fastigia domus attollens, [1]in os infirmantis insiluit. Quæ mox furibunda effecta, cœpit sensibus exuta humanis insanire, et sua discerpens atque dilanians, velle et inniti tunc in alios sæpius insilire. At aliquandiu arctius ab amicis diligenter custodita, tandem, cunctis ignorantibus, clanculo de domo prorupit, ac per deserta loca interposita gradiens, amnemque interfluentem quomodocunque inscienter pertransiens, ad Finchale pervenit. Quæ ibi ad tumbam beati viri Dei, multis astantibus, videntibus ac testificantibus, a dæmone liberata et sensui humano integre restituta, cœpit cunctis sui miseri eventus lugubres incursus et excursus exponere, ac seriatim cuncta quæ inconvenienter egisset vel dixisset edicere. Inter quæ asseruit etiam Sanctum Johannem Baptistam sibi in domo, de qua elapsa fuerat, apparuisse, atque usque ad sepulchrum servi Dei prævium præcepisse. Sed quomodo fluvium permaximum interpositum pertransierit, nullo modo meminisse prævaluit. Concives etiam ejusdem villulæ, qui eam insanam noverant, testificantur hæc omnia [2]vera fuisse.

CXIII. DE CÆCA QUINQUENNII.

§ 480. Mulier quædam de Dunelmo, Eccoc nomine, quinque annis unius oculi lumine privata, testantibus multis, ibi est illuminata.

CXIV. ITEM DE ALIA.

§ 481. Quædam de Midiltune secus Wloure, patre ducente, illo cæca pervenit, sed videns sospes cum patre domum rediit.

CXV. DE GENU LANGUIDO.

§ 482. Altera de Spinithorn, villula in dominio de Richemunde posita, novem annis unius genu languore et gravi ac horrido tumore deperierat, nec aliquod negotium toto tempore illo, nimia cogente infirmitate, exercere valebat; quæ sæpius in

[1] *In os . . . insiluit.*] Compare this with a story related by Reginald, Libell. S. Cuthberti, cap. xvii.

[2] *Vera fuisse.*] The Harleian MS. proceeds thus: "Mulier de vicina quædam villa tantam patiebatur insaniam, ut vinculis arctaretur, volens discerpere semetipsam, et in alios insilire. Quæ diligenter a familiaribus longo tempore custodita, casu, nescientibus illis, evasit, et Finchaliam usque pervenit. Ibi ad tumbam Sancti Godrici, multis videntibus, a dæmone liberata, narravit quod Sanctus Johannes Baptista ei apparuisset domi, et illuc eam prævius adduxisset. Veruntamen quomodo fluvium grandem, qui medius erat, pertransierit, dicere nesciebat; quamvis illa quæ per insaniam fecerat meminisset."

ipso cauteriata et diversis medicamentorum præcisionibus afflicta, semper ad deteriora ejus infirmitas est prolapsa. Tandem lento itinere se illo misere protrahendo pervenit, et ad viri Dei sepulchrum sanitatem percepit, et gaudentibus cum sociis iter domum sana confecit.

CXVI. DE TORTA, INCURVA, ET GIBBOSA.

§ 483. Mulier de Clivelanda viginti duobus annis ex renum contractione et ossium dorsi tortitudine incurva exstiterat; unde, quasi gibbosa fuisset, nunquam illis in diebus humeros et caput ad superiora directe protendere prævalebat. Quæ misero modo duobus baculis sustentata, sic sese protrahens quadrupes est effecta. Hæc illuc perveniens, et coram tumba beati viri procumbens, videntibus multis qui illo de nundinis Sancti Cuthberti advenerant, de contractione sana surrexit.

CXVII. ITEM DE ALIO INCURVO BACULIS INNIXO.

§ 484. Vir quidam similiter de Alnewicschyra novem annis incurvus adeo exstitit, quod sine duobus baculis nusquam moveri prævaluit; qui illuc adveniens, repente de tanta invalitudinis infirmitate convaluit, et baculos quibus inniti ac fulciri consueverat ibi offerens dereliquit, ac sic biceps rediit qui vix quadrupes illo protractus advenit.

CXVIII. DE CÆCA MULIERE.

§ 485. Erat quædam mulier diu cæca, de Cestriæ villa progenita. Hanc alia ejus vicina manu comprehensam illo ducere debuit, quin quo gressus prætendere debuisset altera ignoravit. Sed venientibus illis super stagnum piscariæ ipsius, jamque fluvii dimidium progressis, repente quæ cæca exstitit oculos erexit, et lumine recepto ecclesiam totam cum horto et silva tota conspexit. Quæ videns ad beati viri sepulchrum gratias relatura pervenit, et sospes, visu recepto, cum sodali gaudens domum rediit. Hujus miraculi persona ipsius ecclesiæ Walerandus, cum clericis suis, testis assistit, quod et verum fuisse omnis ejus [1]parochia novit.

[1] *Parochia novit.*] "Mulier quædam cæca diu fuerat, quæ ad sepulcrum Sancti Godrici, alia ducente, iter arripuit. Venientibus autem illis ad stagnum piscariæ viri Dei, aperti sunt illius oculi, et vidit ecclesiam, et hortum, et silvam, et cætera circumquaque. Videns igitur, ad tumbam gratias actura pervenit." Anon. Harl. Legend.

CXIX. DE TELA OCULI.

§ 486. Quædam matrona nomine Cecilia, in Bothale diutius conversata, matrem quandam Laude vocatam habuit, quæ conjux clerici villulæ ipsius exstitit. Hæc matrem ad Sanctum Thomam pro ejus salute postulatura secum conduxit, quia tela pupillam oculi ipsius omnino obducente, prorsus videre non potuit. Sed illo proficiscens et nil remedii sentiens, tandem rediit; et freta amicorum consilio, Finchale oratura Sanctum Godricum Dei amicum expetiit. Quæ tela beati viri meritis et corporis sacri præsentia ita in medio sui est decisa, ut pupilla per medium telæ pateat; et sic visus acumen percipiens, clare videre valeat.

CXX. DE PUERO IN EQUO DEVECTO.

§ 487. Puerulus quidam de Alnewic diuturno detentus languore adeo dira fatigatione infirmari cœpit, quod nisi auxilio aliorum nusquam moveri prævaluit. Qui a parentibus illuc in equo deductus advenit, sed antequam inde recessit, vel ut viri Dei sepulchrum tetigit, mox tantam virtutem virium recepit quod peste languoris effugata, solus per se ire et moveri potuit.

CXXI. ITEM DE ALIO QUI AD EJUS SEPULCHRUM CUCURRIT ET SANITATEM PERCEPIT.

§ 488. Alius incessu pedum privatus, ipsis etiam parentibus illum comitantibus, in equo similiter est devectus; qui videntibus multis, mox ut depositus de equo fuit statim cursu rapidissimo ecclesiam introivit, atque sub Altare caput supposuit. Quidam igitur quasi in stuporem conversi, arbitrati sunt illum insanis motibus agi; mater vero cum lacrimis dicebat potius credere sanctos Dei illius velle misereri. Cujus monitu cæteri ad rationem animati subito conspiciunt puerum ipsum perfecte redditum sanitati.

CXXII. DE LANGUIDA ILLO DEVECTA IN VEHICULO.

§ 489. Erat in villula, Madmeslei nominata, mulier quædam per hebdomadas xxx. in lectulo decumbens languida et cunctis desperata; quæ nusquam se movere potuit, nec in lecto regirari, nisi alienis debuisset manibus sustentata reclinari ac latere immutato converti. Quæ feretro equestri se illo transportari fecit, ac sanitatem percipiens, cum gaudio remeavit.

CXXIII. DE CÆCA.

§ 490. TUNNOC filia Ferthani cujusdam viri de Dunelmo XVI. annis unius oculi visum amiserat, cui cadenti ac explosæ jacenti, Sanctus Johannes Baptista apparuit et caput ipsius [1]Evangelium legens, præcepit ei ut sana surgeret, et hoc in ecclesia prædicaret. Quæ, nobis nocte matutinas canentibus, ad tumbam viri Dei accessit, et hæc omnia in ecclesia coram multis testibus prædicavit.

CXXIV. DU MANIBUS CONTRACTIS.

§ 491. QUÆDAM a XVI. ætatis suæ anno omni tempore manus utrasque inflatas habuit; quæ illo veniens, mox ex nimia ac mordaci edacitate eas ad invicem connexas confricare cœpit, sed cum edacitatis peste tumor totus confricatus abscessit, ac mulier sanitati restituta domum sanata recessit.

CXXV. DE LANGUIDA.

§ 492. ALIA de Masham, villula in regione de Richemunde sita, diutino languore vexata, facta sibi visione præmonita, mox illo deveniens est curata.

CXXVI. DE VIRO CUI PRO AMORE SANCTI THOMÆ SALUTEM REDDIDIT.

§ 493. VIR quidam de Appelbi, quæ in Clivelanda est posita, diutius infirmatus, nullo unquam medicaminis genere est ad meliora perductus. Qui mox ut se ad Finchale profecturum devovit et Sanctum Godricum aditurus, illi suum [2]denarium incurvavit, levius habuit. Nocte igitur sequenti Sanctus vir Domini Godricus ei in visu astitit, quem statim infirmus agnoscens ad pedes se illius advolvit, et ait, "Obsecro, pie pater Godrice, pro amore Sancti Thomæ martyris, tui consocii in cœlestibus, mei miserere et sanitatem amissam mihi redde." Cui Sanctus, "Si ad me in

[1] *Evangelium.*] So the MS.; but we should probably read Evangelii.

[2] *Denarium incurvavit.*] It was customary to bend a coin in token of pledging faith to perform the vow promised, and that the coin might be identified when the period for offering it upon the altar had arrived. The process is thus detailed in Reginald's Libellus de S. Cuthberto, p. 231: "Extracto igitur de loculis suis denario, illum Beato Cuthberto in insulam Farneam secum deferendum devovit, et ipso recurvato, ut eum dinoscere posset, tali indicio consignavit.—Qui in ecclesia secus altare depositus, sicut devovit, incurvum denarium illum obtulit." The anonymous Harleian Legend seems to speak of it as a local custom.

Phinchale veneris, ibi pro amore Sancti Thomæ sanitatem tuam percepturus eris." Qui ut illo pervenit, juxta quod in visu percepit, mox de omni infirmitate convaluit, ac sanus cum gaudio ad propria[1] remeavit.

CXXVII. DE SEMI-NECE.

§ 494. Puerulum languentem mulier quædam notissima de Wittun habuit, sed viro Dei pro semi-nece votum vovens, mox puerum de ægritudine sua melioratum fuisse persensit. Per dies tamen septem nec mammas suxit, nec aliquid ciborum omnino sumsit; sed eadem die qua ad viri Dei sepulchrum delatus fuit, mox matris papillas suxit, et de omni pristina infirmitate convaluit.

CXXVIII. DE PUERO ÆGROTANTE, METITO, OBLATO, ET SANATO.

§ 495. Alia matrona de Herterpul filium suum desperate ægrotantem Sancto Godrico devovit, quem postmodum secum illo perduxit. A fratribus igitur ibi commorantibus candelam ad pueri corpus languidi dimetiendum, et sic cum lumine offerendum petiit, emit, et accepit; cujus candelæ longitudo vel mensura adeo adæquata corpori infantis exstitit, quod mirum in modum in nulla parte ejus mensuram vel longitudinem excessit. Unde mater fiducialior effecta, et (cunctis stupentibus) mox cum lumine puerum obtulit, et de ægrotante sanum percepit.

CXXIX. DE PUSTELA PUPILLAM OBDUCENTE.

§ 496. Vir quidam de Cotune, [2]Morel nomine, puerum filium habuit, cujus oculi pupillam pustela in medio oculi supercrescens, lumen ipsius oculi omnino obstruendo exstinxit. Quem corripiens ad viri Dei sepulchrum perduxit, ac postmodum domi residens, de die in diem pustelæ illius velamen attenuari, deperire, diminuique persensit. Denique infra paucos admodum dies puer lumine per-

[1] *Remeavit.*] "Vir quidam de Appelbi diutina infirmitate vexatus, ad beati Godrici tumbam se iturum esse promisit. Qui mox ut denarium ad hoc, sicut moris est in hac regione, complicuit, melius habere cœpit. Nocte sequenti apparuit Sanctus Godricus et ait: 'Si ad me veneris in Finchaliam, sanus eris.' Ille festinanter illuc venit; et sanitate recepta, cum gaudio remeavit." Anon. Harl. Legend.

[2] *Morel.*] Originally written Moler, but corrected by a contemporaneous hand.

fecto plene convaluit; sed mater Sancto Dei grates referens, eundem secum sanum ac clare videntem postmodum ad viri Dei sepulchrum pertulit, et coram multis testibus quomodo puer convaluisset [1] exposuit.

CXXX. DE QUADAM MULIERE QUÆ TRIENNIO LANGUIT, ET DE APOSTEMATE RUPTO, DE QUIBUS SANITATEM PERCEPIT.

§ 497. Erat quædam mulier, Agnes nomine de Karletun, uxor Gospatricii ejusdem villæ viri, inter cujus umbucili medium et pectoris quædam gibbositas pergrandis exstiterat, quæ pene tholi cujusdam grossitudinem, vel certe panis cujusdam magnitudinem, suæ enormitatis grossitudine præferebat. Hæc per annos duos excrescens ita intumuerat, quod ægrotanti nullum prorsus requiem quietudinis admittebat. Tertio anno vero, sanie putrefacta interius, in ulcus vulneris prorupit exterius, quod ita tribus annis subsequentibus indeficienti rivo saniem emanare non desiit; quod etiam panniculorum fissuris perplurimis, in similitudinem pilæ aggestis, et in ulcere latius hiante ingestis, jugis fluxus illius oppilari neque restingui prævaluit. Nam adeo late hiatus ulceris ipsius exterius patuit, quod a cominus contuentis oculo omnia præcordia et ventris intestina videri, distingui, atque discerni prævaluerant. Unde tribus annis continue languida decubuit, et nihil omnino operis exercere prævaluit. Hæc ad Sanctum Thomam proficisci disposuit; sed domna ipsius villæ eam commovere prius ad Sancti Godrici sepulchrum ipsum postulaturam divertit. Dixerat enim deliberanti ad Sanctum Thomam proficisci domna ipsius sic, "Cum nusquam ire nisi alio adminiculante non valeas, consulo ut Sanctum Dei, qui tibi magis in propinquo est positus, devota supplicatione præveniendo requiras; nam frustra longius ire proponis, cum etiam per loca finitima ire vel te movere non possis."

§ 498. Credens igitur domnæ suæ monitis licet diebus singulis vix miliare unum, sed aliquando dimidium unius conficere potuisset itineris, tam lento gressu quo potuit, tandem in Finchale ad viri Dei sepulchrum pervenit. Quæ mox ad contactum sepulchri

[1] *Exposuit.*] The same manuscript thus proceeds: "Vir, Morellus nomine, filium habuit, cujus oculi medium pustula superenascens obsedit, et lumen obstruxit. Hunc pater ad sepulcrum Sancti Godrici perduxit, domumque reduxit. Postea vero de die in diem pustula cœpit diminui, et denique adnullari. Igitur cum puer invaluisset ad plenum, mater ipsum iterato reduxit ad Sanctum Dei, gratias devota persolvens."

ipsius convaluit, domumque regrediens, ipso die regressionis suæ ad agrorum messores progressa, fruges jam maturatas cum ipsis secando et adunando collegit. Quibus domna illius auditis mox direxit nuncios qui si ista vera fuissent, inquirerent, et illam secum ad aulam convocarent. Quæ de his perquisita ac secum perducta, petentibus multis, statim ulcus quod diutius patescens horride hiaverat ac putredinem continue distillaverat, denudatum protulit; quod cunctis testantibus, jam siccatum, clausum, atque sanatum comparuit. Nec a die illa vel deinceps aliquod pristini languoris in se sensit residisse periculum; quia per beati viri meritum sanitate recepta, nullum omnino postea sensit in se ægritudinis residisse incendium. Hujus miraculi tot testes assistunt quot ipsius villæ coloni [1]consistunt.

CXXXI. DE MANU CONTRACTA MULIERIS.

§ 499. Mulier quædam de longinquis finibus in Cravene provincia posita, multis annorum interfluentibus curriculis unius manus contractæ laborabat incommodo, cujus [2]intortam contractionem nulla unquam medicorum crebro adhibita relevare poterat sollicitudo. Hæc aliis eam instigantibus, ad Sancti Godrici limina invisenda est profecta, sed fatigata ex diuturni labore itineris, apud Neutune villulam, uno fere miliario ab ejus sepulchro distantem, membra quietis otio refotura divertit cum sociis, quibus aliquandiu ex lassitudine relevatis, cœpere quidam sociam suam commonere ocius una cum ipsis consurgere, et itinere maturato ad loca destinata procedere. At illa quia ceteris discalciatis una cum ipsis se discalciaverat, quia æstus vehementior hoc ipsos efficere coarctaverat, ceteris se recalciantibus hoc idem cœpit et ipsa ocius exercere, manuque contracta ad sotularem porrecta, inclamare cœpit et dicere, "Sancte Dei Godrice, adjuva, protege,

[1] *Consistunt.*] Thus narrated in the Harleian manuscript: "Agnes, uxor Gospatrici de Carletuna, tumorem habebat inter pectus et umbilicum qui panis unius grossitudinem præferabat. Cujus tam vehemens erat dolor, ut per biennium vix eam aliquando quiescere pateretur. Anno tertio, rupta cute, sanies cœpit effluere, qui tribus annis consequentibus quasi rivus indeficiens non desiit emanare. Hiatus autem ulceris illius tam late patuit, ut præcordia et intestina possent a contuentibus pervideri. Cum vero mulier ad Sanctum Thomam disponeret proficisci, dictum est ei ut primo sepulchrum beati Godrici, quod erat propinquius, visitaret, quia sine alterius adminiculo ire non poterat. Cœpit igitur proficisci, per singulos dies unum miliare conficiens, vel quandoque dimidium, donec in Finchaliam perveniret. Quæ mox ad sepulchri contactum cepit integram sanitatem; domumque reversa, ipso die cum cæteris messoribus fruges in agro secuit et collegit. Mirantibus vero de tam celeri sospitate vicinis, detexit mulier locum ulceris, et ostendit omnibus integrum et omnino sanatum."

[2] *Intortam.*] Vel tortionis, MS. Bodl.

et mei miserere." Inter quæ verba dum manum protractam protendere nitebatur, subito manum ab omni contractione solutam ac liberatam in se stupens admirabatur, conversaque ad socios manum sanam ac directissimam coram cunctis protulit; quam omnis cœtus ipsius turba prius diutissimo tempore fuisse contractam cognovit. At tamen cum sociis lætior effecta ad sepulchrum viri Dei grates referendo pervenit, et testantibus sociis quæcumque illo pervenerant, coram cunctis exponendo [1]detexit.

CXXXII. DE MULIERE ALIA A CANCRO ET FISTULA LIBERATA.

§ 500. Alia quædam, Agnes nomine, in villula de Spinethorph, novem annis ægritudine miseranda laboraverat, cujus miseriæ nullius sollicitudo aliquid remedii contulisse valebat. Nempe in cavilla genu unius primum quinque foramina in modum fistulæ vel cancri præruperant, de cujus peste diutius interius maturata, quatuor demum alia ex parte altera genu ipsius præcedebant. Quæ omnia humores lividos jugiter distillare consueverant, ac cum pallenti rubore horride patendo turgebant. Igitur cunctis desperata per australes Angliæ fines multorum loca sanctorum adiit; sed nil salutis consecuta, demum comitantibus multis, ad Finchale pervenit. Quæ licet ibi quasi salutem perceptura prima nocte procidisset; mane tamen facto, una cum sociis remeare disposuit, regrediensque nocte ipsa, dum in villula juxta Tesam [2]posita, quiete membra recreatura decumberet, ecce vir Dei Godricus secus habitaculum dormitionis ipsius apparuit, et taliter exorsus ait, "Videto ut die crastina quam citius ad me in Finchale venias, ut salutem ibi tuam percipere valeas." Mane facto quantum potuit properavit et rediit, et iterata vice illic iterum procidit; quæ Sanctum Dei iterum circa se deambulantem conspiciens, omni populo mox id propalavit, et exclamavit, et dixit, "Tu, Sancte Godrice, sicut mihi pollicitus es, mei, obsecro, miserere; nam tu es ille qui quondam hic nocturno tempore aquis nudus pernoctans,

[1] *Detexit.*] Thus recounted in the Harleian anonymous manuscript: "Mulier quædam de provincia Cravenæ multis annis manum habens contractam, nulla potuit medicorum curatione sanari. Hæc ad Sancti Godrici habitaculum proficiscens, apud Neutonam cum sociis fatigata labore itineris requievit. Post quietem iter incœptum peragere festinans, 'Beate,' inquit, 'Godrice, adjuva me.' Dumque manus ad calciamenta protenderet, sensit manum illam ab omni contractione solutam. Hoc igitur suis comitibus demonstravit, et sic ad sepulchrum Sancti cum gratiarum actione pervenit."

[2] *Posita.*] Positam, MS. Bodl.

Deo solo teste, cœlos precibus penetrare consueveras, et tam nivium importunitates quam glacierum uredines perpeti dulce ducebas;" et multa alia proferebat incognita quondam, Deo solo teste, ab ipso occultius exsecuta. Ad quam demum vir Dei accessit et ait, "Adhuc aliquantulum, licet permodico tempore, exspectabis, quousque novem annos in hac infirmitate tua perfecte compleveris." Quæ juxta id quod ex oraculo didicit, ita sustinuit; ac eadem hora qua peractis prius annis novem ægrotare cœperat, salutem, viro Dei obtinente, [1]receperat.

CXXXIII. DE CÆCA.

§ 501. Erat quædam mulier de Herterpul quæ diu lumen oculorum amiserat, sed ad sepulchrum viri Dei perveniens lumenque recipiens, sospes et sana redibat.

CXXXIV. DE QUODAM INSANIENTE.

§ 502. Homo quidam de villa quæ Neubigginge dicitur, in Northumbriæ finibus posita, exsensis Dei secretius occultante judicio effectus fuerat, qui diu sese intorquens insanis motibus, cunctis furibundus apparebat; quem vicini et amici ejus corripientes pedibus et manibus colligatum ad sepulchrum viri Dei perduxerunt, sed in crastino sospitem et sane sapientem suscipere meruerunt. Qui pulchro satis spectaculo sanus cum his qui eum illo ligatum perduxerant, loca secus ecclesiam posita circuibat, ac cum eis postmodum ad propria omni pristinæ infirmitatis peste liberatus et alacer [2]remeabat.

[1] *Receperat.*] The Harleian anonymous MS. thus proceeds: "Alia mulier, Agnes nomine de Spinethorp, novem annis incurabili agritudine laboravit. Habebat enim primo in genu quinque foramina ex una parte, postea vero quatuor ex altera parte sunt facta; et ex omnibus jugiter humor lividus profluebat. Quæ cum multa vidisset loca Sanctorum, venit in Finchaliam, et inde non sanata discessit. Recedenti autem prima nocte astitit Sanctus Godricus, et dixit ei; 'Die crastina redito Finchaliam ut ubi recuperes sanitatem.' Quo cum venisset, jacens vidit beatum Godricum circa se deambulantem, et hoc indicans populo exclamavit: 'Tu, Sancte Godrice, mei, sicut es pollicitus, miserere. Tu enim es qui olim in aquis frigentibus nocturno tempore corpus domans, cœlum tuis orationibus penetrabas.' Alia quoque occulta ipsius opera enarrabat, quæ solo Deo teste patraverat. Ad quam Sanctus accedens, ait: 'Adhuc paululum exspectabis, donec ix. anni omnino in hac infirmitate completi.' Itaque perfecto novem annorum spatio, salutem, Sancto Dei juvante, percepit."

[2] *Remeabat.*] "Homo quidam de Neubigginga ratione mentis amissa, cunctis apparuit furibundus. Hunc familiares ligatum Finchaliam perduxerunt, et in crastino, Dei gratia, sospitem reduxerunt." Anon. Harl. Legend.

CXXXV. DE PARALYTICO MIRO MODO SANATO.

§ 503. Alius quidam de Clivelande natus, paralyticus est effectus, omnique membrorum officio destitutus. Quem mater sua equo impositum ad Sanctum Dei perduxit; sed nec diu postquam viri Dei sepulchrum contigerat, sanitatem percepit. In crastino profecturus versa vice matrem suam equo composuit, et pedibus regressus illam quæ ipsum illuc in equo perduxerat, ipse sanus domum reducebat.

§ CXXXVI. DE OPPILATIONE PECTORIS.

§ 504. Quidam de Beverlaco per dies multos gravi pectoris oppilatione simul cum dolore ægrotando deperiit, ita ut præ nimio labore se arcente ad terram se nullatenus inclinando procurvare prævaluit. Qui illuc una cum uxore sua pervenit, et sancti viri meritis liberari promeruit; eodemque die quo advenerat illic, sanus cum aliis ecclesiæ fundamenta fodiebat, et ad opus lapides et arenas similiter comportabat.

CXXXVII. DE MONOCULA.

§ 505. Filia Radulfi cognomento Felaue, servi Odenelli, uno oculo cæca, matre ducente, ad viri Dei sepulchrum est perducta; sed ibi est ipsius meritis illuminata. Cujus pater post annum illo gratias relaturus advenit, filiamque suam ab omni labe cæcitatis omnino liberatam asseruit.

CXXXVIII. DE GUTTÆ INSANIA.

§ 506. Mulier quædam dum panum cocturæ domi avidius intendit, subito quasi falce præacuta per medium pectoris transfixa, dolore insperato tempore aliquanto elanguit. Quæ ut illuc perducta, viri Dei sepulchrum contingere meruit, mox omni dolore cum illa peste fugato, sanitatem percepit, et fratri illic degenti a qua ægritudine liberata fuisset, enarravit.

CXXXIX. DE GRESSU CARENTE IN CARRO ILLO DEVECTA.

§ 507. Alia quædam de Tresch multo dolore ac tumore depressa, per multum temporis omni pedum incessu fuerat privata;

quæ pretio aurigam et carrum conducens, illo se deportari fecit; sed mox meliorata, levius se habere persensit. Quæ conducta illuc auriga accelerante, licet invita, domum tamen rediit, sed, ut asseruit, fugato omni dolore se liberatam persensit.

CXL. DE CÆCO NATO PUERULO.

§ 508. Venerat illo mulier quædam, uxor Eustachii filii Thoke de Wyvelintun, cum puero parvulo cæco nato, quæ per dies tres ibi demorata, diem annuum depositionis illius, qui tunc imminebat, est præstolata. Nocte igitur depositionis ipsius, dum cæcum secus sepulchrum in ulnis tenuit, repente caput gemebunde hac et illac jactare cœpit; quem (aliis persuadentibus) mox solum in terra deposuit, sed non diu post hæc oculos puer manibus fricans et detergens clare videre cœpit. Quod cernentes plures parentum quæ affuerant, mox Christo in Sancti Sui virtute grates debitas referebant; et facto crastino cum vidente puero domum alacres properabant.

CXLI. DE EXCÆCATA PATENTIBUS OCULIS.

§ 509. Quidam de Pitindun circa Natale in agrum progressus, repente oculis patentibus cæcitatem incurrit; sed post dies aliquot ad viri Dei sepulchrum perductus, amissam claritatem oculorum recuperare promeruit.

CXLII. DE MULIERE INSANIENTE, ET MANU EJUS CONTRACTA SANATA.

§ 510. Erat quædam mulier pedissequa in domo Herveii de Dunelmo, cognomento Blache, id est Nigri, mercenaria. Hæc quadam die de domo domni sui foris egressa, repente quemdam nigerrimum in via obvium habuit, qui eam percussit, et totius corporis virtute ex una parte privavit, forisque demorata quasi furibunda ab aliis fuerat æstimata. Ad quam domna ipsius accedens, et quid illi accidisset ignorans, errantem domum præcepit ingredi, et quia ab opere tam diu vacasset jam iracunda cœpit anxius conqueri. Denique advertens eam infirmitate subita præventam, sustentatam ab aliis domum introduxit, sed post horas aliquot loquelam recepit, manum vero alteram totam contractam habuit, ita ut pollice in medio palmæ infixo, nullum omnino digitorum se ad palmam incurvantium elevare seu movere prævaluit; sicque toto corpore infirmata, se ad aliquid operis

movere non potuit. Concepto exinde post dies aliquot salubri consilio, equo illam imponentes ad viri Dei sepulchrum ejus eam domestici perduxerunt, quia diem depositionis illius annuum in crastino imminere cognoverunt. Quæ noctis tempore, dum secus tumbam posita pervigil exoraret, contigit ut reclinato ad tumbam capite, subito obdormiret, visaque est sibi perspicere Sanctum Godricum ecclesiæ limina subito introire, ac dulcimode cum fratribus ibi nocturnam psallentibus decantare. Sed dum vir Domini Godricus propius accessit, illa ipsius super se clementiam interpellare non desiit; ad cujus adventum adversus ipsum visum erat illi ultronee ejus sepulchrum se aperire, ac post introeuntem velle recludere. Tunc illa est omnimodis conata introeuntis tenere vestigia, manumque post illum forte jaciens ad petram sarcophagi gravius allisit; sicque cum ictu ipso evigilans, manum contractam liberam et sanissimam repperit. Tunc omnes qui aderant Domino gratias retulere, et ore et corde jocundiores exstitere. At illa quæ equo vecta illo devenerat, sana pedibus propriis remeabat. Hujus miraculi domnus et domna domus cum omni familia testes assistunt; et eadem mulier, cum omnibus qui id viderant et [1]noverant.

CXLIII. DE PUERO DEFUNCTO ET VITÆ RESTITUTO, ET POST EJUS OBITUM CORAM MULTIS TESTIBUS AD SEPULCHRUM EJUS PERDUCTO.

§ 511. Venit mulier quædam de Northumbria in Finchale, Sanctum Dei exoratura cum ceteris, gratias tamen illi redditura pro beneficiis quondam in ipsam peractæ pietatis. Nam, ut ipsa coram testibus plurimis retulit, hæc quondam diutius sterilis cum viro suo per plurimos annos vitam miseram duxerat, quia de fructu ventris sui nullius prolem germinis percipere prævalebat. Tandem inito cum amicis consilio, virum suum ad servum Dei, tunc

[1] *Noverant.*] "Mulier Dunelmi pro mercede serviebat in domo Hervei. Hæc foras egressa, casu obvium habuit quendam nigerrimum qui eam percussit, et sic tota corporis virtute privavit, quod se ad aliquid operis faciendum movere non potuit; quam domestici ad tumbam Sancti Godrici equo impositam perduxerunt. Ibi cum dormiret de nocte, ad tumbam capite declinato, vidit Sanctum Godricum ecclesiæ limen intrare, et cum fratribus ibidem psallentibus decantare. Cumque sepulcrum, quod ultro apertum est ei, inciperet introire, illa volens ejus vestigia retinere, manum quam habebat ex illa infirmitate contractam sarcophago allisit, et sic evigilans manum sanatam invenit. Toto quoque sanata corpore, gratias agens Deo, domum suis pedibus remeavit incolumis." Anon. Harl. Legend.

temporis viventem, direxit, qui illi cum lacrimis miseriæ suæ querelas exposuit. Cui servus Dei ex corde compatiens dixit, " Anno isto vita comite, ecce uxor tua concipiet et masculum tibi pariet, et quia habebis illum primogenitum, vocabis eum ex nomine meo Godricum. Ego quidem ei in Christo ero patrinus, et ipse mihi in Christo filius." Quæ dicens denarium, candelam, et scabanam candentem protulit; et viro desolato atque mœrenti ait, " En ista pro signo et arra de me habebis, ac filium tibi nasciturum atque in baptismate Domino consecrandum his fidei signis Domino oppignorabis, et filium tibi nasciturum Godricum vocabis." Quæ pignora vir ille gratanter accepit, et domum rediens dotaria protulit, Dei servi mandata exposuit, et uxore cognita masculum generavit. Quo baptizato et Godrico vocato, post non multum temporis languidus diu lecto discubuit; sicque ad extrema perveniens, spiritum emisit.

§ 512. Deliberato itaque inter se consilio, tandem vires fidei parentes conceperunt, et secretius defunctum ad virum Dei deportarunt, ipsumque in capella Sanctæ Mariæ orantem repperunt. Qui pedibus illius advoluti, miseriæ suæ ei casus exposuerunt, atque ut eorum et filioli sui misereri dignaretur cum lacrimis postularunt. Quibus ille, " Quare contristamini et ploratis? Ego puerum defunctum non credo, sed vice flatum jam adhuc trahere scio. Unde illum vos super Altare Sanctæ Mariæ reponite, et mecum simul flectentes genua, Dei clementiam exorate." Quo facto, oratione completa, præcepit ut de Altari puerum tollerent, et exhortatus eos est, ut animæquiores fierent. Qui accedentes, puerum viventem et in illos arridentem conspiciunt, brachiisque elevatum crebro deosculari cœperunt. Quos ipse fide sibi obligatos sacramentis pluribus astrinxit, et ne alicui hominum ante ipsius obitum id detegerent, ibi devovere coegit. Sicque illud miraculum omnibus diebus vitæ ejus pene cunctos latuit; sed post annos duos factis ad tumbam ipsius plurimis miraculis, ipsis illo venientibus, pluribus miraculum illud innotuit. Hæc illo venientes coram multis retulerunt, testificantes et jurantes quia eo vivente, nulli ea detegere ausi fuerant.

CXLIV. DE AGNO CONTRACTO NATO ET REPARATO.

§ 513. Vidua quædam nomine Ekke in villula quæ Herdwich dicitur conversata, oves duas tantummodo habuit, quarum utraque

impregnata, agnum suo tempore peperit. Altera tamen earum diutius in parturiendo demorata, tandem agnum toto corpore contractum est enixa. Unde misero modo delatus ab aliis ad agros in ulnis, ibi genibus pervolutus reptando herbarum succulos depascere consuevit, et similiter domi deportatus, viduæ plurimo dolori fuit. Et quia nullam pretiosiorem substantiolam in mundo habuit, illum, juxta amicorum consilium, occidere vel vendere nimis exhorruit; tandem toto animo ad sanctum conversa confessorem Dei Godricum, ait, "Sancte Godrice, amice Dei piissime, ecce istius agni contracti tibi primum vellus devoveo, sic tamen si ipsum per te ab hac contractione sanum percepero, quia aliud quod tibi dem munus in mundo non habeo." Quibus dictis, mirum dictu, mox agnus contractus genua, tibias, pedes, et femora directe extensa protulit, et sanus effectus, exinde recte sine omni læsione ambulare cœpit. Quod videns illa gratias Sancto Dei Godrico retulit; et, ut devoverat, postmodum per filium suum vellus ipsius ad sepulchrum viri Dei transmisit, et omnibus hæc audire volentibus jocundum referre habere consuevit. Fama postmodum tanti miraculi per villam ipsam et provinciam evolante, domnus ejusdem villæ Willelmus, cui quam maxime res ista innotuit, ad viduam illam accessit, et ut alium agnum pro illo susciperet vix prope modum obtinuit. Quem in Finchale secum perducens, Sancto Dei Godrico obtulit, et in testimonium tanti miraculi ibi conservari præcepit. Dignum quidem fuit ut agnum suum sanum perciperet quem Sanctus Dei Godricus a contractione tam [1]inaudita virtutis genere [2]liberaverat.

CXLV. DE CONTRACTO QUODAM ET SANATO.

§ 514. Vir quidam Elsi nomine, in villula quæ Tainefeld nominatur, exstitit, qui, testantibus vicinis suis, per annos tres omni

[1] *Inaudita*] MS. inauditu.

[2] *Liberaverat.*] "Vidua quædam paupercula de Herdwic duas habebat ovicula prægnantes, quarum altera agnum est enixa contractum; qui manibus portabatur ad pascua, et ibi herbam genibus reptando carpebat. Similiter domum reportabatur in manibus, et dolorem viduæ non modicum inferebat, quia pretiosiorem substantiam non habebat. Unde ad sanctum Dei confessorem Godricum tote corde conversa, sic ait: 'Amice Dei piissime, primum hujus agni vellus devoveo, si eum per te sanatum ab ista infirmitate recepero, quia munus aliud quod possim tibi dare non habeo. Mirum dictu! Mox agni pedes et tibiæ diriguntur, et sanus omnino incœpit rectis gressibus ambulare. Mulier autem, sicut promiserat, vellus per filium suum beato Godrico transmisit. Domnus ejusdem villæ agnum alio commutavit, et ipsum ad tumbam Sancti obtulit, ut ibidem in miraculi testimonium servaretur." Anon. Harleian Manuscript.

ministerio utraque tibiarum, genuum, ac femorum destitutus fuit; cujus nervi ita in poplitibus arentes deriguerant, quod ei prope modum immobiles et inflexibiles erant. Hic in nocte feriæ secundæ Pentecostes coram sepulchro viri Dei procidens, ibi diutius laboravit, unde nervos extendens nunc percurvus, modo acclinis, aliquando resupinus totus jacuit, sicque diutissimo plurimo cum dolore contractiones nervorum dissolvi persensit, sanusque exsurgens ad propria cum sociis gaudens remeavit.

CXLVI. DE CÆCA QUADAM QUI SANCTUM GODRICUM VIDIT, ET SANARI PROMERUIT.

§ 515. Quædam de Herth, Ede Peregrina nomine, visu per annos aliquot privata, illuc adveniens extra ecclesiam procidit, quæ Sanctum Godricum atrium ecclesiæ circum deambulantem perspexit; qui quoties manus in sublime sustulit, de contra illum semper cœli janua ultro aperiri visa fuit. Quæ quoties illum genua flectens adoravit, toties vultu cernuo ipsum erga se reclinari perspexit. Tandem visu donata ecclesiam introivit, et misericordiam in se factam publice coram omnibus prædicavit. Cujus infirmitatis et sanitatis multi de regione illa testes affuere, qui eam multo prius tempore cognovere.

CXLVII. DE FEBRICANTE ET QUANDOQUE FURENTE.

§ 516. Alia, ducente viro suo, illuc advenerat, quæ per annos duodecim misero doloris genere deperierat. Nam quotidie nunc tanto æstuabat fervore ut instar fornacis accensi fumosus vapor de illa videtur exsurgere, sicque per horas aliquot seminecem fatigare; modo vero post hæc tanta frigoris eam asperitas invadere consuevit, quod illam exstinguere nihilominus prævaluit. Hæc ibi salutaria remedia percepit, sospesque cum viro suo et consortibus domum rediit.

CXLVIII. DE CÆCO ILLUMINATO.

§ 517. Vir quidam maturæ ætatis, Gamelo nomine, filius Carl de Iggetune, per annos quatuor cæcus exstitit, qui nisi alio ducente nusquam ire prævaluit. Unde teste sacerdote suo, filia ducente et regressus ejus dirigente, ad ecclesiam duci consueve-

rat, cunctisque desperatis de salute recuperanda exstiterat. Hic illo venit, et adorando sæpius procidit; sed tandem perspicue videns sanusque surrexit.

CXLIX. DE SURDA.

§ 518. Mulier quædam, Emeloth nomine, de villa quæ dicitur Diectune australi, testibus de villa eadem pluribus, a nativitate sua surda exstitit; sed illic auditum perfecte recepit.

CL. DE LANGUIDO CURATO.

§ 519. Rodbertus quidam vir de Elmedene, [1]a festo Sancti Andreæ Apostoli usque ad pridie kalendarum Julii languens lecto decubuerat, quia omne officium unius tibiarum cum dextro femore et latere perdiderat. Hic illo deductus advenit, sed sanus incolumisque surrexit.

CLI. DE DÆMONIOSA.

§ 520. Ysabel quædam mulier de provincia Feltun et villa nomine Licokẽfeld, per annos tres a spiritibus malignis ita seducta et oppressa exstitit, quod cibos humanos vel hominum consortia omnino devitando non curaverit. Hæc invita illuc a parentibus deducta, mox ad tumbam viri Dei ab omni peste et infestatione dæmonum est liberata.

[DE ALIA SANATA.]

§ 521. Quædam de Cotun a nativitate intraneorum motum et dolorem diutinum perpessa, viro suo teste, ibi est curata.

CLII. DE ALIA A CANCRO LIBERATA.

§ 522. Auiza quædam, puella Walterii ministri episcopi et uxoris suæ Seirith nomine, cancrum nigerrimum in ore suo habuit, cui nullus aliquid valere prævaluit. At illo a parentibus deducta, cunctis admirantibus, nocte eadem est sanata, nec alterius illius ægritudinis molestiam sustinuit, sed neque hactenus aliqua in ipsa macula de illo genere infirmitatis apparuit.

[1] *A festo S. Andreæ.*] From 30 November to 30 June.

CLIII. DE EPILENTICO CURATO.

§ 523. QUIDAM vir de Clakestun filium epilenticum habuit, quem per annos plurimos per multos medicos perducens, nihil ei omnino remedii adinvenire prævaluit. Tandem salubri consilio adinvento, filium agrotantem secum ad sepulchrum viri Dei perduxit, quem et ibi secus tumbam locatum constituit. Per dies igitur tres ibi demoratus, filium suum sanum recepit, incolumemque secum domi reduxit.

CLIV. DE INSENSI ET FURENTI.

§ 524. Eccoc uxor Willelmi cognomento de Waltham in Dunelmo conversantis, filium quendam Willelmum nomine exsensem habuit, qui ita rabido more furuit quod modum omnium eatenus notorum eis furentium excesserit. Qui [1]a festo Sancti Andreæ usque ad vigilia Sancti Johannis Baptistæ in ea infirmitate perduravit; unde tam matri exosus quam desperabilis fuit. Quem illo perductum ad caput sepulchri constituit; sed die secunda qua illo ipsum perduxit, filium sanum percepit. Hic caput semper recurvum ad humeros habuit, nec illud unquam antea recte directum tenere prævaluit, sed ibi plene prævaluit.

CLV. DE CÆCO ILLUMINATO.

§ 525. UCTREDUS de Ulchel [2]et uxor ejus, filium quendam Henricum nomine habuit, qui per annos duos lumine oculorum privatus fuit. Qui super oculos pueri [3]denarium ad Sanctum Thomam cum voto incurvaverunt, sec nil ita proficientes, cæcum secum ad Sanctum Godricum perduxerunt; qui illo perductus visum recepit, et cunctis gaudentibus pater denarium quem Sancto Thomæ curvaverat, illi obtulit. Forte quidem Sanctus Thomas cæco lumen reddere renuit, et ideo Sancto Godrico hujus virtutis miraculum reservavit, ut quanti meriti Sanctus Godricus foret, ostenderet, qui illi in cœli gloria concivis regnaret.

[1] *A festo S. Andreæ.*] From 30 Nov. to 23 June.
[2] *Et uxor ejus.*] These three words are expuncted in the Bodley MS., but the conclusion of the narrative demands their retention.
[3] *Denarium.*] See § 493, and the note.

CLVI. DE PUERO IN MATRIS VISCERIBUS MORTUO.

§ 526. Adeliza quædam de Forsete in Richemundeschyre de viro suo concepit, sed gravida effecta per annum integrum et eo amplius de fœtu concepto per partum deliberari non potuit. Quæ quotidie per augmenta doloris ad pejora declinavit, nec aliquid omnino levaminis ex crebra medicinarum permutatione persensit. Denique ad sepulchrum viri Dei perducta, mox ut illud attigit, onus quod portavit intra se moveri cognovit, festinatoque egrediens ad domum proximam in eadem curia divertit, et ibi sine dolore filium peperit. Quem Dunelmum deportaverunt et baptismate renovari fecerunt; sed die sequenti chrismalibus indutus obiit; sicque beatus Godricus, qui abortivus nasci non potuit illum viventem exhibuit et Domino consecratum militem de terrenis ad cœlestia [1] destinavit.

CLVII. DE GENU CONTRACTO ET TIBIA PERDITA.

§ 527. Johannes, filius Sigar de Silkeswrde, per annos septem unam tibiarum amiserat, et toto tempore ipso genu dextro contractus exstiterat. Qui illo perductus eadem nocte convaluit; et domnum villæ ipsius, qui tunc præsens affuit, cum juvenibus ab infantia cum illo nutritis, testem suæ infirmitatis coram omnibus habuit.

CLVIII. ITEM DE GENIBUS CONTRACTIS.

§ 528. Addoc de Difflistune omnibus membris per annos plurimos destituta, ad tumbam servi Dei est curata.

[ITEM, ALIA.]

§ 529. Johette de Bromdune utroque genu per annum integrum contracta exstitit, unde et plures testes habuit; sed ibi convalescens, liberrime sanata coram omnibus ambulare sine aliqua claudicatione cœpit.

[1] *Destinavit.*] The anonymous Harleian manuscript thus recounts the history: "Mulier quædam gravida non potuit a partu per annum integrum liberari, sed dolore magis et magis processu temporis cruciata, nihil sibi varias prodesse comperit medicinas. Denique ad sepulchrum Sancti Godrici perducta, statim ut illud attiget, infans in utero movere cœpit. Illa festinanter ingressa in domo proxima filium peperit, qui Dunelmum delatus est, et ibidem baptizatur."

CLIX. DE CÆCA.

§ 530. ELUIUA de Neutuna, testibus vicinis suis, per annos novem cæca, ibi claro oculorum lumine est reparata.

CLX. DE OSSIBUS CRURIS, GENU, ET TIBIÆ FRACTIS ET REDINTEGRATIS.

§ 531. IGGUS de Boltun forte cadens, os unius cruris, genu, atque tibiæ ipsius confregerat, quod nullus medicorum curare valebat. Sed illuc deportata modo mirabili est sanata. Nam ossa diu detrita in se ipsa fuere redintegrata et sanitati restituta; mox ad libitum suum sibi sunt flexibilia reddita. Cui vicini ejus testimonium perhibebant, et Dominum in tanto miraculo collaudabant.

CLXI. DE INFLATO PECTORE.

§ 532. ADELIZA de Mitford anno uno vix spiraculum pectoris ad se anhelando trahere potuit; sed ut tumbam viri Dei attigit, naturali modo flatum ab imo pectoris trahere cœpit, dolorque omnis pectoris inflati diu cum infirmitate tota resedit.

CLXII. DE VENTRIS INFLATIONE.

§ 533. THORITH de Bentune ventrem inflatum modo miserabili habuit, quæ pene prægnantis ventre distento consimilis apparuit. Et præterea omnium motu membrorum privata fuit, nec se ad aliquid juvare prævaluit. Quæ ibi, tumore residente, curata est, et motum naturalem in omnibus membris percipiens liberata est.

CLXIII. DE MONOCULA.

§ 534. MULIER quædam, Wluorun nomine de Scheldeford, ab ipsa nativitate sua unius oculi visu omnino privata fuit; quæ a vicinis suis illo perducta clare videre cœpit.

CLXIV. DE PECTORE INFLATO.

§ 535. ELYOTH de Refhope [1] a festo Sancti Andreæ usque ad festum Sancti Johannis Baptistæ totum pectus inflatum habuit; sed ut illo venit tumor omnis cum tumore deformi resedit.

[1] *A festo S. Andreæ.*] From 30 Nov. to 24 June.

CLXV. DE PEDE CONTRACTO ET ALIO CLAUDICANTE.

§ 536. Puer quidam de Crauecroft pedem alterum ita contractum habuit, quod terræ nullatenus pedis vestigium illius infigere potuit; altero vero pede claudicans, solo talo terram tetigit, quia dolor qui inerat recto eum tramite incedere non permisit. Qui, comite matre, illo perlatus, ibi, multis videntibus et testantibus, est curatus.

[DE LANGUIDA SANATA.]

§ 537. Elloc de Haithethorn novem annis lecto decumbens sibi valere non potuit; sed illo delata, sanitatem percepit.

CLXVI. DE INCESSU AMISSO.

§ 538. Duue de Tantune per multos annos pedum incessu privata exstitit, quæ illo ab aliis in modio deportata fuit, sed testantibus qui cum [1] ea advenerant, de diutina infirmitate, videntibus multis, convaluit, et domum sospes cum portitoribus suis pedes remeavit.

CLXVII. DE BRACHIO PERDITO.

§ 539. Eccoc de Ritun per annos tres unius brachii officium omne amiserat, ita quod per totum tempus illud nusquam ad aliquod corporis sui [2] ministerium ipsum flectere sui movere valebat. Quæ eadem nocte qua illo devenit brachium illud, quod prius aruerat et diriguerat, levissimum et ad quodlibet habile et flexibile percepit. Quod coram militibus plurimis, qui ibi tunc nocte ipsa festivitatis aderant, satis approbavimus, et de ejus pristina ægritudine et curatione plures testes produci fecimus. Eadem etiam nocte sexaginta utriusque sexus homines curati fuere; sed quia secum notos testes non habuerant, scriptis inserti non fuere.

CLXVIII. DE PUELLA SEMINECE INFLATA ET DESPERATA.

§ 540. Quædam de Derebischire oriunda, de villa proxima Braintune nominata, proprios pro Christo fines derelinquens peregrina Sanctum Andream in Scotia adiit, quæ filiam suam secum

[1] *Ea.*] MS. Bodl. eo. [2] *Ministerium.*] Misterium, MS. Bodl.

illo perduxit. Sed cum redire disposuit, casu filia ipsius pessimam ægritudinem incurrit; nempe tanto inflata corpore per mensem integrum apud Alnewich lecto decubuit, quæ tumoris pestilentia ascendens totam pellem capitis, quantum inflari potuit, extendit. Desperata igitur omnibus Sancto Godrico filiam suam jam seminecem devovit, et corpus illius cum capite candela mensuratum circumcinxit. Quæ, omni mox residente tumore et dolore, convaluit; quam etiam secum sanam in Finchale perduxit, ubi candelas mensuræ illius obtulit, et Deo in Sancto Suo gratias Godrico referens, hæc omnia nobis ipsa cum filia sua enarravit.

CLXIX. DE JUVENE MILITE EFFECTO ET IN NORMANNIA VULNERATO, QUALITER CORAM MULTIS SANCTUS DEI EI APPARUIT ET EUM SANAVIT.

§ 541. QUIDAM juvenis de finibus Anglorum, magnis et præclaris natalibus ortus, nuper militari gladio accinctus, ad militaria nobilitatis exercitia addiscenda ad transmarinas Normanniæ regiones est profectus. Nempe laudis famam nomini suo attemptabat acquirere, et famosus opere sicut et genere cupiebat circumquaque notis et ignotis exsistere. Erat quidem de generosa parentela militum et baronum qui Laceles nominantur; cupiens coæquari fortitudinis robore et virium opinione his qui militaribus insigniis gloriantur. Veniens igitur ad oppidum quendam [1] Blangy nominatum, ubi militare inter probatissimos quosque negotium fuerat committendum; non, ut ceteri, armatus, sed præsumptuose armis simplicioribus, videlicet scuto et lancea sola munitus, subito inter acies decertantium pro militiæ gloria se ingessit. Sed obvium sibi quendam ex adverso suscipiens, lethale vulnus ab ipso sustinuit. Nam miles qui ei ex adverso occurrit, ex adversæ lanceæ suæ cuspide eo de uno latere fere ad latus alterum sub umbiculo pellem ventris vulnerando præcidit; unde mox ei omnia pene viscera cum intestinis pervulneratis januam proruperunt, et in anteriora sellæ sedentis dependentia, nec manus superpositæ obstaculo reprimi potuerunt. Versa est igitur prœlii victoria in lamenta, et omissa ulterius militiæ pertinentia, concurrit ad illum copiosa do-

[1] *Blangy.*] A town in Normandy, about fifteen leagues to the north-east of Rouen. It is probable that the incident here mentioned occurred towards the end of 1172 or beginning of 1173, at which time Henry II. was in Normandy. See Benedictus Abbas and Hoveden, ad ann., and Lord Littleton's Hist. iii. 105.

lentium turba. Itaque jam semianimem vulneratum brachiis circumplexum de sella equitantis suscipiunt, et in scuto suo repositum in terræ gremio deposuerunt. Et quia vita ipsius cunctis desperabilis exstitit, accersito quam citius sacerdote, confessione de omnibus facto, sacrosanctis mysteriis communicavit. Quibus peractis, tam sacerdos quam ceteri quique circumstantes ei consuluere Sancti Thomæ pii martyris patrocinia postulare, et ei se totis affectibus fidei devovere, ipse nimirum semper desperatis consuevit adesse, et ceteris sanctorum celerius compatiendo subvenire. Quod et diutius fecit, sed id quod pie postulabat impetrare non potuit; quia cujus meriti beatus Godricus fuisset, sic Domini clementia mundo declarare delegit.

§ 542. Nam inter verba desperationis ultima et omnium vota spe destituta, ecce quidam vir maturus canitie decenti refusus, baculo innixus, totusque exuviis amictus candentibus, subito inter querimonias lugentium se ingessit, et taliter exorsus dixit, "Novimus et experti sumus quendam virum sanctissimum nuper in terra Anglorum sanctorum Dei meritis coæquatum, quem lingua patria Sanctum Godricum constat esse vocatum; quem tibi, ægrote, laudo ut medullitus invoces, et illi te devovendo ipsius super omnia patrocinia et auxilia interpelles. Nempe ipse se cunctis eum invocantibus pium, pronum, ac clementissimum esse ostendit; quia misericordiæ visceribus affluens, omnium miserorum votis adesse consuevit." Obstupentes igitur singuli de tam inaudito nomine Sancti Godrici, illum attentius cœpere quasi postulare, et infirmum ad illius invocationem nominis sedulis exhortationibus incitare. Qui mox consiliis condolentium paruit, sed mirum in modum confestim ut Sancto Godrico se devovit; illumque cum gemitu et lacrimis invocavit, repente omnia prius effusa viscera et intestina sua, in se ad loca pristina redire ac naturali ordine intra se residere persensit. Unde singuli hæc videndo admirantes et lætificati de acu et filo cœpere plurimum conqueri, eo quod ad suendam plagam illius latius patentem ea ab illis in campis constitutis minime potuerunt repperiri; sed dum diutius contristati nihil inter se potuere reperire hujusmodi, iterum dum Sancti Godrici auxilium invocavere, subito inter herbas virentes secus vestigia sua absque omni spe acum infilatam invenere. Quæ accipientes, Sancto Domini Godrico gratias retulere, et plagæ hiatus suentes, militem illum secum ad urbem detulere; sed virum prædictum quærentes, nusquam poterant invenire, unde Angelum Dei fuisse multi exis-

timavere; qui consortem in cœlis sic in remotis terrarum finibus terrigenis percurravit revelare; alii vero Sanctum Godricum ipsum existere, qui ita curato homine noluit ulterius cuiquam se visibilem exhibere. At miles infra dies tres perfecte convaluit, et in palatio regis Anglorum se exhibens, omnia Deo gratias referendo coram omnibus enarravit. Tunc multi militum se devovere Sancti Godrici sepulchrum invisuros, de quorum numero quidam qui his interfuit ad domum Willelmi de Latun in vigilia purificationis Sanctæ Mariæ [1 Feb.] devenit, et cuncta pluribus referens in crastino jejunus ad sepulchrum viri Dei oraturus [1]properavit. Denique miles ipse paschali fere tempore subsecutus, sepulchrum viri Dei adorando invisit, et deinde rediens et apud [2]Marrich hospitatus, priorissæ domus, consanguineæ suæ, hæc omnia retulit, et pluribus plagæ suæ cicatrices ibi ostendit. Hæc omnia etiam prædictus Willelmus miles satis veridicus asserit, quæ et ab ipsis sanctimonialibus se audisse nobis [3]enarravit.

CLXX. DE DÆMONIOSA ET INSANA.

§ 543. Puella quædam, Agnes nomine, in Dunelmo nata et conversata, adversa perurgente fortuna, tandem a dæmonio vexata, insana est effecta. Quæ quicquid manibus vel ore contingere po-

[1] *Properavit.*] The passage beginning with "properavit" and ending with "rediens" is added by a different but contemporaneous hand at the bottom of the Bodl. MS.

[2] *Marrich.*] Maryke or Marigge, a small Benedictine nunnery, founded shortly before this time. It was situated near Richmond, in the county of York. See Tanner's Notitia Monast. Yorksh. lxxvii.

[1] *Enarravit.*] MS. enaruit. The anonymous Harleian MS. thus narrates this incident: "Juvenis quidam nobilis et gladio militari nuper accinctus, ut militiam exerceret in Normanniam transfretavit. In quodam vero conflictu militum armatorum affuit iste clypeum ferens et lanceam, sed minime loricatus. Cum autem se inter acies minus prudenter ingereret, obvium habuit militem, qui sic eum lancea vulneravit in ventre, ut intestina ipsius per latum vulnus exirent; nec possent suppositæ manus obstaculo retineri. Dolentium undique turba concurrit, et semianimem deponit in clypeo. Affuit presbyter cum Eucharistia; et audita confessione ipsius, sacra illum communione munivit. Hortantur postmodum assistentes ut auxilium sanctissimi Thomæ Cantuariensis devotus imploraret, quod ipse libenter effecit. Interea cum omnes de vita ipsius desperarent, affuit vir quidam ætate maturus, canitie venerandus, albis indutus, baculo innixus, qui taliter est exorsus: 'Novimus et experti sumus virum quendam sanctissimum, nomine Godricum, nuper in Anglia sanctorum meritis coæquatum. Hortor et consulo ut hunc humiliter invocetis, et ejus auxilium medullitus exoretis. Nam cuncti eum invocantes, pium et celerem sentiunt adjutorem.' Æger paruit consulenti, et Sanctum Godricum cum lacrimis et gemitu invocavit. O mirabilem Dominum in sanctis suis! Repente viscera prius effusa in locum suum revertuntur, et ibi naturaliter composita conquiescunt. Mirantur omnes

tuit, mordere et discerpere consuevit; et quia nullum ei consilium melius superfuit, ad sepulchrum viri Dei ab amicis perducta fuit; Quæ se coram omnibus ibi misere distorsit, vestes et peliciam propriam ore et manu discidendo discerpit. Post noctes tandem duos ibi convaluit, et sanitate percepta, sospes cum sociis Dunelmum rediit. Quæ etiam modo sana Dominum in Sancto Godrico glorificat, et factum in se Dei misericordiam cunctis audire volentibus dulciflue frequenter enarrat; Quam multi in Dunelmo conversantes cognoscunt, et de ejus infirmitate ac sanitate testes plurimi et infiniti existunt.

CLXXI. DE LEPROSO CURATO.

§ 544. Erat quidam pastor ovium, minister Monachorum Griseorum, Hugo nomine, qui diutius alios latere vel inter eos conversari non potuit, quia lepra percussus cunctis horrori fuit. Hic ut comperit miracula in Finchale fieri, quibus modis potuit illo se contulit. Procedens vero ibi nocte una in maxima angustia desudando laboravit, dieque sequenti exsurgens se levissimum sensit, tumorque omnis cum deformi rubore fugatus abscesserat, novaque coloris insoliti superficies in facie et toto corpore ipsius relucebat; sanusque coram cunctis apparuit et nulla omnino pustula vel cicatricis macula in ipso residendo comparuit. Domum autem regressus, operi consueto institit, nullique sociorum horrendus, sed potius pro recuperata sanitate sua tam modo incredibili, omnibus magis diligendus apparuit. Post anni illius exitum duo de ordine Cistricinensi abbates in Finchale oraturi convenere, quorum fratres et ministri qui cum illis advenerant, præfatum se nosse juvenem asseruere; præfatumque juvenem una cum abbatibus illis sanissimum fore de eadem infirmitate singuli attestati sunt, et Dominum in Sancto Godrico glorificantes, hæc sub eorum testimonio nos scriptis inserere [1] compulerunt.

et lætantur, et ad consuendum vulnus filum postulatur et acus. Dum nemo illorum qui aderant haberet ad manum, et beati Godrici patrocinium flagitarent, subito inter virentes herbas acum inveniunt infilatam. Unde gratias referentes beato Godrico, hiatum vulneris consuerunt, et consequenter ad hospitium militem detulerunt. Quærentes autem virum prædictum, nihil indicii de illo percipere potuerunt. Miles in triduo plene convaluit, et in curia regis Angliæ quod acciderat omnibus enarravit. Post hæc vero Finchaliam grates redditurus advenit."

[1] *Compulerunt.*] This incident is thus abridged in the Harleian manuscript: "Quidam pastor ovium sic percussus est lepra, ut cunctis esset horrori, nec posset inter homines conversari. Hic venit ad tumbam Sancti Godrici, et ibi

CLXXII. DE MULIERE LEPROSA SANATA.

§ 545. Venit et eodem tempore alia mulier ad sepulchrum viri Dei cum aliis oratura, quæ diutino tempore toto corpore lepræ fuerat contagio maculisque cum pustulis horrende perfusa. Quæ ibi procidens diutissime anxiata laboravit, ac postmodum consurgens coram cunctis sana comparuit. Hæc cum sociis in domo cujusdam civis in Dunelmo conversantis, illo pergens hospitata fuerat, cujus infirmitas, ut hospes ejus et tota domus familia testantur, cunctis horrida et detestanda, nulli pene ad videndum tolerabilis fuerat. Quæ die secunda cum sociis residens in ejusdem civis domo hospitata fuit, sed ut omnes qui eam videre et prius cognovere attestati sunt, nullius omnino maculæ signum sive cicatrix in ea apparuit. De cujus finibus, in quibus nata fuerat, plures postmodum, altero anno vertente, ad sepulchrum viri Dei oraturi advenerunt, et eam perfectæ sanitati redditam coram multis sæpius [1] attestati sunt.

§ 546. Erat præterea vir quidam minister domus ejusdem, qui nocte soporatus tali est visionis consolatione relevatus. Visus quidem ei est vir Domini Godricus de superioribus horti sui finibus egressus, puerum parvulum præcedentem habuisse; et baculo suffultus, cum tali comite singula loca horti sui aliquanto districtius, velut explorator piissimus, circumisse; cui forte idem minister occurrit, et illum fore dinoscens, talia dicentem audivit: "Multo citius in hoc loco fuerat Hugo de lepra curatus quam quondam Godricus hic diutius in multo labore et miseria fatigatus; nam et ego graviori languoris compede quam ipse fuerat obligatus eram, quamvis lepræ tabe percussus non fueram." Cui minister, "Domne, quod hic leprosus quidam curatus fuerit satis audivimus, sed utrum id verum fuerit prorsus ignoramus." Ad quem vir Dei, "Re vera, fili, crede mihi, quia non solum Hugo ille in hoc loco de lepra convaluit, sed etiam illa mulier leprosa, quæ

tota nocte decumbens, et multa laborans angustia desudavit. Mane consurgens, et se levissimum sensit, et omnibus qui aderant sanus apparuit. Nam a facie ipsius et tumor et rubor abscesserant, et nova quædam superficies tam in toto corpore quam in facie relucebat. Inde regressus, libenter ad hominum consortia est admissus."

[1] *Attestati sunt.*] The Harleian Manuscript thus abridges this incident: "Venit eodem tempore leprosa mulier ad sepulchrum, quæ cum jacens ibi diutissime laborasset, postmodum, videntibus cunctis, omnino sana surrexit. Quod autem isti duo leprosi perfecte convaluerunt, ipsius eorum medici testimonio comprobatur."

hic fuerat, perfectam sanitatem, me apud Dominum obtinente, percepit." Hæc in hoc loco stans vir Dei dixit, ubi quondam uterque sanitatem percepit; unde cum aliorum testimoniis de leprosis istis curatis plus ejus testimonio credimus, quem cum Christo regnare cognoscimus, quam alicujus erroris desperationi vel contentioni fidem [1]admittimus.

CLXXIII. DE JUVENE CONTRACTO TAM PEDIBUS QUAM MANIBUS, CUI EX PARTE SANCTUS THOMAS SALUTEM PRÆSTITIT, SANCTUS VERO DEI GODRICUS INTEGRAM SALUTEM CONTULIT.

§ 547. Erat quidam juvenis miserrimus [2]in hospitali Sancti Petri per annos plurimos educatus. Hic miserrimo genere doloris cunctis diebus elanguit, quia contractus ex præcipuis corporis sui membris fuit. Nempe utramque manuum cum utrisque brachiis contractam habuit, quarum utraque in modum intexti funiculi intorta fuit, unde brachia modo consimili se intorta contraxerant, nec ei ad aliquid apta sive habilia fuerant. Nec dissimili genere languoris in pedibus singulis laborabat et tibiis, quia in his perpetiebatur ejusmodi miseriam contractionis. Igitur amicorum fretus consilio, quomodo potuit Cantuariæ se contulit, ubi Sancto Thoma pretioso martyre Christi miserante, ex una sui parte corporis sanitatem percepit. Rediens vero satis indoluit, quia plus de corporis sui salute recepisse non meruit; sed ubi illi, multis referentibus, de Sancto Godrico innotuit, ad ejus prout potuit sepulchrum properavit, atque illuc in [3]vigilia Sancti Johannis Baptistæ advenit; ubi procidens diu elanguit, sed postmodum exsurgens, totam alteram corporis partem infirmam et contractam, tam de manu quam de brachio et pede ac

[1] *Admittimus.*] "Minister domus ejusdem in nocturna visione conspexit Sanctum Godricum baculo subnixum, singula horti sui loca, procedente puerulo, perlustrantem. Audivit etiam ipsum ita dicentem: 'Multo citius in hoc loco ille convaluit de lepra quam Godricus de gravissima ægritudine, quam hic olim diu sustinuit.' Ad hæc minister: 'Domne,' inquit, 'leprosum hic sanatum esse audivimus. Sed utrum in veritate sic fuerit, ignoramus.' Tunc Sanctus, 'Revera,' dixit, 'ita fuisse non dubites, quia non solum Hugo ille convaluit hic de lepra, sed etiam illa mulier hic perfectam cepit meis precibus sanitatem." Anon. Harl. Legend.

[2] *In hospitali S. Petri.*] Probably the hospital of St. Peter's at York, a foundation as old as the time of William the Conqueror. It was re-edified in the time of King Stephen, and was then dedicated to St. Leonard. It went under both names, but, according to Tanner, the last mentioned designation was that by which it was more generally known. See Notitia Monast. Yorksh. No. 23, under the city of York.

[3] *Vigilia S. Johannis.*] 23 June.

tibiis, sanissimam repperit; sanusque ad propria rediit, qui vix illuc prius præ nimia contractione advenisse prævaluit. In quo virtutis miraculo Sanctus Thomas et Sanctus Godricus se esse coram Domino paris meriti ostenderunt, qui ita dimidiata virtutis gratia languentem contractum sanitati restituerunt; nec alter eorum plus altero sanitatis conferre voluit, quia Deus in hoc forte ostendere mortalibus voluit quod uterque illorum coram Deo coronatus paris meriti consistit.

Hujus miraculi Procurator Hospitalis ejusdem, cum multis qui prius illum viderant ibi et cognoverant, assistit, qui et post hebdomadas aliquot ad sepulchrum viri Dei adveniens, hæc omnia fratribus ibi conversantibus enarravit, atque juvenem prædictum quondam ibi grabato decumbentem, modo vero sanissimum et alacrem, omnibus in eadem domo promptissime ministrantem [1]asseruit.

CLXXIV. DE GUTTA ERRANTE ET ERRATILE.

§ 548. Quidam frater miserrime tempore aliquantulo elanguit, nam guttam ignitam et urentem, atque instar acutissimi mucronis sæviendo pungentem, diu sustinuit; quæ de tibiis et femoribus in quibus miserum consuetudinarie vexare et cruciari consueverat, per noctis quietem ascendens, ita illum circa renes et spinam dorsi pungere, exustulare, rodere, et velut sagittantis aculeus transforare per aliquod tempus cœperat, quod sæpius illum noctem insomnem ducere querelum compellebat. Qui id loci in dorso cauterio incendi fecit, nec [2]sic tamen aliquid levaminis sentire prævaluit. Denique, mox ut flexis genibus tumbam viri Dei [3]deosculari cœpit, ipso ignorante, virus cum putredine per cicatricem cauterii prorupit, atque latera ejus ac dorsum late rorando perfudit, sicque dolor ille paulatim diminutus conquievit,

[1] *Asseruit.*] Thus given in the Harleian manuscript: "In xenodochio Sancti Petri fuit juvenis miseranda calamitate contractus. Habebat enim pedes et tibias, manus et brachia sic distorta, ut suis carerent prorsus officiis. Qui Cantuariam delatus ante sepulchrum Sancti Thomæ, sanitatem ex una tantum corporis parte suscepit. Rediit autem infirmius ex altera, et Finchaliam in Vigilia Sancti Johannis advenit; ubi cum aliquandiu jacuisset, reliquæ partis plenam percepit sospitatem. Sic omnino sanus et erectus ad propria rediit, qui vix illuc præ nimia contractione pervenit."

[2] *Sic.*] In the Bodleian MS. "si."

[3] *Deosculari.*] As an example of the ignorance of the scribe by whom this latter portion of the MS. has been copied, it may be mentioned that this word has originally been written thus:—d̄o sc̄lari—by which he would understand Deo seculari. This and other blunders have been carefully corrected by a contemporary hand.

atque miser aliquantulum ita relevatus, Domino in Sancti Godrico gratias multiplices egit.

CLXXV. DE CÆCA.

§ 549. Mulier quædam, Adeliza nomine, de Puntelande, per multos annos unius oculi lumine privata penitus exstitit; quæ ut ad viri Dei sepulchrum pervenit, nocte ipsa lumen perfecte recepit, et socios qui cum illa advenerant, devotiores et hilariores reddidit.

CLXXVI. DE PUERO INFLATO.

§ 550. Hæc eadem mulier puerum parvulum habuit, cui corpus totum ab imo usque ad summum, quantum pellis distendi potuit, tumore clarissimo et rubenti ac durissimo inflatum misere fuit. Quem illo in ulnis delatum secum, eadem nocte advesperescente, ad pedes sepulchri constituit; sed die crastino, cunctis videntibus et Deo gratias referentibus, nullum omnino in ipso signum pristini tumoris vel doloris apparuit. Quem etiam iterum, altero anno vertente, mater Sancto Dei gratias referens retulit, ac sanissimum coram cunctis ostendit; et ob hujus facti miraculum, puerum ipsum de Willelmo fecit, præcipiente Domino per visum, exinde [1]nominari Godricum.

CLXXVII. ITEM DE ALIO.

§ 551. Alia mulier, Emeloth de Wideslade, puerum in cunis jacentem habuit, quem tantus tumoris dolor invaserat quod cunc-

[1] *Nominari Godricum.*] The idea of the Christian name was not in the primitive church so intimately associated with the act of baptism as it is with us. So far from being given at that time, it was bestowed some days before baptism. See Menard's Note to the Sacramentary of St. Gregory the Great, Note 321. The name might also be changed upon fitting occasions. Thus it became customary with the popes to assume a new name from the period of Sergius the First. Thus also Odo, bishop of Paris, in his Synodical Constitutions (which may be referred to a date shortly after the incident mentioned in this chapter) decrees thus: "Sæpe dicatur laicis ... quod possint mutare nomina pueris, si velint, in confirmatione, aut si visum fuerit expedire." Labb. x. 1802. If the bishop at confirmation called the recipient by a different name from that given at baptism, the name given at confirmation became thenceforth the proper Christian name. Thus Chief Justice Gawdy's baptismal name was Thomas, but having been confirmed by that of Francis, he bore the latter, and, by the advice of all the judges, used it in his purchases and grants. But on the revisal of the Liturgy at the Restoration, a change took place in the form of the office of Confirmation, and the Bishop had no longer occasion to mention the christian name. See on the law of the question, Hubback on the Evidence of Succession, p. 451; 8vo. Lond. 1844.

tis illum videntibus desperabilis erat. Nam corpore inflato tota pellis quantum extendi potuit, extensa fuit, quæ inflatio instar vitri visu penetrabilis admodum fuit. Quia igitur salubrius consilium invenire non potuit, hunc Sancto Godrico toto corpore candela mensuratum devovit; sed puer eadem nocte convaluit et deformis tumor omnis mox attenuatus abscessit. Quæ filium suum illuc sanum cum candela sua detulit, et de Radulfo Godricum nominari fecit; quatinus ejus adepto nomine sanus in posterum viveret, qui prius ex sola nominis ejus virtute et invocatione de mortis periculo ad vitæ premium pertransisset. Hoc idem et alia mulier de eadem villa effecit, quæ filiam consimili peste laborantem habuit, et cum prædicta muliere illuc gratias referens advenit, et filiam sanam ad sepulchrum constituens, de Juliana Mariam appelavit.

CLXXVIII. DE SOTULARIBUS IN ITINERE PERDITIS, SED AD SEPULCHRUM EJUS REPERTIS.

§ 552. Vir quidam de Gatesheued, quondam viro Dei in vita sua notissimus, post exitum etiam vitæ semper ei erat devotus. Hic infra Pentecostem Dunelmum profectus, ibi sotulares quosdam corii delicatissimi satis honeste depicti cum limbis, pretiosi quia inusitati, nimis est mercatus, quos infra sotulares vacantes imposuit, quia illos tutius et liberius sic custodire proposuit. Mane vero facto, pedibus nudatis ad Sanctum Godricum est profectus; sotulares vero illos cum extremis camisiæ suæ oris ad cingulum suum arctius sursum colligaverat; taliterque expeditus rebus ceteris illo pervenerat. Canentibus tunc monachis horas diurnas, ad Altare oblaturus, cunctis spectantibus, prodiit; facta vero oratione, secus ostium ecclesiæ multo remotius consedit. Interim monachi et presbyteri una cum ceteris ad sepulchrum aspexere, et super gradus ad pedes sepulchri novos quosdam sotulares, satis in se stupentes, stare videre. Tandem horis psallendo finitis, senior frater, custos domus, præmiratus, sotulares illos in manu sustulit, et perquirens quisnam illos ibi posuerit sive obtulerit, neminem quippiam de his scientem invenire prævaluit; unde per juvenes quosdam militares, qui tunc ibi forte fuerant, eos circumtulit, sed nullus omnino hominum qui tunc interfuere, quomodo vel per quem illuc devenissent, renunciare cognovit. Denique virum ipsum super his convenere, qui et se ipsum quomodo illo pervene-

rint, sive per quem illic positi fuerint, cum sacramentis pluribus attestatus est se penitus ignorare. Sotulares tamen illos cum limbis intro locatis [1] se emisse et amisisse asseruit, et [2] oras camisiæ excutiens et dissolutas a cingulo suo comperiens, ubi, vel quomodo, seu quando a se decidissent omnimodis ignorare. "Æstimabam," inquiens, "sotulares istos adhuc in circumcinctis oris camisiæ istius includi, unde vobis inquirentibus quid responsi vobis reddere prorsus ignoravi." Compellentibus denique fratribus, vir devotus sua recepit, gratias Beato Godrico innumeras referens, quod ea quæ perdiderat ei sine molestia doloris ita benigne restituit.

Nos enim monachi de his in nobis satis obstupuimus, quia virum illum in medio nostrum ad australe Altaris partem ad oblationis munus exsequendum procedere vidimus, sotulares vero illos ad aquilonalem Altaris regionem supra gradus ad pedes sepulchri stantes vidimus, nec ipsum locum illum contigisse pro certo [3] cognovimus. Unde os nostrum et lingua Dominum in his glorificando magnificavit, Qui Sanctum suum tam manifesto miraculo mundo [4] revelavit.

CLXXIX. DE ARENTIBUS BRACHIIS.

§ 553. Quidam juvenis de Beverlaco, Henricus nomine, Rodberti monachi Rivalensis cognatus, satis ibi multis notissimus, per annos plurimos gravi erat infirmitate detentus. Nempe utriusque manus et brachiorum ministeria perdiderat, quæ hæc ei omnia velut arentia diriguerant; et præterea exsanguis, debilis

[1] *Se emisse*] The passage beginning with these words and extending to comperiens, is written in the Bodleian MS. by a different hand upon an erasure.

[2] *Oras*] Here and elsewhere written 'horas' in the Bodleian MS.

[3] *Cognovimus.*] The termination of this word has been altered by erasure in the Bodl. MS.

[4] *Revelavit.*] Thus told in the Harleian manuscript: "Eadmundus de Gatesheuad viro Dei, dum viveret, familiaris extiterat, et post mortem in ejus devotione permansit. Hic in septimana Pentecostes Dunelmi calceos emit depictos, cum limbis quibusdam pretiosis; quos ipse, ut melius ibi servarentur, imposuit. In crastino ad tumbam Sancti Godrici nudis pedibus proficiscens, calceos in camisia ligavit a cingulo dependentes. Cum venisset illuc, nobis videntibus, oblationem suam posuit super Altare, et oratione facta, ibi consedit. Interea mirantes vidimus novos quosdam calceos ad sepulcri pedes; horaque psallendo completa, sustulit eos in manu senior, et quæsivit unde venissent. Tandem cum illos aliorum nemo cognosceret, Eadmundus ait quod illos emerat, et camisia ligaverat; sed qualiter illuc pervenerint ignorabat, manumque ponens ad cingulum, tunc primo illos comperit decidisse. Nos ideo maxime mirabamur; quia postquam intravit, nunquam ad illam ecclesiæ partem Eadmundus accessit."

erat et pallidus, quia præ nimia infirmitatis gravedine omnium membrorum suorum fuit robore penitus enervatus. Nam et spasmos multoties perpeti consueverat, quando ciborum vires edendo in debili suo corpore vigere sentiebat. Qui inter turbas confluentes ad sepulchrum viri Dei convenerat; sed ibi sanitate percepta, sospes cum suis ad propria remeabat; Rivalemque adveniens, jocundus coram cunctis apparuit, et per curiam monachorum gradiens, factam misericordiam in se manus et brachia tota die jactando omnibus pandere non cessabat.

Hæc plures Rivalensium attestantes nobis retulerunt, qui prius infirmum satis cognoverant, et postea sanissimum fore cognoverunt.

CLXXX. DE BOBUS INSANIENTIBUS.

§ 554. Tempore quo ecclesia de Finchale dedicari debuit, [1] Willelmus episcopus eam primus suæ dignationis munere dotavit. Nam terram quandam secus silvam positam viginti acras habentem, in eleemosinam dedit; quam ecclesiæ et viro Dei posteris temporibus liberas et quietas assignavit; quam terram vir Dei cunctis diebus vitæ suæ arare vel coli facere noluit, sed pro propria heremitorii sui pastura ovibus et armentis habuit. Nihil tamen sibi in ipsa terra juris vel dominii proprii vendicavit; sed potius omnibus pasturam communem esse permisit; quia sola suspirans cœlestia, de terrenis lucris vel commodis nil prorsus omnino curavit. Siquidem terra illa multis erat grata et necessaria, utpote satis herbida et opulenta et amœna, quia sub oris silvæ delectabilibus posita.

§ 555. Juvenis igitur quidam Gilbertus nomine, multum quidem familiaris episcopo, ipso donante, villam quandam positam in terræ prædictæ confinio perceperat sub suæ potestatis atque dispositionis dominio. Hic terrenis avidius inhians, et lucra plura desiderando suspirans, videns terræ illius glebam [2] uberem fore et amœnam, illam sibi usurpare non timuit; quia potestas ei ad omnia quæ voluit pro arbitrio voluntariæ deliberationis arrisit; unde et ejus infrunito præcepti tyrocinio, ministri ejus bobus jugatis aratrum in terram illam produci fecerant. Sed eadem hora mirum in modum grave arantibus dispendium et insolitum acci-

[1] *Willelmus episcopus.*] William de S. Barbara, whose charter in favour of Finchale may be seen in the Surtees publication respecting that foundation, p. 1.
[2] *Uberem.*] Urberem, MS. Bodl.

derat; nempe avicula nigerrima quam citissime advolans adventabat, et occurrens bobus arantibus rostro capitis illis minas torvis aspectibus inferebat. Quod boves jugati videntes, mox dementes effecti per devia diverterunt, et sæpius aculeis stimulati, semper sulcos distortos aratri confecerunt; et tandem conando reluctantes juga sua singuli confregerunt. Erat forte avicula illa nequitiarum aliqua spiritualium in cœlestibus, quæ talem a Deo perceperat potestatem ultionis inferendæ in peccantes, vel in præsumptionis novæ cultoribus. Qui furentes et discurrentes per devia agrorum et invia silvarum, nec cogi, capi, vel refrenari poterant; quia dementia acti, sensum omnem omnino perdiderant. Denique per ripes collis altissimi se præcipites in amnem vivi fluminis projecerunt, et ita quidam nantes, alii se in aquis convolventes, postremo omnium singuli agros circumeuntes loca marina petierunt; unde usque ad mare advenientes, quod decem inde miliaribus aberat, in mare se præcipitantes prope modum omnes naufragio deperissent, nisi hoc vicini comperientes et navigio illos prævenientes, illos a fluctibus eruissent; quos apud Strantune in sepis vel domibus includentes, velut animalia indomita conclusere, et triduano jam victos ac fatigatos jejunio, vix sic eos edomare prævaluere. Servi vero domni sui [1]animalia sibi credita (sed perdita) perquirentes, illic eos non satis admirantes repererunt, sed quo unus boum ipsorum devenisset nunquam eatenus investigare prævaluerunt. Domi vero illos recludentes, terram viri Dei postmodum contingere minime præsumpsere; sed et domnum suum infra dies duodenos, pœna cœlesti vindice, morte præreptum, plurimum condolentes percepere.

§ 556. Sic ergo animalia bruta pœnas sensibiles insenses [2]effecta pertulere; sed viro Dei dispensante, quia in ipsum ignoranter deliquerant, redditis sensibus, veniam consequi meruere. Ille vero qui in eum scienter deliquerat mortis sententiam perferebat, quia forte per dolorem mortis sententiam evasurus ultimæ condemnationis. Sic etenim multi hominum temporaria mortis pœna perplexi feriuntur, ut per pœnas vitæ hujus transitorias a perpetuis [3]gehennæ incendiis liberentur; atque tamen aliis exemplo fiant et terrori, dum nulli hominum pro peccati flagitiis in hac etiam vita videatur a Domino parci. Sic Sanctus Godricus utrobique se permirabilem ostendit, dum hinc mortalibus exemplum

[1] *Animalia.*] Vel armenta, MS. Bodl. [2] *Effecta.*] Effecti, MS. Bodl.
[3] *Gehennæ.*] Iehenne, MS. Bodl.

terroris incussit, illinc vero temeraria præsumentes, propria iniquitatis pœna [1]compescuit.

CLXXXI. DE CÆCO.

§ 557. Vctredus vir quidam de [2]Esinden aliquandiu cæcus exstitit, sed illo perductus, visum perfecte recepit.

CLXXXII. DE MANIBUS ET BRACHIIS CONTRACTIS.

§ 558. Quædam mulier de Cravene manus contractas cum brachiis a nativitate habuit, et tibias similiter cum pedibus contortas movere vel ad se retrahere non prævaluit. Quæ illuc ab aliis deportata, sospes cum suis portitoribus domum est regressa. Gaudentes igitur cum illa regressi sunt ejus in curro portitores, qui illo venerant plurimum pro illa mœstitia affecti et plorantes.

CLXXXIII. DE VERME ET FISTULA ET FORAMINIBUS.

§ 559. Alia quædam, Aicus nomine de Richemunde schyre, per annos novem vermem passa miserabiliter cruciata exstitit, qui femur languentis corrodens et depascens, mortem ei desiderabiliorem quam vitam talem exhibuit. Nam femur ejus per medium corrodendo consumpserat, et plurima foramina, quasi terebro arata, in eo confecerat. Quæ omnia per medium femoris pertransibant, ita quod seta tripliciter intorta per singula trans-

[1] *Compescuit.*] "Cum dedicaretur ecclesia de Finchale, dotavit eam Willelmus episcopus terra jacente juxta silvam, quasi viginti acris; hanc in liberam, ut dicitur, eleemosinam viro Dei et successoribus suis perpetuo possidendam. Quam vir Sanctus omnibus vitæ suæ diebus jacere permisit incultam; scilicet, in pascuam ovibus et armentis. Juvenis vero quidam familiaris episcopo, nomine Gilebertus, in hujus terræ confinio villam, episcopo donante, accepit. Hic videns terram ecclesiæ uberem et amœnam, concupivit eam; et missis illuc bobus, ut aratro scinderetur indixit. Illis arantibus, ecce avis nigerrima citissime advolans, rostro et unguibus et torvo minatur aspectu. Mox boves efficiuntur insani, et primo sulcos obliquant et distrahunt, consequenter juga dirumpunt, furentes vero per devia silvarum agrorumque discurrunt, et se præcipites in fluvium de rupe projiciunt. Postea percurrentes per decem miliaria tandem in mare se mergunt, ubi perissent, nisi fuissent a navigantibus violenter educti. Apud Strantunam septis quibusdam in domibus velut indomita concluduntur, et sic triduano vix jejunio edomantur. Servi juvenis illius qui fuerant subsecuti reduxerant eos, unus tamen defuit, qui numquam postea potuit inveniri. Post hoc terram sancti nemo temerare præsumpsit. Juvenis autem ille infra diem duodecimum, vitam exspiravit." Anon. Harleian Legend.

[2] *Esinden.*] Esinde, MS. Bodl.

duci potuisset, si quis id attemptare voluisset. Quædam tamen foraminum latius hiando patebant; sed quæ fuere strictiora tantæ amplitudinis erant. Hæc ad viri Dei sepulchrum pervenit, et infra dies aliquot salutem diu prius desperatam percepit. Quorum foraminum obductas cicatrices et sanatas multi videre, et Dominum in Sancto Godrico collaudantes, tanti testes miraculi exsistere, qui etiam et ejus prius asserta foramina videntes, ipsius tantæ miseriæ condoluere.

CLXXXIV. DE MUTA ET SURDA.

§ 560. MULIER quædam infra annos juveniles posita in Dunelmo nata exstitit, quæ Adeliz nominata a parentibus fuit. Hæc ab ipsa nativitate sua muta et surda cunctis diebus exstiterat, nec sibi in duobus his sensibus amissis in aliquo subvenire valebat. Post diutini ergo languoris desolationes et desperationes, tandem ad viri Dei sepulchrum confugit, ubi quam celerem medicinæ proventum adipisci promeruit. Nam diserte et promptissime loquens rediit, et subtile audiendi acumen perfecte recepit, quæ a nativitatis suæ tempore prius muta et surda fuit. Cujus ægritudinem et sanitatem tot in Dunelmo cognoscunt, quot nativi pene cives in ipsa civitate consistunt.

CLXXXV. DE CAPITIS DOLORE PENE AD INSANIAM CRESCENTE.

§ 561. [1]QUÆDAM de Helya muliercula, Edusa vocata, per decem annorum spatium tantum capitis dolorem sustinuit, quod sibi et cunctis eam videntibus dæmoniosa et furiosa comparuit. Hæc prima vice quæ ad Finchale pervenerat, ibi procidens sananda, ab aliis eam opprimentibus impedita fuit; sed secundo illo perveniens, multis videntibus, sanitatem percipere meruit.

CLXXXVI. DE QUOTIDIANA PASSIONIS ANGUSTIA.

§ 562. ALIA vero de Haringtune ab ortus sui tempore diutino confracta dolore, quotidiana semper passionis invasione per horas diei aliquot vexari consueverat; quæ hora suæ passionis explosa et semianimis, velut jam moribunda, jacebat. Hæc illo veniens, similiter eadem nocte convaluit; et gratias Deo in Sancto Godrico referens, sospes et sana domum rediit.

[1] *Quædam de Helya muliercula.*] These words are written in the Bodleian MS. by a different hand.

CLXXXVII. DE LANGUIDO CUI SANCTUS THOMAS OPEM FERRE NOLUIT, ET QUEM SANCTUS GODRICUS SANAVIT.

§ 563. Erat quidam Waltheus nomine, cognomento Aldene, domnus villæ cujusdam in Northymbria positæ, Hautune vocatæ, cujus femur gravi dolore intumuerat, et ipsum impotem ad omne operis negotium omnino reddiderat. Unde tumor ille deformis in tantum excrescendo illum debilitaverat, quod diuturnum grabati custodem atque cultorem effecerat. Venientes vero medici ulcus illud cauteriando secabant; sed versa vice, ex medicinæ cultu studiosiore quem languenti adhibuerant, magis ac magis quotidie ejus doloris miseriam augmentabant. Unde grabati colonus effectus est, nec qui prius sibi in aliquo subvenire prævaluit, post medicinalem operam in nullo sibi succurrere, sed nec etiam ad aliquid movere potuit. Omni igitur consilio deficiente humano, carro composito, ad Sanctum Thomam preciosum Christi martyrem proficisci disposuit; quo impositus aliquantulum itineris sic confecit. Denique ut Cantuariam pervenit, nec dum sanitate percepta rediit, qui a Dei providentia illum ad Sancti Godrici merita declaranda reservavit. Interim tumor ille desæviendo amplius inolevit, et dolor cum pestifera putredine ad deteriora pervertit. Igitur amicis consulentibus, ad sanctum Beati Godrici sepulchrum se devehi fecit; ubi pernoctans, salutem perfecte recepit; et qui vix prius in lecto moveri potuit, nunc solus equitare et pedibus progredi quacumque libuit, possibile habuit. Nec deinceps illum hujusmodi languor tetegit; sed potius sanitate percepta, in omnibus se levissimum sensit.

CLXXXVIII. ITEM DE ALIA LANGUENTE EODÈM PENE MODO SALUTEM PERCIPIENTE.

§ 564. Filia ejusdem viri prædicti, nomine Margarita, aliquandiu maritata, gravem ægritudinis pestem incidit; nam toto corpore inflata, sibi in nullo subvenire prævaluit. Hæc in Diflistune conversata, domno suo pro suæ infirmitatis miseria nimis fuerat onerosa; at quia ab aliis se contingi vel contrectari pati non potuit, composito quodam vehiculo, ad Sanctum Thomam se deportari fecit, sed optatam salutem adipisci non meruit. Unde domum rediens, aliquandiu lectulo infirmata decubuit. Spe

igitur omni frustrata, tandem amicorum consilio animata, credere se dixit per eundem Sanctum Dei posse se salutem consequi, per cujus merita pater ipsius promeruit tam celerem salutis opem adipisci. Unde ad Finchale se deportari fecit; sed ut ad viri Dei sepulchrum pervigil pernoctaverat, se omni peste diutina liberatam sentiebat, sicque domum sospes rediit, ac vehiculum in quo deportata fuerat ibi testem suæ curationis dereliquit.

CLXXXIX. DE LANGUENTE PRÆ CAPITIS DOLORE.

§ 565. Mulier quædam, Aluruna nomine, ab ipsa nativitate sua intolerabilem capitis dolorem passa, ex nimia dolore quem diuturno tempore sustinuerat, tandem utriusque oculi lumen amiserat. Crescente igitur per dies ægritudine, languida per dimidii anni spatium lectulo decubuit, nec sibi in aliquo juvare prævaluit. Post omnia diutius exquisita medicorum levamina, novissime ad Beati Godrici sepulchrum confugit; ubi et utriusque oculi lumen perfecte recepit, et omni dolore capitis deposito, sana cum sociis domum rediit. Aderant etiam tunc ibi plures cum ea de Pitindune, unde venerat, quæ eam satis noverant, et illi de his omnibus testimonium sufficiens [1]perhibebant.

CXC. DE SEMISURDO, CÆCO, ET LANGUIDO.

§ 566. Juvenis quidam, nomine Baldewynus, in Dunelmo natus et conversatus, infinitæ ægritudinis molem incidit adeo importunam, ut omnium membrorum officium et motum omnino amiserat. Nam claudus, semisurdus, et cæcus, languidus per annos plures decubuit; nec etiam ad necessaria naturæ, nisi ope alterius juvatus, prævaluit. Tandem equo devectus, matre ducende, Sancti Thomæ sepulchrum adiit; sed inscrutibili Dei disponente judicio, nihil ibi remedii percipere promeruit. Post omnia vero ad Beati Godrici tumbam delatus est, ubi unius oculi visum percepit, quo gressus suos dirigere prævaluit, et aliquantulam

[1] *Perhibebant.*] "Mulier quædam, nomine Alueruna, intolerabilem capitis dolorem a sua nativitate passa, ex nimietate doloris utriusque oculi lumen amisit. Invalescente autem agritudine, per dimidium anni spatium languida jacebat in lecto. Tandem post exquisita diutius remedia medicorum, ad tumulum Sancti Godrici devota confugit. Ibi et oculorum lumen accepit, et a capitis dolore convaluit, et sana domum cum suis comitibus repedavit." Anon. Harl. Legend.

movendi membrorum levitatem et facultatem accepit. Abyssus autem Dei secretorum sola novit qua de causa plus sanitatis percipere non promeruit.

CXCI. DE SEMIANIME MULIERE.

§ 567. Quædam matrona nobilis de finibus Angliæ septentrionalis cum filio ad Sanctum Jacobum peregrina proficisci disposuit. Sed in procinctu itineris posita, jamque ad maris littora perveniens, subitæ ægritudinis labem incurrit; nam omne corpus ejus tanta latitudine cæpit intumescere, quanta extensionis intercapedine cutis carne superior se valebat extendere. Cunctis igitur desperata, quia mors sola prominebat in janua, forte Sancti Godrici memoria animo languentis occurrit; et mox denario curvato, se illius sepulchrum invisuram devovit, si ipsius meritis mortem jam ei imminentem posset evadere, et ad fines patrias, vita comitante, redire. Mox igitur ut talia effecerat, omnis tumor ille cum dolore deficiens nusquam eatenus comparebat; sed ipsa ut rediit, mox antequam domi rediret ad ejus sepulchrum advenit, et denarium curvatum offerens, nobis hæc omnia revelavit, et filium suum testem omnium istorum adhibuit.

CXCII. DE SACERDOTE CÆCO.

§ 568. Erat sacerdos quidam, nomine Willelmus, diutius in Staindrope conversatus. Hic per annum et dimidium oculorum lumen amiserat, nec, nisi alio ducente, quovis iter proprium dirigere valebat; unde semper toto eo tempore alium prævium habere consueverat itineris, vel cui manum daret, seu cui innitens ad anteriora procederet. Audiens igitur ad Beati Godrici sepulchrum crebro diversa miracula fieri, acceleravit illo, alio ducente, progredi; quo perveniens diutino munere sancti viri meritis obtinuit sanatus liberari, quem prius cæcum multi noverant, et infiniti postmodum eum videntes et agnoscentes, de ejus salute gaudebant. Hunc etiam et nos satis vidimus et cognovimus, et clare videntem solum sine ductore eatenus ambulare perspeximus.

CXCIII. DE PASTORE CUI IN DIE SANCTUS DOMINI APPARUIT MANIFESTE, QUASI CORPORALI SPECIE.

§ 569. Pastoris officio quidam naturaliter homo simplicissimus et idiota in domo de Finchale fungebatur, qui pro sua nimia innocentia apud plurimos insipientem habebatur; sed quia Deus humilibus dat gratiam et elatos dispicit et deprimit, propter suæ præsumptionis insaniam huic Deus virtutum Sanctum visibilem ostendit, quem terrenis exutum neminem corporaliter videre permittit. Unde quadam die pastore prædicto cum pecoribus sibi commissis circa pascualia occupato, subito quidam senex veteranus baculo innixus, cæsarie totus candenti perfusus, de interioribus silvæ visus est ad exteriora procedere, qui moderatis gressibus per morarum latitudinem procedebat, et oculo dulcifluo omnia circumquaque sita vel posita pie explorando perlustrabat; sicque pedetentim progrediens, demum pastori illi appropiavit, sed manu-baculo se suffulciens aliquandiu morose gressus dirigendo illi appropiavit, et diutius stans super illum diligentius in ipsum orbes oculorum dulcifluos inflectere cœpit. Ad quam visionem pastor timoratus expavit, sed tamen obmutescens nullam ei loquelam edere ausus fuit. Tunc vir Dei ita eum præveniendo consolans ait, "Noli, fili, expavescere; noli pro meo adventu timere, sed in me potius aspice, et quis ego sum providenter agnosce. Nam ego sum Sanctus Godricus heremita, domnus tuus, qui loca incolatus mei modo perlustravi et perambulavi, et pascua meorum pecorum videre et invisere commodum duxi. Unde quæso vaccam istam candidam diligenter custodire et fovere curato, nec ei in aliquo molestus vel importunus minator amodo esto; nempe dum languidus lecto decubui, sæpe ejus lactis alimonia vitam pauperem utcumque sustentavi." Et proculdubio illa eadem vacca exstitit quæ ipsum virum Dei diutius ægrotantem lactis suæ pabulo, licet permodico, sustentare consuevit. Et adjecit, "Ceterorumque pecorum meorum diligentiorem habeto custodiam, quia ego tibi digna pro hac vicissitudine remunerationis consolationem impendam. Atque nec molestus sis quod nunc nihil muneris a me perceperis, quia alia vice dum rediero melius tecum acturus ero." Intuens igitur in illum juvenis virum Dei optime esse cognovit, et adhuc qualis fuisset in vita sua corporali specie, ipsum cognoscentibus satis

manifeste disserere et describere consuevit. Quibus actis, vir Dei ad interiora silvæ rediit; et sicut prius moderatis passibus procedens, ab ejus visu disparuit. At juvenis ille domum rediit, et subito in lecto decidens, diutissimis calamitatibus torqueri et vexari cœpit. Post diuturnos tamen squalores demum convaluit; sed qui prius durior auditu exstitit, ex tunc clariore aure serenius audire cœpit. Et ita forte vir Dei juveni illi mercedem suam reddidit, dum altera vice rediit; quia per infirmitatis molestiam humores noxios, qui ejus auditum præpedierant, depulit; sicque ei affuisse ostendit, dum ipsum a tanta infirmitate, reddita simul auditus facilitate, [1]liberavit.

CXCIV. DE CLERICO AB INSUETI GENERIS PESTE ET ÆGRITUDINE LIBERATO.

§ 570. Gilebertus clericus de Crauecroft, villula quædam in Clivelande sita, per annos plurimos multis incognita infirmitate laborabat; quæ quanto diutius diversis medicamentis deliniri debuerat, eo proclivius quotidianis doloribus ad deteriora vergebat. Nam circa interiora umbiculi sui omni die per horas aliquot sentire consueverat quasi viventia quædam reptilia moveri; a quibus sibi invicem compugnantibus, et ejus intestina depascentibus, incredibili doloris genere assueverat cruciari. Qui in loco in quo illum ægritudo illa corripuisset, nullatenus per se removeri prævaluit, sed neque ab aliis se aliquando portari vel moveri sustinuit; unde misero satis modo quandoque in medio agrorum sæpius infra saltus vel condensa nemorum toto tempore passionis hujusce solo tenus prostratus decumbere consuevit, quia ubicumque illum spiritus passionis comprehendit, in terram allisit, ac quasi insensibilem reddidit. In terram enim volutabatur

[1] *Liberavit.*] The Harleian MS. thus narrates this incident: "Juvenis quidam simplex idiota pastor erat in domo de Finchalia; qui die quadam cum esset in pascuis, vidit senem de silva exeuntem, et sibi moderatis gressibus propinquantem. Cumque illum diligenter aspiceret, ille pertimuit. Tunc ait senex: 'Noli timere, fili, sed diligenter agnosce quod ego sum Godricus qui loca incolatus mei nunc perlustravi, et meorum pecorum pascua visitavi. Rogo te vaccam hanc albam suaviter custodire, cujus me lactis alimonia languidum sustentavit. Aliorum quoque animalium curam habeas diligenter, et ego tibi mercedem alia vice rependam.' His dictis, rediens ad nemoris interiora disparuit. Pastor autem post hanc visionem in lecto diu æger accubuit; et postea non solum ab hac infirmitate, verum etiam ab antiqua surditate convaluit. Sic igitur mercedem sui laboris altera vice recepit, dum per hanc infirmitatem noxios humores, per quos auditus impediebatur, amisit."

spumans, ac disjectis omni parte turpiter omnibus membris se jacebat ejulans ac lamentans. Quæ passionis miseria per dimidiam diem vel noctem illum vexando consuevit esse continua, omnique tempore die aut nocte illi certissime proventura.

§ 571. Concepto tandem consilio salubri, ad tumbam properavit Sancti Godrici, ubi dilecti Deo amici meritis a tam crudeli meruit eripi genere languoris, sanusque domum rediit, ac cum omni prosperitate per anni dimidium vitam temporalem transegit. Denique timens ne pristinam doloris infirmitatem incurreret, aliquam medicinalem operam frequentare curavit; videns forte providentia Dei quod diffisus fuisset de viri Dei subventionis clementia, permisit illum agritudinem priorem incurrere, et sic temeritatis suæ insipientiam sentiendo, sustinere. Unde ad Sanctum Andream in Scotiam profectus est, sed ibi demoratus et rediens in nullo adjutus est. Denique compellente ægritudine sua, ad Sancti Godrici sepulchrum rediit; ac prioribus medicinis ex corde renuncians, de tanto rursus incommodo [1]liberatus est.

CXCV. DE CARPENTARIO ÆGROTANTE SANATO, ET DE VISIONIS PRÆMIRANDÆ MIRACULO.

§ 572. Minister quidam veteranus carpentarii officio in eadem domo perfunctus, lectulo decubuit, quia gravi ægritudinis mole depressus, sibi subvenire non potuit; qui omnem sui fiduciam in Sancto Godrico firmiter collocaverat, cujus quotidianis ministeriis sedulus inserviebat. Nempe dum advenas et peregrinos per domni sui merita, cui servitutis suæ pensum persolvebat, quam celerius et facilius curari viderat, de ejus ope et protectione fluctuantem ex infirmitate animum in spe firmissima collocabat. Nocte igitur superveniente, lecto decumbens, obdormire

[1] *Liberatus est.*] "Gilebertus quidam clericus de Crauecroft infirmitate gravissima per annos plurimos laboravit. Sentiebat enim circa umbilicum interius quasi reptilia quædam se moventia et intestina ejus depascentia; et inde solebat vehementissime cruciari. Quoties ipsum corripiebat hæc passio, volutabatur in terra ejulans et lamentans, nec ab eodem loco potuit interim vel per se vel per alium dimoveri. Membra quoque sua tanquam insensatus circumquaque jactabat. Hoc miserabili genere passionis per dimidium diem vel noctem vexabatur, die quolibet naturali. Hic ad tumbam Sancti Godrici plenam recepit sanitatem; et domum reversus, per anni dimidium vixit incolumis. Tunc velut de Sancti Godrici benignitate diffisus, et timens ne morbus ille recurreret, cœpit illis uti quibus olim assueverat medicinis, et mox antiqua passio remeavit. Profectus est igitur ad Sanctum Andream, sed ibi demoratus, nihil est remedii consecutus. Tandem ad beati Godrici tumbam rediit; et ibi medicinæ omnino renuntians, integram recepit iterum sospitatem." Anon. Harleian Legend.

non potuit, quia fatigato ægritudinis doloribus somnus quietis omnis aufugit; et ecce, subito quendam albenti tunica indutum, ostium cameræ in qua jacuit introeuntem conspicit; qui per parietes domus longius progrediens, sæpius in illum oculos misericordes inflexit. Qua visione consternatus ille cœpit lenta voce perquirere quisnam esset qui ita ad illum dignatus fuerat introire. Existimabat enim illum socium suum exsistere, quem in domo illa cohabitatorem consuevit habere. At senior paululum progressus, manus erga illum protendit, et inquirenti quis fuerit nihil respondens denuo exiit. Intervallo aliquo interjecto iterato rediit, et secum socium candentibus vestibus indutum introduxit, qui altior eo statura prominuit, nam et Sanctus Godricus sub ascella ejus stans, brachium cum dextera infirmum benedicentis sustentavit. Mox igitur Sanctum Godricum illum esse cognovit, quia vultus ipsius formam perfecte discernendo perpendit. Super ægrum denique diutius stantes, ille major protensa dextera languidum sæpius benedixit, et quasi puerum catechuminum consignavit; erantque usque ad medium manus ejus candenti manica adopertæ; cujus corporis statura procera, facies vero producta et mediocri macie attenuata. Exeuntes postea duo illi, introiere postmodum cum ipsis plures alii; quorum duo cucullis albis circumamicti, alii vero griseis erant vestibus adoperti, nonnulli autem purpureis et sericis erant, quasi pontificalibus vel sacerdotalibus, perornati. Talique fulgoris splendor de singulis videbatur egredi, quod ab humanis non potuisset obtutibus sustineri. Nam reversus in se, visus splendorem nimium sustinere non potuit; sed quasi in exstasi raptus, acies diverberata intellectus humanos excessit. Qui omnes pariter ad domus superiora convisi sunt laico quasi Missarum mysteria exsequi; sed domnus Godricus visus est super manus solemnia persolventis [1] aquam cum ampulla alba infundere, et collateralis illi assistens ad singula officia ministrare; videbaturque ei quasi fenestra permaxima vitrea lucida super orientalem parietem apparere, in qua depictam summæ majestatis imaginem singuli visebantur cernui sæpius adorare; in cujus similitudinem picturæ domnus Godricus frequentius intendebat, et illo lumina dirigens Dominum expansis in cœlum manibus exorabat.

[1] *Aquam.*] An allusion to the rite of washing the hands which occurs before the Secret in the Mass; a custom of considerable antiquity, being mentioned in the Apostolic Constitutions, viii. 11, apud Coteler. Patr. Apost. i. 402.

§ 573. Solemnibus denique mysteriis expletis, duo eorum griseis induti exiere, quatuor vero palliis sericis amicti in domo resedere, reliqui autem postea alter post alterum prodiere. Desub quorum vestigiis altius ingradiendo a terra suspensis, quasi radius solis videbatur egredi, qua claritudine oculi obtuitus reverberatus in illam non valebat admitti. Illeque senior qui sollemnia persolvebat, circa collum, pectus, et scapulas usque ad ima vestigia infulatus auro perspicuo rutilabat; qui quoties ad populum vel ad consocios visus erat se convertere, quasi solaris splendor plenus de motu manuum illius seu brachiorum videbatur exire. Post omnes demum ille exibat cum sociis, ad quorum egressum, ostium ab eis concussum est, quasi ab offendentibus hinc indeque compulsum; solusque domnus post alios Godricus cum alio remansit, qui per domum circumquaque digrediens, usque ad noctis medium ita deambulavit. Quo exeunte, vir languidus perfecte convaluit, et quem visibiliter oculis corporeis præsentialiter viderat, virtutis potentia illic affuisse efficaciter sentiebat.

Hæc ita descripsimus sicut ex ore veridici viri ipsius audivimus; nam maturus opere et ætate consistit, ita ut de verbo ejus attestationis [1]dubitari non possit.

CXCVI. DE PUELLA EPILENTICA.

§ 574. Erat in villula Eden vocata, quædam puella Adeliza nominata, quæ multo tempore epilempsiæ morbo, (quæ usitatius

[1] *Dubitari non possit.*] "Domus ejusdem carpentarius in gravem incidit ægritudinem, qui pro salute recuperanda in Sancto Godrico spem firmissime collocabat. Hic nocte quadam, cum propter angustias morbi dormire non posset, vidit hominem alba vestitum tunica ostium cameræ, in qua jacebat, introire. Qui gradiens per domus parietes longius ab infirmo, sæpe oculos inflectebat in eum. Ille vero hunc aliquem esse de domesticis autumabat, et inquisivit quisnam esset. Qui nihil respondens exivit, et in brevi rediit cum socio, qui erat indutus veste candenti. Erat autem secundus major priore, ita ut staret sub ascella et sustineret brachium illius benedicens [benedicentis ?] ægrotum. Mox infirmus quod ille minor esset beatus Godricus agnovit. Dum starent aliquandiu super ægrum, major sæpius benedixit eum, et quasi catecuminum consignavit. Exeuntes, illi reduxerunt secum alios plures, de quibus tantæ lucis fulgor exibat, ut humanis non posset obtutibus sustineri. Tunc omnes in superiori parte domus missam celebrare cœperunt, et Sanctus Godricus aquam fundebat in manus celebrantium, et per singula ministrabat. Ille quidem senior qui mysteria celebrabat, indutus velut aureis vel auratis vestibus, rutilabat; et quoties convertebatur ad populum, de ipsius brachiis et manibus ut solaris quidam splendor exibat. Isti omnes præter beatum Godricum et quendam alium sunt egressi, qui usque ad noctem mediam remanserunt, et illi exeuntes æger plene convaluit. Ista ex illius qui hoc vidit ore percepimus, cujus fuit tanta maturitas morum pariter et ætatis, ut de ipsius testimonio nullus debeat dubitare." Anon. Harl. Legend.

Gutta Caduca dicitur,) erat oppressa. Sed ad Sancti Godrici tumbam perveniens, ibi preces devotas Sancto Dei confessori effudit; quibus peractis, ab omni diuturna infirmitate prædicta se liberatam persensit. Cujus infirmitatis molestiam multi prius noverant; et de sanitate illi a Sancto Domini Godrico subito collata, plures plurimum Domino salutis largitori gratias referebant.

CXCVII. DE JUVENE SANATO A TIBIARUM DOLORE.

§ 575. Helyas filius Adæ de Moreslave gravem ægritudinis molem inciderat; nam utriusque tibiarum suarum dolorem durissimum diutius sustinebat. Siquidem a Nativitatis Dominicæ tempore [1] usque ad festivitatem Sancti Johannis Baptistæ, tanto dolore in tibiis cruciari consueverat, quod ejulando, exclamando, et se in diversas partes torquendo passiones suas, quas interius perpessus fuerat, evidentibus satis indiciis declarabat. Denique tibiæ illius rubenti tumore cœpere groscescere, deinde humores lividos et [2]putrientes effluendo distillare; quibus opes sedulus per plures medicinales adhibebat, dolorem tamen interius grassantem seu tumoris horridi pestem sedare vel diminuere nullatenus prævalebat. Tandem in Finchale pervenit, et nocte Sancti Johannis Baptistæ ad sepulchrum viri Dei sanitatem percepit; et qui prius tibias suas movere vel ad se contrahere non poterat, jam tunc sospes et alacer sine aliqua offensione vel infirmitatis impedimento domum redibat. Unde non solum ille juvenis de his testis assistit, verum etiam pater ipsius cum omni domus suæ familia quæ hæc testatur et novit.

CXCVIII. DE PUERO SEMINECE PENE FLATUM SPIRITUS EMITTENTE.

§ 576. Puer quidam natu circiter biennis, dum adhuc penderet ad ubera matris suæ, passionem mirabilem sustinuit infirmitatis pessimæ et quotidianæ. Nempe tantam molem sustinuit quotidie tussis siccæ, subitæ, et gravissimæ, quod sæpius inter manus tenentium subito videbatur exspirare. Qua passione continua adeo debilitari et vexari cœpit, quod cunctis videntibus ejus vita desperabilis fuit. Igitur parentes videntes puerum sub festinatione moriturum, mox illum devoverunt se ad Sancti Godrici

[1] *Usque.*] That is, from the 25th of December to the 24th of June.
[2] *Putrientes.*] Purientes, MS. Bodl.

deportaturos sepulchrum, et qui præ teneræ juventutis fragilitate puerum videre non posse subsistere, jam ex potentia virtutis viri Dei credebant spiritum seminecem posse reviviscere. Nec eos sua spes fefellit. Itaque puerum corripientes, illuc properantes prævenere, sed noctis tenebris irruentibus, puerum vix jam extremos anhelitus trahentem ad caput sepulchri reposuere. Cœpitque puer quasi sub festinatione spirituales flatus per extrema narium trahendo perurgere, et solam exitus sui horam præstotando sustinere. Tunc pater et mater cum sociis cœpere cum lacrimis conquerendo rugire, manibus pectora tundere, inclamantes et dicentes sæpius, "Sancte Dei, pie pater Godrice, miserere, miserere." At tamen quæque condigna et necessaria funeri præparabant, quia omnes simul qui aderant illum non posse diutius vivere cum multis attestationum sacramentis affirmabant. Post horas tamen aliquot, Sancto Dei miserante, cœpit levius et melius habere; et noctem totam ita gemebunde protrahens, jam mane facto percepta ad integrum sospitate, perfecte convalescere. Quod parentes ejus cognoscentes, illum inter brachia deosculantes sustulerunt, et omni tussis molestia penitus adnihilata, quem illo seminecem detulerant, domum secum alacrem et sanissimum referebant.

Hæc nos cum multis testibus ibi vidimus et audivimus, et a parentibus suis, qui illuc ipsum de villa quæ Gatesheued dicitur, detulerant, certa relatione didiscimus.

CXCIX. DE MULIERE INFLATA ET ARIDA.

§ 577. Mulier quædam de Herdwich toto corpore multo tempore inflata, cum domna ipsius villæ Juliana illo est perducta; quæ tam mortifero genere [2] inflationem suam incurrerat, quod corporis sui membra nusquam movere seu flectere prævalebat;

[1] *Didiscimus.*] "Puer quidam bimus qui adhuc a matris uberibus dependebat, tam vehementi sicca tussi concutiebatur, ut statim vitam videtur efflare. Inde sic debilitatus est, ut judicaretur in brevi necessario moriturus. Parentes igitur mœsti ad sepulcrum Sancti Godrici puerum detulerunt, ubi jacens ad caput sepulcri cœpit tanquam in extremis agens flatus ultimos perurgere. Omnes qui aderant proculdubio asserebant ipsum ab hoc articulo nullatenus evasurum; unde cognati jam funeri necessaria præparabant. Parentes vero infantis, lacrimando sæpius inclamabant: 'Sancte Dei Godrice, adjuva, miserere.' Post aliquantulum tempus cœpit infans melius habere, sic tamen laborans totam noctem duxit insomnem. Mane facto, perfecta sanitate convaluit, et fuit prorsus ab illius tussis incommodo liberatus."—Anon. Harl. Legend.

[2] *Inflationem suam.*] So the Bodleian MS.

quæ inflatio adeo per singulos artus obdurata exstitit, quod palpantibus carnis naturalis mollities rigoris asperiem velut lignum in se arescens, per tactum exhibendo similaverit. Hæc a domna sua ad sepulchrum viri Dei est perducta; quæ nocte eadem, cunctis videntibus, est curata. Nam nocte media ad domnam suam foris exiit, quæ sub pariete ecclesiæ in quadam conclavi ibi sita deguit. Et quæ prius adeo inflata exstitit quantum cutis distendi potuit, nunc tantum delicata et gracilis apparuit quod puellæ septenni consimilis esse visa fuerit; sicque gracillima domum cum domna rediit, quæ illuc incredibili modo inflata vix multo labore pervenit.

CC. DE MULIERE LIBERATA A CARDIACA PASSIONE.

§ 578. Mulier quædam, Wlfruna nomine, conversata in Clivelande, in villula quæ dicitur Semere, valde dura patiebatur, quia cardiaca passione torquebatur; quæ passio nimis est periculosa, quia, testante physica ratione, ex humoribus pessimis et venenosis generatur, ac circa vitalia cordis præcordia cum mordicatione stomachi coagulat concreta et collecta cum spissitudine et tenaci indissolutione ibidem grassatur. Unde plerumque multis contigit, ut ea dominante in stomacho et ad cor pertranseunte cum subita invasione, multi moriantur. Hujus peste [1]doloris diutius cruciata velut lancea præcipite est transfixa; quam passionem [2]a festo Sancti Johannis Baptistæ usque ad vincula Sancti Petri sustinuit, nullumque omnino remedii genus adinvenire prævaluit. Nam nunc cauteriis multis adusta, nunc scarificationibus et flebothomiis usa, nunc indefesse diversis medicaminibus assueta, semper sensit infirmitatem suam ad graviora descendere, et acrius eam ad sui finis exitum perurgere. Tandem se Deo et Sanctæ Mariæ devovit, et ad [3]Giseburne profecta, ubi in honore ipsius ecclesia est fundata; et ibi demorata, nihil levius habuit; exinde [4]Sancto Leonardo similiter fecit, sed nec sic liberari potuit. Post omnia vero Sancto Godrico candela pectus permetiens se devovit, ac pedibus nudis se illius sepul-

[1] *Doloris.*] The passage beginning here and ending with "transfixa," is written upon an erasure in the Bodleian MS.

[2] *A festo S. Johannis.*] From the 24th of June to the 1st of August.

[3] *Giseburne.*] A house of Austin Canons, founded in 1129 by Robert de Brus, and dedicated to the blessed Virgin Mary. Tanner's Notit. Yorksh. No. xlv.

[4] *S. Leonardo.*] See the Note, § 547.

chrum adituram spopondit. Mirum igitur in modum eadem hora ac momento quo hæc dixerat et fecerat, statim omnis illa passio discedens subito disparebat. Post dies paucos, multis mirantibus, sanitate percepta, nudis pedibus, nobis videntibus, una cum filio suo ad sepulchrum viri Dei gratias Sancto Godrico relatura pervenit; et nobis hæc omnia cum lacrimis obortis enarravit. Nocte vero eadem qua illo vigilias nocturnas actura pervenit occasione solitariæ societatis [1] illorum agente in ecclesiam, quia soli erant, vigilias agere permissi non fuerant. Igitur illa in domo communi demorante, ante primam noctis vigiliam vir Dei illi adhuc vigilanti apparuit, et taliter exorsus ait, "Ego sum Godricus quem adiisti et vigila, vigila, ergo hic; quia me donante ita tibi pervenit sicut credidisti." Dixerat enim ei sic, "Vigila hic ubi consistis, quia hic me te tam facile audire quemadmodum in ecclesia noveris. Omnis quidem curia mea debuit esse ecclesia, quia quondam multorum sanctorum est præsentia illustrata." Quibus dictis disparuit; sed mulier manifeste dinoscens quis fuerit, sicut ei præceperat egit. Noctem itaque illam totam insomnem duxit; et mane exsurgens nobis quomodo ei vir Dei vigilare præcepit [2] enarravit.

CCI. DE CLERICO PER BIENNIUM FEBRICITANTE ET SALUTEM PERCIPIENTE.

§ 579. [3] GERVASIUS quidam clericus de Dunelmo oriundus, causa disciplinæ secularis vel scholasticæ perquirendæ Parisiis est pro-

[1] *Illorum.*] "Vel illius," MS. Bodl.

[2] *Enarravit.*] Thus told in the Harleian anonymous Legend: "Mulier de villa quæ [ ] dicitur in Cliveland patiebatur cardiacam passionem ita graviter, ut ab una mamillarum usque ad alteram per medium cor lancea sibi videtur esse transfixa. Hunc vero continue cruciatum sustinuit absque remedio, a festo Sancti Johannis Baptistæ usque ad vincula Sancti Petri. Usa quidem est cauteriis, et scarificationibus, et fleubotomiis, medicaminibusque diversis, quæ nihil ei penitus profuerunt. Cumque sibi videtur ad exitum perurgeri, quædam sanctorum loca visitavit, sed non est ab ægritudine liberata. Denique pectus candela permetiens, promisit se beati Godrici sepulcrum nudis pedibus adituram. O mira benignitas Dei nostri! Momento eodem ille cruciatus omnino cessavit, et illa post dies paucos eventum rei totius enarrans, nobis præsentibus, incolumis beati Godrici limina visitavit. Nocte sequenti cum dicta mulier vigilaret ibidem, Sanctus Godricus astitit, ei dicens: 'Vigila, mulier, vigila; ego sum Godricus, per quem tibi Deus optatam contulit sanitatem;' et post hæc verba disparuit."

[3] *Gervasius.*] Leland (and from him Tanner) mentions a Gervase of Chichester, who studied at Paris, and flourished at the time of the event here mentioned: but whether the same person is not certain. Bibl. Brit. p. 313.

fectus. Qui ibi per plures annos degens, et multorum clericorum probabilium ac honestorum sibi sua probitate gratiam asciscens, tandem [1] magistri Gerardi, viri his temporibus incomparandæ scientiæ et eloquentiæ, familiaribus obsequiis et ministeriis est devinctus. Hic per annos duos febris quaternæ inclementia jugi decoctus, nulla omnino medicorum peritissimorum frequentiori sollicitudine vel industria in aliquo est relevatus. Crevit igitur quotidie morbi insolescentis arguta stimulandi versutia, et omne prætereuntis vitæ spatium ei lamentabilia converterat ad tormenta; et ubi hactenus omnis disciplinæ medicinalis ægrotis consuevit esse professio, ibi hujus infirmi nulla exquiri vel adinveniri poterat consolationis subventio. Omnium denique medicorum generalis sententia exstitit, et in hoc communis multorum definitio perita consensit, quatenus ægrotus quam citius natalis soli fines adiret, et ibi cibis quibus a pueritia alitus fuerat, ante omnia indulgeret. Nam ut physica ratio contestatur, crebro infirmantium cibus naturalis medicina celerior esse putatur.

§ 580. Quorum fretus consilio fines proprios Anglorum adivit, et maternis per aliquot menses usus cibis, nihil tamen remedii in eorum gustu adipisci prævaluit. Tandem Dunelmum veniens, et de beati Godrici virtutibus sive miraculis nonnulla a referentibus audiens, illo proficisci disposuit; quo et ipso die sui accessus se profecturum instituit. Nam horam ipsam ad ejus honorabilem tumbam orationibus transigendam delegerat, et sic sancti viri clementiam sibi adinveniri propitiam exoptabat. Quia igitur accessus illius hora circa meridiem fieri debuit, iste matutinalis plurimum surrexit, et horam prævenire proponens ad nemus vicinum properavit, in cujus jam confinio positus tanto cœpit frigoris ardore stimulari quod non potuerat nisi calefactus ulterius progredi. Itaque de equo descendens et accenso foco ex collectis sarmentis, ac se aliquandiu calore desiderato reficiens, demum equum ascendens quo properavit advenit, et ad tumbam viri Dei residens et horam exspectati accessus pertransiens, nihil omnino de passione solita sustinuit, sed neque aliquid de stimulis ægritudinis antiquæ

[1] *Magistri Gerardi.*] Perhaps Girardus Puella, Bishop of Lichfield, A.D. 1182. Speaking of him and Peter of Blois, who were the friends of Becket, Thorne thus writes, in terms which correspond with the notice of the text: "Habebat enim tunc prædictus archiepiscopus duos commensales, clericos, at vulgo dicebantur juris peritos, veritatis tamen et justæ justitiæ æmulos, magistrum Gerardum de Puella et Petrum Blesensem. Hi duo inter omnes mundi tunc temporis æstimabantur, nec immerito, eloquentiores." Decem Script., col. 1821.

memoriale persensit. Postremo domum rediit, et apud Gyseburnam profectus, aliquandiu ibi est perhendinatus; et sicut ipse [1] domno Johanni subpriori Dunelmensi per nuncios satis fideles postmodum mandavit, ex die illa ac deinceps nunquam postea ex illa infirmitate contabuit. Magis itaque illi virtus et misericordia Godrici simplicis Anglorum idiotæ sub festinatione præstitit quam omnis peritia et prudentia omnium medicorum Francorum vel sapientium quæ diutissime circa ipsius curam studiosius [2] elaboravit.

CCII. DE MILITE CURATO A LATERIS CONSTIPATIONE.

§ 581. Miles quidam pleuretica passione diutissime laboravit, quam lateris dolorem cum obturatione turgentem usitatius physica traditio nominare consuevit. Qui similiter et constipationem lateris habuit, unde et decoctiones ciborum quæ in stomacho fiebant digerere diu non potuit. Super his ergo diutius medicorum consilia sectatus nihil omnino sibi prodesse comperit; unde omnibus illis postpositis, ad sancti Godrici mœnia ipsius postulaturus suffragia convolavit. Eadem itaque nocte qua illuc advenerat, tantam digestionis molliciem habebat, quod infra synaxim nocturnam, quam fratres persolvebant, novies ad necessaria naturæ processerit, quia facilitas gratuito dissoluta illum ad [3] exitum toties compulit. Mane vero facto se sanissimum sensit; et gratias Deo in Sancto Godrico referens, omnem doloris sui modum et adeptæ salutis suæ miraculum fratribus illic conversantibus enarravit; sicque domum sanus et gaudens rediit, qui illo prius languidus et dolens advenit.

[1] *Domno.*] This is one of the instances in which this peculiar form of the word occurs at full length in the Bodleian manuscript.

[2] *Elaboravit.*] The Harleian Manuscript thus recounts this cure: "Clericus nomine Gervasius, natione Dunelmensis, magnam Parisiis moram fecit. Hic ibidem per biennium quartanæ laboravit, nec ei medicorum potuit industria subvenire. Denique consilio sapientium iter arripuit ad natale solum, venitque Dunelmum. Auditis vero miraculis atque virtutibus beati Godrici, Finchaliam ire proposuit. Quia vero febris accessus debuit circa meridiem provenire, profectus est mane, horam accessus cupiens prævenire. Cumque venisset ad silvam, tanta ipsius vehementia frigoris occupavit, ut nisi calefactus procedere non valeret. Descendit igitur ex equo, et igne facto, se tremulus calefecit, et postea calefactus ascendit, Finchaliamque pervenit. Residens ad sepulchrum solitum febris expectabat accessum, et nullum eo die sensit consuetæ infirmitatis indicium. Postea rediit, et apud Giseburniam aliquandiu moram fecit, nec morbum deinceps ullum sensit."

[3] *Exitum.*] "Vel eundum," MS. Bodl.

CCIII. DE CLERICO CUI SANCTUS DEI APPARUIT ET DE DUPLICI INFIRMITATE LIBERAVIT.

§ 582. Henricus quidam clericus ordinis dignitate diaconus, gemina est doloris infirmitate percussus. Nam et dolorem interraneum capitis grandem quasi vertiginis molem sustinuit, atque in una tibiarum tantam guttæ sævientis molestiam pertulit quod sibimet ad movendum infestus et prorsus pene ingressibilis exstitit. Qui salubri animatus consilio, Sancto Dei Godrico se devovit, et laneis solummodo indutus et nudis pedibus ad ejus sepulchrum progressus cum candela, qua se prius mensuraverat, accensa, ibi noctem insomnem transigere decrevit. Nocte vero media etiam nolentem somnus oppressit, et ecce, quidam senex, statura quidem modicus et canis toto capite albentibus instar nivis, de sepulchro egressus ei astitit, atque caput suum super caput languentis composuit. Atque sic proloquens dixit, "Vide ut nemini dicas." Quibus dictis statim evanuit, et alius evigilavit; sed omnem dolorem capitis mox abscessisse persensit, neque de gutta prædicta quicquam postmodum molestiæ pertulit. Sicque multis mirantibus, directis et sanis gressibus liber ab omni molestia domum rediit qui vix illo prius claudicando pervenit.

Hæc ipse clericus nobis retulit, de quibus omnibus quamplures testes ipse produxit et [1]habuit.

CCIV. DE PUELLA LEPROSA SANATA.

§ 583. Exstat in episcopatu Dunelmensi villa quædam Hailtune vocata, satis cunctis incolis regionis illius notissima, [2]in qua quædam mulier exstitit quam sponso suo mors orbatam privavit; quibus tamen ante viri obitum filia una progenita exstitit, quæ misero satis sortis genere gravissimæ ægritudinis pestem, lepræ vide-

[1] *Habuit.*] "Clericus quidam Henricus nomine, diaconus dignitate, vehementi dolore capitis et gutta quadam in tibia graviter laborabat. Hic in vestibus laneis et pedibus nudis, candelam deferens qua se mensuraverat, venit claudicans ad tumbam sancti viri, ut ibidem vigilans pernoctaret. Nocte media nolentem somnus oppressit; et ecce, vidit exire de sepulchro virum statura modicum, capite canum, qui caput suum capiti ægrotantis apposuit, dicens: 'Vide, nemini dixeris visionem.' His dictis evanuit; et æger evigilans omni se liberatum dolore persensit, domumque cum omni admiratione multorum rectis gressibus remeavit. Hæc nobis cum plurium testimonio clericus ipse narravit." Anon. Harleian Legend.

[2] *In qua.*] The MS. reads "in quam."

licet fœdam impetiginem, incurrit. Nupsit postea tamen mulier illa viro alteri, qui languenti puellæ infestis operibus vitrici multimode non desiit novercari; nempe non tantum ei odio sed etiam horrori et exsecrationi illi exstitit, præ nimia infirmitatis angustia horribili quæ eam ex insperato depressit. At mater semper ei compati [et] misereri cœpit, et quantum potuit auxiliari, licet ad commune hominum consortium nullo modo potuisset admitti. Materna quidem viscera pro carnis propriæ oppressione semper levi miseratione quatiuntur, quamdiu caro affligitur quæ ex altera gignitur; penetralia pectoris quæ ante ortus tempora eam sibi counitam noverant, naturali compassionis ordine ex affectu animi citius reflectuntur. Unde ad sacerdotis villæ ipsius confugit auxilium, omnem ei suæ miseriæ exponens desolationis eventum. Qui matris et filiæ miserandæ fortunæ condoluit, et adjutorium quale potuit eis impendit; nam in hospitali de [1]Dernigntune, quæ tribus ferme miliaribus aberat, et [2]Badele vocabulo dictum fuerat, eam precibus suscipiendam obtinuit, ac illo ipsam, matre cum ceteris amicis pauperibus comitante, perduxit; quæ ibi in domo infirmantium secreto Dei judicio lepræ contagio percussorum per annos tres continuos deguit, sed ejus ægritudo de die in diem in deterius augmentata concrevit. Nempe omnem facierum illius superficiem laceræ putredinis cicatrix nunquam sana totam obduxerat, et [3]falliculis crudæ carnis sparsim patentibus et hiulco meatu saniem venenoso meatu rimantibus, horridam cunctis visu reddiderat. Labiorumque ipsius extrema circumquaque marcentia diriguerant, quia particulares quasdam ejus regiones usque ad profunda quædam dimensionum dispendia vis sæva diutini languoris consumendo exederat. His itaque aliisque illius ægritudinis modis corpus ejus dilaceratum periit, sicque spes omnis virtutis vel sanitatis aliquando vita comite recuperandæ omnino defecit.

§ 584. At tandem mater audiens quod ad beati Godrici servi Dei sepulchrum, crebro ipsius sacris obtinentibus meritis, fieri miracula inciperent, fidelitatem contra omnium fidem opposuit; et

[1] *Dernigntune.*] Such is the spelling of the Bodleian MS.

[2] *Badele.*] Of this hospital no other notice exists. There was in the collegiate church of Darlington a chantry called the chantry of Badelfielde, or Battlefield, the origin of which, according to Surtees (iii. 362), is unknown. He quotes the Boldon Book and Hatfield's Survey, as both mentioning the herbage of "Bathela," or "Bathley." See Boldon Book, p. 583, where it is called "Batella," and no other form of the word is specified.

[3] *Falliculis.*] So the MS., probably "folliculis" is the correct reading.

contra omnem spei fiduciam, spei certioris fundamentum solidæ [1] credulitatis erexit. Unde et filiam suam secum illo perduxit, ac sedulo sancti viri Dei Godrici misericordiam pro ejus salute postulavit; sed forte Sanctus Dei fidei constantiam experiri voluit, quia salutem postulatam citius donare distulit. Nam semel et secundo illo venere, et noctem cum die precibus transagentes nec dum desideria sua consequi potuere; at diutius desiderium earum protelatum fidei constantis eis præstitit [2] majoris incrementum. Tertio igitur illo venientes, aures Sancti Dei piis pulsabant precibus, quarum tandem votis annuit in misericordia sua et miserationibus. Nam capitis interiora ad sepulchrum residentis infirmæ mulieris tam subitaneus dolor invasit, quod vix illius motum internum ac intercutaneum sustinere prævaluit. Nempe clementia Sancti Godrici affuit, cujus virtutis gratia in eam descendens aquas humorum noxiorum infra illam commovit et perturbavit. Quod mater ut comperit, foris ad aquas secum filiam perduxit, et præ nimii sudoris ardore lota ejus facie et madefacto capite iterum ad sepulchrum eam reduxit, ubi dum aliquandiu cum quiete resedit, capucium cum operimento altius a suo capite detraxit; sed accedente propius matre ac vultus illius intuente, tota sana comparuit, omnisque lepræ prioris fœda scabies jam recesserat, labiaque illius sana ac tenua, facies vero tota incontacta ac clara, velut parvuli cujusdam triennis apparebat. Quæ una cum matre sospes domum rediit, quæ illo prius tota lepræ pustulis et sanie contracta pervenit. Ab ipso igitur die ac deinceps nihil de hujusmodi genere contagionis sensit aut pertulit, sed in sanitate sibi donata multorum animos ad Dei laudem et gloriam sustulit; nam hæc immutatio dexteræ Excelsi exstitit, quæ virtutem et potentiam tam innumeram Sancto Godrico a Domino donatam cunctis terrigenis patenter ostendit.

§ 585. Hujus miraculi tot veridici testes assistunt quot homines in Halietune et in hospitali de Badele conversantur; atque [3] Radulfus Haget vicecomes Dunelmensis hæc omnia priori et fra-

[1] *Credulitatis*] "Credelitatis," MS. Bodl.

[2] *Majoris.*] "Vel majus," MS. Bodl.

[3] *Radulfus Haget.*] This individual attests Bishop Pudsey's charter, by which he granted Windegate, which afterwards became the property of the monks of Finchele, to Hugh Burele, Priory of Finchele, p. 2. In the same volume is another charter of the same Bishop, in which Ralph Haget occurs as a witness, with the designation of "vicecomes." Hutchinson, in his list of the officers of the diocese, mentions this individual as having filled the office of sheriff.

tribus nonnullis cum eo positis retulit, qui se eam prius infirmam et postea sanam vidisse asseruit; dicebatque quod facies ejus cutis licet sana, tenera sit et clara, tamen ubi cicatrices ulcerum quondam fuerant illa superficies videtur aliquantulum comparere subrufa; labiorum vero extrema quæ frustris carneis prius fuerant valliculata, tota sunt plena atque rotunda, sed aliquanto altius prominentia. Hæc etiam Normanrus presbyter asserit qui eam de villa sua ad hospitale [1] prædictum perduxit, ac postmodum sanam in ecclesia coram parochianis suis [2] ostendit.

CCV. DE MULIERE INCESSUS PERDITOS RECUPERANTE.

§ 586. Quædam mulier, Eda nomine de Edemannesleye, [3] a Nativitate Domini usque ad festum Sancti Johannis Baptistæ omnem incessum pedum amiserat, nec se movere ad aliquid opus prorsus valebat. Quam vir suus in equo devectam ad viri Dei sepulchrum perduxit; sed crastino facto, se ab omni illa molestia liberatam persensit. Quæ sospes eadem die libere incessit; et quæ prius se movere non potuit, nullius molestiæ dolorem ulterius sensit. Cujus sanitatis et languoris vir illius testis assistit, sed et plures de his sibi testes adhibuit.

[1] *Prædictum.*] The passage from prædictum to the end of the narrative is written by another hand upon an erasure in the Bodleian manuscript.

[2] *Ostendit.*] Thus narrated in the Harleian anonymous MS.: "In villa Dunelmensis episcopatus quæ dicitur Hailtune, erat vidua, filiam habens leprosam. Hæc vidua nupsit alteri viro qui privignam multum habebat exosam, et illam multipliciter affligebat. Mater vero filiæ compatiebatur ut poterat, quamvis illa propter ægritudinem ad commune consortium familiæ non posset admitti. Hujus infortunii modum sacerdoti suo mater exposuit, qui compatiens matri simul et filiæ, impetravit a leprosis de Badela, ut puellam susciperent, et eam illuc cum matre perduxit, quæ mansit ibi per tres annos, morbo semper in deterius augescente. Mater vero quæ non potuit filiæ miseriam oblivisci, cum audiret miraculorum frequentiam quæ ad Sancti Godrici sepulcrum fiebant, fide robusta et singulari filiam suam illuc Dei misericordiam exorando perduxit. Et cum non potita esset illa vice quod petiit, reversa est domum, et illuc fide consimili rediit iterato. Sed cum etiam tunc id quod petebat obtinere non posset, et tertio remeavit. Tunc fidei tantæ perseverantiæ pietas divina respexit, et eam ulterius vacuam discedere non permisit. Igitur puellæ caput sedentis ad sepulcrum, cum sudore dolor nimius occupavit. Quod mater advertens foras eam duxit ad aquas, et lota facie simul et capite reduxit illam. Cum vero ad sepulcrum aliquandiu quiete sedisset, detraxit caputium capiti suo, et omnino sana comparuit, ita ut nullum in ea lepræ vestigium remaneret. Tantum ubi fuerant ulcerum cicatrices, rubor aliquantulus apparebat. Sospes igitur cum sua matre domum rediit, nec aliquid infirmitatis ejusmodi postea unquam sensit."

[3] *A Nativitate Domini.*] Namely from 25th Dec. to 24th June.

CCVI. DE INSANO QUODAM SANATO.

§ 587. Secretiore Dei judicio quidam in Esingtune, Rogerus nomine, humanæ discretionis sensus amiserat, ita quod corde simul et sermone excedens, ab amicis etiam vinculis astrictus vix sic, licet invitus, ab opere malo abstinere valebat. Nempe quicquid propius positum ore, dentibus, seu digitis corripere prævaluit, morsibus stridulis, fremitibus horrisonis, et unguibus disceptoriis dilaniare, dissipare, et distrahere consuevit. Quare vinculis coarctatus vix a propria et aliorum invasione, seu læsione, seu discerptione est cohibitus; sicque aliquandiu a parentibus detentus, nullius auxilio vel consilio a tanti languoris peste est in aliquo relevatus. Nam quo quotidie anxius languor doloris accrescens efferbuit, eo miser ille vehementius insanuit. Tandem quia virtus divina illis subvenire sanctorum suorum intercedentibus meritis consuevit, quibus manus humana auxiliari non potuit, salubri concepto consilio, ad Sancti Godrici sepulchrum illum perduxerunt, et secus illud ligatum prius funibus deposuerunt. Qui ex virtute Dei, quæ de sacro corporis viri Dei tumulo prodiit, mox melius sentire ac sapere cœpit, oculosque, qui furibundi et sanguinei patebant, clausit, et ora ac manus cum brachiis ordinato more compescuit. Mane vero facto a vesania simul et dæmonio liberatus sanus surrexit, ac sapienter eloquens et discrete, pedibus, multis mirantibus, sancta loca illa sospes perambulando invisit; sanusque domi cum parentibus regressus, qui illuc vix prius ab ipsis insanus fuerat [1] perductus.

CCVII. DE QUODAM QUI SANCTUM THOMAM ADIIT, QUEM IDEM SANCTO GODRICO SANANDUM [2] REMISIT.

§ 588. Homo quidam in Northymbriæ finibus multis corporis sui membris contractus exstitit; qui Cantuariam, Sanctum Tho-

[1] *Perductus.*] The anonymous Harleian MS. contains this history:—"[R]ogerus de Esintuna in tantam venit mentis insaniam ut omnia quæ contingebat manibus et ore discerperet. Quamobrem vinculis est astrictus ut a sua pariter et ab aliena læsione cessaret. Hic ad sepulcrum Sancti Godrici a consanguineis est perductus, et ibi jacuit sic ligatus. Mox per Dei gratiam cœpit se melius habere, oculos claudere, membra componere, motus corporis ordinare. Mane facto, surrexit incolumis et discretus, et habitationem illam deambulans perlustravit, sanusque domum rediit cum amicis."

[2] *Remisit.*] This chapter is written by a different scribe. The same hand appears to have copied chapter CLXIV.

mam postulaturus, advenit. Quo ibi in mentis excessu posito, ecce, martyr Dei astitit, et talia protestans dixit, " Quare vos de Northymbria ad me huc venitis, cum sanctum Cuthbertum multo me pretiosiorem, et sanctum Godricum mei consortem, in finibus vestris habeatis? Vos vero quæ petitis ab eis propterea non obtinetis quia fidem talem qualem debuistis in eis non habetis, nec honorem debitum eis cum reverentia qua debuistis eis impenditis. Redi igitur quam citius, quia Sanctus Cuthbertus et ego cum Sancto Godrico illo veniemus, et plura ibi quam hic sanitatum miracula facturi sumus." Qui ista referens ad Finchale advenit; et ut ei prædictum fuerat, ibi sanitatem percepit. Ex quibus satis ostenditur quanti meriti Sanctus Cuthbertus et beatus Godricus coram esse Domino [1] censeantur.

CCVIII. DE OVE SEMIMORTUA SANATA.

§ 589. Miles quidam, Alanus nomine, satis notissimus erat in proxima Dunelmi regione. Hic domnus villæ quæ Brunninghil dicitur exstitit, et plures ovium greges habuit, ex quarum fructu usuario sibi et suis temporales divitias comparuit. Forte igitur interim, Deo disponente, sæva pestilentiæ mortalitas oves illius invasit, et per dies multos multis earum morientibus, numeri multitudinem minoravit. Nocte quadam denique, viro absente, sponsæ illius dormienti quidam in visu noctis astitit, et taliter illam alloquens ait, " Quare tantum turbamini pro ovibus morientibus? Nunquid non nostis quod in proximo vestrum sit Sanctus Godricus? Facile est illi, si voluerit, opem impendere, et si eas ei cum voto cordis commendaveritis, pestis illarum miseriam auferendo abolere; unde consulo ut eas illi commendetis, et ad sepulchrum ejus votum quam citius faciatis." Quibus dictis evanuit; sed mulier mane consurgens, visionem præscriptam omni familiæ suæ retulit; sed necdum seriem visionis perfecte retulerat, et ecce, pastor ovium introiens, ovem unam jam

[1] *Censeantur.*] The Harleian MS. contains the history:—" Homo quidam de Northumbria membris contractis venit ad Sanctum Thomam, qui astans in somnis ait ad eum: 'Quare vos de Northumbria huc venitis, cum Sanctum Cuthbertum et beatum Godricum in vestris finibus habeatis? Ipsi vestras non exaudient petitiones, quia fidem firmam ergo eas non habetis, nec ipsos ut oportuit honoratis. Redi cito Finchaliam, quia Sanctus Cuthbertus et ego, et beatus Godricus, veniemus, et multa ibi miracula faciemus.' Ille rediit et sanitatem recepit."

fere mortuam ut videbatur, deponens humeris secus pedes domnæ suæ projiciebat, quæ jam mortua, ut putabatur, omnibus membris in mortis rigorem directis in medio jacuit, et doloris vulnere omnem familiam perturbavit. Pastor quidem manu prolata proclamavit et dixit, "En omnes oves ceteræ consimili morte depereunt, quia tam gravidæ quam fœtæ pecudes dum per pascua procedunt subito moriuntur et cadunt; unde frustra laboro et sudores meos in vacuum expendo."

§ 590. Tunc mulier exsurgens ovem prædictam Sancto Godrico devovit, et signum illius super illam imposuit, dicens, "Ecce, Sancte Dei Godrice, ovem istam tibi dono, et omnes alias meas oves tuo patrocinio ex hac die in posterum commendo et committo. Tu igitur potestate et gratia quibus apud Deum prævales, huic moribundæ ovi spiritum vitalem infunde, et quantum apud Deum possis, nostri misertus ostende." Post hæc miro modo mox ovis illa emortua quasi sensim spiraculum flatus vitalis attraxit, et caput paulatim subrigendo et oculos elevando demum arctus ceteros quali conamine potuit tepidæ virtutis tenui moderamine protendit et erexit; exinde vero post horam diutius ita protractam, tandem ovis illa, cunctis mirantibus, viva surrexit, et infra dies paucos, quod est mirabile dictu, agnum enixa peperit. Unde satis constat fuisse permirabile quomodo agnus prius in utero prægnantis generatus in ventre matris emortuæ vitam potuerit retinuisse. Quæ mater familias videns, et obstupescens, comitantibus famulis ovem cum agno ad sepulchrum viri Dei perduxit, et illi gratias referens, omnia quæ acciderant plenius coram multis testibus enarravit. Ex die vero illa vel deinceps nunquam postea pestilentiæ morbus aliquam ovium illius invasit; sed fama hujus facti quo pluribus innotuit eo plures gaudio pleniore [1]succendit.

[1] *Succendit.*] "Miles, Alanus nomine, juxta Dunelmum habebat ovium greges multos, quos pestilentia gravis invasit. Nocte quadam, viro absente, vir quidam in somnis apparens ita dixit uxori: 'Cur sic de ovium morte turbamini, cum sit in proximo beatus Godricus, qui facile poterit pestilentiam abolere? Illi oves morbidas commendate, illius tumbam votis et precibus honorate.' Mane dum mulier familiaribus ista narraret, ecce pastor ovium morientem ferebat oviculam, quam ante pedes domnæ suæ projecit, et ait: 'Omnes reliquæ simili morte depereunt, fœtæ simul et gravidæ subito moriuntur et cadunt.' Mulier exsurgens beato Godrico promisit oviculam, et ei signum ejus imposuit, ita dicens: 'Sancte Godrice, hanc tibi dono, et cæteras protectioni tuæ committo.' Post hæc cœpit ovis morbida paulatim caput erigere, oculos aperire, membra levare, et quod videtur admiratione dignissimum, infra paucos dies agnum est enixa viventem. Mulier ovem simul et agnum ad Sancti Godrici sepulchrum

CCIX. DE ARCU CŒLI A DUNELMO IN FINCHALE USQUE PORRECTO.

§ 591. Post viri Dei obitum quidam clericus de regione septemtrionali limina Sancti Cuthberti aditurus, profectus est Dunelmum. Qui ibi usque ad noctis crepusculum demoratus, urgente animi sui deliberatione et cujusdam necessitatis secretiori occasione, compulsus est ad parentes et consanguineos, quos in proximo habuit, iter licet jam nocturnum arripere. Autumnale quidem tempus exstitit, in quo Beati Cuthberti solemnis [1] translatio, cum nundinarum frequentiori officio, ibidem celebrari instituit. Ex urbe igitur exiens et ad [2]monasterium Sancti Ægidii extra urbem [3] locatum perveniens, ingruentibus noctis obscurioribus tenebris, qui adhuc sex miliaria itineris confectus erat, quo gressus dirigeret præ nimia noctis et nubium caligine penitus ignorabat. Tunc ad Beati Godrici postulanda suffragia se convertit, et ut ejus vestigia dirigeret et præcederet, devoto animo sedulus exoravit. Mirum igitur in modum contra omnem naturæ usum subito quasi iris radians cœlitus est emissa; cujus exordium de Finchale, ubi viri Dei sepulchrum est, prodire visum fuit, finis vero illius pars altera secus ecclesiæ prædictæ viam tritam et regiam, cum lumine chorusco nimis apparuit. Quod ille videns et Sancti Godrici hoc miraculum esse perpendens, ibat clericus irim lucidam sequens præviam quam videbat; sed dum illam subsequi non omisit, ad villam quam ire proposuerat repente pervenit. Quo ut pervenit finis iris prædictæ, quæ super caput equitantis eatenus prominuit, ibi ei consummationis terminum facere visus fuit. Pars vero reliqua quæ super Finchale prodiit, splenduit et prominuit, per longioris spacium noctis ibidem durare et quiescere visa fuit. In quo virtutis miraculo Beatus Godricus Domini sui Jesu Christi vestigia signorum est imitatus, quia stellam novam in ortu suo Dominus de cœlo emisit, et sic Magos de remotis partibus ad se perduxit; iste vero in nubibus noctis irim produci fecit, et clericum se invo-

produxit, et rei totius eventum coram pluribus enarravit. Ex illo die a cunctis ovibus prædictæ mulieris pestilentiæ periculum prorsus abscessit." Anon. Harleian Legend.

[1] *Translatio.*] September 4. As to the nundinæ S. Cuthberti, see § 92, note 5.

[2] *Monasterium S. Ægidii.*] The hospital of St. Giles on the outskirts of the city of Durham.

[3] *Locatum.*] MS. "locatam."

cantem cum lumine præcedente, comitante, et subsequente, quo proposuit absque omni devio errore perduxit.

Hæc idem clericus cum sociis testatur, qui a multis veridicus assertor esse [1]comprobatur.

CCX. DE JUVENE AB UTERO MATRIS CONTRACTO, SANATO.

§ 592. Juvenis quidam in provincia [2]Lindissie natus, ab utero matris suæ miserabili fuerat languoris peste percussus. Nempe alteram manuum suarum ab ipso ortus sui primordio semper contractam habuit, adeo intorte ad superiora brachii connexam et astrictam ac si unius pellis operimento counitæ compaginata fuisset. Qui in processu ætatis mutus et surdus exstitit, quia et linguæ officio cum eloquio caruit, et quicquid ab aliis dicebatur prorsus non percepit. Per multum igitur temporis plurima multorum sanctorum sepulchra adivit, et suffragia postulavit, sed postulata obtinere non potuit, quia quanta virtutis efficacia in Beati Godrici fuerit clementia divinæ dispensationis ordinatio omnibus manifestius declarare delegit. Proinde anno Incarnationis Domini m°.c°.lxxv°. [3]sequenti nocte post festum translationis Sancti Cuthberti, ad tumbam veniens beati patris Godrici ibi de triplici prædicta infirmitate perfecte convaluit; quia auditum percepit, et loquendi facultatem promptissimam adipisci promeruit, manumque contractam ab omni tortitudine absolutam cum levi digitorum inflexione et motus agilitate percepit. Qui a fratribus ibi conversantibus unde progenitus fuisset inquisitus, regionem et villam in quibus natus fuerat coram cunctis qui advenerant manifestius prodidit, et patrem suum Willelmum sacerdotem nominatum fore incunctanter asseruit. Quæ omnia postmodum ab adventantibus indigenis vera fuisse probata sunt, qui illum prius viderant et agno-

[1] *Comprobatar.*] "Clericus de septentrionali parte venit ad Sanctum Cuthbertum, qui usque ad crepusculum noctis ibi moratus, necessarium habuit ipsa nocte ad consanguineos in proximo proficisci. Hoc autem tempore autumnali quo Sancti Cuthberti translatio celebratur. Egressus est igitur eques ab urbe, unde supererant sex millia usque ad locum quo pergere disponebat. Fuit vero tanta noctis illius obscuritas, ut quo deberet tendere, penitus ignoraret. Itaque Sanctum Godricum devotus efflagitat, ut dirigat suos gressus, et iter ostenderet. Mox velut iris est emissa de cœlo, quæ viam eunti splendore sui luminis indicabat. Ille cui sic orta est lux in tenebris ambulanti, gaudens ad locum destinatum repente pervenit; finis autem iridis qui eo usque super caput equitantis apparuit, ibi defecit. Reliqua vero pars illius longo postea spatio noctis super Finchaliam luminosa resplenduit."—Anon. Harleian Legend.

[2] *Lindissie.*] See § 14, note 4. [3] *Sequenti.*] September 5.

verant, et patrem et villam qua degebat cum parentibus, satis notos [1]habebant.

CCXI. DE PROPHETIA VIRI DEI, ET OBITU CUJUSDAM ADOLESCENTULI.

§ 593. Paterfamilias quidam in Dunelmo exstitit, qui negotiorum temporalium quæ vir Dei habuit familiarior procurator exsistere consuevit; qui thorum sacri connubii adulteraverat, et filium nothum de concubina pellice generaverat, quem quam plurimum dilexit. Viri Dei benedictionibus illum commendans dixit, "Pater, filio meo benedicito, quia licet in adulterio eum genuerim, tamen confido quod adhuc ejus [2]in sacerdotem consecrandi, vita comite, Missam auditurus sim." Quibus vir Dei, "Literaturæ notitia fac illum informari, quia forte bonæ adhuc indolis adolescens poterit, Deo providente, fieri. At tamen nunquam ad sacerdotii apicem pertinget; et quamvis de eo gaudere in seculo possis, nunquam tamen ejus Missam auditurus eris." Post obitum vero viri Dei adolescentior effectus, ligni pedum materiæ sibi præcisurus ad nemus in quo corpus ipsius sanctum requiescit est profectus; et dum conatu fortiori feriturus altius securim extulit, sui ipsius forte pedem alterum cum venis, nervis, et ossibus usque in medium, sibi præcidit. Delatus igitur in Finchale triduo sanguinem de vulneribus suis jugiter effundere non cessavit; vero postea nocte tertia spiritum emisit. At vero ipsa hora obitus illius dum lucernæ vel ignis in domo tenebrosior subluceret effectus, ecce, Sanctus Domini Godricus, videntibus duabus mulieribus in ea consistentibus, et statim ipsum cognoscentibus, per modicum foramen ostii tenebrati subito introivit, et procedens manum super emigrantis ora protendit; quod quasi [3]egredientis animam protecturus diutius egit

[1] *Habebant.*] The anonymous Harleian Manuscript thus proceeds: "Juvenis quidam in Lindeseia natus, ab utero matris manum retortam ad brachium et ita conjunctam brachio, ut duo pellis una contegeret. Processu temporis idem surdus fuit et mutus. Iste plurima sanctorum limina visitavit, sed nihil sanitatis accepit. Tandem venit ad tumbam Sancti Godrici, ubi est ab incommodo triplici liberatus. Manus et lingua sunt absolutæ, aures apertæ, sic ut eorum quolibet suo deinceps fungeretur officio."

[2] *In sacerdotem consecrandi.*] The circumstance of his illegitimacy was a canonical objection to his attaining the holy order of priesthood. See Summa Sylvestrinæ, tit. Ordo, § ii. ¶ Nec undecimo.

[3] *Egredientis animam.*] The soul of the dying person was supposed to depart from the mouth, in the form of a child. See copies of early engravings, in which this idea is depicted, in Douce's Illustrations of Shakspeare, note on Henry VI., part 2, act iii. sc. 3, vol ii. p. 19, edit. 1807.

et juvene jam spiritum emittente, iterum Sanctus Dei rediit, et quasi foramen prædictum introiens abiit, et nusquam comparuit. Tunc mulieres accedentes juvenem jam defunctum reperierunt, et quod per merita viri Dei anima illius saluti donata fuisset certissime cognoverunt. Nunquam enim adeo instanter egredientis anima protexisset, si eam ad loca penetralia transituram, in Dei judicio et prædestinationis Ejus decreto, cujus præsentiæ cum ceteris sanctis jugiter semper assistit, præsensisset. Mane vero facto cum pater adveniens et monachus ibi consistens sæpius jugatis bobus in carro corpus defuncti ad cœmeterium Beati Cuthberti humandi causa deferendum laborarent, semper omne robur tam carri quam boum dissiluit; ex quibus satis dabatur intelligi quod ille qui animam egredientis Deo commendando protexerat, ejus corpus in proprii fundo cœmeterii sepeliendum coegebat. Quod demum intelligentes ita fecere, et de contra sepulchrum viri Dei extra parietem eum sepeliere.

Hæc omnia illi qui interfuere certissime asserunt, una cum mulieribus fidelibus quæ viri Dei faciem sine omni erroris ambiguo cognoverunt et [1] viderunt.

[1] *Viderunt.*] This incident is thus narrated in the Harleian Manuscript: "Vir quidam Dunelmensis fuerat beati Godrici dum viveret negotiorum familiarum procurator. Qui cum esset conjugatus, filium in adulterio genuit ex concubina. Hunc aliquando perduxit ad virum Dei, et dixit ei: 'Pater, benedic filio meo quem diligo, quamvis eum genuerim in adulterio, et spero quod sim adhuc ab eo Missam per Dei gratiam auditurus.' Cui vir sanctus: 'Fac eum,' inquit, 'litteris informari, quia potest esse bonæ indolis adolescens; veruntamen ad ordinem sacerdotii non pertinget.' Post mortem Sancti Godrici ille adolescens, in silva prope Finchaliam incidens lignum, securi pedem suum graviter vulneravit. Delatus in Finchaliam, per triduum cruorem fundere non cessavit. Cumque laboraret in extremis, venit de nocte Sanctus Godricus, et manum super os illius extendit, moramque aliquantulam in hoc facit. Postea disparuit, et qui erant in domo accedentes adolescentem inveniunt jam defunctum, certissime cognoscentes quod esset beato Godrico juvante sanatus. Mane facto, pater illius carrum præparat quo corpus humandum in Sancti Cuthberti cemeterio deferatur. Sed cum partes carri subito dissilirent, et boves non se permitterent subjugari, tandem intellexerunt beatum Godricum illud in suo velle cemeterio sepeliri. Quamobrem contra sepulcrum Sancti extra parietem mortuum condiderunt."

CCXII. QUALITER LIBELLUM SUUM PLUVIÆ INUNDATIONE ILLÆSUM CUSTODIERIT, ET FOLIA EJUS DISPERSA IN QUATERNIONES COMPAGINAVERIT, ET MORE ORDINARIO INSERUERIT.

§ 594. [1]Fratres de Fontibus Deo devoti vitam Beati Godrici transcribendam de Dunelmensibus perquisierant; cujus exemplar quia nec dum illuminatum fuerat, illud pro ipsius honore et amore coloribus adornare decentius satagebant. Unde domnus Nicholaus prior ecclesiæ ipsius cantori illud officium commisit, qui devote id complendum [2] suscipiens [cuidam in hujusmodi perito ipsum contradidit, qui] his diligentius operam adhibuit et diversis illud coloribus illuminando perornare studiosius cœpit. Nempe Sancto Dei devotus se totum ad opera hæc illuminanda contulit, et foliis singulis separatim dispersis et divisis undique circa se in loco quo consedere in capitulo consueverat, circumspersit. Forte igitur die quadam hora fere vespertina irruit, et pulsante ad [3] completorium signo, monachus in hujusmodi operis otio diutius demorari non potuit; quapropter omnibus his de manu positis, [4]ad collationis lectionem properavit, sicque ad completorii officium exsequendum conventui conjunctus et intermixtus, ad ecclesiam processit.

§ 595. Interim ex insperato subito cum ventorum intemperie pluviarum permaxima inundatio irruit, et omne quod ventus elevando extulit pluvia subsequens et se ingerens madefecit. Quod monachus ille videns et audiens totus diriguit tremefactus et pertimuit, quia in his locis quibus folia dispersa et adhuc ex coloribus nuper impositis humentia jacuerant, semper pluvia distillare consuevit. Quid igitur consilii uspiam inveniret non habuit; quia præ ordinis consuetudine et rigore [5]egredi de conventu non potuit, et foliis illis jam, ut credebatur, omnino depereuntibus, prorsus in nullo auxiliari prævaluit. Conventu interea dormitum pergente,

[1] *Fratres de Fontibus.*] The magnificent Cistertian abbey of Fountains, see Tanner's Notit. Monast. Yorksh. xlii. Dugd. Monast. v. 286.

[2] *Suscipiens.*] The passage stood originally thus in the Bodleian MS., but the words enclosed within brackets have been struck through.

[3] *Completorium.*] The latest office in the ecclesiastical day. See Pelliccia, lib. ii. sect. ii. § 3, and Martene, i. xii.

[4] *Ad collationis lectionem.*] Martene thus explains the Collatio: "Collationem vocamus lectionem illam quam sanctus pater Benedictus ante completorium fieri instituit, ex vitis et collationibus patrum; ex quibus collationis nomen eidem lectioni inditum est." De Antiq. Monachorum Ritibus, i. xi. 1.

[5] *Egredi de conventu.*] See Martene as above, § 30.

frater ille cum aliis nolens seu volens perrexit, et quia [1] nec signo vel nutu nemini alteri quod animo constante habuit intimare prævaluit, magis indoluit, quia alius illi intendere vel ire non licuit. Lecto igitur decumbens et secum gemebundus existens, consilium perutile repperit, et sic ad Sanctum Dei conversus dixit, "Sancte Godrice, quia ego auxiliari non valeo libellum tuum, et opus institutum et folia dispersa tu defende et conserva; atque ne pereant tu ipse procura." Hujusmodi orationibus perfusis dormiturus accubuit, sed sæviente imbrium turbine tantus noctem illam furor elementorum implacabilis exagitare non destitit.

§ 596. Interea dormienti illi ecce quidam heros insignis astitit, qui talia proloquens ait, "Servum Dei Godricum et conversationis ejus locum, sicut superius desiderasti, hactenus non vidisti; nunc exsurge et veni sequere, ut ostendam ea tibi quæ cupisti." Quem sequendo in locum heremitorii illius perductus est, ubi singula loca explorandi gratia, plana et invia, silvestria vel nemorosa, cum eo perlustratus est. Novissime vero ad illum se convertit et dixit, "Ecce, Godricus heremita talis fuit qualem me conspicis, et hic locus ejus et conversatio fuit, quæ omnia animus tuus videre et agnoscere concupivit." Qui in illum intuens et diligenter attendens vidit virum Dei qualis in carnem vivens exstitit, formamque ejus, faciem et staturam, satis sufficienter agnovit. Vidit vero ibi quasi focum prægrandem accensum, et virum Dei folia prædicta in manibus tenentem, et colores madentes ad æstus ignis exsiccantem. Tunc vir Dei, "En liber meus quem mihi commendasti, et gratias tibi refero pro amore et honore quem in hoc opere exhibuisti mihi; nam cum opus habueris et me invocaveris condignam mercedem cum ope celeri a me consequeris. Ego enim illum suscepi cui eum commendasti." Quem iterum ad abbatiæ suæ locum reduxit et ait, "De foliis per claustrum circumquaque dispersis, seu quaternionibus membratim per singula folia separatis, jam non ulterius solliciteris vel perturberis. Ipse enim cui ea omnia commendasti, bene custodiet, et integra atque intemerata ab omni pluviæ inundantis contactu tibi restituet. Unde mane facto, hora qua [2] ordo per-

[1] *Nec signo vel nutu.*] Martene, as quoted above, § 32, shews by examples how strictly this rule was observed: and he has collected much curious information on the custom of conversing by signs, in v. xviii., where he treats "De locutione per signa." Allusion to this usage has already been made by Reginald.

[2] *Ordo permiserit.*] The monks, before they could engage in any occupation,

miserit, illuc perveniens, omna illæsa reperies, et sane custodita percipies."

§ 597. Quibus dictis, vir Dei disparuit; sed mane facto, frater ille ad locum properans, quod tam mirum dictu quam auditu vel visu fuit, omnia folia seriatim aggregata et in quaterniones compaginata more ordinario, sicut prius locari consueverant, connexim sibique ad invicem inserta super [1]inpliteum suum reperit; foliaque singula propriis in locis erant composita et annexa, et tam littera omnis quam colorum pictura, sicca, integra, et illæsa. Quæ videns non satis admirari potuit, quia locus ille [2]in capitulo circumquaque maduit, humorque pluvialis omnia suo rore conspersa pervasit. Quæ gratanter percipiens et hilariter amplectens, accersitis fratribus, coram domno abbate et priore eis cuncta retexit, et omnia integra et illæsa, et suis locis seriatim innexa et composita, coram pertulit et ostendit. Inquisitusque a pluribus qui quondam virum Dei in carne viventem viderant et agnoverant, situsque loci ipsius satis ex visu didicerant, qualis vir ille vel situs ipse fuisset, omnia sine omni errore eis explanavit, retulit, atque inoffenso ordine, sicut prius fuerant, cuncta coram cunctis exposuit. Unde audientes quique, quomodo formam viri Dei et staturam, vultumque et habitum, et loci situm, ordinarie exposuit, de visione illi certissime facta quicquam dubitare non poterant, quia omnes qui ea prius noverant, sic se cuncta habuisse attestatione veridica affirmabant. Qui lætificati Domino gratias multiplices referebant, credentes et scientes quia Beatus Godricus verus Dei confessor exstitit, qui tam semotis quam incolis etiam in visione noctis se præsentem et visibilem ostendit. Ipse quidem libellus a fratribus Dunelmensibus eis accommodatus pro exemplari exstitit, qui et ibi, prout præmisimus, illuminandus fuit. Cujus operis artificia in his illi complacuisse cognoscimus, quia qui eum modo in unum collegit et de pluvia illæsum custodivit, ipse [3]quondam in corpore vivens

went in a body into chapter and engaged in prayer. The nocturnal silence extended to the end of this service. See Martene de Antiq. Monachorum Ritibus, i. v. § 16.

[1] *Inpliteum.*] Such is the reading of the Bodleian MS. The anonymous Harleian Legend authorizes the substitution of "pluteum."

[2] *In capitulo.*] Excepting the initial letter, this word is erased in the text of the Bodleian MS., but the margin supplies the reading here adopted. The original reading appears to have been "in claustro."

[3] *Quondam.*] See § 297.

intra sacras manus suas sursum in cœlum illum extulit, et Domino præcibus suis commendatum [1] benedixit.

CCXIII. DE MILITE LANGUIDO POTU SCYPHI ILLIUS SANATO.

§ 598. Armorum gloria nuper insignitus et militari gladio accinctus juvenis quidam nomine Jordanus, [2] Heliæ Escollande filius, gravis forte ægritudinis molestiam incurrit. Nam capite toto cum omnis colli ejus compage inflato, omnibus et sibi despe-

[1] *Benedixit.*] The anonymous Harleian Legend thus narrates the same incident: "Fratres de Fontibus vitam beati Godrici ad scribendam acceperat a Dunelmensibus mutuatam. Quia vero exemplar non erat illuminatum, volebant illud coloribus adornare, et cura hæc est commissa cantori. Qui propter devotionem quam habebat erga Sanctum Godricum hoc opus libenter accepit, et diligenter explevit. Itaque dum circa ipsum, ut moris est, folia jacerent undique separata, pulsatum est ad completorium, et surrexit, omnibus ita dimissis. Nec potuit ea nocte propter ordinis institutum illuc amplius remeare. Interea vehemens procella subito est exorta, ventus omnia concutit, pluvia madefacit. Hoc videns ille nimium conturbatur, quia locus in quo sic dispersa reliquerat, vento simul expositus erat et pluviæ. Consilii nescius, animo tamen interius anxiatur, quoniam ei de conventu egredi non licebat. Post completorium oportebat eum ad quietis locum ire cum cæteris, ipse tamen requiescere non valebat. Decumbens igitur tristis in lecto, divinæ miserationis auxilium sic devotus implorat: 'Amice Dei, sanctissime Godrice, tuo benignus operi nunc adesto. Ventum repelle, imbrem suspende, utriusque violentiam præpedi et compesce, collige dissipata, defende collecta, ut per te cuncta conserventur illæsa.' Post orationem hujusmodi obdormivit, et ecce vir quidam astitit ei dicens: 'Servum Dei Godricum et habitationis ejus locum multum desiderasti videre, hactenus non vidisti. Surge modo et sequere me, ut ostendam tibi quod tantopere concupisti.' Mox ab illo in Finchaliam est perductus, et cum eo cuncta illius habitationis loca, tam plana quam silvestria perlustravit. Deinde conversus ait ad eum: 'Hæc fuit habitatio Godrici, et ipse Godricus talis fuit qualem tu conspicis me nunc esse.' Monachus diligenter intendit in eum, et formam ipsius qualem audierat a narrantibus recognovit. Tunc ignem vidit accensum juxta quem vir Dei stabat, et prædicta folia tenens in manibus colores humidos exsiccabat, et ait: 'Ecce liber meus quem tu meæ sero custodi commendasti, et gratum habeo honorem quem tu mihi in ejus illuminatione fecisti. Hujus quoque mercedem operis in tua necessitate per Dei gratiam consequeris. De foliis circumquaque dispersis non sollicíteris ulterius, quoniam intemerata respicies universa.' His dictis domum reduxit eum atque disparuit. Mane facto, folia quæ fuerant separata repperit in quaternionibus recte composita et connexa, et super pluteum collocata, litteras quoque omnes et picturas invenit siccas, integras, et illæsas. Ille vehementer admirans, fratribus advocatis, eventum rei per ordinem enarravit, et quaternos protulit et ostendit. Inquisitus autem ab iis qui locum et virum Dei viventem viderant, verissime coram omnibus qualitatem utriusque descripsit. Fratres hæc audientes, Dei gratiam devotis mentibus collaudabant."

[2] *Heliæ Escollande filius.*] This Jordan, the son of Elias Escolland, occurs frequently in the charters granted to Finchale. See Finchale Priory, pp. 3, 4, 5, &c. Elias, the father, is often mentioned by Surtees as a large landholder, vol. i. p. 2, pp. 3, 5, &c.

ratus languidus lecto decubuit. Per dies igitur perplures quotidie languor doloris amplius inolevit, qui nullius omnino medicinæ industria diminorari in aliquo potuit. Tandem vero fere intercluso meatu gutturis per dies circiter decem omnem pene ei præcidit possibilitatem loquelæ simul et potus atque refectionis. Patre igitur lugente et tota familia turbata pro tali amittendo herede, quidam clericus in domo illa domesticus dixit, quod salutem adhuc posset facile consequi si tamen aliquid habere posset de reliquiis Sancti Godrici. Unde inquiens, "Fidem habete, et pro scypho ejus qui in Dunelmo habetur mittite." Quod infirmus ut audivit mox per ejus merita se posse sanari perhibuit; et quam citius pro ipso mitti fecit. Quo allato et aquis impleto, ægrotanti potum porrexerunt, omnesque Sancti Godrici misericordiam medullitus postulare cœperunt. Mox igitur ut de scypho illo potaverat, quasi spinarum stimulos acutissimos moveri undique et dissilire tam in capite quam in gutture suo sentiebat, qui postmodum omnes, ut asseruit, cum omni dolore pristino et tumore fœtido ventris ejus penetralia petierunt, et digestione naturali de corpore ejus exierunt. Tunc juvenis sanus effectus surrexit, patremque suum intro vocari fecit, cibosque afferri præcepit, et coram patre suo comedens Dominum in Sancto Godrico glorificans se sanissimum esse asseruit. Mirabantur igitur omnes, et Sancto Godrico gratias lacrimis exsultantibus et dulcimodis vocibus referebant, qui tam magnifice cunctis ostendit quanta virtus in scypho ejus fuerit, ex quo vivens sacrato ore suo et labiis sanctissimis potare consuevit. Siquidem scyphus ille a primæva ipsius ætate usque in diem mortis suæ illius extiterat, ex quo tam sanus quam languidus assidue potum gustare [1] consueverat.

[1] *Consueverat.*] "Jordanus Heliæ filius cum esset gladio militari nuper accinctus, ægritudinem periculosam nimis incurrit. Tumor enim ita caput et collum ejus obsederat, quod decubuit quasi desperatus in lecto. Invaluit quoque morbus, nec potuit medicantium sollertia mitigari. Denique meatu gutturis intercluso, vix aliquando edendi, bibendi, loquendi habuit facultatem. Igitur patre famulisque lugentibus, suasit quidam clericus ut afferrent scyphum beati Godrici qui erat Dunelmi, quatinus æger inde potarat. Cumque fuisset allatus potum ei porrexerunt, Dei misericordiam postulantes. Mox ut inde gustavit, velut spinarum aculeos de capite simul et gutture sensit exire. Surrexit ergo et comedit coram patre suo, gratias agens beato Godrico, et se omnino sanum esse contestans. Alii quoque divinam pietatem lacrimantes, humiliter collaudantes, et Sancti Godrici merita devotis mentibus attollebant." Anonymous Harleian Legend.

CCXIV. DE PUELLA CONTRACTA SANATA.

§ 599. Puella quædam, utroque parente paupere in villa quæ Alcleat dicitur progenita, misero modo elanguit; quia dextri pedis illius talus in posteriore natis ipsius parte inhæsit, et tota tibia ejus dextera ad suram femoris ex contractione misera obligata fuit. Pedem vero sinistrum nunquam solo tenus ad gradiendum prævalebat infigere præ nimio contortionis dolore, qui jugiter pedem ipsum cum omni plantæ ejus planitie, consuevit invadere. Unde miserabile erat ipsam aspicere, quia genibus pro pedibus super terram oportuit ipsam repere, si aliquando alicubi debuisset ire. Hanc denique parentes ipsius ad sepulchrum Sancti Godrici deportari fecerunt, et per duos dies et noctes ibi cum ea in orationibus perstiterunt. Puella igitur a contractione sua et doloris vehementia perfecte convaluit, et se levissimam sensit. At parentes devitantes ne membra recenter sanata immovendo exasperarent vel læderent, eam iterum domi reportari fecerunt, exinde post dies paucos perfectius et firmius sine omni læsione cœpit ire, et domno Dunelmensi episcopo, illo postea venienti, cum parentibus occurrit, et quanta Sanctus Godricus in ea operatus fuisset coram multis ostendit. Cujus miraculi idem domnus [2]Hugo episcopus Dunelmensis testis assistit; qui eam satis ante viderat dum contracta prius per annos decem [3]fuerat.

CCXV. DE FEMINA POTU PESTIFERO VENENATA, INFLATA, ET SANATA.

§ 600. Quidam ex ordine clericali inter præclariores Dunelmensis episcopatus viros claruit, qui potius carnali copulæ operam

[1] *Ibi.*] In the Bodleian MS. "ubi."

[2] *Hugo episcopus.*] The mention of this bishop's name fixes within a certain limit the date of the event with which he is associated. He died in the year 1195.

[3] *Fuerat.*] The Harleian MS. contains the same narrative: "Puella quædam pauper de villa quæ dicitur Alcleat habebat dextrum pedem reflexum et natibus inhærentem. Similiter et suræ dextri cruris ipsius femori cohærebat. Pedem vero sinistrum tantus dolor obtinuit, quod eum solo figere non valebat. Unde miserabiliter genibus repebat et manibus, quoties erat aliquo transitura. Hæc est ad beati Godrici sepulchrum a parentibus deportata, qui cum ipsa ibidem orantes duobus diebus et noctibus perstiterunt. Postea tam de contractione dextri pedis quam de sinistri dolore convaluit; et sic domum cum parentibus remeavit. Hujus miraculi etiam domnus Hugo Dunelmensis episcopus testis existit, qui puellam et prius agnovit contractam, et postea vidit sanam. Venienti enim episcopo in eandem villam cum parentibus suis occurrit, et quid ei per merita Sancti Godrici pietas divina fecissit, ostendit."

studuit quam literalibus studiis ingenii sui exercitia impendit. Hic filiam [1] Willelmi presbyteri de Fisseburne uxorali confœderatione dilexit, et usualis exercitii sibi copula conjunxit; post aliquantulum vero temporis, typo Samsonis, aliam rursus [2]Dadilam dilexit, et secundæ amplexus prioris potius præeligendo præposuit. Sed quia diurnæ assiduitatis otium quandoque etiam inter adamantes parere consuevit et tædium, prioris denique amorem secundæ prætulit et eam vehementius solito dilexit. Unde pro sui contemptu et alterius amplexu ista invidæ æmulationis aculeo stimulatur, et dolore saucia dolosæ malignitatis insidias in [3]corde clanculo machinatur. Tandem quia nequitiæ suæ fallacias aliter propalare non potuit, ex dolore quem conceperat injustitiam parturire properabat; et veneni poculo confecto, cuidam feminæ alteri paupertatis inedia ostiatim mendicanti, illud alteri secretius porrigendum tradiderat; sed quia qui simulationis astutiæ innititur lævius blandiendo fallere posse dinoscitur, pauperrimo induta habitu et quasi sublanguentis incessu ostium mulieris prædictæ, Botild vocata, subiit, ac raucis vocibus cum querulosis singultibus eleemosynæ alimonium postulavit; cujus materfamilias miserta miseriæ, ex compassionis animo cœpit conquerentis augustias delinire. Quod simulatrix illa videns et suæ nequitiæ astutiam illi in nullo suspectam intelligens, producto vase in quo lethiferi potus pestem recondiderat, quasi sitim temperatura sæpius ori admovebat et amovebat, nec tamen aliquid exinde gustando transglutivit, sed potius hujusce calliditatis decipula matremfamilias circumvenire sategit, sicut et postmodum fecit. Deinde paulatim ei suggerere cœpit, quod de tam dulci potu suo secum modice gustaret ut pernimiæ dulcedinis liquoris ipsius testis ei indubie assistere potuisset; sed hoc facere materfamilias diutius distulit, quia tam cibis quam potibus in domo sua habitis, bonis omnibus satis affluenter abundavit. At tamen labore improbo renitentis animum devicit, et captivam eam blandimentorum dulcedine duxit. Unde hauriens illa pestiferi potus liquorem, nimiamque illius non satis admirantis dulcedinem, primo scypho etiam secundum apposuit, et id totum sibi

[1] *Willelmi presbyteri de Fisseburne.*] Here, within a few lines of each other, we have instances of two married clerics. There is no trace of any church or chapel at Fishburn in which this individual could have done duty.

[2] *Dadilam.*] Such is the reading of the Bodleian manuscript.

[3] *In corde clanculo.*] The Bodleian manuscript reads, "in corde et corde clanculo," an obvious error of the copyist.

fore permodicum judicavit, nam et olei præferebat suavitatem, lactis lenitatem, mellisque exsuperabat dulcedinem, sicque tam dulciflue haurientis faucibus inhæsit quod lethiferam desperationem postmodum sibi et suis omnibus intulit. Nempe quam citius de eo liquore potaverat, mox paulatim omne corpus ejus veneno interius grassante, et ducibus venis et arteriis mediantibus, per artus singulos discurrente, cœpit intumescere, et quantum pellis distendi poterat, se circumquaque protendere. Quod videns illa quæ potum lethiferum prius attulerat subito dilapsa nusquam ulterius inveniri præ viri metu et aliorum multorum se quærentium poterat. Nam repente ex quo hoc uxori ejus acciderat, vir illius ex insperato subintraverat, sed qua fugam inisset nusquam investigare valebat. Dimetientes igitur ventris inflatæ latitudinem comprobabant pro certo, quod cunctis prius erat inoptabile, regiarum ulnarum duarum cum digitis senis excedere grossitudinem; cujus orbicularis circumductio tam incredibilis erat dimensionis probatissima rotunditas et certissima intercapedo.

§ 601. Tunc se discerpens et propemodum insaniens jam horam pendula sub dilatione præstolari cœpit qua vel mori vel crepere debuit; non enim aliquod medicinæ genus exstiterat quod tam prope imminentem morti præveniendo curare valebat. Circa horam itaque primam diei Sabbati lethiferi potus haustum gustaverat, et die illa tota usque ante Dominicæ noctis auroram talis sub fasce miseriæ desperata desudaverat; et ecce, nocte ipsa quidam desperanti de vita mulieri in visu noctis astitit, qui satis venusti vultus præclara facie eluxit, et taliter exorsus ait, " Si vis sana fieri, mitte ad confratrem meum in Deo Sanctum Godricum; et pedes crucifixi quod est in Finchale una cum capillorum ipsius ceterisve de ejus reliquiis portiunculis quæ ibi sunt, fac in aquis ablui, et ipsas tibi potandas afferi; nam illius obtinentibus meritis adipisci poteris gaudium desideratæ salutis. Ego enim hæc tibi huc denunciaturus adveni, quia confratrem meum in Deo Sanctum Godricum plurimum in cœlestibus coram Deo aliis posse subvenire cognovi."

§ 602. Quibus dictis evanuit; sed mulierem cujus sancti persona fuerit suspectam reddidit forte [1]quidem venerandus Christi martyr Sanctus Thomas exstitit, qui multoties languentes ad Sanctum Godricum transmittens eum confratrem suum in Domino nominare consuevit. Mulier igitur accersito viro suo, ea quæ

[1] *Quidem.*] MS. "quidam."

audierat exposuit, sed ille nihil moratus statim dilucescente die equum suum cum sociis ascendens illo properavit, et fratri qui ibi morabatur hæc cuncta retexuit, qui capillos Sancti Godrici et pedes crucifixi in aquis abluit et viro ejus tradidit. At ille mox accelerans Dunelmum, ubi mulier languida decubuit, pervenit, eique aquas hora prima diei Dominicæ potandas porrexit; quibus potatis subito pelvim plenam instar venenosi gutturis piscium evomuit; et alia rursus adhibita, illam etiam usque ad summum replevit. Exinde utrem vacuam ejus ori subposuerunt, quam cuncti mirantes, insuper et vas illud ex vomitu venenoso subito repletam obstupuerunt. Ab hora igitur diei prima usque in horam tertiam a vomendi pertinacia non quievit; sed omne quod evomuit adeo limosum et tenacissimum fuit, quod potius viscum et gluten ex antiquo coagulatum quam humoris liquorem fluidum visu, tactu, et habitu prætendere visum fuerit; nempe si experiendi gratia, forte virgula in ipso injecta fuisset, facilius usque ad fastigia trabium suspendi potuisset quam dirumpi a solido tenaci, nisi viribus illatis, aliquando valeret. Mulier igitur mox convaluit, sanaque effecta surrexit, et cum prandente viro suo ad mensam consedit, et cum [1]omni alacritate comedit.

§ 603. In quibus omnibus dextera Dei immutatio satis evidenter apparuit; nam et illa quæ hora diei prima duarum ulnarum regiarum cum digitis senis grossitudinem excessit, jam hora diei tertia unius ulnæ regiæ medietate concingi et circumplecti potuit. Cujus miraculi tot testes existunt, quot partem villæ Dunelmi cis flumen Wiri incolunt, et [2]Petrus clericus de Segesfeld, vir ejus, cum omni familia sibi subdita, qui in urbe illa et provincia omnibus terræ incolis satis est notissimus. Propter quæ duos circulos corylearum virgularum efficientes, unum prioris grossitudinis, alterum vero adeptæ subito gracilitatis, eos ad ejus sepulchrum detulerunt, et in monumentum tanti miraculi in laudem Dei eos suspendi fecerunt.

CCXVI. DE MUTO.

§ 604. Nec solum in hujus operatione miraculi quanti meriti beatus pater Godricus coram Domino fuerit mundi incolis declarare delegit, quia etiam et ora mutorum per ipsius merita, disertis-

[1] *Omni.*] In the Bodleian MS. "omnino."

[2] *Petrus clericus de Segesfeld.*] Surtees (iii. 32,) without quoting any authority, mentions a Peter as priest of Sedgfield in 1162.

sima efficere consuevit. Vir quidam enim de villa quæ Rothebyri est vocata, Willelmus Turnur cognominatus, filium sibi unicum genuit, qui ab ipso sui exortu omni loquendi officio caruit. Unde pater non tam anxius quam gemebundus puerum jam septem annorum ætatem excedentem ad sepulchrum Beati Godrici detulit, et noctem orationum instantia solemnem ibi pro filii sui salute transegit. Mane vero facto, puer qui a nativitate sua eatenus mutus exstiterat, disertissime et promptissime loqui incipiebat, et ex die illa in posterum nunquam postea loquendi amisit officium, neque in loquendi doctrina vel peritia indiguit habere eruditionis auxilium.

CCXVII. DE MUTO ET CLAUDO CURATO.

§ 605. At talis virtutis miraculo adjecit etiam virtus divina Beatum Godricum clariorem efficere mundo. Nam femina quædam de Reinigtune, quæ villa [1] de jure est Dunelmensis episcopi, puerum mutum et claudum habuit, qui tanto vehementiori dolori matri et parentibus exstitit quo utraque naturæ destitutus gratia et verbi virtute dejectior et onerosior sibi et cunctis amicis suis apparuit. Salubri igitur consilio concepto ad auxilium Sancti Godrici confugit, suumque puerum mutum et claudum ad sepulchrum illius perduxit. Puer igitur loquelam perfectissime percepit, et pedibus innitens gradiendi possibilitatem firmissimam percipere meruit. Unde pulchro satis spectaculo factum est ut qui mutus advenerat, loquens peroptime rediret; et qui devectus ab aliis fuerat, jam aliis dux et comes itineris effectus omnibus lætitiæ gaudium pro tam evidentis miraculi novitate conferret. Exinde mater non immemor facti in filii sui sanitate beneficii, postea nuper Deo gratias et Sancto Suo referens, pannum secum detulit, et una cum filio suo super sepulchrum viri Dei ob monumentum tanti miraculi in eo patrati composuit.

CCVIII. DE MONIPEDE ILLO VENIENTE ET SANO ILLINC REDEUNTE.

§ 606. Per idem tempus quidam languidus per annos undecim unius pedis gravi percussus erat incommodo, qui monipes per ter-

[1] *De jure Dunelmensis episcopi.*] The history of Rainton, as exhibited by Surtees, shews that it belonged rather to the prior and convent, and that they had become possessed of it from a period anterior to the event here mentioned.

ram non gradiens sed potius rependo se protrahens, alterius pedis totam corporis molem supportabat auxilio. Hic quocunque debilitatis et difficultatis genere potuit, in vigilia Pentecostes ad viri Dei sepulchrum pervenit, ibique pernoctans Sancti Dei confessoris clementiam devotis obsecrationibus exorare non desiit; at virtus divina, quæ de ejus sacrato cœlitus tumulo prodiit, opem celerrimam poscenti donare non distulit. Nam mane facto, qui monipes advenerat, jam bipes effectus sine omni baculi adminiculo jam sanus et incolumis progredi valebat. Unde jam die Pentecostes in altum proficiente, ille qui per annos undenos pedem dextrum solo tenus infigere non poterat, sed vix eatenus repens baculo sustentante ipsum cum nimio labore suspensum portaverat, nunc sanitati redditus Dunelmum redire properabat. Tunc constabularius de Prudehoch cum uxore ejus et sociis, qui illuc orationis causa noctem illam devote exegerant, ejusque pristinæ infirmitatis et hodiernæ sanitatis a Sancto Dei ei collatæ testes indubii ei astiterant, Deum in Sancto Godrico collaudantes, una cum ipso usque Dunelmum procedebant, quem coram fratribus ecclesiæ et multis aliis producentes, quæ viderant in eo et patrata cœlitus cognoverant cunctis audire volentibus referre et testificari gratum ducebant.

CCXIX. DE HORDEI GRANO IN AURE JUVENIS DIMERSO, ET GERMINANTE, ET CUM RADICIBUS AD SEPULCHRUM EJUS EGREDIENTE.

§ 607. Sed nec silendum quid diebus nostris acciderit de juvene quodam qui mirabili doloris ægritudine diu contabuit. Primogenitus filiorum cujusdam divitis in regione Dunelmensi, [1] Richardi de Hessewelle vocati, indiscreta fortunæ desolatione diutius elanguit; nam forte granum hordei crudeli tegmine undique hispidum in una aurium ipsius decidendo immersit, quod usque ad intestina cerebri se satis evidenti ratione pertigisse ostenderit, quia ex diutina commoratione in folliculos novellæ germinationis erupit, quod nullatenus faceret, nisi naturalis humoris sementiva de ipsius cerebri incentivis et liquentibus humoribus percepisset. Unde pars illa capitis gravi doloris tumore cœpit ingroscessere, et audiendi facultatem penitus intercludere. Quo doloris genere per ali-

[1] *Richardi de Hessewelle.*] A charter from Richard, the son of Geoffrey de Hessewelle, to the monks of S. Mary on the Browney (afterwards of Finchale), occurs in the Priory of Finchale, p. 12.

quot annos vexabatur, nec aliquod remedii levamen inveniri poterat, unde tantæ cladis molestia mitigari valebat. Salubri deinde concepto consilio, parentes illius illum ad beati Godrici sepulchrum deferunt, et Sancti Dei auxilium obnixius postulare cœperunt, qui vota eorum se ex alto exaudisse operibus ostendit; nam post nocturnas vigilias oratione completa, ut caput suum ad sepulchrum viri Dei composuit, mox granum illud cum germine suo et folliculis erupit, juvenisque auditum percepit, mirumque in modum mox omnis tumor cum dolore recessit; et auris quæ prius erat præ sui duritie aspera et horrida, tactus mollitie effecta est delicata et tenerrima. Parentes vero sui mox alacriores effecti, qui illo cum filio suo surdo tristes et mœrentes advenerant, cum sano jam gaudentes et hilares, Deo gratias referentes, ad propria remeabant. Quod sancti Dei beneficium in se factum juvenis ipse, Gwido nomine, testari non desinit, qui eo obligatior Sancto Godrico existit quo ejus dona præclarioris misericordiæ percepisse promeruit.

CCXX. DE JUVENIS TEMERARIA PRÆSUMPTIONE ET VISUS REPARATIONE.

§ 608. Juvenis quidam nomine Johannes, de villa quæ Weremuthe dicitur natus, per aliquot annos operibus manuum assuetus et ad talia exercitia satis industrius, quadam die Dominica ad opera agrorum prodiit, sed pœna peccati vindice et Dei justitia ultrice, dum contra prohibitum ad opera sua studiosius intendit, subito unius oculorum lumen amisit. Cujus ultionis pœna Dei providentia ei ostendit ex quanto Eum offendit qui Sabbati sancti requiem violare præsumpsit; nam qui fidei exercitio caruit, subito oculi lumen amisit; et qui mentis tenebras ex præsumptione spiritus pertulit, præambuli rectoris acumen merito in corpore perdidit. Post aliquot exinde annorum curricula diebus multis gravia desolationis perpessus dispendia ad Beati Godrici confugit auxilia; et turbis populorum de vicinis villulis ad sepulchrum ipsius proficiscentium se inseruit, et duci manu data jam in nemore positus et in collis vertice situs qui cellulæ illius prominuit, subito dum manu oculum dolentem abstergere voluit, visum se percepisse persensit. Tunc indice digito elato, ad socios proclamans ait, " En monasterium beati Godrici video; en omnia circumposita præclari oculi aspectu conspicio; quia qui diu mon-

oculus exstitit et cæcutiens, jam donante Sancto Godrico, utriusque oculi lumina perfecte percipi." Tunc socii illius congaudentes et una cum ipso ad sepulchrum Sancti Dei procedentes, grates Deo multiplices reddiderunt, et de facto in illo Dei beneficio per sancti Godrici merita, simul cum eo multi testes veridici exstiterunt.

CCXXI. DE QUODAM AB IPSA SUA NATIVITATE CONTRACTO, MIRO MODO AD EJUS SEPULCHRUM SANATO.

§ 609. Eadem die quidam ab utero matris contractus advenit, qui pro miseriæ suæ infortunio multis in episcopatu Dunelmensi notissimus fuit. Hic alterum pedum retrogradum habuit, alium vero recurvum et ad crurum fines posterius obligatum; tibiæ vero ejus tortæ et flexuosæ quolibet, velut medulla sine osse. Pro cujus infirmitatis incommodo scamnis duobus repens, manibus de loco ad locum ferebatur, quia gressibus carens nunquam aliter moveri permittebatur. Præterea et pollicem manus dexteræ in medio palmi quasi radicitus infixum habuit, cujus unguis acuta posteritas propemodum palmi exteriora penetravit. Proinde manus illa tota diriguerat, nec ad alicujus operis exercitium, arcente tali incommodo, habilis esse potuerat. Qui per annos plures per multas domos ostiatim victualia mendicabat, et pauperem nimis ducens vitam multoties mortem tali vita feliciorem sibi fore reputabat.

§ 610. Hic dum ad sepulchrum viri Dei procubuit clamans et ejulans, mox tibias direxit pedesque paulatim protendere cœpit, multique qui circumsedere, quendam velut strepitum murmuris ossuum et nervorum sese ad directa moventium audiere. Mane vero facto sanus surrexit, et qui nunquam antea pedes in terra figere potuit, jam sine alterius sustentamine gressu proprio ad tumbam sui liberatoris accessit; et in monumentum tanti miraculi, scamna quibus utebatur pro pedibus, illic offerens dereliquit. Pollicem vero ita directum protulit ac si nunquam aliquid contractionis prius in eo pertulisset, vel mali quippiam in eo sensisset; at tamen semper rubens macula in medio palmi postea apparuit, quæ vestigium quondam infixi pollicis satis ostendit. Qui coram omnibus pedibus propriis inde sanus abiit, et multorum animos ad laudem Dei in hoc facto succendit. Cujus ægritudinis et sanitatis multi civium Dunelmensium testes exstitere, qui eum prius infirmum et postea sanitati restitutum cognovere. Inter

quos præcipue [1]Simundus de Veel, miles cunctis in hac regione notissimus, et sponsa ejus, cum omni eorum familia, veridici testes exsistunt, [2]qui eum ab initio cognoverunt, et de suis eleemosynis ei quam frequenter victui necessaria contulerunt.

CCXXII. DE CÆCO NATO ET SANATO.

§ 611. Alius quidam miser, qui forte hoc non peccati sui meritis pertulit, ab utero matris cæcus natus fuit. Nam sicut ex rerum exitu postmodum patuit, fortassis nec ipse neque parentes ejus peccaverant, ut pœna peccati vindice, cæcus nasci debuisset. Unde eo manifestius Dei opera in istius curatione debebant mundo propalari, quo hujus flagelli exitum, peccati meritis id non exigentibus, secretiori Dei judicio dignus fuerat experiri. Hic, aliis ducentibus, ad viri Dei sepulchrum est perductus, et sequenti nocte postquam venerat, ab omni cæcitate est liberatus. Et quia ad lucernam Dei confugit, lumen oculorum ab ipsa percipere meruit, sanusque et videns, Sancto Godrico medicante, rediit, qui nunquam antea lumen cœli videre prævaluit; sicque sanctus Dei Godricus cæco nato medicus probatissimus est effectus, qui vivens in corpore nunquam aliqua medicinalis artis peritia fuerat imbutus.

CCXXIII. DE MUTO NATO ET CURATO.

§ 612. Per idem tempus quidam ab ortu matris mutus natus est in villa Northimbriæ quæ Goswich vocata est; qui, patre et matre ducente, et multis de provincia aliis, ad viri Dei sepulchrum perductus est; qui loquelam ibi percepit et disertissime loqui cœpit. Miro igitur modo Deus per Spiritum Suum operatur, qui per imperitum quondam lingua et eloquio alios mutos loquentes reddit et eruditos linguæ peritæ suffragio.

CCXXIV. DE QUODAM ILLUC IN FERETRO DELATO, ET DOMUM SOSPITE REGREDIENTE.

§ 613. Res etiam alia eodem tempore accidit, quæ pro sui novitate miraculi multos in stuporem convertit. Nam [3]Ricardus

[1] *Simundus de Veel.*] This individual, under the Latinized name of Simon Vitulus, occurs in the Boldon Book as the lord of Plausworth, p. 565.
[2] *Qui.*] "equi," Bodleian MS.
[3] *Ricardus.*] Richard, son of Geoffrey de Hessewelle, quitclaimed to the

quidam dominium possidens villulæ quæ dicitur Hessepelle, gravi morbo correptus [1] a festo Omnium Sanctorum usque ad nativitatem Sancti Johannis Baptistæ languidus lecto decubuit, et per dies dolore crescente et ægritudine per augmenta diurna sæviente, sibi et omnibus desperabilis exstitit. Omne siquidem corpus ejus tumore incredibili extendebatur; et si quid in esus percipiebatur, indignante stomacho, post intervallum modicum rejiciebatur. Et præterea guttæ erratiles per artuum compagines incessanter discurrebant, et singultus tussis siccioris frustra sanguinolenta pro saliva ejicere consueverant, unde se ad nihil habilem habuit, sed omnis virtus movendi se ex aliorum ope et manibus ei fuit. Jamque sola mors patebat in januis, quæ et ei in proximo imminere promittebatur a medicis. Denique feretro composito, se de intro poni præcepit; et equis quasi ad currum subpositis, ad sepulchrum viri Dei se portari fecit; unde manibus ministrantium elatus, secus tumbam ejus est repositus. Qui postquam multas ibi orationes effuderat, jam lassatis viribus quieti membra laxaverat; et ecce, de somno consurgens se sanissimum repperit, et mox se erigens et progrediens, de salute data sibi tam celeri et omnibus inopinata Deo et Sancto Suo gratias multiplices reddidit, sanusque ad propria rediit, atque feretri vehiculum quo devectus fuerat, ibi in tanti testimonium miraculi dereliquit. Quod ab ipso Richardo et multis aliis, qui eum viderant et languenti astiterant, non pro minori habitum est miraculo quam si eripuisset mortuum de sepulchro.

CCXXV. DE SPONSA QUINDENIS ANNIS CÆCA, QUÆ TRES FILIOS IN IPSA CÆCITATE PEPERIT, ET IBI FILIOS VIDENS ET VISUM RECEPIT.

§ 614. Mulierem sibi competentem quidam vir de Richemundeschyre, in Gilling, more nuptiali copulaverat; quæ per annos aliquot satis operibus fœcunda et omnium membrorum virtute integerrima cum viro suo permanserat. Quos quia Dominus forte castigare voluit, unius morbo utrumque corripuit, et mulieri prædictæ cæcitatem incussit; nam vir mulieri æque ut sibi condoluit, quia caro mulieris viri subsidium fuit, juxta [2] Domini præceptum; quia virum et fœminam, in unam carnem duos,

monks, who afterwards settled at Finchale certain lands at Heswell. Priory of Finchale, p. 12. This was probably the individual mentioned in the text.

[1] *A festo Omnium S.*] That is, from 1st November to 24th June.

[2] *Domini præceptum.*] Matth. 19, 5.

unum esse constituit. Quæ per annos quindecim utriusque oculi lumine orbata permansit, et lumen cœli videre non potuit; infra vero annos ter quinos prædictæ cæcitatis tres filios viro suo peperit adolescentulos floridæ juventutis; quos quia amplecti, alloqui, et deosculari, ut pignora propria de suis visceribus edita potuit, videre tamen eos non valuit, eo anxius sustinuit et gravius ingemiscere cœpit. Denique vir eam in carro cum filiis suis composuit, et ad sepulchrum viri Dei perduxit; sed quia prementibus turbis et catervatim tumbam vallantibus, copiam quietis ibi habere ei non licuit, uxorem foris in atrio secus arborem quandam quam vir Dei plantaverat, collocavit, ubi cum filiis circa eam vigilias nocturnas exegit.

§ 615. Nocturnis exinde vigiliis officio solemni peractis, ecce Dei misericordia super eam illuxit, et Sancto Dei in visu splendido et vultu satis jucundo illi apparente, utriusque oculi lumen perfecte recepit. Unde ad virum suum exclamans ait, "Ecce Sanctus Godricus hic coram me astitit, et mihi amissa oculorum meorum lumina reddidit, et ad sepulchrum suum me accedere præcepit. Quare jam inter has frequentes turbas mihi viam præparate, et illo me perducite." Quod pater cum filiis videntes, mox singuli cereos suos accendunt, et Dominum altisonis vocibus collaudantes, viaque inter turbas comprimentes facta, eam ad sepulchrum viri Dei perduxerunt, sicque demum oblationibus cum multis gratiarum actionibus peractis, pristinas dolorum suorum miserias coram omni populo exposuere, et quantam eis Deus misericordiam per Sancti Godrici merita præstitisset, satis jocundo sermone retulere. Post hæc mulier in amplexus filiorum suorum irruit, et miro affectu deosculans singulos, voce elata cum lacrimis ait, "Ecce, filii mei dilectissimi, ego vos in lucem præsentis vitæ edidi, sed nunquam vos ante horam istam videre promerui." Tunc filii ejus similiter in amplexus suæ matris irruerunt, et præ gaudio nimio exsultationis omnes similiter diutissime sese vicissim deosculantes flere cœperunt. Quod multi populorum videntes, a lacrimis temperare non poterant, tum pro manifesto miraculo quod videbant, tum pro parentum et filiorum exsultatione inenarrabili, quam verbis explicare non poterant. Deinde in laudibus Dei resultante ecclesia, clerus et populus "Te Deum laudamus" solemni voce personabant, et Ipsum de sancto suo Godrico præmirabilem prædicabant. Vir vero et mulier cum filiis ad propria reversi sunt; et qui dolentes advenerant, jocundi et exsultantes cum amicis suis omnibus applaudentibus sibi remeabant.

INDEX

OF

PERSONS, PLACES, AND SUBJECTS.

INDEX.

D.

I.

J.

K.

L.

M.

FINIS.

LONDON:
Printed by S. & J. Bentley, Wilson, & Fley,
Bangor House, Shoe Lane.

sc

la
O

bc
th